ПАТРІАРША
КОМІСІЯ УГКЦ
У СПРАВАХ
ЄВАНГЕЛІЗАЦІЇ
ЩОДЕННИК
МИРЯНИНА
Читання та роздуми на щодень
ТОМ 1
2025

1.

2.

3.

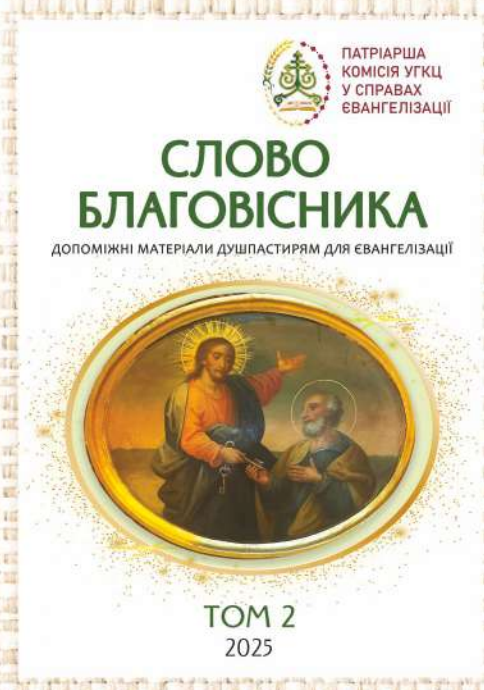

4.

5.

6.

© ВИДАННЯ ПАТРІАРШОЇ КОМІСІЇ УГКЦ
У СПРАВАХ ЄВАНГЕЛІЗАЦІЇ

1 Логотип Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації

Логотип Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації прибрав форму яйця, а якщо точніше - великодньої писанки. Такий вибір пояснюється тим, що яйце для слов'ян традиційно символізувало безперервне продовження роду, життя і воскресіння.

Зображення логотипа має два по-різному оформлені обрамлення. Коли дивитися праворуч, бачимо повздовжній віночок з геометричних фігур – ромбів, які нагадують українську вишивку, проте є глибший задум цього. У них ми вбачаємо усе загальнолюдське, нашу етнокультуру, фольклор, традиції. У ромбах - багатство нашої дохристиянської і християнської культурної спадщини. Зауважмо, що фігури не заповнені додатковими зображеннями, а наче очікують на довершення чимось чи Кимось, і комусь це доручено звершити.

Лівий бік писанки цілком відмінний. Впадає в око те, що тут уже немає візерунчастих елементів, проте бачимо спілий пшеничний колос, з'єднаний з проквітлим Хрестом, а також дев'ять зерен, насіяних з Євангелія і до нього ж звернених. Що це за плоди і яка їх символіка? Колосся одразу відсилає нас до євангельської притчі про Сіяча. Це Він вийшов удосвіта й сіє зерно, котре одразу приносить плід. Тому в лівому обрамленні писанки вбачаємо частину нашого народу і культури, котра вже є перемінена, просвітлена, преображена Словом Євангелія.

Із серцевини зображених символів (проквітлого хреста та Євангелія) долі падають зерна на ґрунт людського серця. Ця проросла пшениця - це Слово Боже, яке почало вкорінюватися, проростати, щоб плодоносити. Кожне зерня похилене в бік Євангелія, де черпає силу, а їх кількість символізує дев'ять плодів Святого Духа (пор. Гал. 5.22-23). Натомість зі стіп хреста проростає ніжний пагінець, з котрого розвився плодоносний пишний колос. Він щедро приносить плоди, будучи переміненим словом Благовісті Євангелія (керигми), навченим, просвітленим Святими Таїнствами, і це робить його здатним до місії, але кожен своєю мірою дозрівання, у сто, шістдесят чи тридцятеро разів більше, тому відтінки забарвлення колоска різняться між собою. Саме сила, яка променює від благодаті проквітлого хреста, дає швидкий ріст і плідність одному зі зерен, що вже заколосилося і принесло великий плід.

За земною людською логікою це несподівано, а за небесною – реалістично, бо зріст і результат не залежить від нас, а від Господа.

Форма колоска зберігає обрамлення писанки і плавно схиляється на інший бік логотипа. Колосся, направлене до ромбів – символу нашої культури - означає, що вони є тим полем для праці, щоб доповнити його християнським змістом, передовсім проповіддю Доброї Новини, щоб віряни прийняли велике Таїнство любові Божої до нас. Ромби - це наше велике поле для сповнення євангелізаційної місії Церкви Христової.

У центрі логотипа є два елементи. Перший – найвеличніший – розквітлий дворамений хрест, з обіймів якого виходить святе Євангеліє. Між ними є нерозривний зв'язок. Хрест зображено у вигляді живого, квітучого організму, що символізує Дерево Життя, через яке прийшло у світ відкуплення і спасіння. Зелений колір свідчить про благородство, царську величність, повноту життя. Це дерево (проквітлий хрест), на якому Ісус Христос сповнив спасіння людського роду, відразу плодоносить і з його благодаті проростають і квітнуть зерна - преображені особи, спільноти та народи, які вже названі невістою Христовою.

Золоті вкраплення на тілі хреста символізують П’ять Христових ран, якими воскреслий Господь благословить світ і найперше своїх учнів. У стіп хреста - розгорнене Євангеліє. З його сторінок черпаємо Слово Життя. Посилання на євангелиста Матея, 28:18-20 вказує нам на велике доручення, мандат і місію йти та проповідувати особу Ісуса Христа - Благовість Спасіння, вчиняючи учнями усі народи. А кульмінацією проповіді для людини є прийняття і життя Святими Таїнствами, які дають силу і благодать вірному (християнину) жити вже тут початком Життя Вічного.

Фон логотипу - прозорий, білий, що вказує на святість і сакральність.

2 Логотип «Школа Благовісті»

Логотип «Школи Благовісті» тотожний логотипові Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації. Єдина відмінність, яка впадає нам до очей, це та, що з правого боку з дев’ятого зерна, яке вже проросло і принесло плід, зродилася «ШКОЛА БЛАГОВІСТІ», над якою чуває і провадить Святий Дух у вигляді голуба з зеленою галузкою.

Білий голуб у традиції Церкви символізує Духа Святого, Третю Божу Особу. Це Він чуває над «Школою» і провадить її, Він - Той, який перебуває з «проростим зерном» - «Школою». У його дзьобі - галузка – символ миру, запевнення Божої милості.

«Школи Благовісті», засновані в наших єпархіях/екзархатах (митрополіях), служать для євангелізаційної формації мирян із парафій, із різних шкіл та спільнот, зокрема «Спільнота благовісті». Всі вони об'єднані євангелізаційною місією у церкві.

Фон логотипу прозорий, білий, що вказує на святість, сакральність.

3 Логотип «Спільнота Благовісті»

Елементи та символіка логотипа тотожні логотипові «Школи Благовісті», проте є своя особливість: зелений пагінець проростає від восьмої зернини і постає як окремий плід – «Спільнота Благовісті», яка засновується вірянами при наших храмах з благословення пароха/адміністратора парафії.

«Спільноти Благовісті» входять у митрополичу/єпархіальну/ екзархальну формаційну «Школу Благовісті», яка також є під опікою Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації. Зазвичай «Спільнота Благовісті» засновується при парафії після керигматичних реколекцій, євангелізаційних курсів завжди з благословення пароха/адміністратора парафії, який призначає аніматора спільноти. Голова єпархіальної комісії у справах євангелізації через пароха/адміністратора дбає про формаційний вишкіл аніматора та учасників спільноти у єпархіальній «Школі Благовісті», сесії якої відбуваються в єпархії або митрополії.

Фон логотипу прозорий, білий, що вказує на святість, сакральність.

4 «Слово благовісника»

«Слово благовісника» - видання Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації для священників, що містить допоміжні матеріали для душпастирів при проведенні євангелізації. Це другий том, у якому зібрано корисні матеріали для священників для проповідування на щодень, проведення Lectio Divina на парафіях, пояснення у євангелізаційному ключі свят та обрядів, пояснення богослужінь

добового кола, оновлена євангелізаційна програма «Хочемо бачити Ісуса», рішення Синоду єпископів УГКЦ від 2024 р. (п. 25).

5 «Щоденник мирянина»

«Щоденник мирянина» - видання Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації для мирян, яке містить читання і роздуми на щоденні євангельські читання, молитовне читання Святого Письма, пояснення свят та обрядів річного кола у євангелізаційному ключі, інформація про формаційну «Школу Благовісті» для мирян та «Спільноту Благовісті» при парафіях.

6 «Хочемо бачити Ісуса»

«Хочемо бачити Ісуса» - методичний посібник з керигматичної євангелізації для священників і семінаристів, що містить оновлену євангелізаційну програму та роздуми над розвитком євангелізаційної місії у парафіях.

ВСТУПНЕ СЛОВО

«Щоденник мирянина» - видання Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації для мирян, яке містить читання і роздуми на щоденні євангельські читання, молитовне читання Святого Письма, пояснення свят та обрядів річного кола у євангелізаційному ключі, інформацію про формаційну «Школу Благовісті» для мирян та «Спільноту Благовісті» при парафіях.

Заохочуємо мирян після проведення при парафіях керигматичних реколекцій вступати в нові євангелізаційні «Спільноти Благовісті», які увійдуть в формаційну «Школу Благовісті» під проводом Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації.

Запрошуємо священників, мирян разом з парафіяльними спільнотами з великою ревністю молитися за благовісників, тих, що проголошують Добру Новину спасіння, вимолюючи в Господа справедливий і тривалий мир для України.

Владика Йосафат (Мощич)
Голова Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації

РОЗДУМИ НА ЩОДЕНЬ
(01.07.25 – 31.12.25)

Дорогі миряни! Пропонуємо вам матеріали для щоденних духовних роздумів від 01.07.2025 до 31.12.2025 згідно літургійного календаря в євангелізаційному ключі.

Тексти роздумів підготували: о. Євген Станішевський, о. Роман Терлецький, о. Захар Михасюта, о. Теодор Пилявський, ЧСВВ, о. Роман Штігер, о. Михайло Паляк, о. Роман Островський.

1 липня
Вівторок
☙ Свв. безср. і чудотв. Косми й Дам'яна
Мт. 41 зач.; 11, 16-20.

Сьогодні звернемо увагу на уривок із Послання до Римлян. Апостол Павло представляє Божий задум, у якому відіграє ключову роль віра людини. У цьому задумі враховано усе людство, яке апостол розділяє на дві складові: Ізраїль – народ, який Бог покликав бути його народом, та інші народи, які мали б прийти до Бога через приклад життя Ізраїля зі своїм Богом. Вже через Мойсея Господь об'явив про відступництво Ізраїля, яке Господь використав і для проголошення свого слова про спасіння усім народам, і для навернення Ізраїля через заздрість, що виникла у нього по відношенні до тих народів, які пристали до Господа.

У даному уривку наголос ставиться на дійстві проголошення Євангелія Божими благовісниками, що водночас приєднує також тих, хто відкритий на слухання та прийняття проголошуваного слова. Тому апостол твердить, що віра є від слухання, а слухання є через слово Христове. Господь заклав у людині здатність вірити ще при створенні. Активуючи цей дар Божий від слухання Євангелія, людина входить у запропоновану Богом нову дійсність, яка називається новим творення. У цій дійсності людина вірою уможливлює спасаючу дію у її житті. Вірою і через єднання із Богом у хрещенні людина входить у новий вимір її життя, де вона осягає вже не суто людську мудрість, але мудрість, якою є сам Господь (1 Кор 1,30). Зростаючи у цій мудрості, вона осягає задум

Христовий, що відображає Божий задум спасіння людини, і таким чином, наслідуючи Господа, вчиться сповняти волю не свою, але Отця, розуміючи, що це і є найбільше добро для неї самої як Божої дитини.

Для того, щоб не потрапити у пастку, подібну до тої, в яку потрапив Ізраїль, апостол Павло навчає, що віра має бути чинна любов'ю (Гал 5, 6). На прикладі помилок життя у вірі Ізраїля, який зосередився на виконанні приписів Закону, апостол вказує, що джерелом віри повинна бути Любов, сповненням віри мають бути діла любові, і навіть тоді, у повноті Царства Небесного, коли віри вже не буде, то залишиться тільки любов, у яку віра тепер і скеровує Божу дитину.

Виявом життя вірою є також ділення нею з іншими через проповідування Божого Слова, проповідування Євангелія, яке виявляє Божу любов до людини.

Хай Господь дарує нашому народові своїх проповідників Євангелія, хай відкриє через свого Святого Духа серця слухачів для прийняття Слова. Благослови нас усіх, Господи, на зростання у вірі і любові.

2 липня
Середа

✝ Положення чесної ризи Пресвятої Владичиці нашої Богородиці у Влахерні

Лк. 54 зач.; 10, 38-42; 11, 27-28.

Сьогодні розважмо над прийняттям волі Божої Ісусом Христом, нашим Спасителем. «Я прославляю тебе, Отче, Господи неба й землі, що ти затаїв це від мудрих та розумних і що відкрив це немовлятам. Так, Отче: бо так тобі було до вподоби».

У цих двох реченнях, які виявляють звернення Ісуса до Отця, Господа неба і землі, вжито іменник **отець** у кличному відмінку. Наголос ставиться на чіткому підкресленні Ісусом свого зв'язку із Отцем, до якого він звертається, тобто свого синівства. Тут виявляється дія Отця і дія Сина. Дія Отця полягає у тому, що те, що він задумав є скрите від мудрих і водночас відкрите немовлятам. Ця дія є незрозумілою для людей, адже, юдеї чітко наголошували на дорозі мудрості, пізнавши яку, людина вчиться уникати гріха. Учитель часів Ісуса на ім'я Гіллел навчав,

що невчена людина не вміє уникає гріха, і що неграмотна не може бути побожною. У Талмуді сказано, що ніхто інший не є біднішим за того, хто є бідним на знання. Ісус же з радістю прославляє Отця, адже, він переконаний, що все те, що походить від Отця, є добрим виявом любові. Потім також і його учень Яків чітко висловлює своє судження, яке Церква вживає у молитві наприкінці літургії: «Всяке добре даяння й всякий досконалий дар згори сходить від Отця світла, в якого нема ані зміни, ані тіні переміни» (Як 1, 17).

Ісус на задум Отця каже: «Так». Яке це коротке слово, і як багато у ньому закладено. Ісус виявляє згоду чинити те, що Отцеві до вподоби. Це є ніщо інше як вияв глибинного бажання люблячого Сина довершити все те, чого бажає його Отець.

Апостол Павло, переосмисливши сповнення Ісусом задуму спасіння Отцем людського роду, чітко заявляє у Посланні до Коринтян, що Ісус є воплоченим Словом із яскравим вираженням ТАК Божому задуму. Він пише: «Бо Син Божий, Ісус Христос, що його ми вам проповідували - я, Сильван і Тимотей, - не був «Так» і «Ні»; в ньому лише «Так» було. Скільки бо обітниць Божих у ньому - «Так», і тому через нього «Амінь» Богові на славу через нас» (2 Кор 1, 19-20).

Ми, діти Божі у Христі, наслідуймо Єдинородного Сина Божого у ставленні до Божої волі.

Господи, ти виявив нам твою волю проповідувати Євангеліє, твоїм Святим Духом веди нас дорогами проповіді до тих, чиї серця ти вже приготовив для прийняття Слова. Дай нам мудрості у розпізнанні твоєї волі на щодень, і наснаги у радості звіщати Євангеліє, щоб прославлялося ім'я твого і нашого Отця.

3 липня
Четвер
Св. мч. Якинта
Мт. 43 зач.; 11, 27-30.

Сьогодні розважмо над ласкою, яка діє у житті охрещеної особи. Хрещення становить заключну точку роздумів над Євангелієм (коли людина приймає рішення жити вірою у єднанні з Богом), а також початкову точку життя у Бозі. Мовою апостола Павла, яку він використовує у даному уривку, є мова порівняння життя людини у Бозі

з прищепленням галузки до дерева. Саме тоді галузка починає отримувати соки, що ідуть від кореня, і тим самим переходить із перспективи всихання і смерті у перспективу життя, розвитку і приношення плодів. Входження у життя із Богом є виявом Божого благовоління. Без Божого бажання це просто не є можливим. Саме тому євангелист Матей чітко зазначає слова Ісуса, який стверджує, що тільки він може уможливити пізнання Отця, і чинить це, кому захоче. Наголос ставиться на бажанні самого Господа, яке започатковує пізнання Бога. Тут треба також розуміти, що євангелист Матей, яко єврей, розуміє пізнання не як суто інтелектуальну діяльність (це притаманно для елленістичного способу сприйняття пізнання), але, радше, як життєвий вимір. Адже, для єврея пізнавати – це означає жити разом у всіх обставинах, що випадають на людську долю. Тому апостол Павло цей процес називає взаємопізнанням, який тут у цьому світі є недосконалим, а у майбутньому світі відбудеться якісний стрибок у цьому пізнанні (1 Кор 13, 12). Це пізнання відбувається у дусі. Адже, Святий Дух, що досліджує глибини Бога, звіщає нашому духові все про Бога. А тоді вже людський дух уможливлює пізнання людини, за яке відповідає душа. Грішна людина має утруднений зв'язок між своїм духом і душею, у неї більше розвинений зв'язок між душею і тілом, те що називають психосоматичною єдністю. Сфера душі стосуються також почуттів і прийняття рішень на основі тих пізнавальних процесів. Зазвичай, душу окреслюють, як серце (за тілесною ознакою, тобто, за тілесним органом).

Бог своїм Святим Духом вливає у людське серце любов, щоб відновити зв’язок між духом і душею, як стверджує апостол Павло (Рим 5, 5).

Ніколи не можна зрозуміти того, хто/що є абсолютно іншим. Процес пізнання завжди відбувається від подібного до подібного із розширенням розуміння.

Саме тому апостол Павло наголошує, що пізнання Бога людиною і людини Богом є можливим, бо саме Творець це уможливив ще при творенні. Цей процес пізнання відбувається при об’явленні Бога Духом Божим духу людському, який, власне, і є дарований людині Богом при творенні, щоб уможливити оце взаємопізнання. Тобто, це є той процес, якого хоче Бог. Апостол стверджує: «Як же хтось любить Бога, той спізнаний ним» (1 Кор 8, 3). Звичайно, що тут не ідеться лишень про емоцію чи почуття любові, але, радше, про чин, тобто діяльність, коли

виконується воля Божа, коли Слово Боже стається дійсністю у житті людини. Це є вияв єдності між Богом і людиною, яка описується як життя Бога у житті людини (Ів 14, 23)

Господи, навчай нас твоїм Словом, даруючи твоїм Святим Духом твою любов у наші серця, щоб, перебуваючи у ній, ми сповняли твою волю, люблячи тебе у ближньому.

4 липня
П'ятниця
Св. Андрія, архиєп. Критського, єрусалимлянина
Прп. Марти, матері св. Симеона Дивногорця
Мт. 44 зач.; 12, 1-8.

Сьогодні ключовим словом для розважання є милосердя, адже, як в уривку з Євангелія (я милосердя хочу, а не жертви), так і в уривку з Апостола (Як ви колись були неслухняні Богові, а тепер помилувані через їхній непослух, так і вони тепер, через милосердя, якого ви зазнали, стали неслухняні, щоб і вони тепер зазнали милосердя. Бо Бог замкнув усіх у непослух, щоб усіх помилувати), ставиться чіткий наголос на милосерді, яке пов'язане з помилуванням і спасінням.

Милосердям виявляється здатність *прощати, співчувати, допомагати* іншим. Тому апостол Павло, вживаючи це поняття, наголошує на ціль того, що вчиняє Господь: щоб усіх помилувати. Бачимо, що апостол на основі переосмислення того, що ставалося в історії його народу, до якого він належав і який любив, підкреслює, що Господь приймає вияви людської волі, навіть, якщо ці вияви є шкідливими для самої людини, але, водночас, як Бог, який має здатність перемінити зло у добро, Господь використовує ці людські помилки для того, щоб помилувати і спасти тих, які вже і до того були на шляху гріха. В українській мові це поняття пов'язують із серцем, адже йдеться про милосердя, де під серцем українці розуміють місце любові і почуттів, які враховують іншу особу і виявляють ставлення до неї. Деколи кажуть: «Ти є у моєму серці». Цією метафорою українці намагаються висловити любов, вдячність, тісний зв'язок, що утворився на основі стосунків, спогадів та почуттів, виявляючи те, що дана особа займає особливе місце у житті.

Павло ж, як єврей, мав на увазі інший орган людини, який мають лишень жінки. Ідеться про матку, адже, у єврейській мові слово рахам

означає як матку, так і любов та співчуття, а таким чином, і співчутливу любов. Кожний орган людини є сотворений Богом для неї самої і лишень матка є створена для іншої особи. Цей орган вказує на те, що людина має у собі місце, яке вже приготував Бог для прийняття іншої особи. Коли дитина з'являється у лоні матері, то між ними є спільні почуття, тобто співчуття, проте, вони є окремими особами, які навчаються дарувати і приймати водночас.

Народження життя є незбагненним таїнством, яке походить від Подателя життя, подібно, як народження праведника із грішника, коли Спаситель дарує життя тим, хто, вибравши дорогу смерті, все ж відгукується на Євангеліє – оту добру і радісну вістку про любов Бога до людини.

Господи, вводи нас все більше і глибше у твої таїнства любові і життя, дай нам світло пізнання, щоб ми це зауважували і плекали велику вдячність за твою співчутливу любов до нас і прославляли тебе по всі дні нашого життя.

5 липня
Субота
☩ Прп. Атанасія Афонського
Мт. 26 зач.; 8, 14-23.

Сьогодні зосередимо нашу увагу на вислові пророка Ісаї, який подає євангелист Матей, оцінюючи діяльність Ісуса: «Він узяв наші недуги й поніс наші хвороби». Спершу звернемо увагу на два іменники ***недуга*** і ***хвороба***. У єврейському тексті ***недуга*** має відповідник, що можна перекласти ***хвороба*** або ***страждання***, а у грецькому тексті Септуагінти там знаходиться слово ***гріх***; відповідником ***хвороби*** єврейський текст подає ***біль, страждання***, подібно, як і грецький текст.

Важливо бачити, що знаходимося у семантичному полі недуги, хвороби, болю і страждання, які у грецькій мові також підкреслені гріхом. Адже, гріх це також вияв недуги, хвороби, болю і страждання. Всі ці поняття є передвісниками смерті. Адже, як каже апостол Павло у Посланні до Римлян, заплатою за гріх є смерть (Рм 6,23). Через гріх у житті людини з'явився досвід болю, страждань і самої смерті. Людина живе цим, свідомо чи ні, але живе цим щодня. Господь прийшов у цей світ, щоб розділити з людиною цей досвід. Будучи без гріха, він все ж

бере на себе людські страждання, як про це звіщав пророк Ісая. Перебуваючи посеред людей, він закликає іти за ним і відірватися від гріха, вийти із полону смерті, залишити мертвих мертвим і встати до життя, яким є він сам.

Смерть можна окреслити як розірвання зв'язку. Через гріх людина втратила зв'язок із Богом, але здобула досвід втрати, досвід смерті. Тому апостол Павло закликає скористатися цим досвідом, пережити його ще раз, але тепер у зворотньому напрямку: ви вважайте себе за мертвих для гріха. Господь прийшовши у цей світ, довершив спасіння людського роду. Він через свою смерть на хресті вже довершив спасіння. Тому Павло і закликає: розірви, людино, зв'язок з гріхом і самою смертю, не видавай своїх членів гріхові на знаряддя для поповнення гріха. Він закликає розпізнати ласку, якою вже живе людина.

Є надзвичайно важливо придивитися і зробити розрізнення стосовно того, чию волю як людина я чиню. Якщо прислухаюся до думок, що походять від спокусника, то вчинком буде гріх, як вияв послуху тому, хто дав мені цю думку, і тоді – це дорога смерті. Якщо ж вчиню чин послуху на праведність, то вибираю дорогу життя у Бозі. У наших немочах не завжди можна чітко розрізнити, яка думка від кого походить, тому Господь дав нам Святого Духа, який допомагає нам у немочі нашій (Рим 8, 26). Він навчає нас молитися і пізнавати як Бога, так і себе, як людину, яка живе у Бозі.

Тому разом із апостолом дякуймо Богові за все те, що він вчинив для нашого спасіння, прославляючи його як Бога-Спасителя, подателя життя вічного. І просімо за тих, хто ще перебуває поза спасінням, щоб і вони досвідчили в особистому житті той зворотній перехід, а саме від смерті до життя, завдяки Богові.

6 липня
Неділя 4-та по Зісланні Святого Духа
Свято Матері Божої Неустанної Помочі
Прп. Сисоя Великого
Мт. 25 зач.; 8, 5-13.

Сьогодні, розважаючи над прослуханими текстами Євангелія і Апостола, придивімся уважніше до того, що змальовує євангелист Матей. Приходить сотник до Ісуса, виглядає, що він любить того, хто

лежить і не здатний більше рухатися і тяжко мучиться. Практично положення цієї людини вже вказує чітко на ознаки смерті, що вже сильно увійшла в цю особу. Сотник приходить до того, хто є подателем життя і здатний звільнити від влади смерті.

Спочатку звернемо увагу на використання дієслова **θαυμάζω** (**таумазо**), яким євангелист зазначає **здивування** Ісуса. Читаючи Євангелія можна зустріти велику кількість випадків, коли люди реагували здивуванням на слова або діла Ісуса. Проте, маємо лишень два випадки, коли описується здивування самого Ісуса: тут в Матея і при описанні відвідин Назарета євангелистом Марком, де він використовує те ж дієслово, описуючи реакцію Ісуса на невірство тих, з ким він зростав. У перекладі Хоменка маємо у цьому місці вислів: «Ісус був **вражений** їхньою невірою». І відповідно, другий випадок описання здивування Ісуса є у прослуханому сьогодні уривку, де євангелист Матей зазначає, що здивування Ісуса було на слова сотника. Що саме здивувало Ісуса? Зазначимо тут дві можливості: перша буде стосуватися віри сотника, адже, Ісус потім говорить, що такої віри він не знайшов у Ізраїлі; друга буде стосуватися відмови сотника прийняти Ісуса у свій дім через особисту недостойність, на його думку. Ісус сповняє обидва прохання сотника та ставить його віру як приклад для усіх людей, але нічого не говорить про його особисту достойність. Ісус не проголошує навчання щодо смирення сотника, яке не дало йому можливості впустити Ісуса під покрівлю свого дому. Через особисте «смирення» людина бачить свою недостойність, але, коли така поведінка стає причиною неприйняття Ісуса, то вона вже шкодить людині і тому вже не є справжнім смиренням. Хто із нас усіх, християн, є достойний прийняти Ісуса у Євхаристійному таїнстві? Ця достойність не походить від нас, але від самого Господа, який полюбив нас, мертвих нашими гріхами, і оживляє нас своїми таїнствами. Смирення може бути тісно пов'язане із соромом, адже, саме сором – це є досить глибоке емоційне переживання, що породжене усвідомленням порушень різноманітних норм у сфері моралі, і тоді сором приводить до почуття провини, і людина відчуває себе недостойною, винною чи то перед іншими, чи то перед самою собою. Водночас, під правдивим смиренням розуміється не сором, а чеснота, яка полягає у виборах, протилежних до гордині, у прийнятті миру, що іде від Господа, і у намаганні виконувати його волю, не втрачаючи при цьому гідності людини, яка і є подарована їй

Богом. Смирення – це не виявляння себе недостойним, чи «бичування» через самоприниження, але вияв вдячності Богові за його прощення і відповідь на його любов у сповненні його волі, що проявляється у повазі і служінні ближнім.

Ісус виявив бажання прийти під покрівлю дому сотника, але сотник не розпізнав цієї волі через показове приниження самого себе, проголошуючи особисту недостойність. Ісус прийняв і цей жест, він сповнив прохання сотника і оздоровив помираючого слугу, але у дім не ввійшов. Пригадайте Закхея: чи він був більш гідний від сотника прийняти Ісуса? Господь у кожній людині бачить її гідність, яка дана їй при творенні.

Апостол Павло повчає: «Коли ж ви були слугами гріха, ви були вільні від праведности. 21 Які ж плоди ви тоді мали? Того ви тепер соромитеся, бо кінець їхній – смерть». Важливо, щоб отой сором не зупинив людину на дорозі освячення. Ми християни, грішні люди, але живемо ласкою Божою, що відкриває перспективу вічного життя в Ісусі, який полюбив нас у наших гріхах, полюбив безмежно і звільнив нас від гріха. Він не забрав нам пам'яті про гріх не для того, щоб ми соромилися та замикалися у собі, але для того, щоб пам'ятати, якими ми були і якими він нас бачить у своєму Царстві.

Визнаваймо свої гріхи у сповіді і приймаймо освячення від єдиного Святого. Учімося жити справжнім смиренням, щоб сповняти волю люблячого Бога в особистому житті. Господи, твоїм Святим Духом навчай розрізняти між особистими бажаннями і твоєю волею, зрощуй нас у мудрості, наділи сміливістю вибрати виконання твоєї волі і дай сили сповнити її у любові до тебе і до ближніх.

7 липня
Понеділок
Прпп. Томи, що в Малеї, і Акакія, про якого згадує «Ліствиця»
Мт. 45 зач.; 12, 9-13.

Сьогодні, враховуючи почуте з Євангелія та Апостола, зосередимо увагу на вислові: «Не дозволь, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром».

Фарисеї, сидячі у синагозі, вважали себе знавцями Закону і праведними перед Богом, тому і ставлять Ісусові запитання стосовно

заповіді, яка стосується суботи. Вони у своїх правилах мали багато різноманітних обмежень щодо суботи. І тепер вони запитують Ісуса, але не з ціллю пізнати правду, але, радше, щоб, як каже євангелист, обвинуватити того, хто має силу зціляти. Навчання Ісуса про діяльність у суботу виявляє прості речі, які вони самі усвідомлюють із життєвого досвіду і діють відповідно, рятуючи єдину вівцю у суботу. Ці люди знають, що Ісус може оздоровити, тому провокують його на цю діяльність з ціллю спіймати його на порушенні припису Закону і обвинуватити для того, щоб позбутися його. Ними керує заздрість, євангелист сповіщає про це читача, описуючи судилище над Ісусом у Пилата (Мт 27, 18). Це почуття дуже сильне. Згідно Книги Мудрості, саме через заздрощі диявола смерть увійшла у світ (Мудр 2, 24). Апостол Яків зазначає, що до заздрощів прагне дух, що живе у нас (Як 4, 5). Заздрість приводить до того, що самого Бога людина (Адам) почала бачити як суперника, а брата, якому щось вдається краще, як суперника і ворога (розповідь про Каїна і Авеля). Заздрість породжена спокусником, несе їй лишень смерть, адже суперника-ворога необхідно усунути, а отже, – вбити.

Ісус прийшов у цей світ, щоб подарувати людині інший погляд, погляд сповнений любові, яка зауважує потреби іншого і спонукає до милосердя і допомоги. Саме тому він, не дивлячись на суботу, зціляє людину, яка має суху руку.

Апостол Павло належав спочатку до когорти тих, які несли смерть, але, зустрівши Ісуса по дорозі до Дамаску, поміняв свій погляд. Він, осмисливши те, що було у його житті, стає здатним розпізнавати дії, які породжені заздрістю. Саме тому у листі до Филип'ян він, описуючи ситуацію євангелізації у місті, де він знаходиться, чітко зазначає, що є такі, що проповідують Христа через заздрощі та суперництво (Флп 1, 15). Тому сьогодні апостол навчає, що для того, щоб позбутися диявольської логіки, необхідно навчитися від Господа бачити людину його очима, розділяти горе із тими, що його переживають, плакати з ними, але так само і радіти з тими, що радіють, коли досягли успіхів. У випадках, коли ближній себе позиціонує як ворог, то намагатися бути з ним у мирі, по можливості. Якби ж дійшло до конфлікту, якого не можливо було б уникнути, то у випадку, коли ворог, ослабнувши через голод чи спрагу, потрапив би у халепу, то треба спробувати допомогти йому у його

немочі і тоді, можливо, ворог перестане дивитися на тебе, як на ворога, і ти придбаєш брата.

«Не дозволь, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром».

8 липня
Вівторок
☙ Св. вмч. Прокопія
Мт. 46 зач.; 12, 14-16. 22-30.

Вчора ми розважали над висловом: «Не дозволь, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром». А сьогодні маємо продовження євангельської розповіді, яка вже у першому вірші виявляє нам те, що фарисеї, релігійні провідники того часу, радилися, як погубити того, хто, на їхню думку, був переступником закону.

Сьогодні розважмо над тим, що людина дала себе перемогти злу, і над відповідною до цієї ситуації дією Господа.

Фарисеї радять раду: як погубити Ісуса. Вони не можуть зупинити діяльність Ісуса, адже, він зцілив у суботу хворого, що мав суху руку, як про це говорилося вчора, і продовжує зціляти, як описано у сьогоднішньому уривку. Зазначається, що Ісус оздоровив усіх, що прийшли до нього, і тоді особливу увагу звертається на один випадок. Ісус діє, як він вважає за потрібне, і ціллю його діяльності є звільнити людину з-під влади нечистого духа та дарувати людині здатність бачити і говорити. Фарисеї і бачать, і говорять, але те, як вони бачать, і те, що вони говорять, вказує на те, що вони є сліпими. Фарисеї вважають себе такими, що бачать і розуміють все, що чинить Ісус. Вони представляють себе здатними бачити, якою силою діє Ісус, і, таким чином, звинувачують його у тому, що він діє силою Велзевула. Вони хочуть, щоб інші люди повірили у це, і тоді стане можливо здійснити їхній задум: убити Ісуса. Фарисеї дали себе опанувати злу, і тепер вони діють згідно логіки зла, яка скеровує до вбивства. Ми знаємо, що вкінці кінців, їм вдалося досягнути свого задуму. І є важливо усвідомити, що також і злі задуми можуть бути звершені. Ісуса розіп'яли.

У цьому вільному звершенні зла людською волею Господь залишає за собою також вільний вибір діяти. Він приймає смерть від людини, яку сотворив і любить, і яку прийшов спасти. У цьому найбільшому сповненні зла Господь довершив спасіння людського роду, і, як ми чули

сьогодні, «на це бо Христос умер і воскрес, щоб і над мертвими, і над живими панувати» (Рим 14, 9). Ці слова є сказані саме фарисеєм, який ніс смерть учням Ісуса, але який прозрів після зустрічі з Воскреслим. Тому він ставить запитання до роздумів: «Ти ж чого судиш брата твого? Чого погорджуєш твоїм братом?»

Розважмо над тими запитаннями, придивімося до особистих думок, що можуть бути і не висловлені, але ми їх розуміємо як такі, що погорджують і засуджують брата. Пригляньмося, як Господь відкриває нам очі на пізнання правди про нас самих у його світлі і дає нам зцілення зору. Він зціляє також і німоту, щоб ми могли прославляти його за це.

Господи, зціли наші серця, наповни їх своєю любов'ю до людей, що нас оточують, дай нам бачити їхні потреби, даруй нам наснаги для служіння у мудрості, щоб у Святому Дусі ми усі разом у мирі і радості прославляли твоє святе ім'я.

9 липня
Середа
Св. сщмч. Панкратія, єп. Тавроменійського
Мт. 48 зач.; 12, 38-45.

Сьогодні розважмо над прийняттям людини людиною. У Святому писанні те, що стосується прийняття людини людиною, є окреслено дуже добре. Вже із самого початку, при описанні того, як Адам приймає жінку, даровану йому Богом, вказується на виникнення проблеми, коли інша особа сприймається як конкурент. Каїн, наслідуючи свого батька, сприймає брата вже як ворога, і це призводить до братовбивства. Такий спосіб життя, що бере свій початок у спотвореній любові, себелюбстві, виявляє небажання людини приймати іншу особу. Така логіка є гріховна. Саме в такий спосіб поводяться книжники і фарисеї, які вимагають знаку від Ісуса. Господь же їм вказує на знак Йони. Важливий знак для цієї групи, адже, він не полягає лишень у тому, що стосується трьох днів перебування пророка у нутрі кита, але й навчання пророка щодо прийняття людинолюбної волі Божої по відношенні до інших людей, людей-чужинців.

З іншого боку, у Святому Писанні є представлено також і інший спосіб ставлення до людини на прикладі гостинності Авраама, який

прийняв подорожуючих гостей. Така життєва позиція дала можливість зустрітися із Господом і вийти із тупика смерті, адже, неплідна жінка Авраама отримала обіцянку, що через рік народить сина, тому що для Господа немає нічого неможливого (Бут 18, 14).

У книзі Діяння апостолів описується гостинність тубільців на острові Мальта, куди пристав човен із апостолом Павлом. Цю гостинність у перекладі Хоменка окреслюється **неабияким милосердям**, в той час, як в грецькому тексті вжито термін **філантропія** (**φιλανθρωπία**), що означає **людинолюбство**. У Новому завіті іменник **філантропія** (**φιλανθρωπία**) вживається ще один тільки раз, коли у листі до Тита описується любов Бога до людей: «4 Та коли з'явилась доброта й любов до людей Спаса нашого Бога, 5 він спас нас не ради діл справедливости, які ми були зробили, але з свого милосердя, купіллю відродження і відновленням Святого Духа, 6 якого вилив на нас щедро через Ісуса Христа, нашого Спаса, 7 щоб ми, оправдані його благодаттю, стали згідно з надією спадкоємцями життя вічного» (Тит 3, 4-7).

Прийняття іншої особи відбувається на основі людинолюбства, тобто здорової любові, на противагу себелюбству, тобто, пошкодженій гріхом любові. Ці люди з острова Мальта, подібно як і Авраам, керуючись людинолюбством, прийняли чужинців, через яких Бог дарував їм бачити величні речі і отримати зцілення їхніх недужих (Ді 28, 1-11).

Тому сьогодні апостол Павло закликає і нас, як він закликав дві тисячі років тому у листі до Римлян: «Приймайте один одного, як і Христос прийняв вас у Божу славу» (Рим 15, 7). Апостол запрошує до наслідування прикладу прийняття іншої особи на основі людинолюбства, що його подав нам сам Христос, прийнявши нас у Божу славу.

10 липня
Четвер

✢ Прп. Антонія Печерського, Київського
Свв. сорока п’ятьох мчч., що в Нікополі Вірменському
Свв. братів-мчч. Франциска, Мутія і Рафаїла і тих, що з ними вбиті в Дамаску
Мт. 49 зач.; 12, 46 – 13, 3.
Лк. 24 зач.; 6, 17-23.

Вчора ми розважали над прийняттям іншої особи, а сьогоднішні тексти немов би скеровують до поглиблення цього розважання. Апостол Павло висловлює надію прибути до спільноти у Римі і пробути якийсь час із тими, хто належить до неї. Він окреслює цей час перебування як такий, що принесе йому радість, адже, перебуватиме з ними і тішитиметься від присутності тих, хто перебуває у Христі. Цю радість апостола може зрозуміти той, хто відчуває радість перебування із рідними, із братами і сестрами. Родинні стосунки, якщо вони здорові, дають зрозуміти причину радості, адже, якщо браття люблять одне одного, то і перебування разом приносить радість. Апостол Павло вже за час своєї проповідницької діяльності, відштовхуючись від особистого досвіду, чітко усвідомлює, що християнська спільнота формується на основі прийняття спасительної вістки, Євангелія. Ця добра вістка виявляє любов Бога до людини і, в особливий спосіб, сповнення волі Божої Ісусом Христом. Самі він, отой Ісус із Назарета, який у Гетсиманському саду, стоячи перед нелегким вибором, засвідчив своє синівство по відношенні до Отця небесного, адже, вирішив сповнити його волю.

Апостол Павло увійшов у статус Ісусового брата, у статус Божого сина, коли зустрівся із воскреслим Ісусом біля Дамаска, і відтоді почав сповняти волю Божу. Тоді він усвідомив, що Господь приймає своїх особистих ворогів до когорти своєї родини. Адже, Син Божий полюбив його і видав себе за нього (Гал 2, 20).

Павло був знавцем Святого Писання, він вивчав його у Єрусалимі у школі Гамалиїла – одного з найкращих учителів того часу. Знання текстів Святого Писання, проте, привело Павла до переслідування учнів Ісуса. Знати тексти Святого Писання – це ще не означає знати і сповняти волю Божу. Лишень коли людина поєднує об'явлення і любов, тоді вона готова до сповнення волі Божої. Павло зазначає, що «знання роздимає, а любов будує» (1 Кор 8, 1). Слухання слова Божого у Святому Дусі, який в той же час вливає у серце людське любов Божу (Рим 5, 5) уможливлює сповнення волі Божої і творить людину дитиною Божою. Перебування у спільноті людей, які люблять як діти Божі, завжди приносить радість і втіху, які беруть свій початок також у Святому Дусі.

Господи, дай бачити у присутніх у твоїй Церкві твоїх дітей, а моїх братів і сестер. Зрощуй у моєму серці любов до них, щоб люблячи їх, я любив і Тебе.

11 липня
П'ятниця

✝ Переставл. блаж. Ольги, княгині Київської, у хрещенні названої Оленою

☙ Св. мц. і прехвальної Євфимії

Мт. 50 зач.; 13, 4-9.

Ів. 35 зач.; 10, 1-9.

Вчора на прикладі життя апостола Павла ми зауважили, що читання Святого Писання може привести двох читачів до абсолютно протилежних дій: одного до переслідування Ісуса в його учнях, а іншого – до проповідування Ісуса через проголошення Євангелія. У першому випадку немає зросту Слова Божого у людині, натомість, у другому такий зріст відбувається.

У сьогоднішній притчі ми маємо можливість продовжити ці розважання. Сіяч сіє зерно. Кожна зернина має у собі потенціал плоду, проте, він буде сповнений лишень внаслідок взаємодії із ґрунтом. У притчі зазначається, що саме від того, яким є ґрунт, залежить приношення зерниною різної величини плоду, або навіть відсутність плоду взагалі.

Найперше, хочу чітко звернути увагу на те, що плодом зерна внаслідок співдії із ґрунтом може бути тільки зерно. Яким би не був ґрунт, завжди ідеться про зростання, дозрівання і приношення плоду зерном. Із пояснення притчі розуміємо, що тим зерном є Слово Боже, а ґрунтом є людське серце. Під серцем у Святому Писанні і в єврейській традиції, виходячи з даного контексту, розуміється здатність людини пізнавати і приймати рішення. Ґрунт – це можливість зерну прорости, живитися і, таким чином, принести плід. Однозначно розуміється, що наголос ставиться на спільний результат. У цій притчі вказується на те, що зерно, яке потрапило у ґрунт, дає можливість також і самому ґрунту дати від себе те, що «потребує» зерно. Людина у співдії із Словом Божим задіює свої дух, душу і тіло для того, щоб виявився плід Слова в особистому житті.

Вже через пророка Ісаю Господь зазначає ефективність Слова: «Як дощ і сніг сходить з неба і не повертається туди, але напуває землю, щоб вона родила й ростила та давала насіння тому, хто її обсіває, і хліб тому, хто їсть, отак і моє слово, що виходить у мене з уст, не повертається до мене порожнім, але чинить те, що я хочу, довершує те, за чим я його вислав» (Іс 55, 10-11).

Описано вихід Слова від Бога і повернення до нього, які супроводжуються сповненням волі Божої.

Радіймо вже від того, що Слово прийшло у наше життя, і це сталося із волі Божої. Це не від наших діл, але тому, що він нас любить. Кожний має дари, закладені Творцем, які необхідно розпізнати Словом Божим і активувати їх у Святому Дусі.

Господи, твоєю благодаттю ми прийняли хрещення, наповни нас мудрістю, яка є воплоченим твоїм Словом (1 Кор 1,30), щоб ми могли сповняти усі добрі діла, які ти наперед вже приготовив, щоб ми їх чинили (Еф 2, 8-10). Зміни твоєю ласкою наше серце, щоб воно могло вповні прийняти твоє Слово і дати йому зростати у нашому житті, щоб люди змогли бачити ці добрі діла, і прославляли Отця небесного, як ти цього навчав (Мт 5, 16).

12 липня
Субота
Свв. мчч. Прокла й Іларія
Прп. Михаїла Малеїна
Мт. 30 зач.; 9, 9-13.

Сьогодні ми чули, як апостол Павло чітко зазначає, що усі ті, які **є ведені** Святим Духом, є синами Божими. Зосередимо увагу на складений дієслівний присудок ***є ведені***. Дія походить від Святого Духа, а ті, на кого ця дія спрямована, є названі синами Божими. Почнемо наші розважання із того, у що ми віруємо. Ми вірою визнаємо, що Ісус із Назарета є воплоченим Словом Божим, Єдинородним Сином Божим. Після Хрещення від Івана у Йордані Ісус є ведений Святим Духом у пустелю на випробування (Мт 4, 1). Ця єдність Святого Духа та Ісуса є впродовж усього його життя. Він постійно діє у Святому Дусі. Тому можемо розуміти, що апостол по аналогії приходить до висновку, що усі ті, які є ведені Святим Духом, є синами Божими.

Наголос ставиться, з одного боку, на тому, що Святий Дух є тим, хто веде. Ведення Святого Духа відзначається лагідністю, яка бере свій початок у любові, водночас проявляється сила Божа, але без насильства. Бог дарував людині свобідну волю, тому і вибір чи слідувати за Духом, чи ні – завжди за людиною. Якщо людина приймає рішення дати себе вести, то вона розпочинає життя вірою, де довіра до Святого Духа чим раз більше зростає. Деколи, суто по-людськи, пропозиції Духа є незрозумілими, як, наприклад, апостолу Филипу (Ді 8), або навіть можуть виглядати, як такі, що суперечать загальному наставленню апостолам іти і проповідувати Євангеліє усім народам. Адже, у Ді 16, 6-7 Дух Святий заборонив звіщати апостолам в Азії та Вітинії. Водночас, чи то Филип, чи то проповідники із Ді 16, довіряють Святому Духові і сповняють волю Божу.

Бути веденим Святим Духом означає довіряти йому, слухати Слово, яке виражає волю Божу і чинити її. Святий Дух є справжнім провідником людини, який формує у веденій людині риси Божої дитини. Ці риси проявляються у плодах співпраці, що їх звуть плодами Святого Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, здержливість (Гал 5, 22-23). Саме Святий Дух дає чітке усвідомлення синівства, і тому лише у ньому людина здатна кликати до Бога: «Авва-Отче», і, тим самим, визнавати Бога своїм батьком, а себе – його дитиною. Це усиновлення стається через єднання із Єдинородним Сином Божим.

У цьому усиновленні відбувається зцілення, яке вчиняє Лікар, що прийшов лікувати впалу природу людини. А оскільки немає людини без гріха, то він прийшов лікувати усіх без винятку. Дуже складною гріховною хворобою є та, коли людина уважає себе здоровою, праведною, коли, як їй здається, не має потреби у лікуванні, і, як наслідок, вона не хоче впускати до себе Лікаря.

Придивімося до видимих проявів гріховної хвороби: розпуста, нечистота, розгнузданість, ідолослужба, чари, ворогування, свари, заздрість, гнів, суперечки, незгоди, єресі, зависті, пияцтво, гульня і т.д. (Гал 5, 19-21).

Господи, допоможи нам бачити ті гріховні хвороби і даруй на них лік, щоб ми могли зцілятися, вправляючись у чеснотах, і щоб Духом Святим проявлялися чим раз більше і більше риси, притаманні для твого Єдинородного Сина.

13 липня

Неділя 5-та, святих отців шести Вселенських Соборів

☩ Собор св. архангела Гавриїла

Прп. Стефана Савваїта

Св. Юліана, єп. Кеноманійського

Мт. 28 зач.; 8, 28 – 9, 1.

Вчора ми розважали над тим, що стосується ведення Святим Духом та лікування гріховної хвороби. Вже вчора зазначили, що лікуванню не піддаються ті, які не вважають себе хворими. Сьогодні до розважання додається ще один штрих: людина боїться втратити те, що їй здається, ніби вона має. У цих двох уривках, що ви прослухали, можна чітко зауважити, що наголос ставиться як на матеріальній складовій, так і на нематеріальній. У Гадаринському краю місцеві люди втратили матеріальні статки (стадо свиней), і це виявилося для них більш вартісним, аніж те, що їм приніс Ісус. Адже, внаслідок приходу Ісуса у цей край, відбулося звільнення двох біснуватих, а всі інші отримали можливість спокійно користуватися дорогою, якою ніхто не міг перейти саме через цих біснуватих. Ці люди чимось подібні до багатого юнака, який, почувши від Ісуса пропозицію продати майно і стати його учнем, відійшов сумним. У даній розповіді, натомість, люди просять Ісуса відійти з їхніх околиць. Ісус дуже чітко наголошував, що за ним може іти лише той, хто цього хоче. Він дуже поважає бажання людини бути його учнем, адже, тільки при власному свобідному виборі людини вона стає по-справжньому відкритою на любов. Люди з Гадаринського краю до цього ще не є готовими, тому Ісус залишає ці терени.

Апостол Павло наголошує на ревності юдеїв, підкреслюючи, що вона не є розумною. Чому не є розумною? Бо вони хочуть встановити свою власну справедливість. Важливо зауважити, що у нашому тексті ви чули два поняття (справедливість і оправдання), тоді коли у грецькому тексті є лише одне **дікайосіне** (**δικαιοσύνη**). Отже, нерозуміння Божої справедливості / Божого оправдання привело юдеїв до спротиву волі Божій. Апостол Павло пише про це, бо і сам пережив все це, про що навчає. Він, вважаючи себе праведним у відповідності до закону (Флп 3, 6), переслідував учнів Ісуса. Він прагнув встановити свою справедливість і зовсім не приймав Божої справедливості, яка проявилася у прощенні

грішників саме тоді, коли водночас виявилася їх максимальна дія (розп'яття Ісуса) та водночас всепрощаюча милосердна Божа любов до них. Саме через смерть і воскресіння свого Сина, що є суттю Євангелія, Бог виявляє свою справедливість, яка оправдовує грішну людину. Бог усправедливлює того, хто вірує в Ісуса. (Рим 3, 21-26). Юдеї вважали, що на основі їхніх дій, Бог мав би їх вчинити праведними. Коли ж прийшла у світ Божа справедливість, то вони її відкинули. Бог усправедливлює людину, якщо можна так сказати, заповнює гріховну порожнечу, тоді коли людина визнає, що Ісус, у відповідності до Божої волі, вмер за гріхи людства і за гріхи кожного з нас зокрема. Той, хто визнає, що Ісус умер за його гріхи, надає можливість діяти Богові, який, усправедливлюючи таку людину, позбавляє її від гріхів.

Тому Церква, проповідуючи Євангеліє, проголошує спасительну Божу справедливість, що проявляється у милосердній любові до грішної людини.

Господи, дякуємо тобі за те, що ти спас нас грішних і що довершив на нас твою спасительну Божу справедливість.

14 липня
Понеділок
☩ Св. ап. Акили
Мт. 51 зач.; 13, 10-23.

Відповідаючи на поставлене учнями запитання, Ісус подає цитату з пророка Ісаї, а тоді звертає увагу учнів на них самих. І перше, що вони чують, то про те, що їхні очі і вуха є щасливими. У грецькому тексті євангелист використовує іменник **макаріос (Μακάριος)**, що може бути перекладено українською **щасливий**. Проте, грецьке поняття має свої особливості. **Макаріос** – це та людина, яка перебуває у Божій благодаті і в цьому стані вона відчуває щастя, радість, мир, які не залежать від зовнішніх чинників. Ісус вказує на стан очей і вух, немовби підкреслює, що це щастя ще поки не стосується повноти людського буття його учнів, але вони вже бачать і чують того, хто є джерелом того щастя.

Чому ж він обмежується тільки очима і вухами? Чому не говорить про щастя серця? Про щастя людини в цілому? Відповідь знаходимо у поясненні притчі. І тут все більше виходить на перший план єврейське розуміння щастя, яке більше стосується правильних життєвих виборів,

праведного життя і добробуту. Щастя походить від виборів, які робить людина, а це, згідно Святого Писання, є рівень серця. Саме тому Ісус вказує, що як тільки його слово потрапляє у серце, то одразу відбуваються різноманітні дійства. Першим прикладом є чітко і виразно описано випадок діяльності лукавого, який приходить і краде. Він не перебуває в серці, він приходить ззовні. Ісус торкається відповідальності людини стосовно того, кого і що вона впускає у власне серце. Адже, даючи можливість ввійти лукавому, людина наражає себе на небезпеку втрати того, що походить від Бога. Це сталося з Адамом, це сталося з людиною, це є дійсність, якою живе людина. Ісус представляє різні рівні узалежнення людини від лукавого. Від крайньо-негативного, коли людина навіть не усвідомлює того, що Бог продовжує сіяти, до крайньо-позитивного, коли людина уможливлює щедрий плід засіяному Слову.

Поміж тими крайніми позиціями є виділено ще дві. І хоча йдеться про надання людиною можливості зросту Слова, проте, ці можливості все ж тимчасові, і коли настають періоди скрути, переслідувань, турботи, коли людина приймає за важливе те, що є тільки оманою, тобто багатство, то тоді такий спосіб життя не дає можливості приношення Словом плоду у житті людини.

Ми є учнями Ісуса, а тому маємо щасливі очі і вуха. Він продовжує давати нам бачити себе під видом хліба і вина, продовжує говорити через Святе Писання і святих людей. Але ми є все ж більш щасливі від тогочасних слухачів Ісуса, адже, він дав нам ще й свого Святого Духа, що у нашому серці створює розуміння Слова і готує умови для зросту і плоду.

Отче, в ім'я твого Сина твоїм Духом переміни, в спосіб, який ти хочеш, як наше кам'яне серце на таке, що буде здатне приймати і зрощувати, так і всі наші члени, щоб приносили плід твого Слова у Святому Дусі тобі на славу. Щоб інші люди, бачивши наші добрі вчинки, тобою зроджені і в тобі здійснені, також приєдналися до прослави тебе, нашого Творця, Спасителя і Доброчинця.

15 липня
Вівторок

☩ Св. рівноап., вел. князя Володимира, у святому хрещенні названого Василієм

Свв. мчч. Кирика і Юліти

Мт. 52 зач.; 13, 24-30

Ів. 35 зач.; 10, 1-9.

Вчора ми розважали про щастя людини, яке розпочинається від щасливих очей і вух і має перспективу цілісного і всеохоплюючого щастя від Божої присутності. Розважали над тим, як діє лукавий, намагаючись не дати прорости Слову Божому або заглушити його, коли воно все ж проросло. Ціль лукавого полягає у тому, щоб не дати людині принести у своєму житті плоди Слова Божого. Сьогодні є представлено дію Бога. Вона абсолютно протилежна до дій лукавого. Господь, знаючи про успіхи лукавого у житті людини, не чинить нічого такого, що могло б хоча б якось, навіть побічно, зашкодити людині. Він чекає жнив, і лишень після них спалюються плоди дії лукавого.

У цій притчі Ісус навчає, що засіяння ворогом кукілю стало можливим, бо люди спали. Сон у Святому Писанні має різні значення, але тут йому відповідає безпечність, байдужість, духовна дрімота і оспалість. Саме у такому стані можлива дія Божого ворога, який засіває сумніви і різного роду похоті.

Апостол Павло у листі до Римлян закликає до пробудження зі сну, щоб поводитися чесно, а не в похотях (Рм 13, 11-14). Таким чином, дає зрозуміти, що цей сон є перебуванням у гріху. Саме тому лунають застереження від Бога через пророків щодо пробудження, виходу із уявного мрійливого світу до дійсності. Такий сон – це ознака смерті. Він може бути і у Церкві, адже, саме тому в Одкровенні є представлено звернення до ангела Церкви у Сардах: «Знаю твої діла; що ім'я носиш, ніби живий, а мертвий ти. Будь чуйний і укріплюй решту, що їй скоро померти, бо я не знайшов твої діла завершеними перед Богом моїм. Згадай, отже, як прийняв і слухав, збережи й покайся. Коли ж не чуватимеш, на тебе найду, як злодій, і ніяк не знатимеш, котрої години найду на тебе» (Одкр. 3, 1-3).

У Гетсиманському саду Ісус також казав своїм учням чувати і перебувати у молитві, щоб не увійти у спокусу, проте, їм цього не вдалося. Але і сон їхній не був міцним, не заснули на смерть, вони, немов би крізь сон, бачили боротьбу, яку вів їхній учитель, і переказали

нам. Важливо не заснути на вічний сором і ганьбу, як про це пише пророк Даниїл: «І багато з тих, що сплять у поросі земному, прокинуться: одні на життя вічне, другі на вічний сором та на ганьбу» (Дан 12, 2).

Господи ти знаєш нашу неміч, знаєш, що не можемо належним чином чувати. Не полишай нас у гріховному сні, буди, буди наполегливо, щоб твоєю опікою і ласкою ми дійшли до свідомого життя. На тебе покладаємося, наш Спасителю. Укріпи нас, вчини нас чистими, щоб були бездоганними у день твого приходу.

16 липня
Середа
Св. сщмч. Атеногена і десятьох учнів його
Мт. 53 зач.; 13, 31-36.

Два дні тому ми розважали про щастя людини і в окремий спосіб виділялися щасливі очі і щасливі вуха. А сьогодні апостол Павло нас запрошує до поглиблення цих розважань. Тоді йшлося про щастя, яке походить від споглядання Господа і від слухання його Слова, а сьогодні апостол говорить про те, чого око не бачило і вухо не чуло. Він відкриває ту частину буття, яка людині, поки вона живе тут на землі, ще не відома. Її було відкрито апостолові Павлові, і він був у захопленні від побаченого, що приготовив Бог тим, які його люблять.

Вже тут, перебуваючи на землі, людина відчуває присмак майбутнього, присмак трансцендентального. Вже тут людина може пізнавати задум Господній. Проте, процес пізнання залежить як від людини, так і від Бога. Людина не може сама пізнати Бога і його задум. Бог створив її такою, що вона була здатною прийняти об'явлення від Бога. Через об'явлення Бог виявляє себе людині. Саме для цього він дав людині свого духа, який її тримає при житті і поєднує її з Богом. Людина, яка складається з духа, душі і тіла, власне за допомогою духа може пізнавати Бога. Оце пізнання потім переосмислюється душевною складовою людини і проявляється у тілесній складовій. І тоді вже людина може усвідомлювати (як раціонально, так і емоційно) Божу присутність, пізнавати його доброзичливий і спасенний задум, а також радіти його здійсненню. А тілом людина може виявляти особисте пізнання Бога за допомогою вчинків.

Апостол Павло вказує на дві діаметрально протилежні можливості життя: духовне і тілесне. Під духовною людиною він розуміє таку, що є ведена Святим Духом, відкритою на пізнання Божої мудрості, має духовне розпізнання, що приводить до виборів у житті і вчинків, які виявляють чесноти. Під тілесною людиною апостол розуміє таку людину, яка є абсолютно протилежною духовній. Тілесна людина керується в житті не Божими настановами, а гріховними пристрастями, що виявляють егоїстичне коріння. Це, зазвичай, веде до протиставлення себе іншим і до ворожнечі.

Пригляньмося до особистих вчинків, думок, мрій. Придивімося, скільки ще тілесного виміру присутньо у нас, яких Господь народив у хрещенні для духовного життя. Будучи отими немовлятами у Христі, зростаймо у повноту зросту Христового, стаючи відповідальними, зрілими дітьми Божими.

17 липня
Четвер
☩ Св. вмц. Марини
Блаж. сщмч. Павла Гойдича, єп. Пряшівського
Мт. 54 зач.; 13, 36-43.

Вчора ми розважали над тим, як апостол Павло класифікує людей, говорячи про тілесну і духовну людину, що живуть у відповідності до людської і Божої мудрості. Християнин, власне через хрещення, народжується як немовлятко у Христі. Тілесна ж людина, як той кукіль, живе поряд із дитиною Божою. Тому у житті християнина проявляються вчинки як тілесної людини, що живе за мудрістю світу, так і Божої дитини, яка керується мудрістю Божою, що для нас є пізнаваною у Христі Ісусі.

Є дуже важливо, розпізнаючи вчинки, пізнавати їх як наслідки тої чи іншої мудрості, які лежать в основі прийняття рішень. Адже, вчинок людини є вже зовнішнім виявом того, чим живе людина. Коли людина живе мудрістю Божою, то у її вчинках будуть зауважуватися плоди любові, адже, ця мудрість бере свій початок у любові і виявляє любов. Натомість, мудрість світу може тільки прикриватися самим поняттям любові, адже, її формують Божі створіння, які створені з любові, проте, гріх, що увійшов у їхнє життя, спотворив розуміння любові, яка стала

егоцентричною. Така мудрість опирається на досвід, проте, пізнання людини є обмеженим, і тому приходиться до хибних висновків. Навіть, коли людство накопичує знання впродовж своєї історії, то все ж таки ці знання без любові ведуть до пихи (1 Кор 8, 1).

Апостол Павло, беручи це все до уваги, застерігає від приношення похвали людині, адже, навіть коли в житті людини проявляються чіткі риси Божої присутності, то це не є причиною для похвали самій людині, але радше Богу, з яким людина співдіє. Тому важливо звертати увагу саме на цю єдність, яка і виявляє ознаки єднання Батька і дитини.

Ця Божа присутність у житті є вже тепер і буде чітко виражена наприкінці світу, як навчає Ісус у поясненні притчі про кукіль, що праведні тоді засяють, адже, світло буде у їхньому серці.

Господи, освітлюй наші серця твоїм світлом і наповнюй їх твоєю любов'ю, щоб твоєю ласкою ми зростали як твої діти і скидали із себе стару, грішну людину.

18 липня
П'ятниця
Св. мч. Якинта, що в Амастриді
Св. мч. Еміліяна
Блаж. прпмц. Тарсикії Мацьків
Мт. 55 зач.; 13, 44-54.

Вчора ми розважали над двома мудростями, які проявляються у людських вчинках. І не завжди можна одразу сказати, звідки бере свій початок якийсь вчинок, що ззовні може виглядати як добрий. Тому сьогодні це розважання отримує продовження, адже, апостол Павло заохочує ніщо не судити перед часом, а євангелист Матей розповідає притчу про скарб, який захований у полі. Тому розважмо сьогодні над прихованим, над тим, що вже є, але його не одразу помітно.

Говорячи про скарб, захований у полі, чи про те, що знаходиться у морі, Ісус намагається розказати про Царство Небесне. Сьогодні завершуються навчання Ісуса у притчах, якими він намагався розкрити для людини Небесне Царство, Царство Боже, яке не окреслюється географічними межами, але, радше, виявляє Божу присутність, Божу владу. Саме через ці притчі усієї 13 глави Євангелія від Матея, автор намагався представити навчання Ісуса про його Царство. Адже, Ісус

давав своїм учням розуміти, що він є царем, але його Царство не від цього світу (Ів 18, 36), і що з його приходом і діяльністю Царство Небесне прийшло до людини (Мт 12,28). Людина може стати частиною Небесного Царства, але перед тим вона має вчинити покаяння і розпочати життя вірою у Євангеліє (Мр 1, 15). Проголошуючи блаженства, Ісус окреслив тих людей, що вже входять до Царства Небесного, а своїх учнів навчав, як його осягнути.

По аналогії із попередніми розважаннями, ми можемо зауважити, що та людина, яка намагається зростати у Божій мудрості, вже має дотичність до Царства Божого.

Царство Боже прийде непомітно, воно вже є посеред людей (Лк 17, 21), його можна буде зауважити, тобто воно стане очевидним для інших. Рух відбувається вже і тепер із внутрішнього середовища назовні, із сердець людей у їхні вчинки. Тому важливо придивлятися до вчинків, щоб розрізнити придатні і непридатні вчинки, відповідні і невідповідні до Царства Небесного.

Господи, даруй нам твоєї мудрості у розрізненні. Дай нам бачити те, що не є придатним для Царства Божого, щоб ми не витрачали зусиль на те, що є непотрібним. Дай твого світла у цьому розрізненні, навчи нас бачити все те, що просякле любов'ю, щоб могли це розвивати і помножувати для твоєї слави.

19 липня
Субота
Прп. Макрини, сестри св. Василія Великого
Прп. Дія
Мт. 32 зач.; 9, 18-26.

Вчора ми розважали над внутрішнім (прихованим) і зовнішнім (очевидним) світом людини. Пропоную це поглибити. Сьогодні в уривку з Євангелія від Матея для слухання подано дві події. У порівнянні з іншими євангелистами, Матей представляє найкоротші розповіді. Проте, і тут можна зауважити, що оздоровлення жінки, хворої на кровотечу, пройшло непомітно для інших людей. Тобто, присутні при оздоровленні навіть не здогадувалися про те, що відбулося у житті хворої жінки.

Коли ж Ісус приходить до дому начальника, то євангелист знову показує те, що бачить Ісус, і те, що бачать люди. Люди переконані, що дівчина померла, а Ісус каже, що вона спить. Два різні погляди на ту саму дійсність. Важливим у цій розповіді є штрих про насміхання з Ісуса, адже, ним євангелист виявляє людську пихатість, що породжена уявним знанням стану дитини. Таке знання, як ми вже бачили, немає кореня у любові, тому і веде до погорди щодо інших точок зору. Людина не посідає ніколи повноти знання. Вона знає частково і часто поверхнево (1 Кор 13, 9).

Ісус виявляє свою правоту тим, що бере дівчинку за руку і підводить її. Отже, його судження виявилося правдивим, його знання перевершили знання людей, проте, він не насміхається з них. Його знання є тісно пов'язане з любов'ю, а любов не вивищується (1 Кор 13, 4-7).

Подібно і у сьогоднішньому читанні з Апостола, де є представлено два погляди. Обидва вони стосуються особи Ісуса. Апостол Павло виявляє стан своїх співбратів ізраїльтян, які не мають нічого спільного із Христом, бо не визнають Ісуса ні як Христа, ні як Сина Божого, але, радше, дивлячись на його зовнішність, сприймають його як сина теслі. Апостол Павло сам був таким, але після зустрічі із воскреслим Ісусом визнає Ісуса як Христа, який над усім є Богом, благословенним навіки.

Господи, ти зіслав нам Святого Духа, щоб він вів нас до пізнання усієї правди. Даруй нам твого світла, щоб наш погляд не зупинявся на зовнішності людей чи подій, але щоб проникав глибше, щоб ми могли пізнати твоїм Святим Духом повноту правди, зростаючи у любові.

20 липня

Неділя 6-та по Зісланні Святого Духа

☩ Св. славн. прор. Іллі

Мт. 29 зач.; 9, 1-8.

Вчора ми розважали над внутрішнім і зовнішнім, просили Господа, щоб Святим Духом просвітив нас і вів до пізнання правди, а сьогодні заглибимося у сам процес пізнання правди.

Апостол говорить, що ми маємо різні дари, якими наділив нас наш Творець своєю благодаттю. Ісусові учні чітко розуміли, що подателем дарів від Бога є Святий Дух. Саме тому у молитві Церкви Святого Духа

називають скарбницею благ. У Посланні до Коринтян апостол Павло пише: «Одному бо дається через Духа слово мудрости; іншому, згідно з тим самим Духом, слово знання; іншому віра у тім самім Дусі; іншому дар зцілення у тім єдинім Дусі; іншому сила творити чуда; іншому дар пророкування; іншому розпізнавання духів, іншому різні мови, іншому ж тлумачення мов. А все це чинить один і той же Дух, що розподіляє кожному, як він хоче» (1 Кор 12, 8-11). Апостол навчає, що Святих Дух розподіляє кожному не за бажаннями людини, а як він того хоче. Тому ті дари відображають Божу волю щодо дарів для кожної людини, а також вказують людині на служіння у певному секторі, де ці дари вона може реалізовувати, сповняючи волю Божу.

Ісус ці дари використовує для прослави Божого імені посеред людей. Навіть, коли вони не здатні глибинно збагнути те, що Ісус чинить, вони все ж таки прославляють Бога за те, що він дав таку владу людям.

У прослуханому уривку з Євангелія бачимо, що євангелист зазначає два типи людей: одні розпізнали в Ісусі чудодійну силу і приносять розслабленого до нього для оздоровлення; а інші – судять, не розуміючи того, що відбувається перед їхніми очима.

Перші розпізнали в Ісусі дар зціляти. Євангелист Марко в особливий спосіб підкреслює той їхній дар, який вони використовують – це дар віри в тому самому Дусі.

Присутні книжники, які себе уявляли мудрими і такими їх сприймав також і народ, не здатні розпізнати, що саме відбувається у конкретній ситуації, висловлюють свої судження, які не відповідають дійсності. Євангелист подає відомості щодо того, як Ісус, за допомогою запитань і чуда, скеровує їх до активування дарів.

Господи, допоможи розпізнати дари, які дав нам Святий Дух, і навчи нас користуватися ними на спільну користь для твоїх дітей.

21 липня
Понеділок
Прпп. Симеона, Христа ради юродивого, та Івана, співпосника його
Св. прор. Єзекиїла
Мт. 56 зач.; 13, 54-58.

Вже кілька днів ми розважаємо над внутрішнім і зовнішнім світом людини. Сьогодні продовжимо це робити на основі текстів, які щойно чули. Апостол Павло чітко розрізняє людство на дві групи. Перша складається з тих людей, що є у Церкві, їх тут Павло називає братами, святими, а друга – з тих, що є поза Церквою, їх він окреслює як неправедних.

Апостол перелічує гріховні вади, які бере, як вважається, із греко-римського середовища, і, тим самим, непрямо визнає незмінну основу етичної поведінки. Проте, навіть коли у середовищі греко-римському були окреслені певні чесноти, етичні напрямні, то людина, яка навіть старалася вправлятися у чеснотах, не могла позбутися вчинених гріхів. Люди, що такі гріхи чинили, царства Божого не успадкують без омивання, освячення і оправдання. Саме ці три чинники є важливими, щоб увійти у Боже Царство.

Апостол Павло, можна сказати, ділиться своїм власним досвідом, адже, як про це описують Діяння апостолів, саме представник Церкви Ананія звернувся до нього ще тоді, коли він був грішником, який переслідував Церкву: «Чому ж іще зволікаєш? Встань, охрестися та обмий твої гріхи, призвавши його ім'я» (Ді 22, 16). Хрещення відкриває перспективу освячення і оправдання.

Освячення – це те, що чинить Бог, єдино святий. Тільки Бог може долучити людину до своєї святості, а людина покликана виявляти цю святість своїм життям. Ми вже розважали попередніми днями, що зовнішні прояви виявляють внутрішні засади людини. Тому апостол Петро закликає: «Господа Христа святіть у ваших серцях» (1 Пт 3, 15). Ця святість від серця людини стає видима у ділах любові по відношенні до інших.

Оправдання ж визначає зміну людини: із неправедної у праведну. Ця зміна не може відбутися на основі діл людини, навіть тої, що знає заповіді. Апостол Павло, який уважав себе праведним чоловіком згідно закону (Флп 3, 6), після зустрічі із воскреслим Христом усвідомив, що це був самообман. Тому він і каже: «Не обманюйте себе». Адже, ніхто не оправдається перед Богом ділами закону. Закон лишень виявляє гріх (Рим 3, 20). Тому він, зустрівши Христа, повчає, що важливо опинитися у Христі з праведністю, що походить від віри у Христа-Спасителя, яка є водночас даром Божим (Флп 3, 9). Тільки тому, що Син Божий помер на хресті за грішну людину, перед цією грішною людиною відкривається

Царство Небесне, бо обмилися, освятилися, оправдалися іменем Господа Ісуса Христа та Духом нашого Бога, якому належить слава навіки віків.

22 липня

Вівторок

☙ Св. мироносиці й рівноап. Марії Магдалини

Повернення мощів св. сщмч. Фоки

Мт. 57 зач.; 14, 1-13.

Вчора ми розважали над внутрішніми, тобто, тими, що у Церкві, які були окреслені як обмиті, святі, праведні, і над зовнішніми, тими, що неправедні. Сьогодні розважмо як неправедні стали праведними і святими, і що означає бути святими. Тому зосередимо увагу на словах апостола Павла, що знаходяться на самому початку читання, яке ви тільки що почули.

«Ви бо куплені високою ціною! Тож прославляйте Бога у вашому тілі!»

Перше речення описує дію Бога по відношенні до людини, а друге – людини до Бога.

Вислів, що стосується першого речення також повторюється у 1 Кор. 7, 23, і, отже, є важливим для розважання. Павло використовує дієслово купувати, яке вживається у торгівельних відносинах, коли одна людина оплачує товар, який їй не належав, але власне через оплату цей товар стає власністю того, хто оплатив. Тут ідеться про людей, тому можна говорити, що апостол Павло має на увазі купівлю-продаж людей, тобто безправних людей. Такими людьми на той час були раби. Які люди ставали рабами? Рабами ставали вільні люди, які попадали у полон в часі війни, або ж через певні економічні труднощі, через борги, а також ті, що були народжені від рабів. Важливо розуміти цей процес від початкової точки. Вільна людина, внаслідок певних обставин ставала рабом, і цей стан рабства переходив також на її нащадків. Бог створив людину вільною, але через гріх людина стала рабом гріха (Ів 8, 34; Рим 6, 20). Тому після гріхопадіння людина народжується у гріхах (Пс 50, 7). Таким чином, усе людство стало грішним і неправедним.

У Святому Писанні основною лінією є власне звільнення людини. Важливою подією було звільнення єврейського народу із єгипетського рабства. Тому Бог наказував їм пам’ятати про цю подію (Втор 5, 15; 15,

15). Через пророків він звіщав їм про вічне спасіння, що буде стосуватися усіх людей.

Коли настала повнота часу, Отець послав свого Сина у світ, щоб людину спасти, і вона була куплена високою ціною, ціною крови Єдинородного Сина, безгрішного (Еф 1, 17; Рм 3,25). Кров Ісуса Христа, пролита на хресті, очищає від усякого гріха (1 Ів 1, 7).

Тому тих, які стали вільними і святими завдяки пролитій крові Єдинородного Сина, апостол Павло закликає прославляти Бога у власному тілі. Ми вже розважали над тим, що тілом виявляється те, що є у глибині людини. Вчинки тіла виявляють задуми серця. Тепер, коли вже людське серце є освячене, коли людина стала Божою дитиною у Христі, апостол закликає виявити оцю святість у вчинках. У Посланні до Римлян апостол закликає: «Не видавайте членів ваших гріхові за знаряддя неправедности, але віддайте себе Богові, як ожилих із мертвих, а члени ваші, як зброю праведности» (Рм 6, 13).

Прислухаймося до цього заклику.

23 липня
Середа
Свв. мчч. Трофима, Теофіла і тих, що з ними
Блаж. сщмч. Василія Гопка, єп.
Мт. 60 зач.; 14, 35 – 15, 11.

Вже кілька днів ми розважали над внутрішніми, тими, що у Церкві, які були окреслені обмитими, святими, праведними, і зовнішніми, тими, що неправедні. Вчора ми розважали над тим, як Бог вчинив людей вільними, відкупивши їх кров'ю Христа, щоб могли як діти, прославляти Отця. Сьогодні зосередимо увагу на тому, що перешкоджає прославі Бога. Адже, прослава може відбуватися як у словесний спосіб через молитву, пісні і гимни, так і через добрі діла, які спонукають інших людей до прослави Бога (Мт 5, 16).

Людина знаходиться завжди у різноманітних середовищах: від природнього середовища (повітря, вода і т.д.), яке створене Богом, до середовищ, які творить сама людина (культурне, професійне і т.д.). Ті середовища впливають на людину. Людина ж покликана розпізнавати їх і жити в них, прославляючи Бога.

Розважмо над одним важливим середовищем (сімейні стосунки), наведеним до прикладу апостолом Павлом. Він, як єврей, чітко знає і про Божу заповідь, і про дозвіл Мойсея на розвідний лист, але як християнин знає також і про Ісусове навчання. Апостол чітко зазначає зміну, яка відбулася від того часу, як Ісус навчав. Ідеться про те, що після смерті і воскресіння Ісуса, і внаслідок проповідей цих двох подій, які є суттю Євангелія, людина через віру в Ісуса стала Божою дитиною. Що ж робити, якщо один з двох подругів не повірив у Ісуса? Павло відштовхується від того, що відбувається у житті віруючої людини, від освячення. Так як чоловік і жінка є одним тілом, згідно Святого Писання, то Господь може освятити усе тіло. Павло твердить, що коли невіруюча особа погоджується жити у подружжі, розуміючи, що сталася зміна, то ця особа, як і діти у подружжі, можуть бути освяченими життям віруючої людини у Христі. Якщо ж невіруюча людина захоче розлучатися, то тут спрацьовує, як пізніше був названий у Церкві, так званий привілей Павла, в основі якого є життя у мирі. Віруюча людина не є зобов'язана за будь-яку ціну утримувати невіруючу у шлюбі.

Якщо невіруючий член сім'ї залишається добровільно жити у ній, то присутній у шлюбі Христос через віруючу особу освячує цілісну єдність сім'ї.

Господи, ти прийшов, щоб спасти і освятити людину, освячуй своєю присутністю твої спільноти, почавши від сім'ї, тобто домашньої Церкви, і аж до твоєї Вселенської Церкви.

Хочу закінчити закликом апостола Павла до тих, кого Господь установив головою сім'ї: «Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву й видав себе за неї, щоб її освятити, очистивши купіллю води зі словом, щоб появити собі Церкву славну, без плями чи зморшки або чогось подібного, але щоб була свята й непорочна» (Еф 5, 25-27).

24 липня
Четвер

✢ Свв. мчч. Бориса і Гліба, у хрещенні названих Романом і Давидом

☙ Св. вмц. Христини
Прп. Шарбеля
Мт. 61 зач.; 15, 12-21.

Ів. 52 зач.; 15, 17 – 16, 2.

Сьогодні Євангелист Матей подає роз'яснення слів Ісуса, які ви чули ще вчора. Ці слова стосуються також і того, про що ми розважали вчора, а саме, про розпізнання того, як діяти у різноманітних середовищах і обставинах.

Бачимо, що в ізраїльському народі наголос був дуже сильно поставлений на чистоті. Поняття чистоти є дуже важливим у житті Божого народу. Від ізраїльтян вимагалося чистоти, щоб бути з Богом. Нечистота визначалася як така, що унеможливлювала в кінцевому результаті перебувати у спільноті, тому ті, хто могли перейти через різні обряди очищення, відновлювали здатність творити єдність зі спільнотою і Богом. У Святому Писанні є багато сказано як про те, що чинить людину нечистою у моральному і духовному аспектах життя, так і про те, як відновити чистоту через різні обряди. Зазвичай, людина бачила воду як засіб до очищення зовнішнього бруду.

Спробуймо вникнути глибше у розуміння чистоти на прикладі вислову чисте золото. Тут не ідеться про зовнішню чистоту, а, радше, про відсутність у матеріалі різних домішок, що йому не притаманні.

Тому, коли говоримо про чистоту людини, то за цією логікою, вона полягає у відсутності домішок, якими є гріх. Власне, Ісус ставить наголос на тому, що саме гріх занечищує людину, а не їжа, яку вона споживає. Тому він каже, що те, що виходить із серця людини, оскверняє її. Тут він має на увазі лихі думки, убивства, перелюби, розпусту, крадежі, лживе свідчення, богохульство. Як вони потрапили у серце людини, адже, Бог створив її чистою? Святе Писання пояснює це втручанням спокусника у стосунки людини і Бога, бо він вніс у людину те, що притаманно саме для нього: хитрість, брехню, пожадливість … Тому людина, свідома свого стану, молиться до свого Творця: «Серце чисте утвори в мені Боже». Адже, вона добре розуміє, що сама позбутися тих диявольських домішок не може.

Бог послав свого Сина, щоб він вчинив людину знову чистою, забравши її гріх. Саме через смерть і воскресіння Ісуса Христа людина відновлює чистоту через хрещення в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Через єдність із Богом у Таїнстві хрещення людина стає чистою перед Богом. Господь розумів, що також і його учнів диявол може знову занечищувати своїми вкидами у їхні серця, тому дав Таїнства очищення,

які беруть свій початок завжди у відпущенні гріхів людині на Голготі, бо кров Ісуса Христа очищає від усякого гріха (1 Ів 1, 7).

Молімося за чистоту один одного, як цього навчає Павло, щоб ми зростали у любові і були чисті і бездоганні у день Христа (Флп 1, 9-10).

25 липня
П'ятниця
✝ Успіння св. Анни, матері Пресвятої Богородиці
Пам'ять свв. жінок Олімпіади і Євпраксії
Мт. 63 зач.; 15, 29-31.
Лк. 36 зач.; 8, 16-21.

Сьогодні розважмо над висловом апостола Павла, який ви чули із прочитаного уривка: робити ще краще. Це дуже важливий вислів для духовного життя.

Апостол Павло відповідає на запитання, які ставили йому щодо способів життя: одружуватися чи не одружуватися; їсти м'ясо жертвуване ідолам чи не їсти. Таких запитань завжди є багато у житті людини. Подібно і у нашому житті їх є достатньо.

Тому зосередимо увагу, як апостол, відповідаючи на поставлені запитання, подає і нам певні ключі для застосування в особистому житті.

Вже на самому початку, оскільки ідеться про поради, що стосуються не його, але тих, хто його запитує, апостол висловлює основну думку: «Кажу це вам на вашу користь, - не щоб накинути на вас петлю, але щоб ви гідно та ревно трималися Господа» (1 Кор 7, 35). Із цього речення видно, що він шукає користі не власної, але для інших. Це є основа його навчання. Подібну пораду він дає також у Посланні до Филип'ян: «Не робіть нічого підо впливом суперечки, чи з марної слави, але вважаючи в покорі один одного за більшого від себе; майте на увазі користь не власну, а радше інших.» (Флп 2, 3-4). Далі він зазначає, що не має жодного наміру накинути те, що могло б загнати людину у складні обставини, у стан рабства («не щоб накинути на вас петлю»). Адже, апостол чітко проповідує Євангеліє свободи, яку дарував Господь, відкупивши людину від рабства гріха. І наприкінці речення вказує мету своїх порад: «щоб ви гідно та ревно трималися Господа».

Щодо того, чи одружуватися, чи ні, то апостол чітко зазначає, що жоден з цих двох виборів сам по собі не є гріховним. Адже, Господь дав

заповідь, яка записана ще при сотворенні людини: плодитися і множитися – а це виявляється у шлюбі. Ісус же говорив про вибір безженного життя задля Царства Небесного (Мт 19, 12) як про одну із можливостей.

Далі він вказує на важливий чинник: робити **вибір без примусу** (1 Кор 7, 37). Адже, коли людина приймає щось під примусом, то вона це робить не як вільна людина, і, по суті, це не є її вибором, але накиненим ззовні. Коли ж вибір є зроблений добровільно, і людина відчуває мир у серці та тримається цієї думки, то тоді вона чинить добре.

Коли ж людина стоїть перед вибором між двома можливостями, і обидві ці можливості є добрими, то тоді апостол радить вибирати те, що краще для неї. Людина тоді мусить зважити у своєму серці ці дві можливості і прийняти рішення на користь однієї з них. Апостол подає свою думку щодо того, у якому випадку людина була б щасливішою. Тут він відштовхується зрозуміло від особистого вибору, який він зробив, і, як наслідок, від досвіду особистого життя.

Спробуймо сьогодні розважити над тим, як ми підходимо до прийняття рішень у нашому житті. Поставмо собі запитання: чим я керуюся і чого я шукаю, стоячи перед вибором? Чи думаю лише про особисту вигоду, чи маю на увазі користь інших? Як мій вибір узгоджується із сповненням волі Божої?

26 липня
Субота
Св. сщмч. Єрмолая і тих, що з ним
Св. прпмц. Параскеви
Мт. 39 зач.; 10, 37 – 11, 1.

Вчора ми з вами розважали над тим, як апостол Павло пропонує робити вибір, шукаючи кращого і щасливого життя. Сьогодні поглибимо ці розважання.

На початку сьогоднішнього уривка апостол Павло виявляє своє благання до братів у Христі. Це благання вказує на те, що не є просто людині зробити вибір, бо можна і не зауважити у ньому щастя. Адже, людина живе у людському вимірі, де мають великий вплив як гріх, так і вже сформовані тисячоліттями погляди людства. Ми, християни, живемо вже у двохтисячолітній традиції, яка все ще не позбулася

гріховних проявів. А апостол Павло знаходиться на початку життя людства у Божій благодаті Євангелія.

Благання апостола стосується розумного служіння Богові, яке полягає у тому, щоб віддати наші тіла як жертву живу, святу і приємну Богові.

Окресливши суть його благання, апостол виявляє два вектори розвитку для людини, що вже прийняла Христа. Перший – це той, який сформувала дохристова традиція логікою світу. Такий вектор не дає розвитку Божій дитині у Христі, тому апостол закликає не підлаштовуватися, не вподібнюватися до цього світу, адже, все, що світ може запропонувати – це тільки гріх, або якщо і так звані якісь чесноти, то вони все одно є зосереджені суто на людському вдосконаленні. Другий вектор полягає у переміненні і обновленні розуму. Заклик до перемінення вже вказує на те, що мислення братів продовжує відповідати мисленню світу, бо саме з гріховного світу Господь їх і нас народив у Христі. Павло у Посланні до Коринтян називає цей стан станом немовляти у Христі, у якому є ще дуже багато присутнього тілесного, тобто, зі світу (1 Кор 3, 1). Обновлення розуму веде до нового досвіду, що виявляє життя у Христі, до досвіду, де розпізнається воля Божа. Ісус Христос, Слово Боже, коли жив посеред людей, то також розпізнавав волю Божу у різноманітних життєвих досвідах, і деколи, як у Гетсиманському саду, у духовній боротьбі все ж приймав рішення чинити волю Божу, навіть тоді, коли, суто по-людськи, того може б і хотілося уникнути. Павло додає три складові того, що проявляється у виборі волі Божої: те, що **добре**, **вгодне** (приємне) і **досконале**. **Добре**, бо походить від єдино доброго Бога. Досконалим знову ж є тільки Бог, тому Ісус у нагірній проповіді закликав: «Будьте **досконалі**, як Отець ваш небесний досконалий» (Мт 5, 48). Щодо **вгодного** (приємного), то апостол Павло у Посланні до Ефесян закликає: «Шукайте пильно того, що Господеві подобається» (Еф 5, 10). Адже, цей пошук виявляє процес розпізнання волі Божої.

Як розпізнати те, чого хоче інша особа? Звичайно, що перше, що необхідно зробити, то запитати про це у неї самої. Тому важливу роль відіграє молитва. У Святому Писанні різні люди вже висловлювали їхнє розуміння волі Божої, тому, читаючи і розважаючи над текстами у Святому Дусі, можна наблизитися до розуміння волі Божої у власному житті. Також і особистий досвід життя у Святому Дусі веде до цього.

Закінчу сьогоднішні розважання словами автора Послання до Євреїв: «Нехай Бог миру, що підняв з мертвих того, хто кров'ю вічного завіту став великим Пастирем овець, - Господа нашого Ісуса, - зробить вас здібними виконувати його волю добрими ділами, здійснюючи у вас те, що йому любе через Ісуса Христа, якому слава по віки вічні. Амінь.» (Євр 13, 20-21)

27 липня

Неділя 7-ма по Зісланні Святого Духа

✢ Св. вмч. й цілителя Пантелеймона

Св. Климента, архиєп. Охридського, чудотв.

Мт. 33 зач.; 9, 27-35.

Два попередні дні ми розважали над тим, як апостол Павло пропонує робити вибори у житті, особливо вчора торкалися розпізнання волі Божої. Сьогодні продовжимо розважати над тим, як людина приймає особисті рішення і наскільки вони відображають прийняття волі Божої.

Важливий приклад подає уривок із Євангелія, який ви щойно почули. Зустріч сліпих з Ісусом вказує на те, що в Ісусі з Назарета вони вже розпізнали сина Давидового, тобто, очікуваного Месію, який здатний відкрити їм очі. Вони зробили це, покладаючись на свій слух, бо чули розповіді про Ісуса, слухали Святе Писання, слухали людей, які мали різні судження про Ісуса, і, в кінцевому результаті, прийшли до особистого висновку. Вони просять, щоб він їх помилував. З цим проханням, ще будучи сліпими, вони вже йшли за Ісусом. Євангелист показує, що потрібен час, щоб людина переконалася у своїх бажаннях і вдосконалила свою віру, покладаючись на милість Божу у визначений ним час. Тому, коли прийшов момент зцілення, то Ісус запитав їх про віру в нього. Бачимо, що їх віра на той момент була вже достатньо зрілою, щоб відкрилися їм очі.

Двоє зцілених проголошують про те, що Ісус зробив їм. І, на перший погляд, те, що вони роблять, може навіть виглядати добрим, адже, вони проголошують милосердя і могутність Ісуса. Проте, будучи вже зрячими, вони немов би втратили слух. Адже, коли почули прохання Ісуса, яким він виразив його волю, то вони залишилися глухими до нього. Вони зробили те, що виглядало добрим в їхніх очах, а

не те, що було волею Ісуса, адже, він просив їх нікому не розповідати про це.

Тому євангелист немов би хоче підкреслити, що людина, почувши волю Божу і навіть отримавши вже зцілення, може бути ще не готовою виконувати волю Божу. Чого тільки вартий приклад пророка Йони, який, знаючи про те, що Господь сказав йому виголосити жителям Ніневії, втікає від виконання волі Божої. Чи тоді, коли прийшла військова старшина до пророка Єремії, щоб почути волю Божу, запевняючи пророка, що готові її виконати. Проте, коли він через десять днів виголосив їм волю Божу, то вони відмовилися її виконувати (Єр 42-43).

Людина завжди готова виконувати волю Божу, коли це відповідає її власній волі. Коли ж ні, то у прийнятті рішення часто відіграють роль гординя чи страх, особиста вигода чи любов до гріха, тобто все те, що має корінь у себелюбстві. Волю Божу може сповняти тільки та людина, яка щиро любить Бога.

Господи, влий у наші серця твоїм Святим Духом твою любов, дай нам мудрості, щоб ми могли розпізнавати те, що тобі є до вподоби і щоб могли з любові до тебе сповняти це у нашому житті.

28 липня
Понеділок
Свв. апп. і дияконів Прохора, Никанора, Тимона й Пармена
Мт. 65 зач.; 16, 1-6.

Сьогодні, на основі слів апостола Павла, розважмо над тим, що стосується проповідування Євангелія і над нагородою за це проповідування. Звернімо увагу, як апостол робить розрізнення і приймає вибір проповідувати Євангеліє, не беручи за це нагороди.

Павло був покликаний до проповідування Євангелія після зустрічі із воскреслим Ісусом по дорозі до Дамаску. Павло ішов туди переслідувати усіх тих, що вже звіщали Євангеліє. Він бо, хоча й належав до фарисейської течії, яка вірила у воскресіння з мертвих, не вірив, що власне Ісус з Назарета воскрес. У цьому він був переконаний на основі як тексту Втор 21, 22-23, так і самого засуду Ісуса синедріоном. Вважаючи Ісуса переступником Закону і проклятим самим Богом, на основі тексту Второзаконня, Павло переслідував Церкву. Тому, коли він зустрівся із

воскреслим Ісусом, він переосмислив свою поведінку як гонителя Церкви. Потім у Посланні до Галатів він чітко зазначає, що Євангеліє він отримав не за людською мірою (Гал 1, 11-12). Павло сприйняв це об'явлення воскреслого Ісуса як велике милосердя Бога щодо нього як гонителя Церкви.

Як учитель Закону він добре знав, які були звичаї у єврейському народі і якою є відповідь на запитання: «Хіба не знаєте, що ті, які коло святого працюють, їдять із святого, і ті, які служать жертовникові, мають частку з жертовника?»

Він знає, що у Церкві це також приймалося, адже, Ісус навчав, що робітник є достойний своєї нагороди. Павло сам заохочував підтримувати проповідників Євангелія і тих, хто навчає у Церкві. Нехай учень ділиться всяким добром з тим, хто його навчає слова (Гал 6, 6). У Посланні до Тимотея знаходимо наступні слова: «Пресвітери, що добре головують, гідні подвійної пошани, передусім ті, що працюють словом і навчанням. Бо Писання говорить: «Не зав'язуй рота волові, що молотить»; і «Робітник - гідний своєї нагороди» (1 Тим 5, 17-18).

Павло і сам приймав фінансову допомогу, особливо від спільноти з міста Филипи, коли він був у місті Солунь (Флп 4, 15-18). Павло користується також і гостинністю спільнот. Проте, він міг собі це дозволити лише тоді, коли бачив щирість у цій підтримці, бачив дар від серця. Якщо ж він цього не зауважував, то тоді він цього не приймав, щоб бува не розцінили його проповідування Євангелія як мету заробітку. Тому апостол також працював і своїми руками, щоб заробити собі на прожиток і не бути тягарем для спільноти.

Павло чітко розумів, що має право на винагороду за проповідування Євангелія. Проте, беручи до уваги як своє минуле переслідувача Церкви, так і стан спільнот, він також приймав рішення не користуватися правом винагороди за проповідування Євангелія.

Отже, Павло розпізнав велику Божу милість де себе; він звертав увагу на стан тих, хто був поряд і не бажав бути для них тягарем; розпізнавав щирість у стосунках; приймав рішення, шукаючи користі не особистої, але, радше, інших.

Господи, навчай нас духовно розпізнавати те, що було б добре для нас, не шкодило б іншим і вело б до прослави тебе через проповідування Євангелія.

29 липня
Вівторок
Св. мч. Каленика
Мт. 66 зач.; 16, 6-12.

В основу сьогоднішніх роздумів покладено вислів: «написано нам на науку». У своєму навчанні апостол Павло подає вказівки з історії Ізраїлю, що записані у Святому Писанні. Він пише до спільноти у місті Коринт, яка була заснована у п'ятдесятому році ним і його співбратами, де вони проповідували Євангеліє протягом вісімнадцяти місяців, тому він добре знав цю спільноту.

Апостол закликає, щоб ми, які вже маємо можливість прочитати про поведінку людей, які належали до Божого народу, зробили для себе висновки. Тому він вже на самому початку уривка наголошує, що ці історії написані для того, щоб ми лихого не пожадали. Лихі пожадання скеровують людину на шлях гріха, і кінцевою точкою цієї дороги є смерть. Ось як пише про це апостол Яків: «Кожний спокушається своєю власною пожадливістю, яка його притягає і зводить. А потім пожадливість, завагітнівши, породжує гріх; гріх же, здійснений, - породжує смерть» (Як 1, 14-15).

Розуміючи цю перспективу, апостол Павло зосереджує увагу на початок цієї дороги, де мають місце нарікання, бо саме нарікаючи людина виявляє невдоволення своїми життєвими обставинами. Вона не старається і не бажає розпізнавати, що саме може вона зробити у цих обставинах, аби сповнити волю Божу. Керуючись власною мудрістю, людина виявляє свою гординю перед Творцем, бо, як їй виглядає, вона знає краще за самого Бога, як мали б розвиватися події. Зосереджуючи увагу на труднощах, вона не хоче їх приймати як можливість для духовного зросту. Звертає свою увагу не на те, що вже отримала і що ще може отримати від Господа, пройшовши ці випробування, але, радше, на те, що вона втрачає. І, як наслідок, не виявляє вдячності Богові за те, що він їй дає, та через нарікання ширить дух бунту проти Бога посеред ближніх.

Пригадаймо той випадок, коли Бог могутньою рукою звільнив євреїв з рабства, вивівши їх із Єгипту, а вони постійно нарікали на нього, згадуючи ті, на їхню думку, цінні обставини їхнього рабства.

Подібно і в даному уривку із Євангелія, Ісус закликає учнів стерегтися науки фарисейської і садукейської. Адже, люди, які належали до цих двох течій, хоча й були учителями Святого Писання, та все ж протиставлялися волі Божій спасіння у Христі Ісусі, нарікаючи на Божого Помазаника. Вони не приймали ані Ісуса, ані його навчання, а тим самим відкидали також волю Божу, і також після смерті Ісуса і його воскресіння переслідували тих, хто проповідував Євангеліє.

Господи, особливо у теперішніх обставинах воєнного часу, прости за наші нарікання. Твоєю ласкою зміни наші серця, навчи нас бути вдячними за все, що трапляється у житті, щоб у радості духа ми прославляли тебе, нашого люблячого Бога і Спасителя.

30 липня
Середа
Свв. апп. Сили й Силуана і тих, що з ними
Мт. 68 зач.; 16, 20-24.

Розпізнання волі Божої і її виконання на прославу Божого імені – це є те, до чого покликана людина. Впродовж місяця ми розважали над розпізнанням волі Божої, і сьогодні, в особливий спосіб, пропоную розважити над волею Божою у житті самого Ісуса. Ісус виявляє своїм учням два прояви волі Божої. Перший полягає у тому, що Бог виявляє і, зважаючи на свобідний вибір людини, дозволяє довершити їй гріховні задуми, які ведуть до убивства Божої дитини, – так званий допуск Божий. Другий полягає у тому, що, не виключаючи свобідний гріховний людський вибір, Бог, у всьому цьому людському дійстві, виявляє водночас також і свій доброзичливий задум: спасти весь людський рід від гріха.

Петро тут представлений як такий, що намагається «врятувати, уберегти» Ісуса від почутого. Ті його старання, навіть, коли він і бажає добра Ісусові, є суто людськими бажаннями. Є дуже важливо зрозуміти, що наші бажання, навіть тоді, коли вони виглядають добрими, все ж таки не є позбавленими гріховності, яка проявляється у тому, що ми думаємо про людське. Тому Ісус тоді навчав Петра, а сьогодні і усіх нас, щоб учитися думати про Боже.

Вчора ми розважали над наріканнями, які виявляють несприйняття людиною обставин, недовіру до Бога і нерозуміння волі

Божої. Сьогодні зосередимо увагу на виконанні волі Божої самим Ісусом. Він чітко розумів своє основне завдання у земному житті: поруч із об'явленням Божого імені, його ціллю було також відкуплення цілого людського роду.

Це учні зрозуміли дуже чітко, тому, після звершення усього, вони проповідують Євангеліє до сьогодні і будуть його проповідувати аж до кінця світу. Суть Євангелія полягає у тому, що Бог полюбив світ і видав свого Сина, щоб ним світ спасти. Церква проповідує смерть і воскресіння як виконання Ісусом спасенного і доброзичливого до людини Божого задуму.

Він перетерпів хрест, щоб довершити те, що стосується Божого задуму, Божої волі.

А що кожен із нас покликаний чинити у житті, щоб виконати волю Божу? Апостол Павло у Посланні до Ефесян пише: «Бо ви спасенні благодаттю через віру. І це не від нас: воно дар Божий. Воно не від діл, щоб ніхто не міг хвалитися. Бо ми його створіння, створені у Христі Ісусі для добрих діл, які Бог уже наперед був приготував, щоб ми їх чинили» (Еф 2, 8-10).

Творець вже приготовив для нас добрі діла, щоб ми їх чинили. Молімося, щоб він дав нам Святого Духа для їх розпізнання, мудрості, терпеливості … і всього необхідного для того, щоб могли виконати те, що стосується кожного з нас зокрема. Щоб ті добрі діла ми робили із любов'ю, не шукаючи особистої слави, але радше, щоб сповнити навчання Ісуса, як нам передає євангелист Матей: «Так нехай світить перед людьми ваше світло, щоб вони, бачивши ваші добрі вчинки, прославляли вашого Отця, що на небі» (Мт 5, 16).

31 липня
Четвер
☩ Передсвяття походу з чесним і животворним Хрестом Господнім
Св. і прав. Євдокима
Мт. 69 зач.; 16, 24-28.

Вчора ми з вами розважали над виконанням волі Божої, яка проявляється у сповненні добрих діл, які вже наперед Бог для нас приготовив, щоб ми їх чинили. Сьогодні придивимося з яким «присмаком» ці добрі діла мають бути виконані.

Ісус чітко зазначає, що є дві перспективи життя.

Одна вказує на суто людські зусилля, які ведуть до здобування світу, чого ніколи і ні в якій мірі не вистарчатиме, щоб зрівняти це з цінністю життя. Так виглядає, що ці зусилля породженні бажанням спасти свою душу, проте, це веде лишень до погибелі. Тут під душею розуміється життя людини. Тому для цієї перспективи життя, коли людина покладається суто на своє бажання спасіння, що веде до здобування світу, до нагромадження статків, до шукання вічного життя у суто людській перспективі, то Ісус окреслює чіткий результат – людина сама губить своє життя.

Друга перспектива полягає у відкиненні особистого бачення спасіння і у прийнятті його від Спасителя. Тому Ісус зазначає, що життя знайде та людина, яка відмовиться від суто людських перспектив. Зробити такий вибір ніхто її не може змусити. Це має бути особисте рішення, тому і підкреслюється чітким висловом: «коли хтось хоче йти за мною».

Тут зазначається особисте бажання стати учнем Ісуса, іти за ним. Це у свою чергу вказує на те, що людина у статусі учня співставляє свої особисті знання, досвід, очікування і т.д. із навчанням Ісуса, яке часто виявляє те, чого вона й не очікувала. Відмовитися від свого бачення і прийняти те, що подає Учитель є складно, адже він дивиться не по-людськи, а по-Божому, як про це говорилося вчора. Прийняти людині, яка живе логікою гріха, перспективу Бога, що виявляє святість, є складно, бо це означає відмовитися від своїх суто людських перспектив.

Прийняти волю Божу є складно, навіть для Ісуса у ракурсі подій Гетсиманського саду, як це описують євангелисти-синоптики. Там йому потрібно було взяти свій хрест у прямому значенні. Ісус надав першість волі Божій над своїм людським бажанням, взяв запропонований йому хрест і поніс, і, тим самим, показав учням, що це і є дорога спасіння.

Ми стоїмо часто перед переносним значенням «узяти хрест». Але це все одно завжди несе зі собою відмову від особистого бачення. Страждання, терпіння і спокуси є завжди присутніми у прийнятті рішення і також під час його виконання аж до самого звершення. Усе це є хрестом, який у кінцевому результаті веде до смерті грішної людини і воскресіння людини прославленої.

Через смерть і воскресіння Ісуса з Назарета, Бог дає нам радісну вістку, Євангеліє, яке показує, що любов є більшою за саму смерть.

Господь переміг світ. Ми віримо, що разом із ним ми також переможемо саму смерть у воскресінні з мертвих.

Чинити добрі діла означає сповняти волю Божу, виконувати єдине діло, яке полягає в тому, щоб вірувати в Ісуса, Божого Сина, який прийшов спасти людський рід.

Господи, подателю і спасителю нашого життя, благаємо тебе: прости нам наші гріхи, наповни нас твоїм Святим Духом, щоб він просвічував наш розум, щоб ми могли пізнавати волю Божу, щоб навчав нас молитися та втішав у несенні хреста, щоб у любові і радості ми могли прославляли нашого Отця Небесного.

1 серпня
П'ятниця
☩ Похід із чесним Деревом чесного і животворного Хреста
Свв. сімох мчч. Макавеїв, і матері їх Соломії, і старця Єлеазара
Прп. Альфонса Лігуорі
Мт. 71 зач.; 17, 10-18.

«Часто кидається в огонь, часто й у воду».

Ці слова про хворобу хлопця дуже чітко виражають духовний стан людини (особливо сучасної), яка не знає хто вона, звідки вона і куди йде. Дуже влучно про цей стан колись сказав св. Августин у своїй книзі «Сповідь»: «Неспокійне моє серце, Господи, поки не спочине в Тобі». Він сам пережив на собі досвід пошуку щастя, яке неможливо знайти без Бога, а лише був попаданням у різні крайнощі.

Людина то запалюється якоюсь пристрастю, що робить її залежною, то охолоджується до стану байдужості, що може вести до депресії чи навіть самогубства. Навіть юнак, що прийшов до Ісуса з питанням як йому спастися і який виконував з малечку заповіді, був неспокійний, бо прив'язався до своїх земних багатств. А здобути мир він міг лише ставши від них вільним, йдучи за Христом.

Звичайно, що в земному житті ми завжди змушені турбуватися про земні справи, бо потрібно подбати про добробут родини, забезпечення потреб близьких. Для цього маємо працювати і заробляти гроші, дбати про фізичне здоров'я, щоб мати змогу підтримувати потребуючих. Але при цьому ніколи не варто втрачати з поля зору найважливішу ціль у житті – спасіння душі, яке дарує Бог.

Нагадаймо, що з уст Ісуса Христа почула Марта – сестра Марії та Лазаря з Витанії: «Марто, Марто, ти побиваєшся і клопочешся про багато, одного ж потрібно. Марія вибрала кращу частку, що не відніметься від неї» (Лк. 10:41-42).

2 серпня
Субота
☧ Перенесення мощів св. первмч. й архдияк. Стефана
Мт. 47 зач.; 12, 30-37.

«З повноти бо серця уста промовляють».

Уста, як і очі є наче тією межею між нашим внутрішнім і зовнішнім світом, брамою через яку впускаємо чи не впускаємо щось до середини себе. Дуже важливо, що їжа як фізична так і духовна не була отрутою, яка може знищити нас.

Христос же навчає, що насправді зло виходить з серця людини, яка відійшла від Бога, найгірші злочини супроти ближнього (вбивства, перелюби, крадіжки), гідності та життя іншої людини народжуються всередині злочинця, щоб потім втілитися в його ділах. Христова Церква теж навчає, що гріховна ідея вже є гріхом, якщо людина на неї дала згоду чи сама задумала, навіть якщо вона ще не є реалізована на ділі. Співучасник злочину теж є злочинцем, навіть якщо лише стояв на чатах.

Тому так важливо пильнувати над своїм серцем та думками. Псалмопівець цар Давид просив Господа про це: «Серце чисте створи в мені, Боже, і духа правого обнови в нутрі моєму» (пс. 51(50):12). Бо він сам пережив дуже болючий досвід того як гріх з думки, погляду, що не були зупинені в самому корені, перейшов в тяжкі злочини, що позбавили його Божої благодаті.

Чудове прохання-завдання своїм учням написав апостол Павло: «Плекайте ті самі думки в собі, які були й у Христі Ісусі» (Фил. 2:5). А про що думав Ісус в своєму серці?

3 серпня
Неділя 8-ма по Зісланні Святого Духа
Прпп. Ісаакія, Далмата й Фавста
Мт. 58 зач.; 14, 14-22.

«Дайте ви їм їсти».

Христос зовсім не знущається зі своїх учнів, коли пропонує учням нагодувати 5000 чоловіків. Він не хоче вказати на їхні немочі та гріхи. Господь, знаючи їхні обмежені людські можливості, запрошує їх до співпраці з Ним у цьому ділі – наситити голодних й спраглих правди та справедливості. Він не створює хліб «з повітря», а помножує те, що дає Йому людина в дарі. Це дуже важливе духовне правило. Адже ми радше очікуємо справжнього чуда, в якому Бог зробить щось надзвичайне без нашої участі. Так набагато «легше» для нас, бо не потребує наших зусиль, праці над собою. А Він, радше, обирає співпрацю з нами, бо ми цінуємо лише те, що нам самим коштувало зусиль.

«Блаженні голодні та спраглі справедливости, бо вони наситяться» (Мт. 5:6). Оскільки ці всі люди прийшли голодні за Божим Словом, то Бог подбав про їхні матеріальні потреби. «Шукайте перше Царство Боже та його справедливість, а все те вам докладеться» (Мт. 6:33). Часто людина відпихає духовні справи на маргінес свого життя. Вона молиться тоді коли щось стається поганого або коли вистачить часу після роботи і відпочинку. Погляньте на богопосвячених осіб. В них молитва не є між роботою, навчанням і відпочинком. Зовсім навпаки: всі справи є між молитвами. Адже як можна «дати їсти» іншим, дарувати їм свою любов і турботу, якщо ти сам не наповнився нею від Бога? Як каже давня приказка: «З порожнього й Соломон не наллє».

4 серпня
Понеділок
Свв. сімох отроків, що в Ефесі
Св. прпмц. Євдокії
Мт. 74 зач.; 18, 1-11.

«Хто приймає дитину в моє ім'я, той мене приймає».

Якби всі батьки знали ці слова Ісуса і прийняли їх до свого серця, то це могло б кардинально перемінити їхнє відношення до батьківства. Ісус не просто так символічно чи образно ототожнює себе з кожною дитиною. Він говорить прямо, щоб не було жодних сумнівів.

Кожне дитя, навіть те, яке батьки не сподівалися або не «планували» є даром Божим. Бо кожне життя походить від Бога в прямому значенні. В Нього нема не бажаних, не планованих чи випадкових дітей. Кожне зачаття (навіть те «штучне», коли людина зазіхає на «роль» Бога) супроводжується прямим творчим актом Бога:

Він творить індивідуальну безсмертну людську душу. Тож вже просте прийняття життя дитини як дару є по суті прийняттям Бога, навіть якщо немає духовного усвідомлення. А якщо воно є, тоді гідність людини від моменту зачаття набуває ще більшого розуміння та цінності.

Христова Церква завжди захищала людське життя від моменту зачаття до моменту природної смерті. Адже це найбільша цінність. Звичайно, дитина вимагає турботи, захисту та багато любові. Батьки зобов'язані подбати не лише про її матеріальні потреби, але й духовні, щоб вона зростала зі свідомістю наскільки важливо є для Бога.

На заході Україні поширена приказка, що «Бог даючи дитину, дає й на дитину». А я почув недавно схожу приказку зі східних регіонів нашої Батьківщини: «дитина приходить з хлібом». Чи це не прекрасно?

5 серпня
Вівторок
Передсвяття Переображення Господа нашого Ісуса Христа
Св. мч. Євсигнія
Мт. 76 зач.; 18, 18-22; 19, 1-2; 13-15.

«Учні ж боронили їм».

Дуже дивну ситуацію описує даний фрагмент Євангелія. На жаль невідомою є мотивація учнів, які не пускали до Ісуса батьків з дітьми. Чи вони хотіли Його пожаліти чи ще з якоїсь причини. Але Господь справедливо обурився на це. Адже Його учні мали б навпаки допомагати потребуючим зустріти Бога. І це був для них добрий урок.

Дуже вагомою причиною того, чому люди не хочуть ходити до Церкви є згіршення життям тих, хто ходить, тобто невідповідністю між життям і вірою. Звичайно, що це часто може бути лише оправданням свого лінивства чи небажання приділяти увагу духовним справам. Але все-таки дуже важливо, щоб дивлячись на нас, невіруючі бачили нашу вірність переконанням. Як хтось сказав з мудрих людей: «Наше життя має стати 5-ою Євангелією».

До речі Ісус Христос неодноразово ганив фарисеїв за те, що стають перешкодою для тих, хто хоче увійти в Боже Царство. Ось кілька таких слів Господа про них: «Робіть і зберігайте все, що вони скажуть вам, але не робіть, як вони роблять. Бо вони говорять, а не роблять» (Мт. 23:3) або «горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що людям замикаєте Царство Небесне! Самі не входите й не дозволяєте ввійти тим, які

бажали б увійти» (Мт. 23:13). Насправді Він говорить це з любов'ю і переживанням, адже фарисеї як духовні авторитети й провідники народу мали можливість дуже добре впливати на духовний його стан.

Будьмо добрими учнями Ісуса, щоб інші дивлячись на наше життя самі захотіли Його пізнати.

6 серпня
Середа
☩ Святе Переображення Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа
Мт. 70 зач.; 17, 1-9.

«Господи, добре нам тут бути».

З Богом дійсно добре бути, бо Він є джерелом правдивої любові, щастя і добра. Той, хто це зрозумів і пережив, буде старатися бути з Богом, не зважаючи на різні труднощі та перешкоди.

Проведімо паралель з подружжям. У кожній любові між чоловіком та жінкою, на початку є велике захоплення тим кого любиш. Кожна зустріч між закоханими є дуже бажана, кожне слово, жест і навіть мовчання говорять про любов. Але приходить час, коли переш захоплення минає і приходять будні, щоденне будування відносин і тоді не завжди є такі піднесені емоції. Звичайно, що про них потрібно дбати, бути уважним один до одного, пам'ятати про подарунки і квіти. Коли все добре, то легше любити, але коли життя піддається випробовуванням і кризам, саме тоді можна побачити чи любов є правдивою.

У відносинах з Богом дуже подібно. Після навернення і пережиття Божої любові, приходить час, коли Бог кличе навіть пережити випробовування і терпіння заради Нього, бути вірним. Пригадаймо праведного Йова, який сказав дружині, що дорікала йому за те, що лишається вірним Богу навіть у терпінні: «Приймали ми добро від Бога, а лиха то й не приймати?»

Дуже добре про це теж говорить кондак свята Преображення: «На горі переобразився Ти і, скільки змогли, ученики Твої славу Твою, Христе Боже, виділи, щоб, коли побачать, як Тебе розпинають, страждання зрозуміли добровільне, а світові проповідять, що Ти єси воістину Отче сяяння». Христос дарував учням досвід блаженства на горі Тавор, щоб вони могли зрозуміти Його страждання на Голгофі.

7 серпня
Четвер
Св. прпмч. Дометія
Мт. 81 зач.; 20, 17-28.

«Отож ми вирушаємо в Єрусалим».

Переважно євреї вирушали в Єрусалим на великі свята як прочани, особливо на Пасху. Це завжди супроводжувалося радістю та великим піднесенням. Але цього разу Христос запросив учнів не на свято-спогад минулих подій, а на найважливішу подію в історії людства – відкуплення на хресті, якого Пасха була лише передбаченням.

Христос запросив учнів йти разом з Ним, хоча лише Він сам як правдивий Бог і правдива людина міг виконати Божий план спасіння. Їхня участь дуже важлива, бо без неї вони не змогли б після Його Воскресіння, Вознесіння та Зіслання Святого Духа бути Його автентичними свідками. Вони мали пережити цей дуже болючий досвід, щоб свідчити про ціну, яку заплатив Божий Син задля нашого спасіння. Це не могло бути почутим від інших, але мало бути особистим досвідом.

Кожна добра людська справа вимагає рішення волі, щоб не було примусу. Бог так само співпрацює з волею людини, адже без її згоди не можливо вести до Неба. Саме свобідна воля є головним елементом наприклад церковного шлюбу. Без неї він буде просто недійсним. Важливо теж бути вірним рішенню, прийнятому у свободі. А це вже вимагає щоденних зусиль.

Христос прийняв рішення виконувати волю Отця і ніхто та ніщо не могло Його відвернути від цього шляху. Навіть вже висячи на хресті Він категорично ігнорує спокусу «зійти з хреста», яку Йому підсилає диявол через старших народу. Адже це суперечить Його любові.

8 серпня
П'ятниця
Св. Еміліяна, ісп., єп. Кизицького
Мт. 83 зач.; 21, 12-14. 17-20.

«Уранці, повертаючись до міста, Він зголоднів»

Звичайно, що Ісус Христос, як правдива людина, відчував голод і спрагу. Після хрещення у Йордані і 40-тиденного перебування на

пустині Він теж був зголоднів. Тоді сатана пропонував Йому перетворити камінь на хліб і Господь відкинув спокусу кажучи: «Писано, що не самим лише хлібом житиме людина» (Лк. 4:4) та «Написано: Чоловік житиме не самим хлібом, а кожним словом, що виходить з уст Божих» (Мт. 4:4).

Але голод і спрага Ісуса є радше духовними. Найперше вони показують найбільшу потребу людини – голод і спрага за Богом, яких ніхто й ніщо не можуть втамувати окрім Нього самого. Пригадаймо одне з Христових блаженств: «Блаженні голодні та спраглі справедливості, бо вони наситяться» (Мт. 5:6). Найповніше Бог насичує нас Собою в Пресвятій Євхаристії. Ми всі потребуємо Його любові та допомоги. Без них наше життя перетворюється на існування та животіння. Підчас зустрічі з Ісусом при студні Якова це чітко зрозуміла жінка-самарянка і тому покинула свій глечик, яким до цього часу черпала воду, що не могла втамувати її життєвої спраги. Але спочатку саме в неї попросив напитися Господь. Він вже на хресті промовляє: «Спраглий я» (Йо.19:28), щоб ми всі зрозуміли, що Бог «спраглий» наших сердець.

Ісус зголоднів і хотів поживитися смоквами. Хоч це не була пора врожаю, але згідно звичаю, господар смоковниці мав залишити частину плодів на дереві, щоб подорожні могли втамувати свій голод. Але він порушив це правило милосердя із жадібності, увесь врожай забрав собі. Через цю жадібність він втратив набагато більше: «нехай повік не буде з тебе плоду». Пам'ятаймо, що Бог є дуже щедрим і дає нам набагато більше, щоб ми могли поділитися Його дарами з потребуючими. «Бо я голодував, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли» (Мт. 25:35).

9 серпня
Субота
✝ Св. ап. Матія
Мт. 64 зач.; 15, 32-39.

«Де нам узяти стільки хліба в пустині, щоб нагодувати стільки люду?»

Багато люду в пустині. Це ж наче повторення історії з мандрівкою вибраного народу через пустиню до Обіцяної Землі. Звідки тоді взялося стільки хліба, щоб наситити всіх? Правильно! Бог зіслав манну з Неба. А тепер перед учнями був той самий Бог, що став людиною. В Євангелії

від Йоана Ісус прямо каже, що Він є Хлібом, що зійшов з Неба, Хлібом життя (5:48). Батьки їли манну в пустині і померли, а той, хто їстиме цей Хліб – житиме повіки.

Ми чітко розуміємо, що Христос говорив про Пресвяту Євхаристію, бо всі події пов'язані з насиченням народу хлібом (чи в Старому чи в Новому Завіті) вказують на неї. Церква завжди дбала про те, щоб всім вистачило Святого Причастя і ніхто не «голодував». Щоб була Євхаристія потрібні священники, які будуть її освячувати підчас Божественної Літургії. Євхаристія і Священство – ці два Таїнства нерозлучні. Тому турбота Ісуса і Його апостолів – перших священників про те, щоб нагодувати усіх, хто прийшов слухати Слово є дуже доречною.

Христова Церква завжди окрім духовних потреб своїх вірних, дбала теж про матеріальну підтримку потребуючих, нужденних, вдів та сиріт. Адже як казала свята Мати Тереза з Калькутти своїм сестрам: після зустрічі з Христом в Євхаристії, потрібно Його шукати і знаходити в нужденних. Це два місця де Він точно є присутній.

10 серпня
Неділя 9-та по Зісланні Святого Духа
Св. мч. й архдияк. Лаврентія
Мт. 59 зач.; 14, 22-34.

«І коли відпустив народ, пішов на гору помолитися на самоті»

Пріоритетною для Христа не є діяльність, а молитва. Він постійно йде на самоту щоб побути з Отцем. Все, що пізніше робить (зціляє, воскрешає, звільняє) впливає з цього зв'язку любові з Отцем Небесним. Без молитви й наша діяльність буде безплідною. Відомим є гасло святого Венедикта, засновника західного монашества: «Молись і працюй» (Ora et labora). Оця послідовність є дуже важливою.

Сучасна людина (особливо молода) часто сприймає молитву і участь в богослужіннях як марнування часу, який можна використати з більшою «користю» («час то гроші»). А насправді це лише таке оправдування себе і свого духовного лінивства. Адже час на молитву ніколи не є змарнований часом. Навпаки – це найкраща інвестиція в своє життя, це джерело миру та натхнення.

Події описані в Євангелії лише підтверджують сказане раніше.

Апостол Петро йде по воді лише тоді, коли його очі звернені на Ісуса Христа. Коли він відвертає свої очі на стихію внизу і хвилі довкола, то починає потопати. Саме молитва допомагає нам постійно не втрачати з поля зору Господа Ісуса, який може провести нас крізь житейське море.

Дуже гарно про це говорить один з ірмосів Канону, що співається на Парастасі:

«Житейське море, схвильоване бурею напастей бачачи і до тихого пристановища Твого прибігши, кличу до Тебе: возведи із тління життя моє, Многомилостивий. Дивний Бог у святих своїх, Бог Ізраїля».

11 серпня
Понеділок
Св. мч. й архдияк. Євпла
Мт. 84 зач.; 21, 18-22.

«Двигнись і кинься в море!»

Цікаво, навіщо двигати гори? Що хотів сказати нам Христос?

З школи ми знаємо, як формуються гори. Це дуже складний і довготривалий процес, бо може тривати мільйони років. Людське життя (навіть якщо прожити 100 і більше років) в таких часових відрізках є просто миттю. Отже гора – це образ чогось такого непорушного і важкого, що вимагає надзусиль. Навіть існує такий філософський дуже відомий парадокс: «Чи може Бог створити камінь, який не може підняти?» Ви мабуть чули його. З одного боку Бог є всемогутній, а тут Він стає наче безсилим. Виявляється, що є такий камінь, така скеля. Називається вона – свобідна воля людини.

Бог створив людину на свій образ і подобу. Одним з проявів цього є свобідна людська воля, яку Бог надзвичайно шанує, бо це робить любов правдивою. Ми навіть кажемо, що «насильно любленим не будеш». Святий Августин сказав, що «Бог створив нас без нас, але спасати нас без нас не буде». Тобто Бог чекає на свобідне рішення людини йти за Ним. Ісус Христос вже спас нас на хресті, але чи прийме людина спасіння – залежить від неї.

Звичайно, що Бог через своє Провидіння та Милосердя підтримує людину на цьому шляху. І часто гріх, поневолюючи людину, забирає в неї здатність робити свобідний вибір добра. Тому потрібна підтримка і віра ближніх, щоб вони своєю молитвою та прикладом допомагали

людині пізнати правду про те, що лише з Богом можна бути насправді щасливим.

12 серпня
Вівторок
Свв. мчч. Фотія й Аникити
Мт. 85 зач.; 21, 23-27.

«З неба чи від людей?»

Перед нами дуже важливе питання Ісуса. Відповідь на нього є вирішальною в багатьох сферах нашого життя. Його потрібно регулярно собі задавати і давати відповідь. Це називається процесом розпізнавання.

Наприклад коли підчас кризи в подружньому житті приходить сумнів чи далі тривати в любові, це питання може допомогти йти вперед. Воно нагадає про всі ті чудові моменти, коли чоловік і жінка були переконані, що їхнє подружжя – Божа воля. Вони згадають, як Бог допомагав їм у важкі моменти і благословляв великою радістю. Тоді точно вони усвідомлять, що це не була людська помилка, але їхній шлюб «з неба».

Одним з головних правил розпізнання є перевірка задуму чи ідеї: чи служить вона більшій славі Бога та спасінню душі? Чи не суперечить нове рішення Божим заповідям і попереднім правильним рішенням? І дуже важливим є не поспішати, не робити так званих «спонтанних покупок» під впливом емоцій. Варто завжди з кимось порадитися: рідними, друзями, духівником. Це вбереже нас від багатьох помилок. А ще є одна цікава практика запитати себе: «Що б на моєму місці зробив/сказав Ісус?» або «Чи зробив/-ла би я це, якби біля мене був Христос?»

Фарисеї не змогли відповісти на питання Ісуса, бо вони не шукали правди і відповідно не прагнули нею жити. Їм легше було жити у своєму вигаданому (віртуальному) світі, в якому вони завжди виглядали добре. Тому так важко було їм покаятися і навернутися.

13 серпня
Середа

Прп. Максима Ісповідника
Віддання Переображення
Мт. 86 зач.; 21, 28-32.

«Піди, дитино, нині працювати у винограднику»

Господь доручив Адамові доглядати едемський сад і дав завдання назвати усіх звірів. Бог наче поділився своїми повноваженнями, своєю владою. Він постійно так довіряє людині. Особливим проявом цієї довіри є зачаття і народження нового людського життя. Бог запрошує батьків до співпраці, до участі в творінні. Це просто надзвичайно.

У словах батька з євангельської притчі є дуже багато любові. Ми не чуємо якогось наказу, але запрошення, прохання.

«Піди» - поєднання батьківської волі та довіри. Тато потребує допомоги і підтримки. Тут твориться зв'язок любові: тато довіряє сину, а син відповідає йому. До речі імена Осіб Пресвятої Трійці не є просто щоб знати як Їх кликати. Вони насправді виражають правду про внутрішні відносини любові між Особами. «Дитино» - як лагідно і по-доброму, так особисто. Якби й ми завжди пам'ятали хто ми для Бога, тоді наше життя мало б зовсім інакший вигляд. Ми б не робили нічого не гідного цього духовного статусу. «Нині» - оце зосередження на теперішньому часі. Бог потребує мене саме сьогодні. Вчора вже немає, а завтра ще немає (може й не бути). Нині – це найкращий час, що виконати Божу волю. У Бога завжди теперішній час. «Працювати» - дуже важливе завдання. Хоча праця стала тягарем після гріхопадіння, але також стала засобом освячення, та розвитку людини. Апостол Павло сказав: «Як хтось не хоче працювати, хай і не їсть» (2 Сол.3:10). Сам Христос працював як звичайний робітник допомагаючи святому Йосифу та матері Марії. «Виноградник» - образ Божого Царства. Це означає, що Бог ділиться з нами не лише завданнями, але й «плодами» праці – усім, що має сам.

14 серпня
Четвер
✣ Перенесення чесних мощів прп. Теодосія, ігум. Печерського
☧ Передсвяття Успіння Пресвятої Богородиці
Св. прор. Міхея
Мт. 88 зач.; 21, 43-46.

«Первосвященики й фарисеї зрозуміли, що він про них говорить».

Звичайно, що не дуже приємно чути гірку правду про себе, визнати її. Але без цього неможливо навернутися, змінитися. Приємніше чути похвалу і визнання, хоча й вони дуже важливі для заохочення ще краще працювати. Христос сказав: «Спізнаєте правду, і правда визволить вас» (Йо.8:32). На це старші народу почали стверджувати, що вони не потребують визволення, бо не є рабами. Таким чином вони відкинули Спасителя.

Лише той, хто визнає, що є хворим, буде шукати лікаря і лікування. Відповідно, лише грішник, який визнає свою грішність, зможе прийняти спасіння. Перед Святим Причастям ми молимося словами апостола Павла: «Христос Ісус прийшов у світ, щоб спасти грішних, з яких я – перший» (1 Тим.1:15).

Першою умовою доброї Сповіді є так званий іспит совісті. Це такий момент, коли потрібно стати в правді про себе самого, подивитися на свої думки, слова та вчинки у світлі Божих Заповідей. Лише після цього можна рухатися далі. Адже на брехні не можливо побудувати нічого доброго.

Євангелія показує також нам принципи згідно яких можна сказати ближньому, що він робить погано. Спочатку сам-на-сам, без свідків, особисто і з великою любов'ю. Якщо не допомагає, то взяти ще одного-двох друзів, який теж залежить на добрі даної особи. Вкінці аж просити цілу церковну спільноту про допомогу. І ще Господь казав, що спочатку потрібно вийняти колоду з власного ока, щоб помогти витягти скалку з ока.

15 серпня
П'ятниця
☩ Успіння Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії
Лк. 54 зач.; 10, 38-42; 11, 27-28.

«Ця, сівши в ногах Господа, слухала його слова»

Традиційно в Богородичні свята ми чуємо в Євангелії про відвідини Ісуса Христа дому сестер Марти і Марії та їхнього брата Лазаря у Витанії. А також – фрагмент про Його Матір Марію, яка не лише носила Його у своєму лоні і годувала після народження, але й слухала Його слова та виконувала його.

У цих двох фрагментах ми пізнаємо надзвичайну і неповторну роль Діви Марії в ділі спасіння, яке здійснив Ісус Христос. Це Її свобідне рішення у Благовіщенні виконати Божу волю і Воплочення Бога в Її лоні, заступництво у Кані Галилейській, Її стояння під хрестом і прийняття з рук Сина улюбленого учня Івана за свого сина, а разом з ним усіх нас, участь в народженні Церкви підчас Зіслання Святого Духа.

Те, що тіло Богородиці не зазнало тління і було взяте до Неба разом з душею є випливає з Її Непорочного Зачаття, коли Її Син наперед захоронив від Первородного гріха і смерті, як його наслідку, а також з Воскресіння Христового, в якому Вона першою взяла участь. Від Первородного гріха нас очищає Свята Тайна Хрещення, а на своє воскресіння нам ще потрібно чекати до кінця світу. Богородиця вже з душею й тілом перебуває у Небесній славі свого Сина і допомагає нам на дорозі до Неба.

16 серпня
Субота
☩ Перенесення з Едеси до Царгороду нерукотв. образа Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа, названого святим обрусом
Св. мч. Діомида
Мт. 73 зач.; 17, 24 – 18, 4.

«Отож, сини вільні»

Однією з характерних прикмет людини, яка навернулася до Бога, є почуття свободи. Воно випливає з стану Божої дитини. Якщо вона раніше боялася що принесе їй завтрашній день, то тепер вона вільна від цього страху, адже знає, що Владикою і Господом її життя є Бог. Якщо раніше вона стресувала і надмірно переживала за свої матеріальні потреби, то тепер довіряє ці справи Богу, який подбає про все, а сама не лінується і працює, розивається професійно. Раніше, щоб заспокоїти нервову систему вона зловживала їжею та питтям і була залежною від них, то тепер не дозволяє ані алкоголю ані іншим засобом поневолити себе. Вона дбає, щоб усі її рішення були свідомими і відповідальними. Вона навіть може спокійно відмовитися від вживання алкоголю і не марнує гроші та здоров'я на куріння.

Саме такими ми – християнські батьки хочемо бачити своїх дітей. За таке їхнє християнське виховання маємо подбати. Адже цінності, які пропонує християнська віра – це найкращі загальнолюдські цінності.

Хто їх заперечує той свідомо чи несвідомо завдає шкоди людині як такій і людству загалом.

Для свідомого християнина закони (якщо вони не суперечать Божим заповідям) не є обмеженням чи перешкодою, тягарем. Він не думає яким чином їх обійти чи обманути. Навпаки він думає як покращити суспільне життя для користі і добробуту всіх. Він свідомий громадянин.

У нас є така популярна приказка: «Рабів до раю не пускають». Так, лише вільні люди у Христі, діти Божі можуть увійти до Божого Царства.

17 серпня

Неділя 10-та по Зісланні Святого Духа

Св. мч. Мирона

Мт. 72 зач.; 17, 14-23.

«І вони тяжко зажурились»

Дуже багато людей, особливо українців перебувають у тяжкій журбі. Вони схожі на тих двох учнів, що йшли з Єрусалиму до Емаусу повні смутку, розчаровані, бо пережили важку втрату. Вони не знають як далі бути. Саме в такий час їм і всім нам потрібна надія. Не примарне майбутнє чи пусті популістичні обіцянки. Саме надія як тверде переконання, впевненість, що Бог подбає і Він вже є у нашому майбутньому.

Учні слухаючи, що Христос йде до Єрусалиму, щоб страждати і життя віддати за всіх, але на 3-й день Він воскресне, не почули оцього останнього. Вони зупинилися на новині про страсті, але наче не чули про Воскресіння. Негативні новини швидше сприймаються, швидше поширюються. Їх набагато більше у інформаційному просторі. Але християни покликані нести Добру Новину про перемогу Христа над гріхом, смертю і дияволом, про те, що зло ніколи не матиме останнього слова, що Бог був, є і буде Владикою історії, про те, що смерть не є кінцем життя, а лише переходом у вічність. На цих правдах будується наша християнська надія.

Якщо хтось з вас переживає втрату і депресивні думки атакують свідомість не зволікайте звернутися про допомогу до кваліфікованих психологів, психотерапевтів, попросіть про розмову духівника (якщо маєте) чи просто священника своєї парафії. Звичайно, що духовні

практики допомагають не впасти на дусі, проте варто поєднати духовну допомогу з психологічною, яка основується на християнських засадах.

18 серпня
Понеділок
✣ Спомин освяч. Патріаршого собору Воскресіння Христового в Києві
Свв. мчч. Флора й Лавра
Мт. 94 зач.; 23, 13-22.

«Проходите море й землю, щоб придбати одного новонаверненого»

Перед Вознесінням Ісус Христос доручив своїм апостолам і учням місію звіщати Євангелію цілому світу, щоб всі народи охрестилися і стали Його учнями. Тобто Христова Церква по своїй природі є місійною. Вона не закрилася в собі, але є постійно відкритою на нових членів. Але щоб вони прийшли до Церкви, потрібно їм засвідчити словом і прикладом життя про особистий зв'язок з Ісусом Христом.

Те в чому Ісус дорікає фарисеїв та книжників, цілком може стосуватися нас, сучасних християн. Багато зусиль робиться, щоб гарно організувати різноманітні заходи в Церкві: богослужіння, уділення Хрещення і Шлюбу, катехізація, табори і прощі. Це все чудово і дуже потрібно. Але якщо головною метою цього всього не буде утворення особистих відносин з Воскреслим Ісусом Христом, то може стати одноразовими подіями. А ще якщо відбудеться якесь згіршення поганим прикладом віруючих християн, то може перейти в негативне ставлення до Церкви і християнства взагалі.

Новонавернені християни мають відчути в Церкві опору, підтримку і духовну родину. Вони також потребують бути потрібними, залученими до парафіяльного життя.

Уявіть собі, що до нашого храму прийшов хтось, хто раніше ніколи не був у ньому. Він з родиною переїхав жити в наш район і почувши, що поблизу є церква, прийшов у неділю на Службу Божу. Ось він увійшов до середини і став собі так, щоб бачити як відправляється Служба. Але виявилося, що він став на місце, куди щонеділі стає хтось з постійних парафіян. Коли вони прийшли і побачили «чужинця», то що б сказали? Яка була б їхня реакція? Чи прийде він наступного разу?

19 серпня
Вівторок
Св. мч. Андрія Стратопедарха – сотника, і тих, що з ним
Мт. 95 зач.; 23, 23-28.

«Найважливіше в законі: справедливість, милосердя і віра»

Роздумаймо над цими трьома стовпами Божого закону про які говорить сьогодні Ісус, нагадуючи фарисеям, що вони загубили його суть.

Справедливість – це віддати кожному те, що йому належить по праву: Богу – честь і славу, батькам – пошану, дітям – опіку і безпеку, робітникам – зарплату і заслужену відпустку, державі – податки, гроші – продавцю крамниці за куплені речі, покарання – за вчинений злочин і т. д. Справедливість не є рівністю, щоб усім порівну, бо ніколи не будемо в повністю рівних, однакових обставинах. Бог є справедливим, бо Він завжди уділяє кожному по заслузі.

Милосердя – це не просто благодійність і не заспокоєння своєї потреби робити добро. Христос у притчі про страшний суд (Мт. 25) говорить про те, щоб побачити у потребуючому ближньому Його присутність і чинити добро з любові до Нього. Тому милосердя в Божому законі має мотивацію найвищої форми – наслідувати самого Бога. Чинити милосердя потрібно не очікуючи винагороди, подяки чи визнання. Воно не принижує потребуючого, а навпаки підносить його гідність.

Без віри неможливо подобатися Богу. Вона виражається в довірі до Божого Слова і в переконанні, що Бог по нашій стороні й по своїй природі не може людину вести до чогось злого, обманути її. Він з любові об'явив у своєму Сині правду, яку потрібно прийняти і нею жити. Але довіра завжди виникає з близьких відносин. Бо ми довіряємо лише тим, кого по-справжньому знаємо.

20 серпня
Середа
Св. прор. Самуїла
Мт. 96 зач.; 23, 29-39.

«Як квочка збирає курчат своїх під крила»

Христос порівняв себе до мами-квочки. Його слухачі могли уявити цю картину: як курчатка ховаються під крила квочки рятуючись від дощу чи від хижого птаха. Лагідна птаха перетворюється на захисницю, яка готова сама віддати життя, щоб зберегти потомство. А мамі, яка захищає дітей, краще не переходити дорогу. Недарма кажуть, що побачивши у лісі ведмежа, варто чимшвидше звідти тікати, адже мама-ведмедиця стає лютою. А ще для квочки не буває чужих дітей.

Ми часто читали про Ісуса на сторінках Євангелії як про лагідного, милосердного, доброго для всіх. Але є також кілька моментів де проявився його войовничий характер (наприклад, як бичем виганяв торговців з храму), адже Він був «на передовій» боротьби за спасіння душ. Зрештою Христос життя віддав на хресті, щоб дарувати життя вічне дітям Божим, отим «курчаткам».

Ісусові було дуже боляче, що Його народ не сприйняв Його як Месію і Спасителя. Це найбільша трагедія, коли людина відкидає Бога, бо тоді вона теж відкидає правду про себе, що призводить до морального і духовного упадку. Звідси походять всі злочини, зазіхання на життя та гідність іншої людини.

Христос заснував новий вибраний народ – Церкву, діти якої з великою довірою прибігають до Нього, як курчатка до квочки. Саме в лоні Церкви вірні можуть почувати себе цілком безпечно. Вони мають тверде переконання, що є вже спасенні Ісусом Христом і мають усі засоби (Святі Тайни), щоб жити цим спасінням тут і у вічності.

21 серпня
Четвер
Св. ап. Тадея
Св. мц. Васси
Мт. 99 зач.; 24, 13-28.

«Горе вагітним і годуючим за тих днів!»

Одними з найбільш вразливіших в часи горя та переслідувань Ісус називає вагітних жінок та матерів, що годують грудьми. Він за них переживає, адже Бог доручив їм найважливішу місію у світі: виносити, народити і вигодувати майбутнє. Пригадаймо, як одна жінка з натовпу проголосила: «Щасливе (блаженне) лоно, що тебе носило, і груди, що тебе кормили» (Лк. 11:27). Завдяки Ісусу, Його Матір Марія стала щасливою. Але скільки то переслідувань Їй разом з св. Йосифом

прийшлося зазнати від самого початку: загроза каменування, народження в вертепі, втеча до Єгипту і утаєнне життя в Назареті, а потім Хресна Дорога Сина і смерть на хресті.

Все-таки материнство і нас час це великий подвиг. Скільки жінок через війну відмовляться від радості материнства, а ще гірше роблять аборти. Бачите, вже тоді Ісус знав, що жінка потребує особливої підтримки, допомоги, щоб взяти на себе місію материнства.

Найважче для матері пережити смерть своєї дитини, навіть якщо вона вже була дорослою. Скільки то матерів переживають втрату своїх синів та дочок, що загинули на війні, захищаючи Україну від російського агресора. І про це мабуть знав Христос кажучи єрусалимським матерям: «Дочки єрусалимські, не плачте надо мною, а плачте над собою і над вашими дітьми! Бо ось настануть дні, коли скажуть: Щасливі неплідні та й лона, що не родили, і груди, що не годували». Нашим завданням надати матерям особливу увагу та підтримку, вдячність за їхній дітей-героїв, так як ми вшановуємо Марію - Матір Ісуса, що свого Сина віддала, заради нашого спасіння.

22 серпня
П'ятниця
Св. мч. Агатоніка і тих, що з ним
Блаж. сщмч. Симеона Лукача
Мт. 100 зач.; 24, 27-33. 42-51.

«Мій пан бариться»

Найбільша омана цього часу – враження, що ми ще маємо час і це спричиняє так звану прокрастинацію, тобто відкладання дуже важливих справ на потім або на колись там. Це стосується як нашого світського так і духовного життя. Популярні вислови «з понеділка» або «після Паски» наче дають відчуття полегшення, бо ще даємо собі час на виконання, проте це омана. Адже більшість справ потребують поступовості і їх неможливо зробити раз і все одразу. Їх потрібно розкласти на менші завдання, які набагато легше виконати. Це як з відкладанням чи накопиченням коштів на купівлю помешкання чи подорож. Відкладаючи по трохи менші суми ми наближаємося до реалізації мрії і одночасно виробляємо звичку заощадження.

Дехто може навести приклад розбійника, що висів праворуч Ісуса на хресті, який, як то кажуть, «вскочив в останній вагон» і попав до раю. То для них це аргумент, що ще встигнуть зайнятися своїм духовним життям, десь у старості. Але це аргументи в стилі: мій дід курив з дитинства і дожив до 95 років, то і я так буду. Ми насправді не знаємо історії життя розбійника до того часу як він був засуджений до страти на хресті. Те, що описує Євангеліє – це лише невеличкий фрагмент того, як Бог діяв у його житті. Якби не було цього процесу, то хто-зна чи він би навпаки не зневажав Ісуса як той, що був ліворуч.

У нас є лише сьогоднішній день, днесь. Важливо як ми його проживемо, бо завтра ще немає і не відомо чи буде. Ми, звичайно, надіємося що буде завтра і післязавтра, але є лише сьогодні, тут і тепер. Знаходьмо час для Бога і для найближчих. Хтось сказав: «те, що ти залишаєшся довше на роботі, найбільше запам'ятають твої діти».

23 серпня
Субота
Св. мч. Луппа
Св. сщмч. Іринея, єп. Ліонського
Віддання Успіння Пресв. Богородиці
Мт. 78 зач.; 19, 3-12.

«Спочатку ж не було так»

Часи міняються, мода також (хто б уявив 15-20 років тому, що жінки до церкви будуть ходити в штанах, тепер так ходять навіть бабусі), але є принципи які належать до природи речей, незалежно від епохи. Це стосується дару життя від моменту зачаття до природної смерті, гідності людського життя, подружжя як союзу чоловіка і жінки та пошани до старшого покоління, своїх батьків.

Нашим орієнтиром, компасом у вирі новітніх та старих ідей є завжди Святе Письмо та Наука Церкви. Так, у Біблії нічого не сказано про наркотики, комп'ютерні ігри, ШІ чи штучне запліднення але там є вказані життєві принципи на всі часи. Тому нові ідеї та закони потрібно узгоджувати чи перевіряти на згідність з ними. Для віруючого християнина Закон Божий є понад закони людські, особливо, якщо вони прямо легалізують неморальні речі. Наприклад «право» на аборт до 12 тижнів вагітності. Цінність людського життя немає термінів.

Якщо прийняти думку, що все відносно (релятивізм) і залежить від точки зору людини (що для неї вигідно чи прийнятно), тоді хитаються підвалини (основи) життя світу. Без незмінних моральних засад коли все піддається сумніву, вже немає за що вхопитися як за тверду основу. Це щось схоже до стану невагомості у космосі де вже не діє земне тяжіння. Довго людина в такому стані не може прожити. Адже закон земного тяжіння є конче необхідним для нашого життя. Навіть, якщо хтось заперечує його існування через неуцтво, це не відміняє його дію. А наслідки заперечення і порушення є смертельними.

24 серпня
Неділя 11-та по Зісланні Святого Духа
Св. сщмч. Євтиха
Мт. 77 зач.; 18, 23-35.

«Потерпи мені, пане, все тобі поверну»

Мати борги чи сплачувати кредити це завжди не приємно і тяжить на людьми. Звичайно, що є такі життєві ситуації, коли немає іншого виходу як позичити кошти. Є суспільства де все побудоване на кредитних принципах. Гарні кредитні умови допомагають багатьом і бізнесам не лише виживати але розвиватися. Проте є багато випадків, коли люди попадають у боргову залежність і це стає їхнім способом життя, що побудоване на обмані себе самого та інших. Це дуже схоже на інші залежності, коли потрібна професійна психотерапевтична допомога.

Першим кроком на шляху до свободи є стати в правді, визнати залежність і неспроможність самому з неї вийти. Перестати брехати що це не проблема і я самотужки з неї вийду. Жити в борг – це не повноцінне життя, а своєрідне рабство. Далі з допомогою ближніх потрібно розробити схему виходу з боргової ями. І вже не можна брати новий борг, щоб віддати старі. Потрібен заробіток, щоб і для життя вистачало і щоб по трохи віддавати. Можливо хтось з позикодавців навіть буде готовий подарувати борги, а дехто погодиться на розтермінування, коли побачить конкретні кроки боржника.

В духовному світі кожний гріх, особливо важкий чинить нас боржниками. Але цей борг ми не можемо віддати і його наслідком є – забрати в нас усе що маємо – наше життя. Тому Христос « знищив розписку, що була проти нас, що нас осуджувала, разом з приписами;

він її зробив нечинною, прибивши до хреста» (Кол. 2:14). Він своєю смертю заплатив за нас увесь борг. Ми приймаємо цей дар прощення у Святій Тайні Сповіді, стаючи в правді перед Богом як грішники і виходячи як оправдані, вільні від гріхів.

25 серпня
Понеділок
☩ Повернення мощів св. ап. Вартоломея
Св. ап. Тита
Мр. 2 зач.; 1, 9-15.

«Був із дикими звірями, а ангели йому служили»

Ця деталь про яку описує євангелист Матей є дуже важливою. Вона наче нагадує про часи коли ще не було сотворено людину, а лише світ природи і духовний світ. Творець готує світ до приходу в нього найкращого свого створіння – людини, на образ і подобу Божу. Подібно батьки готуються до народження дитятка, готують ліжечко, кімнату, щоб було все безпечно і комфортно. Бог сотворив цей світ з любові до своїх дітей – людей. Але гріх зруйнував безпеку і мир у ньому. Диявол зі заздрості, що людина наче зайняла його місце близько Бога постановив зробити все, щоб позбавити її правдивого щастя.

Одночасно історія описана в Євангелії описує нового Адама – Ісуса Христа – правдивого Бога і правдиву людину, який вже не в райському саду, а в пустині (те, на що гріх перетворив сад) дав відсіч дияволу від імені всіх нас. Подібна історія відбулася в Гетсиманському саду, коли Божий Син ще раз підтверджує згоду виконати волю Отця і цим самим відкидає будь-які спокуси і інший не божий план. «Тоді з'явився йому ангел з неба, що підкріплював його» (Лк. 22:43). У фільмі «Страсті Христові» у сцені молитви Господь топче голову змію як то заповідав Бог після гріхопадіння людей: «Я покладу ворожнечу між тобою і жінкою, і між твоїм потомством та її потомством. Воно розчавить тобі голову, а ти будеш намагатися ввіп'ястися йому в п'яту» (Бут. 3:15). В оригінальному тексті говориться не про множину потомків, а про одного єдиного потомка і ним є Ісус Христос.

Господь прийшов у світ, щоб наново сотворити людину через благодать. У Хрещенні ми стаємося новим створінням. Священник молиться після відречення від диявола та його ангелів таку молитву благословення дитини: «здійми з нього (неї) стару людину (ветхість) і

обнови його (її) на життя вічне; сповни його (або її) сили Святого Духа Твого на з'єднання з Христом Твоїм, щоб він не був (або вона не була) більше дитиною тіла, але дитиною Твого царства.»

26 серпня
Вівторок
Свв. мчч. Адріана й Наталії
Мр. 3 зач.; 1, 16-22.

«Навчав він їх як повновладний, не як книжники»

Чи підозрювали книжники і фарисеї, що перед ними не такий самий тлумач Божого закони як вони, а сам Законодавець? На жаль ні, за винятком кількох, таких як Нікодим чи Йосиф з Ариматеї. В цьому і є кардинальна різниця між християнством та іншими релігіями. Християнство не є просто світоглядом чи набором етично-моральних принципів чи традицій (обрядів) як інші. Християнство – це віра в особу Ісуса Христа, Бога, що став людиною. Набагато легше бути прибічником інших релігій, виконувати якісь приписи і тим мати спокійну совість для галочки. Християнство вимагає більшого – будувати відносини з Богом, що став людиною, увійшов у людський світ. Це набагато важче. Так як набагато легше виконувати певну фізичну працю чи паперову, чим працювати з людьми, до яких потрібно знайти підхід та розуміння. А це більша психологічна напруга.

Звичайно, що у відносинах з Богом не так як з людьми. В Нього нема важкого характеру чи «поганих» днів. Він сповнений любов'ю та добротою до нас. Від нас важливо довіряти Йому цілком і повністю, визнаючи, що Він – Благий і навіки милість Його і в Ньому є джерело життя. Це, звичайно, ударяє в нашу гордість та самолюбство, бажання усе самому контролювати. Це такий схожий на підлітковий бунт, що відкидає всякі авторитети, як то було в диявола. Навпаки чеснота покори допомагає прийняти Божу владу і опіку над нами. Вона на відміну від гордості не принижує нас, а підносить нашу гідність.

27 серпня
Середа
Прп. Пімена
Блаж. прпмцц. Лаврентії Герасимів і Олімпії Біди
Мр. 4 зач.; 1, 23-28.

«Навіть наказує нечистим духам, і ті слухаються його!»

Навіть нечисті духи слухаються Ісуса, а на жаль ще не всяка людина хоче стати слухняною щодо Бога. Звичайно, що послух злих духів є зі страху і це не те, що очікує Господь від нас. Наш послух Йому має випливати з любові.

Церква власне розрізняє два види жалю у приготуванні До Святої Сповіді: «досконалий» – з любові і «недосконалий» – зі страху втратити Небо і потрапити до пекла. Цей другий достатній для важності Сповіді але потрібно прагнути до першого, збуджувати його в своєму серці.

Апостол Яків у своєму Посланні в цьому ключі також розрізняв два види віри: «Ти віруєш, що Бог один? – Добре робиш. І біси вірують, та тремтять» (Як. 2:19). А апостол Павло додає: «Бо Бог дав нам не духа страху, а сили, любови й поміркованости» (2 Тим.1:7). Тобто страх аж ніяк не може бути рушійною силою нашого життя, а любов. Звичайно, що є природній страх як реакція на загрозу життю, на несподівані травматичні події. Якщо такий страх переходить у хворобливий стан, нав'язливі думки, щодо майбутніх подій, яких ще немає і скоріше всього й не буде, тоді такій людині потрібно надати психологічну допомогу. Часто такі люди просять й нас священників про молитви від страху, приводять дітей, що мали переляк і це вплинуло на їхню психосоматику (не можуть заснути чи не мають апетиту). Головне не соромитися просити про цю допомогу. Не треба страху дозволити руйнувати наше життя.

В Святому Письмі чуємо дуже часто слова: «Не бійся!» Кажуть дослідники Святого Письма, що таких слів є аж 365 тобто на кожен день року. Бог прагне таким чином заспокоїти нас і сказати, що наше життя в Його руках.

28 серпня
Четвер
Собор прпп. отців Печерських, що споч. у дальніх печерах
Прп. Мойсея Мурина
Св. Августина, єп. Іппонського
Св. мч. Гебре Михаїла, пресвіт. ефіопського
Мр. 5 зач.; 1, 29-35.

«І заходилась вона їм услуговувати»

Дуже цікава історія про зцілення тещі апостола Петра, про яку згадують всі євангелисти, окрім Івана. Уважно слухаючи її, можна помітити важливу деталь. Отже Христос прийшов у гості до дому Петра, а вірніше до дому його тещі, адже Петро і Андрій не були з Капернауму, а з Витсаїди. Але не було кому прийняти такого важливого Гостя, бо господиня лежала хвора з гарячкою. Вона не могла приготувати гостину чи навіть прибрати в домі. Дім залишися без господині. І коли Ісус повертає їй здоров'я і разом з ним владу, то вона починає служити Господеві.

Ісус неодноразово питав хворих перед тим як їх зцілити: «Що хочеш, щоб я зробив тобі?» На перший погляд це дивно звучить, бо мало б бути само собою зрозумілим, що хворий прагне зцілення. Але не все так однозначно. Можливо хворий так звик до хвороби, що вона стала йому вигідною, бо від нього не вимагалося відповідальності за своє життя та утримання. Це питання також можна розуміти в такому ключі: «А навіщо тобі здоров'я? Що ти з ним зробиш?» Здорова людина часто марнує дар здоров'я на непотрібні справи та речі, замість присвятити своє життя служінню Богу та ближнім.

Одна відома психотерапевт захворіла на онко і, не можучи сама собі дати підтримку, звернулася до колеги. Та зненацька запитала: «А що доброго принесла ця хвороба в твоє життя?» «Що за абсурд? Що доброго може принести хвороба?» - перша її реакція. Але пізніше вона зрозуміла, що добром, яке принесла хвороба – це повне переосмислення свого життя, цінностей, відносин. Життя набуло нових сенсів.

29 серпня
П'ятниця
⊕ Усікновення чесної голови чесного і славн. прор., предтечі і хрестителя Івана
Мр. 24 зач.; 6, 14-30.

«Слухаючи його, непокоївся він дуже, однак слухав його охоче»

Роль особи Івана Хрестителя в житті царя Ірода можна порівняти до ролі совісті або сумління в нашому житті – цього внутрішнього голосу, який допомагає нам розрізняти добро і зло. Бог вклав в наше нутро свій голос, який звучить навіть в тих, хто не є християнином чи взагалі віруючою людиною.

Апостол Павло говорить, що невіруючих Господь буде судити саме по тому чи вони прислухалися до своєї совісті (природнього закону) та чи так робили. «Бо коли погани, що не мають закону, з природи виконують те, що законне, вони, не мавши закону, самі собі закон; вони виявляють діло закону, написане в їхніх серцях, як свідчить їм їхнє сумління і думки, то засуджуючи їх, то оправдуючи, - в день, коли Бог, згідно з моєю Євангелією, судитиме тайні вчинки людей через Ісуса Христа» (Рим. 2:14-16). Віруючих Бог буде судити згідно того чи вони жили по вірі. Адже вони пізнали правду і живого Бога й тому в них більша відповідальність, але й більша нагорода.

Совість «гризла» Ірода, бо він розумів, що вчинив не правильно , взявши за дружину жінку свого брата. Але в нього вже не було сили та бажання виправляти своє життя. Можемо лише уявити яке внутрішнє роздертя він переживав. «Непокоївся він дуже». Отже не мав душевного спокою, це його з'їдало. Перед ним було два рішення: змінити життя згідно Божого закону, тобто навернутися, або «закрити рота» совісті. На жаль він вчинив друге. Він по суті закрив свої вуха на Божий голос, який кликав його до спасіння.

30 серпня
Субота
Свв. патр. Царгородських: Олександра, Івана й Павла Нового
Мт. 82 зач.; 20, 29-34.

«Господи, щоб очі нам відкрилися»

Цих двох чоловіків здружила хвороба, сліпота. Вони один одного чудово розуміли і тому могли підтримувати. Бо зрячий не міг навіть уявити як то не бачити світла, кольорів Божого світу, обличь рідних і близьких.

Оце бажання сліпих бачити не стосується лише фізичного зору, який є сам по собі дуже важливим. Цього ще замало. Дуже важливим є духовний зір, щоб бачити як Бог діє в нашому житті та ближніх, щоб помічати потреби свої та інших. Особливо цей дар потрібен тим, хто несе відповідальність за інших: дітей, молодь, учнів. Бо ж потрібно, щоб їм вказати правильний життєвий шлях, допомогти відкрити їм їхнє покликання (призначення) і місію. Щоб не вийшло так як у фарисеїв, про яких Ісус сказав: «Лишіть їх: це сліпі проводарі сліпих! Коли ж сліпий веде сліпого, обидва впадуть у яму» (Мт. 15:14). В такому ж дусі

звучать Христові слова про зір: «Лицеміре! Вийми спершу із свого ока колоду, і тоді побачиш, як вийняти з ока брата твого скалку» (Мт. 7:5)

Якщо повернутися до теми дружби, яка мала б виникнути між сліпцями, то такі відносини дійсно часто виникають між тими, хто переживає схожий досвід. Матері діточок, хворих на важкі недуги. гуртуються разом, щоб підтримувати одна одну і разом шукати порятунку. Дуже міцна дружба твориться між військовими які в одному окопі боронять нашу Україну. Вони настільки стають близькими, бо довіряють один одному найцінніше – власне життя. І буває так, що навіть рідні відсуваються на другий план, бо не розуміють що діється в їхній душі.

Пам'ятаймо, що сам Ісус Христос назвав учнів своїми друзями, а отже першим до кого можемо прийти зі своїм болем – це Він

31 серпня

Неділя 12-та по Зісланні Святого Духа

+ Положення чесного пояса Пресвятої Владичиці нашої Богородиці

Мт. 79 зач.; 19, 16-26.

«Добрий є один тільки Бог»

Ці слова Ісуса звернені до багатого юнака зовсім не означають, що людина не може бути доброю. Христос вказує йому і всім нам на правдиве джерело добра. Без Бога наше добро не має найвищої якості (як золото найвищої проби) і завжди буде містити нотку егоїзму та самолюбства.

Ось ще кілька текстів, які показують цю правду. Ісус сказав до своїх учнів: «хто зо мною не збирає, той розсипає» (Лк. 11:23), «без мене ж ви нічого чинити не можете» (Ів. 15:5). А апостол Павло повчає: «Бо ми його створіння, створені у Христі Ісусі для добрих діл, які Бог уже наперед був приготував, щоб ми їх чинили» (Еф. 2:10).

У молитві «Царю Небесний» ми називаємо Святого Духа «скарбницею благ». Тобто це означає, що маємо просити Його, щоб давав нам багато можливостей чинити добро на Його славу. І найкраще робити його так, щоб нам не могли віддячити, а були вдячні самому Богу за те, що подбав про них. «Так нехай світить перед людьми ваше світло, щоб вони, бачивши ваші добрі вчинки, прославляли вашого Отця, що на небі» (Мт. 5:16) - каже Христос.

Дякуємо доброму Богу, що дозволяє нам брати участь в Його добрих ділах, долучає нас до свого плану спасіння світу.

1 вересня
Понеділок

✢ Початок індикту, нового року

Пам'ять преподобного отця нашого Симеона Стовпника і матері його Марти

Собор Пресвятої Богородиці, що в Міясинах

Мр. 11 зач.; 3, 6-12.

На березі Галілейського моря – натовп. Люди з усіх куточків: із Галилеї, Юдеї, Єрусалиму, Ідумеї, Зайордання, навіть з поганських територій – приходять до Ісуса. Вони несуть на собі тягарі недуг, душевних ран, відчаю й надії. Без газет, без інтернету, без афіш – лише з уст в уста чутка про Ісуса шириться блискавично. Йдеться не про вчення чи релігійні диспути – людей приводить одне: Він зцілює. І ось – сотні й тисячі йдуть, бо кожен чекає дива.

Але Марко веде нас глибше. Цей уривок не лише про ажіотаж довкола Цілителя. Це завершення великого вступу до Його публічного служіння. Автор Євангелія показує, що дія Ісуса виходить далеко за межі тілесного зцілення. Його присутність зачіпає саму глибину людського єства. Коли нечисті духи, побачивши Його, падають ниць і кричать: «Ти – Син Божий!», це не просто випадкова реакція. Це – визнання влади. Це – вияв істини, яку ще не збагнули навіть учні. Навіть ті, хто вже пішов за Ісусом, ще не бачать до кінця, ким Він є. А демонічні сили бачать – і тремтять.

У цей момент Ісус наказує їм мовчати. Він не дозволяє їм відкривати, Хто Він. Здавалося б, навпаки: таке зізнання могло б зміцнити віру натовпу. Але ні. Бо Христос не прийшов для того, щоб збирати популярність чи стати черговим релігійним лідером. Його шлях – інший. Це шлях любові, що веде через страждання до воскресіння. Шлях, де не слова, а хрест і порожній гріб стануть остаточним свідченням, що Він – Син Божий.

Тут Марко ніби попереджає нас: не поспішай з висновками. Ісус не просто виконує наші очікування. Він змінює наші уявлення про Бога. Його сила – не в магії, а в любові. Його слава – не у тріумфі, а в

самопожертві. Демони говорять правду, але говорять її без віри. А справжнє визнання народжується у серці, яке досвідчило милосердя.

Цей уривок показує і силу Ісуса, і Його лагідність. Він має владу над злом, над хворобою, над духовною темрявою. Але водночас не нав'язує Себе. Він діє делікатно. Приймає кожного, хто приходить, торкається, лікує, вчить – і йде далі. Ісус – це Господь, який приходить служити, а не вимагати поклоніння. Він приходить, щоб відкрити нам Отця – Бога, Який шукає кожного, хто загубився.

Ми сьогодні – як той натовп. У кожного є свої болі, свої рани, свої пошуки. Ми приходимо до Ісуса, бо потребуємо допомоги. І Він приймає. Але питає більше: «Чи хочеш, щоб Я став твоїм Господом, не тільки Цілителем?» Бо тільки там, де Ісус є Господь – починається справжнє зцілення серця, нове життя, відновлення стосунку з Отцем.

Чи Ти сьогодні готовий не просто просити в Ісуса допомоги, а довірити Йому кермо свого життя? Хто Він для Тебе – Цілитель, чудотворець, помічник, порадник… чи Господь?

2 вересня
Вівторок
Святого мученика Маманта
Преподобного отця нашого Івана Посника, патріарха Царгородського
Мр. 12 зач.; 3, 13-19.

Після галасу й метушні біля Галілейського моря Ісус піднімається на гору. Це не втеча і не відпочинок. Це – момент рішення. Він покликав до Себе тих, кого Сам хотів. І з-поміж багатьох учнів вибрав дванадцятьох. Кожен, хто був тоді поруч, розумів: це не випадкове число. Для кожного юдея воно звучало пророчо, бо це – символ Ізраїлю, що складався з дванадцяти племен, нащадків дванадцяти синів Якова. Багато століть тому десять з них були втрачені через війни і вигнання, але у свідомості народу залишалась надія: Бог поверне і відновить Свій народ.

Тоді в Юдеї багато хто жив надією на оновлення народу. Пророки обіцяли: Бог поверне зруйноване, збере розпорошене, відновить славу Ізраїлю. І ось тепер Ісус, стоячи на горі, починає цей процес: не просто зцілює, не просто вчить – Він починає відбудову. Але не силою, не

зброєю, не політичними обіцянками. Коли Ісус вибирає Дванадцятьох, це означає: Бог почав діяти, настав час нового творіння.

Тому не дивно, що ця подія відбувається на горі: як колись Мойсей отримав Закон на горі, так тепер Ісус закладає основу Нового Завіту. Апостоли – не просто вибрані, вони – співучасники Його справи. Вони – ті, через кого Господь готує ґрунт для Божого Царства. Так починається щось більше, ніж рух. Починається новий Ізраїль, але не етнічний, не політичний, а народ Божий, зібраний навколо Сина – Його Церква.

Ісус призначає Дванадцятьох, щоб були при Ньому і щоб їх посилати проповідувати. Це подвійне завдання. Спершу – бути поруч, слухати, бачити, навчитися жити так, як живе Він. Бути з Ісусом означає не просто фізично перебувати поряд, а впустити Його в серце як єдиний орієнтир, як новий центр життя. Тільки після цього – бути посланим. Бо без перебування з Христом апостольство перетворюється на активізм. Без слухання – немає що передати.

Список імен теж несе глибоку символіку. Тут є рибалки, митар, політичний активіст, рідні брати та зовсім чужі між собою за походженням і характером. Але всі об'єднані тим, що були покликані. Один з них навіть стане зрадником. І це теж не випадковість. Ісус не створює ідеальну команду – Він творить Церкву, де може трапитися навіть зрада, бо навіть вона не зламає Божого плану. Це показує, що Боже діло йде вперед не тому, що люди досконалі та святі, а тому, що Господь є вірний.

Сьогодні Ісус продовжує кликати. Кличе нас, звичайних, слабких, не завжди послідовних, не завжди праведних. Кличе не для того, щоб ми були «ідеальними», а щоб були з Ним. Бути Його учнем – означає залишити позаду попередні орієнтири, власні уявлення про успіх, владу, престиж. Це означає довіритися Тому, Хто має владу над злом і смертю. Тільки з Ним ми відкриємо ціль життя і покликання.

Служіння не починається з дії, з активності. Воно починається зі слухання. Справжня місія народжується з тиші перебування з Ісусом. І тільки той, хто перебуває з Ним, може по-справжньому нести Його світові.

А як виглядає твоє перебування з Ісусом? Ти ще серед натовпу, що спостерігає збоку, чи вже серед тих, кого Він кличе ближче – бути з Ним, щоб потім свідчити?

3 вересня
Середа
Святого священномученика Антима, єпископа Нікомидійського
Преп. отця нашого Теоктиста, співпосника великого Євтимія
Мр. 13 зач.; 3, 20-27.

Після багатьох зцілень і чудес Ісус повертається додому. Але замість відпочинку Його чекає багато людей. До Нього знову збирається натовп: настільки великий, що Христос і Його учні не мають навіть часу поїсти. І тут починається конфлікт. Родичі вважають, що Він не в собі. А книжники, що прийшли з Єрусалиму, йдуть ще далі: кажуть, що в Ньому – сила Вельзевула, князя демонів.

Цей уривок відкриває глибоку драму. Ісус не просто не вписується в очікування оточення – Він викликає страх і нерозуміння. Рідні не можуть прийняти того, що близька людина – Месія. А релігійна еліта, замість пізнати Божу руку, пояснює Його силу як диявольську. Що це? Засліплення? Гордість? Чи небажання змінити свої уявлення?

У відповідь Ісус наводить приклад дому, який не може встояти, якщо розділений у собі. Це не просто логічний аргумент. Це глибоке викриття серця. Якщо ви бачите добро і приписуєте його злу – ви не просто помиляєтесь, ви закриваєтесь на дію Бога. Ви опиняєтесь у небезпеці втратити здатність розпізнавати правду. Це не випадкова суперечка – це зіткнення царств: Царства Бога і царства темряви.

Ісус ясно каже: Він прийшов не на компроміс із злом. Він – це Той, хто вривається в дім сильного, зв'язує його і забирає полонених. Це образ перемоги: Христос – не добрий учитель любові та моралі. Він – Переможець. Він – Той, Хто має силу над дияволом. Він – Визволитель.

Але ця перемога – не показова, не тріумфальна. Вона починається з хреста. Ісус буде зневажений, названий богохульником, а зрештою – розп'ятий. Але саме так Він «зв'яже сильного» і звільнить нас. Ця перемога – у любові, вірності і самопожертві.

Сьогодні багато людей – як тоді. Одні захоплюються Ісусом, бо Він зцілює, допомагає, відповідає на молитви. Тобто це ті, які, говорячи «Господи, Господи», шукають своєї користі, а не хочуть, щоб Він керував їхнім життям. Інші – відвертаються, бо Він не вписується в їхній світогляд. А Христос і сьогодні запитує: хто твій пан? Кому належить твоє серце?

Це питання не лише релігійне. Це питання влади, довіри і остаточного вибору. Той, хто визнає Ісуса Господом, вже не може жити у компромісі зі злом. Він вступає в боротьбу, але не сам, а з Тим, Хто вже переміг.

Чи дозволяєш Ти Христові увійти в «дім сильного» у Твоєму житті – у ті місця, які довго залишались у темряві, під контролем страху, гріха чи байдужості – і звільнити Тебе?

4 вересня
Четвер
Святого священномученика Вавили, єпископа Антіохійського
Святого пророка й боговидця Мойсея
Мр. 14 зач.; 3, 28-35.

Євангельський уривок цього дня – продовження вчорашньої драматичної сцени. Ісус відповідає на звинувачення, які висловили книжники: мовляв, Він має в собі Велзевула і саме з його допомогою виганяє бісів. Але у відповідь Христос не просто виправдовується – Він виголошує одне з найсильніших і найбільш тривожних попереджень у всьому Євангелії: «…усе буде відпущене синам людським, гріхи та богохульства, скільки б вони не хулили. Але хто вирече хулу проти Святого Духа, тому повіки не проститься: він буде винен у грісі вічнім.».

Ці слова викликають трепет. Що означає ця «хула» проти Духа Святого, яка не має прощення? Ісус не говорить про звичайну образу, не про емоційний спалах чи випадкову помилку. Йдеться про щось набагато глибше: про духовний стан, коли серце людини стає закритим до самого джерела життя, коли добро в очах такої людини стає злом, а правда – брехнею. Це той момент, коли людина бачить дію Бога і каже: «це – від диявола».

Таке спотворення сприйняття вже не є просто теоретичною помилкою. Це – добровільний спротив благодаті, це зламана здатність до покаяння. І не тому, що Бог не хоче простити, а тому, що людина вже не здатна прийняти Його милосердя. Як можна вилікуватися, якщо ти не визнаєш, що хворий? Як може світло проникнути в дім, де всі вікна навмисне зачинено?

Цей уривок глибоко актуальний і сьогодні. Ми живемо в культурі, де все піддається сумніву, де зламано компас розрізнення добра і зла.

Суспільство часто називає зло «альтернативним вибором», а добро – «маніпуляцією». У цьому світі легко втратити чутливість до голосу Духа Святого. А ще легше – звикнути до того, щоб ігнорувати Його.

Але Ісус не лише застерігає. Він відкриває перед нами нову, глибшу реальність. Коли до Нього приходять мати і брати, Ісус не виходить до них, а звертається до народу: «Хто чинить Божу волю, той Мені брат, і сестра, і мати». Ці слова можуть видатися різкими. Але вони не принижують Його родину – навпаки, відкривають двері кожному.

Відтепер приналежність до Божої родини не визначається кров'ю, етнічністю, родоводом чи статусом. Вона визначається єдиним критерієм: чи ти виконуєш Божу волю. Це нове розуміння спорідненості, духовне, не біологічне. І воно творить нову спільноту – Церкву.

Кожен із нас, незалежно від минулого, віку, статі, досвіду чи статусу, може увійти в цю родину. Бути братом Ісуса – не привілей обраних. Це покликання всіх, хто прагне жити по-євангельськи. І справжня спорідненість із Христом не у словах, а в житті, що відповідає Його Слову.

Цей уривок є водночас і попередженням, і запрошенням. Попередженням – не закривати своє серце перед дією Святого Духа; не нехтувати Його натхнення, Його поштовх до чинення діл Божих; слухатися, коли Бог промовляє до Тебе через людей, обставини, Слово Святого Письма. І запрошенням – бути частиною Божої родини, не просто глядачем, не симпатиком, а учасником: тим, хто чинить Божу волю – іноді в тиші, іноді в боротьбі, але завжди з довірою до Отця.

Чи відчуваєш Ти себе сьогодні частиною Божої родини?

5 вересня
П'ятниця

☩ Святих пророка Захарії та праведної Єлисавети, батьків чесного Івана Предтечі
Преподобної матері нашої Терези з Калькутти
Мр. 15 зач.; 4, 1-9.

Євангеліє цього дня відкриває новий етап у служінні Ісуса – навчання в притчах. Сцена розгортається над морем: Ісус сидить у човні, а народ стоїть на березі. У цій простій, навіть буденній сцені ми бачимо

символіку: вчитель у човні, на віддалі – ніби той, хто хоче, щоб Його голос було добре чути, але й той, хто одночасно випробовує готовність слухача наблизитися серцем. Човен Ісуса – не засіб утечі, як в інших місцях Євангелія, а Його кафедра. І це вже говорить нам про особливість того, що буде сказано далі.

Притча про сіяча відома багатьом, однак Марко зображає її не як просту ілюстрацію, а як щось значно глибше. Вона є першою серед серії притч у цьому розділі й одразу має урочистий початок: «Слухайте!» – а згодом: «Хто має вуха слухати – хай слухає!» (в. 9). Такий паралелізм підкреслює не лише важливість сказаного, а й потребу слухати уважно, внутрішньо, глибоко.

У центрі притчі – не сіяч, хоч із нього все починається, і не ґрунти, як ми звикли думати. У центрі – насіння. Воно всюди однакове, але різні умови впливають на його долю. Це Слово Боже, яке виливається рясно й щедро, без упереджень, без вибору, без страху втратити. Ісус змальовує чотири результати: деяке зерно гине відразу, деяке вкорінюється, але швидко гине, деяке заглушується терниною, а лише одне дає плід – у тридцять, шістдесят і сто разів.

Усі ці образи – не просто поетичні ілюстрації. Вони промовляють до серця слухача: якою я є землею? Як я приймаю слово? Приймаю – але чи даю йому прорости і вкоренитися? Чи не заглушує його турбота, марні прагнення, страхи чи спокуси? Серед усіх описаних варіантів лише один веде до плодючості – той, де Слово не лише прийняте, а й пройшло через випробування, витримало конкуренцію з терниною, і дало плід.

Здавалося б, три з чотирьох випадків – невдачі. Але сам фінал притчі ламає це враження: той плід, який дає добре насіння в добрій землі, перевищує всі втрати. Це справжня надія: навіть якщо багато не дасть плоду, то те, що проросте, буде щедрим і рясним. У цьому простому образі Ісус показує суть Божої дії: вона не механічна, не миттєва, але глибока, терпляча і надзвичайно плідна.

І ще один важливий акцент: притча – не для всіх. Вона звернена до тих, хто має «вуха слухати». Це значить – не просто вміє чути, а має серце, відкрите для слухання. Єврейське слово «шма» (слухай) означає не пасивне сприйняття, а активне прийняття зі зміною життя. Слухати в Ісусовому розумінні – означає дозволити Слову діяти в мені, змінювати, очищати, кидати виклик.

Отже, сьогоднішнє читання – це не лише розповідь про минуле, а притча – це не аналіз аудиторії Ісуса. Це дзеркало, у яке кожен із нас має заглянути: наскільки глибоко я приймаю Слово Боже? Як я слухаю? Чи вмію розпізнати в собі ті камені, тернину чи поверховість, що заважають Божому Слову зростати?

Насамкінець Ісус знову каже: «Хто має вуха слухати – хай слухає!» Це не повторення. Це заклик до дії. Прийняти Його слово не лише до вух, а до серця – і дозволити йому проростати.

6 вересня
Субота

☙ Спогад про чудо, яке було в Колосах, тобто в Хонах, від архистратига Михаїла
Святого мученика Євдоксія і тих, що з ним
Преподобного отця нашого Архипа
Мт. 90 зач.; 22, 15-22.

Цей короткий уривок Євангелія відкриває перед нами сцену конфронтації. Після численних притч, звернених до релігійної еліти Ізраїлю, фарисеї вирішують зловити Ісуса на слові. Вони надсилають своїх учнів разом з іродіянами, тобто представників двох протилежних таборів. Фарисеї – ревнителі закону, критики окупаційної влади. Іродіяни – прибічники римського порядку, лояльні до імперії. Але у ворожнечі до Ісуса вони об'єднані.

Підходять із лестощами: «Учителю, ми знаємо, що ти щирого серця і що дороги Божої навчаєш по правді…» Ці слова не виражають щирої пошани – це пастка. Ісус бачить їхнє лукавство й називає їх лицемірами. Їхнє питання – пастка з подвійним дном: «Чи вільно давати кесареві податок?» Якщо скаже «так» – Його дискредитують серед народу як зрадника. Якщо скаже «ні» – видадуть Риму як бунтівника.

Ісус не дозволяє себе втягнути у полеміку. Він просить динарій – монету для податку. Запитує: «Чий це образ і напис?» – «Кесарів», – відповідають. І тут звучить Його відповідь: «Віддайте кесареве кесареві, а Боже – Богові». Відповідь геніальна і глибока. Ісус розмежовує, але й водночас об'єднує: так, кесар має право на монету з власним зображенням. Але хто носить образ Бога? Людина. Це значить: усе твоє життя, твоє серце, твоя воля – належать Богові.

У словах Ісуса немає втечі від світу. Він не закликає до революції, але й не пропонує сліпого підкорення. Ісус утверджує принцип: держава має свою обмежену сферу дії, але Бог має абсолютне право на людину. Імператорський податок – це дрібниця, порівняно з покликом до повної посвяти Богові.

Ця відповідь має глибоке богословське і політичне значення. Вона стала підґрунтям для пізніших роздумів про відносини Церкви і держави. Але ще більше – вона торкається серця кожного. Бо мова не лише про гроші й податки. Мова – про пріоритети. Що я віддаю Богові? Чи справді я віддаю Йому те, що Йому належить – себе самого: свої сили, вміння, плани, рішення, дії...?

Цікаво, що Ісус не мав при собі динарія: Йому його приносять. Це вже натяк, що Його світ – інший. Він не в'язень матеріального. І водночас – не зневажає людські інституції. Він живе в цьому світі, але не належить йому. Саме тому Ісус здатний дати правильну відповідь у заплутаній ситуації.

Фарисеї й іродіяни, почувши цю відповідь, дивуються. Вони не очікували такої мудрості. Але й не навертаються – просто йдуть. Їхня пастка не спрацювала, але й серце залишилось закритим. Це ще один виклик і нам: не лише захоплюватись відповіддю Ісуса, а зробити її принципом власного життя.

«Кесареве» – це не тільки податок. Це те, що ми легко віддаємо, бо воно не є для нас цінним, бо воно нас не болить. А «Боже» – це інше. Це наша довіра до Бога, наша внутрішня свобода, готовність жити по правді, навіть коли важко. І саме до цього Ісус закликає: не обмежуйся формальностями, не шукай виправдань, а подивись у серце – що ти реально віддаєш Богові?

Чи твоє серце, твій час, твій вибір справді належать Йому?

7 вересня

Неділя 13-та по Зісланні Святого Духа, перед Воздвиженням

Передсвяття Різдва Пресвятої Богородиці

Святого мученика Созонта

Йо. 9 зач.; 3, 13-17.

«Бог бо так полюбив світ, що дав Сина свого єдинородного…» (Йо 3, 16)

Це – одне з найвідоміших речень у всьому Святому Письмі. Воно не просто підсумовує суть Євангелія, воно відкриває глибину Божого серця. Але щоб належно зрозуміти ці слова, потрібно побачити їх у контексті всієї бесіди з Никодимом і глибокої богословської логіки Івана.

Ісус говорить: «Ніхто не зійшов на небо, крім того, хто зійшов з неба: Син чоловічий». Це твердження прямо кидає виклик усім людським уявленням про Бога і спасіння. Людина не може сама проникнути в Божі тайни, піднятись до Нього через мудрість чи заслуги. Лише Той, Хто сам зійшов з неба, може відкрити нам правду про Отця. І цей Син – не просто пророк чи учитель. Це Той, хто єдинородно перебуває в Отці, Який прийшов, щоб нас спасти.

Далі Ісус звертається до події з книги Чисел (21, 4–9), де Мойсей за Божим велінням підніс на жердині мідного змія, щоб кожен ужалений змією, хто погляне на нього, жив. Ісус каже: «Так Син чоловічий має бути піднесений, щоб кожен, хто вірує в нього, жив життям вічним». Це «піднесення» – не лише фізичне розп'яття, це Його прослава через хрест. У Євангелії від Івана хрест – це не ганьба, а слава. Це вершина Божої любові. Там, на Голготі, відкривається не поразка, а перемога. Саме в тому, що виглядає як пониження, Ісус об'являє славу Отця і спасає світ.

А далі – кульмінація: «Бог бо так полюбив світ…» І йдеться не про світ як гармонійне Боже творіння, а про грішний, темний, вороже налаштований до Бога світ. Не досконалих Бог полюбив, а слабких, далеких, розгублених. Його любов не є відповіддю на нашу гідність – вона є джерелом нашого спасіння.

Ця любов проявляється у даруванні Сина. Не просто в Його навчанні чи чудесах, а в повному відданні: втілення, смерть, воскресіння. І мета – щоб «кожен, хто вірує в нього, не загинув, але жив життям вічним». Це дар для всіх – але прийняти його можна лише у вірі. І ця віра – не формальна згода, а акт довіри, відкритості, внутрішньої переміни.

Важливо помітити: Ісус не прийшов, «щоб світ засудити, але щоб спасти світ». Це надзвичайно потужне нагадування: Бог не прагне покарання. Його серце – це милосердя. Але той, хто відкидає Його любов, сам себе віддаляє від Бога. Суд полягає не в тому, що Бог когось карає, а в тому, що людина відвертається від Джерела життя.

Усе Євангеліє Івана будується на цій драмі: світло прийшло у світ, але не всі його прийняли. Ті, хто любить темряву, не йдуть до світла, бо бояться викриття. А хто чинить правду, той приходить до світла, бо не боїться виявлення, що це Бог діє в ньому.

Сьогоднішнє читання – це запрошення не лише до розуміння глибоких богословських істин, але до особистого вибору. Віра – не абстракція, а відповідь на Божу любов. Це відкритість серця до того, що Ісус уже зробив. І тепер питання звучить просто: як я відповідаю на цей дар? Чи справді я довіряю Йому? Чи дозволяю Йому вести мене до життя вічного?

У хресті – слава, у смерті – життя, у вірі – спасіння. Ось таємниця, яку відкриває Христос. Він не прийшов засудити Тебе – Він прийшов Тебе піднести. Поглянь на піднесеного Сина – і живи.

8 вересня
Понеділок
☩ Різдво Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії
Лк. 54 зач.; 10, 38-42; 11, 27-28.

Сьогодні ми святкуємо Різдво Пресвятої Богородиці – початок здійснення Божого задуму про спасіння людства. У тиші Назарету народжується Та, через яку прийде у світ Слово Боже – Христос. Саме в цій перспективі Євангеліє цього дня стає надзвичайно промовистим: розповідь про Марію і Марту – це не просто побутова сцена, а глибоке духовне повчання про те, що справжня зустріч із Богом потребує уважного слухання і довіри.

Господь приходить у дім. Це вже неймовірна благодать. І кожна з двох сестер реагує по-своєму: Марта, занурена у клопоти, старається прийняти Ісуса якнайкраще, а Марія просто «сіла в ногах Господа й слухала Його слова» (в. 39). Зовні здається, що активна Марта чинить краще, адже саме вона старається. Але Христос обертає логіку – не осуджує її старань, але показує, що справжня гостинність – це не тільки стіл і їжа, а готовність слухати Господа і бути з Ним.

У цьому світлі образ сестри Марти Марії стає символічним. Вона нагадує нам про головне: присутність Бога серед людей вимагає нашої повної уваги, відкритості і тиші. Саме слухання стає актом віри –

довіритися Його слову, дозволити Йому говорити. Марія «вибрала кращу частку», тобто те, що ніколи не промине – вічне Слово Боже.

Цю ж істину підтверджує і наступний епізод, коли «якась жінка підняла голос з-між народу й сказала до нього: «Щасливе лоно, що Тебе носило, і груди, що Тебе кормили»« (11, 27). У її словах – щира похвала, емоційне визнання величі Ісуса. Але Господь спрямовує її увагу глибше: «Щасливі ті, що слухають слово Боже і зберігають його» (в. 28). Виявляється, істинне блаженство – не лише в тому, щоб бути близьким до Ісуса тілом, а в тому, щоб жити Його словом і виконувати Божу волю.

Цей фрагмент Євангелія – немов дзеркало, у якому кожен з нас може побачити себе. Чи я більше подібний до Марти, яка турбується, клопочеться, але в шумі справ втрачає суть? Чи, може, я вмію, як Марія, зупинитись і дозволити Богові промовити до мого серця?

У контексті свята Різдва Богородиці ці слова Христові набирають особливої ваги. Бо саме Пресвята Діва була Тією, яка не лише фізично носила і годувала Ісуса, а насамперед слухала і виконувала Слово Боже. Це вона у Назареті сказала: «Нехай буде мені за Твоїм словом» – і цим відкрила себе для дії Святого Духа. В особі Пречистої Діви Марії бачимо першу серед усіх, хто почув і прийняв Слово Боже – не лише вухами, але всім життям. Марія з Назарету – перша серед тих, хто вибрав «кращу частку». І це блаженство – слухати і зберігати Слово – доступне кожному з нас.

Отже, сьогоднішнє Євангеліє запрошує нас не просто до пошани Богородиці, а до наслідування її постави. Ми покликані не тільки до служіння, як Марта, але передусім до слухання, як Марія. Лише так ми можемо дозволити Богові діяти у нашому житті щодня.

9 вересня
Вівторок
☩ Святих і праведних богоотців Йоакима й Анни
Святого мученика Северіана
Мр. 17 зач.; 4, 24-34.

Сьогоднішній уривок Євангелія наче продовжує наші вчорашні роздуми про слухання Слова Божого. «Вважайте, що чуєте. Якою мірою міряєте, такою й вам відміряють, та ще й причинять вам» – цими словами Ісус починає невелику добірку притч про Царство Боже. Його

пересторога не тільки про те, як ми слухаємо, але і як ми живемо. Бо слухання Божого слова – це не просто споглядальний акт, а початок відповіді, відкритості, зміни.

Ісус продовжує: «Бо хто має, тому дасться, а в того, хто не має, візьмуть і те, що має». Ці слова на перший погляд звучать суворо, навіть несправедливо. Але мова йде не про багатство чи соціальні ресурси, а про духовне прийняття: хто має в собі бажання слухати і зростати у вірі – той отримає ще більше; хто ж не цінує слова, яке чує, – поступово втрачає навіть початкову відкритість.

Дві наступні притчі, як і в інших євангелистів, подані лише Марком. Перша – про чоловіка, що сіє насіння і дозволяє йому рости, не розуміючи як: «Сама від себе земля плід приносить». Це унікальна в Новому Завіті притча. Її глибина в тому, що Божа дія не залежить від нашого повного розуміння чи контролю. Ми не можемо змусити благодать прорости – вона діє незалежно, але потребує того, щоб зерно було посіяне.

Ця притча також промовляє до тих, хто служить: священників, катехитів, батьків. Ми сіємо Слово – через науку, молитву, приклад. Але ріст – справа Бога. Це дар і водночас застереження не знеохочуватись, коли ми не бачимо плодів відразу. Спочатку «стебельце, потім колос, а потім повну в колосі пшеницю» – зростання поступове і таємниче.

Друга притча – про гірчичне зерно – продовжує цю думку: «Воно – найменше від усіх насінь... а як посіяне зійде, стає більшим від всякої городини». Це ще один образ Божого Царства, яке починається малим, ледве помітним, але зростає до несподіваної сили. У цьому зерні – парадокс: мале стає великим, слабке – сильним, скромне – величним.

Цікаво, що євангелист Марко завершує ці притчі словами: «Без притчі не говорив він їм; насамоті ж пояснював усе своїм учням». Є певна педагогіка в Його навчанні: народові – óбрази, учням – пояснення. Але ключ для всіх – бажання слухати, вчитись, розпізнавати.

Для нас ця логіка притч актуальна і сьогодні. Ми так само схильні шукати результату, швидких рішень, контролю над ситуацією. Але притчі Ісуса запрошують до довіри. Бог діє, навіть якщо ми цього не бачимо. Наше завдання – слухати, сіяти, чекати.

А ще цей уривок є добрим коментарем до життя Пресвятої Богородиці, чиє Різдво святкували вчора. Вона – та, яка зберігала Слово в серці. Вона – ґрунт, у якому Слово стало тілом. У Марії не було

зовнішньої слави, не було гучного початку – було лише тихе «так», яке змінило історію. Як гірчичне зерно, як насіння в землі, Царство Боже почалося у її серці.

Чи дозволяєш слову Божому рости в собі, навіть якщо не бачиш результатів? Чи зберігаєш вірність у щоденному читанні Слова Божого, знаючи, що Бог дає зростання? І чи готовий Ти дозволити Божому слову діяти в Тобі так, як діє зерно в землі – тихо, непомітно, але невпинно?

10 вересня
Середа
Святих мучениць Минодори, Митродори й Німфодори
Мр. 18 зач.; 4, 35-41.

Євангельська сцена бурі на морі – це не просто опис одного з чудес. Це глибока і болюча драма довіри. Учні разом із Ісусом у човні, і ось несподівано здіймається буревій. Хвилі накривають їх, вода вже в човні – а Ісус спить. Не зник, не втече – Він із ними, але спить. І учні, перелякані, не просять: «Допоможи», а кричать: «Учителю, байдуже Тобі, що гинемо?»

Їхній вигук – це суміш страху, відчаю й докору. І водночас – це так по-людськи. Бо хіба не так ми реагуємо, коли опиняємося в небезпеці? Коли нас накриває несподівана буря, коли все, що здавалося стабільним, руйнується?

Так сталося і з нами у 2022 році. Звичне життя в одну мить накрило хвилею війни. Страх, гнів, сльози, несправедливість, розлука, смерть. І в серці – це ж саме питання: «Боже, Тобі що, байдуже? Чому Ти мовчиш? Чому не втручаєшся?»

Але цей уривок каже: ні, не байдуже. Бог – не десь осторонь. Він – у човні. Він – з нами. І хоча іноді здається, що спить, що не реагує, – Його присутність незмінна. Ісус встає й каже бурі: «Замовкни! Ущухни!» – і настає велика тиша. Але перед тим, як учням зітхнути з полегшенням, вони чують ще дещо: «Чого ви такі боязкі? Ще досі не маєте віри?»

Це питання Ісуса – ключове. Воно звернене не лише до апостолів, а до кожного з нас. Бо віра – це не магічна гарантія, що не буде бурі. Це довіра до Бога у самій бурі. Це переконання, що навіть коли навколо темрява, а в серці – тривога, Ісус не полишає. Він може мовчати, але не зникає. Його мовчання – не байдужість, а запрошення довіритися.

Під час війни ця довіра стала особливим випробуванням. Десятки мільйонів людей пережили втрати, втечу, обстріли, смерть близьких. І щира молитва не завжди отримувала відповідь у тій формі, на яку ми сподівались. І все ж, незліченна кількість разів ми відчували, що «човен не потонув». Що серед ночі був хтось поруч, хтось простягнув руку, хтось молився, допомагав, тримав. Через людей, через доброту, через несподівану надію – Бог промовляв: «Я з вами». Це не знецінює страждання, не скасовує болю, але свідчить: ми не самі.

«Хто це такий, що йому вітер і море послушні?» – запитують учні, охоплені трепетом. Це питання не про цікавість, а про пізнання. Вони вперше по-справжньому зустрічаються з таємницею Ісуса – не лише як Вчителя, а як Того, Хто має владу над хаосом. Для ранньої Церкви це була відповідь: Ісус – Господь. Господь над життям і смертю, над бурею, над історією, над страхом. Той, у Кому діє сам Бог.

І ця правда важлива саме тепер. У кожному нашому «буревії» – у тривогах, сиренах, вістках з фронту, у щоденних переживаннях – Ісус не зникає. Він не залишив човен українського народу. Але водночас ставить і нам запитання: «А ти ще досі не маєш віри?» – не докірливо, а з ніжним запрошенням: довірся. Вір. Не переставай вірити, навіть коли темно.

Бо віра – це не про впевненість, що буря не прийде. Це про впевненість, що Ісус – у човні. І що коли Він встане – настане велика тиша.

Коли в моєму житті здіймається буря – чи я ще здатен довіряти Тому, Хто не виходить із човна?

11 вересня
Четвер
Преподобної матері нашої Теодори Олександрійської
Мр. 19 зач.; 5, 1-20.

Ісус прибув у край герасинський, «і вийшов Йому назустріч із гробів чоловік, що мав нечистого духа». Цей чоловік – символ крайньої розбитості. Його житло – серед гробів, тобто серед мертвого. Він одержимий, неконтрольований, небезпечний, відчужений від громади, навіть від самого себе. Його життя – це крик у темряві та біль саморуйнації.

Цей епізод – про Ісуса, який ступає на землю нечисту, «небезпечну» для релігійної свідомості того часу, і зустрічає в ній глибоко поранену людину. Саме до нього Ісус приходить. Саме його Ісус звільняє. Там, де людина вже сама собі не пан, де її з'їдає внутрішній хаос – туди приходить Христос із владою.

Ми читаємо: «Ісус спитав його: – Як тебе звати? А він каже Йому: – Леґіон – ім'я мені, багато бо нас». Це ім'я – не просто опис кількості демонів. Це слово викликає асоціації з римською армією, окупацією, залізною, безжальною силою. Внутрішній світ цієї людини – ніби загарбаний. Але Ісус не боїться цього «внутрішнього окупанта». Він звертається до нього прямо, показуючи, що здатен визволити навіть із такого полону.

Після зцілення Ісуса просять піти – «і почали Його просити, щоб вийшов з їхніх околиць». Їхній страх сильніший за подив і радість. Вони не можуть прийняти змін, які приніс Ісус. Свиней їм шкода більше, ніж людини. І це – гірка правда про людське серце: ми часом боїмося втрати більше, ніж цінуємо спасіння ближнього.

Колишній біснуватий хоче йти з Ісусом. Але Той посилає його назад – «Іди додому до своїх і розкажи їм усе, що Господь тобі вчинив і як змилосердився над тобою». І цей чоловік стає першим проповідником у Десятимісті – місцевості, далекій від юдейського світу.

Ця історія стає особливо близькою в час війни. Багато хто сьогодні відчуває себе в полоні страху, травми, внутрішньої темряви. Багато життів розбиті й загублені, як у того чоловіка. Але Христос не цурається нашого болю. Він приходить туди, де страшно, і приносить визволення. Він не просто лікар – Він Господь, Який має владу над силами смерті.

У час війни ця євангельська розповідь звучить як надія: навіть найбільша руїна не є занадто великою для зцілення. Жодна глибина темряви не є занадто глибокою, щоб Ісус не міг туди увійти.

Але чи готові ми, як герасинці, побачивши чудо, прийняти Його, навіть якщо це змінить звичний уклад? Чи не боїмося ми змін, яких приносить Бог, навіть якщо вони визволяють?

Чи хочу я, щоб Христос увійшов у ті місця мого серця, де досі панує темрява – і чи готовий я прийняти свободу, яку Він дає?

12 вересня
П’ятниця
Віддання Різдва Пресвятої Богородиці
Святого священномученика Автонома
Мр. 20 зач.; 5, 22-24. 35 – 6, 1.

Сьогоднішній уривок Євангелія переносить нас у центр драми людського страждання і Божого милосердя. Старший синагоги на ім’я Яір, шанована й авторитетна особа, кидає всі умовності, падає до ніг Ісуса і благає: «Дочка моя при смерті. Прийди, поклади на неї руки, щоб видужала й жила». Смерть уже близько, але надія веде його до Ісуса.

По дорозі до дому Яіра трапляється затримка – інша жінка отримує зцілення від Ісуса. І саме в цей момент надія Яіра розбивається об жорстоку реальність: «Дочка твоя померла, чого іще завдаєш клопоту учителеві?» Та Ісус, почувши ці слова, промовляє: «Не бійся! Тільки віруй». Це серце всього уривка. Ісус не знецінює біль Яіра, не ігнорує смерть, але запрошує перейти з площини людської безпорадності у простір Божої дії, де можливо все.

Тут Євангеліє кидає виклик кожному з нас: чи можемо ми довіритися Богові, навіть тоді, коли все говорить, що «вже пізно»? Чи маємо в собі віру, що виходить за межі логіки і страху, і тримається за Христа навіть перед обличчям смерті?

Коли Ісус приходить до дому Яіра, натовп ридає. Реальність смерті відчутна і всепоглинаюча. Але Ісус говорить парадоксальні слова: «Дівча не померло, воно спить». Насмішки натовпу – реакція тих, хто бачить лише смерть і не сподівається на більше. Для Ісуса смерть – не кінець, а тимчасовий сон, який Він має силу розвіяти.

«Таліта кум» – архаїчні, але живі слова. Не магічна формула, а особисте, лагідне звернення: «Дівчино, кажу тобі, встань». Це слово Ісуса повертає до життя. Не випадково ім’я батька дівчинки, Яір, означає «той, хто просвітлює» або «той, хто пробуджує». Саме віра, що просвітлює темряву, пробуджує довіру в Ісуса, Який сильніший за смерть.

У Євангелії Марка ця сцена особливо промовиста. Попереду ще багато нерозуміння, зневіри, навіть у найближчих учнів. Але саме тут Ісус показує, що Він – Спаситель, що Його влада не обмежується тілесними зціленнями. Він відкриває двері до життя вічного, яке долає смерть.

Символічним є завершення розповіді: «…велів їм суворо, щоб ніхто про те не довідався, і наказав дати їй їсти». Таємниця чуда залишається закритою для тих, хто не вірить. А дівчинка – образ кожного з нас, кого Христос кличе до нового життя і підтримує в ньому навіть у буденних речах – аж до хліба.

Сьогодні, коли багато українських сімей також чують страшні вісті – про смерть, про втрату, про «вже нічого не можна зробити» – голос Ісуса звучить з особливою силою: «Не бійся! Тільки віруй». Ця віра не гарантує легкого життя, але відкриває простір надії там, де панує безвихідь. Ісус не боїться увійти у наш дім, повний сліз і втрат. Він бере за руку і підводить, навіть якщо здається, що вже нічого не можна змінити.

Що означають для мене слова Ісуса: «Не бійся! Тільки віруй» – у моїй особистій ситуації сьогодні?

13 вересня

Субота перед Воздвиженням

Пам'ять оновлення храму Святого Воскресіння Христа і Бога нашого

Предсвяття Воздвиження чесного й животворного Хреста

Святого священномученика Корнилія, сотника

Оновлення: Мт. 67 зач.; 16, 13-19.

Суботи: Мт. 39 зач.; 10, 37 – 11, 1.

Мт. 67 зач.; 16, 13-19

Євангельська сцена у Филиповій Кесарії є вирішальною миттю у стосунках Ісуса з учнями. Христос ставить питання, яке не можна обійти: «За кого мають люди Сина чоловічого?» – і, головне, – «А ви – за кого Мене маєте?» Це питання особисте. Воно лунає і до нас: ким є для мене Ісус?

Слова Петра звучать як визнання віри: «Ти – Христос, Син Бога живого». Це не просто визнання, що Ісус – пророк чи великий Учитель. Це – прийняття Його як Месії, Спасителя, Який має особливі відносини з Отцем. Ісус одразу ж дає відповідь, яка стане фундаментальною для всієї Церкви: «Ти – Петро, і на цій скелі збудую мою Церкву».

У Катехизмі Католицької Церкви читаємо: «У колегіумі Дванадцятьох Симон Петро займає перше місце… Христос, «камінь

живий» (1 Пт. 2,4), забезпечує Своїй Церкві, збудованій на скелі–Петрі, перемогу над силами смерті» (ККЦ 552). Петро стає «скелею» не завдяки особистим заслугам, а завдяки вірі, яку в ньому зродив Отець. Його завдання – бути сторожем цієї віри та утверджувати братів.

Ісус довіряє Петрові особливу владу. «Влада ключів» означає право керувати Божим Домом, яким є Церква. Влада «зв'язувати і розв'язувати» означає повноваження відпускати гріхи, проголошувати доктринальні рішення і приймати дисциплінарні рішення у Церкві. (ККЦ 553) Апостол отримує владу не задля себе, а задля служіння всім: щоб вести, берегти і зміцнювати Божий народ.

У цьому уривку бачимо кілька глибоких тем: Ісус як Христос і Син Божий, об'явлений не людськими зусиллями, а Отцем; дар віри як відповідь людини на це об'явлення; заснування Церкви як спільноти віруючих, яка стоїть на твердій скелі – вірі Петра і його служінні. Ми також торкаємося теми Церкви як спільноти спасіння, в якій Христос діє через Таїнства і передає владу апостолам. Саме Церква стає простором зустрічі людини з Христом, де діє Його милосердя і прощення.

Для католиків особливо важливо розуміти значення Петрового служіння як служіння єдності. Папа – наступник Петра – продовжує цю місію: укріплювати братів у вірі, зберігати єдність і передавати Христову істину. Саме тому ми визнаємо у Симоні-Петрі не лише історичну постать, а також живу основу Церкви, що триває у століттях.

Водночас ця подія запрошує кожного з нас до глибшого погляду на власну віру. Петро сказав: «Ти – Христос», але попереду були ще падіння, відречення і навернення. Бути скелею не означає бути досконалим, а означає триматися Христа попри сумніви й слабкість. Це виклик довіряти не собі, а Божій благодаті.

У теперішній час випробувань і тривог, коли війна на нашій землі змушує замислитися над вартістю життя і джерелом надії, ця сцена нагадує: істинна скеля – не політична сила, не людські рішення, а Христос. Саме Його влада сильніша від «воріт аду». І саме через вірність Церкві ми зберігаємо зв'язок з Його обітницями.

Ким є для мене Ісус сьогодні? Чи я визнаю Його Христа і Сина Бога живого лише на словах – чи дозволяю Йому бути моїм Господом і скелею мого життя?

Мт. 39 зач.; 10, 37 – 11, 1.

«Хто любить батька або матір більше, ніж мене, той мене недостойний» (Мт 10, 37). Ці слова Ісуса звучать різко, майже нестерпно для вуха. Як можна вимагати любові до Бога, що стоїть вище за найсвятіші людські зв'язки – зв'язки родини, крові, поколінь? Але Христос не скасовує заповідь: «Шануй батька твого і матір твою». Він не протиставляє себе сім'ї, а показує новий рівень любові – ту, що не замикається на найближчих, а веде до самопожертви заради вічного. У цьому тексті любов не є емоцією, а рішенням, вірністю, здатністю ставити Ісуса на перше місце – навіть тоді, коли це болить.

«Хто не бере свого хреста й не йде слідом за мною, той мене недостойний» (в. 38). Ці слова часто сприймають як заклик зносити труднощі життя. Але йдеться не про пасивне терпіння, а про активний вибір – наслідувати Ісуса аж до хреста. Хрест – це не просто наші проблеми, а конкретне вмирання для себе, своєї волі, свого зручного світу. Це вірність, що не шукає вигоди. Інакше кажучи, учень Ісуса – це не той, хто «все терпить», а той, хто свідомо кладе своє життя на вівтар Євангелія.

«Хто своє життя зберігав, той його погубить; а хто своє життя погубить задля мене, той його найде» (в. 39). У сучасному світі популярна ідея «жити для себе», «не втратити себе». Але Христос пропонує парадокс: тільки той, хто втрачає себе заради Нього – по-справжньому знаходить себе. Саме таке «втратити життя» є дорогою до повноти, до справжньої свободи. Бо лише у Христі ми відкриваємо, ким є насправді, і що означає бути людиною. Христос є Той, заради Кого варто втратити своє життя, щоб його знайти.

Наступні слова – про прийняття: «Хто вас приймав, той мене приймає…» (в. 40). Християнство – це не лише вибір Ісуса, а також вибір Його учнів. Прийняти посланця Христа – це прийняти самого Христа, а через Нього – Отця. Це радикальне твердження: ставлення до Церкви, до її свідків, до простих учнів Ісуса стає критерієм нашого ставлення до самого Бога. Тут ідеться не лише про духовенство, а про кожного учня Христа – кожного, хто несе світло Євангелія. Бо Церква – це спільнота посланців, яким довірено передавати Євангеліє.

Цей уривок завершується конкретикою: «Хто напоїть… одного з цих малих… кухликом холодної води… той не втратить своєї нагороди» (в. 42). Євангеліє не вимагає від нас героїзму щомиті, але запрошує до вірної, щоденної любові – до найменших, найвразливіших. Усе, що

зроблено з любові до Христа, не забувається. Бог пам'ятає навіть найменший акт любові. Кожен жест милосердя, кожна склянка води, подана ближньому, має вічне значення.

Особливо в контексті війни цей уривок звучить дуже особисто. Ми бачимо, як багато людей втратили рідних, дім, безпеку, мир. Але Христос запрошує: втрать себе заради Мене – і знайдеш Життя. У цьому запрошенні – не абстрактна теорія, а жива дорога учнівства, яка проходить через палаючі міста, госпіталі, волонтерські центри, укриття. Саме тут і саме тепер Церква має знову почути: «Хто напоїть одного з цих малих… той не втратить своєї нагороди».

Чи готовий я насправді поставити Христа понад усе – навіть понад найближчих, понад власне життя?

14 вересня

Неділя 14-та по Зісланні Святого Духа

☩ Всесвітнє Воздвиження чесного й животворного Хреста

Йо. 60 зач.; 19, 6-11. 13-20. 25-28. 30-35.

Євангеліє, яке ми читаємо сьогодні, приводить нас до підніжжя Хреста. Це місце, де стикаються людська жорстокість і Божа любов. Тут стоїть Пречиста Діва Марія, улюблений учень, кілька вірних жінок, а на Хресті – Розп'ятий. Світ, що прагнув сили, величі, знаків і доказів, бачить слабкість, поразку і смерть. Але саме тут, на Голготі, відкривається таїнство спасіння: Бог, Який добровільно віддає Сина заради світу, що Його відкинув.

Коли Пилат питає Ісуса: «Чи не знаєш, що я маю владу відпустити тебе…?», Ісус спокійно відповідає: «Ти не мав би надо мною жодної влади, якби не було тобі дано згори». Навіть в останні хвилини свого життя Він не втрачає гідності. Його мовчання – не поразка, а сила. Його страждання – не випадковість, а шлях, на який Він ступає з любові. Він не просто терпить – Він об'являє правду про Отця, Який до кінця залишається вірним людині.

Усе, що ми читаємо у цьому уривку: місце, де Ісуса розіп'яли, надпис на трьох мовах, відмова вояків ламати Ісусові ноги, проколотий бік, з якого витекли кров і вода – це свідчення Йоана очевидця. Це не вигадка чи легенда – це подія, в якій Бог входить у саму глибину людського болю, щоб вивести звідти кожного з нас.

Йоан не згадує про крик, як це є в інших євангелистів. Натомість він пише: «І, схиливши голову, віддав духа». Це не просто смерть, це – дар. Ісус не просто вмирає – Він передає Духа. Тут, на хресті, починається народження нового життя. З проколотого боку Ісуса витікають вода і кров – образи Хрещення і Євхаристії, які стають для нас джерелом спасіння. Так, як із боку Адама народилася Єва, так із боку Христа народжується Церква. І це народження відбувається не через тріумф, а через жертву, не через силу, а через любов.

Цей день особливо нагадує нам, що хрест – не лише знаряддя муки. Він став деревом життя. Він став дорогою до Отця. У світі, де ми часто боїмося втрат, болю, розчарування, хрест показує: справжня перемога народжується там, де ми довіряємо Богу навіть у темряві. Ісус не зійшов із хреста, не врятував Себе – щоб спасти нас.

Це особливо важливо пам'ятати тепер, у час війни, коли надто багато хрестів підносяться над могилами наших воїнів, над спаленими домами, над зараненими серцями. Бог не залишив нас. Він не стоїть осторонь. Він приймає на Себе біль, проходить крізь смерть, щоб показати: за хрестом – воскресіння. За ніччю – ранок. За здавалося б кінцем – нове життя.

Воздвиження Хреста – це не лише свято в календарі. Це нагадування, що кожен наш біль, кожне випробування, кожна сльоза може стати місцем зустрічі з Богом. Якщо ми не відвернемось, якщо поглянемо – як Марія, як Йоан – прямо в обличчя Розп'ятому, тоді й наші хрести вже не будуть страшними, бо ми побачимо, що поруч – Ісус. А Його любов – сильніша за смерть.

Чи готовий я приймати свій хрест як шлях до Отця – разом з Ісусом, Який не тільки терпів, але й воскрес?

15 вересня
Понеділок

☩ Святого великомученика Микити
Мр. 21 зач.; 5, 24-34.

Серед натовпу, що тиснеться до Ісуса, є одна жінка. Невидима, змучена, знедолена. Дванадцять років хвороби – не просто тілесної недуги, а життя на маргінесі. Кровотеча, за законами того часу, робила її нечистою. Вона не мала права на звичайне спілкування, дотик,

близькість. Вона не просто хворіла – вона втратила зв'язок зі спільнотою, відчувала себе проклятою. І при цьому – «натерпілась чимало від багатьох лікарів» і «витратила все, що мала». Можна сказати, що вона пройшла всі земні дороги, аби знайти порятунок – і жодна не принесла полегші.

Але коли вона чує про Ісуса, в її серці спалахує надія. Вона не має мужності просити відкрито. Вона не підходить спереду. Вона не називає свого імені. Вона лише торкається ззаду, краєчка одежі. Але цей дотик – це акт глибокої віри. Вона не вимагає, не просить, лише вірить: «Як доторкнуся до його одежі – видужаю».

І ця віра, – скромна, мовчазна, глибока, – стає вирішальною. «Висохла тієї ж хвилини її кровотеча». Але не тільки тіло зцілюється. Ісус, відчувши, що з Нього «вийшла сила», не зупиняється на тому. Він не хоче залишити цю жінку анонімною у натовпі. Для Нього вона – не просто ще один випадок зцілення. Він шукає її погляд, хоче діалогу. Бо Його зцілення – не магія, а стосунок.

Жінка тремтить. Вона боїться, можливо соромиться. Але Ісус, побачивши її щиру віру, звертається з ніжністю: «Дочко, віра твоя спасла тебе. Іди в мирі й будь здорова від твоєї недуги». Це єдине місце в Євангелії від Марка, де Ісус називає когось «дочкою». Він повертає їй не лише здоров'я, а гідність, спільноту, місце серед Божих дітей. І не лише тілесне зцілення, а повноту життя.

Варто звернути увагу: жінка торкається Ісуса, будучи в стані нечистоти. Згідно з релігійними приписами, це мало б зробити нечистим Його самого. Але натомість – не вона передає нечистоту, а Він передає їй очищення. У цьому проявляється нова логіка Божого Царства: не гріх заражає святість, а святість перемагає гріх.

Ця історія – не лише про чудо. Вона про те, що відбувається, коли віра зустрічається з Христом. Неважливо, як довго триває наш біль, неважливо, наскільки ми занепалі, ізольовані, чи виснажені. Один жест довіри, одна дія віри – й усе може змінитися. Але Ісус завжди хоче більшого: не лише дати благодать, а увійти в стосунок. Він хоче, щоб Ти вийшов із натовпу, щоб Ти озвався, щоб Ти Йому відкрив «усю правду» – бо Йому не байдуже.

У час війни, коли кожен з нас по-своєму втомлений, поранений, виснажений – приклад цієї жінки особливо промовляє. Вона не чекала, поки все буде ідеально. Не думала, що недостойна. Вона просто

повірила. І в цій вірі – її спасіння. Так само і ми сьогодні можемо принести свої болі, втрати, страхи – й доторкнутися до Христа. Можливо, лише подумки, та краще в Таїнствах Покаяння і Євхаристії. Але завжди з вірою. І Він нас не оминатиме.

16 вересня
Вівторок
☩ Святої великомучениці Євфимії всехвальної
Мр. 22 зач.; 6, 1-7.

Ісус повертається у свою батьківщину. Місце, де Він зростав, де всі знали Його як «теслю, сина Марії». Його супроводжують учні, але самі вони залишаються в тіні – усе сфокусовано на Христі, який приходить до своїх. У суботу Ісус навчає в синагозі, і реакція присутніх – не здивування з вірою, а подив із недовірою. «Звідкіль оте в нього?» – це питання, яке звучить не з відкритістю, а з упередженням. Їхнє знання про Ісуса – Його сім'ю, родину, працю – стає для них перешкодою, щоб побачити в Ньому більше. У цьому полягає парадокс: вони «знають» Його настільки добре, що не можуть Його прийняти.

Євангелист Марко описує це як перешкоду-спокусу, об яку спотикаються. Ісус «дивувався їх невірству», – це чи не єдиний раз, коли Христос здивований, і причина цього – закритість серця. Бог приходить у звичному, у знайомому, у буденному. Але серце, звикле до шаблонів і звичних категорій, часто виявляється нездатним визнати в цьому прихід Бога. Така сліпота – духовна – ще гірша за фізичну. Парадокс у тому, що чудеса трапляються не там, де їх очікують, а там, де є віра.

Ісус каже притчу про пророка без пошани. Це прислів'я відоме з інших джерел, але тут воно має особливий наголос – Ісус говорить про себе. Власна родина, рідне місто – ті, хто мав би бути першими свідками Божої дії, – виявляються нездатними визнати її. Не тому, що Христос говорить щось дивне, а тому що Він надто звичний. «Хіба він не тесля?...» – саме те, що мало би зробити Його близьким, стало причиною неприйняття.

Проте навіть у цій атмосфері замкненості Христос зцілює декількох недужих. Божа благодать не зникає, навіть якщо її не хочуть прийняти. Але вона не діє автоматично. Ісус не демонструє силу для видовища, Його чуда – це знаки Царства, які потребують відповіді віри.

У цьому є велике пастирське застереження: Бог діє, але не нав'язується. І там, де серце закрите, навіть найбільші Його діла залишаються непоміченими.

У цьому уривку бачимо також початок місійного посилання. Христос, зіштовхнувшись із відкиненням, не зупиняється: Він іде далі, навчає, посилає учнів. Це нагадує нам, що християнська місія не залежить від того, як нас приймають. Наше завдання – свідчити, як пророки, з любов'ю, з терпеливістю, навіть тоді, коли не маємо пошани, навіть коли наші найближчі не розуміють нас. Бути вірним – означає залишатись вірним і в успіху, і в незрозумінні.

І ще одна важлива річ: цей уривок – про віру. Але не про віру як відчуття чи емоцію, а як здатність побачити в Ісусі Божу дію. Ті, хто дивились на Нього і бачили лише «сина Марії», втратили можливість зустрітися з Богом. Натомість віра відкриває нову перспективу – дозволяє розпізнати в звичному те, що є святим, у звичайному – надприродне, у людському – Божу присутність.

У нашому житті ми часто шукаємо Бога у надзвичайному, очікуємо «знаків», а тим часом Він тихо приходить у чомусь, що стало звичним, знайомим, повсякденним, на яке можемо не звертати уваги, не цінувати: у слові ближнього, у хворобі, у праці, у відпочинку, у щоденній молитві, у Святому Письмі, у буденному та недільному богослужінні, у Євхаристії. Але прийняти Його можна тільки через віру.

Чи не трапляється мені самому відкидати Ісуса – не тому, що не знаю Його, а тому, що думаю, що вже все про Нього знаю?

17 вересня
Середа
Святої мучениці Софії і трьох її дочок: Віри, Надії й Любові
Мр. 23 зач.; 6, 7-13.

Ісус «покликав дванадцятьох» – і це вже не просто слова. Це момент, коли від учнів очікується не тільки слухання, але й дія. Вперше Ісус не лише навчає їх, але посилає їх, як своїх представників, «по двох», на місію. Вони мають владу – не свою, а Його – над нечистими духами. Це важливе уточнення: вони не йдуть із власною силою, але як ті, кого уповноважив сам Христос.

Інструкції, які дає Ісус, сповнені радикалізму: не брати нічого, крім палиці, не мати запасу їжі, грошей чи навіть другої одежі. Ця простота – не романтична бідність, а спосіб цілковито покластися на Бога. Носити з собою мінімум означає: твоя надія не на речі, а на Того, Хто тебе послав. Це дорога служіння, де ти залежиш від гостинності тих, кому служиш, і готовий прийняти як прийняття, так і відмову.

Слова Ісуса про обтрушення пороху з ніг звучать суворо. Але тут не йдеться про образу. Це – знак: ми передали вам Добру Новину, і якщо ви її відкидаєте, відповідальність уже на вас. Це нагадування, що у вірі є свобода – як прийняти, так і відкинути.

Учні «вийшли і проповідували покаяння». Тобто, їхня місія не обмежувалась моральним закликом чи соціальним служінням. Вони несли людям можливість почати заново – з Богом. Вони виганяли бісів, зцілювали, намащували олією. Зцілення тіла і душі йшло разом. Місіонери не були просто вчителями, вони стали знаряддям Божої благодаті, живими свідками Божої присутності.

Цей уривок нагадує, що Церква – не лише місце, де ми отримуємо, але також спільнота тих, кого Ісус посилає на місію. Бути християнином – означає бути учнем, який колись почує: «Йди». Ми покликані свідчити і словами, і власною поставою: довірою, простотою, здатністю залишити те, що зайве, і покластися на Бога. Не з власною мудрістю чи впевненістю, але з довірою, що Христос дасть усе необхідне – як дав своїм учням.

У час війни, коли багато чого зруйновано – житло, плани, впевненість у завтрашньому дні – це слово набуває нового сенсу. Ми покликані бути учнями, що не тікають, а залишаються, що не замикаються в собі, а йдуть. Убогість, якої навчає Ісус, – це готовність довірити все Йому, навіть свою безпеку. Ісус не обіцяє комфорту, але каже: «Йди. Я буду з тобою». Навіть якщо тебе не приймуть – не зупиняйся. Навіть якщо буде важко – не складай рук. Бо через твою просту вірність діє Бог.

Чи я спрямовую мою працю, заняття, стосунки з іншими людьми на ширення Божого Царства? Чи я довіряю Ісусові навіть тоді, коли відчуваю брак ресурсів, сили чи відповіді від інших людей?

18 вересня
Четвер
Преп. отця нашого Євменія, єпископа Гортинського, чудотворця
Мр. 25 зач.; 6, 30-45.

Апостоли повертаються до Ісуса після своєї першої місії. Вони звітують про все, що «робили й чого навчали». Їхній ентузіазм, очевидно, великий – але Ісус бачить не лише результати, а й втому. «Ідіть самі одні осторонь… і відпочиньте трохи». Це єдине місце в Євангелії від Марка, де Ісус прямо дбає про відпочинок учнів. Їхнє служіння було настільки напруженим, що «не мали часу навіть що перекусити».

Ісус не тільки навчає, але і формує своїх учнів у способі буття. Він веде їх у «відлюдне місце», місце тиші та молитви. Але спокою не буде: натовпи випереджають їх. Люди шукають Ісуса, бо вони «як вівці без пастуха». У цих словах – не лише жалість, а й глибокий біблійний образ. Це ті самі вівці, за яких пророк Єзекиїл говорить, що Господь Сам прийде, щоб їх пасти (Єз. 34). І тепер ця обіцянка стає дійсністю: Ісус – той Пастир, який навчає, зцілює і годує.

Наближається вечір. Учні, занепокоєні, радять Ісусу відпустити людей. Але відповідь несподівана: «Дайте ви їм їсти». Це виклик, що виходить за межі логіки. Учні бачать нестачу, а Ісус же бачить можливість. П'ять хлібів і дві риби – смішна кількість для такої юрби, та в руках Ісуса цього вистачає.

Ісус організовує народ: сісти гуртками, «по сотні та півсотні». Ця структура перегукується з устроєм Ізраїля за Мойсея. Люди – не просто натовп, це – зібрана спільнота Божого народу. Ісус дивиться на небо, благословляє, ламає хліб і дає учням. Простий, буденний жест, який несе глибокий сенс: Бог Сам годує Свій народ. Це не просто диво, це – знак. Ісус – новий Мойсей, але водночас і щось більше: Той, Хто Сам дає хліб із неба.

П'ять тисяч чоловіків – і всі їдять досита. Більше того, ще й залишилося дванадцять кошів. По одному для кожного учня? Можливо. Але також як знак повноти, символ дванадцяти колін Ізраїля. Бог не лише насичує – Він діє з надлишком. Там, де людина бачить обмеження, Ісус відкриває джерело достатку.

Учні цього ще не розуміють. У наступному епізоді вони знову будуть перелякані в човні. Марко вкаже, що вони не збагнули чудо з хлібами. Очевидно, чудо вразило, але не відкрило глибшої істини. Бо чудо не навчає само по собі – серце має бути готовим.

Цей уривок має глибокі паралелі з Євхаристією – благословення, ламання, роздавання хліба. І хоча Ісус не промовляє слів «Це Тіло Моє», євангелист наче готує серце читача до цієї таємниці. Бо справжній хліб, що насичує, – це сам Христос, Який дає Себе.

У нашому повсякденному житті ми часто бачимо лише п'ять хлібин і дві риби – замало, щоб вирішити проблеми, які нас оточують. Але Христос нагадує: якщо віддати Йому те мале, що маєш – Він зробить велике. Чудо не в кількості, а в довірі. Учні роздавали хліб, але дав Його Господь.

Чи довіряю я Ісусові свою «малу кількість» і чи дозволяю Йому діяти через мене для насичення інших?

19 вересня
П'ятниця
Святих мучеників Трофима, Савватія й Доримедонта
Мр. 26 зач.; 6, 45-53.

«Будьте мужні: це я, не бійтесь!» (Мр 6,50)

Цей євангельський уривок – один із найбільш вражаючих за силою своєї символіки та глибини. Учні в човні, серед темної ночі, протистоять хвилям і вітру. Вони втомлені, налякані, залишені самі. Їхній Учитель не з ними – Ісус піднявся на гору молитись. І саме тут, у цій темряві, Він несподівано з'являється, іде до них по морю. Не одразу вони Його впізнають. Навпаки – думають, що це примара, і кричать зі страху. А Він каже до них: «Будьте мужні: це я, не бійтесь!»

Це не просто слова заспокоєння. У грецькому оригіналі звучить: ἐγώ εἰμι (егó еймí) – «Я є». Це ті самі слова, які Бог промовив до Мойсея у пустелі: «Я є Той, Хто Є» (Вих 3,14). У цьому – об'явлення Божої присутності: Ісус – це Господь, Який приходить до своїх у момент слабкості, страху, темряви. І ця Його поява є не лише чудом, не лише фізичним наближенням Учителя, це – справжня теофанія, об'явлення Бога.

Цікаво, що учні дивуються і не розуміють того, що сталося. Євангелист Марко додає: «Бо не розуміли чуда з хлібами – серце в них було нечуле» (Мр 6,52). Отже, проблема – не лише в страху, а в закритості серця. Вони бачили численні діла Ісуса, брали участь у них, роздавали хліби, бачили нагодовану багатотисячну юрбу, але не зрозуміли, що все це говорить про Нього. Про Його єдність з Отцем, про те, що Він – Господь над усім: над хворобами, голодом, морем і страхом.

Для Марка ця сцена є відповіддю на запитання, яке апостоли ставили раніше після втихомирення бурі: «Хто ж це такий, що і вітер, і море Йому слухняні?» (Мр 4,41). Тут Ісус, знову приходячи до них по воді, неначе відповідає: «Я є». Але учні ще не здатні цього сприйняти – вони ще не дозріли у вірі.

Це також глибока алегорія нашого життя. Ми – в човні. Часом здається, що посеред ночі, серед хвиль, самі. Втома, протилежний вітер, безвихідь. Але саме тоді, коли ми найбільше не сподіваємось, Ісус приходить. Не завжди в тій формі, яку ми очікуємо. Можемо Його й не впізнати. Але Він приходить і каже: «Не бійся. Це я». І входить у наш човен. І буря стихає.

Особливо ці слова важливо почути тепер – під час війни, коли ми як народ переживаємо тривалу ніч. Протилежний вітер – це не лише ракети й обстріли, а також страх, втома, розчарування. У такі моменти Господь не завжди змінює обставини, але Він входить у наш човен. Він поруч. І ця присутність змінює все.

Зрештою, цей уривок не лише про страх і втіху. Він – заклик до довіри. І до зростання. Навіть коли ми, як учні, не все розуміємо, навіть коли серце ще не готове, Ісус не полишає. Навпаки – навчає, об'являється, провадить. І чекає нашої відповіді віри.

Чи дозволяю я Ісусові входити у мій човен тоді, коли важко і страшно? Чи намагаюсь впізнати Його голос серед бурі життя?

20 вересня

Субота по Воздвиженні

❀ Святих мучеників та ісповідників – великого князя Михаїла та боярина його Теодора, чернігівських чудотворців

❀ Святого великомученика Євстатія і тих, що з ним

Суботи: Йо. 30 зач.; 8, 21-30.

У сьогоднішньому Євангелії Ісус говорить слова, які одночасно викривають і запрошують. Його діалог з юдеями – це драматичне протистояння світла і темряви, віри й упертості. Ісус каже: «Ви помрете у ваших гріхах, бо коли не увіруєте, що Я є, помрете у ваших гріхах». У цьому – не погроза, а болісна правда. Той, хто не пізнає, ким є Христос, не зможе вийти з темряви. А темрява – це не просто незнання, це життя без Бога, життя в гріху, що відлучає від джерела світла.

Коли Ісус каже: «Я є», Його слухачі чують більше, ніж просто «це Я». Це – відлуння імені Бога, об'явленого Мойсеєві в палаючому кущі: «Я Той, хто є». Тут Ісус промовляє до них не лише як пророк чи вчитель – Він виявляє Свою божественну природу. Проте юдеї не можуть чи не хочуть цього побачити. Іронія в тому, що саме тоді, коли вони Його «піднесуть» – тобто розіпнуть – тоді відкриється справжня Його слава. Хрест стане місцем об'явлення, де в стражданні та смерті виявиться глибина Божої любові. Як каже сам Ісус: «Коли піднесете Сина чоловічого, тоді взнаєте, що Я є».

У цьому тексті виринає одна з центральних тем Євангелія – визнання Ісуса як Того, хто прийшов від Отця. «Я нічого не чиню від себе, – каже Ісус, – але як навчив Мене Отець Мій, так і говорю». І саме тому, що Ісус чинить волю Отця, Він не сам. Його місія – не власна ініціатива, а послух. У цьому – джерело Його сили, авторитету, а також Його єдності з Отцем. Тут починає розкриватися таємниця Пресвятої Трійці: Син, що живе у повному злуці з Отцем, у любові й послусі.

Нас вражає і водночас торкає глибина особистого заклику Ісуса: «Коли не увіруєте, що Я є, помрете у гріхах ваших». Це не вирок, а останній шанс. Ісус приходить не осудити світ, а спасти його. Але ця спасительна дія не відбувається автоматично – вона вимагає віри. А віра – це не просто згода з якимись твердженнями, а глибоке довір'я, яке веде до навернення.

У кінці уривка читаємо: «Коли Він говорив так, численні увірували в Нього». Можливо, саме ця відкритість, простота і влада Його слів пробудила серця. Віра завжди залишається відповіддю. Бог ніколи не змушує, але завжди запрошує. І Його запрошення залишається відкритим для кожного покоління – також і для нас, які слухаємо це Слово сьогодні.

Цей уривок допомагає глибше зрозуміти, що означає вірувати в Ісуса. Це не лише визнати Його як добру людину, вчителя чи пророка.

Це увірувати, що Він – «Я є», тобто Бог з нами, Той, хто відкриває Отця, і Той, через кого ми отримуємо спасіння. Це довіритись Йому не лише в добрі часи, а й тоді, коли навколо темрява – коли не розуміємо, коли боїмося, коли губимося.

Віра – це світло, яке веде крізь темряву. І тому, як каже Ісус, вона – єдиний шлях до життя. Бо без віри людина лишається у своїх гріхах не лише як у вчинках, а як у стані роз'єднання з Богом. А віра в Ісуса відкриває шлях до Отця, до світла, до спасіння.

Чи справді я визнаю в Ісусі Того, Хто «Я є» – єдиного Спасителя і Господа, джерело світла мого життя?

21 вересня

Неділя 15-та по Зісланні Святого Духа, по Воздвиженні
Віддання Воздвиження чесного й животворного Хреста
Святого апостола Кодрата, що в Магнисії
По Воздвиженні: Мр. 37 зач.; 8, 34 – 9,1.

«Коли хто хоче йти за Мною, хай зречеться себе самого, візьме на себе хрест свій та йде слідом за Мною…»

В сьогоднішньому євангельському уривку слова Ісуса звучать дуже радикально. Його вимоги до учнів не залишають місця напівміркам чи компромісам. Це пряме запрошення увійти у справжнє учнівство – не лише інтелектом чи симпатією, а повнотою всієї своєї істоти, навіть ціною життя.

Ісус не заманює Своїх послідовників обіцянками комфорту чи успіху. Він чесно попереджає: дорога за Ним – це шлях хреста, шлях, де людина мусить «зректися себе» і «взяти свій хрест». Це заклик не до того, щоб просто змиритися з труднощами, а до цілковитої посвяти – до внутрішньої переміни, де вже не «я» у центрі, а Христос. Таке зречення не знищує особистість, а відкриває її справжню гідність – у свободі, яку дає любов, що сильніша за страх і за смерть.

Слова про «втрату душі» чи її «збереження» звучать як парадокс: той, хто «губить» душу заради Ісуса й Євангелія – той її спасає. Тут не йдеться лише про смерть мученика, а про щоденний вибір: жити не лише для себе, не будувати своє життя на зиску, безпеці чи славі, а на любові, яка віддає. Справжнє життя – не те, що ми тримаємо у себе, а те, що даруємо іншим. Людина, яка живе лише собою, замикається у

вузькому світі страху і постійного обрахунку. Натомість той, хто вміє віддати – час, силу, знання, вміння, серце – той входить у повноту життя, яке не минає.

Ісус запитує: «Яка користь людині здобути весь світ, а занапастити свою душу?». Це питання ставить під сумнів логіку нашого світу. Ми часто вимірюємо успіх багатством, впливом, досягненнями – і можемо прогледіти головне: правдиву цінність душі. Господь нагадує, що все інше – тимчасове, а душа – вічна. Її не можна обміняти ні на славу, ні на комфорт. І навіть найуспішніше життя без Бога втрачає свій зміст.

Потім Ісус звертається до теми вірності: «Хто буде соромитися Мене і Моїх слів… того буде соромитися Син Чоловічий…». Це виклик сучасному християнину. У світі, де віра часом стає приватною справою, де слово «Ісус» звучить усе рідше, Ісус запрошує не соромитися належати Йому. Не боятися засвідчити свою віру, не ховати Євангеліє в кишеню, коли незручно.

Останні слова цього уривку викликали численні тлумачення: «Деякі з отут присутніх… не зазнають смерти, аж поки не вздріють царства Божого, що прийде у могучості». Ймовірно, тут Ісус говорить не про кінець світу, а про те, як уже найближчим часом Його Царство виявиться з силою – у Воскресінні, у Зісланні Святого Духа, у поширенні Церкви. Незважаючи на відкидання, гоніння і смерть, діло Ісуса не зникне – вона вибухне могутністю Божої дії у світі. Це слова впевненості, сказані на тлі наближення хреста. Ісус не боїться, бо знає, що перемога вже близько.

Цей уривок – іспит для совісті. Чи я справді хочу йти за Ісусом, чи лише прагну Його благословень? Чи я готовий жити Євангелієм навіть тоді, коли воно веде через втрату, самозречення і невигоди? Чи є в мені сила сказати «так» хресту? Це не означає шукати страждань, але означає не тікати від правди й любові, коли вони вимагають жертви.

Чи готовий я щодня відрікатися від себе – не для того, щоб втратити, а щоб у Христі знайти справжню свободу і життя?

22 вересня
Понеділок
Святого священномученика Фоки, єпископа Синопійського
Святого пророка Йони
Преподобного Йони, пресвітера

Мр. 27 зач.; 6, 54 – 7, 8.

«Цей народ устами Мене шанує, серце ж їхнє – далеко від Мене» (Мр. 7,6)

Сцена, з якої починається сьогоднішній уривок, є типовою для служіння Ісуса: зцілення, натовп, люди, які несуть хворих навіть на ношах, щоб хоч доторкнутися краю Його одежі. Вже саме це – промовисте свідчення віри. Марко підкреслює, що ті, хто торкався, оздоровлювалися. Це був не просто акт надії, а глибоке переконання: в Ісусі діє Божа сила.

І тут різкий контраст. У центрі другого епізоду не віра, а релігійний формалізм. Фарисеї та книжники дорікають Ісусові: Його учні не дотримуються передань старших. Вони не миють рук, чаш, глечиків, лав. Їхня увага – не на те, чи хтось зцілений, чи хтось увірував, а на те, чи все зроблено «як слід». Вони більше занепокоєні дотриманням ритуалів, ніж станом людського серця.

Цей уривок відкриває глибоку правду про Божу педагогіку. Катехизм каже: «Прихід Сина Божого на землю – настільки велика подія, що Бог бажав приготувати її протягом віків» (ККЦ 522). Старозавітні обряди, закони, жертви – це шлях, яким Бог вів свій народ. Але з приходом Ісуса все змінюється: тепер важливо не лише виконання, а істинний сенс. Не зовнішня чистота, а чистота серця.

Зовнішні жести й обряди завжди мали символічне значення. Як навчає Церква: «Бог промовляє до людини через видиме творіння... вода і земля, дерево і плоди говорять про Бога» (ККЦ 1147). Літургія Церкви приймає ці знаки, освячує їх і надає їм глибшого сенсу. Але коли знак втрачає зв’язок із внутрішнім, коли обряд стає самоціллю – тоді ми опиняємося на боці фарисеїв.

Ісус не відкидає значення традиції. Але Він викриває лицемірство – коли традиція використовується для прикриття байдужого серця. Фарисеї, замість того щоб побачити в Ісусі виконання обітниць і справжнє джерело освячення, обмежуються зовнішнім. Вони втрачають зміст, бо не бачать Самого Бога, Який діє перед ними.

Справжня релігійність починається із зустрічі. Саме тому у першій частині уривку люди так прагнули доторкнутися до Ісуса. Вони не ставили релігійних умов – вони довіряли. У другій частині – все

навпаки. Вони наче вже знають усе про Бога, але в їхньому серці немає довіри, лише докір.

Для нас це застереження: чи не зосереджуємось ми надто на зовнішньому? Чи не прикриваємо релігійними звичаями внутрішню порожнечу? Звичаї, піст, молитва, відвідування храму – все це важливо. Але без живого зв'язку з Ісусом вони не освячують, бо самі по собі не спасають. Вони – дорога до Бога, але не замінять самого Бога. І саме Церква, спільнота віруючих, вчить нас переживати ці знаки глибоко, з вірою.

Тому цей уривок – заклик до щирості: Бог бачить серце. І як колись обличчям до обличчя стояли книжники перед Ісусом, так і ми сьогодні постаємо перед Його Словом. Він став близьким, щоби нас торкнутись. Чи дозволю я Йому очистити не лише мої руки, а й серце?

Чи в моєму духовному житті є речі, які я виконую з рутинної звички, без живої зустрічі з Христом? Як я можу знову наблизити своє серце до Нього?

23 вересня
Вівторок

☩ Зачаття чесного славного пророка, предтечі і хрестителя Господнього Івана

Ряд.: Мр. 28 зач.; 7, 5-16.
Предтечі: Лк. 2 зач.; 1, 5-25.

Мр. 28 зач.; 7, 5-16

У центрі сьогоднішнього євангельського уривка є одне з найважливіших питань: що робить людину чистою або нечистою перед Богом? Епізод починається із зауваження фарисеїв, які зауважують зовнішнє: руки, ритуали, традиції. Вони вважають, що саме дотримання цих обрядів захищає людину від осквернення. Але Ісус змінює саму рамку мислення: Він не лише відповідає на закид, а піднімає розмову на глибший рівень – до серця, до того, що справді визначає стан людини перед Богом. Його слова радикальні: не зовнішні речі роблять людину нечистою, а внутрішні – думки, наміри, слова, вчинки, які виходять із серця.

Відомо, що для юдейського способу життя питання чистого і нечистого було не лише релігійною практикою, а й способом

ідентичності – межа між святістю і світськістю, між Божим і звичайним. Проте Ісус перевертає цю перспективу. Він каже, що не їжа чи обряд визначає людину перед Богом, а те, що виходить з її серця: думки, бажання, слова, вчинки.

Ісус продовжує і перераховує те, що справді оскверняє людину: «з нутра бо, з серця людини, виходять недобрі помисли, розпуста, злодійство, душегубство, перелюби, загребущість, лукавство, обман, безсоромність, заздрий погляд, наклеп, гордість, безум» (вв. 21–22). Усе це – не зовнішні впливи, а внутрішні пориви, які вказують на глибший духовний стан. Серце стає тим місцем, де вирішується, чи людина йде за Богом, чи обирає шлях гріха.

Ісус не просто вказує на внутрішнє як джерело нечистоти, Він відкриває нову реальність стосунків із Богом. Уже не обряди чи чисто обрядові закони визначають, хто близький до Бога, а стан серця і здатність прийняти Боже Слово. Це особливо важливо для розуміння місії Церкви: через Ісуса межі між «чистими» і «нечистими», між «своїми» і «чужими» перестають бути визначальними. Усі – і євреї, і язичники – запрошені до нової спільноти, де критерієм приналежності є відкритість до Бога і прагнення жити в правді.

Для ранньої Церкви ці слова Ісуса стали глибоко визвольними. Вони відкривали шлях до універсальної спільноти віруючих, не обмеженої ритуальними правилами, а зосередженої на оновленні серця через віру і благодать, насамперед через Таїнства – особливо Сповідь, яка очищає серце, і Євхаристію, яка єднає з Христом.

Цей уривок також нагадує нам про важливість внутрішньої чесності. Часто ми можемо зосереджуватися на зовнішньому вигляді нашої віри: чи я відвідую храм, чи молюся регулярно, чи дотримуюся звичаїв. Але Ісус питає про серце. Чи є в ньому довіра до Бога? Чи я визнаю свої гріхи? Чи стараюся жити в правді, любові, милосерді?

Сьогодні, як і тоді, існує спокуса звести релігійне життя до зовнішніх приписів. Але Господь кличе нас до глибини: до покаяння, до навернення, до чистоти серця. Лише з чистого серця можуть виходити добрі плоди. Саме тому в блаженствах Ісус каже: «Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать» (Мт 5:8).

Чи шукаю я вірності Богові лише у звичних релігійних формах, чи дозволяю Йому формувати моє серце, думки, слова і вчинки?

Лк. 2 зач.; 1, 5-25

«Не бійся, Захаріє, бо твоя молитва вислухана…» (Лк 1:13)

Євангельський уривок про зачаття Івана Предтечі веде нас у глибину біблійної віри: в досвід довгого очікування, молитви, сумніву та Божого втручання, що змінює долю.

Захарія і Єлисавета – літня бездітна пара. Вони обоє праведні, вірні, але безпліддя стало їхнім хрестом. У біблійній культурі це не лише особистий біль, але й ознака наче забутості Богом. Та в цій темряві лунає світло Божого Слова: «Твоя молитва вислухана». Це ангел Гавриїл приносить вістку: Єлисавета зачне і народить сина. І ця дитина не буде просто відповіддю на батьківське прохання, а стане пророком, предтечею, голосом у пустелі, що готує шлях Господеві.

Подія зачаття Івана є Божим знаком, що новий етап в історії спасіння розпочався. Все починається з тиші храму, з молитви, з кадильного диму, що підноситься до небес. І саме тут, у центрі культу Старого Завіту, починає звучати Новий Завіт – з вуст ангела, з обітниці про Івана.

Цікаво, що Захарія, праведник, не вірить одразу. Він хоче підтвердження. Його реакція – цілком людська. Але вона розкриває духовну напругу: навіть той, хто служить Богові усе життя, може засумніватися, коли обітниця перевищує людське уявлення. Тому Захарія замовкає. Мовчання стає і покаранням, і знаком. Протягом дев'яти місяців він споглядатиме, як росте життя у лоні його дружини, як Бог чинить чудо в його домі. Мовчання вчить довіри.

А Єлисавета приймає дар з великою скромністю. Вона не виголошує промов, не шукає визнання. Її слова тихі: «Господь зглянувся…» – але сповнені вдячності. Вона відходить у тишу, щоб дати місце чуду. В її поставі бачимо приклад справжньої віри – без доказів, без шуму, але з глибоким прийняттям.

Іван буде великим пророком, «наперед ітиме з духом та силою Іллі», але все починається з покірного «так» двох літніх людей і з Божого втручання, що розпочинає все наново. Його зачаття – знак, що Бог не забуває Свій народ, навіть якщо відповідь приходить пізніше, ніж ми очікуємо.

Зачаття Івана Хрестителя – це не лише особиста історія сім'ї Захарії, а передвістя народження Спасителя. Це етап Божого задуму,

коли навіть фізичне безпліддя не є перешкодою Його волі. Бог вірний Своїм обітницям. Він чує молитву. Але Його час – це не наш час.

Чи дозволяю я Богові діяти в мені та через мене, навіть тоді, коли Його обітниці здаються запізнілими або неможливими?

24 вересня
Середа
☩ Святої первомучениці й рівноапостольної Теклі
Мр. 29 зач.; 7, 14-24.

«Слухайте мене всі й розумійте! Нема нічого зовнішнього для людини, що, входячи в неї, могло б її осквернити; те, що виходить з людини, те оскверн‌ює людину» (Мр 7:14–15).

Ці слова Ісуса звучать у відповідь на суперечку з фарисеями про традиційні приписання щодо ритуальної чистоти – зокрема про миття рук перед їжею. Але, як часто в Євангелії, Ісус підносить дискусію на вищий рівень. Йдеться не про гігієну, не про зовнішні обряди, а про стан людського серця.

Для Ісуса справжнє осквернення не походить від їжі, яку хтось вживає без обмивання рук, а від зла, яке зароджується всередині людини. Лють, гордість, заздрість, осуд, обман – саме вони віддаляють людину від Бога, а не зламане ритуальне правило. Тому Ісус вказує не на зовнішнє виконання традицій, а на внутрішню свободу і чистоту серця.

Ця правда не була легкою для розуміння навіть для учнів. Хоча вони були поруч із Учителем, вони також не збагнули значення Його слів. Ісус відводить їх осторонь і пояснює – так, як це робить добрий Вчитель: терпляче і по-батьківськи. Він пояснює, що їжа проходить крізь тіло, не торкаючись серця. А от серце – центр людського життя – може бути джерелом або чистоти, або нечистоти. Саме з нього виходить усе те, що робить людину далекою від Бога: злоба, перелюб, пиха, глупота. Ці речі – не просто помилки, вони розкривають внутрішній стан людини. Саме це Ісус називає справжнім осквернен‌ням.

Цей текст ставить перед нами важливе запитання: як я розумію свою віру? Чи не буває так, що я більше зосереджуюсь на зовнішньому – на правилах, звичках, обрядах – і менше звертаю увагу на внутрішнє? Але я не стаю святим від того, що посвятив страви на Великдень, фрукти на Преображення, воду на Богоявлення, свічку на Стрітення… Бо не від

релігійних звичок, не від обрядових дій і не від традицій приймаю освячення, а від Бога, але через серце, яке щиро шукає Ним. Не йдеться про те, щоб знехтувати обрядами, а про те, щоб вони були вираженням внутрішньої віри, а не її замінником.

І водночас, це Євангеліє є великим словом надії. Бо навіть якщо наше серце було затьмарене, Бог не залишає нас. Як Ісус не залишив учнів у нерозумінні, так Він не залишає нас у боротьбі за чистоту серця. Він сам прийшов, щоб звільнити нас від внутрішньої нечистоти – не засудити, а очистити, не відкинути, а зцілити. Його милосердя сильніше за будь-який гріх, якщо лише ми дозволимо Йому увійти в наше серце.

Завершується уривок сценою, коли Ісус відходить до Тиру та Сидону – язичницьких країв. Це також символічний жест: навчання Ісуса про серце і справжню чистоту не обмежене жодною національністю чи традицією. Воно є закликом до всіх людей, незалежно від минулого, культури чи статусу.

Для роздуму: Чи пильную я за чистотою свого серця так само, як дбаю про зовнішні вчинки віри? Які «виходи з мого нутра» найчастіше ведуть до гріха – і як я можу дозволити Богові їх зцілити?

25 вересня
Четвер
Преподобної матері нашої Євфросинії
Мр. 30 зач.; 7, 24-30.

«І вирушивши звідти, пішов у сторони Тиру та Сидону… одна жінка, дочка якої мала злого духа… прийшла і впала йому до ніг…»

Це один із найбільш несподіваних і навіть незручних епізодів у Євангелії. Ісус перебуває поза межами Ізраїлю – у краї фінікійському, серед чужинців. Жінка, поганка, приходить до Нього з проханням – визволити її дочку від злого духа. І тут – раптово – Ісус відповідає словами, які здаються надто різкими: «Не личить бо взяти хліб у дітей і кинути щенятам».

На перший погляд, це може шокувати: де поділася звична лагідність Ісуса? Але євангелист Марко не дарма розміщує цей епізод одразу після навчання про те, що справжня нечистота не ззовні – не від їжі чи традицій – а зсередини, з людського серця. І тепер Ісус діє так,

щоб показати: межа між «своїми» і «чужими» – не в походженні чи релігії, а в серці, у відповіді на Боже слово.

Сирофінікійка не ображається. Вона визнає, що не належить до вибраного народу, але просить милості, хай навіть у вигляді крихт зі столу. І ця відповідь – вияв її довіри й віри – стає вирішальною. Ісус, вражений її словами, дає їй те, чого вона просила: «За це слово йди: біс вийшов з твоєї дочки».

У цьому короткому діалозі розкривається глибока правда: Бог дивиться не на зовнішнє, а на серце. Не статус і не традиції визначають наш доступ до Божої благодаті, а відкрите серце, довіра, смирення. Той, хто визнає Ісуса «Господом» і впокорюється перед Ним, той і отримує доступ до того «хліба», яким є спасіння.

Жінка-іноземка виявляється прикладом віри, яка бачить у Христі не лише пророка Ізраїлю, а Спасителя всіх. І ця віра не лише визволяє її дочку, а й відкриває новий етап в історії спасіння – вихід благодаті за межі народу Ізраїлю до всіх, хто вірує.

У Євангелії немає нічого випадкового. Розміщення цього епізоду після навчання про чистоту та перед служінням Ісуса серед поганських народів говорить про цілеспрямованість дії: Христос показує, що Його місія – не лише до «дітей», а й до тих, кого вважали «щенятами». І в цій жінці кожен з нас може впізнати себе – того, хто не має «заслуг», але приходить з вірою й надією.

Чи здатен я визнати себе потребуючим милості, як ця жінка? Чи моє серце відкрите для Бога, навіть коли Його відповідь не така, як я очікую?

26 вересня
П’ятниця

☩ Переставлення святого апостола і євангелиста Івана Богослова

Ряд.: Мр. 32 зач.; 8, 1-10.

Ап.: Йо. 61 зач.; 19, 25-27; 21, 24-25.

Мр. 32 зач.; 8, 1-10

«Шкода мені люду...» (Мр 8,2) – ці слова Ісуса відкривають не просто Його емоцію, а глибину Божого серця. У другому розповіді про чудесне нагодування натовпу Євангелист Марко підкреслює тілесну потребу людей: вони зібралися навколо Ісуса у пустельному місці, і вже

три дні слухають Його, не маючи що їсти. Ісус бачить їхню втому, передбачає можливу небезпеку в дорозі та говорить до учнів: «Шкода мені люду». Це співчуття – початок чуда.

Учні знову не розуміють, як можливо нагодувати стільки людей у пустелі. І знову не вбачають, що Той, Хто стоїть перед ними, вже одного разу нагодував п'ять тисяч. Ісус не докоряє їм, а діє. Бере сім хлібів, дякує, ламає, передає учням – і вони роздають. Слова «взяв», «воздав хвалу», «поламав», «дав» – не випадкові: вони перегукуються з євхаристійними словами, якими ми описуємо Тайну Вечерю і кожну Святу Літургію.

Євхаристійна перспектива цього тексту не означає, що йдеться про Тайну Вечерю в буквальному сенсі, але вказує на майбутню Тайну – на Хліб Життя, який Ісус дає Своїм. Він вчить нас: бути вдячними, ділитися, бачити потреби інших. Не випадково Він робить це через учнів: хліб ламається Ісусом, але передається через них. Це натяк на місію Церкви – стати співпрацівниками у Божому ділі насичення світу.

У цьому уривку відсутні деякі образи з попереднього чуда: немає згадки про «зелену траву» чи «овечок без пастиря». Тут інший акцент: турбота про конкретну людську втому, про спільноту, яка, можливо, частково складалася з язичників – адже ця подія відбувається за межами Галилеї. Це важливо: Ісус не запитує про походження, не ставить умов, не вимагає заслуг – Він просто бачить потребу і дає.

Ісусові достатньо навіть кількох хлібин і кількох маленьких рибок, щоб наситити тисячі. Те, що здається нам малим, у Божих руках стає джерелом надміру: «ще й поназбирали полишених куснів аж сім кошиків». Бог не лише дає, а й дарує в достатку, з лишком. Це нагадування про Божу щедрість, про Його Царство, де всім вистачає місця і хліба.

Ісус є відповіддю на людський голод – не лише тілесний, а насамперед духовний. Бог промовляє до людини через творіння – і хліб, і риба, і спільна трапеза стають видимими знаками дії невидимого Бога, бо ці знаки, прийняті Христом, які Він очищує і освячує.

Нарешті, у цьому чуді є ще один тонкий урок: чудо стається тоді, коли ми віддаємо Богові те, що маємо, – навіть якщо це лише сім хлібин і кілька рибин. Бог не потребує багато, щоб зробити велике. Потребує тільки нашої відкритості, віри, готовності ділитися.

Для особистих роздумів: що я приношу Богові сьогодні, та чи вірю, що цього Йому досить, аби благословити інших через мене?

Йо. 61 зач.; 19, 25-27; 21, 24-25

«Ось мати твоя» (Йо 19, 25–27)

На Голготі, поруч з Ісусом, не було тріумфу чи слави – лише терпіння, біль і мовчання. І серед усього цього – Його Мати та апостол Іван Богослов, «учень, якого Ісус любив». У найтрагічніший момент земного життя Спасителя ми стаємо свідками надзвичайного акту любові та турботи: Ісус, умираючи, не думає про Себе, а про тих, кого любить.

Цей короткий, але глибокий епізод відкриває нам кілька рівнів значення. Передусім – це жест сина, який дбає про свою матір. Ісус, знаючи, що Його смерть залишить Марію самотньою, довіряє її найвірнішому учневі – Івану Богослову. У цій дії – глибоке дотримання четвертої заповіді: «Шануй батька твого і матір твою». Зауважмо, якщо би у Пречистої Діви Марії були б ще діти, крім Ісуса, то чи була би необхідність доручати її своєму учневі? Але ще більше – це виконання нової заповіді любові: «Любіть один одного, як Я вас полюбив».

У словах «Ось син твій» і «Ось мати твоя» Церква завжди чула більше, ніж лише турботу про рідних. Тут народжується новий духовний зв'язок: Марія стає Матір'ю Учня, а Учень – сином Марії. У цьому моменті Отці Церкви бачили зародження духовного материнства Марії над усією спільнотою вірних. Улюблений учень, який стоїть біля хреста, стає образом кожного християнина, покликаного прийняти Марію «до себе» – у своє життя, у свій дім, у своє серце.

Зі слів Ісуса на хресті народжується родина, об'єднана не кров'ю, а вірою та любов'ю. Це – родина Церкви, де Марія має особливе місце. Її присутність при хресті – це також приклад для всіх учнів: бути поруч із Господом не тільки тоді, коли Його прославляють, а й тоді, коли Його розпинають; не втекти у страху, а стояти – вірно, мовчки, з любов'ю.

У центрі цієї сцени – любов, яка не шукає свого. Ісус – до кінця вірний Своїй місії, навіть на хресті піклується про інших. Марія – готова розділити Його терпіння, не відвертається від болю. Іван – не боїться бути пізнаним як Його послідовник, залишається поруч.

Оріген в Коментарі на Євангеліє від Івана писав, що сенс цього Євангелія ніхто не може зрозуміти, якщо не схилиться до грудей Ісуса,

як Іван, і якщо не прийме від Ісуса Марію за свою матір, як Іван (IV, 23). Марія є з нами не як далека фігура минулого, а як Мати, яка вболіває, яка молиться, яка вчить нас бути вірними учнями. Іван, улюблений учень, – це не лише історична особа. Це кожен із нас, покликаний «взяти Марію до себе» – тобто прийняти її приклад, її віру, її любов. Разом з апостолом Іваном Вона вчить нас довіряти, навіть коли все здається зруйнованим. Вони показують, як стояти при хресті і не втрачати надії.

Це Євангеліє промовляє особливо сильно в наш час – час випробувань, війни, втрат. Як багато є хрестів довкола нас. Як багато матерів, які стоять у болю, дивлячись на своїх синів. Як багато учнів, покликаних бути поруч – не втекти, не мовчати, не залишити. У цьому світі болю Христос продовжує творити родину любові – спільноту тих, хто не залишає, хто ділиться тягарем, хто залишається до кінця.

О Пречиста Діво Маріє, о улюблений учню Христовий святий Іване Богослове, моліться до Господа, щоб наша віра зростала і щоб ми мали життя вічне.

27 вересня
Субота
Святого мученика Каліст рата і тих, що з ним
Преподобного отця нашого Ніла, основника й ігумена монастиря Гроттаферратського
Мт. 101 зач.; 24, 34-44.

«Чувайте, отже, бо не знаєте, якого дня Господь ваш прийде… Будьте готові, бо Син чоловічий прийде тієї години, про яку ви й не думаєте» (Мт 24:42.44).

Ці слова Ісуса звучать не як загроза, а як заклик до життя в постійній готовності, до духовної уважності, до чесного і праведного життя. У притчевій мові про часи Ноя, про господаря дому і несподіваного злодія, Ісус показує, що справжній виклик – не у тому, що ми не знаємо часу Його приходу, а в тому, як ми живемо сьогодні.

Ісус звертається до учнів після тривалого навчання про майбутні потрясіння, зокрема – про зруйнування Єрусалима. Усе це – не кінець, а лише «ознаки часу». Проте справжнє завершення – прихід Сина Чоловічого – залишиться таємницею. І навіть Він, як Син, «не знає дня і години» – таємниця залишається у волі Отця. У цьому – глибина Божого

задуму: не дати людині впевненості в часі, щоб вона не відкладала на завтра те, що має жити сьогодні.

Уривок нагадує про Ноя – не як виняткового героя, а як символ того, хто слухає Бога, коли інші живуть буденно. Люди «їли й пили, женилися» – звичне життя, у якому немає місця для духовної пильності. Але саме у такий момент настає раптове очищення. Ісус каже, що так само буде і з Його приходом. Йдеться не про страх, а про глибоку відповідальність: бути людиною світла в темному світі, бути приготованим у кожну мить.

Притча про господаря й злодія посилює цей образ. Якщо б господар знав, коли прийде злодій, він би пильнував. Але саме тому, що не знає – повинен бути завжди уважним. І ми – як християни – не можемо жити в ілюзії, що маємо багато часу. Не йдеться лише про кінець світу – йдеться і про кінець кожного життя. День Господній може бути не лише вселенським, але й особистим.

Ісус не хоче, щоб ми жили у страху перед кінцем. Навпаки – хоче, щоб ми жили у любові, у правді, у вірності. Бо коли прийде Його година, ми не будемо соромитися – якщо живемо згідно з Його словом. Саме тому «Його слова не пройдуть» – вони залишаються вічними орієнтирами, коли все інше – навіть небо і земля – пройдуть.

Це Євангеліє має особливу силу звучати в час війни. Щодня ми бачимо, як руйнуються «фортеці» нашої уявної безпеки, як неочікувано змінюється життя. Багато наших братів і сестер, як ті двоє на полі або при млині, несподівано залишають усе – часто без прощання. Тому слово Ісуса про готовність – не абстрактне. Це реальність, яку ми переживаємо.

І тому саме тепер – як ніколи – важливо зберігати віру, жити в єдності з Богом, любити ближнього, прощати, не зволікати з добром. Бути готовим – означає не чекати знаків, а самому бути знаком Божої присутності для інших.

Чи готовий я сьогодні зустріти Господа? А якщо Його прихід – це не кінець, а початок – чи я живу так, щоб бути готовим увійти в Царство?

28 вересня

Неділя 16-та по Зісланні Святого Духа

✝ Преподобного отця нашого й ісповідника Харитона

Святої мучениці Людмили і святого В'ячеслава, князя чеського
Собор прпп. отців Печерських, що спочивають у ближніх печерах преп. Антонія
Блаженного священномученика Никити Будки, єпископа
Мт. 105 зач.; 25, 14-30.

«Ти був вірний у малому – поставлю тебе над великим. Увійди в радість пана твого» (Мт 25:21).

Притча про таланти, яку розповідає Ісус, говорить про час, у якому ми зараз живемо – про час очікування. Пан у притчі – це сам Христос, який «від'їхав», залишивши нам свої дари. Але це не просто період пасивного очікування чи страху – це час діяльної вірності. Господь довіряє людині – дає їй дар, талант, можливість. Кожному – за здібністю, а отже, справедливо. І саме це довірене стає критерієм майбутнього суду.

Перші двоє слуг – приклад уважного служіння: вони не стали порівнювати, хто скільки отримав, не шукали виправдань, а «негайно» взялися до справи. У притчі важливо не те, скільки кожен отримав, а що зробив із тим, що мав. Тому нагорода однакова: і слуга з п'ятьма талантами, і слуга з двома талантами чують ті самі слова визнання. Господь не вимагає від нас більше, ніж дав, але хоче, щоб ми не залишили Його дар невикористаним.

Третій слуга – образ того, хто має дар, але не довіряє Богові. Його слова сповнені страху й звинувачення: «я знав, що ти жорстокий… тому закопав талант». Іронія в тому, що саме ця «обережність» і стала його провиною. Пан називає його не просто лінивим, а «лукавим» – бо той, хто ховає свій дар, відмовляється брати участь у Божій справі, відмовляється бути співпрацівником у Його Царстві.

Ми часто думаємо, що Бог очікує від нас надзвичайного, а тому ховаємо навіть те мале, що маємо. Але ця притча навчає: не потрібно багато, потрібно вірно. Навіть один талант – це велике довір'я, і відповідальність за нього така сама, як і за п'ять. У Бога не так важить кількість, як вірність у служінні. Страх, що паралізує людину, не виправдовує бездіяльність. Християнське життя – не про збереження, а про плідність.

«Візьміть у нього талант… а нікчемного слугу – викиньте». Ці слова звучать жорстко. Але в євангельському ключі це не стільки покарання, скільки наслідок свідомого вибору. Бог дає свободу, і водночас очікує

відповідь. Той, хто свідомо відмовляється служити, сам себе відлучає від радості Господа. Бо «темрява зовнішня» – це не лише образ пекла, а й стан серця, яке не ввійшло у довір'я, у любов, у Царство.

Цей уривок також говорить про те, що час очікування приходу Христа – це не час спокою, а час дії. Ми не знаємо ані дня, ані години, але це не привід жити без мети. Навпаки – це запрошення до щоденного плідного життя. Усе, що маємо – життя, здоров'я, здібності, стосунки, час – це наші «таланти», які не маємо права закопати. Ми не мусимо робити великі справи, ми покликані бути вірними у малому.

Церква – не зібрання пасивних охоронців Божих дарів, а спільнота служителів, які, кожен по-своєму, множать добро. Навіть якщо наш талант малий – любов, слово, праця, молитва – вірно використаний, він відкриває дорогу до «радості Господа». Бути християнином означає довіряти Богові настільки, щоб не боятися жити активно, вірно, з посвятою.

Який талант я отримав від Бога, і що я з ним роблю? Чи вірю я, що навіть мале і непомітне служіння має вічне значення в очах Господа?

29 вересня
Понеділок
☩ Преподобного отця нашого Киріака, самітника
Мр. 48 зач.; 10, 46-52.

Ісус іде до Єрусалиму на свою останню Пасху. У Єрихоні, останньому великому місті перед підняттям до святого міста, Його супроводжує велика юрба. Люди йдуть з Ним, слухаючи Його слово. Але посеред цієї подорожі стається дещо несподіване: закричав сліпий жебрак – Вартимей, син Тимея.

Його вигук розтинає спокій паломницької процесії: «Сину Давидів, Ісусе, змилуйся надо мною!» Це крик людини, що нічого не бачить, але ясно усвідомлює, що поряд – Той, хто має силу змінити її життя. І хоча натовп намагається змусити його замовкнути, він не вмовкає – навпаки, кричить ще дужче.

У цьому сліпому ми бачимо образ кожного з нас, хто у темряві свого безсилля відчуває: ще є шанс. Його вигук – це молитва, в якій поєднуються біль, віра і надія. Він не просить золота, не чекає милостині

– він прагне лише одного: прозріти. Бачити – не лише фізично, але глибше – побачити Христа і йти за Ним.

Ісус чує цей голос серед натовпу. Зупиняється. І кличе. Це один із найпрекрасніших моментів у Євангелії – серед усього галасу, цікавості, релігійної метушні Христос чує одного. Не найвпливовішого, не найрозумнішого, не священника – а жебрака. Бо серце, що кличе з вірою, ніколи не залишається без відповіді.

Вартимей реагує блискавично. Скидає з себе одяг – єдине, що, мабуть, мав, – і біжить до Ісуса. Це символ внутрішньої готовності залишити все, що обтяжує, заради нового життя. Цей жест – акт довіри: він ще не прозрів, але вже біжить до Того, Хто дає зір.

І тут звучить запитання: «Що хочеш, щоб Я зробив тобі?» Воно просте, але дуже важливе. Ісус не діє автоматично. Він запрошує до діалогу, дає простір для особистої відповіді. Так і сьогодні: Він знає наші потреби, але хоче, щоб ми самі озвучили їх у щирій молитві. Бо тільки тоді починається справжнє уздоровлення – у діалозі любові.

«Учителю мій – щоб я прозрів!» – відповідає Вартимей. Його відповідь проста, пряма і глибока. Він не просить чудес – він хоче бачити. Ісус не торкається його очей, не чинить нічого театрального – лише каже: «Іди, віра твоя спасла тебе». У цих словах криється вся суть: справжнє чудо стається там, де є віра. Віра – це не просто згода з якоюсь істиною, а глибоке довір'я тому, хто перед тобою. І ця віра – спасенна.

Вартимей прозріває – і не повертається на своє місце край дороги. Він іде за Ісусом. Тепер він не просто зцілений, не просто «бачить» – він став учнем. Його шлях не завершився чудом, а лише почався ним. Зцілення стало дверима у нове життя. Так само й з нами – Господь не лише відповідає на молитви, а кличе за собою. Він хоче не просто дати полегшення – а запросити у стосунок, у дорогу, у Царство.

Цей євангельський уривок говорить і про глибину нашої віри, і про готовність до змін. Скільки разів ми відчували Божий заклик – але залишалися сидіти, тримаючись за свою «одіж» – звички, страхи, комфорт? Скільки разів ми просили – але не були готові відповісти? Віра – це не лише просити, а і слухати; не лише кликати, а й іти.

Чи вірю я, що Христос чує мій голос серед натовпу? Чи маю сміливість залишити старе життя і піти за Ним, як Вартимей – з вдячністю і новим зором серця?

30 вересня
Вівторок

☩ Святого священномученика Григорія, єпископа Великої Вірменії
Мр. 50 зач.; 11, 11-23.

Цей уривок починається несподівано спокійно: Ісус входить у храм, оглядає все – і мовчки йде. Але це мовчання не означає байдужості. Воно схоже на погляд судді перед вироком, або командира перед битвою. Ісус бачить, що храм, який мав бути серцем молитви та місцем Божої присутності, перетворився на центр людської торгівлі, амбіцій і жорстокості. Цей огляд – початок кінця храму як інституції, яка, замість того, щоб відкривати Бога всім народам, замикалася у формалізмі, націоналізмі й насильстві.

Прокляття смоковниці на перший погляд здається незрозумілим. Чому Ісус виявляє гнів до дерева, коли ще не сезон плодів? Але Євангеліє Марка не просто розповідає хронологію. Це – пророча дія, символ, що пояснює глибший сенс того, що станеться з храмом. Смоковниця з листям, але без плодів – це Ізраїль, який мав вигляд релігійної побожності, але не дав плоду справжньої віри. У центрі цієї дії – попередження: зовнішні ознаки віри не мають сенсу без плоду праведності, милосердя, вірності Богові.

Очищення храму – не просто акт протесту проти «комерціалізації релігії», як іноді тлумачать. Це суд над усією системою, яка зрадила своє покликання. Храм мав бути знаком Божої присутності серед людей, але став «печерою розбійників». У ті часи розбійниками називали не лише злодіїв, а й релігійних фанатиків, які прагнули насильницького повстання. Ісус засуджує не лише торгівлю, а релігію, яка стала жорсткою, ворожою до інших народів, яка ховалася за святістю, прикриваючи несправедливість.

Такий викривальний жест Ісуса коштує Йому життя. Цей момент стає переломним: після нього релігійна верхівка остаточно вирішує Його знищити. Але Ісус робить це не з агресії, а з любові, з глибокого прагнення привести людей до справжньої віри. Він не вчить нищити, а закликає до молитви й віри. Саме тому після прокляття смоковниці Ісус говорить учням: «Майте віру в Бога» (букв. «майте віру Божу»). Тільки така віра – глибока, впевнена, здатна переставляти гори – і є відповіддю на зневіру, лицемірство і духовну безплідність.

Сьогодні, в час війни, ми можемо відчути, як багато навколо спустошено, зневажено або занедбано. Ми, як народ, проходимо випробування: чи не стали й ми «смоковницею з листям, але без плодів»? Чи справді наша віра виявляється у діях милосердя, прощення, жертовності? Ісус не засуджує з холодом, а з любов'ю закликає: мати віру, яка справді довіряє Богові, яка вміє молитися й жити за Божим Словом навіть у найважчі моменти історії.

Усе, що сталося в храмі, вчить нас бути вірними не тільки у словах, обрядах чи звичаях, а в самій суті – в серці. Бо Бог шукає плоду: любові, правди, довіри, покаяння. А віра, навіть розміром із зерно, може змінити світ, якщо вкорінена в Бозі.

А чи приношу я плід віри у своєму житті – у справах милосердя, вірності, жертовності?

1 жовтня
Середа
☩ Покров Пресвятої Богородиці
Св. ап. Ананії, одного із сімдесятьох
Прп. Романа Сладкопівця
Лк. 54 зач.; 10, 38-42; 11, 27-28.

Христос між нами!

Американський психолог Абрагам Маслоу сформулював піраміду потреб людини. Першою її ланкою є фізіологічні потреби. Людина щоби жити потребує повітря, води, їжі, сну. А другим рівнем потреб є відчуття безпеки. Людина не здатна повноцінно працювати, виконувати родинні обов'язки, дружити, коли вона перебуває у стані небезпеки. Тоді людина постійно насторожена, напружена, занепокоєна, схвильована. І такий стан негативно відбивається на її здоров'ї, поведінці, стосунках.

Скільки років ми перебуваємо саме у такому стані? Не почуваємо себе у безпеці! Спершу жахлива пандемія коронавірусу тримала у страху цілий світ, а тепер ще й війна у нашій державі.

На кого сьогодні покладаються люди? У питаннях збереження здоров'я покладаємося на медицину. У питаннях війни покладаємося на військо, зброю, допомогу сусідніх країн партнерів. А християни, окрім людських засобів, покладаються найперше на Бога, котрий хоче добра

людині, щоб була щасливою. І празник Покрови Пресвятої Богородиці ще раз нам про цю Божу опіку пригадує. Ми отримуємо Божу протекцію також через любов і опіку Марії, матері Ісуса, і нашої мами, мами усіх християн.

Кожен християнин покликаний жити вірою, ходити у вірі, мислити крізь призму віри. Бог завжди зі мною! Хто як мій Бог! Ангели його візьмуть мене на крила, щоби нога моя не спіткнулася об камінь! Він захоронить мене, бо я пізнав ім'я Його! Це є опора християнина, яка допомагає долати найважчі перешкоди і перебути найлихіші часи.

Кожен із нас має матір, бабцю, дружину. І роздумуючи про їхні найкращі риси, ми говоримо про них: - «Це є особлива жінка!» Марія є особливою жінкою і її особливістю є її віра. Вона – жінка віри. Саме через її віру з нею сталося усе, що ми про неї знаємо. Через її віру Бог її вибрав. Її віра дивує, захоплює. Марія і нас хоче навчити вірити.

У житті Марії можемо виокремити п'ять кроків віри.

Коли Марія була ще зовсім юною дівчиною, їй з'являється ангел і говорить: «Ось ти зачнеш у лоні і породиш сина й даси йому ім'я Ісус. Він буде великий і Сином Всевишнього назветься. І Господь Бог дасть йому престол Давида, і він царюватиме над домом Якова повіки й царюванню його не буде кінця» (Лк 1.31-33).

Марія має знак від Бога. Їй з'явився ангел. Вона бачить його на власні очі. Ангел їй передає звістку від Бога. Марія не розуміє цієї звістки повністю. Як вона зачне коли вона діва? Ангел їй пояснює, що Дух Святий тінню зійде на неї і вона зачне. І це Марії також нічого не прояснило. Вона продовжує нерозуміти. Але те, що відбувається є незаперечним. І Марія довіряється Богові: «Ось я раба Господня, нехай мені станеться по слову твоєму.» (Лк 1.38). Марія каже Богові «так». Вона вірить, що те, що задумав Бог, і хоче сповнити через неї, є для усіх людей. Марія не сумнівається у Божому плані.

Скільки наших життєвих покликань ми прийняли як незаперечний Божий план? Наше подружжя, батьківство, професія, служіння, чи жертва. Як легко ми погодилися на цей Божий задум? Чи довго наважувалися, вагалися?

Після з'яви ангел залишив Марію. І у Євангеліях ми більше не почуємо щоби ангел знову їй з'являвся. Марія мала що його запитати. А що я маю сказати Йосифові, коли він побачить, що я вагітна? А якщо мене каменують за недотримання подружньої вірності? Мала багато

запитань, але голосніше за її запитання лунали слова Гавриїла: «Ось ти зачнеш у лоні і породиш сина й даси йому ім'я Ісус. Він буде великий і Сином Всевишнього назветься. І Господь Бог дасть йому престол Давида, і він царюватиме над домом Якова повіки й царюванню йог не буде кінця» (Лк 1.31-33).

Іноді ми питаємо Бога, кричимо до нього: Боже, що я маю робити з моїми дітьми? Що я маю робити з моїм чоловіком/жінкою? З роботою? Бог мовчить. Не відповідає. Нема знаків. Чи ти продовжуєш Йому довіряти?

У житті Марії був час без знаків, але дуже скоро з'явилися знаки, які взагалі суперечили Божим словам і обітниці. Коли Марії настав час родити, у жодному помешканні не знайшлося для неї місця. Довелося народжувати у вертепі, у печері. «Боже, це твій син? Той, що для усіх людей? Народжується тут серед худоби на сіні? Як Ти дозволив?»

Ірод надумав убити немовля. Марія з Йосифом і дитиною змушені тікати у Єгипет, жити як біженці, далеко від рідного краю. «Боже, це твій син? Як Ти дозволив?»

Але Марія вірить. Вона годує грудьми того, хто сяде на престолі Давида і його царюванню не буде кінця.

Ми живемо у таких суперечливих часах. Боже, як ти дозволив війну? Як ти дозволив хвороби? Скільки людей загинули, покинули свої домівки, залишилися без жодних засобів для існування? Як, як, як, Ти дозволив? Чи у цьому часі суперечливих знаків ми продовжуємо вірити?

Марія очікувала, коли те що сказав їй ангел на одинці, і вона носить у своєму серці, стане явним перед усіма. Коли правда про її сина розкриється? Яка Марія щаслива, як знаходить Ісуса у Єрусалимі, коли йому було дванадцять, і він розмовляє з книжниками і старшими і вони дивуються, який він розумний.

Коли Ісусові сповнилося тридцять, він прийшов у свій рідний Назарет, зайшов у синагогу, йому принесли читати Ісаю, у якого йшлося про прихід Месії. Ісус прочитав, а далі промовив: «Сьогодні це Писання збулося у вухах ваших!» (Лк 4.21).

Марія завмерла. Нарешті! Ісус відкрив себе. Те що знала лише вона, тепер знають усі. Радість її переповнювала. Але не було видно радості у тих які слухали Ісуса і не зрозуміли його слів. Звинуватили його у богохульстві і хотіли скинути зі скелі.

Який щем наповнив серце Марії. Чому усе пішло не так? Чому його не сприйняли і не повірили йому? Але Марія продовжує вірити: «…Він буде великий у очах Господніх…»

Чи часом наші невдачі не перешкоджають нашій вірі? Чи часом ми не звинувачуємо Бога, коли нам щось не вдається?

Христос сходить на трон, але цим троном стає Хрест. Ісуса здіймають з Хреста і Марія тримає його мертве тіло на своїх руках. Надія цілого її життя лежить мертва на її руках. Сім мечів прошило її серце. Біль і сльози. Але її віра виходить за межі цього болю і розпуки. Бог не збрехав їй. Бог не помиляється! Бог не хотів насміятися з неї. Марія вірить Богові. Ангел знов-і-знов постає у її пам'яті і промовляє: «…Він буде великий у очах Господніх, Сином Всевишнього назветься. Він сяде на престолі…».

Віра приводить Марію до воскресіння. У неділю вона знову побачила свого сина живим. Бог дотримав свого слова. Здійснив свою обіцянку. Скільки часу минуло, а царюванню Ісуса нема кінця! Він наш Месія, наш Спаситель, наш Господь, для усіх людей!

Віра дозволяє долати найважчі труднощі і найлихіші часи. Марія нас вчить такої віри. Через віру ми є охоронені Богом і є під Покровом Богородиці.

Спрямуймо сьогодні наш зір на Марію. Вона є наша матір. Особлива жінка. Жінка віри.

2 жовтня
Четвер
Св. сщмч. Кипріана
Св. мц. Юстини
Св. Андрія, Христа ради юродивого
Мр. 52 зач.; 11, 27-33.

Ісус, який бачив Натаниїла під смоковницею, так колись бачив Соломона, який при освяченні Єрусалимського храму, перед Господнім жертовником, навколішках, з простягнутими до неба руками, молився: **«Господи Боже Ізраїля! Нема Бога, що був би Тобі рівня, ні на небі вгорі, ні на землі внизу. Ти бережеш завіт і милість слугам твоїм, що ходять перед тобою усім серцем… нехай справдиться, прошу, твоя обіцянка, що ти дав слузі твоєму Давидові… Чи ж Богові справді**

жити на землі? Таж небо і небо небес не можуть тебе вмістити! А що вже цей храм, що я збудував тобі! Нехай очі твої споглядають уночі й удень на храм цей, на місце про яке ти сказав: Ім'я моє буде там!… Вислухай благання слуги твого і народу твого, Ізраїля, коли вони будуть молитися на цьому місці… щоб усі народи на землі зрозуміли, що тільки Господь – Бог, і ніхто інший. Нехай наше серце буде суцільно віддане Господеві, Богу нашому, щоб ми ходили в його установах і пильнували його заповіді…» (ціла молитва міститься І Царів 8. 22-61). Господь відповів на молитву Соломона: **«Я освятив цей храм, що ти збудував, оселивши там навіки моє ім'я. Очі мої і серце моє будуть там на всі віки».**

Хоча з поколіннями ця мить затерлася у пам'яті народу, тай і храм уже був не той, але вона назавжди закарбувалася у «Божій пам'яті» Ісуса. Епізод безпосередньої щирості, коли людина, у особі Соломона, прагнула віднайти місце де знову зможе бути близько до Бога – у храмі.

Бог і надалі прагнув цієї близькості, для того Син Божий приходив у храм, і виявляв таку ревність щодо храму, та мешканці Єрусалиму, нажаль, не зрозуміли часу своїх відвідин (Лк 19.44).

Апостол Павло вказував коринтянам, і нам вказує, на інший храм – у якому можемо бути близько до Бога – у нашому серці: «Хіба ви не знаєте, що ви храм Божий, і що Дух Божий у вас перебуває?...бо храм Божий святий, а ним є ви.» (1 Кор. 3.16-17).

Не прив'язуймо наших сердець до справ земних, бо серце повинне бути посвячене Господеві. Ісус приходить і стукає, тож щоб і ми не пропустили часу наших відвідин!

3 жовтня
П'ятниця
Св. сщмч. Діонісія Ареопагіта
Мр. 53 зач.; 12, 1-12.

У притчі про виноградарів убивць, господар виноградника облаштував усе так, щоб не лише виноградник давав добрий урожай, але щоб і самі виноградарі приносили рясні плоди свого життя, своєї праці. Усвідомлюючи це, щоб були вдячні Господареві і віддавали належну частку плодів у свій час.

Бог є тим господарем, Творцем, який так влаштував цей світ, що у кожне творіння заклав потенціал доброго.

Ісус часто порівнює людей з фруктовим деревом, яке приносить, або не приносить плоди, дає солодкі або кислі плоди (Мт 7.17). Іноді Ісус шукає хоча б зав'язки або цвіт (Мт 21.18), які б давали надію що плоди дозріють .

Ісус цю притчу розповів про первосвященників, книжників та фарисеїв. Вони намагалися присвоїти собі Божий виноградник і користь з нього. Але ця притча і про нас. Бо ж і нам Бог довірив виноградник: нашу сім'ю, працю, друзів, країну, різні наші життєві сфери. Отримуємо з його дару щастя і радість, і справедливо, що й від нас очікує плодів.

Гріх – це присвоєння собі того, що належить Богові, нехтування Богом, Його «щедрою рукою». Дерево яке не приносить плоду рубають і у вогонь кидають (Мт 7.19). Навіщо марно місце займає. То ж уміймо Богові подякувати не лише на словах але й гідними справами.

Давид ще тисячу років до народження Ісуса Христа роздумував у псалмі: «Що віддам Господеві за те, що він дав мені?»(Пс 116.12). Так немов би те, що Давид посідає, зберігає у царських скарбницях, є мізерним, у порівнянні з тим, що він хотів би Богові віддати. А у 50 псалмі Давид знову говорить: «Серцем сокрушеним і смиренним Бог не погордить».

А що ти можеш Богові віддати?

Ісус Христос на Тайній Вечері започатковує Євхаристію – благодарення, подяку, від усього людства, яка приноситься за «усіх і за усе». Коли ти живеш євхаристійно, ти разом з Ісусом дякуєш Небесному Отцеві.

4 жовтня
Субота
Св. сщмч. Єротея, єп. Атенського
Прп. Франциска Асизького
Мт. 104 зач.; 25, 1-13.

Тривалий час я намагався зрозуміти вислів Ісуса з притчі про несправедливого управителя: «Сини цього світу у своєму роді, мудріші від синів світла» (Лк 16.8). Сини цього світу, тобто ті, які мислять, виключно категоріями матеріального, власної вигоди, життя на повну.

Як вони можуть бути мудріші від синів світла, тобто від тих хто живе духовним життям? Духовне ж важливіше від матеріального? Ісус тут говорить не у відношенні до неба, але навпаки, у відношенні до світу. У справах духовних сини світла мудріші від синів світу. Але у справах матеріальних, сини світу мудріші від синів світла.

У той час як сини світла вправляються у молитві, читанні Слова Божого, служінні ближньому, сини світу вправляються у справах цього світу. І тому вони мудріші.

Але притча про десятьох дів нам розповідає про дів, які однаково очікували молодого, проте одні були до цього більш уважні і передбачливі, а інші – ні. Тобто йдеться про характер послідовників Ісуса, одні більш відповідальні і спраглі, а інші літеплі, і не швидкі до духовних змагань. Не спішать до молитви, не спраглі духовного розвитку, не швидкі до служіння ближнім. Балансують між світом і світлом. Ісус називає одних «мудрі», а інших «нерозумні».

Христос мотивує: «Царство небесне здобувається силою, і хто докладає зусилля, здобуває його» (Мт 11.12). Це цілеспрямовані зусилля, з певним розрахунком здобути Божу ласку. І Богові подобається, як ми бажаємо його ласки.

Життя можна «проспати», а можна активно прожити, помножуючи таланти для Господа.

Так от! Є небезпека, що «нерозумні» можуть укінці опинитися поза весільним бенкетом, тобто паза Царством Божим. А далі стукай скільки завгодно, відповідь одна: «Істинно кажу вам: Я вас не знаю» (Мт. 25.12).

Ісус завершує притчу: «Чувайте, отже, не знаєте бо ні дня, ні години».

5 жовтня

Неділя 17-та по Зісланні Святого Духа

Св. мц. Харитини

Мт. 62 зач.; 15, 21-28.

Сьогоднішнім євангельським читанням, підтверджується висновок із вчорашньої притчі про десятьох дів, а саме, що маємо цілеспрямовано і наполегливо прагнути попасти на «весільний бенкет».

Матір опанованої дочки настирливо просить Ісуса про допомогу: кричить за ним; вклонилася йому в ноги; визнає, що є поганкою і не заслуговує на його прихильність. І попри усе, не перестає просити.

Ісус не є байдужий, не є упереджений перед іновірцями, не шкодує Божої допомоги, але на прикладі жінки ханаанянки демонструє, якою повинна бути віра: з часом стає лише зрілішою і сильнішою, непохитна перед перешкодами, мовчанкою Бога, навіть прямою відмовою. І саме про таку віру Ісус відгукується: - «О жінко, велика твоя віра!»

Хоча Ісус у цьому епізоді виглядає строгим, але в дійсності є безвідмовним, не може відмовити тим, які просять і мають дійсну потребу. Основою цього є Ісусова, тобто Божа, любов до людей. А Бог хоча всесильний, але є одна річ, яку Він не може зробити – не може перестати тебе любити!

Саме тому Христос мотивує нас: «Усе що ви в молитві попросите з вірою, те одержите» (Мт 21.22). Лише подумай, скільки добра накопичив Бог на твою потребу? Яких зусиль Йому коштувало забезпечити твою найбільшу нужду – спасіння твоєї душі?

Пригадую слова пісні: Добра Він має много, усіх би їх роздав. Нема, нема нікого, Ісус засумував».

Наша справа просити з вірою! Божа справа – розділяти ласки кожному згідно його віри і потреби. Звісно, хто зволікає, той втрачає!

6 жовтня

Понеділок

☩ Св. і славн. ап. Томи

Лк. 10 зач.; 3, 19-22.

Уявіть собі ставок зі спокійною водою. Немов дзеркало вода відображує у собі небо. Але коли ви у якусь мить кинете у воду камінь, то окрім шуму, який поширюється у воді, зникає зображення неба, утворюються хвилі, які розбігаються навкруги, досягають найдальших частин водойми і вдаряють у кожну тростину, чи стебло, які ростуть на ставку.

Ось так само і з нашим особистим гріхом. Хоча це наш особистий гріх, але він обов'язково впливає на оточуючих.

Вибраний народ у Старому Завіті неодноразово досвідчував це. Так у 7 главі книги Ісуса Навина читаємо про святотацтво Ахана, яке стягнуло прокляття на увесь народ.

У нашому повсякденному побуті можемо навести чимало прикладів. Через одного алкозалежного страждає ціла родина. Через подружню невірність розриваються подружжя і страждають діти. Через перевищення швидкості у дорожньо-транспортних пригодах гинуть невинні люди.

І тому Іван Хреститель дорікав Іродові. Не хотів щоби цар Юдеї грішив перед усім народом, а народ згіршувався гріхом царя, і так стягували прокляття на себе.

Апостол Павло розвиваючи науку про Церкву, як одне тіло, що складається з багатьох частин, також роздумує: «І коли страждає один член тіла, то і інші з ним страждають; і коли один член тіла у славі – радіють з ним усі члени. Тож усі ви разом є Тілом Христовим, а окремо частинами Його» (1 Кор 12.26-27).

Іван Предтеча відчував обов'язок вказати Іродові на його гріх, щоби навернувся і виправився. Іван не був Іродові ворогом, але спрямовував його до праведності та справедливості. Сьогодні такий докір називається «братнім напімненням», яке робимо не осуджуючи, але пригадуючи грішникові про Божі ласки, які втрачає через гріховний стан.

Чи розумієш тепер, що твій особистий гріх шкодить не лише тобі?

А як що до братнього напімнення ближнього? Чи будеш спокійно спостерігати, як трясовина гріха щоразу глибше поглинає твого ближнього? Чи наберешся відваги сказати йому правду про те, що переживаєш за нього? Добре обдумай свої слова, підбери інтонацію, і скористайся відповідним моментом.

7 жовтня
Вівторок
Свв. мчч. Сергія і Вакха
Лк. 11 зач.; 3, 23 – 4, 1.

У священичому служінні мені доводилося зустрічати людей з багатим життєвим досвідом та надзвичайно цікавою життєвою історією. Із деким із них я познайомився коли приходив сповідати стареньких

хворих. Вони, які бачили мене молодого священника, для багатьох ще незнайомого, намагалися мені розповісти усю історію свого життя. Про родинні зв'язки, відомі особистості в родині та неординарні події. Багато із тих історій я б назвав «дорогою віри». Цікаво було почути про священників, які були у родині і служили у підпіллі. Про життя осіб вивезених у Сибір. Про різну несправедливість, яка є нераз між братами сестрами, дітьми і мачухою. Про знущання багатіїв роботодавців над сиротою, чи бідним. Іноді я думав про те, якою б цікавою була книга написана про життя тої, чи іншої особи. Багато із тих людей уже відійшли, а з ними і їхні історії. Можливо хтось із їхніх дітей знає якусь маленьку частинку із того, і розповість своїм дітям, проте найцікавіше почути від першоджерела, того, хто сам це пережив і перейшов.

У нас є поговірка «Мудрий вчиться на чужих помилках». Я б додав, що мудрий вчиться не лише на чужих помилках, але особливо на чужих досягненнях та успіхах. На чужій мудрості, кмітливості, второпності, виваженості, поміркованості, терпеливості, вірі. Зрештою і одне і друге є присутнє не лише у нашому родовому дереві, але також і у родоводі Ісуса. Не усі були праведниками, не усі належали до вибраного народу, не усі перебували у подружніх стосунках. Але…! Ісус через Йосифа стає учасником усіх попередніх і наступних поколінь. А через безсіменне зачаття Марією, Ісус є Божим Сином. Лука відображає це, розпочинаючи родовід від Ісуса, і завершуючи його не Адамом, а Богом: «…сина Адама, сина Бога.» (Лк 3.38)

Ніхто не заперечить, що у нас із Ісусом на початку родовід спільний. І кожен із нас походить від «…сина Адама, сина Бога». Тобто від початку ми є Божі діти.

Ісус є «святий Божий» (Ів 6.69), хоча також увібрав від своїх попередників лише найкращі людські риси.

Які найкращі риси ти унаслідував від Бога та своїх предків?

8 жовтня
Середа
Прп. Пелагії
Лк. 12 зач.; 4, 1-15.

Нас захоплює як Ісус чітко, впевнено і категорично відкидає у пустині спокуси диявола. Диявол, зазнаючи повної невдачі і неприйняття, змушений відступити.

Ми і собі бажаємо: Якби я міг так протистояти дияволові та його спокусам!

У цьому епізоді важливо наголосити на двох критеріях Ісусового успіху. Перший: Ісус іде у пустиню після того, як на Йордані, у події хрещення, Небесний Отець промовив до нього: «Ти – мій Син улюблений, тебе я вподобав» (Лк 3.22). Бог Отець своєю любов'ю супроводжував Ісуса, і тим його утверджував, підтримував, схвалював, мотивував. А також другий: Ісус пішов у пустиню ведений і наповнений Святим Духом (Лк 4.1).

Для того, щоби могти здійснити Божий задум що до нашого життя, наше покликання, чи місію, маємо пам'ятати про Небесного Батька, який нас любить і чуває над нами своєю любов'ю. Спрямовує наше життя виключно до чогось доброго і світлого, одночасно, супроводжуючи нас. І через Свого Святого Духа, якого щедро уділяє нам, чинить нас відважними, одягаючи нас силою з висоти. Духа, через якого ми можемо називати Бога Батьком і почуватися Божими дітьми і спадкоємцями. І саме для цього є дари і плоди Святого Духа, щоб ми могли думати і жити як Ісус.

Батько був поруч зі своїм сином і мотивував його вирішити складне завдання. Спрямовував його думку так, щоби син міг побачити усі можливі варіанти виконання завдання. Після усіх спроб, син приходить і каже батькові, що все ж не зміг виконати. Батько перепитав, чи він спробував усі можливі засоби щоб здійснити задумане. Син відповів: - «Так». І тоді батько промовив: «Ні, ти не спробував одного – не попросив мене, щоби я тобі допоміг!»

Коли ми проситимемо Бога про допомогу, Він ніколи нам не відмовить, але буде поруч нас.

9 жовтня
Четвер
☩ Св. ап. Якова Алфеєвого
Прп. Андроніка і дружини його Атанасії
Лк. 13 зач.; 4, 16-22.

Як приємно почути, що Ісус «своїм звичаєм» суботнього дня увійшов у синагогу. Це означає, що для Ісуса це була традиція, щось, що часто, чи то, повсякчасно повторювалося. Можемо разом промовити: Йосифе і Маріє, ми дякуємо вам, що ви, навчили Ісуса молитися і ходили із ним у суботу, і святкові дні, до синагоги!

«Тож віра із слухання» - каже апостол Павло (Рим 10.17). Ісус чув уривки з Писання у сім'ї, чув його у зборі у синагозі, і тому любив Писання, читав його, знав його, розумів, цитував пророків, молився псалми напам'ять. Також бачив життя своїх батьків згідно віри, їх свідчення віри у житті, і тому приймав такий їх приклад як шаблон свого власного життя, для стосунків, які сам творив. І тому Ісус чинив добро так природньо і так безпосередньо.

Нехай це виглядає дуже наївно, і таке формулювання є дуже суб'єктивне, але Йосиф з Марією виховували Ісуса так, що Отець Небесний бачить у ньому Свої риси, ті які і хотів би у ньому бачити, і на Йордані признає Ісуса Своїм Сином, радіє Ним, і вподобав Його. Ті риси які передали Ісусові Йосиф і Марія.

Кожен батько і мати, які виховують своїх дітей, з усвідомленням, що це Божі діти, повинні їх виховувати так, немов би їх сам Бог виховує. Закладати у їх свідомість Боже мислення, Божі задуми і справи. І в певний момент Бог подібно відкриє і їм: Ти мій син – дочка улюблена! У тобі моя радість! І таке усвідомлення стане найбільшим скарбом їхнього життя.

Але навіть, коли батьки не передадуть своїм дітям віри у Небесного Батька, їх діти ніколи не перестануть бути Його дітьми.

На уроках катехизації я пропоную учням роздумати про те, що ми, будучи дітьми своїх батьків, є до них подібними. Зовнішньо - через риси обличчя, колір очей, чи волосся. Може бути схожість голосу і вимови. Схожість у певних рухах чи жестикуляції. Якщо ми є Божими дітьми, то чим ми є до Бога схожі?

10 жовтня
П'ятниця
Свв. мчч. Євлампія і Євлампії
Лк. 14 зач.; 4, 22-30.

Боже Слово смакує наче мед, коли розповідає про те, що нам подобається, хвалить нас, благословляє нас, допомагає нам будувати наші мрії і сподівання. Проте, Боже Слово може стати дуже незручним, коли викриває наші хиби, суперечить нашим бажанням і планам. Через гріх, уже наперед, пророкує нам невдачу і марно-витрачений час життя. Тоді ми не дуже раді такому Слову. Воно змушує нас змінювати наші плани і відмовлятися від бажаного.

Ісус не прагне любувати наше вухо, але Йому йдеться про добро і спасіння наших душ. Тому Ісус найперше голосить правду про справжню потребу душі, її спасіння, чи ти згідний, чи ні. Ісус прийшов, щоб проголосити правду. І це погодься справедливо відносно тебе. Не обманює тебе, не переконує фальшивими цінностями. Ісус щирий з тобою.

«Medice, cura te ipsum!» (Медіче, кура те іпсум) – «Лікарю, вилікуй себе сам!». Тобто: «Хто би казав? А ти на себе подивися! Кого ти з себе робиш?» Саме таку позицію прийняли односельчани Ісуса, реагуючи на його промову. І ти таку можеш прийняти! Але, якщо Ісус правий? Тоді ти сам собі нашкодиш. Можливо зважиш Його слова і обміркуєш? Можливо варто прислухатися? Не відходь без рішення, і не піддавайся на переконання та емоції натовпу. Ісус звертається до усіх, до загалу, але його Слово особливо спрямоване до тебе особисто!

Можливо тобі буде корисно почути, що Ісус змінив на краще життя багатьох людей. Хочеш поіменно? Закхея, Вартимея, Марії Магдалини, Петра, Матея та інших апостолів, Никодима, Йосифа Ариматейського, розбійника на хресті… Моє! І твоє змінить, і можливо ти сам собі здивуєшся, лише маєш Йому дозволити!

Погодься, не усі з вище перелічених осіб виглядають найбільшими грішниками, і можливо ти не є, але Господь завжди має для тебе кращу перспективу, свій задум відносно твого життя.

Нещодавно я брав участь у реколекціях, які провадив чоловік (Кшиштоф Станіславский)), який у минулому мав залежність від порнографії, зловживав алкоголем, релігійне життя взагалі трактував як

психічне відхилення. Але, зустрівся з Богом, коли мама попросила його помолитися вервицю. Він поцікавився що це за молитва у інтернеті, і Бог немов за ниточку потягнув його. Тепер ця ниточка переросла у товстий канат міцних стосунків, аж настільки що, той чоловік, хоч мирянин, став відомим проповідником та отримав від Бога дари зцілення, знання і пророкування. Через нього чимало людей отримують від Бога духовні і фізичні зцілення.

11 жовтня
Субота
Св. ап. Филипа, одного із семи дияконів
Прп. Теофана Начертанного, єп. Нікейського і творця канонів
Лк. 15 зач.; 4, 31-36.

Так як Ісус показав свою владу над нечистими духами і вигнав їх, так нечисті духи мають владу над багатьма людьми. Це жахливо, бо їхня влада і вплив завжди ведуть до людської біди і болю, до загибелі. А шлях яким вони отримують владу над нами відомий: спокуса, піддаємося спокусі і гріх - вчинок через який ми порушуємо Божі заповіді. Ось ти і дозволив дияволові частково заволодіти твоєю свободою. І з кожним наступним повторенням цієї схеми, сфери його впливу у тобі будуть лише зростати.

Демони не можуть зашкодити Ісусові, але нам – можуть.

Демони знають про Ісуса, хто він, і бачать у ньому свою загрозу, і хоча сповнені ненависті до Ісуса, тремтять і мусять йому підкоритися.

Але чи так легко вони нам підкоряться? Думаю навпаки, через свою хитрість і обман, будуть намагатися нами маніпулювати. Щоб ми не боролися з ними, не проганяли їх. Будуть зло пропонувати нам під виглядом фізичного та емоційного задоволення, хоч тимчасової, але радості і захоплення. Будуть нас концентрувати на речах матеріальних і примітивних, представляючи їх перед нами як визначальні і необхідні, і ті, які дають нам виняткові можливості.

У цьому світі діють лише дві сили: Божа – абсолютна, і диявольська – збудована на брехні та обмані, тобто – вдавана і фальшива. Під чиє знамено ти стаєш: переможне знамено Ісуса, чи переможене знамено диявола?

Якщо під переможне знамено Ісуса, то маєш завжди пам'ятати, що Ісус є Словом, яке з владою і силою велить нечистим духам і вони виходять. З Ісусом і ти переможець.

Під час молитов екзорцизму, а радше на початку молитви, диявол часто вдає непереможного: сміється, насміхається з екзорциста, переконує, що молитва не буде ефективною і йому не зашкодить. Але поступово, диявол починає виявляти незадоволення тим, що його силують, починає нервувати, погрожувати, лякати. А ще далі він уже кричить і стогне, що його пече, і що він не має чим дихати і проситься, що уже йде.

Такою зверхньою є поведінка диявола коли він тотально контролює особу, але аналогічною вона є і при його мінімальних окупаціях твого простору.

Тому не даймо себе обманути. Христос прийшов щоб погубити диявола, і не буде йти з ним на компроміс. А ти?

12 жовтня

Неділя 18-та, святих отців Сьомого Вселенського Собору.

Свв. мчч. Прова, Тараха й Андроніка

Прп. Косми Святоградця, єп. Маюмського і творця канонів

Пам'ять св. Мартина Милостивого, єп. Турського

Лк. 17 зач.; 5, 1-11.

Чи міг би колись Симон-Петро уявити, що буде поширювати нове вчення про чоловіка який є Богом і людиною одночасно, і є Сином Божим? Чи міг подумати, що його життя завершиться мученицькою смертю через розп'яття? Чи міг подумати, що у центрі «вічного міста» Рим, столиці тогочасної Римської імперії, а тепер столиці Італії, буде збудовано собор, і названо його ім'ям «Базиліка Святого Петра»? Шедевр архітектури, серце християнства! Чи міг уявити Петро, що на його честь у християнському календарі буде посвячений один день у році і що його ім'ям будуть названі тисячі храмів по усьому світі? Чи міг подумати Симон-Петро, що Ісус дасть йому ключі Царства Небесного, і саме таким, з ключами у руках, Петро буде увіковічнений у тисячах скульптур, картинах і образах? Чи міг би уявити, що стане першим папою і символом усіх наступних найвищих пастирів Церкви Христової тут на землі по всі віки?

А ж був Симон усього лиш рибалкою на Генезаретському (Тиверіадському) озері! Так, запальний, рішучий, міцної статури, часто наївний! З якого моменту почало змінюватися його життя?

З моменту, коли Ісус увійшов у човен Петра – тобто у його життя. Спершу Ісус увійшов у човен, далі попросив Петра трохи відплисти від берега, а далі попросив відплисти на глибину і закинути сіті на ловитву, незважаючи на невдалу нічну рибалку. Петро закинув на слово Вчителя, і вже за мить отримав переконання, що коли довіряєшся Ісусові з Назарету, на тебе чекає успіх.

Відплисти на глибину було не останнє прохання. «Зроблю тебе рибалкою людей!» - ось місія Симона. Симон Петро, оцінивши харизму Христа, йшов за ним скрізь, навіть по воді. Йшов за ним навіть коли Ісуса схопили. А Ісус тим часом будував на Петрі Церкву, яку адові ворота не подолають.

Це не лише так з Петром. Так само Ісус приходить і у наше життя, і кличе нас до щоразу глибших із ним взаємин, ти лише дозволь Йому діяти, відкрий своє серце на Його Слово, довірся Богові, і за якийсь час зрозумієш, який Бог має план щодо твого життя.

13 жовтня
Понеділок
Свв. мчч. Карпа, Папили й Агатоніки
Лк. 16 зач.; 4, 37-44.

Ісус із синагоги прямує до дому Симона і там оздоровляє Симонову тещу. Христос не робить щось надзвичайне у цьому світі – зцілює, чинить щоб хвороба відступила. Ісус повертає первісний стан цього світу, у якому на початку, не було ані хвороби, ані болю і смерті. Так є, коли людина є з Богом, біля Бога. І у цьому епізоді, можемо побачити – ініціатива зближення завжди йде від Бога: Ісус приходить і зцілює.

Як часто Ісус буває у твоєму домі? Можливо щоразу коли:

- Під час молитви, коли вас двоє або троє збираєтеся у Його ім'я, і Він серед вас?
- Коли читаєте Боже Слово, роздумуєте про Нього, і Ним ділитеся, наче хлібом щоденним?
- Коли служите стареньким хворим батькам, сумлінно виконуєте свої пордружні і батьківські обов'язки, діти слухають батьків,

прощаєте, підтримуєте домашніх і тим сповнюєте слова Ісусові: «Усе що ви зробили одному із моїх найменших братів, ви мені зробили!»

- Коли ви у храмі приймаєте Євхаристійного Христа, і стаєте чашею, у котрій приносите Ісуса до свого дому, і Він випромінює своєю ласкою і благодаттю крізь вас на усіх у домі?

Як часто?

У Євангеліях розповідається, що Ісус бував у багатьох домах, про те найбільше любив гостювати у Симона у Капернаумі, та у Витанії в Марти, Марії і Лазаря. Там себе відчував у колі своїх друзів, у спокої і безпеці. Чи твоя сім'я і твій дім є тим місцем відпочинку, де Ісус може себе відчути, як у колі найрідніших, де його огортають любов'ю, турботою і розумінням?

У домі Закхея Ісус промовив: «Сьогодні на цей дім зійшло спасіння…!» (Лк 19.9). Чи ти хотів би щоб ці слова пролунали і у твоєму домі?

14 жовтня
Вівторок
Свв. мчч. Назарія, Гервасія, Протасія й Келсія
☙ Прп. Параскеви Терновської
Блаж. сщмч. Романа Лиска, пресвіт.
Лк. 18 зач.; 5, 12-16.

Проказа, як хвороба, у Божому Слові завжди символізувала гріх і його наслідки. Так як проказа вражає щоразу більшу поверхню тіла хворого, і проникає щоразу глибше, і одночасно псує і спотворює тіло, так само і гріх, щоразу глибше входить у нашу свідомість, поширюється на різні сфери нашого життя і псує і нищить нас.

Проказа як хвороба найперше помітна на шкірі бо змінює її забарвлення, з'являються білі пігментні плями, які з часом починають червоніти і гнити. Часто прокажені ховали під одягом, або маскою, вражені частини тіла. Так само першим наслідком гріха є те, що ми втрачаємо нашу схожість з Богом. Ми є Божими дітьми, але не схожі на Бога. І подібно ховаємо нашу гріховну ницість під різними масками.

Проказа поступово веде до знесилення, виснаження, немочі. Так само і гріх, чинить нас немов зрізаною гілкою, яка з часом висихає.

Проказа завжди спричиняла дистанцію та ізоляцію від здорового суспільства. Подібно і гріх веде до поламаних стосунків і розірваних відносин, веде до самотності, відкинення, беззмістовності і життєвої пустки.

Укінці проказа спричиняла жахливу смерть. Так і гріх, повністю паралізує нас, спричиняє найперше духовну, а вкінці і фізичну смерть.

Прокажений про якого оповідає Лука, приходить і благає Ісуса: «Господи, якщо ти хочеш, можеш мене зробити чистим.» Ісус простягнув до нього руку, доторкнувся до нього і промовив: «Хочу, очисться!»

Ісус так само хоче очистити, і очищає наші гріхи, але при тому посилає нас до священника, щоби ми їх визнали у Святому Таїнстві Покаяння.

Єдиний гріх який Бог не може очистити, це той, якого ти не визнав перед священником.

Бог завжди прагне очистити, але чи ти сам шукаєш свого очищення?

15 жовтня
Середа
Прп. Євтимія Нового
Св. прпмч. Лук'яна, пресвіт. Великої Антіохії
Лк. 21 зач.; 5, 33-39.

Віра і релігійність виражаються назовні різноманітними практиками, які є актуальними, поки вони мають зв'язок із глибоким особистим внутрішнім досвідом спілкування з Богом. Проте духовні практики мають тенденцію ставати правилом або традицією. Їх потрібно зберігати, дотримувати. Вони зобов'язують, і тому можуть бути тягарем. А коли вони ще й помножуються, то і взагалі багатьом виявляються непосильними. Тоді увага концентрується на їх виконанні а не на внутрішньому їх змістові та сенсові. А оскільки деякі традиції мають тяглість ще з Старого Завіту, або були інкультуровані з язичництва, тож стають незрозумілими, застарілими, неактуальними, чужими. Стають підміною живої віри і спілкування з Богом.

Уявіть сім'ю, у якій батько важко працює щоб забезпечити сімейний добробут. Він постійно зайнятий. В будні дні йде рано і

приходить пізно, а у вихідні, постійно «сидить на телефоні», домовляючись і плануючи, працю на наступний тиждень. Нема часу обійняти дітей та дружину, повечеряти разом, поговорити, спитати як пройшов день, пограти з сином футбол. Їм бракує його тепла та уваги. Дружина і діти уже втомились випрошувати у тата часу побути разом. У нього та ж відповідь: «А для кого я усе це роблю, хіба не для вас, щоби вам було добре і вам нічого не бракувало? Хіба це не доказ моєї до вас любові?»

Праця – щоб забезпечити можливість проводити час із рідними. А не постійно відмовляти рідним щоб попрацювати. Тоді працю, а не сім'ю, ставимо на першому місці. Для «побути разом» часу не передбачається. І так опускаємо і втрачаємо найважливіше – близькість з рідними.

Подібно Ісус докоряв фарисеям. Вони виконують усі приписи бездоганно і є залюблені у свій досконалий образ. Але не є залюблені у Бога і ближнього, і тому Ним постійно нехтують, надаючи першість виконанню приписів. І так втрачають найважливіше – близькість з Богом.

Ісус прагне будувати живі стосунки тут і тепер. Наголошує на зв'язку, на близькості, на стосунку. Ісус шукає відкритого і щирого серця.

Ментальності «старих бурдюків» і «латок від старої одежі» є недостатньо щоб здобути прихильність Бога. Бог прийме тебе без «приданого» і навіть «з боргами», йому потрібне твоє відкрите і щире серце щоб стати твоєю радістю – змістом твого життя.

16 жовтня
Четвер
Св. мч. Лонгина, сотника
Лк. 23 зач.; 6, 12-19.

Наш Небесний Отець доручив Ісусові складне завдання - поширити науку Євангелія для всіх народів і на всі часи. По-людськи дивлячись, для однієї людини, це завдання є неможливим для здійснення. Однак, Ісус є найкращим Вчителем і має дуже мудру стратегію. Він вибирає собі послідовників, учнів, які будуть продовжувати Його справу. Вони будуть називатись апостолами, що

означає – посланцями. Перед вибором дванадцяти апостолів, Ісус цілу ніч молиться на горі. Господь завжди довго молився в горах перед важливими подіями. А у цьому випадку йдеться про дуже важливу справу, продовження апостолами місії Ісуса. Ісус хоче доручити апостолам справу цілого свого життя. Адже у майбутньому цих чоловіків очікує дуже важлива місія - звістити та проголосити Ісуса – Добру Новину, через якого Бог Отець дарує спасіння усім народам. У силі Святого Духа вони будуть свідчити про Ісуса Господа словом, знаками і ділами. Ісус вибирає деяких своїх учнів на апостолів, щоб наділити священничою, царською і пророчою владою, щоб вони йшли і проголошували Добру Новину, зціляли і засновували Церковні спільноти. Чому Ісус вибирає саме дванадцять апостолів? Біблісти пояснюють, що це число є символічним. Як і 12 патріярхів Ізраїля, апостоли є засновниками нового вибраного народу – Христової Церкви.

Ви ті, що перебували зо мною у моїх спокусах, і я завіщаю вам Царство, як мені завіщав Отець мій, щоб їли й пили за столом у моїм Царстві й сиділи на престолах, судячи дванадцять племен Ізраїля (Лк 22, 28-30).

У перечисленні імен апостолів помічаємо певні розбіжності. Насправді розбіжностей немає, просто євангелисти намагаються таким чином відрізнити між собою тих апостолів, які мають однакові імена. Наприклад другого Симона, щоб відрізнити його від Симона Петра, євангелисти Марко і Матей називають Кананітом, а св. Лука - Зилотом, однак, ці два слова мають те саме значення. Юду не Іскаріотського, на відміну від Юди зрадника, євангелист Лука називає сином Якова.

Зціливши хворих і вигнавши з біснуватих злих духів, Господь проголошує чудову проповідь, яку називають Нагірною. Цю проповідь кожен християнин повинен знати дуже добре, бо вона є наче Конституцією нового Царства, заснованого Господом Ісусом. Хоча Лука пише, що Ісус проповідував на рівному місці, все таки, тут не має суперечності. Господь правдоподібно зійшов з гори, і там його оточило з усіх боків багато людей. Побачивши це, Він знову піднявся на гору і сів там, щоб зручніше було проповідувати і щоб люди краще Його чули. Так пояснює цю, начебто розбіжність, святий Августин.

Сьогодні ми з вами, дорогі брати і сестри, є учасниками вибраного Божого народу, який прямує до Небесного Єрусалиму. І сьогодні нас Ісус кличе до продовження Його місії для наших сучасників, бо Господь хоче, щоб усі люди спаслися. Нас Ісус також покликав до своєї Церкви,

яка є Таїнством спасіння. Він це зробив через наших рідних, тата, маму, бабусь чи дідусів. Ми напевно могли б згадати, хто саме і в яких обставинах спричинився до нашого духовного зростання. І можливо, нам тоді це здавалось природним бігом подій, що це наче не Ісус, а мої рідні чи знайомі привели мене до Церкви і передали дар віри. Але насправді, це зробив Господь, який сказав – *без мене ви нічого не можете*, у Нього немає нічого випадкового. За всіма подіями нашого життя невидимо стоїть Ісус і веде нас тією життєвою дорогою, яка є для нас найкращою, хоча нам так зовсім не здається. Він говорить, *без Мене жоден волосок не впаде з вашої голови*. Його Божественне Провидіння сповнене турботи і захисту, яких ми часто можемо не помічати посеред труднощів, які нам трапляються на життєвих стежках. Христос наче Невідомий Подорожній супроводить нас подібно, як він супроводив учнів з Емаусу і пояснює нам Писання, особливо коли в нашому житті настає темрява розчарування, сумнівів, знесилення. І навіть у такій найбільшій темряві – темряві війни, смерті і сліз, Ісус йде поруч з нами і своїм Словом Життя потішає, відкриває нам розуміння Божого плану, сенс нашого життя, над яким Він чуває. Чи ти брате і сестро почуваєшся сьогодні Христовим учнем, Його апостолом у цьому світі? Чи продовжуєш місію свого Вчителя і Господа? Адже у Св. Хрещенні і Миропомазанні Ісус дарував тобі три уряди – священничий, пророчий і царський! Чи твоє учнівство приносить плоди. Чи зустрічаючи тебе, люди можуть сказати – мені здається, що цей чолові, чи ця жінка є учнем Ісуса. Амінь!

17 жовтня
П'ятниця
Св. прор. Осії
Св. прпмч. Андрія Критського
Лк. 24 зач.; 6, 17-23.

Дорогий брате і сестро, хочу запитати, чи ти сьогодні почуваєшся щасливим, чи ти задоволений(на) сьогоднішнім своїм життям. У наш час не бракує людей, які мають духовні, психологічні проблеми, чи проблеми зі здоров'ям. І без сумніву у проблемних ситуаціях ми намагаємось шукати допомоги. Сьогоднішнє Євангеліє розповідає про те, де і у Кого людина може знайти задоволення всіх своїх потреб, щоб

жити щасливим життям, життям у повноті! Сам Ісус відкриває тобі секрет блаженного життя, яким варто скористатися.

Бо його Божа сила дала нам усе до життя та побожности … (2Пт 1,3).

Після вибору апостолів Ісус сходить з гори і там Його чекають юрми людей. Чому вони прийшли здалека і шукають Ісуса? Напевно тому, що Він може дати їм те, чого вони дуже потребують і чого інші духовні провідники того часу, книжники, фарисеї, священики і навіть пророки не можуть їм дати.

Євангелист Лука описує, які потреби мали ці люди, які наче ті овечки, що не мають пастуха є загублені і пригноблені у своїх клопотах. Вони прийшли з проблемами духовними і тілесними, бо вірили, що Ісус має владу дарувати людині повне зцілення. Вони бажали послухати Ісуса, щоб Він наукою Євангелія зцілив їхні душі, оздоровив від тілесних недуг і звільнив від злих духів. Від Ісуса виходила сила, яка зціляла всіх, хто Його торкався. Від жодного пророка чи святого не виходила сила, вони просили в Господа Бога про благодать і тоді Він зціляв. Бо вони були тільки заступниками перед Богом для потребуючих. А Ісус, як Господь і Син Божий, є джерелом Божої сили і благодаті. Подібно і сьогодні Ісус Христос є джерелом всіх не потрібних Божих благодатей для кожної людини. У Нього є всі відповіді на запитання, які нас турбують. Ці відповіді ми знаходимо у Євангеліях, які нам варто читати і знати чудові Божі обітниці, які там містяться. Сьогодні Господь Бог бажає так само спасати, зціляти, визволяти і нести Добру Новину. Чи ти віриш у це?

Ісус Христос учора й сьогодні – той самий навіки (Євр 13, 8)

Ісус зійшовши з гори і ставши на рівному місці проголошує блаженства для своїх учнів. Ці блаженства вчать нас християн бути покірними, стриманими і у цьому наслідувати нашого Господа Ісуса, який щодня жив блаженствами і давав своїм учням приклад блаженного життя.

Лука представляє Ісуса Господом, Вчителем і Лікарем! Люди які слухають Христову проповідь, відкриваються також на фізичне зцілення. Бо фізичне зцілення є наслідком довірливого прийняття у своє життя євангельських істин. Але для прийняття Божої благодаті ці люди мусіли насамперед прийти до Ісуса, багато з них прийшли дуже здалека і це є з їхнього боку конкретним виявом того мінімуму віри в Ісуса Христа.

Без віри не можливо подобатися Богу, бо хто приступає до Бога, мусить вірити, що він існує і дає нагороду тим, які його шукають (Євр 11, 6).

Ця велика кількість людей, яка прибула з ближніх і дальніх околиць є образом Церкви – відкритої спільноти, яка об'єднує людей різних культур і народів. Проповідь Ісуса, яка є Новим Божим законом є силою, яка творить і об'єднує новий Божий народ. Ісус, отже, є новим Мойсеєм, який зійшовши після молитви з гори – дає людству новий Божий закон, який перевищує попередній закон, який був даний Богом Мойсеєві.

У блаженствах Ісус сьогодні пояснює нам, що означає бути Його учнем. Слова Ісуса викликають у нас щире здивування, адже Господь називає блаженством те, що ми насправді вважаємо нещастям Цей парадокс має на меті усвідомити всіх нас, що без Божої благодаті ми не можемо зрозуміти слів Ісуса і тим більше їх виконати. Тільки у духовній єдності з Ісусом можемо відкрити сенс убожества, смутку, відкинення, приниження а також зрозуміти, що ці важкі обставини ведуть нас до кращої надії і роблять нас вільними. Тільки коли ми будемо так тісно зєднані з Ісусом як гілки винограду зі стовбуром, зможемо в повноті жити Божим Словом і досвідчувати блаженство. Отож, кожен з нас опиняється перед вибором. Чи я сам, власними зусиллями буду забезпечувати собі щасливе життя, чи довірю його Ісусові, щоб Він сам вів мене до щастя, якому не має кінця? Амінь!

18 жовтня
Субота
✣ Св. ап. і єв. Луки
Лк. 51 зач.; 10, 16-21.

Хто слухає вас, мене слухає; а хто гордує вами, мною гордує …(Лк 10, 16).

Господь наш Ісус Христос дає велику духовну владу своїм учням і апостолам, довіряючи їм продовження своєї місії - проповідування Доброї Новини. Одним з таких учнів Христових був євангелист Лука пам'ять якого вшановуємо сьогодні. Лука був товаришем Павла у його місійних подорожах до поган і написав третє Євангеліє призначене для християн, які навернулися з поганства. Лука був греком, наверненим з поганства, написав своє Євангеліє чистою грецькою мовою, так, що

Ренан не вагається зачислити Євангеліє від Луки до найкращих творів в історії людства. Лука є лікарем і знавцем зраненого гріхом людського серця і тому його Євангеліє несе надію на прощення і спасіння кожній людині.

Лука наполягає на вселенському призначенні Доброї Новини. Всі ми покликані брати участь у Царстві, тому що прийшов час спасіння для всіх народів: Ісус приходить спасти не тільки синів Ізраїля, а всіх людей.

Тому ангели співають мир усім людям, яких любить Господь (2, 14), і Ісус є Спасителем та світлом для всіх народів (2, 11.32).

Найбільш важливою і характерною рисою Ісуса в Луки є Його милосердя. Він є милосердний з грішниками. Не звинувачує їх, розуміє їх (Петро, повія та розбійник на хресті) (7, 36; 19, 1–10).

Милосердний з жінками: вдова з Наїну (7, 11–19), скорчена жінка (13, 11), єрусалимські жінки (23, 27) і жінки, які Його супроводжували (8, 1–3). Особливо милосердний з розбійником на хресті (23, 34.43).

Лука описує в трьох притчах про Боже Милосердя різні сторони милосердної Божої любові (притча про загублену вівцю, загублену драхмі і притча про блудного сина).

Ці три притчі скеровані до тих, які почуваються упевними в своїх добрих ділах, щоб вони пізнали свій правдивий духовний стан.

У сьогоднішньому читанні ми чули про те, яким чином Ісус здійснює спасіння цілого світу. Він це робить за допомогою своїх учнів і апостолів, яких довго готував до цієї відповідальної місії і дав їм духовну владу проповідувати, зціляти і звільняти людство з під влади сатани.

Апостоли дивуються, яким чином, вони, звичайні смертні мають силу виганяти упавших ангелів, руйнувати їхнє царство без жодної шкоди для себе. Але Ісус, як найкращий Вчитель, показує їм ще кращу перспективу на майбутнє, Він корегує спосіб думання своїх учнів. Христос хоче, щоб вони зрозуміли, що на першому місці є святість людини, яка є Божим даром, а вже потім має значення те, що ця людина робить. Правдиве добро людина може робити лише у тісному духовному єднанні з Господом! Насамперед учень повинен сидіти в ногах свого Вчителя і слухати його навчання, повинен мати час на спілкування з Господом на молитві і читанні Слова. Учень Христовий повинен радіти тим, що Бог захотів через нього зробити. Однак, головною причиною радості у нашому житті повинна бути свідомість того, що Господь Бог вчинив мене своїм другом. Образ сатани, який

падає з неба є символом його остаточної поразки. І у цій перемозі над ним бере участь також Церква, Христові учні, які діють Божою силою і через проповідь Євангелія, зцілення хворих і звільнення біснуватих відвойовують територію від сатани і поширюють Царство Боже у цьому світі. Чи ти брате і сестро усвідомлюєш, що у Святих Тайнах Хрещення і Миропомазання ти став (ла) Христовим учнем чи ученицею? І що сьогодні ця місія поширення Божого Царства лежить на тобі. Адже Ісус довірив тобі найважливішу справу свого життя і розраховує на тебе. Чи ти знаходиш час, щоб перебувати в ногах свого Вчителя і слухати Його навчання, чи роздумуєш над Божим Словом, щоб впроваджувати у своє життя? Будь відважним, щоб свідчити про Його присутність у сучасному світі і життям і словом надії, бо ти дієш не своєю, а Його силою! Якщо бракує тобі сили і відваги проголошувати Добру Новину – проси в Господа про цю благодать, Він без сумніву тобі її дасть. Бо сьогодні Христос також потребує апостолів! Амінь.

19 жовтня

Неділя 19-та по Зісланні Святого Духа.

Св. прор. Йоїла

Св. мч. Уара

☙ Прп. Івана Рильського

Лк. 26 зач.; 6, 31-36.

Це Слово Боже є для кожного з нас викликом і свого роду тестом. Тестом не на коронавірус, чи тестом ЗНО, а ще важливішим тестом на те, чи ми йдемо дорогою Євангелія і Спасіння чи відхилилися від неї і йдемо дорогою погибелі.

Питання цього євангельського тесту є зрозумілі:

1. Чи ти маєш ворогів? 2. Чи ти їх любиш? 3. Чи робиш їм добро?

Хтось раніше а хтось пізніше, ми все рівно будемо змушені відповісти на ці запитання Господу Ісусові. Христова наука про любов до ворогів перевищує всяку людську логіку, адже до приходу Ісуса, жоден мудрець, філософ, правитель, чи релігійний діяч ніколи не говорив про обов'язок любити своїх ворогів. Ця думка перевищує людську природу і логіку!

Але приходить Ісус і дає нам, своїм послідовникам, заповідь - любити своїх ворогів. Цією заповіддю Господь Ісус бажає встановити на землі Божий мир і взаємну любов.

Не має більше ні грека, ні скита, ні єврея, всі у Христі Ісусі є дітьми Божими, навчає ап. Павло, який дуже добре засвоїв навчання Ісуса.

Для багатьох людей, в тому числі і християн, ці слова звучать наче уривок з фантастичного роману. Але Ісус був дуже реалістичною і практичною особою. Він не проповідував свою науку у якомусь академічному середовищі чи у філософському диспуті. Христос промовляв до простих селян, рибалок, купців, до євреїв, які жили під римською окупацією і дуже добре знали, хто є їхніми ворогами.

Та й у самого Ісуса були внутрішні вороги, які вважали його самозванцем, який водиться з грішниками та порушує Божий Закон і давні батьківські традиції.

Те все чого Ісус навчав, Він перший все це виконував, навчаючи нас, як ми повинні жити. Тому коли Ісус навчає своїх учнів любові до ворогів, Він усвідомлює, що не зважаючи на те, що робить тільки добро, все ж має ворогів, яким він прощає, молиться за їхнє спасіння і робить їм добро!

Саме таке ставлення до ворогів виховує Ісус у своїх учнях. Свідченням цього є смерть св. Стефана, який також молився за своїх убивць. Про любов до ворогів свідчить життя всіх апостолів і всіх святих. Чому Ісус дає нам заповідь любові до ворогів? Можливо без неї можна було би якось обійтись?... Цією заповіддю Господь Бог хоче перервати гріховний ланцюг зла, який поневолює людей! Ісус є свідомий, що людина не може знищити зла в іншій людині, але може знищити зло у собі.

Чому нам важко полюбити наших ворогів, а Ісус їх любить? Напевно тому, що Любов, це є надприродний плід Святого Духа і нам його бракує. Любов до ворогів – це Божий дар, виключно власними зусиллями людина не може любити. Але щоб отримати від Господа цей дар, ми повинні мати добру волю, щоб простити ворогам і ревно просити в Господа про дар Любові.

Любов є нерозривно пов'язана з покорою і прощенням. Любов не є почуттями чи емоціями. Любов це рішення нашої волі, бо так навчає Ісус, кажучи: "Як не простите вашим кривдникам, тоді Отець Небесний не простить вам! Коли ми приймаємо рішення простити і любити і просимо про цю благодать Господа в тривалій молитві, то з часом змінюються також наші негативні емоції до ворогів. Дуже важливо мати таке добре наставлення простити, перепросити, примиритися.

Великою проблемою є факт, що не так багато християн практикують перепрошення: більшість після образи ближнього йдуть тільки до сповіді, але цього замало. Щоб відновити мир і спілкування потрібно при можливості піти і перепросити цю людину. Це вже вимагає більшого духовного зусилля, але воно того варте, щоб жити в мирі і не тягнути за собою наслідків цих гріхів і непорозумінь.

Сьогоднішнє Євангеліє звучить наче грім з Неба, щоби розбудити нас зі спокійного, тривалого і побожного сну. Адже деколи нам важко любити навіть своїх рідних, батьків, чоловіка, жінку чи дітей, а виявляється що це завдання є для першого класу у школі Христових учнів. Ісус каже полюбити також своїх ворогів. У час війни, яку переживаємо – це особливо важко.

Це дуже нелегкий і серйозний виклик для кожного з нас. Чи сьогодні ми б здали цей тест на любов до ворогів? Так, ця Євангелія є важкою до виконання, але реальною. Ісус не дає неможливих до виконання заповідей.

Виконання заповіді любові до ворогів повинна відрізняти нас від світу. Не те що ми ходимо на Служби, прощі, постимо і молимось відрізняє нас від світу чи інших релігій. Наші духовні практики повинні принести плід – а цим плодом є любов не тільки до тих, які нас люблять, але також і любов до ворогів. І Господь хоче нам подарувати цей дар надприродної Любові при нашій духовній співпраці і стараннях. Не знеохочуймося якщо ми ще маємо ворогів, бо любов до ворогів – це вершина християнської досконалості, а вершини досягаються тривалим духовним зусиллям, покорою, ревною молитвою. Просімо і дасться нам, шукаймо і знайдемо, стукаймо і нам відчинять. Амінь.

20 жовтня
Понеділок
☩ Св. вмч. Артемія
Лк. 25 зач.; 6, 24-30.

Можемо спостерігати, як сьогодні багато людей проводять своє життя виключно у матеріальній, дочасній площині. Їхнім ідеалом є безтурботне, поверхневе, егоїстичне життя, сповнене пошуками насолод і надмірних задоволень. Для них не мають значення надприродні цінності, моральний закон, вартість душі та потойбічне життя. Досить

часто навіть ми християни, поглинуті виром світових вартостей, можемо забувати про високе покликання Христових учнів - наслідувати нашого Вчителя Ісуса Христа, який не був багатим, не шукав життєвих насолод, а був співчутливим і уважним до потреб інших людей, зціляв їх, визволяв від поневолення гріхом і дияволом Христос навчає нас у чому полягає справжнє щастя і мета людського життя. Тому це Євангеліє хоче вивести нас зі стану духовного забуття чи сплячки, в який легко впадаємо під впливом зматеріалізованого суспільства, в якому живемо.

Сьогоднішнє Слово, звернене до кожного з нас, складається з двох частин. У першій частині Ісус попереджає про небезпеку безтурботного, егоїстичного життя, побудованого на шуканні виключно власних задоволень і надмірного комфорту, при цьому не помічаючи людей, які знаходяться у крайній потребі. Егоїстичне прив'язання до матеріальних дібр робить наше серце черствим і закритим на виконання двох заповідей любові. А такий духовний стан є плачевним і дуже небезпечним, бо ставить під загрозу спасіння душі.

Наші також нехай навчаться бути першими в добрих ділах для конечних потреб, щоб не були безплідні (Тит 3, 14).

А у другій частині сьогоднішнього Євангелія Ісус заохочує любити ворогів. І ця любов не є абстрактною, а виявляється у добрих вчинках для ворогів, у благословенні і молитві за них. Учень Ісуса саме цим вирізняється з посеред всіх інших людей. Він є лагідним, не відповідає злом на зло, не очікує вдячності за добрі вчинки, але зосереджує свою увагу на нагороді, яку Господь Бог приготував своїм вірним учням. Ісус своїм земним життям підтвердив, що те, до чого Він закликає своїх учнів є можливим до виконання. Адже Ісус милосердиться над усіми людьми без винятку, також над своїми ворогами, за яких молиться і бажає спасти.

Кожна людина, яка досвідчила у житті Божу і людську любов, буде здатною, виявити її навіть неприятелям. Наш Вчитель Ісус, хоче щоб у вчинках Його учнів інші люди могли зауважити Божу любов до кожного створіння і досвідчити її. Чи ти брате і сестро досвідчив Божу любов, чи дозволяєш Богові тебе любити? Чи віриш, що Він любить тебе особисто і безумовно? Амінь!

21 жовтня
Вівторок
☩ Прп. Іларіона Великого
Лк. 27 зач.; 6, 37- 45.

Чому дивишся на скалку в оці твого брата, колоди ж у власнім оці не відчуваєш? (Лк 6, 41).

У сучасному суспільстві можна спостерегти певну закономірність, що загалом кожна людина має критичну думку на різні події і намагається при першій нагоді її висловити, однак у цих висловлюваннях переважно бракує любові і об'єктивності. Сьогоднішнє Євангеліє пригадує нам, що ця проблема є давньою як світ і наш Господь навчає, що вона є дуже серйозною, бо від неї залежить спасіння людини. Йдеться про небезпеку гріхів обмови і осуду. Більшість християн вважають ці гріхи дріб'язковими, щоденними, незначними, але Ісус думає про цю проблему і навчає зовсім інакше.

Отець Раньєро Канталамесса коментуючи це Євангеліє, говорить, що Ісус називає гріх ближнього, який би він не був, скалкою у порівнянні з тією колодою, що нею є гріх того, хто судить (гріх осудження). Колодою є сам факт осудження – настільки він важкий у Божих очах. Апостол Яків подає причину чому не можна судити: *Ти хто такий, що судиш ближнього?* (Як 4, 12). Це означає, що судити може тільки Бог, бо лише Він знає таємниці серця. Ми не знаємо тих життєвих історій, які вплинули на цю людину, на її характер і виховання. Часто ми не до кінця розуміємо власні вчинки, тим більше не можемо проникнути в історію життя іншої людини. Судити когось є дуже небезпечною справою, це немов випустити стрілу з заплющеними очима, не знаючи куди вона влучить, є небезпека, що ми будемо несправедливі, поверхневі і нещадні.

Це типова властивість людської психології – судити в інших те, що є прикре в нас самих. Відомий психолог Карл Юнг, називає це тінню. Тінь це ті недосконалості, зранення, страхи, які людина скриває сама перед собою, ховаючи їх далеко у підсвідомість. І тоді інша людина, яка має подібні проблеми, стає наче дзеркалом, яке відзеркалює наші власні недосконалості. Скупий осуджує скупість, хтивий на кожному кроці бачиґь гріх похоті і ніхто так добре не бачить навколо себе гріхів гордості, як гордій. Отож, та інша людина, яка нас дратує, насправді є

для нас Божим даром і нагодою краще пізнати себе справжнього і почати працю над усуненням колоди з власного ока. Ці правди, які відкрила сучасна психологія були давно відомі Ісусові, тому Він з любов'ю і турботою застерігає нас перед ними. Гріх осудження був часто властивий фарисеям і тому Ісус відверто картав їх за це, знаючи, якою великою небезпекою для душі він є. Вони хотіли бути провідниками народу, але не бачили власної духовної сліпоти, а саме браку любові.

Ісус забороняючи осуджувати, розповів притчу про двох сліпих. У ній Ісус навчає, що той, який осуджує, через гріх осудження сам стає сліпцем, який хоче вести другого сліпого. Хоча він вважає, що осудженням він приведе його до добра, він не помічає власного гріха. І ні до чого доброго він не може привести іншого сліпця, бо учень не є більшим від вчителя. Куди сліпий вчитель може завести сліпого учня, хіба що в яму, тобто до погибелі.

Але як можливо жити, не судячи, адже кожну подію, яку бачимо – ми автоматично оцінюємо. Насправді нам потрібно не так усунути судження з нашого серця, як отруту з нашого судження, тобто злобу, осуд. Саме судження про різні події є нейтральним. Боже Слово ганить лише суд негативний, який разом з гріхом осуджує і грішника. Проблемою є коли людина видає судження про іншого, не маючи любові в серці, не люблячи ближнього, як себе самого. Насамперед, нам варто почати боротись з думками непошани до іншої людини і докласти зусиль, щоб простити ближньому те, що нас у ньому дратує. Це прощення поверне нам духовний зір, а також зцілить нашого брата, адже прощення має властивість зціляти.

А також потрібно уважно пильнувати, щоб жодне погане слово не виходило з наших уст, лише ті, які можуть збудувати, заохотити, потішити іншу людину. Добре слово, яке виходить з серця – це духовний бальзам, це дар любові від самого Господа Бога. Особливо практикуючі християни повинні остерігатись гріха осуду, вважаючи себе кращими від інших. Бо цей гріх є дуже непомітним, підступним і смертельно небезпечним. Господи Ісусе Христе, визволи нас від сліпоти духовної, наповни наші серця своєю милосердною любов'ю.

22 жовтня

Середа

Св. Івана Павла II, папи

Св. рівноап. Аверкія, єп. Єрапольського, чудотв.

Свв. сімох отроків, що в Ефесі

Лк. 28 зач.; 6, 46 – 7, 1.

Чому ви мене звете: Господи, Господи, а не робите, що я говорю? (Лк 6, 45).

Сьогоднішнє євангельське слово пригадує, про те, що ми досить добре розуміємось на справах цього світу, на матеріальних речах, однак часто можемо забувати про найголовніші речі, які стосуються духовного життя і щасливої вічності. Адже кожній дорослій людині відомо, що коли будівничі починають будувати будинок, вони насамперед заливають міцний фундамент. А також зважають на те, щоб фундамент був залитий на твердому ґрунті. Якщо ґрунт не є твердий, тоді його зміцнюють бетонними палями. А самим надійним є фундамент залитий на міцній і надійній скелястій поверхні.

Сьогодні Ісус з великою турботою пригадує мені і тобі брате і сестро, про важливість фундаменту у духовному житті, адже ми за словами св. апостола Павла є духовним храмом, в якому живе Святий Дух. Чи ти чітко знаєш, що повинно бути надійним фундаментом храму твоєї душі і чи ти вже заклав надійну підвалину свого щасливого майбутнього у вічності? Ісус говорить, що цим надійним фундаментом духовного життя, який запевнить тобі вічне спасіння - є послух Господу Богу. Ти, як християнин і Христовий учень не тільки повинен добре знати Боже Слово, але бути йому послушним для власного добра. Бо воля Божа щодо тебе є сповнена любові і турботи. Найбільшою небезпекою духовного життя є ілюзія, тобто фальшиве розуміння. А найкращим майстром ілюзій є лукавий. І найбільшою ілюзією, яку він намагається поширити на цілий світ і вкласти в людські уми і серця є та, що наче не існує Бога, неба, вічності, Божого суду, духовного життя, а лише земне життя. Ворог нашого спасіння намагається переконати нас будувати наше життя на піску ілюзій. А Ісус каже будуй на доброму фундаменті, на скелі, а тією скелею є Христос і Його Євангеліє!

Ми християни повинні добре знати Слово Боже, щоб мудро застосовувати його у своєму житті, уникаючи двох крайнощів –

байдужості і фанатизму. А головно втілювати і своєму житті дві заповіді любові. Замало лише знати Євангеліє, бо саме знання не спасає, хоча і є необхідним для спасіння. Саме знання не зробить нас святими. Ці знання потрібно впровадити у своє щоденне життя, не лише словами, а конкретними вчинками любити Бога і ближнього.

Християнство – це не теорія, це життя, відносини людини з Господом Богом. Потрібно мати знання про Бога, про Церкву, чи про духовне життя – бо це велика цінність. Однак, знання це тільки перший крок. Людина може добре знати Біблію, катехизм, але якщо вона не живе згідно навчання Ісуса Христа і Церкви – самі ці знання не приведуть її до спасіння. Другий крок на шляху пізнання Бога – це застосовувати ці знання у своєму щоденному житті. Ці знання повинні мене перемінювати і дарувати особистий досвід зустрічі з Богом.

Це можна порівняти з навчанням їзди на автомобілі. Спочатку учень вивчає теорію – правила дорожнього руху. Але після вивчення теорії він повинен сісти за кермо і почати їздити автомобілем, застосовуючи кожного дня ці правила під час їзди. Сама теорія не зробить з учня водія. Подібно і знання Біблії чи катехизму не забезпечить християнинові спасіння, без впровадження у щоденне життя, сама теорія не зробить з мене чи з тебе християнина!

Дуже добре про цей принцип говорить Апостол Іван: *"З того знаємо, що ми спізнали Бога, коли зберігаємо заповіді Його. Хто каже: я Його знає, а заповідей Його не зберігає, той не правдомовець і в тому правди не має … Хто каже, що в Ньому перебуває, повинен поводитись, як Він поводився."* (1 Ів 2; 3,4,6).

Якщо ти брате і сестро мудро будуватимеш храм свого духовного життя на Скелі, якою є Христос, ніяка життєва буря тобі не зашкодить, бо Христос тебе підтримає і всі спокуси та ілюзії нашого ворога розіб'ються об цей міцний фундамент! Амінь.

23 жовтня
Четвер
☩ Св. ап. Якова, брата Господнього
Лк. 31 зач.; 7, 17-30.

Ця подія, описана євангелистом Лукою в сьогоднішній Євангелії, має на меті дати відповідь – ким є Ісус?

Чутка про те, що Ісус воскресив юнака з Наїн розлетілась по всій Юдеї та околицях. Дійшла вона також до учнів Івана Хрестителя і вони засмутились, бо всі люди, які почули про надзвичайну подію у Наїн говорили: великий пророк з'явився серед нас. Іванові ж учні вважали свого вчителя найбільшим пророком. Щоб учні самі, наочно переконались ким є Ісус, Іван посилає двох з них до Ісуса. Іван хоче показати їм велич Христа. І це набагато ефективніше, ніж будь-які пояснення самого Предтечі. Краще один раз побачити, ніж десять разів почути. Коли учні Івана побачать чудеса і зцілення, вони зрозуміють, яка велика різниця між Господом Ісусом і Його слугою Іваном. Не потрібно думати, що Іван посилаючи учнів не знав ким є Ісус, адже він ще у лоні своєї матері пізнав свого Господа, а пізніше також на Йордані свідчив про те, що Він Сим Божий.

Коли Іванові учні прийшли до Ісуса, Він зрозумів, з яким наміром Йоан прислав до Нього своїх учнів. Коли учні Хрестителя запитали Ісуса чи це Він є Месія, чи потрібно чекати іншого, Ісус відповів їм: *"Ідіть, повідомте Йоана, що ви бачили й що чули: сліпі прозрівають, криві ходять, прокажені очищуються, глухі чують, мертві воскресають, бідним звіщається Добра Новина; і блаженний той, хто не спотикнеться через мене."*. Ісус їм наводить слова пророка Ісаї про те, що буде робити Месія, які фактично ілюструють діяльність Ісуса. Для того, щоб увірувати в Ісуса, як Господа і Месію, вони потребували побачити Його, почути Його навчання і побачити чуда та зцілення.

Ким Ісус є для тебе, дорогий брате і сестро? Чи ти повністю довірив Йому своє життя, чи вважаєш Його господарем, єдиним Господом твого життя. Ми також потребуємо особистої зустрічі з Ісусом, Сином Божим і нашим Господом. Щоб пізнати Його велич, милосердя і силу потрібно прийти до Нього, наблизитись у молитві, Святій Літургії, у Божому Слові. Важливо також навчитись помічати ці великі діла милосердя, зцілення і чудеса, які Ісус Господь робить сьогодні між нами через свою Церкву і своїх учнів у Святих Таїнствах, на молитві у харитативній діяльності Церкви. Адже Господь сьогодні є посеред нас, Він є Голова духовного тіла Церкви, а ми членами цього містичного тіла. Воскреслий Ісус у своїй Церкві і через неї продовжує свою місію поширення Божого царства, через прощення гріхів, фізичні та духовні зцілення, бо Він вчора, сьогодні і завжди такий самий! Його любов

постійно, наче промені сонця, огортає тебе і наповнює твоє життя правдивим змістом щастям! Амінь.

24 жовтня
П'ятниця
Св. мч. Арети і тих, що з ним
Лк. 32 зач.; 7, 31-35.

У сьогоднішньому читанні Ісус від розмови про Івана Хрестителя переходить до опису ставлення народу до Івана Хрестителя і до Себе. Христос показує, що непокірний народ не є задоволений ні служінням Івана, ні служінням самого Ісуса. Господь порівнює поведінку юдеїв до поведінки малих дітей, які скаржаться на своїх товаришів за те, що вони не хочуть долучитись до їхніх забав, ні веселих, ні сумних.

Ісус пояснює юдеям це порівняння. Коли прийшов Іван Хреститель, строгий подвижник, аскет і закликав їх до покаяння вони скаржились на нього і дорікали йому, що він має біса. Після нього прийшов Ісус і вони знову звинувачують Господа в тому, що Він ходить на весілля, бенкети, обіди, вечері до людей і називають Ісуса Господа Ісуса ненажерою і п'яницею. Ісус під час цих різних відвідин, ніс Добру Новину грішникам, прощав гріхи, навертав, а фарисеї сповнені заздрості і пихи приписували Йому неіснуючі речі та чіпляли ярлики.

Звичайно ці звинувачення походили від книжників і фарисеїв, а не від простих людей. Прості, бідні люди шанували і любили Івана Хрестителя, а особливо любили Ісуса, який був і є втіленим Божим милосердям.

Сьогодні також є багато людей, які не визнають Ісуса Господом і навіть насміхаються з Нього, але Господь не перестає любити цих заблуканих овечок і шукає, як би врятувати. Бо ці нещасні люди не усвідомлюють, що самі з власного вибору, прямують дорогою погибелі. Господь їх не відкидає, але вони самі відкидають Божу любов і спасіння. Сьогодні навіть модно називати себе атеїстом, особливо серед молоді. Фарисеї і книжники мали спотворений образ Бога Отця, а також мали спотворений образ Месії, тому і не прийняли Його. Сучасні атеїсти з різних причин також мають спотворений образ Бога і це є серйозним викликом для Церкви і для кожного християнина. Як допомогти кожній

людині пізнати правдивий образ Господа Бога, який є Любов'ю, джерелом життя і щастя.

Сьогодні молоді люди запитують для чого нам вірити в Бога, що це мені дасть, яка з цього мені буде користь? А користь така, що Ісус Христос, Божий Син і Спаситель прийшов, щоб ми мали життя в повноті і вічне життя в Небі!

25 жовтня
Субота
Свв. мчч. і нотарів Маркіяна й Мартирія
Лк. 20 зач.; 5, 27-32.

Я прийшов не щоб праведників кликати до покаяння, а грішних.

Подія покликання Ісусом апостола Матея викликала незадоволення у книжників і фарисеїв і спричинила полеміку між ними та Ісусом. Христос використовує цю нагоду, щоби повчити їх а також і нас, що Господь не дивиться на події і на людей поверхово, він бачить те чого не бачимо ми – серце людини, її думки і мрії. Ці люди вважали себе експертами релігійного життя і так сильно були зосереджені на гріхах інших людей, що не помічали, як здійснюється переміна у серці грішника. Погляд і слова Ісуса не лише вивели митника Матея з його грішного способу життя, але надихнули його піти за Ісусом і стати Його апостолом. Леві - Матей отримує від Господа великий дар – благодать покликання, навернення і цілковито нове життя. Покликання є благодаттю, даром, на який можна відповісти лише цілковитим послухом Господу Богу. Матей є послушним на поклик Ісуса і осягає щире навернення.

А правдиве навернення це зміна ментальності, а відповідно і вчинків. Навернення Леві сталось виключно з ініціативи Ісуса. Грішне життя Матея не було для Ісуса перешкодою до покликання. Адже всі люди грішні. Як пише апостол Павло у посланні до Римлян – *всі бо згрішили і позбавлені слави Божої* (Рим 3, 23). Відмінність між грішниками полягає лише в тому, що вони грішать різними гріхами. Одні грішать явними гріхами, яких неможливо приховати, подібно як митар Леві, а інші скритими гріхами (фарисейськими), які є дуже непомітними, замаскованими (гордість, самолюбство, посудження, непрощення, заздрість, невдячність).

Фарисеї звинувачують Ісуса також у тому, що Він сидить за одним столом з митарями і грішниками. Вони не розуміють, що своєю присутністю на бенкеті Ісус не схвалює їхніх грішних вчинків, навпаки, Господь своєю присутністю і проповіддю хоче їм допомогти, бажає визволити їх з гріховного життя, подібно як визволив Леві. Не сумніваймося, що Ісус все зробив для цього, Його не знеохотили навіть осудження фарисеїв. І сьогодні Ісус продовжує шукати кожну заблукану овечку.

Кожен християнин є Христовим учнем і повинен бажати наслідувати свого Вчителя. Наше покликання не засуджувати людей, а приводити їх до Ісуса, усвідомлюючи, що ми також навернені грішники та потребуємо постійного навернення. Сьогодні Ісус хоче через нас рятувати душі, доручаючи нам цю відповідальну місію – зробити учнями всі народи. Чи ти брате і сестро вже долучились до цієї місії, дорученої тобі Ісусом? Відповідь потрібно дати насамперед собі та Господу Богу. Амінь!

26 жовтня

Неділя 20-та по Зісланні Святого Духа

☩ Св. і славн. вмч. Димитрія Мироточця

Лк. 30 зач.; 7, 11-16.

Воскресіння, яке Ісус здійснив в Наїн і яке записане лише в Євангелії від Луки, приготовляє ґрунт для твердження, що Ісус є очікуваним Спасителем, який дарує людині вічне життя. Ісус воскрешає померлого хлопця своїм словом, бо Він є воплоченим Божим Словом. Ми знаємо з книги Буття, що цілий світ і людина були створені Божим Словом. А Ісус є Божим Словом воплоченим, тому Він є джерелом життя і любові. Він може створити нове життя!

Ця євангельська розповідь є дуже повчальна і одночасно потішаюча. З неї можна зробити висновок, що Ісус цього дня вийшов з Капернауму і під вечір прийшов у Наїн. Христос цілий день йде під палючим сонцем Палестини, через гори і долини, щоби потішити нещасну, прибиту горем вдову, сказати їй сповнене Божої сили і надії – *не плач* і воскресити її померлого сина. Христос бере участь у горі цієї сім'ї, виявляючи реальне і дієве співчуття. Він готовий прийти на допомогу також і до тебе і до твоєї родини у днях життєвих випробувань

і смутку, щоби потішити, підтримати, воскрешаючи твою віру, надію, любов.

Ісус не тільки заспокоїв нещасну вдову, але повернув їй померлого сина. Своєю божественною силою Він не завагався змінити сили природи і послушна йому смерть, віддала свою жертву. Коли розповімо Господу про наш клопіт, тоді неможливе в наших очах, стане можливим для Нього. Переважно Божа допомога приходить саме тоді, коли вже не має жодної надії на людську допомогу. Тому не дозвольте смуткові чи розчаруванню заволодіти вами, якими б великими вони не були. Бо якраз у такій ситуації може з'явитись Божа допомога. Бо вона переважно приходить несподівано. Дехто міг би сказати, що зустріч Ісуса з похоронною процесією була щасливою випадковістю. Однак, ми бачимо, що Ісус цілий день йшов до міста Наїн. Інші скажуть, таке було можливе лише в часи земного життя Ісуса Христа. Насправді, ап. Павло у листі до Євреїв пише, що *Ісус Христос учора й сьогодні - той самий навіки (Євр 13, 8).*

Він і сьогодні дарує зцілення багатьом людям, які з вірою моляться до Нього. Він переміг наших найбільших ворогів, диявола, смерть і гріх. Він наш Господь і Спаситель!

27 жовтня
Понеділок
Св. мч. Нестора
Свв. мцц. Капетоліни і рабині її Єротиїди
Лк. 33 зач.; 7, 36-50.

У сьогоднішній Євангелії Ісус дає нам дуже цінну науку про те, в чому полягає досконаліть людини. Як побачимо, вона не полягає в уявній безгрішності, а навпаки в усвідомленні своїх гріхів і щирому покаянні за них і наверненні. Адже не існує у цьому світі безгрішних людей.

Все що Ісус робить, зціляє, прощає гріхи, розмовляє чи ходить в гості - робить це з любові і для добра людини. Невідомо з якою метою фарисей Симон запросив Ісуса до свого дому, можливо з цікавості, або бажання гостити славного Вчителя. Правдоподібно у цей час ще не було помітного непорозуміння між фарисеями та Ісусом. Однак, запрошуючи Ісуса у свій дім, він не виявив Йому належної гостинності, яку звичайно

господар виявляв своїм гостям. Не поцілував Ісуса, не дав води, щоб після подорожі обмити ноги, не намастив Його голови пахучою олією. Можливо тут далась взнаки його фарисейська гордість.

Однак, те, чого не зробив Ісусові фарисей, зробила це жінка грішниця, з великої любові до Ісуса. З контексту розповіді випливає, що ця жінка вже знала Ісуса, правдоподібно колись раніше Ісус дарував цій жінці, яку всі вважали грішницею, якусь велику благодать, можливо прощення гріхів. І тепер, як знак безмежної вдячності, вона виявляє Йому свою велику любов і покору, бо кому багато прощається, той більше любить.

Апостол Павло у посланні до Римлян пише, що всі люди згрішили і позбавлені слави Божої (пор. Рим 3, 23). Різниця лише в тому, що одні люди грішать явними гріхами, як колись грішила ця жінка, а інші скритими (осуд, вивищення), як цей фарисей Симон. Ці скриті гріхи є небезпечнішими від явних, бо вони непомітні. Релігійній людині є важко їх помітити і тоді вона вважає себе праведною, такою, що не потребує покаяння і навернення. А Ісус прийшов спасати, не праведних, а грішних. Хто вважає себе праведним, не має шансу бути спасенним. Така людина у глибині душі вважає, що вона не потребує Спасителя, бо живе в ілюзії, що може спастися власними силами.

Гріх гордості є одним з головних гріхів і він є особливо небезпечним для практикуючих християн, які легко можуть піддатись спокусі думати, що через велику кількість Богослужінь, прощ, постів вони є кращими від тих, які цього не роблять. Всі ці речі повинні вести християнина до набуття чесноти покори і любові, а не до вивищення. Тому сьогодні Ісус наш Господь нам нагадує, що Він оцінює людину по любові і покорі, а не по кількості релігійних практик, які з якигось причин до любові не ведуть.

Господи Ісусе, даруй мені благодать щирого покаяння і навернення! По своєму Милосердю Помилуй мене грішного, бо ти Єдиний мій Спаситель і Господь, що прибив на хресті розписку моїх гріхів і дарував мені спасіння, яке я не заслужив! Дякую Тобі Ісусе, що Ти зайняв моє місце на хресті і дарував визволення від моїх найбільших ворогів – диявола, гріха і смерті! Амінь.

28 жовтня
Вівторок
☩ Св. мц. Параскеви, що в Іконії, названої «П'ятниця»
Свв. мчч. Терентія й Неоніли
Прп. Стефана Саваїта, творця канонів
Лк. 34 зач.; 8, 1-3.

У сьогоднішній Євангелії ми бачимо Ісуса , який ходить Палестиною у товаристві апостолів і побожних жінок і навчає людей про Боже Царство. На перший погляд Ісус є подібний на відомих вчителів Ізраїля, які мали своїх учнів і навчали їх жити згідно Божих законів. Але тут ми можемо також помітити значну відмінність між Ісусом і відомими равинами того часу. Серед учнів Ісуса є присутні також жінки. На цей час це було певною соціальною революцією, адже тоді жінки не мали жодних прав у суспільному житті. Жінка не мала права на вулиці розмовляти з чоловіками, вона не могла бути свідком у суді, тим більше не могла займати жодних суспільних урядів. Жінки і діти не мали жодних прав. Роллю жінки була виключно турбота про дітей і чоловіка, приготування їжі, народження і виховання дітей.

Євангелист Лука пише, що у товаристві Ісуса була Марія Магдалина, яка з вдячності за своє зцілення стала вірною і ревною ученицею Ісуса, а пізніше була першою серед жінок мироносиць, яка сподобилась бачити воскреслого Христа Господа. Також євангелист згадує серед Ісусових учнів Іванну, жінку Хузи, царського урядовця. Згідно усної традиції, Ісус зцілив сина Іванни і Хузи. Тоді вдячна за зцілення Іванна стала відданою послідовницею Господа і пізніше вона також була у числі жінок мироносиць. Йшли за Ісусом також інші жінки. Їхнє слідування за Ісусом було настільки рішучим і відважним, що вони залишились вірними Господеві до кінця. Навіть коли всі апостоли і мужній Петро повтікали, ці жінки стояли під хрестом а також спостерігали за погребенням Ісуса. Вони першими у неділю Воскресіння пішли до гробу, щоби намастити пахощами мертве тіло Ісуса.

Ці жінки також допомагали Ісусові і апостолам зі своїх маєтків, щоб ті мали що їсти і у що одягнутися. Бо Христос і Його учні не жили у розкошах, а дуже скромно. Прикладом власного життя, Ісус Христос навчає нас, що світові розкоші не є чимось найважливішим у житті. Особливо актуальною є ця пригадка у наш час консумізму, матеріалізму

і гедонізму. Ісус навчає нас, що важливим є жити для Божого Царства і служити іншим, як це робив Ісус, його Апостоли і ці побожні жінки Мироносиці. Навчаючи нас не клопотатися надмірно про завтрашній день, Ісус підтверджує цю євангельську правду прикладом власного життя. Коли нам у житті чогось забракне, прийде бідність, і брак необхідних речей, згадаймо собі Ісуса і Його апостолів, які не мали постійного житла, ні холодильника з собою, ні зайвого одягу. Сьогодні Церква пригадує своїм вірним, що силою Таїнств Хрищення і Миропомазання, всі християни і чоловіки і жінки є покликані бути учнями Ісуса Христа і продовжувати Його місію поширення Євангелія Царства Божого на цілий світ. Нехай ці жінки мироносиці будуть для нас прикладом діяльної любові до Ісуса і його Церкви. Амінь!

29 жовтня
Середа
Прп. Аврамія, архим., Ростовського чудотв.
Св. прпмц. Анастасії Римлянки
Прп. Аврамія Затворника
Лк. 37 зач.; 8, 22-25.

У цій євангельській розповіді ми є свідками першої місії Ісуса Христа разом з апостолами у поганський геразинський край. Коли вони плили човном, втомлений подорожжю Ісус заснув. У цьому часі на Галилейському озері зірвалася велика буря і човен в якому був Ісус з учнями стало заливати, так що вони були в небезпеці. Налякані учні прибігли до Ісуса і розбудили Його, просячи про порятунок. Човен, на якому вони перебувають є символом єдності учнів з Ісусом. Незважаючи на цю близькість між Ісусом та учнями, опертій на їхній вірі, учні потрапляють у бурю, яка символізує різні важкі та болючі життєві ситуації. Такі ситуації допомагають християнинові чи християнці переконатись наскільки їхня довіра до Господа є великою, чи вони готові довірити Ісусові цілковито своє життя. Кожне життєве випробування виявляє стан нашої віри. Навіть коли Ісус спить, Він не перестає турбуватись про своїх учнів. У цій ситуації Ісус наче залишає учням можливість вибору. Вони можуть рятуватись самі, або попросити в Нього допомоги. Учні, не покладаючись на свої сили звертаються до Ісуса – *Наставниче, гинемо*!

Апостоли не говорять Ісусові, що Він має робити, лише представляють проблему, залишаючи за Ним рішення. Ісус утихомирює бурю своїм словом, виявляючи тим самим свою божественну сутність. Адже Він є воплоченим Божим Словом - Логосом, яким Бог Отець творив світ, море, сушу, сонце зірки і все живе створіння на землі і в морі! Ісус запитує в учнів де ж їхня віра? Це запитання напевно не стільки звучить як докір, а як заохочення учнів перевірити стан своєї довіри Господеві, адже Ісус був з ними у човні, зовсім поруч. Цей чудесний порятунок викликав велике здивування в учнів і дав їм нагоду ще краще пізнати Ісуса, щоб в майбутньому могти цілковито довірити Йому своє життя. Багато свідчень про порятунок у смертельних ситуаціях можемо почути також від наших воїнів, коли вони звертаються у щирій молитві до Господа.

Напевно кожен з нас може побачити свою подібність до учнів у човні, особливо коли під загрозою знаходиться наше життя, чи життя рідних і близьких людей. Страх смерті часто паралізує віру християнина у вічне життя. Апостол Павло навчає, що *віра є запорукою того, чого сподіваємось, доказом речей невидимих* (Євр 11,1). Важко людині повірити в те, чого не бачить. Однак, коли людина щось бачить це вже не віра, а знання. Знання даються людині легше ніж віра напевно тому, що знання це природний дар, яким наділена майже кожна людина, а віра це дар надприродний, який Господь дарує тим, які Його шукають.

Просімо про дар надприродної віри, бо сьогодні ми християни разом з Ісусом Христом продовжуємо місію проповіді Євангелія тим, які ще не пізнали Ісуса і не прийняли Його своїм єдиним Господом і Спасителем. Цей човен в якому перебуває Ісус є також символом Христової Церкви, яку ніякі пекельні бурі не подолають. Бо сам Ісус є керманичем човна Церкви, який буде з нами до кінця віку. Якщо з нами Бог, то хто проти нас! Амінь.

30 жовтня
Четвер
Свв. мчч. Зиновія й Зиновії, сестри його
Блаж. сщмч. Олексія Зарицького, пресвіт.
Лк. 41 зач.; 9, 7-11.

Ісус, як мудрий Вчитель, висилає своїх апостолів з проповіддю Божого царства, давши при цьому владу виганяти злих духів і оздоровляти хворих. Адже в майбутньому їхнім завданням буде продовжувати місію Ісуса. І коли вони почали це робити, їхня проповідь, підкріплена звільненнями і зціленнями була дуже дієвою, так, що серед людей пішов розголос про такі незвичайні події. Христос за допомогою учнів помножив і поширив справу проповіді Євангеліє у багато разів. І це ехо апостольської місії дійшло аж до палацу Ірода, який налякався. Святий Іван Золотоустий говорить, що Ірод так налякався померлого Івана Хрестителя що навіть почав думати про воскресіння померлого Предтечі. У цього тирана заговорило нечисте сумління. Напевно відтята голова Хрестителя аж до його смерті не виходила з його пам'яті.

Тепер він чує про славу іншого пророка, набагато більшого від Івана, який навіть творить чудеса. І тепер його злочинне сумління знову затряслося від страху, так що він почав у паніці говорити своїм підвладним, що це воскрес Іван Хреститель.

Після вдалої місії апостолів, Ісус разом з ними віддаляється у пустинне місце. За словами св. Івана Золотоустого, Ісус це часто робив, коли слава про Нього поширювалась занадто скоро. Ісус скривав свою Божественну природу за людською природою тому і забороняв своїм учням говорити про Нього. Ісус бажав, щоб це стало явним після Його воскресіння. Хоча Христос і пішов на пустиню, однак, народ не залишив Його в спокої і пішов за Ним. Бо люди любили Ісуса, насамперед відчуваючи Його любов до себе. І незадовго люди були винагороджені за свою любов до Господа – він зцілив хворих, які там були, а також наситив їхні душі словами проповіді Божого Царства. Хоча відданість і любов народу до Ісуса була велика, однак добродійства Ісуса перевищували всі їхні старання. Ісус оздоровлює всіх і не питає їх про віру, бо за словами св. Івана Золотоустого, ці люди виявили свою віру тим, що прийшли до Ісуса, залишивши свої домівки і всі справи і навіть голод не примусив їх залишити Ісуса.

Христос зцілить і твої брате і сестро душевні і тілесні рани, якщо ти прийдеш до Нього з великим довір'ям і щирою молитвою. Він знає твою потребу і завжди хоче допомогти, бо Він є Любов'ю.

Без віри не можливо подобатися Богу, бо хто приступає до Бога, мусить вірити, що він існує і дає нагороду тим, які його шукають (Євр 11, 6).

31 жовтня
П'ятниця
Свв. апп. Стахія, Амплія і тих, що з ними
Св. мч. Єпімаха
Лк. 42 зач.; 9, 12-17.

За Ісусом завжди ходило багато людей, напевно тому, що вони отримували від Нього те, чого найбільше кожна людина потребує – любов. Життя Ісуса є для нас яскравим прикладом того, чим є любов. Вона насамперед не є абстрактним, теоретичним поняттям, а конкретним виявом добра для іншої людини. Лука описує, що коли Ісус з апостолами хотіли піти на самоту, щоб трохи відпочити після важкої місії, люди взнавши де вони знаходяться, відразу поспішили до них. Таким чином відпочинок потрібно було відкласти. Ісус не втік і не відмовився мотивуючи це втомою, але прийняв цих людей з любов'ю і проповідував їм про Царство Боже, зціляв і звільняв, даруючи надію на життя вічне. А коли апостоли запропонували Господеві відіслати людей, щоб ті відпочили і поїли, Ісус знову виявив людям своє Милосердя, вирішивши їх нагодувати в пустинному місці, помноживши для них хліб і рибу. Апостоли мали лише п'ять хлібів і дві риби і не розуміли як Ісус хоче ними нагодувати більше ніж п'ять тисяч людей. Хоча вони бачили вже багато чудес Ісуса, все таки не сподівались, що Ісус зможе зробити чудо помноження їжі. Кілька хлібів і рибок, якими людина ділиться з іншою людиною, віддаючи це в руки Ісуса – стають чудом виявлення Божої і людської любові. У цьому випадку збулися слова Ісуса, що насамперед потрібно людині шукати Боже Царство, а все інше додасться. Де ж нам потрібно шукати Боже Царство? Тим Божим Царством є сам Ісус Христос. Ця подія помноження хлібів має також глибше богословське значення – вона є прообразом встановлення Ісусом святої Таїни Євхаристії. Після цього чуда помноження Ісус сказав юдеям, що Він є справжнім небесним хлібом, яким Отець Небесний хоче годувати своїх дітей. Хто їсть хліб пшеничний має життя дочасне, а хто спочиває Хліб Небесний, тобто Святу Євхаристію - має життя вічне.

Дякуємо Тобі, любий Ісусе за те, що годуєш нас Небесним хлібом, даючи нам на поживу своє Тіло під виглядом хліба і вина у Пресвятій Таїні Євхаристії, вчиняючи нас спадкоємцями Царства Небесного! Амінь.

1 листопада
Субота

✢ Священномученика Теодора Ромжі, єпископа Мукачівського

☙ Святих чудотворців і безсрібників Космиа й Дам'яна

Лк. 22 зач.; 6, 1-10.

Події сьогоднішнього євангельського уривку відбуваються в контексті суботи, яка в старозавітній традиції освячена відпочинком самого Бога: «*…і спочив сьомого дня від усього свого діла, що творив був*» *(Бут 2,2)*. Отож, дії Христових учнів, а також самого Ісуса, які порушують приписи щодо суботи, наражаються на гостру критику з боку фарисеїв, відомих своїм суворим дотриманням релігійних правил. Насправді ж, Святе Письмо Старого Завіту не забороняло зривати й їсти колоски в суботу. Це була інтерпретація Божого Закону, яка ґрунтувалася на переданні.

Ісус захищає Своїх учнів, апелюючи до відомого випадку царя Давида і його супутників *(1 Сам. 21, 1–6)*, які спожили хліби, пожертвувані Богові в храмі. Ці хліби були прообразом Євхаристійного Хліба, а вчинок Давида – вказівкою на епоху Нового Завіту, в якій не лише священники, а всі вірні покликані втамувати свій екзистенційний (сутнісно-життєвий) голод через Причастя Святими Дарами. Це споживання святинь звершується в Неділю, яка для перших християн була не лише святим днем – *«Днем Господнім» (Одкр. 1,10)*, а й восьмим днем, тобто початком нового періоду, що не матиме кінця.

Другий епізод – зцілення сухорукого – є своєрідною провокацією Ісуса. Очевидно, що Він свідомо чинить це зцілення саме в суботу. Час Божого відпочинку минув. Після створення людини шостого дня, сьомий день радісного й безтурботного перебування в раю завершився катастрофою гріхопадіння. Бог, через надмір любові, бажає прийти до свого творіння, щоб вберегти його від ще більшої помилки – втамування свого екзистенційного голоду плодами дерева життя, що могло б призвести до вічного життя в стані гріха. Господь віддаляє людину від раю, але обіцяє їй спасіння. І ось: *«Коли ж сповнився час, Бог послав Свого Сина…» (Гал. 4,4)*. Послав Його, щоб відновити впале створіння, оживотворити його у Святому Дусі. Ось чому Ісус оздоровляє в суботу — Він уприсутнює любов Бога Отця, Який милосердиться над Своїм

найулюбленішим творінням у Всесвіті – людиною, життя якої позначене гріхом, хворобою та смертю.

Запитання Ісуса: *«Питаю вас: чи годиться в суботу добро чинити, чи зло робити? Спасти життя чи погубити?» (Лк. 6,9)* – це продовження діалогу з Адамом, а в ньому – з усім людством: *«Де ти?» (пор. Бут. 3,9).* Що годилося робити в раю: добро чи зло? Відповідь очевидна. Отож, Господь-Творець знову простягає руку до Свого творіння, щоб оздоровити ту кінцівку, яка колись торкнулася забороненого плоду і втратила життєдайність Святого Духа.

Через руку священників ми всі отримуємо новий плід з нового Дерева життя – Євхаристію, плід хресної смерті й Воскресіння. Робимо це зокрема в новий день відпочинку – в Неділю. Чинимо це, щоб втамувати голод за вічним, блаженним життям і щоб зцілитися від хвороби гріха.

2 листопада

Неділя 21-ша по Зісланні Святого Духа

Святих мучеників Акиндина, Пигасія, Афтонія, Єлпидифора й Анемподиста

Лк. 35 зач.; 8, 5-15.

У наші дні Церква невтомно проповідує важливість читання та роздумування над Божим Словом. Проте варто зазирнути в недалеку історію, і ми можемо здивуватися: більшість людей були неграмотними, тобто не вміли ні читати, ні писати. Отож, у давнину Боже Слово передусім проголошувалося. Недарма апостол Павло стверджує: «*Тож віра – із слухання, а слухання – через слово Христове» (Рим. 10,17).* У Ранній Церкві навіть існувало окреме служіння, яке високо цінувалося, – служіння читця, особи, яка вміла виразно читати Святе Писання для християнської спільноти.

Хоча сучасна ситуація істотно відрізняється від порівняно недавнього минулого, проголошення Божого Слова в церковній громаді й надалі залишається одним із найважливіших моментів літургійного життя.

На кожній Божественній Літургії, під час інших богослужінь, а також у спільнотному читанні Божого Слова приходить Сіяч – Христос. Хоч усі зерна Божої благовісті є винятково добрими, не всі вони мають

можливість прорости в нашому серці. Загадковий вислів Ісуса: *«Вам дано знати тайни Божого Царства; іншим же – у притчах, щоб вони, дивлячись, не бачили, і слухаючи, не розуміли» (Лк. 8,10)*, не означає, що Боже Слово належить лише вибраним. Цей вислів указує на те, що без автентичного учнівства з Ісусом буде дуже важко сприйняти і зрозуміти Його життєдайне Слово.

Ріст Божого Слова на ріллі серця і душі залежить від нашого особистого стосунку з Христом. Не варто очікувати якогось містичного одкровення, щоб зустріти Ісуса. Достатньо почати обробляти ґрунт серця через плекання чеснот, любов і повагу до ближнього, безкорисливе служіння – і саме тоді ми зможемо відчути, як зерна Божого Слова колосяться і приносять плід миру, доброти, лагідності.

Сіяч сіє щедро, понад міру, з надією на стократний урожай. Але навіть Він – Творець Неба і Землі – залишається безсилим перед закритим серцем людини, яка не бажає культивувати благовість Христа.

3 листопада
Понеділок
Свв. мчч. Акепсими, єп., Йосифа, пресвіт., і Аїтала, дияк.
Оновлення храму св. вмч. Юрія, що в Лідді, де спочиває його чесне тіло
Лк. 43 зач.; 9, 18-22.

«А ви», – спитав їх, – «що кажете про Мене? Хто Я?» (Лк. 9,20). Це фундаментальне запитання, звернене до кожного Христового учня. Його парадокс полягає в тому, що хоча можна, разом з апостолом Петром, впевнено відповісти, що Ісус є Христом, тобто Божим Помазаником, – насправді відповідь на це запитання є справою цілого людського життя. Кожного дня, знову і знову, стоячи перед реальністю страждання чи радості повсякдення, доводиться відповідати на питання: ким для мене особисто є Ісус?

А якою є Його відповідь? Що Ісус бажає сказати мені? *«Син Чоловічий має багато страждати…» (Лк. 9,22).* Страждати за мене, боротися за моє спасіння, за моє щастя і вічне блаженство. Ось чим Христос завжди переймається. Моє життя не є для Нього байдужим – воно в центрі Його постійної уваги.

Пророцтво Ісуса про Його хресну місію не зупиняється на стражданнях. Він бачить остаточну мету всіх випробувань: «*…та Він на третій день воскресне*» (Лк. 9,22), – запевняє Він кожного з нас.

На відміну від апостолів у період їхньої останньої Пасхи з Учителем, для нас життя Ісуса вже не є оповите таємницею Його смерті. Ми достеменно знаємо, що Він воскрес, а самі апостоли засвідчили цю істину мученицькою смертю. Природно: ніхто не бажає помирати в муках за вигадку. Апостоли мали безпосередній досвід зустрічей і спілкування з Воскреслим Христом.

Отож, маючи запевнення Його Воскресіння, залишається запитати самого себе: а який мій досвід зустрічі з Ісусом? Невже я ніколи не помічав, що Він опікувався мною, огортав мене Своєю любов'ю і підтримував у мені надію на воскресіння?

4 листопада
Вівторок
Преподобного отця нашого Йоанікія Великого
Святого мученика Нікандра, єпископа Мирського
Святого Єрмея, пресвітера
Лк. 44 зач.; 9, 23-27.

(Лк. 44 зач.; 9, 23-27) Для кожного християнина хрест — це не лише знак страждання й болю, але передусім символ воскресіння і перемоги над гріхом та смертю. Хрест — це також інструмент спасіння, і, за словами самого Ісуса, лише той, хто щоденно братиме свій хрест, тобто прийматиме реальність життя такою, якою вона є, врятує свою душу.

Спокуса втекти від реальності, замкнутися у власному маленькому світі може переслідувати будь-яку людину. Особливо гострою вона стає у часи випробувань і труднощів. Спокійно, без нарікань і звинувачень, нести свій хрест — це і є Хресна Дорога самого Ісуса. Наше ж скромне покликання — розділити її з Ним. Ми ніколи не є самотні й покинуті, бо, окрім хреста як інструмента освячення та спасіння, маємо видимі знаки Божої присутності: Його святе Слово, Святі Таїнства, церковну спільноту та, зрештою, молитву. Отож, наш спільний хресний шлях з Ісусом — це не лише дорога болю й випробувань, а й місце зустрічі та діалогу з Богом і ближніми.

Бачити в хресті знак найвищої любові, роздумувати над тим, що Ісус помер конкретно за мене, визнавати Його спасенну дію в моєму житті тут і зараз — це надійні орієнтири у паломництві до нашої особистої Голгофи з Воскресінням. Це аж ніяк не означає, що Христос або Церква возвеличують страждання чи закликають закривати очі на болісні наслідки тих чи інших подій, які нам трапляються. Зовсім ні. Проте забути, що всі обставини нашого життя мають сенс у Божому плані спасіння, — означає ризикувати впасти у відчай і втратити надію на Божу допомогу.

Бог є Батьком, який ніколи й за жодних обставин не покине свого сина чи дочку. Це не витвір нашої уяви, а Його обітниця: *«Невже ж забуде жінка своє немовля? Не матиме жалю до сина утроби своєї? Та коли б навіть вона забула, Я тебе не забуду» (Іс. 49,15).*

5 листопада
Середа
Святих мучеників Галактіона і Єпістими
Лк. 47 зач.; 9, 44-50.

Бажання людини бути визначною, або принаймні зауваженою й пошанованою у колі своїх ближніх — закладене в серце самим Творцем. Ось чому Ісус приймає прагнення Своїх учнів бути найбільшими в Його Царстві. Він не докоряє апостолам за їхнє, на перший погляд, неслушне прохання, але коригує його на прикладі дитини.

Природно, що дитина повністю й у всьому покладається на своїх батьків. Отож, шлях до справжнього успіху — це безмежна довіра до Бога як до Отця, Який навчає, підтримує й провадить. Другим кроком до реалізації прагнення величі є безкорисливе служіння братам і сестрам. Іншими словами, це — наслідування життєвого стилю Ісуса, Який *«…прийшов не для того, щоб Йому служили, лише щоб служити й віддати Своє життя як викуп за багатьох» (Мк. 10,45).*

Чудова новина сьогоднішнього євангельського уривку полягає в тому, що в Божій логіці немає місця для конкуренції: усі, навіть ті, хто зовні не належить до спільноти, як зауважив апостол Іван, мають можливість розділити той самий вінець перемоги *(пор. 2 Тим. 4,7–8)*. *«…Бо хто не проти вас, той з вами» (Лк. 9,50)*, — запевняє Ісус.

Було б вкрай нерозважливо не прагнути до отримання вінця перемоги в Божому Царстві, бо цей вінець — це вічна зустріч з Триєдиним Богом, Якого ми шукаємо, до Якого взиваємо і Якому поклоняємося впродовж усього життя. Невже хтось із охрещених християн позбавлений запрошення до реалізації дару святості? Невже хтось виключений із Трапези Господньої? Ні. Усі — покликані, усі — вибрані, усі — улюблені, і всі — надзвичайно важливі. Лише вільна воля людини може відмовитися від грандіозного свята Божої любові у вічності.

6 листопада
Четвер

☩ Святого Павла, архиєпископа Царгородського, ісповідника
Лк. 48 зач.; 9, 49-56.

«Господи, хочеш — ми скажемо, щоб вогонь зійшов з неба й пожер їх?» (Лк. 9,54). Ці слова можуть викликати шок у слухачів Божого Слова. Апостоли Яків та Іван, які були втаємничені в особливі події життя Ісуса — воскресіння з мертвих дочки Яіра та Його Преображення, — звертаються до Нього як до жорстокого всемогутнього царя. Вони буквально спокушають Ісуса покарати негостинних і ворожих самарян.

Як не дивно, але багато християн досі носять у своєму серці саме такий образ Бога — жорстокого тирана, суворого наглядача за неухильним дотриманням усіх церковних і моральних норм. Ще гірше — саме такий спотворений образ Бога часто передають дітям. Однак відповідь Ісуса на цю «молитву» апостолів не забарилася: «*Ісус, обернувшись, почав їм докорятиі» (Лк. 9,55).*

Бог не приймає спотвореного образу Самого Себе. Він — Абсолютна Любов і Милосердя. Господь не карає Своє творіння — людину, навіть якщо вона відвертається від Нього. Оскільки людина не здатна жити без Божої любові, кожен необачний вчинок, що віддаляє її від Бога, сам по собі стає покаранням — бо веде до духовної загибелі.

Ісус іде в інше село. Бог завжди має вихід із ситуації, бо Він — понад усі події й обставини. Вірно йти за Ісусом, адже це означає досвідчити, що навіть у безвиході є вихід. Саме це зрозуміють Іван і Яків, коли побачать свого Учителя живим після Його хресної смерті.

7 листопада
П'ятниця
Святих тридцяти трьох мучеників, що в Мелітині
Прп. і чудотв. Лазаря, що постив на Галисійській горі
Лк. 50 зач.; 10, 1-15.

Сьогоднішній євангельський уривок — це місійна програма, яку Господь доручає Своїм учням, тобто кожному з нас. Безперечно, священнослужителі та богопосвячені особи є першими, хто покликаний сповіщати прихід Божого Царства, нести у світ Добру Новину — Євангеліє. Проте це ж саме завдання належить кожному охрещеному. Христос не вимагає від Своїх учнів виголошення переконливих промов чи написання глибоких трактатів. Він просить євангельського способу життя, що саме по собі є найпереконливішою проповіддю.

Про святого Франциска оповідають, що, посилаючи своїх братів на проповідь у місто, він мовив: «Ідіть і проповідуйте; якщо потрібно — вживайте навіть і слова». Ось справжній ідеал євангельської проповіді — свідчення присутності та дії Ісуса власним життям.

«Не беріть з собою… не вітайте…» (Лк. 10,4). Цими словами Христос відкриває, що місія євангелізації — це не людська ініціатива, а справа Божа, яку Він сам підтримає у Своєму Провидінні. І ця справа настільки термінова, що немає часу навіть на вітання — тобто на беззмістовні балачки. Ми покликані негайно, в цю ж мить, увійти у логіку поширення Божого Царства. Навіть коли я є сам-один, мої дії, моє мовчання, моя постава мають бути проповіддю Євангелія.

«…Їжте, що поставлять перед вами» (Лк. 10,8), — просить Ісус Своїх учнів. Він закликає нас не домагатися привілеїв через те, що ми є Його послідовниками, а з терпеливістю приймати те, що маємо, — ресурси й обставини, які у кожному конкретному випадку є цілком достатніми, щоби проголошувати Божу любов.

А як же бути з суворим запевненням: *«Кажу вам: того дня Содому буде легше, ніж тому місту» (Лк. 10,12)*? Невже Господь справді покарає вогнем і сіркою тих, хто відкидає Його благовість? Відповідь випливає з логіки Божої любові: той, хто її відкидає, сам себе карає. Замість того щоб втішатися теплотою і ніжністю Божої батьківської любові, людина відчуває її як пекучий докір — постійну присутність і нагадування про обраний нею шлях, що відводить від істини.

«Ідіть — ось Я вас посилаю…» (Лк. 10,3). Нехай це Христове слово стане для нас програмою, метою і радістю нашого життя.

8 листопада
Субота
☩ Собор святого архистратига Михаїла та інших безтілесних сил
Лк. 29 зач.; 7, 1-10.
Лк. 51 зач.; 10, 16-21.

(Лк. 29 зач.; 7, 1–10) Сотник був чужинцем. Він не належав до юдейського народу, але прихильно до нього ставився і навіть збудував синагогу в Капернаумі. Він є образом людини, яка, на перший погляд, може здаватися далекою від Церкви і від Христової віри, але своїми добрими вчинками іноді перевершує тих, хто вважає себе послідовником Ісуса.

Євангельський текст відкриває причину, через яку сотник не наважився особисто зустрітися з Ісусом: він вважав себе недостойним, тоді як юдеї називали його достойним. Отже, однією з найвизначніших рис Христового учня є смиренність. При цьому не слід розуміти смиренність як пасивність перед обличчям несправедливості чи постійне повторювання, що я негідний. Справжня смиренність — це визнання правди про самого себе.

Сотник визнає: він — людина підвладна й водночас владна, котра має вояків у підпорядкуванні. *«Кажу одному: "Іди" — і йде; іншому: "Прийди" — і приходить» (Лк. 7,8)*. Але він також — язичник, до якого юдеї не могли входити в дім.

Капернаумський сотник просить не про зцілення родича, друга чи вірного воїна, а про слугу, який у тогочасному суспільстві прирівнювався до власності. Це вражає самого Ісуса: *«Почувши це, Ісус здивувався ним і, обернувшись, сказав до народу, що йшов за Ним: "Кажу вам: навіть в Ізраїлі Я не знайшов такої віри"» (Лк. 7,9)*. Отже, Бог не перестає дивуватися глибині любові людського серця. Ми здатні на значно більше, ніж робимо чи уявляємо. Смиренна доброта щодо ближніх може досягнути великої глибини. Підтвердженням цього є життя багатьох святих — вірних послідовників Ісуса.

Євангелист не повідомляє, чи ввійшов Ісус у дім сотника. Відомо лише одне: у цьому домі явно проявилася Божа благодать — слуга

зцілився. Це може підбадьорити нас на дорозі віри: навіть коли Христос захований перед нашими очима, Його ніжний дотик любові здатен проникнути всюди, де б'ється смиренне серце, сповнене любові й співчуття до ближнього.

(Лк. 51 зач.; 10, 16–21) Віра допомагає нам поглянути за обрій чуттєвого й матеріального світу й визнати, що, окрім видимого, Господь є також Творцем *«усього невидимого» (Символ віри)*. Це не означає, що ми просто віримо в існування «духів». Ми визнаємо, що Бог у Своєму милосерді зробив людину учасником двох вимірів — матеріального й духовного.

Саме в духовному вимірі існують Божі посланці — ангели, які, хоч і невидимо, однак цілком конкретно допомагають нам у дорозі до спасіння.

Свято Архистратига Михаїла і всіх безтілесних сил — це свято торжества Божої справедливості. У ньому Бог захищає Своє улюблене творіння — людину — від згубного впливу злого духа. Господь наче прагне звести нанівець усі намагання зла позбавити людину її найвищої гідності — бути Божим сином чи дочкою.

Слово *ангел* означає *вісник*. Це той, хто проголошує Божу волю, Боже Слово. І виявляється, що й нам дана Божа влада діяти як ангели: топтати голову невидимих зміїв і нести ближнім Добру Новину Євангелія.

Боротьба зі злом не є кінцевою метою життя християнина. Це лише один зі шляхів до Неба. *«Радійте, що імена ваші записані на небі» (Лк. 10,20)*, — звертається до нас Ісус. Чи може бути більша радість, ніж знання, що ми наперед вибрані, вписані, бажані — як громадяни Неба?

Усвідомлення цього факту може додати сили в щоденній духовній боротьбі, де ангели — наші спільники, а ми — співучасники їхнього служіння, коли боремося зі злом і захищаємо себе та ближніх від його згубного впливу.

9 листопада

Неділя 22-га по Зісланні Святого Духа

Святих мучеників Онисифора й Порфирія

Преподобної матері нашої Матрони

Преподобної Теоктисти, що з Лезви

Лк. 83 зач.; 16, 19-31.

Притча про багача і Лазаря вражає драматичною прірвою між людиною, що насолоджувалася безмежними втіхами, та людиною, яка зазнавала тяжких страждань. Своїм прагненням насититися бодай крихтами і своєю постійною присутністю поблизу дому багача, Лазар був Божим знаком, який намагався подолати цю прірву. Але, на жаль, усе було марно. Багач із кожним бенкетом лише збільшував відстань між собою та бідолахою Лазарем — відстань, яку можна було легко усунути, якби він мав бодай краплю бажання й співчуття.

Дивує, що Господь не втручається в цю ситуацію — як, зрештою, не втручається і в долю братів багача наприкінці притчі. Бог довіряє людині відповідальне адміністрування дарованих Ним благ. Жодна річ, якою ми володіємо, не є повністю нашою. Смерть робить цю істину очевидною: ми не можемо взяти з собою нічого. Багач не успадкує свого багатства, а Лазар не залишиться у своїх стражданнях. До Божого Царства можна принести тільки одне — вчинки любові.

Невтручання Бога, однак, є тимчасовим. У другій частині притчі ситуація вже не залежить ані від обставин, ані від рішень окремих людей — тепер усе у Божих руках. Царство Боже — це сама Любов, але й Справедливість, без якої Любов перетворюється на поблажливість і розбещення.

Кожен із нас є учасником першої частини цієї євангельської історії. Ми ще маємо всі можливості подолати прірви, що виникли в нашому житті чи в наших стосунках із ближніми через гріх. Саме ми. Господь залишає нам повну свободу: любити чи ігнорувати, допомогти чи пройти повз. Він не примушує любити й прощати, але запрошує нас до Свого Царства — місця, де без любові в серці неможливо перебувати, бо це Царство позбавлене «журби і печалі».

10 листопада
Понеділок
Святих апостолів Ераста, Олімпа, Родіона і тих, що з ними
Лк. 52 зач.; 10, 22-24.

«Усе передав Мені Отець Мій…» (Лк. 10,22). Ісус завжди описує Бога в термінах Отця, тобто Батька. Виявляється, Бог — це не лише найвищий

Абсолют, — Його ідентичність відкривається через особисті відносини. Саме Ісус привідкриває нам Таїнство Триєдиного Бога. Господь, хоча й єдиний, перебуває в трьох Особах: Отця, Сина і Святого Духа.

Ісус — Друга Особа Пресвятої Трійці — є іконою Отця. Саме на Його образ і подобу створена людина. Тільки в Ісусі ми можемо віднайти зразок ідеальної людини. Будучи справжньою людиною, Ісус не перестає бути Богом. Отож, наша молитва, наші стосунки з Ним, наш досвід Його присутності в повсякденному житті — це завжди зустріч із Пресвятою Трійцею, з єдиним Богом у трьох Особах.

«Щасливі очі, що бачать те, що ви бачите» (Лк. 10,23), — звертається Ісус до Своїх учнів. А як бути нам — тим, хто ніколи не бачив Ісуса фізично присутнього? У Євангелії від Івана Христос дає відповідь на це питання: *«Щасливі ті, які, не бачивши, увірували!» (Ів. 20,29)*. Отже, наш учнівський досвід — це насамперед досвід віри. Саме віра допомагає нам розпізнавати постійну присутність і дію Господа у щоденній реальності.

Ісус називає нас щасливими. Тим самим Він відповідає на одне з найважливіших питань людського життя: що робить людину щасливою? Виявляється, джерелом справжнього щастя є віра. Без неї людське життя позбавлене усвідомлення того, що людина постійно люблена, що є Той, Хто її очікує, що існує Царство Небесне — наша справжня батьківщина, родинний дім, де ми побачимо Бога обличчям до обличчя *(пор. 1 Кор. 13,12)*, Якого тут, на землі, бачимо лише очима віри.

11 листопада
Вівторок
Святих мучеників Мини, Віктора й Вінкентія
Святої мучениці Стефаніди
Преподобного отця нашого й ісповідника Теодора Студійського
Лк. 55 зач.; 11, 1-10.

Євангелист Лука особливо наголошує на важливості молитви. Саме в його Євангелії Христос постає передусім як Той, Хто молиться. Він молиться перед важливими рішеннями, у хвилини радості, у стражданнях, а також у моменті найбільшої самотності — на хресті.

Усі ми знаємо, що молитва — це діалог людини з Богом. Однак не слід приховувати правду: не завжди в нашому серці зароджується живе прагнення до молитви. Проте Христос запевняє нас, що вислуханою

буде не обов'язково емоційна чи красномовна молитва, а настійлива. Тож, в часи духовної пустелі чи лінивства молитва стає справжнім свідченням любові та упования на Бога. Любові — бо той, хто любить, навіть ціною великого зусилля прагне бути присутнім, служити, спілкуватися з Тією Особою, яку любить. Упования — бо, молячись, ми просимо допомоги у тих справах, які перевищують людські можливості, і тим самим визнаємо, що лише Бог має силу нам зарадити.

Молитва «Отче наш», якої Ісус навчає Своїх учнів, є взірцем для кожної християнської молитви. Вона настільки всеохоплююча й глибока, що протягом століть в історії Церкви було написано незліченну кількість коментарів, тлумачень і духовних наук, присвячених лише їй.

Саме ця молитва відкриває нам Бога як люблячого Батька. Слово «Отче», сказане Ісусом арамейською мовою (Абба), можна перекласти як «Татусь» або «Татечко». Це не лише богословське, а й екзистенційне одкровення: Бог — близький, ніжний, турботливий.

У Господній молитві ми знаходимо цілу палітру молитовних вимірів: – ми прославляємо Бога: «Нехай святиться ім'я Твоє»; – ми просимо: «Хліба нашого насущного дай нам» — маючи на увазі не лише щоденний хліб, але й Хліб Євхаристійний, що дарує нам суть нашого буття – життя вічне; – ми просимо прощення: «Прости нам» — і зобов'язуємося також прощати іншим; – і, насамкінець, благаємо про витривалість у випробуваннях: аби ми не залишилися наодинці з гріховною спокусою, а були підтримані Божою присутністю — присутністю, яку пізнаємо найперше через молитву.

12 листопада
Середа
☩ Святого священномученика Йосафата, архиєпископа Полоцького
❀ Святого отця нашого Івана Милостивого, патріарха Олександрійського
Преподобного отця нашого Ніла
Блаженного священномученика Григорія Лакоти, єпископа
Лк. 56 зач.; 11, 9-13.
Йо. 36 зач.; 10, 9-16.

(Лк. 56 зач.; 11, 9–13) Мабуть, кожен Христовий учень, окрім досвіду Божої любові та Його допомоги, мав і досвід Божого мовчання — коли молитва, навіть наполеглива, поєднана з постом, не отримувала жодної видимої відповіді. Як тоді зрозуміти слова Ісуса: *«Кожен бо, хто просить — одержує; хто шукає — знаходить; а тому, хто стукає — відчиняють» (Лк. 11,10)*? Відповідь дає сам Христос: *«Отець Небесний дасть Святого Духа тим, що в Нього просять» (Лк. 11,13)*.

Отож, найважливіше завдання кожної молитви — це прохання про дар Святого Духа. Саме Він здатен запалити наше серце любов'ю до Бога і до ближнього. Завдяки Третій Особі Пресвятої Трійці ми здатні прийняти Божу волю, синхронізувати наші прагнення з подіями, які допускає Господь у нашому житті.

Молитва — це простір дії Святого Духа. І чим більше цього простору буде в нашому житті, тим яскравіше і конкретніше ми досвідчуватимемо Божу присутність, особливо в хвилини випробувань.

Молитва — це мистецтво. А кожен митець вдосконалюється лише через постійне вправляння у своєму ремеслі. Молитися — єдиний спосіб навчитися цього таїнства людино-божественного діалогу.

Досвід Божого мовчання у молитві — це не поразка, а нагода до поглиблення віри. Віри, яка не зосереджується на досягненні дочасного добробуту, а покликує людину до Неба, звідки Бог Отець безупинно посилає Святого Духа всім, хто щиро про це просить.

(Йо. 36 зач.; 10, 9–16) *«Я — Добрий Пастир» (Ів. 10,11)*, — каже Ісус у сьогоднішньому євангельському уривку. Ці слова були особливо дорогими для перших поколінь християн, які зображали Христа як Пастиря з овечкою на раменах. Підтвердження цього знаходимо в ранньохристиянських фресках римських катакомб.

Для перших християн смерть і воскресіння Ісуса ототожнювалися з образом Доброго Пастиря — Того, Хто бере на Себе відповідальність за свою отару, ділить з нею всі негоди, опікується кожною овечкою, а найбільше — найслабшою.

Образ Христа — Доброго Пастиря — є взірцем для кожного Його учня, а особливо для священнослужителів, які покликані уприсутнювати, робити конкретним і видимим Його служіння своєму народові. Саме таким Пастирем, сповненим ревної любові до Христа і Церкви, був священномученик Йосафат. Його супротивники називали

його «душехватом» — і це слово містить глибоку правду: Йосафат вихоплював душі для Христа, присутність Якого він переживав у Церкві, веденій наступником апостола Петра.

Бути пастирем — не означає лише піклуватися про довірених осіб. Іноді це вимагає жертви: відмови від власного комфорту, здоров'я, добробуту, а інколи — навіть життя задля спасіння отари. Саме це зробив Христос. Він не вимагав від інших померти за Нього — Він Сам віддав життя за нас.

Цим шляхом пішов і священномученик Йосафат, віддавши своє життя в руки Отця через мученицький подвиг. До такого самовідданого служіння покликаний кожен учень Ісуса: віддати себе задля братів і сестер, у яких ми впізнаємо Христа, Який, хоч і є Пастирем, часто звертається до нас через найбільш знедолених і упосліджених, просячи нашої участі, співчуття і любові.

13 листопада
Четвер

✝ Святого отця нашого Івана Золотоустого, архиєпископа Царгородського

Лк. 57 зач.; 11, 14-23.
Йо. 36 зач.; 10, 9-16.

(Лк. 57 зач.; 11, 14–23) Досвід зустрічі з Христом, Втіленою Любов'ю, не звільняє нас від потреби постійної духовної боротьби. Дорога наслідування Ісусу — це не завжди приємний і легкий шлях. Часто доводиться вступати в невидиму боротьбу з силами зла, і Христос дає нам приклад цієї боротьби — Своїм протистоянням «піднебесним духам злоби» *(Еф. 6,12)*.

Майже очікувано, Його противники, бачачи жест любові та визволення, приписують Йому дію злими силами — мовляв, Ісус виганяє бісів силою князя бісівського. Це твердження не витримує жодної логічної критики. Проте й сьогодні, у нашому християнському житті, духовна боротьба для багатьох може видаватися безглуздою, а наші зусилля — висміяними чи знеціненими.

«*Прийшло до вас Боже Царство*» *(Лк. 11,20)*, — запевняє Ісус. Там, де є духовне життя, а отже — і духовна боротьба, саме там виявляється Божа присутність. Сили зла завжди прагнуть спокусити людину

привабливими пропозиціями, які на перший погляд можуть видаватися цілком невинними. Проте лише учні Ісуса знають, що диявол — *«батько брехні» (Ів. 8,44)* і майстер обману.

Ісус ніколи не закликає нас боятися злих духів чи уникати боротьби з ними. Він також не зображає духовну боротьбу як щось негативне, виснажливе й обтяжливе. Якщо ми віримо в Бога як у доброго й милосердного Отця, то знаємо: достатньо лише звернутися до Нього з проханням — і злий дух відступить. Але неодмінною умовою є перебування в Домі Отця — життя за логікою Євангелія, а не за логікою світу.

Тоді наша духовна боротьба є не тягарем, а постійною нагодою знову і знову переживати досвід Божої любові.

(Йо. 36 зач.; 10, 9–16) У грецькому оригіналі євангельського тексту прикметник *«добрий»* (грец. *καλός*), яким Ісус характеризує Себе як Пастиря, має два значення: «добрий» і «красивий». Отже, Христос — не просто добрий, а «добро-красивий» Пастир.

Досвід людства вчить, що добро і краса мають глибокий внутрішній зв'язок. Тож не дивно, що Ісус називає Себе взірцем справжнього, прекрасного душпастирства.

Хоча лише частина Божого народу є священнослужителями, кожен охрещений через Таїнство Хрещення отримує участь у загальному священстві. Це священство полягає у щоденному даруванні себе в служінні ближнім, які є образом і подобою Божою. У цьому сенсі кожен християнин у певний спосіб є пастирем — провідником до Бога, особливо для тих, хто ще не пізнав Його любові.

Бути добрим провідником — означає мати прекрасне серце і душу, сповнені любові, милосердя, лагідності, доброзичливості та інших чеснот, які є плодами життя у Святому Дусі. Хто з нас не прагне бути другом або близькою людиною для тих, хто носить у собі таку внутрішню красу?

Христос, як зразковий Пастир, запрошує і нас іти Його шляхом. Ми покликані стати духовно-прекрасними учнями Ісуса, приклад яких надихає, притягує і провадить інших до Христа.

Таким був святий Іван Золотоустий — людина великого дару слова й глибоких чеснот, слова якої захоплювали, а приклад життя спонукав до наслідування Ісуса.

14 листопада
П’ятниця

✢ Святого і всехвального апостола Филипа

Лк. 58 зач.; 11, 23-26.
Йо. зач. 5; 1, 43-51.

(Лк. 58 зач.; 11, 23–26) Ісус привідкриває нам завісу над реальністю, що зазвичай залишається прихованою від людського ока — духовним світом, світом духів. Християни вірять у єдиного Духа Істини — Святого Духа, а також визнають існування службових духів — ангелів, які є вісниками та провідниками для людського роду.

Водночас не можна ігнорувати існування злих духів, які, будучи колись ангелами, остаточно обрали шлях гордині й егоїзму. Упавши в безодню зла, вони намагаються втягнути туди якомога більше людських душ.

Слова злого духа: «*Повернуся в дім свій, звідки я вийшов*» *(Лк. 11,24)* — це серйозне застереження для кожного учня Ісуса, особливо для тих, кому не вистачає радикальності у боротьбі зі злом. Людина не може вступати в діалог із дияволом, бо цей діалог неминуче веде до поразки — гріховного падіння.

Саме тому отці пустелі, перші монахи IV століття, виробили своєрідну духовну систему захисту: щоразу, коли до них приходила спокуслива думка, вони протиставляли їй цитату зі Святого Письма, що викривала підступність і фальш гріховної пропозиції. Багаторазово повторюючи Слово Боже, монах перемагав спокусу.

Попри безмежну любов Бога до людини, ця любов не є насильницькою. Господь очікує від нас свобідного, добровільного вибору на користь добра. Саме спокуси та боротьба з ними стають можливістю засвідчити нашу вірність Божому закликові жити у справжньому, вічному блаженстві, а не в облудному та короткотривалому «щасті», що його пропонує злий дух.

(Йо. зач. 5; 1, 43–51) Усі чотири євангелисти дещо по-різному описують покликання апостолів, адже цей досвід є надзвичайно особистим, а отже — глибоко суб’єктивним. Він не підлягає сухому, протокольному опису, а залишається в серці як особлива подія

Богообраності. Саме такий досвід мали всі апостоли. І такий самий досвід покликання до учнівства має досвідчити кожний християнин.

Апостол Филип, пам'ять якого Церква сьогодні вшановує, без зволікань відповів на заклик Ісуса. Натомість Натанаїл висловив сумнів: *«А що доброго може бути з Назарету?» (Ів. 1,46).* Филип відповідає просто й щиро: «*Прийди та подивися*». І справді, зустріч з Ісусом назавжди змінила життя Натанаїла.

Виявляється, історія кожної зустрічі з Богом унікальна, як унікальна кожна людська особа. Інколи покликання до наслідування Ісуса відбувається непомітно, делікатно, поступово. Інколи ж — потужно і дуже явно, як у випадку апостола Павла.

Що ж єднає всі ці різноманітні історії покликань? Особа Ісуса. Саме Він кличе кожного в особливий спосіб, згідно з його дарами, здібностями та життєвим досвідом. Кожен охрещений є апостолом — тобто посланцем. Бути учнем Ісуса — означає бути носієм Його присутності у світі.

Апостольська місія триває через конкретні вчинки любові до ближніх, особливо до потребуючих. Саме через своїх учнів Христос продовжує виявляти світові Свою любов.

15 листопада
Субота
Початок Різдвяного посту.
Святих мучеників та ісповідників Гурія, Самона й Авіва
Лк. 36 зач.; 8, 16-21.

Розпочинається період Різдвяного посту — часу інтенсивної духовної підготовки до зустрічі з новонародженим Ісусом. На початку цієї дороги Церква пропонує євангельський уривок, у якому Христос закликає Своїх учнів бути світлом — світлом, що освітлює темряву, стоїть на видному місці, привертає увагу перехожих і служить їм. Саме в цьому полягає глибокий сенс посту: освятити своє життя, щоб воно сяяло не лише особистою моральною досконалістю, але насамперед Божим Духом.

Життя християнина має стати живим свідченням дару святості — дару, якого не можна заслужити, а лише отримати з рук Божих і виявити через конкретні вчинки любові.

Євангельська розповідь також містить промовистий епізод про родичів Ісуса, які приходять, щоб, можливо, утримати Його — якщо не від самої місії, то принаймні від висловлювань, що видавалися їм надто провокаційними. Наприклад: «*Хто тіло Моє їсть і кров Мою п'є, той має життя вічне, і Я воскрешу його в останній день*» *(Ів. 6,54)*.

Натомість Ісус руйнує традиційну логіку родинного клану, де кожен мав дбати про громадську репутацію своєї родини. Він розширює уявлення про родину до нечуваних масштабів: «*Мати моя і брати мої — це ті, що слухають слово Боже й виконують його*» *(Лк. 8,21)*. І навіть кровну спорідненість Ісус перетворює на духовну, засновану на Його власній Крові, якою Він обдаровує Своїх учнів: «*Хто споживає Моє тіло і п'є Мою кров, той у Мені перебуває, а Я — в ньому*» *(Ів. 6,56)*.

Отож, кожен із нас є включений до Христової родини і має право пишатися приналежністю до Божої сім'ї, що її становлять безліч братів і сестер — тих, які відповіли на запрошення Ісуса жити Його Словом і споживати Його Найсвятіші Тіло і Кров.

На перший погляд може здатися незвичним, що у згаданій «родинній делегації» була присутня і Пречиста Діва Марія. Євангеліст Марко передає це так: «*Довідавшись про те, Його родичі вирушили, щоб узяти Його, бо говорили: Він не при собі*» *(Мк. 3,21)*. Імовірно, Марія скористалася можливістю побачити Свого Сина. І тому Христове урочисте запевнення про духовних родичів, які слухають і виконують слово Боже, є водночас глибокою похвалою для Богородиці — бо саме вона, як ніхто інший, уважно слухала Слово Боже. Так уважно, що за словами церковного письменника: «Це Слово перетворилося в Марії на Тіло».

16 листопада

Неділя 23-тя по Зісланні Святого Духа

✣ Святого апостола і євангелиста Матея

Лк. 38 зач.; 8, 26-39.

Мт. 30 зач.; 9, 9-13.

(Лк. 38 зач.; 8, 26–39) Розповідь про генезаретського біснуватого — це історія гріха, у темряву якого безстрашно входить Господь. Одержимий злим духом чоловік був явним уособленням духовного занепаду мешканців того краю, які нехтували Божим Законом. Про це

свідчить і наявність стада свиней — тварин, м'ясо яких, згідно з приписами Мойсеєвого Закону, юдеям було заборонено споживати.

Зіткнувшись із злом та його наслідками, людина зазвичай реагує страхом. Саме тому мешканці генезаретської околиці ізолювали біснуватого, прирікаючи його на жахливу самотність серед гробів в пустелі — місцях, що символізували смерть і духовну порожнечу, простір демонічної присутності.

Автентичний учень Ісуса не може жити подвійним життям — як генезаретяни, які допускали зло, і водночас ігнорували страждання того, хто був його очевидниним наслідком і жертвою. Вони удавали, що їхнє життя правильне й упорядковане, не помічаючи аномалії — живої людини, скаліченої злом посеред їхньої спільноти.

Здавалося б, прихід Ісуса мав би покласти край гріху та відновити життя в світлі Божої любові. Але євангельська розповідь показує драму людської свободи: зцілення одержимого викликає неспокій. Люди розуміють, що звільнення від зла вимагатиме змін також і від них, можливо навіть матеріального дискомфорту. І замість прохати Ісуса про милосердя — просять Його піти.

Навіть у цих обставинах Божа любов не припиняє діяти. Вона не нав'язується силоміць, а ніжно пропонується. Її втіленням стає новий апостол — колишній біснуватий: «*Повернись додому й розкажи все те, що Бог зробив тобі*» *(Лк. 8,39)*.

Отже, місія свідчення стосується не лише тих християн, які відзначаються моральною бездоганністю, але кожного, хто, навіть упавши у важкі гріхи, був зцілений Божою любов'ю через Таїнства Хрещення чи Покаяння. Така людина відновлює гідність Божої дитини й покликана свідчити про спасаючу любов Того, Хто «не прийшов судити, а спасти» *(пор. Ів. 12,47)*.

(Мт. 30 зач.; 9, 9–13) Євангельська розповідь про покликання апостола Матея — це оповідь про те, як Бог може увійти в життя грішника, навіть коли його доля, з людської точки зору, здається вже вирішеною.

Митар у часи Ісуса — це не просто збирач податків. Це людина, яка в очах юдеїв зреклася віри, присягнула на вірність імператору, котрий вважав себе божеством, і служила інтересам окупаційної влади.

Такі особи були фактично виключені з релігійного й суспільного життя. Матей був одним із них.

Та для Ісуса важлива не стільки гріховна історія людини, як її безсмертна душа, спрагла правдивого щастя. Христос — особливий лікар, Який не зацікавлений у тому, щоб вивчати хворобу, а прагне зцілити саму особу.

Ісус не просто входить у життя Матея, Він через нього входить і в життя інших митарів. І не боїться осуду за перебування в їхньому товаристві, яке вважалося морально неприйнятним. Він приходить, щоб вилікувати, звільнити і спасти.

Святі Отці називали Божу любов до людини «божевільною». Саме такою любов'ю Бог любить кожного — навіть найбільшого грішника. Він приходить у найнеочікуваніших обставинах, але ніколи не порушує кордонів людської свободи. Матей вибирає Життя, бо розуміє, що ніхто не полюбить його більше, ніж Господь.

Найкраща проповідь для тих, хто ще далекий від Ісуса, — це не гучні слова, а тихі вчинки любові: лагідний погляд, щира усмішка, готовність вислухати, відсутність осуду чи гордовитості. Саме такими простими засобами Христос продовжує торкатися людських сердець і кликати: «*Іди за Мною*» (Мт. 9,9).

17 листопада
Понеділок
Святого отця нашого Григорія, єпископа Неокесарійського, чудотворця
Лк. 59 зач.; 11, 29-33.

Ісус глибоко свідомий гріховності людського роду, який частіше схиляється до гріховних пристрастей, ніж до наслідування Бога в Його смиренні. Хоча слова Євангелія завжди сповнені сили Святого Духа, подібно до всіх слів, які Ісус промовив за Свого земного життя, вони не завжди досягають глибини людського серця.

Повага до людської свободи й вибору є настільки великою, що Бог допускає навіть відкинення Своєї безмежної любові. Але це аж ніяк не означає, що Господь залишає людство на поталу гріха. Його слово є радше пересторогою та закликом: без покаяння і навернення справжнє щастя — неможливе. Як би людина не обманювала себе, що може

прожити без Бога, її внутрішній світ завжди потребуватиме наповнення. І якщо це не буде Божий Дух, то серце може наповнитись духом цього світу — байдужим, самолюбним, позбавленим співчуття.

Євангельський уривок завершується закликом: поставити світло на високий свічник. Але, на жаль, не тільки Боже світло може бути поставленим на підвищення. Світло духа світу — облудне, але привабливе — також часто виставляється напоказ. У такому разі окремі постаті перетворюються на кумирів, яких наслідують, життям яких захоплюються, навіть якщо це життя — не лише далеке від Христа, але й від загальнолюдських моральних ідеалів.

Саме тому учень Христовий покликаний «світитися» лише світлом Христа. Це не знецінює особистих заслуг, зусиль і праці над собою, але нагадує: істинна слава полягає у тому, щоб бути носієм Божого світла — відображенням Його святості.

«…а ось тут більше від Соломона!» (Лк. 11,31) — каже Ісус, говорячи про Себе і Свою спасенну місію через проголошення Божого Слова. Отож ми, як Його учні, маємо безпосередній доступ до Божої Мудрості — справжньої Істини. Яким би простим або, навпаки, складним і незрозумілим не видавалося нам Боже Слово, воно є саме тим Словом, яке спасає людство від гріха і смерті.

18 листопада
Вівторок
Святих мучеників Платона й Романа
Лк. 60 зач.; 11, 34-41.

У часи Ісуса існувало уявлення, що людина бачить завдяки світлу, яке виходить із її очей. Христос апелює до тогочасного уявлення про зір і надає йому глибокого духовного значення.

Вже з перших сторінок Святого Письма світло постає як символ добра, божественної присутності та порядку: це день, у якому людина покликана діяти, виконуючи своє високе завдання — бути образом і подобою Бога. І навпаки, темрява у біблійній мові — це простір хаосу, зла та бунту: *«Це ваша година і влада темряви» (Лк. 22,53)*, — каже Ісус у момент Свого схоплення.

Учень Христа не може наповнювати серце темрявою, тобто злими намірами чи вчинками, — він покликаний чинити діла світла. Серед

цих вчинків, мабуть, одним із найпростіших, але й найглибших, є погляд. Через нього можна висловлювати осуд чи милосердя, презирство чи захоплення, байдужість чи любов. Через погляд Ісус закликає нас передавати іншим Його присутність, дію та любов.

Як сказав один єпископ: «Неможливо стати християнином, якщо в очах якоїсь людини ти не побачиш погляду Отця». Погляд — це елементарний, але водночас надзвичайно промовистий спосіб свідчення Христа.

Євангельський уривок завершується важливим закликом Ісуса: *«Тож дайте милостиню з того, що усередині, і все у вас буде чисте» (Лк. 11,41)*. Господь вказує, що для Нього найважливішою є не зовнішня показовість, а внутрішнє очищення. При цьому Христос не применшує значення конкретних вчинків милосердя, але наголошує: справжня милостиня починається в серці.

Такою внутрішньою милостинею є, зокрема, відмова від осуду ближнього. Це — довіра Божому Судові, Який знає серце кожного. Фарисеї осуджували Ісуса за невиконання обрядових приписів, але самі залишалися сліпими до глибини гріха, що ховався в їхньому серці. Тому пригадування про власну гріховність — найкраща панацея від духу засудження.

19 листопада
Середа
Святого пророка Авдія
Святого мученика Варлаама
Лк. 61 зач.; 11, 42-46.

Значна частина євангельської оповіді присвячена полеміці Ісуса з фарисеями. Сьогодні це слово стало синонімом лицемірства, але за часів Христа воно мало зовсім інше значення. Фарисеї — здебільшого ремісники — користувалися великою пошаною в суспільстві. Вони ревно дотримувалися Закону Мойсея, оберігали юдейську ідентичність від загрози еллінізації, активно протистояли поширенню язичницьких звичаїв. Їхнє служіння виглядало благородним, а вплив у народі — вагомим і авторитетним.

Коли Ісус виголошує низку зауважень на адресу фарисеїв, Він робить це не для того, щоби принизити їх. Навпаки — з любові, з

глибокою надією на їхнє навернення. Бо саме їхнє покаяння могло стати вирішальним поштовхом до переміни всього народу, який часто зосереджувався на зовнішніх формах релігійності, не помічаючи внутрішньої пустки та фальшу.

Виконання обрядів, дотримання літургійних норм, релігійна дисципліна — все це є важливим виявом християнської віри. Але якщо життя Христового учня обмежується лише зовнішньою релігійністю, тоді це вже не віра, а самообман. Ісус недвозначно вказує: *«І це треба було робити, і того не лишати» (Лк. 11,42).* Тобто, релігійні практики мають сенс лише тоді, коли стають інструментом втілення Божої любові в конкретних вчинках милосердя, справедливості та прощення.

Справжня загроза — це коли приписи й звичаї стають єдиним пріоритетом у духовному житті. Тоді «поставити свічку в храмі» може видатися важливішим за потребу простити ближнього, який нас скривдив. Але чи можна в такому разі назвати себе учнем Ісуса?

Слідувати за Христом — означає не лише знати заповіді, але й жити ними. Не лише дотримуватися обрядів, але й наповнювати їх живим духом Євангелія.

20 листопада
Четвер

✢ Преподобної матері нашої Йосафати Гордашевської
Передсвяття Введення у храм Пресвятої Богородиці
Преподобного Григорія Декаполіта
Святого отця нашого Прокла, архиєпископа Царгородського
Блаж. сщмч. Йосафата Коциловського, єп. Перемишльського
Лк. 62 зач.; 11, 47 – 12, 1.
Лк. 83 зач.; 16, 19-31.

(Лк. 62 зач.; 11, 47 – 12, 1) Поведінка Ісуса здавалася парадоксальною для Його сучасників: Він відкрито критикував фарисеїв — праведників в очах народу, — натомість охоче спілкувався з митарями та блудницями. І причина цього полягає не в зневажанні Закону, а в істинному розумінні Божого милосердя. Якщо гріх можна подолати через покаяння та навернення, то куди небезпечнішою є закам'янілість серця, властива тому, хто вважає себе бездоганним.

Грішник, який визнає свою провину, вже стоїть на дорозі Божого милосердя. Натомість людина, переконана у власній праведності, може навіть не здогадуватись, наскільки її серце віддалене від Бога.

Справжнє навернення починається з визнання власної гріховності. Недарма великі святі вважали себе найгіршими з грішників. Це не було фальшиве смирення, а глибоке усвідомлення того, ким є людина перед обличчям Бога. Проте Ісус не закликає нас жити в постійному самоосуді — це суперечить Євангелію. Через Свою смерть і воскресіння Христос уже простив нам гріхи. Проблема виникає тоді, коли ми перестаємо відчувати потребу в Його прощенні та любові, коли наше християнство стає пасткою самозаспокоєності.

Здорова духовність поєднує два ключові виміри: визнання власної недосконалості та радість від постійного прощення, яке дарує нам Христос. У цьому контексті надзвичайно промовистими є слова Папи Франциска:
«Бог ніколи не втомлюється прощати. Це ми втомлюємося просити прощення».

(Лк. 83 зач.; 16, 19–31) Євангеліє — це не просто зібрання натхненних текстів. Це живе Слово Боже, наповнене силою Святого Духа. Воно прагне втілитися у нашому житті, стати дійсністю у наших виборах, словах, вчинках. Саме тому численні святі — це не теоретики, а ті, хто втілював Євангеліє в дійсність свого буття.

Такою була і блаженна Йосафата Гордашевська — засновниця Згромадження Сестер Служебниць, яка обрала шлях служіння найбіднішим з бідних. Її життя — це Євангеліє, написане вчинками милосердя.

Сьогоднішня притча про багача і Лазаря розкриває драму духовної сліпоти. Багач, заглиблений у власне багатство, втрачає здатність побачити Лазаря, який страждає просто перед його дверима. Врешті, байдужість призводить до духовної смерті.

Нам хочеться бути на боці Лазаря — потребуючого, відкритого на поміч Божу. Але, правдиво подивившись у дзеркало власної душі, багато хто з нас виявить у собі риси багача. Наше багатство — це не завжди матеріальні речі. Це можуть бути люди, статус, комфорт, улюблені звички — усе, що робить нас сліпими до потреб інших.

Притча про багача і Лазаря— це заклик поставити в центр нашої уваги не себе, а ближнього. Якщо ми не відповідаємо на потреби того, хто поруч, то жодні молитви й обряди не принесуть ніякого духовного плоду. Євангеліє залишиться для нас високим ідеалом, але не втіленою реальністю.

Свята Йосафата показує: Євангеліє може стати джерелом радості навіть у труднощах. Її служіння не було легким, але вона не нарікала, бо її підтримував Святий Дух, Який надихає і нас втілювати Боже Слово у щоденному житті.

21 листопада
П'ятниця
☩ Введення у храм Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії
Лк. 54 зач.; 10, 38-42; 11, 27-28.

У переважну більшість богородичних свят Церкви візантійської традиції читають на Літургії євангельський уривок про Марту і Марію. Хоча Євангеліє містить дуже невелику кількість згадок про Богородицю, все ж вони є. Чому ж тоді Церква свідомо вибирає читати один і той самий біблійний фрагмент, коли святкує богородичні свята?

Марта і Марія — це два різні, але взаємодоповнюючі способи служіння Богові: контемплятивне, тобто споглядальне молитовне служіння, і харитативне, тобто активне соціальне служіння, допомога потребуючим. Ісус не засуджує Марту і не знецінює її старання активного харитативного служіння. Він вказує на правильну послідовність служінь: спочатку уважне слухання Божого Слова, а відтак — його реалізація через служіння ближнім.

Пресвята Богородиця — є унікальним прикладом гармонійного та безконфліктного поєднання у собі двох способів служіння Богові: молитовного та активного. Саме тому Церква вшановуючи Богородицю проголошує євангельський уривок про Марту і Марію.

Богородиця перш за все слухала Боже Слово, і сьогоднішнє свято — це святкування початку її зростання у науці Божого Слова. Тільки після засвоєння Слова Марія реалізовує Божу волю у власному житті. Євангеліє не приховує, що Богородиця не одразу розуміла сенс усіх подій, які їй доводилося переживати та проте: «*Марія ж пильно зберігала*

все це, роздумуючи в своїм серці» (Лк 2, 19). Отож, Боже Слово не завжди відкривається одразу. Воно потребує застановлення та роздуму, що є одним із видів молитви. Саме це допомагає Христовому учневі не вдаватися поспішно до активізму, а робити вчинки, які справді відображають Божу волю, так як це чинила Богородиця.

22 листопада
Субота
Святого апостола Филимона і тих, що з ним
Лк. 40 зач.; 9, 1-6.

Апостольська місія, тобто проголошення, а ще краще — свідчення Доброї Новини — Євангелія, є завданням кожного християнина.

Ісус посилає своїх учнів на місію, забороняючи їм брати навіть найнеобхідніші речі. Чи не єдиний інструмент, яким будуть користуватися апостоли, — це влада любові, яку їм дарує Ісус. Саме цей єдиний тип влади спонукає Христових учнів служити хворим, молитися за їхнє зцілення і невтомно проголошувати Добру Новину приходу Царства Божого на землю.

Довіра до Божого Провидіння — це дуже важлива передумова апостольської місії кожного християнина. Інколи ми побиваємося, як допомогти у наверненні наших ближніх, дуже часто — найближчих родичів. Упования на Боже Провидіння — це один з найважливіших елементів апостольської місії для навернення ближніх. Безперечно, це упование не сміє бути надмірним і пасивним. Наше власне свідчення зустрічі з Христом має бути виражене в конкретних вчинках та словах, але без Божого доторку до серця людини — навернення є неможливим.

Ісус попереджає своїх учнів, що не завжди їхня місія буде увінчана успіхом. Інколи доведеться *«струсити порох з ніг» (Лк 9, 5)*, тобто завершити місію, яка не приносить жодних плодів. Та це не означає, що все є втраченим. У Божому плані спасіння є місце для всіх людей, а як вони можуть бути приведені до вічного життя в Христі — часто залишається для нас невідомим.

23 листопада
Неділя 24-та по Зісланні Святого Духа
Свв. Амфілохія, єп. Іконійського, і Григорія, єп. Акрагантійського

Лк. 39 зач.; 8, 41-56.

(Лк. 39 зач.; 8, 41–56) Два різні життя: дівчинка, яка помирає у 12 років, і жінка, яка 12 років страждає через кровотечу. Попри різницю у віці зцілених, ці дві євангельські оповіді мають спільний лейтмотив — хвороба, яка спричиняє страждання і веде до смерті.

Бути кровоточивою у тогочасному єврейському суспільстві — означало для хворої жінки бути нечистою і повністю виключеною з суспільно-релігійного життя. Таким чином, до хвороби додавалися інші страждання та випробування: неможливість працювати, повна ізоляція та самотність, а також постійна втрата коштів на лікування. Ситуація драматична і, здавалося б, безповоротна. Проте віра кровоточивої жінки настільки велика, що вона насмілюється торкнутися Ісуса, що означало — зробити Його нечистим. Любов Божа така безмежна, що Ісус абсолютно не звертає уваги на ритуальну нечистоту: Він не просто зцілює — Ісус освячує жінку. Відтепер вона чиста і гідна повернутися до повноцінного життя.

Випадок дочки Яіра не менш драматичний. Ісус вкотре входить у простір ритуальної нечистоти, бо доторкається до мертвого тіла дівчинки, і вкотре віра людини, батьків дівчинки, спонукає Божу любов повернути мертву дитину до повноцінного життя.

Євангельські історії, позначені хворобою і смертю, не говорять про драматичний кінець, а про початок нового повноцінного життя — якщо страждаючий приходить з вірою до Життєдавця.

24 листопада
Понеділок

☙ Святої великомучениці Катерини
Святого великомученика Меркурія
Лк. 65 зач.; 12, 13-15. 22-31.

«…не від надміру того, що хто має, залежить його життя» (Лк 12, 15), — стверджує Ісус у сьогоднішньому євангельському уривку. Звичайний людський досвід підтверджує слова Ісуса про другорядність матеріальних благ. Якби саме вони визначали життя людини, то нашим завданням було б постійне накопичення різного роду матеріальних ресурсів. Проте крихкість людського життя, хвороби, біди, нещасні

випадки та катаклізми свідчать тільки про одне — неможливо забезпечити собі щасливе життя тільки через багатство.

«Тому кажу вам: Не журіться про життя ваше» (Лк 12, 22), — звертається Ісус до своїх слухачів і до нас. Звісно, це не означає, що ми повинні занедбати піклування про мінімальні матеріальні блага, які забезпечують нам можливість жити. Але якщо саме вони є центром наших щоденних переживань і клопотів, стають сенсом самого нашого існування, виникає серйозна небезпека втратити те життя, яке не буде вже потребувати навіть мінімальної опіки про матеріальні блага — вічне життя з Богом.

Христовий учень знає, що Небесний Отець має серце, переповнене любов'ю, і якщо Він одягає лілії у чудесні шати й годує небесне птаство, то невже Він може забути про своїх синів і дочок? Тим не менше, якщо ми не будемо уповати на Боже Провидіння у тих ситуаціях, де від нас нічого або майже нічого не залежить, якщо не отримаємо досвіду Божої опіки і любові, нам буде важко повірити в очевидні речі — Бог піклується про весь світ, то як Він може не піклуватися про Своє найкраще творіння — людину?

25 листопада
Вівторок
Віддання Введення у храм Пресвятої Богородиці
Свв. сщмчч. Климента, папи Римського, і Петра, єп. Олександрійського
Лк. 68 зач.; 12, 42-48.

Як би це парадоксально не звучало, але єдиний постійний досвід Бога, який ми маємо, — це досвід Його відсутності. Мова, звісно, йде про Його фізичну присутність, яку ми не можемо осягнути нашими тілесними сенсами. Ісус говорить про цю відсутність, описуючи її у термінах запізнення господаря, який залишив адміністраторів свого маєтку і може повернутися у будь-який момент.

Все, чим ми володіємо, включно з нашим життям, — насправді не належить нам, а є Божою власністю. Наше завдання — бути мудрими, виваженими та гідними управителями того дару, який нам подарував Господь: життя з усім його наповненням. Такий підхід змінює поведінку людини, остерігає її перед гординею і зневажливим ставленням до

інших, позбавляє потреби постійно хвилюватися та жити у напруженні. Це не означає, що ми є позбавлені відповідальності за життя. Зовсім ні. Але якщо все, чим я користуюся, є позиченим, — значить, моє ставлення до речей, а навіть осіб, набуває рис поміркованості й шанобливості, адже все потрібно повернути справжньому Власникові. Та не тільки повернути, а ще й примножити.

Допомогти ближньому у його духовному та життєвому зрості й розвитку, примножити блага на добро інших, залишити по собі світ кращим, ніж ми його зустріли, — це і є мудре адміністрування, до якого Ісус закликає Своїх учнів.

26 листопада
Середа
Преподобного отця нашого Аліпія Стовпника
Пам'ять посвячення храму Св. вмч. Юрія, що в Києві перед воротами Св. Софії
Лк. 69 зач.; 12, 48-59.

Євангельське слово, яким намагаються жити послідовники Ісуса, не може зводитися до компромісів із духом світу, часто прямо протилежного Божому Слову. Це викликає конфлікт, про який Ісус говорить у сьогоднішньому біблійному уривку.

Учень Ісуса може стикнутися з ворожістю навіть у власній родині чи в колі найближчих друзів. У цьому сенсі слова Ісуса приносять розділ, а не комфорт і спокій.

Особливо цікавою є завершальна притча євангельського читання про потребу примиритися з ворогом, щоб не бути засудженим. Одне з можливих пояснень цієї притчі, хоча й доволі парадоксальне, — це розуміння Євангелія як «ворога», у значенні провокативної сили Божого Слова, яке не залишає людину в спокої, а спонукає її до кардинальних змін у власному житті. Ігнорування Божого Слова призводить до засудження — у тому значенні, що, відкидаючи життєдайні слова Бога, не можна бути по-справжньому щасливим.

Євангеліє не обіцяє зручного життя чи благополуччя, але запевняє у вічній дружбі з Христом, Який постійно супроводжує Своїх учнів: *«Отож, Я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт 28, 20)*. Саме особисті відносини з Христом є запорукою витривалості у конфліктах, які

провокує Боже Слово — передусім у самій людині, викриваючи гріх і несправедливість, а відтак і у відносинах з тими людьми, серця яких ще закриті на прийняття Благовісті Христового спасіння.

27 листопада
Четвер
Святого великомученика Якова Перського
Преподобного отця нашого Палладія
Лк. 70 зач.; 13, 1-9.

Ісус відкликається до двох історичних подій, сучасником яких Він був: придушення невеликого повстання галилеян у Єрусалимі та нещасного випадку з робітниками Силоамської башти. Пояснюючи їх, Христос вказує на те, що не потрібно вважати загиблих більшими грішниками за інших. Нещастя може трапитися в житті будь-якої людини. Проте, якщо не дбати про власне навернення, а проживати життя в обговоренні та засудженні інших, то духовна загибель є неминучою.

Притча про смоківницю в алегоричний спосіб описує заступницьку місію Ісуса, Який просить Бога-Отця почекати, перш ніж зрубати дерево, яке не приносить жодного плоду. Бог постійно дає людині можливість навернутися, дуже терпеливо очікує на зміну життя, яка в Євангелії окреслюється грецьким терміном *метаноя*, тобто зміна мислення. Недостатньо просто змінити свою поведінку. Євангеліє представляє Особу Ісуса із запрошенням вступити з Ним в особисті відносини відданої любові. Саме любов змінює, інколи до невпізнання, мислення людини, яка любить і відчуває себе любленӧю. Така особа здатна перейти найскладніші випробування. Ось це і є справжня *метаноя* — навернення: відповісти Богові взаємністю на Його любов, прощення і милосердя. У такому випадку моральне життя буде наслідком автентичного навернення, а не просто особистими зусиллями, які не здатні подарувати людині святість, а тільки певний рівень моральної досконалості.

28 листопада
П’ятниця
☩ Преподобномученика Стефана Нового
Святого мученика Іринарха
Лк. 73 зач.; 13, 31-35.

Життя Ісуса перебувало під постійною загрозою вбивства вже з самого моменту Його народження. Місія проголошення Царства Божого, яке прийшло на землю разом із воплоченням Божого Сина, натрапляла на неприйняття та ворожість з боку правлячих кіл тодішнього юдейського суспільства. До тих, хто бажав убити Ісуса, належав також і цар Ірод Антипа, послідовник свого батька Ірода Великого. Проте Ісус був свідомий завершення Свого служіння саме у Єрусалимі, де Він приніс Себе у добровільну жертву любові за спасіння всіх людей.

Любов Ісуса огортала також місто Єрусалим, над яким Він побивається. У 70 р. це місто буде повністю знищене римлянами, і храм Божий, який був гордістю і окрасою міста, так і ніколи не буде відбудований. Ісус побивається над долею навіть тих, хто відкинув Його, адже завдання євангельської благовісті — не є персональна критика заради самої критики, але задля навернення і отримання дару спасіння.

Дорога Ісуса, як і дорога кожного Його учня, простує до Небесного Єрусалиму. На ній є багато випробувань, і не завжди все буде вдаватися легко, але той, хто знає мету свого шляху-паломництва, подібно до Ісуса, залишається безстрашним перед обличчям випробувань і не зрікається своєї місії. Саме впевненість у правдивості Божих обітниць допомагає прийти до зустрічі з Воскреслим Ісусом, щоб у Небесній Літургії радісно виголосити: «*Благословен Той, що приходить в ім’я Господнє!» (Лк 13, 35).*

29 листопада
Субота
Святого мученика Парамона
Святого мученика Філумена
Преподобного Акакія, що згадується в «Ліствиці»
Лк. 46 зач.; 9, 37-43.

Опанування злим духом, як правило, є наслідком гріха. Саме такий невпорядкований спосіб життя Ісус гостро засуджує: *«О невірний та розпусний роде! Доки Я буду з вами та терпітиму вас?» (Лк 9, 41)*. Злий дух є майстром обману, а тому він пропонує людині будь-який поганий вчинок у приємній обгортці задоволення, приховуючи гіркий наслідок гріховних дій. Ісус виявляє всю фальшивість диявольського обману, який не має нічого спільного із справжнім людським щастям, що досягається тільки у святості. Тим не менше, Ісус зціляє хлопця, опанованого духом. Він, як завжди, відчуває зболене серце людини — батька, який побивається над єдиним сином.

Ісус робить те, чого не змогли зробити учні. У Євангелії від Марка Ісус пояснює учням причину їхньої безпорадності: *«Цей рід нічим не можна вигнати, тільки молитвою та постом» (Мк 9, 29)*. Отож, зцілення, які дарує Ісус, — це не просто одужання через дію Божої сили. Насамперед — це наслідок нерозривної єдності Отця і Сина, яку Ісус культивує через молитву і піст.

Учні Ісуса, тобто всі ми, маємо владу виганяти злого духа з нашого життя та з життя наших ближніх, але для цього недостатньо просто промовити якусь молитву — необхідний постійний зв'язок з Богом через плекання щоденної молитви, а також посту як незмінних інструментів підтримання близьких відносин з Життєдавцем.

«Усі були захоплені величчю Божою» (Лк 9, 43). Ось одна з основних характеристик автентичного християнського життя — коли люди захоплюються не нами, але Божою величчю, яка проявляється через наші вчинки, навіть якщо ми і залишаємося грішними людьми, які постійно потребують навернення.

30 листопада

Неділя 25-та по Зісланні Святого Духа

✢ Святого всехвального апостола Андрія Первозваного

Лк. 53 зач.; 10, 25-37.

Йо. 4 зач.; 1, 35-51.

(Лк. 53 зач.; 10, 25–37) *«Учителю, що мені робити, щоб вічне життя осягнути?» (Лк 10, 25)* — це дуже розумне питання людини, яка шукає не просто комфортного життя на землі, а переймається своїм остаточним призначенням — розділити блаженне життя з Богом у вічності.

Ісус не відповідає на запитання у класичний спосіб. Він розповідає історію, відому як притча про Доброго Самарянина, таким чином пропонуючи Своїм слухачам самим дати відповідь на питання, що потрібно робити і на кого необхідно спрямовувати свою любов.

Святоотцівська традиція вбачає в особі Самарянина самого Ісуса, Який приходить на допомогу обманутому, обкраденому та побитому гріхом людству. Христос робить це через Святі Таїнства: Він обробляє рани вином — відсилання до Євхаристії, яка дарує життя; Він намащує тіло олією — відсилання до Єлеопомазання, через яке людині дарується зціляюча Божа благодать; і врешті, Він відвозить постраждалого до гостинниці, тобто до Церкви, яка опікується ним завдяки дорогоцінній та спасительній жертві Ісуса на хресті.

Притча про Доброго Самарянина — це Боже запевнення людства в Його безмежній і безумовній любові. Проте справжня сила цієї розповіді криється в місії наслідування Ісуса: *«Іди і ти роби так само» (Лк 10, 37).* Тобто відповіддю на Божу любов має стати практикування любові щодо ближніх. А причиною такого ставлення є не просто філантропія (доброзичливе ставлення до людини), а щире переконання, що в тілі ближнього, особливо стражденного, являє себе сам Христос. Про це пригадувала світові свята Мати Тереза.

«Віра без діл мертва» (Як 2, 26) — навчає у своєму Посланні апостол Яків. Ми віримо в Бога, Який вірить у нас, у людину та її високу гідність уприсутнювати Божу любов у світі. Господь засвідчує Свою віру в людину через Таїнственне життя Церкви, у якому людина зцілюється, освячується та зростає. Отож, наші добрі вчинки — це уприсутнення для інших досвіду Бога у Святих Таїнствах, зокрема для тих людей, які ще не пережили досвіду Божого зцілення у Таїнствах Церкви.

(Йо. 4 зач.; 1, 35–51) Розповідь про покликання апостолів — це зразок розповіді про покликання всіх інших учнів Ісуса. Апостол Андрій мав свій особистий досвід зустрічі з Ісусом. Він був настільки вражаючий, що Андрій не бариться закликати свого брата Петра, щоб і він міг пересвідчитися у винятковості Ісуса та Його місії.

Кожен християнин може розповісти свою історію покликання — особливий, але дуже конкретний момент у житті, де Бог доторкнувся його серця і покликав іти за Ним. Якщо людина не має такої історії початку дружби з Ісусом, то необхідно зупинитися і переосмислити усе

своє життя. Тоді, у світлі Божого Слова, нам можуть відкритися ці особливі моменти нашої близькості з Ісусом, Який кликав нас. Залишиться тільки визнати разом з учнями, які йшли до Емауса: *«Чи не палало наше серце в нас у грудях, коли Він промовляв до нас у дорозі…?» (Лк 24, 32).*

Апостол Андрій, як і всі інші учні Ісуса, проніс крізь усе своє життя радісний спогад про першу зустріч з Ісусом, яка згодом перетворила його на свідка Божої любові.

У моменти духовної кризи чи «ночі віри», як її називають у західній духовній традиції, пригадування моменту нашого особистого покликання йти за Ісусом у конкретному стані та в конкретній професії, допомагає подолати духовні випробування і не забути, що: *«Бог бо так полюбив світ, що Сина Свого Єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, а жив життям вічним» (Ів 3, 16).* Це слово звернене особисто до кожного учня Ісуса, який покликаний бути благовісником цієї Доброї Новини для всіх, кого зустріне на своїй життєвій дорозі.

1 грудня
Понеділок
Св. прор. Наума
Лк. 75 зач.; 14, 12-15.

В центрі сьогоднішнього Євангелія стоїть тема бенкету, з гр. (δοχη) *дохе.* І на цей бенкет кожен отримує Боже запрошення. Це Його любляча ініціатива. Христос пропонує нам змінити оптику і стати господарями, які запрошують не «твоїх друзів, ні твоїх братів, ані твоїх родичів, ані сусідів багатих», а тих, хто є «убогих, калік, кривих, сліпих». Це пряма вимога до нас щодо радикальної любові, яку люблячий Бога продемонстрував до нас, а сьогодні вчить кожного. Той, хто прийме цей виклик і запросить «інших» той буде «щасливий», тобто блаженний (μακάριος, Лк 14,14)". Бо запрошені не зможуть йому відплатити. І тут Христос нас відмовитись від власного егоїзму та бажання отримати винагороду. Цей його радикальний заклик до безкорисливої любові та служіння. Водночас, це заклик до дії, адже це не просто мудрість, а заклик до конкретної зміни у житті: переглянути свої пріоритети, відкрити серце для інших і прийняти Боже запрошення. Важливо

пам’ятати, що ми також запрошені на цей бенкет і часом ми прийшли туди як убогі та каліки, а не як друзі Божі.

Ісус кличе вас сьогодні! Він пропонує вам місце за Своїм столом. Але це запрошення вимагає від нас відповіді. Чи готові ви прийняти це запрошення, залишивши позаду свій егоїзм та бажання вигоди?

Подякуймо Богові за Його безкорисливе запрошення. Нехай Його любов допоможе нам відкрити наші серця для тих, кого світ ігнорує, і стати Його руками та ногами, що несуть запрошення у світ. Амінь.

2 грудня
Вівторок
Св. прор. Аввакума
Блаж. сщмч. Івана Слезюка, єп.
Лк. 77 зач.; 14, 25-35.

Основна тема уривку - як бути учнем (μαθητής) *матхетес* Христа. У перспективі Христа це означає, що від учня вимагається: **все або нічого.** **С**лова Ісуса можуть шокувати чи налякати. Вони не схожі на милі запрошення чи приємні обіцянки. Навпаки, вони звучать як ультиматум, як абсолютна вимога. Він розкриває справжню ціну того, щоб бути Його учнем. Син Божий доводить, що учнівство – це не хобі чи розвага. Він запрошує нас до повного перетворення нашого життя. Він вказує, що Він має стати у центрі людського існування. У цьому уривку присутні деякі важливі виміри, які є необхідні для справжнього учнівства:

Радикальна любов і "ненависть" (Лк 14,26). Ці слова звучать жорстоко. Бо якщо наша любов до батьків, дітей, дружини, чи навіть до власного життя, є сильнішою за вашу любов до Христа, тоді ми не готові бути Його учнем. Насправді, Христос вимагає **першого місця** у нашому житті. Бо лише Він має бути вашою найвищою цінністю, пристрастю і навіть тверезим розрахунком. Зрозуміло, що ця вимога є викликом нашому егоцентризму, прив'язаностям.

Зважити ціну (Лк 14,28-33). Ісус наводить дві притчі: про будівничого вежі та про царя, що йде на війну. Вони говорять про необхідність розрахувати ціну, щоб не почати того, чого не зможеш завершити. *Мета* кожної притчі - нагадати, що учнівство є не лише спонтанне рішення, а тверезий, усвідомлений підхід і готовність

відмовитися від усього, що ми маємо і чим володіємо. Христос пропонує **цілковиту свободу**, але вимагає повну посвяту, бо все, що ми віддаємо Христу, не втратимо, а перетворимо і примножимо.

Сьогодні Ісус звертається до кожного з нас. Він не змушує, але Він запрошує нас до радикального вибору: це не щоб «бути доброю людиною» чи «ходити до церкви». Це про те, щоб **віддати своє життя Христу цілком**. Чи готові ви віддати Йому **все місце** у вашому серці? Чи готові ви взяти **щоденний хрест** і йти за Ним, незважаючи на труднощі?

Подякуймо Господеві за Його пропозицію Життя вічного. Нехай Його довіра до кожного з нас допоможе і навчить нас казати «так» **сьогодні** і кожного наступного дня. Амінь.

3 грудня
Середа
Св. прор. Софонії
Лк. 78 зач.; 15, 1-10.

В уривку, який сьогодні читаємо основне дієслово (ἀπόλλυμι) *аполлюмі*, тобто згубитися, втратитись. Лука розповідає нам дві притчі: про загублену вівцю та про загублену драхму. Ці історії, розказані Ісусом, є яскравим вираженням керигми – доброї звістки Бога, який шукає загублених і Його велику радість, коли знаходить їх. Ісус через притчі відповідає на нарікання фарисеїв і книжників, які обурювалися, що Він приймає грішників і їсть з ними.

Насправді, кожна людина в певній мірі є «загубленою», а особливо, коли ми втрачаємо справжнього себе у гріху, у відчаї, у байдужості, у віддаленні від Бога. Наша загубленість може нагадувати загублену вівцю. Коли особа віддаляється від сім'ї, спільноти, вона втрачає шлях та не бачить вказівників. І тоді почуває себе самотньою і покинутою. Проте, найбільша втрата – відчуття, контакту Бога. Також загубленість може бути подібною до загубленої драхми. Коли особа втрачає, те, що є цінним у ній. Це може бути втрата віри, сенсу життя, внутрішнього миру або й себе. Найважче, коли людина навіть не усвідомлює своєї загубленості. Будь-який стан загубленості відділяє нас від джерела життя і радості, бо не дозволяє нам повноцінно жити і переживати Божу присутність.

Проте, надіє є, бо Божа любов є активна. У притчах зустрічаємо не пасивного Бога, який чекає, доки загублені повернуться, а активного, ініціативного Бога, який шукає. Більше того, як добрий пастух Бог залишає дев'яносто дев'ять і йде шукати одну загублену вівцю. Він ризикує, докладає зусиль, доки не знайде її. Як добра господиня Він ретельно підмітає весь дім, шукаючи загублену драхму. Вона докладає всіх зусиль, доки не знайде цінну монету. Кожна особа є цінною для Бога. Чи це лише одна вівця чи одна драхма. Адже люблячий Бог це не просто статистику, а про любов і зусилля, щоб знайти. Бог бореться і шукає, те, що зламалося та згубилося.

Важливо бачити радість, коли загублене знайдено: пастух радіє і кличе друзів та сусідів, а жінка радіє і кличе подруг та сусідок, щоб вони розділити радість. Але цей стан радості має не лише земний, але й небесний вимір: Ісус підкреслює: "Так само, кажу вам, на небі буде більша радість за одного грішника, що кається, ніж за дев'яносто дев'ять праведників, що не потребують покаяння."

Сьогодні Христос кожного запитує: «Чи відчуваєш ти себе загубленим сьогодні?» «Чи є у твоєму житті те, що ти втратив або що віддалило тебе від Бога?». І Сам кожному з нас відповідає: «Знай, що Бог шукає тебе! Він не чекає, Він активно прагне знайти тебе і повернути до Себе.»

Подякуймо Богові, який показує нашу загубленість, наше відчуття втрати і порожнечі. І дозвольмо Йому нас знайти і принести туди де місце кожного з нас – у Царство Боже!

4 грудня
Четвер
☧ Св. вмц. Варвари
Прп. Івана Дамаскина
Лк. 80 зач.; 16, 1-9.

В сьогоднішньому уривку важливим терміном є (οἰκονόμος) *ойкономос*, тобто управитель.

Притча про невірного управителя (Лк 16,1-9) є однією з найскладніших для розуміння притч Ісуса. Вона часто викликає питання через те, що, здавалося б, хвалить нечесну поведінку. Проте її ключовим посланням є мудре використання земних ресурсів з огляду на

вічність, а не схвалення нечесності. Головне послання для нас є те, що мудрість «синів цього світу» щодо побутових справ є набагато вища від мудрості «синів світла» щодо такої важливої справи як життя вічне, тобто Царство Боже. Чому запитає кожен з нас? Бо «сини цього світу» як невірний управитель часто виявляють величезну рішучість та ініціативу у досягненні своїх земних цілей. Вони використовують свої ресурси, час, зв'язки, щоб забезпечити собі комфорт і майбутнє тут. І Христос протиставляє їм «синів світла» тобто християн, що вважають себе віруючими. Чи виявляємо ми таку ж рішучість і мудрість у використанні наших земних ресурсів для Царства Божого, для вічності? Ісус говорить дуже радикальний заклик до слухачів: «Придбайте собі друзів мамоною неправою, щоб коли її не стане, вас прийняли в намети вічні» (Лк 16,9). Оцей заклик Христа: «Придбайте собі друзів» означає використовувати земні блага для допомоги іншим, для розширення Божого Царства, для добрих справ, які матимуть вічне значення. Ті, кому ми допомогли, ті, хто прийшли до Христа завдяки нашій підтримці, – вони стануть нашими «друзями», які «приймуть» нас до вічних осель.

Сьогодні ми отримали важливу новину: Ісус Христос є Господь і Спаситель. Він пропонує нам вічне життя. Як ми використовуємо наше земне життя, наші земні блага, щоб відгукнутися на цей дар і принести Йому славу? Чи готові ми бути мудрими управителями, які усвідомлюють, що все належить Богові, і використовують це для Його слави та блага ближніх, готуючись до вічності. Тому, діймо рішуче, як для вічності! Яким чином можемо використовувати свої блага (і не тільки матеріальні), здібності для допомоги іншим, для розширення Царства Божого, щоб це мало вічне значення? Кого я «набуваю в друзі» для вічності?

Подякуймо Господеві, який вчить нас служити Йому через прості речі, через наші рішення, ресурси та вчить нас бачити справжні пріоритети. Нехай наше земного життя буде приготуванням до вічності. Амінь.

5 грудня
П'ятниця
+ Прп. й богоносного Сави Освященного
Лк. 82 зач.; 16, 15-18; 17, 1-4.

Сьогоднішнє Євангельське читання, як завжди, ставить перед нами гострі запитання. Одним із важливих термінів є (νόμος (Лк 16,16) – *номос.* Перший уривок Лк 16,15-18 починається з того, що Ісус викриває лицемірство фарисеїв. Вони «виправдовували себе перед людьми», але Бог знає їхні серця, бо перед Богом немає нічого прихованого. Ми можемо створювати собі різні образи у світі, переконувати себе, що ми «найкращі», але Бог бачить усе. Коли Ісус говорить про **Закон і Пророків**, наголошуючи, що вони були до Івана, то це не означає, що Закон скасований, а що він отримав своє повне виявлення у Христі. І саме в цьому контексті Він говорить про **незмінність Закону щодо шлюбу**. І наголос на шлюбі не відхилення від теми, а підкреслення того, що **Божі заповіді є вічними і незмінними**. Вони не змінюються під впливом часу, моди чи людських бажань. Ісус підкреслює святість шлюбу, показуючи, що Божий задум для стосунків є непорушним. Далі Лк 17,1-4 говорить про **спокуси та спокусників**: «Неможливо, щоб не з'являлися спокуси». Це не застереження, а реалістична оцінка нашого світу, де гріх і зло завжди намагаються зруйнувати нас і наших ближніх. Але Він також наголошує на **жахливих наслідках для того, хто спокушає**. Це також присутнє попередження: якщо через твій гріх або твій приклад підштовхнеш до гріха інших, то краще «такому було б, коли б млинове жорно прив'язано йому до шиї, і він був кинутий у море». Це не слова злості, а вказівка наскільки **цінною є кожна душа в очах Божих**. І на завершення Ісус говорить про **прощення**: «Коли згрішить твій брат, докори йому». Лк 17, 3-4 – одне з найскладніших повчань Ісуса. Наша людська природа прагне помсти, справедливості, а не прощення, особливо коли нас ображають. А Ісус закликає нас до **безмежного прощення**. Що ж об'єднує ці уривки? Вони всі говорять про **життя у світлі Божої правди і любові**.

Адже кожна людина покликана бути **справжньою перед Богом**, а не лицеміром. Кожен покликаний **бути обережним**, щоб не спокушати інших і не ставати причиною їхнього падіння. І кожен мав би **прощати**, так як і нас простив Господь.

Ось кілька запитань, які потрібно собі поставити: Чи є сфери в моєму житті, де я намагаюся «пом'якшити» або «переписати» Божі заповіді під свої зручності чи сучасні тенденції? Яке моє ставлення до абсолютної істини Божого Слова? Чи усвідомлюю я свою

відповідальність за те, як мої слова та вчинки впливають на віру інших, особливо тих, хто менш досвідчений чи слабший у вірі?

Нехай Дух Святий відкриє наші серця, щоб ми почули цей заклик Ісуса, і нехай Він дасть нам мужність жити у світлі Його правди. Амінь.

6 грудня
Субота
☩ Св. Миколая, архиєп. Мир Ликійських, чудотв.
Лк. 49 зач.; 9,57-62.

Сьогоднішній уривок використовує два важливі грецькі терміни, які підсилюють його динамічність: (ἀκολουθέω) слідувати – *аколютхео* та (ἀπέρχομαι) йти – *аперхомай*.

Це Євангельське читання (Лк 9:57-62) кидає нам виклик, бо Христос не пропонує легких рішень, не обіцяє комфорту, а навпаки – ставить **радикальні вимоги** щодо учнівства. Ісус, зустрічає трьох чоловіків, які висловлюють бажання йти за Ним. І кожному з них Він відповідає так, що ця відповідь змушує нас замислитися над нашою власною вірністю Христу та учнівству до якого ми покликані. Першому чоловіку що говорив: «Я піду за тобою, куди б ти не пішов.» Ісус пояснює, що йти за Ним – це відмовитися від комфорту, від безпеки та від земних прив'язаностей. Другому Ісус відповідає дуже різко: «Залиши мертвим ховати своїх мертвих». Ці слова шокують, але вони несуть глибокий сенс. Ісус не принижує важливість синівського обов'язку. Він підкреслює **пріоритет Царства Божого**. Він говорить про те, що коли кличе Христос, то всі інші земні справи, навіть найважливіші, відходять на другий план. «Мертвими» можуть бути не лише люди, але й наші заняття, праця, відпочинок, бо не дозволяють радикально прийняти **місію Христа понад усе**. І третьому чоловіку відмовляє у праві попрощатися зі своїми домашніми кажучи: «Ніхто, що поклав руку на плуг і озирається назад, не здатний до Царства Божого». Що означає, коли виконуєш справу, яка вимагає повного зосередження і неподільної уваги, тоді неможливо озиратися, то борозна буде крива і робота не буде зроблена належним чином. І в цьому уривку це стає метафорою про **серйозного рішення йти за Христом**. **Керигма цього уривку полягає в тому, що Христос закликає нас до радикального, безумовного і безкомпромісного учнівства**. Він закликає нас: **відмовитися від**

комфорту і прийняти невизначеність на шляху з Ним; п**оставити Царство Боже понад усе**, навіть понад найглибші сімейні зв'язки та обов'язки; **йти вперед** рішучо і без жалю за тим, що ми залишаємо.

Які «комфортні нори» або «гнізда» в моєму житті (матеріальні речі, статус, безпека) утримують мене від повного слідування за Христом? Чи готовий я відмовитися від них заради Нього? Чи озираюся я назад на своє минуле (на втрачені можливості, на старі звички чи відносини), що заважає мені повністю зосередитися на слідуванні за Христом? Що мені потрібно «відпустити», щоб йти вперед з Ним?

Нехай милостивий Господь покличе кожного з нас і допоможе відповісти на цей заклик. Нехай дасть нам сили взяти свій хрест і йти за Ним, куди б Він не повів, без оглядки на минуле, з повною відданістю. Амінь.

7 грудня
Неділя 26-та по Зісланні Святого Духа
Св. Амвросія, єп. Медіоланського
Лк. 66 зач.; 12, 16-21.

Сьогоднішній уривок містить в центрі прикметник (ἀγαθός) - *агатхос*, добрий, що у притчі Христа перекладається як достаток, добро (12,18.19). Лука, здається бере і розширяє значення слова, щоб показати горизонт можливостей, який отримав добрий господар. Він міг своїми дарми зробити багато доброго, але в один момент його зір звернувся на себе і його «добро» стало для нього «злом».

Ця Ісусова притча з першого погляду здається такою звичайною, навіть буденною: про багача, який зібрав великий урожай (Лк 12,16). Ця людина не була злочинцем, не була несправедливою, а навпаки успішним господарем, який розумно розпоряджався своїми ресурсами. І тому його поле вродило. Роздумуючи куди подіти надлишок, він вирішує розширити свої комори і там зберігати все своє збіжжя (Лк 12,18). І потім він каже собі: спочивай, їж, пий, веселися!" (Лк 12,19). Саме тут, у цих словах, Ісус показує серцевину проблеми. Бо проблема не в багатстві як такому, не в успіху, не в плануванні майбутнього. Проблема в тому, що цей багач абсолютно виключив Бога зі своїх планів. Він розпочав говорити лише із самим собою, планувати лише для себе, будувати лише для себе, розважатися лише для себе. Його «его» стало

центром його всесвіту. Він думав, що контролює своє життя, своє майбутнє, навіть своє сьогодні.

І щоб підсилити ефект Лука показує Бога, який втручається і попереджає, що «Цієї ж ночі душу твою заберуть у тебе, а те, що ти зібрав, кому воно буде?» (Лк 12,20). Ця новина, що буде забрана душа звучить як грім серед ясного неба. І водночас руйнує старанно спланований світ багача в одну мить. Усе, що він збирав стає нічим, бо він втрачає найцінніше – власне життя, а з ним і своє «сьогодні».

«Отак воно з тим, хто збирає для себе, замість щоб багатіти в Бога» (Лк 12,21). Це кульмінація притчі, її керигма. Бо Ісус не засуджує добро чи багатство. Він засуджує, коли багатство стає ідолом, коли заступає місце Бога в нашому житті. Господь попереджає про ілюзію самодостатності, про фантазію, що ми контролюємо час, що ми є господарями свого життя, забуваючи про Того, хто дає нам кожен подих і кожну мить.

Це притча про важливість пріоритетів. Це заклик до кожного з нас переглянути, що для нас є найважливішим. Чи ми будуємо своє життя на піску минущих земних благ, чи на непохитній скелі Божої любові та Його волі?

Будувати «більші стодоли» не гріх, якщо наше серце при цьому залишається відкрите до Бога, а особливо якщо ми використовуємо свої дари і блага для допомоги ближньому.

На що ми витрачаємо своє «сьогодні»? Чи є у моєму щоденному плану місце для Бога, для служіння іншим, чи я зосереджений лише на накопиченні пустих благ?

Чи відчуваю я ілюзію самодостатності? Чи визнаю я свою залежність від Бога у всіх сферах мого життя, чи покладаюся виключно на свої сили і планування?

Що означає «багатіти в Бога»? Які конкретні кроки я можу зробити сьогодні, щоб мої скарби були незгасаючими?

Нехай Господь серцевідець допоможе бачити добро, примножувати його і навчить ділитися ним. Так, щоб наші небесні стодоли і комори серця наповнювалися його вірою та любов'ю.

8 грудня
Понеділок
Прп. Патапія
Лк. 86 зач.; 17, 20-25.

У уривку цього дня центральним є поняття Царства Божого (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ - *базілейа ту Тхеу* (Лк 17,21).

Фарисеї намагаються дізнатися в Ісуса, коли ж прийде Царство Боже. Найшвидше, що їхнє уявлення про Царство було пов'язане з політичною владою та зовнішньою славою

Але відповідь Ісуса їх, мабуть, здивувала: **«Царство Боже прийде непомвтно»** (Лк 17,20). І ця невизначеність має своє пояснення у наступному вірші: **«Царство Боже є між вами»** (Лк 17,21). Царство Боже твориться присутністю зібраних в ім'я Христа. І це має заохочувати сучасних християн творити простір Царства Божого між собою і розширяти його кордони. І як продовження цієї логіки євангелист Лука пропонує подивитися на історію людства як на пошук «доказів» про присутність Сина Чоловічого, тобто Ісуса Христа в світі. І тоді, для багатьох це стає викликом. Бо Христос не той, хто чинить щось грандіозне, щоб захопити людську уяву (Лк 17,22). І насправді, це попередження проти очікування видовищних подій, які можуть бути лише обманом. Натомість, справжня присутність Христа у світі буде очевидна і беззаперечна, як блискавка, що освітлює небо (Лк 17,24). Це стосується Його другого пришестя, яке буде явним для всіх. Завершальний вірш є ключовим, бо Царство Боже приходить не через легкий шлях, а через страждання, відкинення та жертву (Лк 17,25). Навіть, Син Божий був змушений пройти через Голгофу, щоб відкрити нам шлях до Царства. Його страждання – це не випадковість, а невід'ємна частина Божого плану спасіння.

Що це означає для нас сьогодні? Слова Ісуса Христа про Царство Боже мають глибоке значення для кожного з нас. Християнин не має чекати на зовнішні знаки, бо його серця завжди відкрите на присутність Христа. Також дорога до Царства Божого не завжди легка. Ісус попереджає, нас про виклики та відкинення. Важливо пам'ятати, що лише страждання, прийняті з вірою, можуть бути частиною нашого шляху до Царства. У світі наповненому білим шумом, симулякрами та обманом важливо залишатися зосередженими на Христі та Його вченні.

Хто женеться за видовищними обіцянками, ніколи не знайде істину сховану у Слові Божому.

Царство Боже вже тут. Воно не десь далеко, не в майбутньому, а вже діє серед нас через Ісуса Христа. Завдання кожного розпізнати його, прийняти та жити згідно з його принципами, дозволяючи Богові царювати в наших серцях.

Думаю, що вартує собі поставити запитання для роздумів. **Як ми розуміємо фразу «Царство Боже є між вами» у повсякденному житті? Які «знаки» Царства Божого ми відчули у власному житті і що нас відволікає від присутності Христа тут і тепер?**

Нехай Господь, який приходить і будує своє Царство тут з нами розпочне царювати у наших серця, думках та сім'ях. Амінь

9 грудня
Вівторок
☩ Непорочне Зачаття Пресв. Богородиці св. Анною
Лк 17,26-37

Сьогоднішній уривок багато раз згадує термін день (ἡμέρα) – *гемера*, в контексті днів Ноя, Лота та Сина Чоловічого. Цей уривок з Євангелія від Луки це не просто спосіб налякати вказуючи на давні часи знищень. Це, насправді, **керигма**, тобто звістка про спасіння, яка лунає до нас з уст Ісуса. Він нас готує, порівнюючи Свій другий прихід з днями Ноя та Лота. Ці порівняння є водночас і попередженням, і закликом до пильності. Ісус каже: **«як було за днів Ноя, так буде і за днів Сина Чоловічого»** (Лк 17,26). Що ж було особливого в тих днях? Насправді, у всі часи, а особливо в часи катаклізмів люди займаються своїми повсякденними справами, вони занурені у життєві турботи, тому ігнорують Боже намагання врятувати від води (за Ноя) чи вогню (у випадку Лота). Вони живуть так, ніби Бог помер або його ніколи не існувало.

Особливим моментом, на якому Ісус наголошує є несподіванка і швидкість Його приходу (Лк 17, 30). Це означає, що коли прийде той день, не буде часу на вагання чи відступи. Він буде миттєвим, як блискавка. І цей образ швидкості приходу Христа має підштовхнути нас до призадуми: чи я готовий/а, що Спаситель сьогодні прийде?

І тут Ісус дає нам дуже важливу пораду: **«Хто буде того дня на крівлі, а речі його в хаті, нехай не злізає їх узяти. А хто на полі, так само нехай не повертається назад»** (Лк 17, 31).

Ці два речення, що демонструють різне місце та обставини особи, але мають одну ціль: не потрібно повертатися і намагатися залишитися у минулому. Або винести частинку минулого зі собою у майбутнє. Бо коли приходить час Божого суду – це час спасіння і справедливості. Тому, Ісус пригадує долю дружини Лота (Лк 17, 32), яка стає зразком нездатності залишити минуле, і піти за Господнім покликанням. Вона озирнулася назад, а це означає, що не була готова покинути Содом та Гоморру, а радше їхнього способу життя. Її вчинок – це символ прив'язаності до минулого, але такого, що не дозволяє рухатись у майбутнє, тобто прийняти Божу волю та спасіння.

Нарешті, Ісус підкреслює особистий вибір та важливість відкритися на Божу логіку: «Хто буде намагатися спасти своє життя, той його погубить; а хто його погубить, той збереже його живим» (Лк 17, 33). Це парадокс Євангелія: щоб знайти істинне життя, треба бути готовим віддати себе Богові. Коли учні запитують Його: **«Де, Господи?»** (Лк 17, 37), то Ісус відповідає: **«Де труп, там й орли зберуться»** (Лк 17, 37). Цей образ вказує на те, що Божий суд або спасіння відбудеться там, де є гріх та духовна смерть. Він буде очевидним і неминучим.

Ця євангельська розповідь – це не попередження про кінець світу, а **заклик до спасіння сьогодні. Не вартує уподібнюватися до людей часів Ноя чи Лота!** Не дозволяймо повсякденним турботам, благам чи приємностям засліпити. Потрібно завжди б**ути пильними!** Що означає жити у постійній готовності до зустрічі з Христом, переосмислюючи свої пріоритети та цінності. **Не вартує озиратися назад!** Тобто сьогодні відкинути гріхи, помилки, прив'язаність пристрастей. А натомість зосередитися на Христі, на Його Царстві.

Запитаймо себе: **Наскільки моє життя схоже на життя людей за днів Ноя та Лота, які були занурені у свої справи і не помічали катастрофи, що наближається? Що мені сьогодні заважає повністю віддати себе Богові і не «озиратися назад» на минуле чи вдивлятися у власні прив'язаності? Які конкретні кроки я можу зробити сьогодні, щоб жити в більшій готовності до зустрічі з Христом?**

Нехай Господь, який творить кожен день новим дарує кожній особі шанс і можливість побачити Його сліди у нашому світі і наблизитись до Його світла. Амінь

10 грудня
Середа
Свв. мчч. Мини, Єрмогена і Євграфа
Лк. 90 зач.; 18, 15-17. 26-30.

Сьогодні, у основний термін уривку – це діти (παιδία, 18,16) *παῖδία*, які задають тон цілому уривку. У Лк 18,15-17 розповідається про дітей, яких приносили до Ісуса, а потім, у віршах 26-30, завершення розмови Ісуса з багатим юнаком і обітниці сказані апостолу Петру для тих, хто залишає все заради Царства. Ці два епізоди, на перший погляд, здаються надто різними, але вони є двома сторонами однієї медалі, розкриваючи нам сутність того, як увійти до Божого Царства.

У Лк 18,15-17 Ісус ставить дітей за приклад для дорослих. І природньо виникає запитання, а що ж такого особливого в дітях, що Ісус ставить їх за приклад? Діти, для тодішнього суспільства не втілювали нічого, чим можна було б похвалитися. Вони є залежні, несамостійні, занадто довірливі і безкорисливі. Діти не обтяжені соціальними статусами, багатством чи досягненнями. Вони все сприймають занадто просто. Проте, згідно слів Ісуса, такою має бути наша постава перед Богом: **постава повного довіри, простоти та смирення**. Ми не можемо заробити Царство Боже своїми заслугами, багатством чи інтелектом. Ми можемо лише прийняти його, як дар, з відкритим і довірливим серцем, як у дитини.

Наступний уривок є завершенням розмови Христа та багатого юнака, який не зміг відмовитися від свого майна заради слідування за Ісусом. І учні були здивовані, тому запитали: «Хто ж тоді може спастися?». Це питання є криком людської безпорадності. Якщо навіть такий ревний і побожний молодий чоловік не може увійти до Царства, то хто ж тоді може? І тут лунає потужна керигматична відповідь Ісуса: «“Неможливе в людей, можливе є в Бога.”». Це є серцевина нашої віри. Ми не можемо спастися власними силами. Ми не можемо заслужити Царство Боже. Наші людські зусилля, багатство, статус – все це безсиле перед величчю та вічністю Божого Царства. Спасіння – це не людське

досягнення, а Божий дар, який стає можливим завдяки Його всемогутності та безмежній любові. І тоді в учнів виникає наступне запитання, яке озвучує Петро: «“Ось ми покинули, що в нас було, і пішли за тобою.”». І власне відповідь Христа перевертає логіку людини: «і не отримав би багато більше за цього часу, а в наступнім віці життя вічне», тобто щоб отримати потрібно віддати. Тобто в Царство Боже запрошені всі, хто вмів ділитися і дарувати.

Ці слова є великою обітницею для тих, хто готовий залишити все заради Царства Божого. Це не означає, що ми дослівно маємо зараз покинути свої сім'ї чи обов’язки. Проте, це означає **пріоритетність Бога у нашому житті**, готовність відмовитися від усього, що стоїть між нами і Спасителем. Ісус обіцяє, що вірність Йому не залишиться без винагороди. Ми можемо отримати набагато більше вже у цьому житті: глибокий мир, радість, справжню спільноту. А в майбутньому віці – **життя вічне**, тобто повноту життя у Божому Царстві.

Ці уривки з Євангелія від Луки закликають нас до радикального вибору. Вони запрошують нас скинути з себе тягар власних досягнень, гордості – всього, що заважає нам увійти до Царства Божого. Вони закликають нас уподібнитися дітям у їхній простоті та довірі. Вони нагадують нам, що спасіння – це не наша робота, а Божа. І якщо ми відповімо на Його заклик, то отримаємо незрівнянно більше, ніж те, що колись мали.

Запитаймо себе: Які «багатства», і не обов'язково матеріальні, заважають вам повністю прийняти Царство Боже з дитячою довірою? Наскільки ми готові «покинути все» тобто, відмовитися від того, що є перешкодою заради Царства Божого заради Ісуса і не очікувати відшкодування зараз? Як нам виплекати дитячу довіру і безпосередність у своїх стосунках з Богом, яка би впливала на наше повсякденне життя?

Нехай Господь нас бути дітьми перед ним і дорослими перед викликами та в часі вибору між добром та злом. Амінь

11 грудня
Четвер
Прп. Даниїла Стовпника
Лк. 92 зач.; 18, 31-34.

Сьогодні основний термін, який об'єднує уривок це фраза: (γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν, 18,31) – *гегграммена діа тон профетон*, що означає «написане пророками».

Сьогоднішнє Євангельське читання ставить перед нами одну з найглибших і водночас найдраматичніших сцен у земному служінні Ісуса. Це третє і найбільш детальне пророцтво Ісуса про Свої страждання, смерть і воскресіння.Він йдучи до Єрусалиму, бере Своїх дванадцять учнів окремо і відкриває їм найважливішу істину, кульмінацію Свого земного шляху. До цього моменту Ісус вже звершив численні чудеса: зцілював хворих, виганяв демонів, навіть воскрешав мертвих. Він навчав про Царство Боже, про любов до ближнього, про прощення. Народ і учні, бачачи Його силу і мудрість, очікували Месію – могутнього царя, який скине римське ярмо і відновить Ізраїль у земній славі. Вони шукали земного тріумфу.

І слова Ісуса, який говорить про страждання та смерть викликають шок в Його учнів. Їхні уявлення про Месію, про перемогу, про славу – все руйнувалося цими словами. Замість трону – хрест. Замість корони – терновий вінець. Замість перемоги над ворогами – смерть від їхніх рук.

І що ж каже Євангеліст Лука далі, «Вони ж нічого з того не зрозуміли» (Лк 18,34). Це не просто фізичне нерозуміння слів. Це глибинне, духовне нерозуміння суті місії Христа. Їхні серця, обтяжені людськими сподіваннями та земними амбіціями, були закриті для сприйняття Божої істини. Вони не могли збагнути, що шлях до справжньої слави і спасіння лежить через страждання, жертву і смерть, а потім – через воскресіння. Вони бачили лише руїну своїх надій, а не космічну місію відкуплення людства. Але Ісус все одно говорить їм. Він не приховує істини, хоча знає, що вони її не зрозуміють. Це показує нам важливу річ про Боже Провидіння. Бог відкриває нам Свої плани, навіть якщо ми не завжди здатні їх осягнути в момент одкровення. Він готує нас, Він сіє зерна істини, які проростуть у свій час. Для учнів це зерно проросло лише після Воскресіння, коли Дух Святий відкрив їхні очі.

Ісус йшов на хрест не як жертва обставин, а як Агнець і Цар водночас, свідомо вибираючи смерть заради спасіння Свого народу. Він ішов як Виконавець Божого плану, що був написаний про Нього у Пророків. Що ж це означає для нас сьогодні? Часто і ми, подібно до учнів, маємо свої уявлення про те, яким має бути наш шлях з Богом. Ми очікуємо легкого життя, успіху, благополуччя, розв'язання всіх проблем. І коли на нашому шляху з'являються випробування, страждання, біль – ми не розуміємо. Ми можемо сумніватися, втрачати віру, звинувачувати Бога.

Але Ісус сьогодні нагадує нам: шлях до справжнього життя, до справжньої слави з Ним, часто лежить через хрест. Це не означає, що ми повинні шукати страждань, але ми повинні бути готові прийняти їх, коли вони приходять, вірячи, що за ними, як і за Христом, обов'язково настане воскресіння – нове життя, Божа перемога.

Дозвольмо Святому Дух через сьогоднішній уривок проникнути в наші серця. Можливо, є щось у нашому житті, що ми не розуміємо, що є прихованим для нас. Можливо, ми очікуємо від Бога одного, а Він веде нас іншим шляхом. Довіряймо Йому! Довіряймо Його Провидінню! Бо Він знає шлях до справжньої перемоги, і цей шлях, як і для Нього, завжди веде через хрест до слави Воскресіння.

Запитаймо себе: у яких сферах мого життя я, подібно до учнів, «не розумію» Божих планів або дозволяю своїм очікуванням заважати мені сприймати Його волю? Як я реагую, коли мій шлях з Богом виявляється складнішим або не таким, як я собі уявляв? Що для мене означає «нести свій хрест» у сучасному світі, і як віра у Воскресіння допомагає мені це робити?

Нехай Всемилостивий Господь, який вийшов на хрест і переніс усі страждання навчить ожного з нас бути вірними до кінця. Амінь

12 грудня
П'ятниця
☧ Прп. Спиридона, чудотв., єп. Трімитійського
Лк. 95 зач.; 19, 12-28.

Основний термін сьогоднішнього уривку: (βασιλεία) – *базілейа*, тобто царство. І сьогоднішній уривок вартує розпочати читати з Лк 19,11, бо тоді бачимо контекст в якому Христос розповідає цю притчу.

Сьогоднішній уривок (Лк 19,12-28) переносить нас у світ притч Ісуса, які завжди мали глибокий і часто викличний зміст. Ця притча про талант розповідається одразу після зустрічі Ісуса із Закхеєм, у той час, коли Він наближається до Єрусалиму. Це надзвичайно важливий контекст, бо багато людей думали, що Царство Боже ось-ось має з'явитися негайно. Вони очікували, що Ісус встановить Своє земне Царство. Проте, Ісус намагається скоригувати їхні очікування, даючи їм зрозуміти, що Він дає час своїм послідовникам взяти відповідальність за світ та інших людей.

Притча починається з опису знатного чоловіка, який вирушає до далекої країни, щоб отримати собі царство й потім повернутися. Цей чоловік символізує Ісуса Христа. Він відходить до Отця, щоб прийняти Своє повне Царство, і Він обов'язково повернеться у славі. Перед відходом він кличе десятьох своїх слуг і дає кожному по одній міні, а це велика сума, що дорівнювала тримісячному заробітку робітника і наказує їм: «Промишляйте ними, поки я повернуся.», тобто ведіть бізнес, допоки я повернуся! Це ключова інструкція. Що означає ця «міна» для нас сьогодні? Міна символізує дари, здібності, ресурси – все те, що Бог довірив нам. І наказ від Господа ми отримали такий самий: «провадьте бізнес!». І цей наказ не є про накопичення багатств, а про якісне використання всього, що нам дано, для розширення Божого Царства. Далі притча описує три типи слуг. Двоє перших слуг є прикладом вірності та працьовитості. Перший, отримавши одну міну, заробив десять. Другий – п'ять. Коли Цар повертається, вони отримують похвалу. Їхня винагорода пропорційна їхній вірності та ефективності у використанні довіреного. Це показує, що вірність у малому веде до більшої відповідальності та благословення у Царстві Божому. Але є й третій слуга, який приходить і каже: «Ось твоя міна, пане, що я тримав заховану в хустинці, бо я лякався тебе, тому що ти чоловік жорстокий: береш, чого не поклав, і жнеш, чого не посіяв». Цей слуга не просто лінивий, але він має спотворене уявлення про свого Господаря. Він бачить Його жорстоким, вимогливим і несправедливим. Його надуманий страх паралізував його. Він не використовував довірену йому міну, нічого не заробив. І його виправдання показує його серце: він не довіряв Господарю, він не розумів Його благодаті, а лише боявся Його суворості.

Відповідь Царя була жорстка, бо він засуджує спосіб думання і діяння цього слуги, ба більше наказує забрати у нього міну і віддати тому, хто мав десять. Ця остання фраза є глибокою істиною. Вона говорить про духовний принцип: хто використовує те, що йому дано, той отримує більше. Хто не використовує, той втрачає навіть те, що має. Це не про суворість Бога, а про принцип відповідальності та зростання. Бог дає нам дари не для того, щоб ми їх ховали, а щоб ми їх примножували для Його слави і для блага ближніх.

Зміст керигми: Христос воскрес, Він вознісся, Він сидить праворуч Отця, і Він повернеться знову у славі, щоб судити живих і мертвих. І до Його повернення ми є Його слугами, яким довірені «справи». Ми не можемо просто чекати, ми маємо працювати, використовувати наші дари, щоб свідчити про Нього, служити ближнім, розбудовувати Церкву, жити святим життям. Наша віра не може бути пасивною. Вона є динамічною, активною, що проявляється у служінні.

Ісус також згадує, що громадяни ненавиділи Його і не хотіли, щоб Він був їхнім Царем. Це вказує на відкидання Ісуса світом, який не бажає підкорятися Його правлінню. Але Він повернеться як Цар, і тоді Його вороги будуть знищені. Ця частина притчі є суворим нагадуванням про те, що наше рішення щодо Христа має вічні наслідки.

Керигма цієї притчі є такою: Ісус Христос – наш Цар, Який пішов, але повернеться. Він довірив нам Свої дари і очікує, що ми будемо вірно використовувати їх для Його Царства. Коли Він повернеться, Він буде судити нас за нашу вірність. Тому зараз час діяти, час діяти, час жити для Нього, бо час Його повернення невідомий.

Запитаймо себе: Чи віримо ми в Царя, що повернеться? І якщо так, то як ця віра впливає на те, як ми використовуємо "міни", довірені нам сьогодні? Які «міни» (дари, здібності, можливості, ресурси) Бог довірив особисто мені? Як я їх використовую для Його Царства? Чи не маю я спотвореного уявлення про Бога, яке паралізує мене і заважає плідно використовувати те, що Він мені дав (наприклад, страх, що Він надто суворий, або думку, що я нездатен щось зробити)?

Подякуймо Богові, який здатний змінити мої пріоритети, рішення та повсякденне життя одразу сьогодні. Амінь

13 грудня
Субота
✢ Свв. мчч. Євстратія, Авксентія, Євгенія, Мардарія й Ореста
Св. мц. Лукії, діви
Лк. 51 зач.; 10, 19-21.

У сьогоднішньому уривку центральний термін (ἐξουσία), *ексусіа*, тобто влада.

Сьогодні слова уривка зі Святого Письма Лк 10,19-21 сповнені сили, надії та глибокого одкровення про те, що означає бути учнем Ісуса. Щоб по-справжньому зрозуміти цей уривок, нам потрібно згадати, що передувало йому. Ісус щойно послав сімдесят учнів Своїх "по двох" у кожне місто й місце, куди Сам збирався піти (Лк 10,1). Це була місія не просто проповідувати, а й демонструвати силу Божого Царства – зцілювати хворих, виганяти бісів, приносячи мир. Це була місія, яка вимагала віри, відваги та повного покладання на Бога. Учні повернулися з радістю, сповнені ентузіазму, адже навіть біси коряться їм в ім'я Ісуса. Їхня радість була зрозумілою: вони стали свідками надзвичайної Божої сили, яка діяла через них. Це був досвід, що перевернув їхнє уявлення про світ.

Ісус відповідає їм: «Ось я даю вам владу наступати на зміїв, скорпіонів і на всю ворожу силу» (Лк 10,19). Ці слова не просто обіцянка захисту, а проголошення перемоги над силами зла. Ісус, Своєю смертю і воскресінням, уже здобув вирішальну перемогу над цими силами. Він дарує Своїм учням, тобто і нам, участь у цій перемозі. Це означає, що ми не беззахисні перед спокусами, хворобами чи гріхом. Ми маємо владу в Його імені!

Також Ісус бачачи радість учнів, одразу корегує акценти: «радійте тому, що ваші імена записані на небі.”» (Лк 10,20). Це ключовий момент цього уривка. Бо1, радість від прояву Божої сили – це чудово, але це не є кінцевою метою. Справжня, глибока і вічна радість полягає в нашому спасінні, у тому, що ми належимо Богові, бо наші імена записані в Книзі Життя. Це радість, яка не залежить від обставин, від успіхів чи невдач у служінні, від того, чи бачимо ми негайні результати наших зусиль. Це радість від того, що ми прийняті Отцем завдяки жертві Ісуса Христа.

У цьому уривку ми бачимо **зміст керигми, тобто звістки про Ісуса Христа.** Найперше, що **Ісус Христос є Господом, тобто** Він має владу над

усіма силами зла, і Він дарує цю владу Своїм послідовникам. Наступне, що завдяки **Ісусу Христу ми отримуємо спасіння!** Найбільша радість не в наших досягненнях, а в тому, що ми прощені і прийняті Богом. І це **спасіння доступне через віру в Ісуса Христа.** Бог відкриває істину не мудрим світу цього, а тим, хто з довірою приходить до Нього, як діти.

Наше життя, сповнене викликів, що ставлять перед нами питання: на чому ґрунтується наша радість у повсякденному житті? Чи у нас є та ж сама радість про яку говорить Ісус у цьому уривку? Як ми змінилися з того, що «ваше ім'я записане на небесах»? Чи, справді, ми здатні побороти «змій та скорпіонів», тобто страхи, негативні звички завдяки владі, яку дав нам Ісус?

Подякуймо Богові, що дав нам владу над усією ворожою силою. А також дарує радість, бо наші імена записані на небесах Амінь.

14 грудня

Неділя 27-ма по Зісланні Святого Духа

Свв. мчч. Тирса, Левкія, Филимона, Аполлонія й Каленика

Лк. 76 зач.; 14, 16-24.

Сьогоднішнє Євангеліє (Лк 14,16-24) розповідає притчу Ісуса про великий бенкет. І центральний термін це - δεῖπνον μέγα (14,16), тобто *дейпон мега* великий бенкет.

Ісус розповідає про одного чоловіка, який готує великий бенкет і запрошує багатьох. Проте, це не просто вечеря, а бенкет – символ радості, достатку і спілкування. Цей бенкет – це образ Царства Божого, де наш Небесний Отець, кличе всіх до спільного святкування з Ним, до повноти життя, до радості, яка перевершує будь-яке земне задоволення.

Бог є тим, хто ініціює. Він є Господарем, який приготував усе. Він не чекає, поки кожен приготує себе або вирішить, що він нарешті готовий. Він ділиться Своїм запрошенням. І це запрошення – не примус, а дар. Що цікаво, що коли настав час бенкету і слуга покликав запрошених, то– запрошені почали відмовлятися, вигадуючи різні виправдання: Поле купив; П'ять пар волів купив; Я одружився. Ці виправдання лише здаються логічним, навіть «діловими». Проте, всі ці виправдання, хоча й різні, мають спільну рису: вони всі про пріоритети. Ці люди ставлять свої особисті інтереси, свої тимчасові справи вище

особистого запрошення Бога. Вони відмовляються від радості, від спільності з Господарем, від того, що вже було приготовлено для них.

Що робить Господар? Він розгнівався, але Його гнів – це не руйнівний гнів, а скоріше гнів, щоб Його бенкет був наповнений. Він каже слузі: «Іди щоскоріш на майдани й вулиці міста й приведи сюди вбогих, калік, сліпих, кульгавих.» і знову: «Піди на шляхи та огорожі й наполягай увійти, щоб дім мій наповнився».

І це є центральний пункт керигми: Боже запрошення завжди є звернене до всіх! Всі, хто вважався негідним, відкинутим, тобто убогі, каліки, сліпі, кульгаві тепер перші в черзі. Це ілюструє універсальність Божої любові та благодаті.

Ця притча – це проповідь про Божу ініціативу, Його щедрість і нашу свободу вибору. Вона нам пригадує, що Царство Боже вже тут, воно готове, і двері відкриті для кожного з нас. Але від нас залежить, чи ми приймемо це запрошення, чи відкинемо його заради своїх «бізнес інтересів».

Ми покликані не вигадувати виправдань, а з радістю відгукнутися на заклик Господаря, щоб насолодитися Його присутністю, Його любов'ю та Його благодаттю.

Запитаймо себе, щоб актуалізувати цей уривок у нашому житті: Яке «поле», «віл» або «шлюб» у моєму житті найбільше відволікає мене прийняття Божого запрошення? Наскільки я усвідомлюю, що Боже запрошення до мене є Його величезним даром, а не тим, на що я маю право? Кого я можу «запросити» до Божого бенкету у моєму житті?

Подякуймо Богові, що кличе всіх, особливо тих, хто вважається відкинутим чи негідним, тобто нас з вами. Амінь.

15 грудня
Понеділок
Св. Стефана ісп., архиєп. Сурозького
Св. сщмч. Єлевтерія
Прп. Павла, що в Латрі
Лк. 97 зач.; 19, 37-44.

Сьогоднішній уривок із Євангелія від Луки (Лк 19,37-44) ставить в центр розповіді фразу: ὁ ἐρχόμενος, ὁ βασιλεὺς (19,38) *го ерхоменос го базілеус*, тобто цар, що приходить.

Цей уривок переносить нас до одного з найяскравіших моментів в історії спасіння – урочистого в'їзду Ісуса до Єрусалиму. Це подія, яка, на перший погляд, сповнена тріумфу і радості, але в ній прихована глибока і зворушлива пророча істина.

Ісус наближається до Єрусалиму. Він вже спустився з Оливної гори, і перед Ним розгортається панорама Святого Міста. Люди стелять свій одяг на дорозі, вітають Його вигуками: «Благословен цар, що йде в ім'я Господнє! Мир на небі і слава на висотах» (Лк 19,38). Люди бачать у Ньому Месію, довгоочікуваного Царя, який прийшов визволити Ізраїль. Учні бачать у ньому обіцяного Визволителя. Вони не просто радіють, вони голосно славлять Бога, їхня радість щира і безмежна. Натомість, фарисеї, які були свідками цього, просять Ісуса зупинити їх

Сьогодні центр керигми: проголошення того, що Ісус є Цар, Месія, Той, Хто прийшов в ім'я Господнє. Він є джерелом миру і спасіння і приходить не з військовою міццю, а зі смиренністю, на осляті, як про це пророкував Захарія (Зах 9,9).

Але серед цього тріумфу і радісних вигуків відбувається щось, що розбиває картину всезагальної радості. Ісус плаче, бо Він бачить те, чого не бачать інші – майбутню трагедію, що спіткає Єрусалим. Він бачить не просто будівлі, а серця людей, які, незважаючи на Його прихід, не впізнають часу свого відвідин. Це стосується не лише Єрусалиму. Це стосується кожної людини, кожного народу, який відкидає Боже запрошення, не впізнає часу Його благодаті.

Ісус детально описує наслідки цієї сліпоти, кажучи: «Бо прийдуть дні на тебе, і вороги твої валом тебе оточать і тебе обляжуть, і стиснуть тебе звідусюди» (Лк 19,43). Це пророцтво здійснилося буквально через кілька десятиліть, у 70 році н.е., коли римські війська під проводом Тита і Веспасіана зруйнують Єрусалим. Проте сенс цього пророцтва не лише про фізичного зруйнування міста. Це попередження про наслідки для особи, спільноти, коли відкидає Спасителя. Коли ми відкидаємо Божий мир, Боже спасіння, ми залишаємося беззахисними перед ворогами, перед гріхом, перед вічною загибеллю.

Керигматична істина цього уривка в тому, що Ісус є не тільки тріумфуючий Цар, але й співчутливий Спаситель, який плаче за тими, хто відкидає Його. Він приходить, щоб дати мир, але якщо цей мир людина відкидає, то наслідки будуть страшними.

Це також запитання для нас: Чи відчуваю я радість від того, що Ісус є моїм Царем і Спасителем, чи моє життя є лише повторенням мирської рутини? За що Ісус плаче, дивлячись на моє життя, життя моєї спільноти, і що мені/нам зробити, щоб відповісти на Його біль і принести мир?

Подякуймо Богові, що приїодить і дозволяє себе впізнати, що проявляє свої чудеса в нашому житті. Амінь.

16 грудня
Вівторок
Св. прор. Аггея
Лк. 98 зач.; 19, 45-48.

У центрі сьогоднішнього Євангеліє знаходиться термін Храм (**ιερόν**) *гієрон,* центр релігійного життя юдеїв. Після урочистого в'їзду до міста Ісус одразу прямує туди, куди Він має прийти як Господь. Для євангелиста Луки Храм є центром Євангелія. З Храму розпочинається і в завершується в ньому. Ісус входить до Храму і що Він бачить? Він бачить не місце поклоніння, а галасливий ринок. Храм був освяченим та особливим місцем, призначеним для спілкування людини з Богом, для молитви та покаяння. Але людська практичність перетворила його на місце торгівлі, обміну де праведність була відсутня. Справжнє поклоніння було спотворене, відсунуте на другий план заради прибутку.

Слова Ісуса: «Дім мій - дім молитви» – це не просто докір, це керигма. Це проголошення того, що Божий дім має бути місцем зустрічі з Богом, місцем, де панує поклоніння Богу і правда. Ісус, як Син Божий, як Господь Храму, має право і владу відновити його справжнє призначення. Він прийшов, щоб очистити те, що було опоганене, і відновити те, що було втрачене. Він бореться за святість Божого Дому.

Після очищення Храму Ісус починає в ньому навчати (Лк 19,47а). Це свідчить про Його постійну присутність і бажання ділитися Божою істиною з людьми. Він не просто вигнав торговців, Він відновив функцію Храму як місця навчання і просвітлення.

Однак, не всі раділи цьому, бо первосвященники та книжники чиї інтереси були порушені очищенням Храму, а влада – підірвана популярністю Ісуса, шукала шляхів Його вбити.

Це показує нам, що очищення від зловживання та гріха часто зустрічає опір. Ті, хто звик до «вертепів розбійникі» у своєму житті, чи у своєму розумінні віри, не бажають змін, які приносить Ісус.

Керигматична істина цього уривка полягає в тому, що Ісус Христос прийшов не тільки, щоб очистити Єрусалимський Храм, але й щоб очистити храм нашого серця, бо ми є «храмом Духа Святого» (1 Кор 6,19). Чи робимо ми наш власний внутрішній храм «вертепом розбійників», тобто місцем, де панують гріх, жадібність, гордість, злоба, а не молитва і поклоніння Богові?

Ісус стоїть сьогодні біля дверей вашого серця, бажаючи увійти і навести лад. Він приходить не лише з гнівом, а й з любов'ю, бажаючи відновити нас, очистити і наповнити Своєю присутністю.

На завершення, давайте поставимо собі ці запитання, щоб актуалізувати цей уривок у нашому житті: Чи є моє серце «домом молитви», чи в ньому панують «торгівля» та «розбійництво, тобто гріхи, що відволікають мене від Бога? Чи готові ми дозволити Ісусу увійти у «храм» нашого життя і провести там усе в порядок, навіть якщо це буде некомфортно?

Дякуємо Богові, що допомагає нам зробити власне життя і наші спільноти справжніми домами молитви, а не місцем, де панують мирські турботи. Амінь.

17 грудня
Середа
☩ Св. прор. Даниїла
Свв. трьох отроків: Ананії, Азарії й Мисаїла
Лк. 99 зач.; 20, 1-8.

У сьогоднішньому Євангелії в центрі стоїть термін (εὐαγγελίζω), *евангеліdзо*, проголошувати добру новину. Власне подія відбувається у Храмі, де Ісус навчає народ. Це не просто звичайний день; це час зростаючого напруження між Ісусом та релігійною елітою. У цей уривок вплетена глибока керигматична істина про владу Ісуса і про виклик, який Він кидає авторитету тодішньої верхівки єврейського народу. Тому, вони його запитують: «якою владою ти це робиш, або хто тобі дав владу цю?» (Лк 20,2). Це не було просто запитання, а виклик. Релігійні лідери бачили, як Ісус вчить з владою, як Він очистив Храм, як Його

слухає народ. Вони не могли зрозуміти, звідки ця влада, адже Він не отримав її від Синедріону чи від римської влади. Вони хотіли загнати Його в кут: якщо Він скаже, що Його влада від Бога, вони звинуватять Його у богохульстві; якщо скаже, що від людини, то Його авторитет буде підірваний. Тому питання про владу є ключовим. Проте, Ісус не потребує дозволу від людей, бо Його влада походить від Бога. Він – посланець Отця, Він має право вчити, зцілювати, виганяти бісів і навіть очищати Храм. Ця влада не є людською, вона є божественною.

Ісус, знаючи їхні думки, не відповідає прямо, а ставить їм зустрічне запитання про Йоанове Хрищення. Це риторичне запитання. Бо Йоан Хреститель був дуже популярним серед народу, і його вважали пророком. Фарисеї та книжники опинилися в скрутному становищі, бо вони не бажають себе підставляти і відповідати прямо на це запитання. Насправді, вони думають не про істину, а про власну безпеку і репутацію, відповіли, що не знають. (Лк 20,7). Це була відмова від відповіді, бо вони розуміли наслідки. Тому, відмовилися від правди заради збереження своєї позиції.

Ісус теж не дає їм відповіді, бо вони не бажають визнавати правду. Їхня відмова визнати божественне походження місії Йоана свідчить про їхню неспроможність та небажання визнати божественне походження Ісуса.

Керигма цього уривка звучить чітко: Ісус Христос є Господь, Який має всю владу на небі й на землі. Його влада походить не від людських інституцій чи дозволів, а від Бога Отця.

Цей уривок є також попередженням, що коли особа або спільнота подібно до первосвящеників, книжників та старійшин, засліплені власною гордістю, упередженнями чи страхом втратити репутацію, відмовляється визнавати Божу істину і Божу владу, то це призводить до того, що ми залишаємося у темряві, не пізнаючи Того, Хто є Світлом світу і джерелом усієї влади.

Ісус не ховається. Він навчає відкрито. Його влада очевидна для тих, хто має очі, щоб бачити, і вуха, щоб чути. Питання не лише чи має Він владу, а в тому чи ми готові визнати її і підкоритися їй.

Дорогі, Ісус і сьогодні стоїть перед нами, навчаючи і діючи з владою. Запитаймо себе: наскільки визнаю/ємо владу Ісуса Христа у нашому житті чи шукаю я влади в інших джерелах? Чи буває так, що

ухиляюся від правди або відмовляюся визнавати очевидне, щоб уникнути незручності чи зберегти свій статус?

Подякуймо Богові, який щодня навчає мене у власному житті свідчити про Ісуса як про Того, Хто має всю владу, дякуймо Богов, що робить наше свідчення сильним та справжнім. Амінь.

18 грудня
Четвер
Св. мч. Севастіана і тих, що з ним
Лк. 100 зач.; 20, 9-18.

Сьогодні в центрі уривка стоїть термін виноградник (ἀμπελών), *ампелон*. У цьому уривку євангелія від Луки Ісус наголошує на ролі злих виноградарів. Це не просто притча, а пророче слово, що розкриває трагічну історію відкидання Божої любові та закликає читача до самоаналізу. Зрозуміло, що виноградар – це Бог Отець, а виноградник – це Його народ, Ізраїль. Бог створив Свій народ, обгородив його турботою, посадив найдобірніше виноградда, сподіваючись на плід. Але коли Він посилав Своїх слуг – пророків, щоб зібрати належне, виноградарі їх відкидали, били, каменували, а деяких навіть убивали. Це історія всього Старого Завіту: Бог посилав Своїх вісників, але Його народ, замість принести плід праведності, жорстоко поводився з ними. І тоді, у Своїй безмежній любові, Бог посилає Свого єдиного, улюбленого Сина. Але що роблять виноградарі? Вони бачать Наслідника і виводять Його з виноградника та вбивають. Автору євангелія йдеться про розп'яття Христове. Ця притча передбачає розп'яття Христа і наслідки відкидання Месії, а також перенесення спасіння до язичників, до тих, хто принесе плід. Важливе послання, що Бог не лише люблячий, але й справедливий. Виноградарі отримали те, що заслужили, бо не просто відмовилися віддавати плід; вони відкрито повстали проти Господаря. Це не лише історія Ізраїлю, а й кожного з нас. Кожен з нас є управителем Божих дарів: життя, талантів, часу, матеріальних благ.

Притча закінчується грізним попередженням: «Кожний, хто впаде на той камінь, розіб'ється; на кого ж він впаде - роздавить». Цей Камінь – це Ісус Христос, бо для тих, хто вірує в Нього, Він є основою і фундаментом життя. Але для тих, хто відкидає Його, Він стає каменем спотикання, що веде до загибелі.

Запитаймо себе: які «плоди» очікує від мене Господь сьогодні і як їх краще плекати? Яких «слуг», тобто людей, обставин, знаків посилав Бог, щоб нагадати про Свою волю і як я на них реагував? Чи є Ісус Христос справді «наріжним Каменем» мого життя і чи будую своє життя на Його основах?

Подякуймо Богові, який запрошує нас сьогодні покаятися за відкидання Його любові і постійно ставить нас на Наріжний Камінь, який є для кожного джерелом всякого добра і спасіння.

19 грудня
П'ятниця
Св. мч. Боніфатія
Лк. 101 зач.; 20, 19-26.

Центральний термін у сьогоднішньому уривку: (φόρος), *форос*, тобто податок. Сьогоднішній євангельський уривок переносить нас у напружений момент. Фарисеї та книжники, озлоблені попередньою притчею Ісуса про злих виноградарів, шукають нагоди спіймати Його на слові. Вони посилають до Нього людей, щоб поставити незручні запитання. Їхнє запитання про податок, насправді, було пасткою. Бо якщо Ісус скаже «так», то Він втратить авторитет серед народу, який ненавидів римське панування та податки. Якщо скаже «ні», Його можна буде звинуватити в бунті проти Риму. Ісус, знаючи їхні лицемірство просить показати Йому динарій – монету, якою сплачували податок. На ній було зображення римського імператора Тиберія та напис: «Тиберій Цезар, син божественного Августа». Ісус запитує щодо присутності зображення та напису і отримує відповідь «Кесарів». Відповідь Христа є проста і глибока водночас: «Віддайте, отже, що кесареве - кесареві, а що Боже - Богові» (Лк 20,25). Ця відповідь була дана не задля уникнення пастки. Насправді, це глибока богословська істина. Бо «кесареве - кесареві» означає, що ми, як громадяни, маємо обов'язки перед державою: платити податки, дотримуватися законів (якщо вони не суперечать Божим законам), поважати владу. А інші важлива частина: «Боже - Богові». Адже монета несе зображення кесаря, а люди, створені на образ і подобу Божу (Бут. 1,27). Наша наше життя належить Богові. Ми не є власністю держави чи якоїсь земної влади.

Це означає, що ми маємо віддати Богові: наше серце, наше життя та наші таланти

Цей уривок є закликом до правильної ієрархії цінностей. Соціум важливий, але Бог – перш за все. Коли вимоги «кесаря» суперечать вимогам «Бога», ми знаємо, кому належить наша першість. Важливо завжди пам'ятати: ми є Божі діти. Ми носимо Його образ, і Йому належить усе наше життя.

Запитаймо себе: які вимоги соціуму сьогодні в моєму житті конкурують з моєю вірністю Богові, і чи вміємо ми розставляти пріоритети? Які сфери мого життя ми ще не повністю «віддали Богові», ба більше, навіть не допустили Його туди?

Подякуймо Богові, який вчить нас свідчити кожним днем про те, що ми створені на образ Божий.

20 грудня

Субота перед Різдвом

☙ Передсвяття Різдва Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа

Св. сщмч. Ігнатія Богоносця

Лк. 72 зач.; 13, 18-29.

Центральний термін у сьогоднішньому уривку є (κόκκῳ σινάπεως (13,19), *кокко сінапеос*, «гірчичного зерна». І на основі цього образу, а також образу закваски євангелист Лука будує пояснення Царства Божого. Ісус використовує ці дві притчі, щоб відкрити таємницю Царства, доповнює своє містичне пояснення через приклади: тісних воріт та бенкету.

Що ці притчі (гірчичне зерно та закваска) говорять нам про Царство Боже? По-перше, Царство розпочинається непомітно і тихо. Коли Ісус починав Своє служіння, то був «сином» теслі з Назарету, а Його учні – звичайними рибалками. Ніхто не очікував, що це рух змінить світ. Так як гірчичне зерно, так само й Царство Боже має в собі величезний потенціал росту і розширення. Воно починається з малого, з віри однієї людини, з одного доброго діла, з першого слова Євангелія, але потім охоплює увесь світ і принести притулок багатьом.

Його вплив є всепроникаючим і перетворюючим. Як закваска, яка, хоч і непомітна, перетворює все тісто, так і Царство Боже діє зсередини.

Воно змінює серця людей, перетворює суспільства, впливає на культуру. Воно не діє зовнішньою силою, а внутрішньою трансформацією.

Після цих притч Ісус переходить до серйозного попередження. Він говорить про тісні ворота, через які потрібно увійти. Багато хто намагатиметься увійти, але не зможе. Це не означає, що Бог обмежує доступ; це означає, що вхід вимагає зусилля, рішучості та посвяти. Це не широка дорога, якою йдуть усі, бо йдеться про самозречення, покаяння та віру.

Ісус попереджає про час, коли двері зачиняться, і всі хто вважав себе тут своїми, будуть відкинуті. Господня відповідь: «Не знаю вас, звідкіля ви». Це страшне попередження для тих, хто має показову релігійність, але не встановив справжніх стосунків з Богом, хто не приніс плодів покаяння.

І, нарешті, Ісус говорить про великий бенкет у Царстві Божому, де прийдуть люди зі сходу і заходу, з півночі і півдня, і сядуть за стіл. Це образ спасіння, де всі, хто відгукнувся на заклик Євангелія, незалежно від їхнього походження, будуть насолоджуватися присутністю Бога. Ісус підкреслює, що «останні стануть першими, а перші - останніми». Це підкреслює, що Божф критерії відрізняються від людських.

Цей уривок підкреслює керигму: Царство Боже прийшло в Ісусі Христі. Воно росте і поширюється. Воно вимагає від нас рішучої відповіді – увійти через тісні ворота віри та покаяння. Ісус закликає нас не бути самовпевненими, а шукати Його і жити з Ним у справжніх стосунках.

Запитаймо себе: Як я особисто бачу «ріст гірчичного зерна» або «дію закваски» Царства Божого у своєму житті чи у світі навколо мене? Які сьогодні є мої «тісні ворота», через які Ісус закликає мене пройти?

Подякуймо Богові, що сьогодні допомагає мені відновити або збудувати серйозні стосунки з Ним, які будуть справжніми і глибокими. Амінь

21 грудня

Неділя перед Різдвом, святих Отців

Передсвяття Різдва Христового

Св. мц. Юліанії

Мт. 1 зач.; 1, 1-25.

Сьогодні у першій главі Євангелиста Матея ми зустрінемо два важливі терміни: (γεννάω), *геннао*, «бути батьком, народити», яким описують походження всіх праотців та царів від Авраама та (τίκτω), *тікто* «породити», яке використовують до народження Христа.

На перший погляд цей уривок здається простим переліком імен. Але в цьому родоводі Ісуса Христа (Мт 1,1-17) міститься глибока істина, що Христос є сповнення надій всіх праведників від Авраама, Давида аж до Йосифа та Марії. Здається, що важливого, що Христос є сином Давида і сином Авраама. Насправді, Авраам був першим, кому Бог дав великі обітниці: що через нього будуть благословенні всі народи землі (Бут 12,3). Це було обітницею про спасіння, яка охоплювала все людство. Давид отримав обітницю про вічний престол для його нащадка (2 Сам 7,12-16) – це обітниця про царство, яке не матиме кінця. І ось, у цьому родоводі ми бачимо, як Бог крок за кроком, через століття, виконував ці обітниці. Були часи вірності та невірності, радості та вигнання, але Божий план незмінно рухався вперед. Навіть присутність жінок у родоводі, деякі з яких мали спірне походження або минуле: Тамар, Рахав, Рут, і дружина Урії, підкреслює універсальність Божого плану спасіння, що не обмежується людськими категоріями чи досконалістю.

Логічне завершення генеалогії - це народження Ісуса. І як у багатьох праведників перед тим були випробування з народженням, також і Йосип, праведна людина, стикається з незрозумілою ситуацією. І лише Божественне втручання через ангела допомагає Йосифу зрозуміти Божий план. Цікаво, що ім'я Ісус означає «Господь спасає» (Мт 1,21). Це і є центр керигми, тобто надія та запевнення спасіння!

Далі Матей цитує пророцтво Ісаї: «Ось дівиця зачала, і породить сина і дасть йому ім'я Еммануїл» (Мт 1,23 // Іс 7,14). Це не просто ім'я, але утвердження глибокої істини: Бог не є далеким і байдужим, Він є **«з** нами», тобто приходить до нас, живе серед нас, щоб спасти нас.

Отже, перші 25 віршів Євангелія від Матвія – це не лише історичний звіт проробленої Богом роботи, але й Добра новина: Ісус Христос є тим, кого обіцяв Бог, нащадком Авраама, який принесе благословення всім народам, і нащадком Давида, чиє царство буде вічним. Він, справжній Бог з нами, який прийшов, щоб спасти нас від наших гріхів. Це є центральна істина нашої віри, на якій будується все християнське вчення.

На завершення запитаймо себе: Чи ми усвідомлюємо, що Ісус є сповненням Божих обітниць, які вчать нас довіряти Божому плану спасіння? Якщо ім'я Ісус – це «Господь спасає», тоді яким чином Боже спасіння проявляється у нашому повсякденному житті?

Подякуймо Богові, який є «Еммануїл», той Бог, що є з нами. Він присутній у всіх життєвих ситуаціях, коли ми відчуваємо Його або нас бракує Його втручання. Але ми завжди можемо запросити Його бути з нами у боротьбі та стражданнях. Амінь

22 грудня
Понеділок
Передсвяття Різдва Христового
Св. вмц. Анастасії
Лк. 102 зач.; 20, 27-44.

Сьогоднішнє читання з Євангелія від Луки в центрі уривка ставить термін (ἀνάστασις), *анастасіз*, тобто воскресіння. Цим уривком Лука показує нам напружену дискусію між Ісусом та різними релігійними групами його часу. Найперше – це зіткнення з садукеями (20,27-40). Ця група відрізнялася тим, що не вірила у воскресіння мертвих, ангелів чи духів (Дії 23,8). Їхня віра базувалася переважно на П'ятикнижжі Мойсея, і вони відкидали традицію інтерпретації та актуалізації Тори (П'ятикнижжя) до нових викликів того часу.

Садукеї приходять до Ісуса з гіпотетичним сценарієм про жінку, яка мала сімох чоловіків, натякаючи на закон левіратного шлюбу (Втор 25,5-10). Цим випадком вони намагаються висміяти ідею воскресіння. Вони прагнуть поставити Ісуса у глухий кут, показавши абсурдність воскресіння, бо не зрозуміло чиєю буде дружина сімох чоловіків у воскресінні? Ісус відповідає їм, розкриваючи дві важливі істини:

По-перше, Він говорить про природу життя у воскресінні (Лк 20,34-36). Ісус пояснює, що у земному житті люди одружуються і виходять заміж, але після воскресіння з мертвих, не одружуватимуться і не виходитимуть заміж. Небесна реальність радикально відрізняється від земного існування, тому вільна від обмежень і потреб земного життя, включаючи продовження роду.

По-друге, Ісус підтверджує реальність воскресіння (Лк 20,37-38), звертаючись до авторитету Мойсея, якого садукеї шанували. Він цитує

Бога, який говорив до Мойсея з куща як «Бог Авраама, Бог Ісаака і Бог Якова» (Вих 3,6). Ісус пояснює, що Він Бог не мертвих, а живих. Ця фраза є серйозний аргументом проти садукеїв. Якщо Бог називає себе Богом Авраама, Ісаака і Якова, які вже давно померли, то це означає, що для Бога вони живі. Це свідчить про існування душі після смерті та про безперервність Божого завіту з Його народом. Тобто, смерть не є кінцем існування.

Далі, в Лк 20,41-44, ці вірші відкривають нам не лише істину про воскресіння мертвих і вічне життя, але й про божественну владу та ідентичність Ісуса Христа як Господа і Спасителя. Він є не просто історичною особою, а тим, хто має владу над життям і смертю, і хто є Господом не лише Давида, але й усього сотвореного світу.

Запитаймо себе: як правда про воскресіння мертвих впливає на наше ставлення до смерті, втрат близьким та рідних? Чи віра у воскресіння допомагає нам правильно виставляти пріоритети і цінності у теперішньому житті?

Подякуймо Богові, який відкриває себе через Ісуса та проявляє у ньому Свою божественну владу та допомагає кожному з нас у власному житті приймати добрі та вірні рішеннях. Амінь.

23 грудня
Вівторок
Передсвяття Різдва Христового
Свв. десятьох мчч., що в Криті
Лк. 106 зач.; 21, 12-19.

Сьогодні центральний термін уривка з Євангелія від Луки (Лк 21:12-19) є (ὑπομονή), *гюпомоне*, тобто терпеливість.

Цей уривок є частиною так званої апокаліптичного тексту, в якому Христос говорить про ознаки кінця часу та переслідування, які спіткають Його послідовників. Ці слова можуть здатися страшними, але вони містять глибоку керигматичну істину та обітницю надії.

Ісус попереджає Своїх учнів про переслідування, в'язниці (Лк 21,12). І це не просто передбачення, а реальність, яку переживали перші християни і продовжують переживати віруючі в усьому світі. Переслідування за віру є невід'ємною частиною християнського покликання, як про це свідчить історія Церкви та її сучасний стан.

Але в цих важких обставинах Ісус дає дивовижну обітницю: «І це дасть вам нагоду свідчити.» (Лк 21,13). Парадоксально, але саме переслідування стають нагодою для свідчення про Христа. Більше того, Ісус обіцяє Свою підтримку та духа мудрості для своїх послідовників (Лк 21,14-15). Це пряма вказівка на Святого Духа, який надихає і дає силу віруючим говорити істину навіть перед обличчям небезпеки. Це керигматична звістка про те, що ми не самотні у своїх випробуваннях, адже Сам Христос через Духа Святого діє в нас.

Ісус також попереджає нас також і про зраду та ненависть (Лк 21,16-17). Це гірка реальність, яка підкреслює радикальність слідування за Христом, що може вимагати розриву навіть з родинними зв'язками заради Його імені.

Однак, незважаючи на всі ці труднощі, Ісус дає й обітницю надії: «Але волосина з голови у вас не пропаде!» (Лк 21,18). Цей вираз означає повний Божий захист і турботу про Своїх вірних. Навіть якщо тіло буде знищено, душа віруючого перебуває в безпеці. І, нарешті, ключ до перемоги: «Вашою терпеливістю ви спасете душі свої» (Лк 21:19). Терпеливість, тобто витривалість у вірі до кінця є шляхом до спасіння. Це не просто пасивне очікування, а активна вірність і свідчення, незважаючи на всі труднощі. Тому, цей уривок є керигматичною звісткою про те, що слідувати за Ісусом Христом не гарантує безтурботного життя, але обіцяє Його постійну присутність, мудрість для свідчення та спасіння, якщо витримати у добрій вірі. Труднощі є не перешкодою, а нагодою для прославлення Бога і свідчення про Його Царство.

Запитаймо себе: як ми можемо свідчити про Христа у повсякденних випробуваннях, незручностях, що виникають через нашу віру? Чи довіряємо ми Святому Духу, що Він дасть нам потрібні слова, коли виникає потреба говорити про вашу віру?

Подякуймо Богові, що виховує нас у терпеливості. Нехай наша віра через терпеливість зможе розвинутись у справжнє свідчення Христа. Амінь.

24 грудня
Середа
Навечір'я Різдва Христового
Св. прпмц. Євгенії

Лк. 5 зач.; 2, 1-20.

Сьогодні в уривку Лк 2, 1-20, центральним є термін (εὐαγγελίζω), *евангеліджо*, «благовістити, звіщати добру новину». Тепер ми занурюємося в історію Різдва – народження Ісуса Христа. Цей уривок, не просто оповідь про історичну подію, а керигматичне свідчення про прихід Спасителя у світ, сповнення старозавітних пророцтв та початок нової ери для людства.

Розповідь розпочинається з звичайних подій, але історичних, а саме перепису населення, оголошеного імператором Августом (Лк 2,1-3). Це показує, як Бог використовує історичні події для виконання Свого плану спасіння. Йосип та вагітна Марія вирушають до Вифлеєму (Лк 2,4-5), міста Давида. Чому це важливо? Бо згідно з пророцтвом Міх 5,2, Месія мав народитися саме у Вифлеємі. Таким чином, Лука одразу вказує на Ісуса як на обіцяного Месію, що походить з роду царя Давида.

І ось, в дуже скрутних обставинах, у яслах народжується Спаситель (Лк 2,6-7). Це народження в убогості є яскравим контрастом до величі царів та володарів того часу. Натомість, Він справжній Цар, приходить у світ, не маючи навіть місця в готелі, показує Свою смиренність та солідарність з найбіднішими.

Кульмінація керигматичної звістки відбувається, коли ангел Господній з'являється пастухам (Лк 2,8-12), на той час вважалися вони найнижчими та найбіднішими у суспільстві. Здається, що Бог обирає тих, хто був на міргінесі, щоб вони першими почули Добру Новину. Ангел проголошує: «“Не бійтесь, бо я звіщаю вам велику радість, що буде радістю всього народу: Сьогодні народився вам у місті Давидовім Спаситель, він же Христос Господь.» (Лк 2,10-11). Це є центром керигми: Радість, бо ця новина змінює настрій у всій вселенній; всього народу – спасіння не обмежене соціальними групами; Спаситель, бо Він прийшов, щоб врятувати нас від гріха. Христос Господь, це є Месія, помазаник Божий, і Він є Сам Господь, Бог. Також з'являється численне небесне військо, що прославляє Бога (Лк 2,13-14). Це проголошення небесної реальності: з приходом Христа приходить мир – не лише відсутність війни, але й повнота Божого благословення, примирення людини з Богом.

Пастухи, у відповідь на це небесне об'явлення, негайно йдуть до Вифлеєма, знаходять Марію, Йосипа і Немовля (Лк 2,15-16), і

розповідають усім про те, що їм було сказано про Дитя. Їхня поведінка зразок для кожного віруючого: почути, повірити, піти і свідчити. Вони повертаються, славлячи й хвалячи Бога (Лк 2,20). Отже, народження Ісуса – це не просто різдвяна історія, це фундаментальна істина нашої віри, що Бог виконав Свої обітниці, послав Спасителя, Христа Господа, щоб принести мир і радість усім людям. Ця Блага Звістка вимагає відповіді – віри, свідчення та прославлення.

Запитаймо себе: як ми переживаємо цю «велику радість» від народження Христа Спасителя у нашому житті сьогодні? Як нам стати подібними до пастухів, тобто стати «свідками» Доброї Новини у повсякденному житті?

Подякуймо Богові, що народився у яслах і свідчить нам про смирення і готовність прийти до нас - найменших. Амінь

28 грудня

Неділя по Різдві. Пам'ять святих і праведних Йосифа Обручника, Давида, царя, і Якова, брата Божого

Свв. двадцяти тисяч мчч., спалених у Нікомидії

Блаж. сщмч. Григорія Хомишина, єп. Станіславівського

Мт. 4 зач.; 2, 13-23.

Сьогодні в уривку Євангелії від Матея центральний термін буде (θυμόω), *тхюмоо*, «розлютився».

Цей уривок розповідає про події, що відбуваються невдовзі після народження Ісуса. І це не просто розповідь про життя Христа, а керигматичне свідчення про Божу всемогутність. Про те як Господь захищає Свого Сина, який Воплотився і став дитиною. Також цей текст про неухильне сповнення пророчих слів, які наповненні болем і стражданням.

Після поклоніння мудреці не повернулися до царя Ірода, щоб повідомити про місцеперебування новонародженого Царя. Тому, Ірод, розлючений і сповнений страху за свою владу, замислює вбивство, подібно до Каїна. Проте, ангел Господній попереджає Йосифа у сні (Мт 2,13). Євангельський текст показує нам, що Божий план спасіння не відбувається без опору. Зло намагається перешкодити Божим намірам. Однак, Бог через Своїх посланців (ангелів) керує і захищає Свого Сина.

Втеча до Єгипту - це не знак слабкості, співпраця Бога та людини, у конкретному випадку Йосифа та Марії з Божим промислом.

Матвій пояснює цю ситуацію як виконання пророцтва: «З Єгипту покликав я мого Сина» (Мт 2,15 // Осія 11,1). Цікаво, що оригінальний контекст у пророка стосується виходу Ізраїлю з Єгипту. Проте, для Матея у поверненні Ісуса з Єгипту відкривається новий рівень сповнення пророцтва, адже Ісус є істинним представником Ізраїля, бо є Сином Божим.

Далі відбувається жахлива подія вбивстваа всіх хлопчиків у Вифлеємі та в усіх його околицях, (Мт 2,16). Знову Матей пригадує пророцтво Єремії (Мт 2,17-18 // Єр 31,15). Текст Єремії пригадує про Вавилонське переселення народу до Вавилону і представляє плач праматері Рахилі над своїми дітьми. Цей уривок нагадує, що шлях Божого Сина був позначений не лише славою, а й болем, який спричинила людина егоїстична, яка переживає за власну владу.

Після смерті Ірода, сім'я повертається, і ангел Господній їх про попереджає. Проте, вони оселяються в Назареті (Мт 2,19-23). І знову Матвій завершує уривок посилаючись на пророцтво (Мт 2,23). Хоча прямої цитати «Назарей назветься» у Старому Завіті немає, вважається, що це посилання на різні пророцтва, наприклад про страждання Месії (Іс 53,2-3), або на обіт назорейства, який існував в Ізраїлі (Амос 2,12). Таким чином, Ісус, Месія, зростав у звичайному, містечку, серед простих людей.

Отже, ці вірші з Євангелія від Матвія є потужним керигматичним посланням, що Ісус Христос є істинним Месією, чиє народження і місія були передбачені пророками. Не зважаючи на ворожість, протистояння царя Ірода Бог продовжує втілювати свій план спасіння та неухильно рухається вперед. Бо Його мета, щоб Христос врятував людство від гріха та смерті.

Запитаймо себе: Як наше знання , що Син Божий стикався з труднощами, допомагає нам довіряти Божому захисту у ваших власних життєвих випробуваннях? Чи наше усвідомлення того, що Бог приготував шлях спасіння для кожної особи зміцнює нашу віру в Божий план спасіння для всього світу і для кожної особи?

Подякуймо Богові, який Свою велич і всемогутність проявляє через «простих» або навіть «непомітних» людей та перебуває з нами всіх обставинах нашого життя. Амінь

29 грудня
Понеділок
Свв. немовлят, за Христа вбитих у Вифлеємі
Прп. Маркелла, ігум. монастиря невсипущих
Мр. 33 зач.; 8, 11-21.

Сьогодні центральним терміном в уривку від Марка, буде термін (σημεῖον (8,11), *семейон*, тобто знак. Цей уривок показує нам Ісуса, який зіштовхується з спротивом фарисеїв та нерозумінням з боку Своїх учнів. Це не просто опис історичної події, а керигматична істина про важливість духовного зору та здатності шукати Христа та Його Царство.

Спочатку до Ісуса приходять фарисеї, які вимагають знаку з неба (Мр 8,11-12). Вони, як релігійні лідери, мали бути тими, хто впізнав Месію. Проте їхні серця були затверділими. Вони бачили чудеса Ісуса — зцілення, вигнання демонів, нагодування тисяч у Мр 6,30-44 та Мр 8,1-10, але все одно шукали якогось великого та надзвичайного знаку, який би задовольнив їхню вимогу. Ісус розуміє їхню сліпоту і відмовляється дати їм знак. Він немовби показує, що для тих, хто має закрите серце, жодні знаки не допоможуть. Христос вже об'явив Себе, а відмова Його прийняти є результатом не браку чи мізерності доказів, а радше духовної сліпоти великої частини народу.

Далі, Ісус перетинає озеро зі Своїми учнями, і їх попереджає, щоб береглися закваски фарисейської (Мр 8,15). Учні розуміють це буквально, думаючи про відсутність хліба. Вони здається, що забули, про те як Ісус щойно дивовижно нагодував тисячі людей лише кількома хлібинами!

Ісус дорікає їм за їхнє нерозуміння і відсутність віри (Мр 8,17-18). Він нагадує їм про ці чудеса підкреслюючи, скільки кошиків із залишками було зібрано (Мр 8,19-20). Цим Ісус хоче, щоб вони зрозуміли глибший сенс, що Він є Хлібом життя, і лише Він має владу не лише нагодувати їх фізично, але й духовно. Закваска фарисеїв - це лицемірність, показове дотримання закону без внутрішньої трансформації. Закваска Ірода - це його політичні інтриги, вбивства та прагнення земної влади. Обидві ці закваски роз'їдають істину і відводять від Бога. Керигматичний зміст у цьому уривку наступний: Ісус - не просто чудотворець, а той, хто дає хліб життя. Він здатний задовольнити

всі наші потреби, але ми маємо вміти його розпізнати. Водночас величезною є небезпека духовної сліпоти найближчих послідовників Христа. Ми повинні постійно перевіряти своє серце, щоб не дозволити лицемірній та владній заквасці затьмарити наше сприйняття Христа і світу. Навіть після всіх чудес і навчань учні ще не «зрозуміли» (Мр 8,21). Це показує, що шлях до глибокого розуміння Христа є процесом, який вимагає відкритого серця і постійного пошуку Його присутності у світі.

Запитаймо себе: які знаки ми шукаємо, щоб підтвердити Божу присутність у нашому житті? І скільки знаків ми не помічаємо? Яка закваска сучасного світу (лицемірство, консумеризм прагнення влади) заважають нам по-справжньому бачити Христа?

Подякуймо Богові, пригадує нам про «справжній хліб», який здатний нагодувати тисячі. Нехай цей Хліб – Пресвята Євхаристія зміцнить нашу віру, щоб ми змогли його бачити. Амінь.

30 грудня
Вівторок
Св. мц. Анісії
Прп. Зотика, пресвіт. і кормителя сиріт
Мр. 34 зач.; 8, 22-26.

Сьогоднішній уривок в центрі розповіді ставить термін (τυφλός), *тюфлос*, тобто сліпий. Ця розповідь не лише про зцілення сліпого чоловіка але, глибока керигматична істина про поступове духовне прозріння, яке переживають учні, і яке може пережити кожен з нас на шляху до повного пізнання Христа.

Ця історія відбувається одразу після того, як Ісус дорікав учням за їхнє нерозуміння і сліпоту щодо Його особи (Мр 8,14-21). Учні мають очі, але не бачать, мають вуха, але не чуюьт. Тепер Ісус демонструє це наглядно. Коли приводять до Ісуса сліпого і просять Його доторкнутися (Мр 8,22). Ісус в більшості випадків зцілював одним словом і все відбувалося миттєво і повністю. Тут ми бачимо дещо інше, бо Христос виводить сліпого за село (Мр 8,23). Ісус намагається уникнути публічного видовища та намагається створити особистий простір для цього чоловіка.

Цікаво, що Ісус «слиною помазавши йому очі, поклав на нього руки» (Мр 8,23). Проте сліпий не є повним зціленням, бо бачить людей

немов дерева (Мр 8,24). Тобто зір відновився частково. Він бачить, але нечітко, розмито. Тоді Ісус знову кладе руки на очі, і лише тоді зір чоловіка повністю відновився (Мр 8,25). Керигматичний зміст є наступним: сліпота символізує духовну неспроможність бачити істину про Ісуса. Сліпий не бачив фізичного світу, так само ми часто не бачимо Ісуса, який присутній в нашому житті. Христос зцілює поступово, він помало настроює оптику, тобто очі сліпого. Він намагається не травмувати його побаченим і дозволяє йому звикнутись з ідеє, що він тепер бачить. Другий дотик Ісуса символізує потребу в подальшому Божому втручанні у наше життя для повного прозріння. Духовне зростання у Христі часто є поступовим процесом, і часом навіть трохи болючим. Повністю прозріти означає побачити Ісуса таким, яким Він є, і відповісти на Його місію спасіння.

Цей уривок є заохоченням для кожного з нас. Можливо, ми відчуваємо, що бачимо частково, маємо неповне розуміння Божої волі чи Його плану щодо нашого життя. Проте, Господь Ісус готовий знову і знову нас торкатися, щоби зцілювати і покращувати духовний зір. Він бажає повного зцілення нашої духовної сліпоти, щоб ми могли бачити Його та світ довкола виразно і розуміти через призму Євангелія.

Запитаймо себе: чи є сфери у нашому житті де ми все ще бачимо розмито і нечітко? Чи ми шукаємо «дотик» Ісуса у своєму духовному житті, щоб отримати глибше розуміння себе та інших?

Подякуймо Богові, що обрав кожного з нас і зцілює протягом нашого житті. Бо Він допомагає зрозуміти духовні істини задля кращого зросту віри. Амінь.

31 грудня
Середа
Прп. Меланії Римлянки
Віддання Різдва Христового
Мр. 36 зач.; 8, 30-34.

У центрі сьогоднішнього уривка стоїть термін (ἀποκτείνω), *апоктейно*, що означає «бути вбитим». Цей уривок у Євангелії від Марка є дуже важливим, бо допомагає зрозуміти ким є Ісуса та яка його місія, що приводить нас то го що означає наслідувати Його. Це керигматичне

свідчення про природу Христового Месіанства та справжній шлях християнського учнівства.

Події, описані в цьому уривку, відбуваються одразу після того, як Петро визнав Ісуса: «Ти Христос!» (Мр 8,29). Це було важливе одкровення, яке учні отримали, і мали розуміти, що Ісус є довгоочікуваним Месією. Однак їхнє розуміння Месії було повністю людським, ба навіть, політичним. Бо вони сподівалися на переможного Царя, який встановить земне царство і звільнить Ізраїль від римського панування.

Ісус, знаючи їхні очікування, одразу ж починає говорити про Свої страждання (Мр 8,31). Це перше з трьох пророцтв Ісуса про Його страсті, смерть і воскресіння. Це стає шоком для учнів, а особливо для Петра. Тому, він не витримавши, починає дорікати Ісусові (Мр 8,32) і навіть намагається відрадити Його від такого шляху. Відповідь Ісуса є дуже різкою, бо Він називає Петра сатаною (Мр 8,33). Ці слова звернені безпосередньо до Петра мають на меті зупинити його спроби корегувати Божий план спасіння у власний спосіб. Христос розуміє бажання Петра та учнів уникнути хреста, страждань та вибрати легший шлях. І тут схована керигматична істина: що шлях Месії - це не шлях земної слави, а шлях жертовної любові. І як наслідок учні мають йти тим самим шляхом любові та самопожертви.

Тому, Ісус кличе своїх учнів і чітко окреслює умови справжнього учнівства: відректися себе самого, взяти свій хрест і йти слідом за мною (Мр 8,34). У цьому уривку «відректися себе» означає відкинути власні егоїстичні бажання, амбіції, і поставити волю Божу понад усе; «взяти свій хрест» означає готовність до самопожертви, долання труднощів, навіть переслідувань, а можливо і смерті заради Христа; «йти слідом за мною» означає постійне і активне слідування за Ісусом, наслідування Його прикладу.

Тому, цей уривок є проголошенням важливої істини: Ісус Христос - Месія, який прийшов страждати, померти і воскреснути для нашого спасіння. І його наслідування - це не шлях легкого життя, а шлях самозречення, прийняття свого хреста і слідування за Ним. Це, насправді, заклик до радикального учнівства, де Христос є центром і метою всього.

Запитаймо себе: які сфери наші «важливі справи» потребують зречення, щоб ви могли краще слідувати за Христом? Які «хрести» ми несемо зараз і як допомагає нам стати справжніми учнями Ісуса?

Подякуймо Богові, що дає нас силу проходити страждання, а також виправляє наші власні бажання та очікування щоб привести нас до справжнього шляху, який веде до Христа. Амінь

МОЛИТОВНЕ ЧИТАННЯ СВЯТОГО ПИСЬМА: ЯК СЛУХАТИ БОГА В ЙОГО СЛОВІ

У сучасному житті, сповненому шуму, спішки та інформаційного перевантаження, християнам як ніколи важливо навчитися зупинятись і слухати. Не просто прислухатися до себе, а – найголовніше – до Бога. Одним із найбільш доступних способів цього слухання є молитовне читання Святого Письма.

Це не вивчення тексту і не аналіз. Це – молитва, у якій Господь промовляє через Своє Слово. Це особиста зустріч з живим Христом, Який промовляє до тебе тут і тепер.

Що таке молитовне читання Святого Письма?

Це спосіб зустрічі з Богом через уважне, вдумливе, молитовне слухання Божого Слова. Така практика не вимагає спеціальних знань, дипломів чи богословської освіти. Вона доступна кожному: і тому, хто щоденно читає Біблію, і тому, хто лише розпочинає свій шлях у вірі.

Молитовне читання вчить слухати Бога, довіряти Йому, розпізнавати Його голос серед інших голосів у серці. Зустріч з Його Словом допомагає знайти внутрішній спокій, відповіді на запитання, духовне світло для рішень і силу для щоденного християнського життя.

Як це виглядає?

Молитовне читання складається з **трьох основних етапів**, кожен з яких веде нас глибше у слухання Слова і у власну відповідь Богові.

1. Що мене вразило?

Спочатку читається короткий фрагмент Святого Письма – один учасник читає вголос, а всі інші уважно слухають і слідкують за текстом у своїй Біблії.

Після прочитання настає кілька хвилин тиші. У цій тиші кожен уважно прислухається до себе: яке слово, фраза чи образ найбільше торкнулися мене? Що мене здивувало, вразило, зворушило?

Потім учасники можуть коротко поділитися: лише кілька слів, без тлумачень, без пояснень. Просто сказати: «Мене вразила ця відповідь

Ісуса...», «Мене зачепило це слово…», «Я відчув мир, коли прочитав…». Головне – говорити щиро, і лише від себе.

2. Що Бог хоче сказати мені?

Другий етап – повторне читання того ж уривка. Тепер слухаємо вже глибше, з запитанням у серці: що Господь хоче сказати саме мені? Що це Слово каже мені про моє життя, ситуацію, у якій я зараз перебуваю? Чого Бог мене навчає? У чому заохочує? Перед чим перестерігає?

Знову – тиша, а потім – ділення. Але цього разу відповідь глибша. І вона має звучати особисто: «Я відчуваю, що Бог мене кличе…», «Мені Господь нагадує, що…», «Я розумію, що маю пробачити…».

Цей етап часто найважливіший. У ньому Бог промовляє безпосередньо до нашого серця. І те, що ми чуємо – може бути неочікуваним, глибоким, зцілюючим або викривальним.

3. Що я хочу відповісти Богові?

На третьому етапі уривок читається втретє. І тепер ми вже не просто слухаємо – ми відповідаємо. Це момент молитви.

Молитва має бути простою, щирою і живою. Важливо, щоб це була розмова – від серця до Серця. Не «я хочу подякувати Богові», а «Дякую Тобі, Ісусе...». Не «я перепрошую Бога», а: «Прости мене, Господи, що...».

Молитва може бути подячною, прохальною, покаянною – головне, щоб вона була **від першої особи**: «я» – до Бога – «Ти».

Після цього етапу зазвичай група завершує спільною молитвою: це може бути «Отче наш», «Під Твою милість», чи просто коротка подяка за Слово.

Де і як практикувати?

- **Наодинці** – удома, в тиші, зі своєю Біблією. Можна запалити свічку, помолитися, прочитати короткий уривок і пройти три етапи в серці.
- **У сім'ї** – наприклад, раз на тиждень ввечері, як спільну сімейну молитву.
- **У парафії** – на регулярних зустрічах біблійної групи або разом із друзями.

Що потрібно?

- Святе Письмо (бажано особисте, з можливістю робити нотатки);
- тихе місце;
- бажання слухати;
- відкритість до ділення (у групі);
- (за бажанням) свічка, ікона, духовна пісня.

Декілька важливих правил

1. Зустрічі біблійної групи проводяться з благословення пароха.
2. **Ділення – добровільне.** Ніхто не має змушувати вас говорити, якщо ви не готові.
3. **Говоріть від себе.** Уникайте загальних фраз «усі мають…», «нам слід…». Скажіть, як це Слово торкнулося саме вас.
4. **Не коментуйте інших.** Слухайте з повагою і не перебивайте.
5. **Дотримуйтесь конфіденційності.** Усе сказане у спільноті – залишається в спільноті.
6. **Не поспішайте.** Головне – не встигнути, а дозволити Богові торкнутися вас.

Наслідки і плоди

Якщо молитовне читання стає постійною практикою, воно змінює не лише розуміння Біблії, а й саме життя. Людина вчиться довіряти Богові, бачити Його дію у своєму дні, приймати рішення з Його участю.

А ще – з часом з'являється бажання послужити: відкрити Боже Слово іншим, допомогти ближньому, бути частиною живої Церкви.

МОЛИТОВНЕ ЧИТАННЯ СВЯТОГО ПИСЬМА НА ЮВІЛЕЙНИЙ РІК (LECTIO DIVINA)

Підготував о. Захар Михасюта

В цей Ювілейний рік пропонуємо Вам до читання і роздумів 35 вибраних уривків Святого Письма, які дозволять поглибити розуміння Ювілейного року в Старому Завіті, як прообраз виконання Божих обітниць, та його значення і виповнення в Новому Завіті, а також причини і наслідки Божої любові.

Перші 12 вступних уривків уже було раніше опубліковано у першому томі «Слова благовісника». Нові роздуми є продовженням керигматичних тем про гріх, спасіння у Христі, покаяння, освячення у Святому Дусі та про Церкву.

Ці читання і роздуми радимо використати для проведення молитовних читань Святого Письма в гуртках, спільнотах чи інших парафіяльних зібраннях.

ТЕМА 1: Ювілейний рік

ЧИТАННЯ: Лк. 4, 16-21

Лк 4, 16 І прибув він [Ісус] у Назарет, де був вихований, увійшов своїм звичаєм суботнього дня в синагогу й встав, щоб читати. 17 Йому подано книгу пророка Ісаї, і, розгорнувши книгу, він натрапив на місце, де було написано: 18 "Господній Дух на мені, бо він мене помазав. Послав мене нести Добру Новину бідним, звіщати полоненим визволення, сліпим прозріння, випустити пригноблених на волю, 19 оповістити рік Господній сприятливий." 20 А згорнувши книгу, він віддав її слузі та й сів. Очі всіх у синагозі були пильно звернені на нього. 21 І він почав до них говорити: "Сьогодні збулось це писання у вухах ваших."

РОЗДУМИ:

2025 рік Божий, згідно «Булли «SPES NON CONFUNDIT», є Ювілейним роком, головним посланням якого є надія.

Надія – це не просто позитивне очікування майбутнього. Це глибоке духовне переконання, яке зміцнюється в труднощах, даючи нам сили не зневірятись, а вперто йти вперед (пор. Рим 5,3-4). Надія – це впевненість в тому, що Бог завжди з нами, навіть у темні моменти нашого життя, і навіть у найскладніші часи ми не самотні. Це переконання, що спасіння і благодать Божі завжди доступні для тих, хто шукає Його.

В тексті, над яким роздумуємо сьогодні, Ісус зачитує уривок з Книги пророка Ісаї 61,1-2. Згадаємо історичний контекст виголошення цього пророцтва. Ізраїльтяни, починаючи від 538 р. до Хр. кількома хвилями поверталися з вавилонської неволі до Обіцяної землі, відбудували місто Єрусалим і Єрусалимський Храм, який посвятили в 516 р. до Хр., але відновлення царювання династії Давида не відбулося. Ізраїль не має свого царства, своєї держави, а перебуває у васальній залежності від Персії, хоч і може звершувати богослужіння та жертвоприношення, все ж слава Єрусалиму не настала, царя, який би царював справедливістю і миром немає. Минув перший ентузіазм і повернулися старі небезпеки: ідолопоклонство, недотримання Божого Закону, формалізм богослужінь, поділи і незгоди в єрусалимській громаді. І от, щоб підняти на дусі ізраїльтян, які покладаються на Бога, шукають Його, чинять правду, пам'ятають Божі дороги, не творять беззаконня, ненавидять здирство і злочинство, Господь помазує пророка, що звіщає благу вість про Божу справедливість, про те, що Бог сам стане їхнім Спасом, про вічний союз, який укладе з ними, про нове небо і нову землю, де забудуться усі терпіння…

Зо п’ять століть минуло з тих часів. Перське царство змінилося імперією Олександра Македонського, далі правлінням царства Птолемеїв, потім царства Селевкидів з жорстоким переслідуванням ізраїльтян за віру і дотримання Божого Закону. Маленький проблиск надії стався, коли через повстання на чолі Юди Макавея було здобуто незалежність, але внутрішня боротьба за владу знову привела до васальної залежності від Сирії, аж доки в 63 р. до Хр. Римська імперія не захопила Єрусалим і встановила свою владу. З 48 р. до Хр. в Галилеї тетрархом був поставлений Ірод, який в 40 р. до Хр. був затверджений римським сенатом на царя Юдеї, по смерті якого «його царство», як частина Римської імперії, було розділене на три тетрархії.

І ось Ісус в синагозі в Назареті, зачитавши пророцтво з Ісаї, проголошує: «Сьогодні збулось це писання у вухах ваших.» Він – не давній пророк, який звіщає те, що Господь колись зробить. Він – сам Господь, який дає визволення, прозріння, зцілення, потіху! Він оповіщає початок «року Господнього сприятливого», тобто часу, в якому через Нього реалізується божа мета і воля до спасіння людей.

Багато екзегетів пов'язують слова з книги Ісаї про «рік Господнього благовоління» з ювілейним роком, який за Законом Мойсея святкували кожні 50 років, що ще більше підсилює ідею спасіння та звільнення. За деякими підрахунками 27/28 р., коли Ісус починає земне служіння, був черговим ювілейним роком у юдеїв. (Про значення ювілейного року в юдеїв роздумуватимемо в наступних читаннях.)

Слово, над яким сьогодні роздумуємо, спрямоване не лише до слухачів у Назареті, а до кожного, хто читає і чує ті слова. Рік Господній сприятливий, час спасіння – він продовжується для нас тут і тепер.

Цей проголошений Католицькою Церквою ювілейний рік 2025 закликає нас стати свідками надії в світі, який так сильно потребує цієї надії.

Сьогодні, коли Україна переживає війну, а разом з цілим світом і численні кризи, від економічних до екологічних, коли серед хаосу і поламаних доль люди шукають сенсу життя, наша місія як християн стає ще більш важливою. Ми несемо в собі надію, яка є сильнішою за будь-який страх, за будь-які сумніви. Ми несемо надію до тих, хто втратив її, до тих, хто відчуває себе покинутим чи забутим. Тому в цей рік за рішенням Синоду УГКЦ особливо акцентується увага на євангелізацію – несення Благої Вістки про спасіння в Ісусі тим, хто ще не прийняв її, для кого Христос не є центром і опорою земного життя, що перетікає у життя вічне. Як закликає папа Франциск: «Нехай для всіх він [Святий рік] стане моментом живої та особистої зустрічі з Господом Ісусом, «дверима» спасіння (див. Ів 10, 7, 9), із Тим, кого Церква має місію звіщати завжди, скрізь і всім як «нашу надію» (1 Тим 1, 1).» (Булла проголошення Звичайного ювілею 2025 року, 1)

В цьому ювілейному році, разом як спільнота віруючих, як Церква, зміцнимо себе і один одного в надії через слухання і проголошення Слова Божого, через життя з Христом і у Христі, підтримуючи один одного молитвою, добрими справами і служінням.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 2: Милість Божа

ЧИТАННЯ: Пс 136 (135) Дяка Богові за різні благодійства

1 Хваліте Господа, бо добрий, бо милість його вічна.

2 Хваліте Бога над богами, бо милість його вічна.

3 Хваліте Володаря над володарями, бо милість його вічна.

4 Він сам один великі дива творить, бо милість його вічна.

5 Він мудрістю створив небо, бо милість його вічна.

6 Розстелив землю над водами, бо милість його вічна.

7 Витворив великії світила, бо милість його вічна.

8 Сонце, щоб днем правило, - бо милість його вічна.

9 Місяць і зорі, щоб правили ніччю, - бо милість його вічна.

10 Він побив Єгипет - його первородних, - бо милість його вічна.

11 З-між них Ізраїля він вивів, бо милість його вічна.

12 Рукою сильною й простягнутим раменом, бо милість його вічна.

13 Червоне надвоє розділив море, бо милість його вічна.

14 Провів Ізраїля посеред нього, бо милість його вічна.

15 Він кинув фараона та його військо в Червоне море, бо милість його вічна.

16 Він вів народ свій через пустиню, бо милість його вічна.

17 Розбив царів великих, бо милість його вічна.

18 Знищив царів могутніх, бо милість його вічна.

19 Сихона, царя аморіїв, бо милість його вічна.

20 І Ога, царя Башану, бо милість його вічна.

21 І дав їхню землю у спадщину, бо милість його вічна.

22 У спадщину Ізраїлеві, слузі своєму, бо милість його вічна.

23 Він згадав нас у нашім приниженні, бо милість його вічна.

24 І визволив від наших гнобителів, бо милість його вічна.

25 Дає поживу всякій плоті, бо милість його вічна.

26 Хваліте Бога неба, бо милість його вічна.

РОЗДУМИ:

Божа милість є однією з найбільш важливих тем Святого Письма, і Псалом 136 є чудовим виразом цієї божественної властивості. Центральною ідеєю цього псалма є рефрен: "Бо милість Його вічна". Цей вислів відображає глибоке розуміння псалмопівцем Божої милості не як одноразової дії, а постійної і незмінної благодаті, що охоплює всі аспекти життя людини. Варто звернути увагу на єврейське слово "хесед" (милість).

Слово "хесед" в оригінальному єврейському тексті означає не просто милосердя чи доброту, а також вірність, відданість і безкорисливу любов. Це поняття включає в себе відданість Бога своєму народові, навіть коли вони не завжди вірні Йому. "Хесед" – це божественна благодать, яка не залежить від заслуг людини, а є результатом тільки Божої любові і вірності. Це поняття часто з'являється в контексті відносин між Богом і Його народом, та проявляється через прощення і спасіння.

Повторення фрази "Бо милість Його вічна" наголошує на тому, що ця милість є незмінною і безмежною.

Псалом 136 починається з подяки Богові за створення світу. Вірші 1-9 вказують на те, що Господь створив небо і землю, моря та всі живі істоти. Від самого початку, коли Бог створював світ, Він виявив свою милість і доброту. Це творення не сталося випадково, але з Божої великої любові. Бог створив світ не задля Себе, а задля тих, кого любить.

Вірші 10-19 псалма згадують про порятунок ізраїльтян з єгипетського рабства, коли Господь вивів їх через Червоне море, переміг фараона і його армію, дарував свободу і обіцяв їм землю. Цей акт порятунку – яскравий вираз Божого хеседу, оскільки народ, якому було дароване спасіння, не заслуговував на це через свої гріхи та відступи. Бог проявив милість не через заслуги людей, а через свою вірність і любов до Свого обранця. Господь здійснює спасіння тому, що Він є вірним Своїм обітницям, а не тому, що хтось заслуговує на це.

Вірші 21-22 псалма говорять про те, що Бог дав ізраїльтянам обіцяну землю. Земля не була завойована ізраїльтянами власними силами або завдяки їхній праведності, а була дарована Богом з милості та стала знаком Божої вірності обітницям, які Він дав ще Авраму, Ісааку

і Якову. Боже милосердя виявляється не лише у спасінні, а й у наданні благословень.

У віршах 23-25 хесед Бога не обмежився виконанням обітниць, а продовжився далі у визволенні від приниження, звільненні від гнобителів, охоплює також забезпечення і благословення в повсякденному житті.

В псалмі 136 бачимо, що Божа милість є вічною і незмінною, є основою всього існуючого, і вона не залежить від наших заслуг. Бог проявляє свою доброту не тому, що ми заслуговуємо, а через Свою вірність і любов. Ми отримуємо спасіння, благословення та дари через хесед Бога.

Останній, 26 вірш, закликає нас віддати хвалу за всі великі діла Божі. Озирнімось кожен на своє життя і пригадаймо, як неодноразово Господь виявляв Свою милість. Він тут зараз з нами і продовжує обдаровувати нас Своїм благословенням, Своєю любов'ю. Сповнімося вдячністю до Нього і хвалімо Господа серцем і устами! Адже ми можемо покладатися на Божу вірність навіть у найважчі часи. Бог не тільки спасає нас, а й дарує нам благословення, надію і підтримку.

Слова Ісуса «Господній Дух на мені, бо він мене помазав. Послав мене нести Добру Новину бідним, звіщати полоненим визволення, сліпим прозріння, випустити пригноблених на волю, оповістити рік Господній сприятливий» (Лк.4,18-19), над якими роздумували минулого разу, означають, що Христос прийшов на землю, щоб здійснити Божу милість у найповнішому сенсі.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 3: Дар свободи

ЧИТАННЯ: Левіт 25,8-13.35-43

8 Відлічиш собі сім седмиць років, сім разів по сім років, так що час сімох седмиць років буде тобі сорок дев'ять років,

9 і повелиш сьомого місяця десятого дня місяця сурмити голосно в труби. В день покути повелите сурмити голосно в трубу по всій землі вашій;

10 і вважатимете за святий п'ятдесятий рік, і проголосите волю всім мешканцям краю. То буде ювілей для вас, і кожен повернеться в свою посілість і до роду свого.

11 П'ятдесятий рік буде для вас ювілейним роком. Не будете сіяти, ані збирати того, що само вродиться, і не збиратимете з непрочищеного виноградинка,

12 бо це ювілей, святий це час для вас; з поля їстимете врожай його.

13 В цей ювілейний рік кожен з вас нехай повертається до своєї посілости.

35 Якщо твій брат зубожіє й буде в злиднях у тебе, допоможи йому, наче б він був приходень або комірник, щоб він міг жити при тобі.

36 Не братимеш від нього відсотків, ані лихви, а боятимешся Бога твого, й нехай брат твій живе при тобі.

37 Грошей не позичатимеш йому на відсотки, і не даватимеш йому харчів на лихву:

38 я - Господь, Бог ваш, що вивів вас із Єгипетської землі, щоб дати вам Ханаан-землю, і бути в вас Богом.

39 Коли брат твій зубожіє в тебе й продасться тобі, ти не присилуєш його до невільничої праці;

40 нехай буде при тобі як наймит, як комірник, і нехай служить тобі до ювілейного року,

41 а тоді нехай відійде від тебе на волю, сам він і його діти, і нехай повертається до своєї родини, нехай повернеться й до посілости батьків своїх.

42 Бо вони мої слуги, що їх я вивів із Єгипетської землі; їх не можна продавати, як запродують невільників.

43 Не верховодитимеш над ним із суворістю, боятимешся Бога твого.

РОЗДУМИ:

Слово «ювілей» походить з давньоєврейської (йовель), що означало «баран» або «баранячий ріг», в який сурмили для оголошення початку ювілейного року – року свободи, який наступав кожного 50-го року після семи седмиць років (7×7=49).

У Старому Заповіті кожний сьомий рік був суботнім для землі, коли не можна було вести сільськогосподарські роботи. Земля мала відпочити, а урожай, що виростав самостійно, був доступний для всіх, включаючи бідних і прибульців. Це символізувало довіру до Бога, який обіцяв достаток на шостому році для того, щоб ізраїльтяни могли пережити суботній рік. Цього ж року ті, хто потрапив у рабство за борги, звільнялися. Якщо раб прийшов без сім'ї, після шести років він вільно виходив на волю. Якщо з дружиною, то й вона виходила з ним. Якщо раб одружився з рабинею господаря, то вона та діти залишалися у власності господаря. Тоді раб міг добровільно залишитися на службі, якщо любив господаря і свою сім'ю. Якщо він вирішував залишитися, господар проколював йому вухо шилом до дверей чи одвірка, що символізувало вічне служіння (див. Вих.21,1-6). Але в ювілейний рік такий раб отримував свободу вже разом із своєю родиною.

Законодавство про суботній рік та ювілей не лише регулювало економічне життя, а й мало соціально-теологічні засади, спрямовані на збереження свободи та рівності серед народу. Центральним аспектом було поняття свободи: як від фізичного рабства, так і від боргів. Крім того, кожен 50-й рік, або рік ювілею, приносив ще більші зміни, оскільки саме в цей рік не тільки всі ізраїльтяни, які стали рабами через борги, звільнялися, а й земля поверталася до своїх первісних власників. Ювілейне законодавство сприяло рівності та соціальній солідарності.

Основним принципом цих законів були закони викупу, що дозволяли родичам викупити землю або людину, що потрапила в рабство через борги. Це забезпечувало повернення спадщини навіть у разі фінансових труднощів. Викуп можна було здійснити через родича (якого називали відкупителем) чи власними силами, або ж через ювілей, коли земля поверталася до свого первісного власника. Також ізраїльтяни не могли стати рабами на все життя, навіть якщо добровільно

залишалися рабами після шести років служби, оскільки вони звільнялися в ювілейний рік. Це не дозволяло борговому рабству ставати постійним і гарантувало повернення людини до суспільства без соціального та економічного приниження.

Ідея цих законів полягала у запобіганні накопиченню боргів та соціальному гнобленню. Обмеження на відсотки за позиками не дозволяли безконтрольно накопичувати борги, що могло призвести до втрати власності чи свободи. Це було моральним регулюванням суспільства, де Господь виступав як захисник слабких, забороняючи несправедливі умови для тих, хто вже зазнав труднощів.

Ці закони мали релігійне підґрунтя: весь народ Ізраїлю був звільнений Богом з єгипетського рабства, що робило їх рівними в очах Господа. Будь-яке порушення цього принципу вважалося не лише соціальною, але й релігійною несправедливістю. Саме цей принцип свободи став основою для законів викупу та звільнення рабів, щоб підтримати соціальну та економічну стабільність серед ізраїльтян.

Хоча ці закони застосовувалися рідко (див. Єр. 34,8-22), вони мали великий вплив, забезпечуючи соціальну єдність і солідарність в Ізраїлі. Ці ж закони про викуп та звільнення рабів стали моделлю для нашого розуміння спасіння, коли свобода від рабства та боргів стає символом духовного звільнення.

Господь наш Ісус Христос приходить, як родич-відкупитель, щоб звільнити нас від рабства гріха дорогою ціною – Своєю кров'ю (пор. Еф. 1,7; 1Пт. 1,18-19; 1Йо. 1,7). Віруючи в спасительну смерть Ісуса на хресті, ми можемо в Тайні Покаяння віддати свої гріхи Йому, а на замін отримати Його благодать. «Рік Господній сприятливий», проголошений Христом в Назареті, все ще триває. Не залишаймося ж рабами гріха, не проколюймо своє вухо до його дверей, а відкриймо свої вуха, щоб почути заклик Ісуса до свободи і бути вільними дітьми Божими.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 4: Дар землі

ЧИТАННЯ: Лев 25,23-28(-34)

23 А землі не продаватимете назавжди, бо земля моя. Ви ж приходні й комірники в мене.

24 Тим то по всім краю, де ваша власність, допустите право на викуп землі.

25 Ось чому, коли твій брат зубожіє й продасть дещо зо своєї посілости, його близький родич може прийти з правом викупу й викупити, що продав брат його.

26 А коли в когось нема викупника, а сам же він здобудеться на те, щоб викупити,

27 то нехай порахує роки від продажу, і поверне решту (належности) тому, кому продав, і повернеться до своєї посілости.

28 Коли ж він не спроможеться настільки, щоб звернути йому, то нехай продане буде аж до ювілейного року в того, хто купив; а як буде об'явлено ювілей, він повернеться до своєї посілости.

29 Коли хтось продасть житловий дім в обведеному муром місті, то він матиме право викупу до кінця року від часу продажу; цілий рік матиме право викупу.

30 Якщо ж не викупить до кінця повного року, то дім, що в обведеному муром місті, буде назавжди того, хто його купив і нащадків його; не буде вільним під час ювілею.

31 Хати по селах, що не обведені навколо муром, вважатимуться нарівні з полями, що в краю; вони матимуть право викупу і під час ювілею будуть звільнені.

32 Щождо міст левітів, то доми, Що будуть там їхньою власністю, можуть бути викуплені ними повсякчасно.

33 А коли хто з левітів не викупить дому, що був проданий у місті їхньої власности, то дім під час ювілею буде вільний; доми бо в містах левітів - це їхня власність посеред синів Ізраїля.

34 І вигони навкруги їхніх міст не можна продавати, бо це їхня віковічна власність.)

РОЗДУМИ:

У Старому Заповіті дар землі від Бога є важливим елементом як у соціальній, так і релігійній організації ізраїльтян. Земля була не лише матеріальним багатством, але й Божим даром, який обов'язково мав бути збережений для кожної родини. Цей дар закріплювалося через різноманітні закони, зокрема через систему суботніх та ювілейних років, що ставали гарантією відновлення землеволодінь для кожного коліна, для кожного родинного клану.

Бог надав ізраїльтянам землю, яка мала стати для них джерелом достатку і стабільності. Її не можна було продати або втратити безповоротно. Кожна сім'я отримала свою частку, яка передавалася від батька до сина. Земля була символом Божої благодаті, яку люди мали відповідально зберігати. В 1 Книзі Царів 21,1-16 розповідається про Навота, який відмовився продати чи обміняти на кращий цареві Ахавові: «Борони мене, Господи, щоб я відступив тобі спадщину моїх батьків!» (1Цар.21,3)

Щоб запобігти накопиченню землі в руках небагатьох, існувала система, яка дозволяла повернення землі родичам, які втратили її через бідність або борги. Це ставало можливим завдяки законам про викуп, де родичі мали право викупити землю, подібно як і звільнити людину, яка стала рабом через економічні труднощі. Це забезпечувало відновлення справедливості і не дозволяло багатим безконтрольно збагачуватися, позбавляючи бідних їхнього джерела існування.

Кожен сьомий рік був суботнім роком, коли земля не оброблялася, а всі плоди, що виростали самостійно, були доступні для всіх, включаючи бідних і чужинців. Це був акт довіри до Бога, який забезпечував ізраїльтян достатнім врожаєм у шостому році, аби вони могли пережити рік відпочинку землі без труднощів. А кожен 50-й рік, рік ювілею, був ще більш значущим, оскільки в цей час земля поверталася до своїх первісних власників, а боргове рабство припинялося.

З богословського погляду землеволодіння в Ізраїлі було пов'язане з Божим благословенням і волею. Всі правила, пов'язані з землею, засновувалися на ідеї, що земля належить Богові, а люди лише тимчасово володіють нею, виконуючи роль її орендарів. Таким чином, ізраїльтяни не могли сприймати землю як приватну власність, яку можна було б безконтрольно продавати або забирати в інших. Вона була даром від Бога, і її треба було використовувати відповідально.

Земля також мала духовну цінність. Вона стала символом Божої присутності, опіки і благодаті. Згідно з біблійними настановами, порушення законів про землю призводило до порушення Божого порядку і справедливості. Закон про землю відображав Божу турботу про свій народ і прагнення забезпечити їхній добробут і рівність.

В сучасному суспільстві немає подібних законів, і ми не бачимо якоїсь справедливості між людей: є багаті і бідні, здорові і хворі, з більшими чи меншими розумовими здібностями, фізичною силою, здатностями до комунікації… Всіх особливостей кожної людини годі й перелічити. По-людськи це виглядає зовсім несправедливо. Часом викликає заздрість до інших, бажання володіти власністю чи якостями інших, або ж збагачуватися безміри чи маніпулювати іншими, користуючись своїми «перевагами»… Але ми віримо в Божу справедливість і милосердя. То як же це проявляється? Кожна людина приходить у цей світ з волі Божої, отримуючи певний Божий задум, Божий план для її життя, щоб увійти в загальну Історію Спасіння, щоб осягнути Боже, а не земне, Царство. Тому незалежно від місця, часу та обставин народження і життя, кожен у цьому світі отримує певні Божі дари, Божу благодать, щоб це земне життя прожити чесно, праведно, з гідністю дитини Божої. Це і є те, прототипом чого був дар обіцяної землі у Старому Завіті. Дивлячись під таким кутом, сприймаємо обставини нашого життя, як можливості для реалізації Богом даних нам дарів, щоб послужити Богу і ближнім тим, що ми маємо: чесно здобутими матеріальними благами, а ще більше духовними.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 5: Новий початок

ЧИТАННЯ: Єзекиїл 36,24-31

24 Я заберу вас з-між народів; я позбираю вас з усіх земель і приведу вас у вашу країну.

25 Я окроплю вас чистою водою, і ви очиститесь; я вас очищу від усіх ваших гидот і від усіх ваших кумирів.

26 Я дам вам нове серце, і новий дух вкладу в ваше нутро. Я вийму кам'яне серце з вашого тіла й дам вам серце тілесне.

27 Я вкладу в ваше нутро дух мій і вчиню так, що ви будете ходити в моїх заповідях та берегти й виконувати мої установи.

28 Ви житимете в країні, що я дав батькам вашим, і будете моїм народом, а я буду вашим Богом.

29 Я врятую вас від усіх ваших гидот; прикличу урожай і намножу його; не дам, щоб ви терпіли голод.

30 Намножу вам плодів на деревах й урожай на полях, щоб вам уже не доводилось зазнавати з-за голоду наруги від народів.

31 Тоді згадаєте про ваші лихі вчинки та про ваші недобрі діяння і гидуватимете самі собою за ваші гріхи та за гидоти ваші.

РОЗДУМИ:

Господь через Єремію та інших пророків закликав свій народ до навернення, та врешті виголосив: «*Так говорить Господь: Отак я знищу гординю Юди й велику гординю Єрусалиму. Цей злий народ, що не хоче слухати моїх слів, що ходить за своїм запеклим серцем і біжить слідом за іншими богами, щоб їм служити й перед ними ниць припадати*…» (Єр. 13, 9-10). 587 р. до Хр. війська вавилонського царя Навуходоносора захопили Єрусалим і зруйнували Храм, а юдеїв погнали у неволю. Та 538 р. до Хр. перські війська здобувають Вавилон і цар Кир видає едикт, яким дозволяє всім переселенцям повернутися до рідної землі. Минуло 49 років вигнання, і ось настає рік визволення, рік повернення, ювілейний

рік, коли народ Божий отримує свободу і повертається до обіцяної землі, до своєї посілості, яку втратив через свої гріхи. Господь дає народові новий початок, другий шанс.

Земля і свобода – це символи Божого благословення. З минулих читань ми вже знаємо, що здобути втрачені за борги землю і волю можна було самому сплативши борг, або через родича-відкупителя, який повертав борг позикодавцю, або дочекавшись встановленого згідно Закону Божого ювілейного (для землі) або суботнього (для визволення з рабства) року. Оскільки повернути борги, тобто покрити шкоду, завдану гріхами, народ не міг, то Господь сам стає Відкупителем свого народу і оголошує його повернення до рідного краю. «*Так говорить Господь, твій Викупитель, Святий Ізраїля: Я Господь, Бог твій, який тебе на добро наставляє, який тебе веде по дорозі, що нею маєш ходити… Виходьте з Вавилону! Утікайте від халдеїв! Голосно, весело вістіть, оголосіть це! Ширіть це аж до кінців світу! Скажіть: «Господь викупив Якова, свого раба.»* (Іс. 48,17.20)

Через пророка Єзекиїла, Бог промовляє слова, які ми читали, в яких обіцяє новий початок для Ізраїлю. Він проголошує, що Бог забере свій народ з-поміж народів і поверне його до рідної землі. Це не просто фізичне повернення, а духовне очищення. Бог прагне не тільки географічного відновлення народу Ізраїля на певній території. Господь обіцяє очистити народ від усіх його нечистот, ідолів та гріхів, окропивши їх чистою водою (обряд очищення від ритуальної нечистоти). Він дасть їм нове серце і новий дух, влаштовуючи їхнє життя згідно з Його заповідями. Це відображає глибокий процес відновлення, де старі гріхи та нечистоти залишаються позаду, і народ стає здатним жити згідно з Божою волею. Вони знову стануть народом Божим, і Бог буде їхнім Богом. Важливо те, що після цього відновлення народ згадає свої гріхи та покаяння за них стане частиною їхнього духовного шляху. Таким чином, повернення з неволі є не лише фізичним відновленням, а й духовним оновленням, коли народ Ізраїлю отримує новий початок через покаяння, очищення та відновлення взаємин з Богом.

З роздумів над першим читанням, ми пам'ятаємо, що ізраїльський народ повернувся до своїх гріхів, а тому і не отримав свободу, перебуваючи в залежності від інших держав, або і в повній окупації. Слова Єзекиїла розуміємо, як пророцтво про звільнення від неволі гріха і повернення до Божого благословення, яке здійснилося через Ісуса

Христа. З кінця XIII ст. Католицька Церква проголошує Ювілейні роки (з XV ст. – кожні 25 років), щоб пригадати християнам можливість відновлення своїх взаємини з Богом. 2025 рік є Ювілейним. Скористаймося ж можливістю нового початку для кожного з нас, яку дає нам Ісус Христос – наш Відкупитель від рабства гріха, щоб через покаяння і духовне очищення отримати Його благодать для нового життя у свободі дітей Божих, щоб Бог був нашим Богом, а ми були Його Народом – Церквою.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 6: Бог є Богом

ЧИТАННЯ: Ісая 45,5-12:

5 Я - Господь, і іншого немає. Немає Бога, крім мене. Я підперізую тебе, хоч ти мене й не знаєш,

6 щоб знали від сходу сонця до заходу, що нема іншого, крім мене. Я - Господь, і іншого немає!

7 Я витворюю світло й творю пітьму, чиню добро й допускаю зло. Я, Господь, усе це чиню.

8 Розлийте, небеса, згори росою правду, і нехай хмари дощем її виллють! Нехай відчиниться земля і дасть спасіння, і нехай виростить разом справедливість! Я, Господь, це творю.

9 Горе тому, хто сперечається зо своїм творцем - черепок із земних черепків! Чи ж глина скаже гончареві: Що робиш? Чи його праця йому скаже: Ти безрукий?

10 Горе тому, хто каже батькові: Навіщо сплодив ти? Або матері: Навіщо ти породила?»

11 Так говорить Господь, Святий Ізраїля та його сотворитель: «Ви питаєте мене про майбутнє моїх дітей, і в діло рук моїх втручаєтеся наказом?

12 Я створив землю і витворив на ній чоловіка. Я власними руками розпростер небо, я повеліваю всьому його війську.

РОЗДУМИ:

У розмовах з людьми, які не поділяють віру, ми можемо почути запитання: «Чому ви вірите саме у вашого Бога, а не в інших богів або філософії, які пропонують інші істини?» Це типове питання від тих, хто наче шукає відповіді, але не бажає прив'язувати себе до конкретної віри чи світогляду, аби не підкорятися жодним обмеженням або правилам. Зрідка можна почути щире питання: «Чому ви вважаєте, що ваш Бог правдивий? Чим він кращий за богів інших релігій?» У світі, де домінує «толерантність», плюралізм і політкоректність, погляди людей змінюються залежно від потреб чи моди. Ідея «кожен має свою правду» стає популярною, і нас переконують, що ніхто не має права визначати, що є правильним, а що – неправильним. У сучасному суспільстві всі варіанти «істини» вважаються рівнозначними. Якщо ви намагаєтесь поділитися своєю вірою про Бога, Церкву, гріх чи спасіння, вас можуть звинуватити в нетолерантності, звільняючи від відповідальності людей за їхні переконання. Вас назвуть «нетолерантним», маючи на увазі: «Ти відсталий, обмежений, неосвічений придурок, забитий середньовічними забобонами! Хто ти такий, щоб казати, що то істина?!» (При цьому згадають Вам інквізицію, спалювання відьом, обскурантизм, Джордано Бруно… та інші кліше атеїстичної пропаганди.)

Насправді, толерантність в її первісному значенні – це чудова якість, коли ми виявляємо повагу до різноманітних культур і рас, до особливостей виховання та смаків інших людей, до різних підходів до життя і навіть до інших релігій, коли ми прагнемо бути терпимими до поглядів і традицій інших людей. Сам Ісус був прикладом толерантності. Він міг однаково спілкуватися з «праведним» фарисеєм, знаючи яким черствим є його серце, і з блудницею, що схилилася до його ніг. І за лічені хвилини розмови вони обоє розуміли, що хоч у них є безліч недоліків, Ісус приймає і любить їх.

Проте, толерантність, у значенні «немає різниці між правильними і правильним», «немає жодної абсолютної істини», є небезпечною. Уявіть собі, що Ви звернулися до лікаря і він пропонує вам кілька варіантів лікування для серйозної інфекції: антибіотики, корвалол або

чай з ромашки. Ви правильно б відреагували: «Мені потрібен антибіотик, бо в мене інфекція!» Але лікар може відповісти: «Як Ви можете стверджувати, що одні ліки кращі за інші! Всі варіанти істинні та цінні! Багато хворих вживають корвалол, багато теж чай з ромашки і живуть! Вони що, по-вашому, дурні чи неправі?» Це був би абсурд.

В сьогоднішньому читанні з книги пророка Ісаї Бог чітко, однозначно і нетолерантно говорить: «Я є Господь, і немає іншого Бога, крім мене.» Неможливо вибирати між різними релігіями, змішувати їх або поєднувати їхні елементи: трохи з християнства, трохи з буддизму, трохи з індуїзму чи поганства… Не існує середини чи невизначеності, вічного пошуку чи непевності. Або приймаємо, що Бог є Богом, або відкидаємо Його. Або приймаємо істину Божого Об'явлення, або відкидаємо її.

І ми приймаємо і визнаємо: Ти, Господи, Боже наш, є єдиним Богом, Творцем і Владикою всього видимого і невидимого світу, Вседержителем, який все підтримує в існуванні та керує всесвітом і ангелами, і людьми. Ти об'явив нам Себе через сотворений світ, щоб ми могли пізнати Твою велич; Ти об'явив нам Себе через пророків, щоб ми пізнали Твою вірність; Ти об'явив нам Себе в Єдинородному Твоєму Сині, щоб ми пізнали Твою любов. Ми поклоняємося Тобі, бо Ти Бог наш – наш Творець і Спаситель. Амінь.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 7: Пресвята Трійця

ЧИТАННЯ: Буття 1,26-31

26 Тож сказав Бог: "Сотворімо людину на наш образ і на нашу подобу, і нехай вона панує над рибою морською, над птаством небесним, над скотиною, над усіма дикими звірями й над усіма плазунами, що повзають на землі".

27 І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх.

28 І благословив їх Бог і сказав їм: "Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю та підпорядковуйте її собі; пануйте над рибою морською, над птаством небесним і над усяким звіром, що рухається по землі."

29 По тому сказав Бог: "Ось я даю вам усяку траву, що розсіває насіння по всій землі, та всяке дерево, що приносить плоди з насінням: вони будуть вам на поживу.

30 Всякому ж дикому звіровi, всякому небесному птаству, всьому, що повзає по землі й має в собі живу душу, я даю на поживу всяку зелень трав". І так сталося.

31 І побачив Бог усе, що створив: і воно було дуже добре. І був вечір і був ранок - день шостий.

РОЗДУМИ:

Кожного разу, роблячи знак Хреста, ми визнаємо існування трьох Божих Осіб: Отця, Сина і Святого Духа. Ми, виходячи з Об'явлення Божого, стверджуємо, що є тільки один єдиний Бог, але у своїй одності Він є єдністю, спільнотою.

У віршах сьогоднішнього читання можна знайти кілька елементів, які натякають на Пресвяту Трійцю.

Бт.1,26: Тож сказав Бог…

В Старому Завіті єврейською мовою найчастіше для позначення Бога використовується слово «Елогім». Варто звернути увагу, що це слово «Елогім» має форму множини («Боги»), але в контексті воно вживається в однині, на означення єдиного Бога. Багато рідше вживаються форми однини «Елоах» чи «Ел». Таким чином, одне з основних слів, яким у Старому Завіті називають Бога, є одниною в множині.

Бт.1,26: …«Сотворімо людину на наш образ і на нашу подобу…»

До кого промовляє Бог, з ким радиться? З ангелами? З землею? Раніше Бог говорив до свого створіння тільки наказуючи, а тут радиться. Чиєї поради потребує всезнаючий і всемогутній Бог? Бог говорить до Себе і про Себе в множині. В християнській інтерпретації цей вірш отримав назву «Рада Пресвятої Трійці».

Бт.1,27 І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх.

Бог творить людину на свій образ і творить чоловіком та жінкою, даючи зразу першу заповідь: «Будьте плідні й множтеся…» Людина, яка є Божим образом, покликана до спільноти, до сім'ї, до єдності чоловіка та жінки в любові, плодом якої є нова особа – дитина. В цьому, мабуть, найбільше з нашого читання проявляється Троїчність Бога.

В Новому Завіті ми читаємо, як Ісус проголошує Себе Сином Божим, рівним Отцю, тобто Богом; а Святий Дух, зісланий Сином від Отця, діє як особа: нагадує, навчає, провадить, наказує і забороняє. Церква прийняла це Об'явлення, але адекватно сформулювати його змогла аж у IV ст. завдяки кападокійським отцям, зокрема святителю Григорію Богослову: Пресвята Трійця – одна Природа і три Особи єдиного Бога.

Святий Августин в трактаті «Про Трійцю» пояснює, що кожна людина, оскільки створена на образ Божий, містить в собі відбиток Триєдиного Бога. Маючи розум, людина пізнає себе, думає про себе, оцінює і аналізує. Таким чином в розумі людини витворюється відображення самої себе. Ми наче дивимося на себе збоку, при цьому не роздвоюємося. Через пізнання себе в нас також виникає відношення, чи то почуття до себе – любов. Так і в Бозі: відвічний Отець віддзеркалює або відвічно народжує відвічного Сина, а їхнє дихання любові Отця до Сина і Сина до Отця є відвічним сходженням Святого Духа, який в досконалому Бозі є не тільки почуттям, а особою, рівною Отцю і Сину.

Для чого Господь дає нам таке складне і незрозуміле Об'явлення про Себе, як про Бога-Трійцю? Щоб ми розуміли, що вічний Бог є любов'ю, є єдністю, є спільнотою, а ми, створені на Його образ, покликані до єдності в спільноті любові, якою є задумана і спроектована Отцем, збудована і відкуплена Сином, ведена і освячувана Святим Духом Церква Христова.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 8: Бог любить особисто

ЧИТАННЯ: Пс. 139 (138)

1 Провідникові хору. Псалом. Давида. Ти мене випробував, Господи, і знаєш.

2 Знаєш мене, коли сиджу і встаю я. Думки мої здаля розумієш.

3 Чи ходжу я, чи спочиваю, ти добре бачиш; тобі відомі всі мої дороги.

4 Бо ще нема й слова на язиці у мене, а ти, Господи, вже все знаєш.

5 Ти ззаду й спереду мене оточуєш, кладеш на мене твою руку.

6 Що за предивне знання! Для мене занадто високе, недосяжне воно!

7 Куди мені піти від духу твого? Куди мені втекти від обличчя твого?

8 Зійшов би я на небо - ти там єси, ліг би я у Шеолі - і там ти.

9 Взяв би крила зірниці, осівся б на край моря, -

10 і там рука твоя мене б водила, і твоя десниця мене б тримала.

11 Сказав би я: «Принаймні тьма нехай мене покриє, і світло, неначе ніч, мене сповиє», -

12 та навіть темрява для тебе не занадто темна; і ніч, немов день, світить. Так темрява, як і світло!

13 Ти створив моє нутро, ти мене виткав в утробі матері моєї.

14 Хвалю тебе, що сотворив мене так дивно; діла твої предивні, ти душу мою знаєш вельми добре.

15 Кості мої не були сховані від тебе, коли постав я таємничо, коли мене творено в землі глибоко.

16 Очі твої бачили мої вчинки, усі вони записані у твоїй книзі; і дні, що ти мені призначив, коли ані одного із них іще не було.

17 Як мені тяжко думки твої збагнути, Боже! Яка їх сила!

18 Я полічив би їх, та їх від піску більше; якби й скінчив, я був би ще з тобою.

19 Якби ж то ти, Боже, знищив нечестивця, і відступили геть від мене кровожерні,

20 що обговорюють тебе підступно й лукаво повстають на тебе!

21 Хіба я, Господи, не ненавиджу тих, що тебе ненавидять? Хіба я не гидую тими, що повстають на тебе?

22 Я їх страшною ненавистю ненавиджу, вони моїми ворогами стали.

23 Вивідай мене, о Боже, і спізнай моє серце, випробуй мене й спізнай мої задуми!

24 І подивись, чи є в мені якась лиха дорога, і веди мене дорогою давньою.

РОЗДУМИ:

Псалом 139 належить до категорії "псалмів-роздумів" і вражає своєю інтимною глибиною та силою образів, які показують Божу близькість і турботу про людину.

Псалмопівець починає молитву зверненням до Бога як до Того, хто знає його особисто, навіть його думки, навіть невимовлені слова. Немає жодного моменту в житті людини, коли Бог не був би присутнім чи не знав би її становища.

Автор розмірковує, куди можна було би втекти від Божої присутності: нікуди, бо вона всюдисуща.

Господь знає про людину навіть те, що вона сама не знає: нутро, кістки – все бачить, як на МРТ, навіть і більше, бо знає навіть душу, всі вчинки людини кожного дня її життя. Хіба може таке вкластися в голову? Хіба можливо таке зрозуміти? Кожна людина є чудом Божого створення. Бог особисто створює кожного з нас з великою турботою і любов'ю.

Далі псалмопівець просить Бога знищити нечестивця і щоб від нього відступили кровожерні. Він просить про це, бо сприймає їх за ворогів Бога, які ненавидять Бога і повстають на Нього. Можливо через цю молитву Господь наводить автора на думку: а чи все добре з його серцем, з його думками?

Тому завершується псалом проханням до Бога про очищення від злих шляхів і виявлення того, що є недосконалим в людині. Автор просить Бога перевірити його серце і вести його по праведному шляху. Він усвідомлює свої слабкості і шукає у Бога силу для змін.

Чи можливо так жити під цілковитим, тотальним контролем Бога? Так! Бо це не контроль, щоб маніпулювати чи покарати, а щоб берегти і опікуватися. У вірші 5 псалмопівець каже: «…кладеш на мене Твою руку». В 33 розділі книги Виходу Мойсей просить Бога: «Покажи мені, благаю, Твою славу!» Але Господь відповів, що людина не може бачити Його і жити. Мойсей же може сховатися в щілині скелі, а Бог долонею своєю прикриє його, щоб він зміг побачити хоча б «плечі», тобто відблиск Божої слави. Божа рука не караюча, а турботлива і милосердна.

Для псалмопівця постійна божа присутність, про яку він говорить, не є обтяжливою, бо він відкрив Божу любов до себе. Господь постійно дивиться на нього не осудливо, а з любов'ю.

Коли хтось дивиться на нас з любов'ю, то сила цього погляду підносить нас, змінює нас, викликає бажання відповідати очікуванням того, хто нас любить, робить нас кращими в наших словах і вчинках. Так люблячий погляд Бога спонукає псалмопівця бути праведним, прагнути ставати ще кращим. Неможливість втекти від Бога тішить його, бо він і не хоче нікуди втікати, а жити в постійній Божій присутності, огорнутий любов'ю свого Господа.

Хіба тільки псалмопівця любить Бог? «Гори зрушаться й горби похитнуться, моя ж любов від тебе не відступить, мій союз миру не похитнеться, - каже Господь, якому тебе жалко» (Іс.54,10), - промовляє до Тебе особисто всемогутній, всюдиприсутній, всезнаючий Господь Вседержитель.

Бог зараз поруч з Тобою і, бачучи Тебе наскрізь, знаючи всі Твої гріхи, всі Твої вади, продовжує любити Тебе і хоче зробити Тебе щасливим. Він запрошує Тебе зануритися в океан Його любові, огорнутися Його присутністю і жити постійно під люблячим поглядом свого Господа.

Святий апостол Павло серед усіх своїх терпінь стверджує: «Але в усьому цьому ми маємо повну перемогу завдяки тому, хто полюбив нас. Бо я певний, що ні смерть, ні життя, ні ангели, ні князівства, ні теперішнє, ні майбутнє, ні сили, ні висота, ні глибина, ані інше якесь створіння не зможе нас відлучити від Божої любови, що в Христі Ісусі, Господі нашім!» (Рим. 8, 37-39)

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 9: Божа Любов (батьківська, материнська, безумовна)

ЧИТАННЯ: Ефесян 3,14-21

14 Ось чому я згинаю свої коліна перед Отцем,

15 від якого бере ім'я все отцівство на небі й на землі;

16 щоб він дав вам за багатством своєї слави скріпитись у силі через його Духа, на зростання внутрішньої людини,

17 і щоб Христос вірою оселивсь у серцях ваших, а закорінені й утверджені у любові -

18 спромоглися зрозуміти з усіма святими, яка її ширина, довжина, висота і глибина,

19 і спізнати оту любов Христову, що перевищує всяке уявлення, і таким чином сповнились усякою Божою повнотою.

20 А тому, хто може зробити куди більше за те, чого ми просимо або що ми розуміємо за діючою в нас силою,

21 - йому слава в Церкві та у Христі Ісусі по всі роди на віки вічні. Амінь.

РОЗДУМИ:

Щоб пояснити, що Бог любить нас, часто проповідники кажуть: «Бог любить нас, як тато і як мама». Апостол Павло ж каже, що від Нього бере початок всяке отцівство (Еф. 3,15), тобто любов наших батьків є тільки далеким відблиском безмежної любові Небесного Отця. Почуття батьків до дітей можуть і не бути правдивою любов'ю, а часом егоїстичною, чи маніпулятивною, може навіть зі щирими намірами добра, але завжди викривленою людським гріхом. Та і діти часто вважають, що любов батьків треба заслуговувати чи випрошувати. Тому пам'ятаємо: це тільки відблиск істинного світла.

Ми хочемо бути любленими, відчуваємо цю внутрішню потребу. Інколи вважаємо, що любов батьків чи інших людей потрібно заслужити своєю доброю поведінкою чи виконанням їхньої волі. Можемо думати, що не маємо цінності самі по собі і що нас неможливо любити просто за те, що ми є. Гадаємо, що самі по собі ми негідні, але наш успіх, популярність і влада можуть вирішити цю проблему. Так впадаємо в найбільшу пастку – неприйняття себе. Думаємо, що нас будуть цінувати інші, коли чогось досягнемо в житті: матимемо гроші, владу, «крутий» бізнес, будинок, тачку… Неприйняття себе такими, якими ми є тут і зараз – є найбільшим ворогом духовного життя, адже воно пригнічує внутрішній голос, який нагадує нам, що ми вже є любленими. Відчувати себе любленим означає усвідомлювати справжню причину свого існування.

Чи Бог любить нас тільки тоді, коли ми праведні та виконуємо Його волю? Ні! Божа любов – безумовна. Бог любить нас, бо створив нас зі своєї любові. «Ми пізнали й увірували в ту любов, яку Бог до нас має. Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог перебуває в ньому… Ми любимо, бо Він перший полюбив нас» (1Йо 4,16.19). Бог радіє нашому існуванню незалежно від наших діл і (або) досягнень. Він не любить гріх, який ми чинимо, бо він завдає нам шкоди: ранить, калічить і вбиває нас. Божі ж думки, наміри, бажання і плани про нас завжди нам на благо і ніколи на шкоду. Тому Бог стає людиною, щоб врятувати нас від гріха. «З цього ми спізнали любов, бо Він за нас поклав свою душу» (1Ів.3,16). Цінність речі завжди визначається сплаченою за неї ціною. Ціна, яку Бог заплатив за нас, говорить про те, наскільки цінними ми є для Нього. Ми вартуємо життя Його Сина!

В Старому Завіті, коли говориться про Боже милосердя, Боже почуття любові, вживається слово *рехем*, або в множині *рахамім*. Буквально воно означає «нутрощі», але майже завжди позначає материнське лоно. Цим Бог відкриває материнський, але водночас і батьківський образ Своєї любові, оскільки цей термін виражає почуття обох батьків: «Як батько милосердиться (*рахам*) над синами, так милосердиться (*рахам*) Господь над тими, що його бояться», тобто вірять у Нього (Пс. 103,13).

Бог любить Тебе ніжною і безумовною любов'ю, як мати. Він любить і приймає тебе Таким, яким Ти є, з усіма твоїми сильними сторонами та недоліками. Він не засуджує Тебе і не виносить вироків. Для Нього Ти – найцінніша і найпрекрасніша істота. Його любов не залежить від твоїх заслуг і не припиняється через твої вади. Вона безумовна, як і материнська любов. Материнська любов є ніжною, глибокою та самопожертвеною, але найважливіша її риса – це безумовність. Божа любов є єдиною безумовною любов'ю в цьому світі. Водночас Бог охороняє, допомагає, підтримує Тебе і турбується про Тебе, як батько.

Ми знаємо, що Бог любить нас, але Духом Святим і через Христа все більше переконуємося в незмірності Його любові.

Апостол Павло молиться, щоб ефесяни з усіма християнами (*усіма святими*) спромоглися зрозуміти і спізнати безмежність Божої любові,

що перевищує всяке уявлення, щоб кожен з нас, спраглий любові, кинувся в її безкрайній океан, занурився в лоно Божого милосердя.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 10: Отцівство Отця (ми діти Божі)

ЧИТАННЯ: Рим. 8,12-19

12 Тим то, брати, ми боржники не тілу, щоб за тілом жити;

13 бо коли живете за тілом, то помрете. Якже ви духом умертвляєте тілесні вчинки, будете жити.

14 Усі бо ті, що їх водить Дух Божий, вони - сини Божі.

15 Бо ви не прийняли дух рабства, щоб знову підлягати боязні, але прийняли дух усиновленя, яким кличемо: «Авва! -Отче!»

16 Сам цей Дух свідчить разом із нашим духом, що ми - діти Божі;

17 а коли діти, то й спадкоємці ж Божі - співспадкоємці Христа, якщо ми страждаємо разом із ним, щоб разом з ним і прославитися.

18 Гадаю бо, що страждання нинішнього часу негідні майбутньої слави, яка має нам з'явитися.

19 Бо створіння очікує нетерпляче виявлення синів Божих.

РОЗДУМИ:

Господь наш Ісус Христос, навчаючи про молитву, каже: «Тож моліться так: Отче наш…» (Мт.6,9), чим відкриває нам батьківську Божу любов і спонукає нас з довір'ям звертатися до Всевишнього не лишень як до Всемогутнього Творця, Правителя всього світу, а як до рідного Тата. Коли ми проголошуємо Символ Віри, то кажемо: «Вірую в єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі…» В першу чергу називаємо Бога Отцем. Чому? Бо споконвіку, ще до сотворення, Бог Отець відвічно народжує Бога Сина і відвічно любить Його правдивою батьківською любов'ю Святого Духа. З повноти і безмежності цієї любові

Бог творить нас, щоб розділити з нами своє щастя, вічність, досконалість.

Сьогоднішній уривок починається з заяви, що ми не є боржниками тілу, щоб жити за його бажаннями. Тіло (плоть, гр. *саркс*) в посланнях ап. Павла – це символ враженої гріхом природи людини. Але як діти Божі, ми покликані до нового життя, де Дух Божий, Святий Дух, який ми прийняли в Тайні Миропомазання, веде нас до істинної свободи та праведності.

Свобода не означає поводитись як заманеться, а розвиток відповідно до Божого призначення. Бог, як наш Батько, надає нам силу через Святого Духа, щоб ми не піддавались рабству плоті, але стали учасниками Його святості та праведності. Наша ідентичність не лише як творінь Божих, але й як дітей Божих, визначається нашим зв'язком із Ним. Завдяки Христу ми маємо можливість кликати Бога не просто «Господи», але «Авва, Отче!» – це слова, які виражають найближчий, найінтимніший зв'язок між дитиною і батьком. Слово «Отець» ми вживаємо тільки в релігійному контексті, тому часто не відчуваємо в ньому сердечності. Слово ж «авва» у семітських мовах є звичним звертанням до рідного батька, як у нас «тато» чи «татко». Так звертався Ісус до Отця (Мк. 14,36), і так Святий Дух спонукає нас кликати Всемогутнього Бога «Татусю», бо дає нам впевненість, що ми – діти Божі. Він не просто створив нас, а зробив нас частиною своєї родини, Він не тільки дає нам життя, але й запрошує нас до особливого співпереживання: як діти, ми маємо можливість відчувати Його любов і ласку, отримувати від Нього настанови і підтримку.

Спадкоємство також вимагає участі у стражданнях Христа, але водночас обіцяє величезну славу в майбутньому. Бог, як люблячий Тато, вчить нас, що страждання, якими ми проходимо, є частиною процесу очищення і освячення, що веде нас до слави, яку Бог приготував для нас. Справжній батько не тільки забезпечує дитину матеріально, але також виховує і вчить через труднощі. Наше життя в Христі не позбавлене випробувань, та вони мають на меті сформувати нас за образом Христа. Ап. Павло нагадує, що теперішні страждання не є порівнянними з майбутньою славою, яку ми отримаємо.

Завершується уривок твердженням, що створіння нетерпляче чекає виявлення синів Божих. Наше отцівство в Бозі не лише визначає наше особисте життя, але й має вплив на оточення. Коли ми проявляємо

свою сутність дітей Божих через освячення, то все, що Бог створив, буде відновлено. Творіння чекає, щоб ми виявились у всій повноті нашого покликання. Наше відображення батьківської любові Бога, наш духовний зріст, наша участь у Христовому стражданні та славі – це те, що має вплив на все створіння. Роблячи нас дітьми Божими, Господь дає нам не тільки вічне життя і вічне щастя, але й можливість взяти участь у Його творчому акті Нового Неба і Нової Землі.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 11: Усиновлення

ЧИТАННЯ: Гал 4,1-7

1 Кажу бо: Доки спадкоємець малоліток, він нічим не відрізняється від слуги, хоч він і пан усього,

2 але під опікунами та домоправителями перебуває до призначеного батьком часу.

3 Отак і ми, як були малолітками, були підневолені первням світу.

4 Якже сповнився час, Бог послав свого Сина, що народився від жінки, народився під законом,

5 щоб викупити тих, які під законом, щоб ми прийняли усиновлення.

6 А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина свого, який взиває "Авва, Отче!"

7 Тому ти вже не раб, а син; а коли син, то спадкоємець завдяки Богові.

РОЗДУМИ:

Щоб пояснити, як через Ісуса Христа ми стаємо дітьми Божими, апостол Павло використовує термін *усиновлення* (гр. гіотесія). Для нас це означає прийняти чужу дитину за свою рідну. Але в грецькій мові він має радше метафоричне значення, коли говориться про рідну дитину, яка досягаючи повноліття, входить у права спадкоємця. Тут є важливий

акцент на тому, що малолітня дитина, хоч і є спадкоємцем, не може володіти своїм спадком до певного часу, поки не досягне зрілості, а вірніше до часу, коли батько визначить, що його син є достатньо дорослим і відповідальним. До того часу дитина слухається своїх опікунів, вихователів, домоправителя, а після цього – стає їхнім господарем.

Так само, до приходу Христа людство було під рабством закону та гріха, не здатне повністю реалізувати своє покликання до свободи. Коли ж прийшов «сповнений час» (момент, визначений Богом), Бог послав Сина Свого, народженого від жінки і під законом, щоб викупити тих, хто був під законом. Цей час – це прихід Ісуса Христа, який втілився, щоб виконати місію викуплення людей від рабства гріха і закону. Через Христа всі ми отримуємо можливість стати синами і дочками Бога, отримуючи нову ідентичність у Христі.

Без Христа людина залишається невільником «первнів світу» (гр. стоіхейон ту косму). Слово *первні* має широке значення і буквально може означати: рівні ряди, букви абетки, склади слів, основні елементи світобудови (земля, вода, повітря, вогонь), фундаментальні принципи, базові знання різних предметів. Грецьке слово *космос* первісно означало «прикраса, оздоблення», а пізніше – «світ» у різних значеннях: Всесвіт, планета, довколишній світ окремої людини, світ усіх людей (світський), світ як сцена земних благ, радощів, страждань… Що має на увазі апостол? Певно, що не говорить про космогонію-світобудову, чи про те, що людина підвладна законам фізики. Радше йдеться про засади моральної поведінки та етичні норми, включно з релігійними ритуальними правилами, які були прийняті в тодішньому язичницькому середовищі Римської імперії. Деякі богослови вважають, що мається на увазі також «рівні ряди букв» Закону Мойсея, який юдеї намагалися виконати «світськи», тобто «тілесно». В обох випадках людина залишалася під владою гріха, марно стараючись дотримуватися доброї поведінки. Закон Мойсея, а також, до певної міри, етичні норми та закони Римської імперії не давали людині знищити себе остаточно, піддавшись тліні гріха, але і не давали їй вільно розвиватися, тримаючи постійно в рамках обмежень. Христос, що «народився під законом», відкупив нас від гріха і звільнив від обмежень для свободи, як дітей Божих. Щоб ми знову не повертались до гріха, Бог Дух Святий

оселюється в нас і освячує нас, перемінюючи нашу схильність до гріха в прагнення святості та праведності.

Дух Святий дає внутрішнє переконання і відчуття, що ми є дітьми Божими, і дає силу бути ними. Замість того, щоб лише слідувати зовнішньому закону, ми переображаємося і можемо називати Бога «Авва, Отче!». Цей вислів є символом близькості і довіри, яка існує між дітьми і батьками.

Апостол Павло стверджує, що, завдяки Христу і через Духа Святого, ми вже не раби цього світу і гріха, а діти Божі, і, як діти, ми є спадкоємцями. Це є обітниця, яку Бог дає нам через Ісуса Христа. Відтепер ми не лише отримуємо спадок у вигляді Божої благодаті, але й маємо доступ до всіх благ, які приготовані для тих, хто належить до Божої родини.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 12: Спадщина

ЧИТАННЯ: Еф.1,3-10

3 Благословен Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що благословив нас із неба всяким духовним благословенством у Христі.

4 Бо в ньому він нас вибрав перед заснуванням світу, щоб ми були святі й бездоганні перед ним у любові.

5 Він призначив нас наперед для себе на те, щоб ми стали його синами через Ісуса Христа, за рішенням своєї доброї волі,

6 на хвалу слави своєї благодаті, якою він обдарував нас у любім своїм Сині.

7 У ньому маємо відкуплення його кров'ю, відпущення гріхів, згідно з багатством його благодаті,

8 що її вилляв на нас щедро, у всій мудрості та розумі.

9 Він дав нам пізнати тайну своєї волі, той задум доброзичливий і ухвалений у ньому (Христі),

10 щоб, коли настане повнота часів, здійснити його - об'єднати все у Христі: небесне й земне.

11 У ньому ми стали також спадкоємцями, призначені наперед рішенням того, хто все чинить за радою своєї волі,

12 щоб ми були на хвалу його величі, ми, що вже раніш були свою надію поклали на Христа.

13 У ньому й ви, - почувши слово правди, благовість вашого спасіння, в яке ви повірили, - були запечатані обіцяним Святим Духом,

14 що є завдатком нашої спадщини для повного визволення викуплених, на хвалу його величі.

РОЗДУМИ:

Апостол Павло розпочинає своє послання до ефесян з величної хвали Богові за всі ті духовні благословення, які він дарував своїм людям через Ісуса Христа. «Всяке духовне благословенство у Христі» має своє джерело на Небесах (Еф. 1,3).

Ми були вибрані Богом ще до заснування світу, щоб бути святими й бездоганними перед Ним у любові. Це означає, що наше духовне покликання та спасіння не є випадковими чи залежними від часу або обставин. Бог, в Своїй безмежній любові та мудрості, призначив нас для того, щоб ми стали Його дітьми через Ісуса Христа. Цей вибір відбувся не в процесі нашого сотворення, народження чи на основі нашого «праведного» життя, а визначений ще до створення світу!

Цей вибір Бог здійснив на «хвалу слави своєї благодаті», якою Він обдарував нас через Свого Сина. У Христі ми маємо відкуплення і прощення наших гріхів, що є даром великої Божої благодаті. Ця благодать не є простою милістю; вона наповнена мудрістю та розумом, і через неї ми отримуємо можливість мати близькі стосунки з Богом, пізнаючи Його волю і розуміння плану спасіння.

Бог дав нам пізнати «тайну своєї волі», що є частиною великого Божого задуму – об'єднати все в Христі. Це об'єднання всього, як небесного, так і земного, свідчить про те, що все в історії людства йде до одного великого завершення в Ісусі Христі. Через Його жертву і спасіння все у всесвіті знайде своє місце в гармонії, об'єднавшись в Ньому. Цей план не лише забезпечує нашу особисту участь у Божому спасінні, але й

має космічний масштаб – все створіння буде відновлене і об'єднане в Христі.

Павло завершує цей уривок тим, що ми стали спадкоємцями Божими через Ісуса Христа. Це означає, що ми не просто отримуємо прощення або спасіння, але ми отримуємо право на все, що належить Богові. Ми стаємо частиною Божої родини, і, як спадкоємці, маємо доступ до всіх благ, які Бог приготував для Своїх дітей. Через Духа Святого, який є завдатком нашої спадщини, ми маємо гарантію того, що цей спадок буде повністю звершений у майбутньому. Колись листи згортали у сувої, перев'язували шнурком і ставили печатку, яка гарантувала збереження недоторканим змісту листа. Так Святий Дух стає печаткою і гарантією нашого спасіння, яке отримали через віру, почувши слово благовісті.

Хід думки апостола Павла охоплює минуле, теперішнє та майбутнє, і навіть вічність. Благословення спасіння пов'язані з позачасовим («до заснування світу», вв. 4), з минулим (те, що Бог зробив в Христі, вв. 3, 7; та колишнє осягнення цього віруючими, вв. 13, 14), з теперішнім (нинішнє переживання відкуплення та відпущення гріхів, в. 7), з майбутнім (спадок віруючого, який співпадає з повним володінням Божого народу, в. 14), а також з перехрестям між теперішнім і майбутнім (це відображено в підсумуванні всіх речей в Христі, в. 10, і переживанні Святого Духа як завдатку, в. 14).

Усі благословення мають не лише теоретичний, але й практичний вимір. Ми є частиною великого Божого плану, обрані та благословенні Ним. Через Ісуса Христа ми отримуємо доступ до Бога як до нашого Отця, і наше життя має бути відгуком на це величезне благословення.

То що ж є нашим спадком? Спадок, який ми отримуємо через Христа, – це не матеріальні блага чи тимчасові дари. Цей спадок включає не лише прощення наших гріхів і звільнення від рабства гріха, не лише участь у Божій великій Історії Спасіння космічного масштабу. Якщо Дух Святий – Третя Божа Особа – є лише завдатком цього спадку, то що ж буде повним спадком? Це – Сам Господь Бог, в єдності та любові Пресвятої Трійці, у всій Своїй повноті та досконалості дарує нам Себе! Це найбільше, що Він може дати – Себе.

Як усвідомлення цього змінює наше сприйняття і розуміння Бога, себе, нашого ближнього, який є таким же спадкоємцем, та нашої місії в цьому світі?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?

2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?

3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 13: Початок гріха

ЧИТАННЯ: Буття 3,1-13

1 З усіх же польових звірів, що їх сотворив Господь Бог, найхитріший був змій. Він і сказав до жінки: «Чи справді Господь Бог велів вам не їсти ні з якого дерева, що в саді?»

2 Жінка відповіла змієві: «Нам дозволено їсти плоди з дерев, що в саді.

3 Тільки плід з дерева, що посеред саду, Бог наказав нам: не їжте його, ані не доторкайтесь, а то помрете».

4 І сказав змій до жінки: «Ні, напевно не помрете!»

5 Бо знає Бог, що коли скуштуєте його, то відкриються у вас очі, і ви станете, як Бог, що знає добро й зло.

6 Тож побачила жінка, що дерево було добре для поживи й гарне для очей і приманювало, щоб усе знати; і взяла з нього плід та й скуштувала й дала чоловікові, що був з нею, і він теж скуштував.

7 Тоді відкрилися їм обом очі, й вони пізнали, що вони нагі; тим то позшивали смоківне листя і поробили собі пояси.

8 Але почули вони луну від Господа Бога, що ходив собі садом під час денної прохолоди, і сховався чоловік із своєю жінкою від Господа Бога серед дерев саду.

9 Тоді Господь Бог покликав чоловіка і спитав його: «Де ти?»

10 Той відповів: «Я чув твою луну у саді й злякався, бо я нагий, тож і сховався».

11 Він же сказав: «Хто тобі сказав, що ти нагий? Чи не їв ти з дерева, що я наказав тобі не їсти?»

12 Чоловік відповів: «Жінка, яку ти дав мені, щоб була зо мною, дала мені з дерева, і я їв».

13 Тоді Господь Бог сказав до жінки: «Що ти це наробила?» Жінка відповіла: «Змій обманув мене, і я їла».

РОЗДУМИ:

Катехизм Католицької Церкви навчає: «У розповіді про гріхопадіння (Бут. 3) вжито образну мову, але сказано про первісну подію, яка мала місце на початку історії людини» (ККЦ 390). Отож маємо образами розповіді зрозуміти, що Господь Бог хоче нам об'явити. Книга Буття розповідає про втрату невинності й глибокий перелом, який настав у людській історії внаслідок гріха. Це ключ до розуміння природи людини, її покликання та падіння. Водночас ця історія є богонатхненним зразком оповіді: прості й образні слова приховують у собі глибину богословського змісту, який протягом століть розкривали філософи, богослови й святі отці.

«А змій був хитріший від усіх диких звірів…» (Бут. 3,1) – вже перші слова третього розділу вказують на напруження. Єврейське слово ערום (арум) означає водночас і розумність, і підступність: у Книзі Приповідок (12,16; 13,16 та ін.) воно вважається чеснотою, а в Книзі Йова (5,12) – підступом. Тут воно звучить як гра слів із терміном «нагі» (ערומים – арумім Бут. 2,25), натякаючи: ті, хто прагнуть бути «хитрими», залишаються виявленими, оголеними. Усе вказує на те, що ми входимо в оповідь про викривлену мудрість, про обманливу спробу здобути пізнання без любові й послуху.

Змій ставить питання: «Чи справді Бог сказав...?» – здавалося б, нейтральне, та в ньому приховано недовіру. Бог названий просто «Богом», а не «Господом Богом», як у всій розповіді Бут 2,4б-3,24. Це тонкий натяк на дистанцію, яка існує між змієм і Богом Завіту. У відповідь жінка переказує заповідь, але вже дещо спотворено: вона не згадує про «всі дерева», додає заборону торкатися, і знову називає Бога лише «Богом». Ці нюанси, як зауважують дослідники, свідчать про перший рух серця до недовіри Богові.

Дерево пізнання добра і зла постає як символ межі між Творцем і створінням. Заборона їсти з нього – не свавільне обмеження, а знак того, що людина не є самодостатньою: її істинне життя – у слухняному перебуванні в Божій присутності. Як зауважує Катехизм (ККЦ 396), ця

заборона вказує на те, що людина має визнавати межі своєї природи й приймати залежність від Бога з довірою.

Репліка змія: «Ні, напевно не вмрете!» – звучить викликом самому Богові. При цьому його твердження наповнене подвійним змістом. Він говорить напівправду: справді, Адам і Єва не померли фізично в той день, але духовно втратили все: гармонію, близькість до Творця, доступ до дерева життя. У семітському мисленні смерть – це не лише біологічний факт, а насамперед вигнання з Божої присутності, як свідчить і символізм у Писанні (пор. Лев. 13,46). Тож втрата Едему – це смерть ще до фізичної смерті.

Кульмінація – коротка і драматична: «І взяла ... та й скуштувала ... й дала чоловікові ... і він теж скуштував» (вірш 6). Це – серія швидких послідовних дій, що передає невпинний рух до падіння. Жінка бачить, бере, їсть, дає. Дії, які раніше стосувалися лише Бога – творити, давати, оцінювати як добре, – тепер присвоєні людиною. Вона переступає межу створіння. Наслідок – очі відкриті, але не до Божої мудрості, а до наготи, сорому, страху.

Гріх – це не просто порушення наказу, а радикальне викривлення стосунків. Людина намагається встановити власні критерії добра і зла, відкинувши Божий авторитет. Як зазначає Катехизм (ККЦ 397–398), саме в цьому полягає перший гріх – зловживання свободою, втрачена довіра до Бога, прагнення бути «як Бог», але без Нього. Це прагнення автономії в корені руйнує людську гідність.

Адам і Єва ховаються. Вони бояться Бога, якого раніше очікували в довірі. Його питання: «Де ти?» – не про місце, а про стан. Це заклик не до втечі, а до чесного погляду в обличчя істини. Як і в багатьох інших місцях у Писанні, тут Бог діє як Вихователь: не карає, а веде до усвідомлення провини через діалог.

Однак людина не приймає відповідальності. Адам звинувачує Єву, а заодно – самого Бога: «Жінка, яку ти дав мені…». Жінка – змія: «Змій обманув мене, і я їла». Гріх породжує розділення, підозру, виправдання. Вже тут починається розлад, який уражає всі рівні людських стосунків: із Богом, між чоловіком і жінкою, і навіть зі створеним світом.

Кари, які проголошує Бог, не є актом знищення. Це констатація нової реальності. Жінка народжуватиме в болях, чоловік працюватиме в поті чола, земля стане ворожою. Гріх не лише між Богом і людиною – він проникає в саму тканину створіння. Людина віднині не панує в світі, а

бореться в ньому. Проте навіть у карі звучить надія, яку називають протоєвангелієм: «Воно розчавить тобі голову…» – перша обітниця перемоги.

Вигнання з Едему – не лише символ втрати земного раю. У світлі подальшої біблійної традиції сад розуміється як прообраз святині, місця Божої присутності. Бог, який «ходив у саду», більше не буде щодня близький до людини, як раніше. Втрачено життя з Богом – і це справжня смерть. Але навіть у цьому стані Бог не залишає людину: Він шиє для них одяг – знак милосердя і турботи. Як вчить Катехизм (ККЦ 399–400), втрата первородної святості спричиняє розлад у людині, між людьми, і між людиною та світом. Але це не остаточна поразка: вже в сам момент гріха закладено зародок відкуплення.

Кожне покоління переживає свою драму Едему. Ми знову і знову чуємо брехню, що Бог щось приховує. Ми знову прагнемо мудрості без послуху, незалежності без сопричастя. Та Бог не перестає питати: «Де ти?». Це запрошення не лише визнати гріх, а й знову повірити, що Його милосердя більше за наш сором.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 14: Кожний спокушається своєю власною пожадливістю

ЧИТАННЯ: Якова 1,12-20

12 Блаженний чоловік, що перетриває пробу, бо він, як буде випробуваний, дістане вінець життя, що Господь обіцяв тим, які його люблять.

13 Ніхто спокушуваний нехай не каже: Бог мене спокушає; бо Бог не може бути спокушуваний злом, і сам він не спокушає нікого;

14 кожний спокушається своєю власною пожадливістю, яка його притягає і зводить.

15 А потім пожадливість, завагітнівши, породжує гріх; гріх же, здійснений, - породжує смерть.

16 Не вводьте, мої любі брати, самих себе в оману.

17 Всяке добре даяння й усякий досконалий дар згори сходить від Отця світла, в якого нема ані зміни, ані тіні переміни.

18 Він забажав нас породити словом правди, щоб ми були немов первістками його створінь.

19 Знайте, мої улюблені брати: хай кожен буде скорий до слухання, повільний до говорення, непоквапний до гніву,

20 бо гнів людини не чинить справедливости Божої.

РОЗДУМИ:

Словом «гріх» перекладаємо грецьке слово ἁμαρτία (гамартіа), яке походить від дієслова ἁμαρτάνω (гамартано), що означає «промахнутися, схибити, не втрапити в ціль кинутим списом чи пущеною стрілою», а отже, як іменник означає «невлучання», «промах», «невдача». Тому біблійне поняття гріха означає ухилення від Божої волі, невлучання в ціль, яку Бог визначив для людини. Зазвичай гріх розуміється як свідомий і добровільний переступ Божої заповіді, та якщо дивитися глибше, то це – свідомий чи несвідомий вчинок (або навіть стан серця), який суперечить доброму Божому задуму. Гріх – це кожного разу, коли я «промахнувся»: не є добрим чоловіком, батьком, сином, працівником, людиною, християнином…

Сучасна людина часто сприймає гріх або як щось невизначене й розмите, або як щось чуже, що приходить ззовні – немовби через спокуси, тиск суспільства, поганих друзів чи навіть волю Божу, Який «нібито» посилає випробування. Та Слово Боже не залишає тут місця для ілюзій. Святий Яків стверджує: «Ніхто спокушуваний нехай не каже: Бог мене спокушає…» (в. 13). Бог не має нічого спільного з гріхом, бо Він «не може бути спокушуваний злом, і сам він не спокушає нікого».

Тут Яків виступає проти споконвічної людської тенденції перекладати вину за зло на інших, включно з самим Богом (пор. Бут 3,12-13). У центрі особистого гріха, згідно Якова, не Бог, не диявол, не суспільство, а – власна пожадливість людини. Це внутрішнє прагнення задовольнити себе, поставити власне «хочу» на місце Божого «треба». Саме ця пожадливість, коли її не приборкують, зваблює й затягує

людину, як рибу, що йде на наживку. Але ще страшніше, що ця пожадливість стає плідною – вона «зачинає» гріх. Як жінка, що завагітнівши, народжує дитину, так бажання, допущене до серця, народжує дію – гріх. А коли гріх формується остаточно, він приносить свій «урожай» – смерть.

Можемо побачити цілий «родовід гріха»: бажання → згода → гріх → смерть. Це духовна смерть, яка полягає у відчуженні від Бога, втраті сенсу життя, внутрішньому виснаженні. Іноді навіть у фізичних наслідках.

Але серед цього похмурого аналізу гріха Яків дає надію: «Блаженний чоловік, що перетриває пробу…» (в. 12). Гріх не є неминучістю. У кожному випробуванні є можливість вибору – чи я піддамся власним бажанням, чи звернуся до Бога, що дає силу вистояти. Блаженний той, хто витримав, бо йому обіцяно «вінець життя» – символ перемоги й участі в Божому житті.

Особливу увагу варто звернути на образи народження, які зустрічаються двічі: пожадливість породжує гріх і смерть (в. 15), але Бог, у своїй любові, «забажав нас породити словом правди» (в. 18). Тобто, або я дозволяю, щоб моє серце народило гріх, або дозволяю Богові народити в мені нове життя через Його слово. Людина стає або породженням Божої благодаті, або продуктом своєї неконтрольованої пожадливості.

Отже, гріх не є миттєвим падінням, а процесом, який починається в серці. Яків закликає нас до духовної уважності та чесності із собою: не обманюймо себе (в. 16). Корінь гріха не зовні – він у мені. Та джерело життя теж не зовні – воно «згори», від Отця світла, «в якого нема ані зміни, ані тіні переміни» (в. 17).

Бог хоче народити в мені справжнє життя, досконале і світле. Питання – чи дозволю Йому це зробити, чи далі буду дозволяти зростати в собі гріхові?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 15: Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самих себе обманюємо

ЧИТАННЯ:

1 Івана 1,8 – 2,2

8 Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самих себе обманюємо, і правди в нас немає.

9 Якже ми визнаємо гріхи наші, то він - вірний і праведний, щоб нам простити гріхи наші й очистити нас від усякої неправди.

10 Коли ми кажемо, що не згрішили, ми чинимо його неправдомовним, і слова його в нас немає.

1 Мої дітоньки, пишу вам те, щоб ви не грішили. Якже згрішить хтось, ми маємо заступника перед Отцем, Ісуса Христа, праведного.

2 Він - примирення за наші гріхи, і не лише за наші, а й за гріхи усього світу.

РОЗДУМИ:

Людині завжди було властиво шукати виправдання собі. Від самих початків гріхопадіння ми бачимо спробу зняти з себе відповідальність: «Жінка, яку Ти мені дав...», «Змій мене звабив...» – так звучить первородна лінія самообману (пор. Бут. 3,12–13). Та апостол Іван, з великою душпастирською прямотою, каже: коли хтось каже, що гріха не має – не Бог йому бреше, а він сам себе обманює. У такої людини не тільки бракує правди, а й самого Слова Божого (1,10).

Йдеться не лише про заперечення окремих гріховних вчинків, а про глибше переконання: начебто мені не потрібно покаяння, мені не потрібно спасіння, бо я сам достатньо добрий, щоб бути в Царстві Божому. Це небезпечна ілюзія, в яку можемо впасти, коли звикаємо до зовнішнього вигляду благочестя, вважаючи себе "добрими християнами", але без готовності визнати власну зраненість і потребу Божого милосердя. Такий стан не тільки викривляє істину – він робить Бога нібито неправдомовцем. А хто може бути правдивішим за Того, Хто є Істиною?

Однак, на цьому апостол Іван не зупиняється. Як добрий духовний отець, він показує не лише хворобу, а й шлях до зцілення: «Якщо визнаємо наші гріхи, то Він – вірний і праведний, щоб нам простити...» (1,9). Бог не втомлюється пробачати. Ми втомлюємося просити.

Визнання гріха – не формальність, а шлях до істинної свободи. Істини не треба боятися: вона не знищує, а оздоровлює. Чесність перед Богом відкриває двері для Його вірності й милосердя. Бо Його вірність – це Його незламна обітниця спасіння, а Його справедливість – це дія справжньої любові, яка прагне не покарати, а врятувати.

«Пишу це вам, дітоньки, щоб ви не грішили» (2,1). У цих словах – серце апостола: щире бажання, щоб ми не жили в ілюзії власної праведності, але й не падали у зневіру. Бо навіть коли падаємо – ми не самі. Маємо Заступника – Ісуса Христа, Праведного. Тут словом «заступник» перекладено грецьке слово *παράκλητος* (параклетос). Його вживає лише апостол і євангелист Іван: тут по відношенні до Ісуса, а в Євангелії 4 рази щодо Святого Духа (Ів. 14,16.26; 15,26; 16,7) де зазвичай перекладають «утішитель». Це термін з юридичної мови: адвокат, свідок захисту, той, хто стає поруч обвинуваченого, щоб його підтримати, захистити і оправдати. Також – «утішитель», «розрадник», «допомога». Етимологічно це слово походить від дієслова *καλέω* – «кликати», і прийменника *παρά* – «біля», тобто параклетос означає «той, хто відповідає на поклик». Апостол Іван відкриває нам, що Бог – це Той, хто не стоїть осторонь, а приходить на крик слабкого і зараженого, щоб захистити, підтримати, і простити. Ісус не лише молиться за нас – Він Сам є жертвою примирення. Його хрест – не символ провини, а знак прощення. І не лише для нас, але для цілого світу.

Бути християнином – означає не прикидатися безгрішним, а з покорою визнавати свою слабкість і з довірою приймати Божу благодать. Гріх – реальний, але ще реальніше – Божа любов. Вона дає шанс повернутися, очиститися, почати знову.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 16: Наслідки гріха

ЧИТАННЯ: Ісаї 59,1-15

1 Рука Господня не закоротка, щоб рятувати, і вухо його не глухе, щоб чути.

2 Ні! Це ваші беззаконня вас від Бога відлучили, ваші гріхи обличчя його від вас закрили, щоб вас не чути.

3 Бо руки ваші заплямлені кров'ю, пальці ваші - беззаконням. Уста ваші брехню промовляють, язик шепоче зраду.

4 Ніхто не позиває справедливо, ніхто не судиться по правді. Вони звіряються на ніщоту і порожнє говорять, горе зачинають і породжують нещастя.

5 Висиджують гадючі яйця, тчуть павутиння. Хто їсть їхні яйця, вмирає; як їх роздавити, гадюка з них вилазить.

6 їхнє павутиння не придатне на одежу; їхнім виробом не можна вкритись. Учинки їхні - учинки беззаконні, в руках у них - діла насильства.

7 Швидкі до зла їхні ноги, вони летять пролити кров безвинну. Думки їхні - думки беззаконні, спустошення та погуба на їхніх дорогах.

8 Мирні путі їм невідомі, немає правосуддя на їхніх стежках. Вони йдуть кривими дорогами; хто ними ходить, той не знає миру.

9 Тому далеко від нас право, і справедливість нас не досягає. Ми ждали світла - аж ось темнота, ясности - та ходимо в пітьмі.

10 Ми мацаємо, як сліпі стіну, та ходимо навпомацки, немов безокі. Ми спотикаємось опівдні, неначе смерком, живемо в темноті, немов мертві.

11 Ми всі ведмедями ревемо абож увесь час воркуємо голубами. Суду чекаємо, - його ж немає; спасіння, - та воно від нас далеко.

12 Бо переступів наших сила перед тобою, і гріхи наші проти нас свідчать; бо переступи наші з нами, і ми знаємо добре наші беззаконня.

13 Ми збунтувалися й Господа зреклися, від Бога нашого ми відступилися; про гніт ми говорили й зраду, у серці шемрали слова неправди.

14 Право відкинуто назад, стоїть оддалік справедливість, бо на майдані спіткнулася правда, чесність не має туди входу.

15 Правда зникла; хто ж зла цурається, того обдирають. Господь це побачив і обурився, що суду немає.

РОЗДУМИ:

Ізраїль, втомлений темрявою і несправедливістю, чекав на спасіння. Люди жалілись: «Чому Бог мовчить? Чому Він не втручається?» І пророк дає їм пряму, хоч і болючу відповідь: не Бог став байдужий – це ви віддалилися. Причина не в Його безсиллі, а у ваших беззаконнях.

Гріхи – це не просто моральні помилки, а сили, які будують стіну між людиною і Богом, ховають Його обличчя і глушать Його голос. Це не Бог не хоче нас пустити до себе – це гріхи не пускають нас до Нього. Вони несумісні з Його святістю. У Божій присутності не може перебувати фальш, неправда, насильство, байдужість. І доки гріх панує в серці, Божа благодать не може діяти на повну силу.

Пророк малює тривожну картину розпаду суспільства: брехня, несправедливість, змови, насильство, відсутність правди. Усе правосуддя паралізоване. Ті, хто уникає зла, самі стають жертвами. Здається, що навіть молитви більше не долинають до неба – не тому, що Бог перестав чути, а тому що серця замикаються у брехні. Вірш 4 говорить про те, що вже ніхто не позиває справедливо й не шукає правди – тобто втрачено не лише особисту чесність, але й саму суспільну структуру правди й довіри. Без правди не може бути суду; без суду – миру; без миру – присутності Божої.

Особливо промовистим є образ гадючих яєць і павутиння: гріх не лише шкодить, а й породжує ще більше зла. Замість одягу – нитки, які нічого не вкривають. Замість безпеки – пастки для інших. Така структура суспільства вже не захищає людину, а сама її руйнує.

Гріх занурює людину в стан глибокого розпачу: то вона голосить, «немов ведмідь», з диким болем, то стогне «як голуб» – тихо, монотонно, в безнадії. Це образ людини, що втратила орієнтири й лишилася без миру, без Божої присутності, без шляху.

І все ж – пророк починає не з обвинувачення, а з надії: «Рука Господня не закоротка, щоб рятувати…» Бог *хоче* рятувати. Але Його спасіння не діє автоматично. Воно потребує відкритості серця, визнання провини, покаяння. І пророк веде народ до визнання: «Наші переступи з нами, і ми знаємо наші беззаконня» (в. 12). Це не просто соціальний аналіз – це сповідь. І лише така щирість стає дверима до Божого втручання.

Цей уривок розкриває також глибоку правду: криза стосується не лише особистої моралі, а й усього ладу життя. Без усвідомлення і визнання гріха перед Богом, тобто покаяння – ні храм не діє, ні суд не працює, ні дороги не безпечні. Усе пов'язане. І коли Божа правда відкинута, як сказано у в. 14, тоді чесність «не має входу», тобто навіть не може наблизитися. Це повна ізоляція від джерела життя.

Але на цьому тлі надія ще світліша. Бог не змінився – Його рука простягнута, і вухо чує. Він чекає на наше покаяння, аби відновити все – не лише особисті душі, а й суспільство загалом. У Христі ми бачимо остаточну відповідь на темряву гріха. Якщо визнаємо нашу провину, якщо перестанемо втікати від істини – Він знову стане близьким. Бог ніколи не перестає бути Святим, але Він ніколи не перестає і любити. Саме тому Його святість не знищує нас, а через покаяння стає джерелом нашого очищення.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 17: Ісус Христос – Бог

ЧИТАННЯ: Ів. 8,47-59

47 Хто від Бога, той слухає слова Божі. Ви ж тому й не слухаєте, бо ви не від Бога.»

48 Озвались юдеї, і сказали йому: «Чи неправильно ми кажемо, що самарянин єси ще й навіжений?»

49 Відповів Ісус: «Не навіжений я, а шаную Отця мого; ви ж - зневажаєте мене.

50 Слави для себе я не шукаю. Є - хто шукає і судить.

51 Істинно, істинно говорю вам: Хто моє слово берегтиме, повіки не побачить смерти.»

52 А юдеї йому: «Аж тепер ми збагнули, що ти таки навіжений. Авраам помер, і пророки, а ти твердиш: Хто берегтиме моє слово, той смерти не зазнає повіки.

53 Невже більший ти, ніж Авраам, наш батько, який помер? А й пророки померли. Кого ти з себе робиш?»

54 Ісус відрік: «Якщо я самого себе прославляю, слава моя - ніщо. Отець же мій, про якого кажете: Він Бог наш, - той мене прославляє.

55 Та ви його не спізнали, я ж знаю його. І коли сказав би я, що не знаю його, був би і я такий, як ви, неправдомовець. Та я його знаю і бережу його слово.

56 Авраам, ваш батько, сповнений був радощів звидіти день мій - і звидів, і втішився.»

57 Юдеї ж йому: «Ще й п'ятдесят років нема тобі, а ти Авраама бачив?»

58 І сказав їм Ісус: «Істинно, істинно кажу вам: Перше, ніж був Авраам, Я є.»

59 І вхопили каміння, щоб кинути на нього, - та Ісус перейшов посеред них і полишив храм.

РОЗДУМИ:

Ким є Ісус Христос? Ким Він себе вважав? Що Він про Себе говорив?

Упродовж історії про Ісуса казали багато різного. Одні вважали Його великим пророком чи мудрим учителем. Інші – релігійним реформатором, прикладом любові, навіть революціонером. Але ключове запитання залишається: ким Ісус Христос вважав Себе Сам? І – чи був Він правий?

Ісус не залишає сумнівів щодо Своїх претензій. Він учить не як звичайний учитель, який указує на Бога, а як Той, Хто говорить і діє від імені Бога, Хто каже: «Хто бачив Мене – бачив Отця» (Йо 14,9); «Я і Отець – одно» (Йо 10,30); «Перш ніж був Авраам – Я є» (Йо 8,58). Він прощає гріхи, каже, що прийде судити світ, обіцяє життя вічне, запевняє, що є шлях, істина і життя. Його слова – це не просто моральне повчання. Це твердження, які не може робити просто людина, якщо вона не Бог.

Поставмо собі чесно це питання: Ким може бути Ісус, якщо Він говорив про себе такі речі? Якщо це неправда, але Він щиро в це вірив – то Він божевільний. Якщо ж знав, що обманює – то шахрай. Але якщо все це правда – то Він і є Тим, Ким Себе називав: Сином Божим, воплоченим Богом.

Чи міг Ісус бути брехуном або безумцем? Жоден із цих варіантів не витримує критики. Його слова були глибокими, мудрими й влучними – вони формують основу західної моралі досі. Його характер – безгрішний, сповнений любові, співчуття, відданості правді, навіть перед обличчям смерті. А Його діла – це не пусті обіцянки: він зцілював сліпих, піднімав паралізованих, втихомирював бурю, виганяв демонів, воскресив Лазаря після чотирьох днів у гробі. Усе це – знаки, що підтверджують Його слова.

Не можна стверджувати, що Він просто великий моральний учитель, як Сократ, Конфуцій, Будда чи хтось інший. На відміну від них, Він чинив чуда, свідками яких були тисячі людей, а найголовніше – Ісус Христос воскрес, залишивши Свій гріб порожнім.

Цей уривок з Євангелія від Йоана – один із найглибших об'явлень самоусвідомлення Ісуса. На перший погляд – це просто черговий спір між Ісусом і юдеями. Але насправді – це момент драматичного зіткнення між Божим Словом, Яке стало тілом, і тими, хто вперто залишався глухим до Божої дії в історії.

Єврейські слухачі докоряють Ісусові за Його великі претензії: «Чи, бува, Ти більший за нашого батька Авраама, що помер? І пророки вмерли!» (Йо 8,53). Це слушне запитання – адже Авраам був отцем віри, пророки – Божі речники. Але Ісус не просто відповідає, що Він більший – Він вимовляє слова, які для юдея були незбагненними, навіть святотатськими: «Перш ніж був Авраам, Я є» (гр. ἐγὼ εἰμί – егó еймí). Ця фраза – пряма алюзія на Ім'я Бога з Вих. 3,14: «Я є Той, Хто є» (євр. אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה – ехйéх ашéр ехйéх). Ісус не тільки говорить про своє передіснування – Він ідентифікує Себе з Богом, Який об'явився Мойсеєві. Це пояснює реакцію: юдеї хапають каміння, бо в їхньому розумінні Ісус порушив межу – людина привласнила собі Божу гідність.

Але саме тут відкривається суть християнського віровчення: Ісус – не просто пророк чи вчитель моралі. Він – Втілене Слово, Бог, Який став людиною. І якраз Його людськість – шлях до пізнання Його божества. Відповідь Ісуса на запитання: «Кого Ти з себе робиш?» (в. 53) – не в тому, що Він ставить Себе вище за Авраама, а в тому, що сам Авраам «радів, що побачить Мій день; і побачив – і зрадів» (в. 56). Це глибоке свідчення: навіть праотці Ізраїлю передчували прихід Месії – і цей Месія не хтось інший, як Ісус.

Проте важливо зауважити: Ісус не шукає слави для Себе. Він каже: «Якщо я самого себе прославляю, слава моя - ніщо. Отець же мій, про якого кажете: Він Бог наш, - той мене прославляє.» (в. 54). Віра в Його божественність не ґрунтується на Його власному свідченні, а на свідченні Отця. Як Син, Ісус перебуває у повному єднанні з Отцем і Його волею. Відповідно, визнати Ісуса як «Я є» – це не просто логічно погодитися з Його словами, а ввійти в глибокі стосунки віри й довіри, які ведуть до життя вічного (Йо 8,51).

У цьому тексті об'являється таїнство Ісуса як Бога і Людини. Він знає Отця, тому що походить від Отця. Його слово – це істина, яка визволяє (Йо 8,32). Але ця істина не всім приємна. Вона судить серце. Тому цей уривок стає також місцем «кризису» – моменту розділення: хто визнає Ісуса як Господа і Бога – той має життя; хто відкидає Його – відкидає самого Отця.

У цій сцені бачимо, що віра в Ісуса – це не просто етичний вибір, а екзистенційне рішення: або Його визнати як Того, Хто був перед Авраамом, Хто є і Хто буде – або відкинути Того, Хто єдиний може дати життя вічне. І коли Ісус каже «Я є», Він не лише повторює формулу божественного імені. Він запрошує: «Я – тут. Довірся Мені. Живи зі Мною».

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 18: Відкуплення у Христі

ЧИТАННЯ: Рим. 3,21-26

21 Тепер же без закону з'явилася Божа справедливість, засвідчена законом і пророками;

22 справедливість Божа через віру в Ісуса Христа для всіх, хто вірує, бо нема різниці.

23 Всі бо згрішили й позбавлені слави Божої,

24 і оправдуються даром його ласкою, що через відкуплення, в Ісусі Христі:

25 якого видав Бог як жертву примирення, в його крові, через віру, щоби виявити свою справедливість відпущенням гріхів колишніх,

26 за час довготерпіння Божого, щоби виявити свою справедливість за нинішнього часу, - щоб він був справедливий і усправедливлював того, хто вірує в Ісуса.

РОЗДУМИ:

У цих кількох реченнях апостол Павло підсумовує глибоку і драматичну істину про стан людини і спасіння у Христі. Він не просто ставить діагноз, а одразу вказує і на єдиний засіб оздоровлення. Все починається з об'явлення Божої справедливості, яка не залежить від діл Закону. Це надзвичайно важливо: Божа справедливість – не як вимога, а як дар, явлений «через віру в Ісуса Христа», відкритий кожному, хто вірить.

Далі – основа цього спасіння: «Бо всі згрішили й позбавлені слави Божої» (в. 23). Позбавлені не здоров'я, не багатства, не земної слави, влади чи успіху, а саме *слави Божої*. А це – найглибша втрата, бо в Старому Завіті «слава Божа» – це насамперед **видима присутність Бога**: хмара чи пожираюче полум'я на горі Синай, хмара в пустелі, в скинії і в храмі в час освячення, хмаровий і вогняний стовп при вході в намет зборів. Через гріх ми втратили цю присутність, і не тому, що Бог не хоче нас прийняти, а тому, що **наш гріх і Божа святість несумісні**. Не Бог нас відлучає – гріх відлучає нас від Нього, ховає Його обличчя і глушить Його голос.

Та добра новина полягає в тому, що «оправдуються даром його ласкою, що через відкуплення, в Ісусі Христі». Слово «оправдання» у біблійному значенні – це не лише юридичне рішення, а встановлення правильного відношення з Богом. Це не просто прощення, а відновлення стосунків. Ми не можемо заслужити цього – це дар. І це оправдання стається через «відкуплення». Саме слово *відкуплення* (гр. ἀπολύτρωσις - аполітрозіс) у грецькому тексті вказує на акт звільнення з неволі ціною викупу. Це слово, яке вживається про визволення з рабства або полону – а тут, із неволі гріха.

Цей викуп звершений в Ісусі Христі, якому «Бог установив бути жертвою умилостивлення». Павло вживає тут слово *умилостивлення* (гр. ἱλαστήριον - іластеріон) – те саме, яким у Септуагінті позначено «віко, що на Свідоцтві (Ковчезі Завіту)», де відбувалося окроплення кров'ю жертви козла у День Очищення (Йом Кіппур. Див. Левіт 16). Цього ж дня первосвященник визнавав всі гріхи Ізраїля і «вкладав» їх на голову іншого козла, якого відпускали в пустелю, щоб він відніс «на собі всі їхні беззаконня в землю безлюдну». Цим словом, яке є також алюзією на День Очищення, апостол стверджує: Ісус – це новий осередок примирення, місце, де здійснюється очищення грішника. Він є також Той, хто насправді взяв на себе всі наші гріхи. То чи означає це, що усі спасаються автоматично? Ні, бо спасіння «через віру». Лише довіряючи Ісусу – Його жертві, Його вірності, Його воскресінню – ми долаємо розрив, що утворився між нами і Богом. Віра не є новим законом чи ділом. Це акт внутрішнього відкриття, визнання своєї потреби, згоди прийняти Божий дар.

Цей уривок Павло завершує словами, що відкривають глибоку таємницю Божого серця: Бог у Христі показує себе водночас справедливим і тим, хто «усправедливлює того, хто вірує в Ісуса» (в. 26). Може виникнути питання: якщо Бог справедливий, то чому за наші гріхи терпить невинний Ісус? У цьому твердженні Павло відкидає уявлення про те, що між Божою справедливістю і Його милосердям існує суперечність. У Септуагінті (грецькому перекладі Старого Завіту, який зробили євреї в III-II ст. до Хр.) словом «справедливість» (гр. δικαιοσύνη - дікайосіне) було перекладене єврейське слово «вірність» (צדקה цедака), бо Божа «справедливість» тісно пов'язана з Його вірністю Завіту: бути справедливим – *тобто вірним Своїм обітницям* – означає зберігати вірність даному слову, бути надійним, незмінним у Своїх діяннях і обітницях. Бог обіцяв спасіння для Свого народу – і тепер, через смерть і воскресіння Ісуса, Він звершує цю обітницю.

Йдеться не про абстрактну «юридичну» справедливість, а про Божу активну праведність, яка виявляється у вірності Своєму плану спасіння. Через історію Ізраїля Бог не раз показував, що Його справедливість – це здатність тримати слово навіть тоді, коли люди порушували Завіт. Тепер у Христі ця справедливість сягає вершини: Він не применшує гріх, але Його кара падає на Невинного. Це не компроміс із злом, а перемога над ним – у формі самопожертви. І саме це дозволяє

грішникові, який вірує, бути знову прийнятим у славу Божу. Божа справедливість не виявляється в осуді грішника, а в тому, що Він залишається вірним Своїм обітницям спасіння до самого кінця – навіть через Хрест.

Цей уривок ставить нас перед правдою про нас і правдою про Бога. Про нас – що всі згрішили, і не мають доступу до Божої слави. Про Бога – що Він не залишив людину в цій біді, а дав Сина Свого, якого можна прийняти лише вірою. Тут і основа нашого спасіння, і виклик до нашої довіри.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 19: Ісус – Спаситель і Господь

ЧИТАННЯ: Филип. 2,5-11

5 Плекайте ті самі думки в собі, які були й у Христі Ісусі.

6 Він, існуючи в Божій природі, не вважав за здобич свою рівність із Богом,

7 а применшив себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини. Подобою явившися як людина,

8 він понизив себе, ставши слухняним аж до смерти, смерти ж - хресної.

9 Тому і Бог його вивищив і дав йому ім'я, що понад усяке ім'я,

10 щоб перед іменем Ісуса всяке коліно приклонилося на небі, на землі й під землею,

11 і щоб усякий язик визнав, що Ісус Христос є Господь на славу Бога Отця.

РОЗДУМИ:

Уривок з Послання до филип'ян (2,5–11) – це стародавній гімн, який відкриває нам таємницю спасіння, здійсненого Ісусом Христом. Апостол Павло починає словами-закликом: «Плекайте ті самі думки в

собі, які були й у Христі Ісусі». Отже, це не просто гімн прослави, а запрошення увійти в спосіб мислення і буття Ісуса, який виявляє суть Його спасенної місії; це споглядання спасительної дії Бога, яка починається у вічності, виявляється у воплоченні, звершується на хресті й у воскресінні, і продовжується у вічному поклонінні.

Апостол Павло описує подвійний рух Христа: применшення (гр. κενόω – кенóо, букв. спорожніти) і приниження. Перше означає не втрату Божої природи, а добровільне відмовлення від проявів Божої слави задля воплочення. Син Божий, «існуючи в Божій природі», «не вважав за здобич» (грец. ἁρπαγμὸς – гарпаґмос, річ, яку потрібно схопити або міцно тримати, приз, удача) своє рівноправне становище з Богом – тобто не чіплявся за нього, не використовував його для власної вигоди, але «применшив себе самого». Це воплочення – Його цілковите входження в людську обмеженість, у долю слуги.

Але Христос іде ще далі. Приниження означає Його свідомий шлях слухняності – аж до хресної смерті. Тут уже йдеться не лише про прийняття людськості, а про взяття на себе наших гріхів: «Він сам у Своїм тілі виніс наші гріхи на дерево» (1 Пт 2,24). Христос не лише навчає, як жити, а живе за нас і для нас. Його смерть – це не поразка, а жертва: добровільне віддання себе в руки Отця задля нас. У цьому і полягає Його спасительна місія.

Згідно з Катехизмом Католицької Церкви (пп. 606–623), вся особа Христа – у Його людськості й божественності – стала жертвою відкуплення: не лише страждання, але й воля-прагнення, свобода від гріха, любов стали досконалою відповіддю на гріх людини. Через послух аж до смерті Христос «виправдав багатьох» (Іс 53,11), виконавши обітницю Божої любові. Ця жертва, добровільна й унікальна, є єдиною основою нашого примирення з Богом (Рим 5,10), нашим викупленням (1 Кор 6,20) і освяченням (Євр 10,10).

Результатом такого приниження є прослава: «Тому і Бог його вивищив і дав йому ім'я, що понад усяке ім'я». Це ім'я – «Господь» (грец. Κύριος - кíріос) – ототожнює Ісуса з Ягве, Богом Ізраїлю. У Септуагінті словом кíріос (Господь) перекладена Священна Тетраграма (YHWH), яку лінгвісти прочитують як «Ягве». Таким чином, визнання Ісуса «Господом» – це не просто титул влади, а проголошення Його божественної ідентичності. Це акт віри і спасіння: «щоб перед іменем

Ісуса всяке коліно приклонилося… і щоб усякий язик визнав, що Ісус Христос є Господь – на славу Бога Отця».

Саме Його смерть і воскресіння стали основою нашого оправдання (див. Рим 4,25), примирення з Богом (2 Кор 5,19), нашої участі в Божій славі (Флп 3,20–21). Гімн у Флп 2,5–11 завершується літургійним баченням: усяка істота поклониться Ісусу. Але цей акт поклоніння має розпочатися вже тепер – у довірі, в послусі, в наслідуванні. Адже апостол не лише навчає про Христа – він запрошує: «Плекайте ті самі думки в собі, які були й у Христі Ісусі».

Христос – Спаситель і Господь, який виявляє Божу любов не з висоти, а з глибини, з приниження, з хреста. Він не рятує силою чи примусом, а покорою і жертвою. Його влада – це влада любові. І саме тому Йому «належить ім'я, понад усяке ім'я».

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 20: Ісус померлий, воскреслий, прославлений

ЧИТАННЯ: Одкровення 1,9-18

9 Я, Йоан, брат ваш і спільник у скорботі й у царстві, і в терпінні Ісуса, був на острові, званому Патмос, - за слово Боже і за свідчення Ісуса.

10 Я був у дусі в неділю і почув за собою голос гучний, як від сурми,

11 який говорив: «Що бачиш, запиши у книгу і пошли сімом Церквам: в Ефес і в Смірну, і в Пергам, і в Тіятири, і в Сарди, і в Філядельфію, і в Лаодікею.»

12 Я обернувся - побачити, що то за голос, який говорив зо мною; і обернувшись, побачив сім золотих світильників,

13 і посеред світильників - подібного до сина чоловічого, вдягненого в шату і підперезаного попід груди поясом золотим.

14 Голова ж його і волосся білі, як вовна біла, як сніг; і очі його - як пломінь огню;

15 і ноги його подібні до бронзи, ніби в горнилі розпалені; і голос його - як голос вод багатьох;

16 і мав у правиці своїй сім зірок. З уст його меч двосічний гострий виходив; вид же його - як сонце, що сіяє в силі своїй.

17 Коли я побачив його, впав до ніг його, як мертвий. А він поклав правицю свою на мене, кажучи до мене: «Не бійся: я - перший і останній,

18 і живий; і стався мертвий, і от - я живий на віки вічні; і маю ключі смерти й аду.

РОЗДУМИ:

Уривок з Одкровення 1,9-18 показує нам славу воскреслого Христа, який стоїть посеред Церков як живий Господь, Переможець над смертю й адом.

Апостол Йоан описує своє одкровення: він на острові Патмос, за Слово Боже і свідчення Ісуса (в. 9). У день Господній, тобто в неділю, він входить у духовне видіння і чує потужний голос, подібний до сурми (в. 10). Обернувшись, бачить Сина Чоловічого (в. 13), – образ, що напряму відсилає до Дан 7,13, де фігура «як син чоловічий» представлена перед Престолом як володар, що приймає владу над усіма народами. У контексті Одкровення ця постать ототожнюється із самим Христом – воскреслим і прославленим.

Це видіння Ісуса не є нагадуванням про Його земне життя, а про Його небесну славу. Христос представлений у символічному одязі: в довгу шату і з поясом на грудях – образ, що може мати риси як священничі, так і царські. Його голова й волосся білі, як сніг, – ознака вічності й чистоти (пор. Дан 7,9). Очі – як полум'я, що проникає в глибини, ноги – як розпечена бронза, що свідчить про стійкість і святість, а голос – мов шум вод багатьох (в. 14–15).

Центральною є Його ідентичність, яку сам Христос проголошує: «Я – Перший і Останній, і Живий. І стався мертвий, і от – Я живий на віки вічні, і маю ключі смерти й аду» (в. 17–18). Це одне з найглибших христологічних проголошень у всьому Святому Письмі. Христос називає себе Живим – унікальне божественне ім'я, яке в Старому Завіті вживалося щодо самого Бога (пор. Втор 5,26; Ос 2,1). А вислів «Перший і Останній» (в. 17) перегукується з Іс 44,6: «Так говорить Господь, цар

Ізраїля, його Відкупитель, Господь сил: «Я - перший, я й останній: крім мене, нема Бога!» Отже, Ісус ототожнюється з Богом Ягве.

Опис Христа в Об'явленні 1,13–16 є не лише посиланням на Дан 7,13, а й подібним до видіння в Дан 10 – це свідоме поєднання фігури Сина Чоловічого з образом Ветхого деньми. У деяких грецьких списках Септуагінти (LXX) Дан 7,13 маємо граматичну зміну: «і прийшов як Син Чоловічий і як Ветхий деньми був присутній», що дозволяє розуміти обидва образи як одне ціле. Відтак Христос в Одкровенні є не просто Месія, але і Вічний Бог.

Саме видіння (вв. 11–20) має характер богоявлення: Ісус зображений як Небесний Господь, з рисами, що об'єднують образ Сина Чоловічого (Дан 7,13), ангела-об'явителя (Дан 10,5–6), і самого Бога (Дан 7,9). Ці риси вказують на божественну природу і славу Христа. У Нього в руках – сім зірок (ангели Церков), з уст – меч, тобто Його могутнє Слово. Його обличчя – як сонце в повній силі. Його голос – як шум вод багатьох – це образ Божої влади (див. Єз 43,2).

Ісус каже: «Я був мертвий» – Він справді помер, добровільно прийняв смерть. Але також: «Я живий на віки вічні» – тобто воскрес і більше не вмирає. Ця пара висловів – «був мертвий» і «тепер живий» – вказує на перехід від тимчасової смерті до вічного життя, яке сталося через воскресіння. Христос не лише воскрес, а «має ключі смерти й аду», тобто має повну владу над остаточними ворогами людства. Образ ключів підкреслює Його могутність і здатність відкривати шлях до життя. Ісус має справжню владу над смертю, реальну, отриману через хрест і воскресіння.

Посеред сімох світильників, що символізують Церкви, стоїть Христос. Це глибокий образ Його присутності серед своєї Церкви. Він – не далекий, не відсторонений, а перебуває в центрі – бачить, судить, підбадьорює і підтримує. Голос, подібний до вод багатьох, означає силу, що не може бути зупинена. Меч, що виходить із Його уст, – це Його Слово, живе й дієве (див. Євр 4,12), яке судить і спасає.

Це видіння страхає Йоана і він падає, немов мертвий. Але Христос кладе на нього правицю і каже: «Не бійся!» (в. 17). Подібно Господь Бог прикрив долонею Мойсея, щоб захистити від Своєї Слави (Вих 33,18-23). Жест покладання руки є також знаком підтримки, розради та підтвердження божественного покликання (пор. Дан 10,10.18). Він не

лише розвіює страх, але й запевняє: Йоан не є залишений перед таємницею Божої слави, а покликаний стати її пророчим свідком.

Ісус – не лише Вчитель чи Пророк минулого. Він – воскреслий і прославлений Господь, що стоїть серед своєї Церкви. Він – Перший і Останній, Той, хто має ключі від життя і смерти. Його видіння в Одкровенні – це не символіка страху, а джерело надії: смерть переможена, Христос живий, і тому наша віра не марна (див. 1 Кор 15,17).

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 21: Спасіння – безкорисливий дар Божий

ЧИТАННЯ: Ефесян 2,1-10

1 І ви були мертві вашими провинами й гріхами,

2 в яких ви колись звичаєм цього світу жили, згідно з владою князя повітря, духа, що діє тепер у синах бунту.

3 Між тими і ми всі колись жили в наших похотях тілесних, виконуючи примхи тіла і природних нахилів, і були ми з природи дітьми гніву, як і інші.

4 Та Бог, багатий милосердям, з-за великої своєї любови, якою полюбив нас,

5 мертвих нашими гріхами, оживив нас разом із Христом - благодаттю ви спасені! -

6 І разом з ним воскресив нас, і разом посадовив на небі у Христі Ісусі;

7 щоб у наступних віках він міг показати надзвичайне багатство своєї благодаті у своїй доброті до нас у Христі Ісусі.

8 Бо ви спасені благодаттю через віру. І це не від нас: воно дар Божий.

9 Воно не від діл, щоб ніхто не міг хвалитися.

10 Бо ми його створіння, створені у Христі Ісусі для добрих діл, які Бог уже наперед був приготував, щоб ми їх чинили.

РОЗДУМИ:

Читання Еф 2,1–10 відкриває перед нами глибину Божої ініціативи в спасінні людини. Павло малює драматичний контраст між тим, ким ми були, і тим, ким стали завдяки Христу. Початковий стан описаний як смерть: «ви були мертві вашими провинами й гріхами» (в. 1). Це не перебільшення, а духовна реальність. Гріх не лише обтяжує сумління чи спотворює поведінку – він відділяє людину від Бога, джерела життя, і підпорядковує її «князеві повітря», тобто темним духовним силам, які керують світом бунту проти Бога (в. 2).

У такому стані жили всі: і юдеї, і погани. Павло говорить: «і ми всі колись жили в наших похотях тілесних» (в. 3). Отже, це універсальний досвід: «усі згрішили й позбавлені слави Божої» (Рим 3,23). Людина не може самостійно вибратися зі стану гріховної смерті. Цей песимістичний стан наче блискавка розрізає фраза: «Та Бог…» (в. 4). В дію вступає Бог! Початком четвертого вірша апостол Павло нагадує, що ініціатива належить не нам, а Йому.

«Бог, багатий милосердям» – ось джерело спасіння. Це не лише прощення. Бог не просто анулює гріхи – Він оживляє. Павло використовує образ воскресіння: «оживив нас разом із Христом… воскресив нас… посадив на небі» (вв. 5–6). Ми не тільки прощені, але введені у новий спосіб існування, в нове життя. Ця зміна можлива лише завдяки «благодаті».

Що таке благодать (гр. χάρις - харіс)? Це не лише доброзичливість чи милість. Павло використовує слово χάρις як технічний термін для позначення безумовної Божої щедрості – протиставленої «ділам», тобто людським намаганням заслужити спасіння. Благодать є виявом Божого втручання в історію заради спасіння, яке вже звершене в Христі, але водночас продовжує діяти в житті віруючих як дар нового творіння і нового життя. У біблійному розумінні благодать – це активна сила Божої любові, яка діє на користь людини, не через її заслуги, а з чистої Божої щедрості. Благодать не просто прощає – вона творить нове, перетворює серце, дає силу жити новим життям. І вона виявлена найповніше в Ісусі Христі, у Його смерті й воскресінні.

Павло двічі повторює: «Благодаттю ви спасенні» (вв. 5.8). І наголошує, що це не від нас, не з діл, а «дар Божий» (в. 8). Саме слово «дар» підкреслює, що спасіння не можна заслужити, вимолити чи

купити. Воно не є нагородою за моральність (чинення добра, уникання зла) чи аскезу (молитви, богослужіння, пости), а безкорисливою ініціативою Бога. Можемо думати, що людина багата і здорова може зробити більше добрих діл, ніж бідна і хвора, а отже зібрати більше «заслуг», щоб попасти в Царство Боже. Часом уявляємо, що на Страшному Суді Ісус буде важити на терезах наші добрі діла і злі вчинки: які переважать, така і вічність нас чекає. Насправді ж ні! Господь ставить рівні умови для всіх людей: багатих і бідних, здорових і хворих, професорів і неосвічених. Достатньо повірити в те, що Христос умер за наші гріхи. Саме це робить Євангеліє Доброю Новиною: воно не про те, що ми маємо зробити, щоб бути спасенними, а про те, що Бог уже зробив для нас у Христі!

Цей уривок не тільки викладає богословську істину, але й формує нове бачення людини. Павло каже, що ми – «його створіння, створені у Христі Ісусі для добрих діл» (в. 10). Добрі діла не є умовою спасіння, але його плодом. Бог не просто прощає, а дає нам нову ідентичність – творіння у Христі. Ми створені наново, і Бог уже приготував шлях, по якому маємо йти. Життя за Євангелієм – це не повернення до старого з новими зусиллями, а входження в нову реальність, де кожен день – простір дії Божої благодаті.

Чи дозволяю Божій благодаті діяти в мені щодня, перетворюючи мене на образ Христовий?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 22: Євангеліє

ЧИТАННЯ: 1Коринтян 15,1-11

1 Пригадую вам, брати, Євангелію, яку я вам проповідував, яку ви і прийняли, в якій і стоїте.

2 Нею ви також спасаєтеся, коли держите її такою, як я вам проповідував; інакше ви увірували надармо

3 Я бо вам передав найперше те, що й сам прийняв був: що Христос умер за наші гріхи згідно з Писанням;

4 що був похований, що воскрес третього дня за Писанням;

5 що з'явився Кифі, потім дванадцятьом;

6 опісля ж з'явився він більш, як п'ятистам братів разом, більшість яких живе й досі, деякі ж померли.

7 Опісля з'явився Якову, згодом усім апостолам.

8 А наостанку всіх, немов якомусь недоносові, з'явивсь і мені;

9 бо я найменший з апостолів, я недостойний зватись апостолом, бо гонив Церкву Божу.

10 Благодаттю Божою я є те, що є, а благодать його в мені не була марна; бож я працював більше всіх їх, та не я, але благодать Божа, що зо мною.

11 Чи то я, отже, чи то вони, - так ми проповідуємо, і так ви увірували.

РОЗДУМИ:

Слово «Євангеліє» – грецького походження (гр. ευαγγέλιον – евангеліон) і буквально перекладається, як Добра Новина або Блага Вістка. В грецькій мові воно є середнього роду, тому і в українській теж середнього, хоча в перекладі Хоменка вживається в жіночому роді.

У розмовному вжитку слово євангеліє означало радісну звістку, повідомлення про перемогу. Використовувалося також в значенні «нагорода вісникові» за принесення гарної новини, або подячна жертва за добру вістку. В елліністичну добу термін набуває урочистого забарвлення й позначає події державної ваги, зокрема що стосуються царя: народження спадкоємця в царській родині, сходження на трон нового правителя. У римському світі це слово часто означало звістку про перемогу у війні або про укладення миру.

В Септуагінті (грецькому перекладі Старого Завіту) вжито тільки один раз у 2Сам 4,10 у значенні нагороди за добру вістку. Зате 19 разів зустрічається у формі дієслова (ευαγγελίζω – евангелі́дзо: звіщати добру новину, «євангелізувати»): в історичних книгах в контексті сповіщення гарної новини для царя, зокрема про перемогу, а в псалмах та пророчих книгах – звіщення слова від Бога про спасіння.

В Біблійному та культурному контексті перші християни усвідомлено використали слово євангеліє, щоби означити

найпрекраснішу з усіх звісток – про перемогу Христа над гріхом і смертю та про Божий мир, укладений через хресну жертву Спасителя.

Уривок з 1 Кор 15,1–11 дозволяє нам побачити, що саме становить серцевину цієї Благовісті, її історичну основу і спасительну силу.

Апостол Павло пригадує коринтянам те Євангеліє, яке сам їм проповідував, яке вони прийняли, в якому стоять і яким «спасаємося» (вв. 1–2). Тут особливо важливо, що мова йде не лише про колишнє прийняття, а про постійну динаміку: віра – це шлях, який триває. Павло пише, що спасіння відбувається тепер, теперішнім часом, якщо ми тримаємося Євангелія. Інакше, каже він, «увірували надармо».

У віршах 3–5 подано формулювання самого ядра Євангелія, що збереглося в ранньохристиянській традиції: *Христос умер за наші гріхи згідно з Писанням, був похований, воскрес третього дня за Писанням, і з'явився Кифі, потім Дванадцятьом*. Цей короткий синтез показує, що Євангеліє – це не філософія, не моральне вчення, а подія: смерть, поховання, воскресіння, з'явлення-зустріч. І все це – «згідно з Писанням», тобто в контексті великої Історії Спасіння, описаної в Старому Завіті.

Далі Павло наводить ще кілька свідчень про з'явлення воскреслого Христа: п'ятистам братам, Якову, апостолам, і наостанку – йому самому, «немов якомусь недоносові» (вв. 6–8). Цей останній образ є глибоко покірним: Павло, колишній гонитель Церкви, усвідомлює, що не заслуговував бути апостолом, і вся його місія – це справа Божої благодаті. Водночас він з усією силою проголошує: «Благодаттю Божою я є те, що є» (в. 10).

Євангеліє – це звістка, яка має джерело в об'явленні Бога, не в людській вигадці. Павло «передав те, що сам прийняв», отже, не є її автором, а носієм. Те, що Павло, Кифа і решта апостолів проповідують одне і те ж, засвідчує єдність у переданні істини (в. 11). Євангеліє – це не те, що людина може собі конструювати чи адаптувати під себе. Це – подія, яка трапилася: Ісус Христос, Син Божий помер, воскрес і з'явився. І це – Добра Новина, бо через цю подію людина отримує спасіння.

Ця звістка – не абстрактна ідеологія, не філософська система. Це не одна з форм духовного пошуку. Це – подія, яка змінила хід історії. Християнство – це не моральна програма, а передусім – Блага Вістка про те, що над гріхом і смертю отримана перемога: ми отримали шанс на спасіння, бо Ісус Христос умер за наші гріхи, і Він воскрес, і в Ньому ми

маємо нове життя. Ця подія стала центром нової людської спільноти – Церкви, яка тримається цього свідчення і передає його далі.

Євангеліє, отже, – це: звістка про історичну подію (смерть і воскресіння Ісуса) та її спасенне значення (Він умер «за наші гріхи»), водночас це також відповідь віри, яку очікує Бог після отримання нами Благої Вістки, та сила, що діє в нашому теперішньому житті.

Віра в Євангеліє – це не одноразовий акт, а постійне стояння у слові, витривалість, навіть у випробуваннях. Як писав апостол: «Нею ви також спасаєтеся, коли держите її …» (в. 2).

Цей уривок також свідчить про милосердя Христа. Серед тих, кому Він з'явився після воскресіння – Петро, який відрікся від Нього, Яків, який не вірив у Нього, і сам Павло, який гнав Його учнів. Воскреслий Христос об'являється тим, хто Його не зрозумів, хто згрішив, щоб простити, підняти, вислати на місію. Така Добра Новина не лише про життя після смерті, а про переміну серця вже тепер.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 23: Віра зі слухання

ЧИТАННЯ: Римлян 10,9-18

9 Бо коли ти твоїми устами визнаватимеш Господа Ісуса і віруватимеш у твоїм серці, що Бог воскресив його з мертвих, то спасешся,

10 бо серцем вірується на оправдання, а устами визнається на спасіння.

11 Письмо бо каже: «Кожний, хто вірує в нього, не осоромиться.»

12 Немає бо різниці між юдеєм і між греком; бо той самий Господь усіх, багатий для всіх, хто його призиває;

13 бо «Кожний, хто призове ім'я Господнє, спасеться.»

14 Як же призиватимуть того, в кого не увірували? Як увірують у того, що його не чули? А як почують без проповідника?

15 І як будуть проповідувати, коли не будуть послані? Написано ж: «Які гарні ноги тих, що благовістять добро!»

16 Та не всі послухали Євангелії. Бо Ісая каже: «Господи, хто повірив тому, що ми чули?»

17 Тож віра із слухання, а слухання через слово Христове.

18 Та я питаю: Хіба вони не чули? Таж - «по всій землі рознісся їхній голос, їхні слова в кінці світу.»

РОЗДУМИ:

Апостол Павло у цьому уривку нагадує одну з найглибших істин християнської віри: «Віра із слухання, а слухання через слово Христове» (в. 17). Це не просто моральна порада чи технічне визначення, як формується віра, – це стисле, але потужне бачення спасіння, вкорінене у Божому плані.

Коли ми роздумували над попередньою темою, то говорили, що Євангеліє – це вістка, яка має бути проголошена і почута. Все починається з особистої відповіді на Євангеліє: «Коли ти твоїми устами визнаватимеш Господа Ісуса і віруватимеш у твоїм серці, що Бог воскресив його з мертвих, то спасешся» (в. 9). Павло поєднує тут два виміри: серце і уста. Віра – це не лише внутрішнє переконання, але й зовнішнє свідчення. Вона починається у серці, але не залишається в ньому. Віра прагне бути висловленою, бо несе життя. Це не магічна формула, а відповідь усього людського єства на дію Божої благодаті.

Центральною вірогідною формулою віри в перших християн була проста, але надзвичайно насичена фраза: «Ісус – Господь» (в. 9). У грецькому тексті вжито слово κύριος (кіріос). Цей термін походить від слова «кірос», що означало «верховенство, найвищий авторитет, веровна влада», а отже «кіріос» - це особа, яка здійснює абсолютні права власності, є найвищим правителем і авторитетом. Цей титул в Римській імперії вживали тільки по відношенню до верховних богів і до імператора, який бу проголошений «божественним». В Септуагінті словом «кіріос» зазвичай перекладено священне ім'я Бога Ягве. Пророк Йоіл (3,4-5), проголошуючи про день Господній, каже: «І кожен, хто призве ім'я Господнє, спасеться…» Звичайно, що у пророка йдеться про єдиного Бога. У Рим 10, 13 апостол цитує Йоіла, але маючи вже на увазі Ісуса Христа. У визнанні «Господь Ісус» Павло вбачає перехід у нову реальність. Цим ранні християни проголошували, що Ісус не лише

Учитель чи Месія, а Той, Хто посідає владу Бога, бо є Богом; Той, Хто має право на нашу довіру, поклоніння і життя.

Але як люди можуть повірити, якщо вони не чули? І як можуть чути, якщо ніхто їм не проповідує? – запитує Павло. У цих запитаннях він будує логіку Божого спасіння, яка включає не лише віруючого, а й Церкву як спільноту посланих. Віра виникає не з інтуїції чи логіки, а з того, що людина чує *слово Христове* – Благовість про смерть і воскресіння Ісуса. Але це слово не приходить з неба напряму – його проголошують ті, кого послано.

Це має глибоке біблійне підґрунтя. Павло цитує Ісаю: «Які гарні ноги тих, що благовістять добро!» (в. 15). Це слова про вістку миру і спасіння, яка відлунює ще з часів пророків. У Христі ця добра новина досягає повноти: Бог не лише обіцяє спасіння – Він здійснює його. І тепер ця звістка має бути донесена до кожного. Колись і ми почули Євангеліє та повірили в Ісуса, як Господа і Спасителя. Слово Христове проникло в наше серце і сформувало нашу віру. Але знову ж, як ми говорили про Євангеліє, це не одномоментний процес, а динаміка. Слово Христове через читання Святого Письма і науку Церкви продовжує формувати віру та вести до глибшого пізнання Бога та здійсненого Христом спасіння.

Проте Павло визнає й драму відкинення: «Та не всі послухали Євангелії» (в. 16). Не всі, хто чують, вірять. Прийняти Євангеліє – це не лише сприйняти слова, а й довіритись Особі Христа. І все ж, навіть тоді, коли люди відкидають Благу Вістку, відповідальність проповідувати не зникає. Апостол стверджує: звістка вже пролунала – «по всій землі рознісся їхній голос» (в. 18).

Цей текст не лише пояснює логіку віри, але й покликання кожного християнина. Якщо віра приходить зі слухання, а слухання – через слово Христове, то хтось має це слово звіщати. Це не обов'язково означає бути проповідником у храмі. Це може бути слово свідчення у родині, на роботі, у щоденному житті. Там, де ми є, Христос хоче бути почутим, а Його устами є ми.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 24: Спасаюча віра

ЧИТАННЯ: Івана 3,14-18

14 Тож так, як Мойсей змія підняв у пустині, - так треба Синові Чоловічому бути піднесеним,

15 щоб кожен, хто вірує у нього, жив життям вічним.

16 Бог бо так полюбив світ, що Сина свого Єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в нього, не загинув, а жив життям вічним.

17 Бо не послав Бог у світ Сина світ засудити, лише ним - світ спасти.

18 Хто вірує в нього, не буде засуджений, хто ж не вірує, - той уже засуджений, бо не увірував в ім'я Єдинородного Сина Божого.

РОЗДУМИ:

У діалозі Ісуса з Никодимом (Йо 3,14–18) перед нами відкривається суть спасаючої віри. Віра, про яку тут ідеться, не є абстрактною впевненістю у вищій силі чи просто прийняттям правд віровчення. Це глибоке довір'я особі Ісуса Христа, розп'ятого і прославленого, яке вкорінене в усвідомленні Божої любові. «Як Мойсей підняв змія в пустині, – так треба Синові Чоловічому бути піднесеним» – ці слова вказують на хрест як місце, де відбувається наше спасіння. Піднесення Ісуса – це не лише Його смерть, але водночас і Його прославлення, що відкриває шлях до життя вічного.

Бог «так полюбив світ, що Сина свого Єдинородного дав». І саме ця любов є джерелом спасіння, яке не накладається на людину автоматично, але потребує особистої відповіді віри. Ця віра – це не лише інтелектуальне визнання, а щось набагато глибше. Вона передбачає навернення, прийняття Божої любові, визнання Ісуса як єдиного Спасителя й надію на вічне життя завдяки Його хресту. Віра стає відкритістю до світла, до правди, до життя, яке дає Христос. Вона протиставляється не лише безвір'ю, а й хибним формам віри – як-от віра демонів, які визнають існування Бога, але залишаються у темряві, бо чинять супротив Його волі; або ж віра фарисеїв, що зводиться до спроби самоспасіння через заслуги і виконання приписів.

Натомість віра, яка спасає, уподібнюється до віри Авраама, який повірив у Боже слово, навіть тоді, коли не мав на що спиратись, крім Божої обітниці. Це віра, що довіряє, складає себе в дар, веде до послуху і життя згідного з правдою. Віра, про яку не лише говориться, але яка стає виявленою, помітною, діяльною.

Ця спасительна віра не означає вірити у щось, але вірити у Когось, хто є настільки добрим і любить тебе так безмежно, що накреслив план спасіння, сповнений Його найвищої Божественної мудрості і сили, щоби вчинити тебе спадкоємцем свого Царства. Це прийняття єдиного засобу спасіння, подарованого Богом: Ісуса розп'ятого і воскреслого. Це віра в те, що Його крові достатньо, щоб заплатити викуп за наше спасіння. Це довіра до безумовного, незаслуженого дару, який є плодом несамовитої і незбагненної Божої любові до кожної людини.

Ісус каже: «Хто вірує в нього, не буде засуджений» – це означає, що віра вже тут і тепер вирішує долю людини. Вона – не тільки шлях до спасіння в майбутньому, але вже тепер визначає, у якому світлі людина живе. Спасительна віра – це прийняття Божого задуму, Його плану спасіння, Його єдиного Сина. Це довіра до Христа, Який був піднесений – у смерті та воскресінні – і тепер є джерелом життя вічного.

Проте спасіння не усуває відповідальності: хто не приймає світло, той уже стоїть перед судом, бо обрав темряву. Цей суд не нав'язаний ззовні, але випливає з внутрішньої постави: «люди ж більше злюбили темряву, ніж світло». Тим часом віра, яка є відповіддю на Божу любов, веде до світла, до виявлення правди. Така віра виявляється в ділах, що є вчинені в Бозі. Вона стає свідченням, що людина прийняла спасіння, відкрилась на благодать, і дозволила Богові діяти в своєму житті.

Отже, спасаюча віра – це жива відповідь на дію Бога. Це прийняття Ісуса, піднесеного на хресті, як джерела життя вічного. Це віра, яка не ховається в теоретичних уявленнях, а виходить на світло, чинить правду і не боїться бути явленою, бо вся вона – від Бога.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 25: Плоди й діла віри

ЧИТАННЯ: Якова 2,14-26

14 Яка користь, мої брати, коли хтось каже, що має віру, але діл не має? Чи може його спасти віра?

15 Коли брат або сестра будуть нагі й позбавлені засобів щоденного прожитку,

16 і хтонебудь з вас до них скаже: «Йдіть собі з миром, грійтеся та годуйтесь», і не дасть їм потрібного для тіла, то що це допоможе?

17 Так само й віра, коли діл не має, мертва сама в собі.

18 Та хтонебудь скаже: «Ти маєш віру, а я маю діла. Покажи мені твою віру без діл, а я тобі покажу моїми ділами мою віру.»

19 Ти віруєш, що Бог один? - Добре робиш. І біси вірують, та тремтять.

20 Хочеш знати, безглуздий чоловіче, що віра без діл не приносить плоду?

21 Авраам, наш батько, чи не ділами виявився праведним, коли був приніс на жертовник Ісаака, свого сина?

22 Бачиш, що віра співдіяла з його ділами, і його віра удосконалилася ділами.

23 Так здійснилося Писання, яке каже: «Авраам повірив Богові, і це зараховано йому за праведність», і він був названий приятелем Божим.

24 Ви бачите, що чоловік оправдується ділами, не тільки вірою.

25 Так само й Рахав, блудниця, чи ж не ділами оправдалася, прийнявши посланців і випустивши їх іншим шляхом?

26 Як тіло без душі мертве, так само й віра без діл мертва.

РОЗДУМИ:

У Посланні Якова (2,14–26) знаходимо виклик, спрямований до всіх, хто вважає себе віруючим: чи може віра без діл спасти людину? Апостол не заперечує самої віри, але вказує на те, що справжня віра завжди виявляється у вчинках. Якщо віра залишається лише в словах чи внутрішньому переконанні, без конкретного вияву любові до ближнього, вона є мертвою. Приклад з братом чи сестрою, які не мають їжі або одягу, показує абсурдність віри, яка не приводить до діла: побожні слова без реальної допомоги нічого не варті.

Яків наполягає, що віра й діла не можна розділити: віра без діл – це не жива, а мертва віра. Він підкреслює, що правдива віра обов'язково діє, інакше вона нічого не приносить – ані спасіння тому, хто вірує, ані

добра тим, хто в потребі. Ця тема має не лише моральний, а й есхатологічний вимір: мова йде про спасіння в день суду. Віра без діл виявляється не просто слабкою – вона є безсилою щодо спасіння. Вона не оживляє серця, не дає плодів і не провадить до Божого життя.

Навіть демон визнає існування Бога, але це не є спасаючою вірою. Віра, яку має на увазі Яків, – це не лише визнання певних істин, а віра, яка довіряє Богові, відповідає Йому і виявляється в житті. Приклади Авраама і Рахав не просто ілюструють, що віра може бути активною, – вони показують, що лише така віра визнається праведною. Вчинок Авраама, який був готовий принести в жертву сина, не був запереченням його віри, а її виявом. Віра і діла не вступають у конкуренцію – вони діють разом.

У цьому світлі стає зрозумілим, що плоди віри – не додаток до неї, а її органічна складова. Не йдеться про спасіння через діла, а про те, що спасаюча віра є живою, дієвою і вірною Богові. Віра, яка не проявляється в житті, не може спасти, бо вона вже вмерла. Апостол Яків не займається тонкою богословською полемікою, а говорить пастирськи й прямо: життя, яке не відображає віри в Бога, є свідченням того, що цієї віри немає.

Справжня віра пізнається у вірності в малому, у готовності служити ближньому, у виборі правди й милосердя. Вона – не статична, а зростаюча динаміка стосунку з Богом. Діла не є причиною спасіння, але підтвердженням віри, яка веде до спасіння.

Жива віра не ховається в серці, а виливається у життя. Вона світить у темряві, свідчить у вчинках і преображає того, хто вірує, та тих, хто поруч із ним.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 26: Переміна розуму

ЧИТАННЯ: Римлян 11,33-12,2

33 О глибино багатства, мудрости і знання Божого! Які незбагненні його постанови і недослідимі його дороги!

34 Хто бо коли зрозумів думку Господню? Хто був його дорадником?

35 Або хто дав йому наперед, щоб воно знову було йому віддане?

36 Все бо від нього, через нього і для нього. Йому слава навіки. Амінь.

1 Тож благаю вас, брати, на милість Божу, віддати тіла ваші як жертву живу, святу, приємну Богові: богослужбу від вас розумну.

2 І не вподібнюйтеся до цього світу, але перемінюйтесь обновленням вашого розуму, щоб ви переконувалися, що то є воля Божа, що добре, що вгодне, що досконале.

РОЗДУМИ:

«Не вподібнюйтесь до цього світу, але перемінюйтесь обновленням вашого розуму» (Рим 12,2) – з цими словами апостол Павло підводить нас до суті християнського навернення. Мова йде не про поверхневу зміну поведінки, а про радикальну внутрішню трансформацію. У 12 розділі Послання до Римлян Павло змальовує логічне продовження того, що він описував у попередніх одинадцяти главах: спасіння, що виходить не від діл Закону, а від Божої милості, яка діє через віру. У відповідь на цю милість Павло закликає християн до нового життя – життя, що стає жертвою, але не мертвою, а живою, святою, приємною Богові.

Переміна розуму – це не просто моральне вдосконалення чи посилення власної релігійної дисципліни. Це оновлення мислення, у якому розум починає дивитися на світ, на себе самого, на інших і на Бога з нової перспективи – перспективи Євангелія. Така переміна є Божою працею, дією Святого Духа в людині. Вона розпочинається, коли ми дозволяємо Богові діяти в нас, формувати нас не за стандартами цього світу, але за образом Його волі. І саме тоді, коли наш розум оновлюється, ми стаємо здатними розпізнавати, що є добрим, угодним Богові і досконалим (Рим 12,2).

Ця переміна мислення не є втечею від світу, але новим способом бути у світі. Ми не закриваємось від реальності, а навпаки – навчаємося

жити в ній з іншими пріоритетами, не керуючись егоїзмом, споживацтвом чи страхом, але любов'ю, надією і вірою. Для апостола Павла розум – це не лише інтелектуальний інструмент, але й центр волі, здатності приймати рішення. Саме тому оновлення розуму стає основою для нового життя в Христі.

Проте ця переміна не відбувається автоматично. Вона передбачає щоденну посвяту – віддати свої тіла як живу жертву, тобто зробити своє повсякденне життя простором богопочитання. Така постава не є ритуалом, але стилем життя. Це поклоніння, яке не обмежується храмом чи літургією, а охоплює кожен наш вчинок, кожне наше рішення.

Коли Павло пише: «не вподібнюйтесь до цього світу», він не закликає до ізоляції чи втечі. Йдеться радше про спротив тим структурам і моделям, які спотворюють людину, знецінюють її гідність, нав'язують фальшиві уявлення про успіх, щастя, свободу. Натомість оновлення розуму відкриває шлях до свободи – свободи бути собою в Бозі, пізнавати Його волю не як тягар, а як радість і повноту життя.

Така переміна – це дорога, а не одноразова подія. Вона відбувається в контексті спільноти, через слухання Слова, участь у Таїнствах, молитовне життя і щоденне прагнення зростати в любові. Саме в цьому поступовому процесі ми вчимося «розпізнавати», тобто внутрішньо переконуватися, що є Божа воля. Цей досвід – не лише інтелектуальний, але й екзистенційний: ми вчимося жити і діяти як нове творіння.

Оновлений розум – це розум, що живе з усвідомленням Божої присутності в усьому. І тому ця переміна мислення є не втечею від дійсності, а входженням у неї з новим серцем – серцем, яке належить Богові.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 27: Відречення від гріха

ЧИТАННЯ: Римлян 6,3-14

3 Чи ж ви не знаєте, що всі ми, що в Христа Ісуса охристилися, у смерть його христилися?

4 Ми поховані з ним через хрищення на смерть, щоб, як Христос воскрес із мертвих славою Отця, і ми теж жили новим життям.

5 Бо якщо ми з'єднані з ним подобою його смерти, то будемо і подобою воскресіння.

6 Знаємо ж, що старий наш чоловік став розп'ятий з ним, щоб знищилось оце гріховне тіло, щоб нам гріхові більш не служити;

7 бо хто вмер, той від гріха звільнився.

8 Коли ж ми вмерли з Христом, то віруємо, що й житимемо з ним,

9 знаючи, що Христос, воскреснувши з мертвих, вже більше не вмирає: смерть над ним більше не панує.

10 Вмираючи бо, він умер для гріха раз назавжди, а живучи, живе для Бога.

11 Так само й ви вважайте себе за мертвих для гріха, а за живих для Бога, в Христі Ісусі.

12 Нехай, отже, не панує гріх у смертнім вашім тілі, щоб вам коритися його пожадливостям,

13 і не видавайте членів ваших гріхові за знаряддя неправедности, але віддайте себе Богові, як ожилих із мертвих, а члени ваші, як зброю праведности.

14 Бо гріх не буде більш над вами панувати: ви бо не під законом, а під ласкою.

РОЗДУМИ:

«Чи ж ви не знаєте, що всі ми, що в Христа Ісуса охристилися, у смерть його христилися?» (Рим 6,3) – цими словами апостол Павло занурює нас у глибину таїнства християнського життя. Християнство не починається з морального вдосконалення чи релігійної активності, а з того, що ми помираємо: помираємо для гріха, для старого способу життя, щоб воскреснути до нового життя з Христом. І цією смертю ми єднаємося з Його смертю, з Його хрестом, з Його радикальним «ні» гріхові.

Таїнство Хрищення – це не символ чи звичай, а глибока реальність, у якій віруючий занурюється у смерть Ісуса, щоби так само стати причасником Його воскресіння. Це означає відректися не лише окремих

гріхів, але самого стану гріховного підпорядкування. Бо, як пише Павло, «наш старий чоловік став розп'ятий з ним, щоб знищилось оце гріховне тіло, щоб нам гріхові більш не служити» (Рим 6,6). Християнин – це не той, хто вдосконалює старе життя, а той, хто отримує нове.

Відречення гріха не є лише емоційним актом жалю чи намаганням уникнути наслідків. Це – онтологічна переміна. Через віру і Хрищення ми помираємо для панування гріха і стаємо вільними: «хто вмер, той від гріха звільнився» (Рим 6,7). Ми вільні від гріха! Ми не мусимо грішити! Ми можемо не грішити! Ось що відкриває нам апостол Павло. І разом із цим приходить нова відповідальність – жити не для себе, а для Бога: «вважайте себе за мертвих для гріха, а за живих для Бога, в Христі Ісусі» (Рим 6,11).

Але ця свобода – не автономія. Вона веде до нового панування: ми вже не служимо гріхові, а віддаємо себе Богові як «зброю праведности» (Рим 6,13). Тіло, що раніше було знаряддям несправедливості, стає простором прослави Божої волі. Усе наше життя – відтепер є служінням праведності, яка не нав'язується, але випливає з оновленого серця, яке живе під благодаттю, а не під законом.

Усе це – не лише минуле, а теперішній виклик. Павло звертається до охрищених християн і закликає їх: «нехай, отже, не панує гріх у смертнім вашім тілі» (Рим 6,12). Це звернення свідчить, що хоч ми і отримали свободу, гріх ще прагне нас знову зробити своїми рабами. Тому щоденне християнське життя – це не лише дар, а й боротьба: постійно приймати рішення на користь Бога, на користь праведності, на користь нового життя.

Відречення гріха – це дорога щоденного освячення, на якій ми зростаємо в Христі, зодягаємося в Нього і вчимося думати, бажати, діяти як Він. І цей процес відбувається не в ізоляції, а в тілі Христовому – у Церкві, через Таїнства, Слово і спільноту віри. Бо той, хто вмер з Христом, житиме з Ним (Рим 6,8).

Чи живу я в усвідомленні, що вже помер для гріха і належу Богові?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 28: Ісус – Господь, мій особистий Господь

ЧИТАННЯ: Луки 23,38-43

38 А був над ним і напис грецьким письмом, латинським і єврейським: "Це - Цар Юдейський."

39 Один із повішених злочинців зневажав його, кажучи: "Хіба ти не Христос? Спаси себе і нас!"

40 А другий, озвавшися, скартав його й мовив: "Чи не боїшся Бога, ти, що покутуєш ту саму кару?

41 Бож ми приймаємо кару, гідну наших учинків, цей же не зробив нічого злого."

42 І додав: "Ісусе! Згадай про мене, як прийдеш у своє Царство."

43 Сказав (Ісус) до нього: "Істинно кажу тобі: Сьогодні будеш зо мною в раї."

РОЗДУМИ:

У годину найбільшого приниження Ісус відкриває свою царську гідність. Він на хресті – але водночас на троні. Над Його головою напис: «Це – Цар Юдейський» (Лк 23,38), тримовний знак царювання, яке визнає навіть Римська імперія. Та справжню владу Ісуса визнає не натовп, не провідники народу, не військові. Її розпізнає один-єдиний чоловік – засуджений злочинець, що розп'ятий поруч.

Ставлення двох злочинців виявляє глибоку прірву: один насміхається, другий – кається. Один зневажливо кидає: «Хіба ти не Христос? Спаси себе і нас!» (Лк 23,39), – але не з вірою, а з гіркою іронією. Його слова – не молитва, а докір. Інший – визнає в Ісусі невинного, усвідомлює свою провину, і з глибини страждання звертається: «Ісусе! Згадай про мене, як прийдеш у своє Царство» (Лк 23,42).

Це звернення – не теоретичне визнання, а особистий акт віри. Він не просить про чудо, не вимагає спасіння від страждань. Він визнає Ісуса Царем, звертається на «ти», називає Його по імені, просить пам'яті – присутності. У найтемніший момент, коли здається, що надії більше нема, він визнає: Ісус – Господь. Його Господь.

Коли розбійник звертається до Ісуса «згадай», він говорить у біблійному контексті. У Святому Письмі кожного разу, коли сказано, що

«Бог згадав», це означає, що Бог починає діяти як Спаситель, визволяючи із біди. Отже, розбійник просить не лише про згадку, а про спасіння. І при цьому усвідомлює: з хреста немає іншого шляху, крім як у гріб. Римляни не знімали живих – отже, він знає, що Ісус має померти. І все ж, звертається до Нього як до Того, хто «прийде у своєму Царстві». Він визнає, що смерть не має останнього слова. Він визнає Ісуса як Месію і як Господа, який навіть у смерті має владу спасти.

Ісус відповідає не загальним обіцянням, а особисто: «Істинно кажу тобі: Сьогодні будеш зо мною в раї» (Лк 23,43). Останній стає першим. Той, кого світ списав, хто не встиг нічого виправити чи заслужити, приймає милість. Його віра – не в дива, а в Ісуса як Царя, як Господа, і саме тому стає спасенною. «Сьогодні» – не умовне «коли-небудь», а теперішній момент Божої благодаті. Відкрита йому, відкрита і нам.

Бути християнином – це не лише визнавати, що Ісус Господь. Це означає визнати: Ісус – мій Господь. Господь мого часу, моїх рішень, моїх поразок і надій. Господь, перед яким я не ховаюся, а до якого звертаюся з проханням: «Згадай про мене». У Його Царстві не панує вигляд сили, а влада милосердя. Його престол – хрест, а тронне слово – «сьогодні будеш зо мною».

Чи звертаюся я до Ісуса з довірою, як до мого Господа, який навіть у моїй темряві здатен явити милосердя й спасіння?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 29: Обіцянка Святого Духа

ЧИТАННЯ: Івана 16,7-15

7 Кажу вам, однак, правду: Ліпше для вас, щоб я відійшов. Бо коли не відійду, то Утішитель до вас не зійде. Якщо ж відійду, - пришлю його до вас.

8 І коли прийде він, то переконає світ у грісі, у справедливості, і в засуді:

9 щодо гріха - бо не вірують у мене,

10 щодо справедливости - бо йду до Отця мого, і ви мене вже не побачите;

11 щодо засуду - бо князь цього світу засуджений. 12. Багато ще я маю вам повідати, та не перенесли б ви нині.

13 Тож коли зійде той, Дух істини, він і наведе вас на всю правду, - він бо не промовлятиме від себе, лише буде повідати, що вчує, і звістить те, що настане.

14 І прославить він мене, бо з мого візьме і звістить вам.

15 Усе, що Отець має, - моє. Тим то й сказав я вам, що він з мого візьме і звістить вам.

РОЗДУМИ:

Нам би хотілося завжди бути поруч з Ісусом, але Він каже: «Ліпше для вас, щоб я відійшов.» (Йо 16,7). Ісус обіцяє учням прихід Утішителя – Святого Духа. (Про значення слова «Утішитель» див. тему «Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самих себе обманюємо»). Втрата видимої присутності Учителя має стати не поразкою, а умовою для нового способу Божої присутності. Саме тому Ісус говорить: «Ліпше для вас, щоб я відійшов». Попередньо Ісус казав: «І проситиму я Отця, і дасть він вам іншого Утішителя, щоб з вами був повіки, Духа істини, якого світ не може сприйняти, бо не бачить його і не знає. Ви ж його знаєте; бо перебуває він з вами, і буде в вас.» (Ів. 14,16-17). Третя Божа Особа – Святий Дух – за обіцянкою Ісуса «буде в нас»! Тобто йдеться про зміну етапу в історії спасіння. Через хрест і воскресіння Ісус входить у славу Отця, і в цій прославленій єдності з Отцем дає Духа. Святий Дух – це не компенсація за втрату Ісуса, а продовження і повнота Його спасенної присутності в Церкві.

Ісус називає Святого Духа Духом Істини. Його завдання – не нав'язати зовнішню мораль, а внутрішньо «викрити» світ: показати істинну природу гріха, справедливості й засуду. У чому полягає гріх? У тому, що світ не увірував в Ісуса. Найбільшим гріхом є не злочини чи слабкості, а відкинення Божого об'явлення, байдужість до Ісуса, до спасіння, яке Господь дарує. У чому справедливість (справедливість=вірність. Див. тему «Відкуплення у Христі»)? У тому, що Ісус, засуджений людьми як злочинець, є насправді той, кого Отець підносить до своєї слави. Воскресіння і вознесіння Ісуса підтверджують,

що Його жертва на хресті – це не випадковий вирок, а викупна жертва за наші гріхи, прийнята Богом. Справжня Божа справедливість – не в людських вироках, а в воскресінні Ісуса. У чому засуд? У тому, що князь цього світу – сатана – вже переможений. Той, хто здавався володарем, виявився осудженим. За людиною залишається вибір: прийняти дар спасіння чи бути засудженою разом з дияволом. Дух відкриває очі на Божу правду, яку не видно без віри.

Але Дух діє не лише назовні, але й усередині Церкви. Ісус каже: «Коли зійде той, Дух істини, він і наведе вас на всю правду» (Йо 16,13). Усі обіцянки, надії і вчення Христа потребують розуміння і глибшого осягнення. Святий Дух провадить учнів, поглиблює розуміння. Він є Той, хто відкриває значення слів Ісуса у світлі нових подій і історичних викликів. Не випадково Ісус тричі повторює, що Дух «звістить»: Він несе Боже слово, Боже світло, Боже бачення. Але це не нове об'явлення. Дух бере від Ісуса, як Ісус бере від Отця. Це єдність дії Трійці: Отець – Джерело, Син – Об'явлення, Дух – Утішитель і Тлумач.

Утішитель – це не просто джерело натхнення. Його роль глибша: провадити, виховувати, освячувати. Дух веде Церкву в істину не лише інтелектуально, а екзистенційно: веде віруючого до внутрішнього навернення, переміни мислення, вірного розрізнення добра і зла. В кожному поколінні Дух дає Церкві силу проголошувати Євангеліє актуально, відкриваючи «те, що настане». Це і є пророча місія Церкви.

Святий Дух – це також Дух Ісуса. Все, що чинить Дух, прославляє Сина (Ів 16,14). Не себе Дух прославляє, а Ісуса. Там, де діє Святий Дух, там зростає жива віра, любов до Ісуса, довіра до Отця, ревність до Євангелія, відвага до свідчення, святість у повсякденному житті.

Чи дозволяю я Святому Духу викривати мій гріх, просвічувати мій розум, вчити мене Христової правди, вести мене в щоденних рішеннях, прославляти Ісуса у моєму житті?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 30: Дар Святого Духа

ЧИТАННЯ: Діяння 2,1-21

1 А як настав день П'ятидесятниці, всі вони були вкупі на тім самім місці.

2 Аж ось роздався зненацька з неба шум, неначе подув буйного вітру, і сповнив увесь дім, де вони сиділи.

3 І з'явились їм поділені язики, мов вогонь, і осів на кожному з них.

4 Усі вони сповнились Святим Духом і почали говорити іншими мовами, як Дух давав їм промовляти.

5 А перебували в Єрусалимі між юдеями побожні люди з усіх народів, що під небом.

6 І як зчинився той шум, зійшлась велика юрба і хвилювалася, бо кожний чув, як вони говорили його мовою.

7 Здивовані й остовпілі, вони один до одного казали: «Хіба не галилеяни всі оці, що розмовляють?

8 Як же воно, що кожний з нас чує нашу рідну мову:

9 партяни, мідяни, еламії, і мешканці Месопотамії, Юдеї і Каппадокії, Понту й Азії,

10 Фригії і Памфілії, Єгипту й околиць Лівії, що біля Кирени, римляни, що тут перебувають,

11 юдеї і прозеліти, крітяни й араби - ми чуємо їх, як вони нашими мовами проголошують величні діла Божі?»

12 Всі дивувались і, збентежені, один до одного казали: «Що б це могло бути?»

13 Інші ж з насмішкою казали: «То вони молодим вином повпивалися.»

14 Тоді Петро виступив з одинадцятьма, підняв свій голос і так до них промовив: «Мужі юдейські та всі ви, мешканці Єрусалиму! Нехай це буде вам відомим, і вислухайте моє слово:

15 Люди ці не п'яні, як ви гадаєте, бо тільки третя година дня.

16 Але це те, що був сказав Пророк Йоіл:

17 - І буде останніми днями, - каже Бог, - я виллю мого Духа на всяке тіло. Ваші сини й ваші дочки будуть пророкувати, і ваші юнаки будуть бачити видіння, і старшим вашим будуть сни снитись.

18 І на слуг моїх і на слугинь моїх я сими днями виллю мого Духа, і вони будуть пророкувати.

19 І я дам чуда вгорі на небі, і знаки внизу на землі: кров, вогонь і кіптяву диму.

20 Сонце обернеться у темряву, місяць у кров, перш, ніж настане день Господній, великий і славний.

21 А кожний, хто призве ім'я Господнє, той спасеться.

РОЗДУМИ:

У день П’ятдесятниці збувається обітниця Ісуса: «Ви приймете силу Святого Духа» (Ді. 1,8). Учні зібрані разом – як одне тіло, готове прийняти те, що Бог приготував. І Святий Дух сходить на них у вигляді подуву буйного вітру і вогню. Ці знаки – не лише підтвердження чогось надприродного, а символи: початок нового творіння, народження Церкви, початок місії. Шум вітру – це символ Божої присутності й сили, що ламає перешкоди, як колись у теофаніях Старого Завіту (пор. 1 Цар. 19,11). Вогонь – знак Божого очищення, сили і святості, як у покликанні Мойсея (Вих. 3,2) або в жертвах, які приймав Господь. Вогонь, що осідає на кожному, означає, що кожен охрещений у Христа є носієм Божої сили і благодаті.

Це – сповнення древніх обітниць. Пророки звіщали, що Месія буде помазаний Духом: «Дух Господній спочине на Ньому…» (Іс. 11,2). Це сповнилося на Ісусі під час Його Хрещення: «І побачив Духа Божого, який спускався, мов голуб, і зійшов на Нього» (Мт. 3,16; Йо. 1,33). Але цей дар Духа не був лише для Нього: обітниця Йоіла (3,1) – «Я виллю мій Дух на всяке тіло» – стосується всіх. І вона звершується в день П’ятдесятниці.

Ісус неодноразово обіцяв дар Духа: «А Утішитель, Святий Дух… навчить вас усього і все вам нагадає…» (Йо. 14,26); «Коли ж зійде той, Дух істини… він прославить Мене» (Йо. 16,13–14). У П’ятдесятницю – цей дар стає відкритим для багатьох. Петро пояснює: це сповнення пророцтва. Це не сп’яніння, а спасіння, явлене для кожного, хто прикличе Ім’я Господнє (Ді. 2,21).

Дар Святого Духа – не емоція і не привілей. Це участь у Божому житті. Це Дух, який був на Ісусі і в Ісусі, тепер у нас: «не мірою» даний Йому (Йо. 3,34), тепер подається і нам. Дух, який зачав Ісуса Христа у лоні Діви Марії, який веде Ісуса у пустелю, який скріплює Його на хресті, який воскрешає Його з мертвих – тепер діє в учнях, у Церкві.

Ознаками цього дару є: сміливе свідчення, нове життя, єдність, дари служіння. Апостоли проголошують «величні діла Божі» (Ді. 2,11), і цей голос розуміють усі, кожен у своїй мові. Там, де був страх, приходить відвага; де була замкненість, тепер вихід до народів; де була тиша, тепер проповідь. Це ознаки дії Святого Духа.

Цей дар обіцяний і нам. Петро говорить: «Покайтесь… і ви приймете дар Святого Духа» (Ді. 2,38). Цей дар, Третю Божу Особу, ми отримали у Святому Таїнстві Миропомазання. Визнаючи Ісуса Христа за свого Господа і Спасителя, ми відновлюємо отримане Таїнство Хрещення. Кожен, хто приймає Ісуса як Господа і Спасителя, запрошений жити в Дусі: слухати, дозволити Йому промовляти, керувати, очищувати, надихати, освячувати, місійно скеровувати. Просячи Святого Духа діяти в нашому житті, ми відновлюємо Таїнство Миропомазання. Ми не покладаємося на наші зусилля, щоб вести моральне життя, а на силу Святого Духа, що живе у нас, освячує нас і перемінює з грішників на святих. Духовне життя християнина - це життя у Святому Дусі.

Чи готовий Ти, як перші учні, дозволити Духові Божому наповнити себе і провадити назустріч іншим, проголошуючи «величні діла Божі»? Тож проси Його про це!

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 31: Дари Святого Духа

ЧИТАННЯ: Ісаї 11,1-10

1 І вийде паросток із пня Єссея, і вітка виросте з його коріння.

2 Дух Господній спочине на ньому, дух мудрости й розуму, дух ради і кріпости, дух знання й страху Господнього.

3 Він дихатиме страхом Господнім; він судитиме не як око бачить, і не як вухо чує присуд видаватиме.

4 Він буде по справедливості судити вбогих, по правді оголошувати присуд для бідних у країні. Гнобителя вдарить палицею - своїм словом, безбожного погубить духом своїх уст.

5 Справедливість буде поясом у нього на крижах, а правда підпереже його боки.

6 Вовк буде жити вкупі з ягнятком, леопард біля козеняти лежатиме; телятко й левеня будуть пастися разом, і поганяти їх буде мала дитина.

7 Корова й ведмедиця будуть пастися вкупі, маленькі їхні лежатимуть разочком, а лев, як віл, солому буде їсти.

8 Немовля гратиметься коло нори гадюки, а малятко встромить руку в зміїну нору.

9 На всій моїй святій горі зла не чинитимуть, ні шкоди, бо земля так буде повна знання Господа, як води покривають море.

10 І станеться того часу: корінь Єссея буде знаменом народам; погани шукатимуть його, і житло його буде славне.

РОЗДУМИ:

Коли пророк Ісая говорить про Месію, він описує не лише Його походження – з дому Єссея, батька Давида, – але й дари, які спочинуть на Ньому завдяки дії Духа Господнього. У тексті перелічено сім дарів Святого Духа: мудрість, розум, рада, кріпость, знання, побожність і страх Господній. (Побожності в нашому перекладі та в єврейському тексті Іс. 11,2 немає, а страх Господній повторено ще раз у в.3. В Септуагінті «страх Господній» у 11,2 перекладено, як побожність, і так 7 дарів увійшли в церковну традицію) Це ті дари, якими Дух наповнив Ісуса – Месію, і які, через Його смерть і воскресіння, стають доступними для кожного, хто приймає Ісуса як Господа.

Для нашого розвитку Святий Дух дає сім формуючих дарів, які роблять серце людини схожим на Серце Бога. Це не таланти від народження й не навички, здобуті освітою; це Божі порухи усередині тих, у кому живе Дух.

1. Мудрість – це бачення з Божого погляду. Мудрий – той, хто бачить речі у вічній перспективі й розрізняє, що справді є цінним. Дар мудрості дає смак «Божих речей»: здатність любити так, як любить Бог, і ставити небесне вище від минущого.
2. Розум (Розуміння). Не йдеться про високий IQ, а про внутрішнє осяяння, коли Бог відкриває прихований сенс подій і

Писання. Учні не розуміли значення розп'яття і воскресіння, поки Христос не «відкрив їм розум, щоб вони розуміли Писання» (Лк 24,45). Дар розуму дозволяє розуміти історію спасіння і власну історію у світлі спасіння.

3. Рада. «Блажен чоловік, що за порадою безбожників не ходить…» (Пс 1,1). Бог – найкращий Порадник. Дух зсередини промовляє нам, куди рухатися, допомагає вибирати те, чого прагне Господь. Цей дар дає можливість розрізняти голос Отця серед безлічі інших і вести за собою тих, хто шукає напрямку.

4. Кріпость (Сила). Це мужність Христа у Гетсиманії й витривалість мучеників. Цей дар укріплює, коли важко, і дає сміливість свідчити, навіть у стражданні: «Я можу все в Тому, хто укріплює мене» (Флп 4,13).

5. Знання. Звичайне знання – це пізнання довколишнього світу і законів природи, а дар знання дозволяє пізнавати цей світ, як дарунок Творця. Як наслідок, християнин дбайливо, уважно і з вдячністю відноситься до отриманого від Бога світу, водночас не обожнює створіння, не творить з нього ідолів.

6. Побожність (Синівська відданість). Це не просто релігійність (багато молитов, участь у богослужіннях), а серце дитини, що довіряється Отцю. Дух уводить нас у поставу «Авва, Отче», – і будь-яка молитва, праця чи відпочинок наповнюються ніжністю та повагою до Бога й людей.

7. Страх Божий (Благоговіння любові). Це не страх покарання «грізного бога», а тремтлива пошана люблячого Бога, аби не зранити Його Любов. Це також відчуття величі та святості Бога, який приходить до нас, щоб бути з нами. Хто по-справжньому любить, боїться образити Улюбленого; тому цей дар робить гріх огидним і захищає серце від легковажності.

Ісаїне пророцтво показує, що ці дари не призначені лише для Ісуса. Вони стають реальністю в житті Церкви. У П'ятдесятницю (Ді. 2,1–4), коли на апостолів зійшов Святий Дух, почалося виверження цих дарів у життя людей. Петро, простий рибалка, раптом говорить із мудрістю і силою; учні, які ще вчора боялися, виходять на площі. Відтоді кожен охрещений і миропомазаний отримує ці ж дари Святого Духа.

Святий Дух хоче діяти в нас так само, як у Христі. Його дари формують у нас «нову людину», здатну жити в Божій волі. Як пророку

Ісаї Бог відкрив, що в час приходу Месії навіть тварини змінюють свою природу і повертається гармонія раю, так і в серці, де діє Святий Дух, зникає агресія, страх, ворожнеча. Справжній мир приходить у душу і в спільноту.

Ці дари не є нагородою за добру поведінку. Це ініціатива Бога – як і паросток з пня Єссея є несподіваним даром життя там, де здавалось, що все мертве. Дари Духа – це Божа відповідь на безсилля людини. Вони даються всім, хто прийняв Святого Духа.

Якщо ми справді визнаємо Ісуса за Господа, то маємо довіритися Його Духові і дозволити Йому діяти в нас. Тоді Його Дари стануть реальністю і в нашому житті.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 32: Дари-харизми Святого Духа для служіння Церкві

ЧИТАННЯ: Римлян 12,3-8

3 Ласкою, яка мені дана, я кажу кожному з вас: не думати понад те, що треба думати, а думати скромно, мірою віри, як Бог наділив кожному.

4 Бо як в одному тілі маємо багато членів і всі члени не виконують ту саму роботу,

5 отак і ми: численні - одне в Христі тіло, кожен один одному член.

6 Маючи ж, згідно з даною нам благодаттю, різні дари: коли то дар пророцтва, виконуймо його мірою віри;

7 хто має дар служіння, нехай служить; хто навчання, нехай навчає;

8 хто напоумлення, нехай напоумляє. Хто дає - у простоті; хто головує - дбайливо; хто милосердиться - то з радістю.

РОЗДУМИ:

У цьому уривку апостол Павло звертає увагу на особливі дари Святого Духа, які Церква отримує для служіння. Ці дари мають назву

«харизми» – від грецького слова *χάρισμα* (*charisma*), що означає «дарунок» або «вияв благодаті». Харизми – це не природні здібності, не таланти й не особисті чесноти, а надприродні дари, які Святий Дух дає для збудування Тіла Христового, тобто Церкви. Ми називаємо їх харизмами технічно, щоб розрізнити їх від дарів Святого Духа, які спрямовані на освячення особи та формування характеру людини (мудрість, побожність тощо).

Апостол Павло починає із заклику до смирення: «не думати понад те, що треба думати, а думати скромно». Справжнє служіння розпочинається з правильної оцінки себе та свого покликання, як члена одного великого організму – Тіла Христового. Усі ми маємо різні дари, але всі залежимо один від одного.

Павло перелічує тут сім харизм, хоча це далеко не повний список (пор. 1 Кор. 12; Еф. 4):

– «дар пророцтва» – натхненне проголошення Божої волі: Слово, яке укріплює, напоумлює, викриває і втішає. Його слід звершувати «мірою віри», тобто з упованням на Бога і в дусі послуху Його натхненню.

– «дар служіння» – конкретна, часто невидима праця любові: приготування, допомога, піклування, догляд. Це дієве вираження євангельської любові, зокрема до слабших.

– «дар навчання» – служіння істині: передавання, пояснення, вкорінення вірних у вченні Ісуса Христа, у Святому Письмі і в Традиції Церкви.

– «дар напоумлення» – вміння вчасно підбадьорити, втішити, розрадити, заохотити. Цей дар часто сповнює слово теплом і людяністю.

– «хто дає» – нехай чинить це «у простоті», тобто без прихованих мотивів, з чистим серцем, без показовості та зосередженості на собі. Це щедрість, яка випливає з повного довір'я до Бога, що дбає.

– «хто головує» – нехай провадить «дбайливо»: з увагою, відповідальністю, самовідданістю, як добрий опікун. Цей дар – не про владу, а про турботу і належну організацію життя спільноти.

– «хто милосердиться» – хай чинить це «з радістю». Не з жалю чи обов'язку, а як той, хто бачить у служінні потребуючим можливість торкнутися самого Христа. Радість тут – ознака щирої любові.

Ці дари – це не лише функції в парафії. Вони – жива дія благодаті, яка оживляє Церкву. Харизма проявляється не тоді, коли я кажу: «Я маю

талант», а тоді, коли через мене інші отримують підтримку, укріплення, світло, полегшення.

Образ Церкви як одного тіла наголошує на взаємозалежності: «ми численні – одне в Христі тіло, кожен один одному член». Жодна харизма не існує для самоутвердження. Вона призначена для інших. Саме так Святий Дух служить Церкві через людей. І саме в такій дії Церква виявляє свою справжню природу – як спільнота живої любові.

Кожен християнин покликаний до такої участі. Немає «нехаризматичних» членів Церкви: кожному дається хоча б один дар, і завдання – не лише його віднайти, а й плекати йому простір для зростання. Дух діє в Церкві не теоретично, а через людей, у реальних діях любові.

Отже, відкриймо своє серце на дію Святого Духа, який розподіляє дари, як Сам хоче (пор. 1 Кор 12,11). І дозвольмо Йому послужити через нас для блага спільноти, не для слави, а для любові.

Якою харизмою Господь вже діє у моєму житті? Як я можу послужити нею для спільного добра в моїй парафії чи громаді?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 33: Плід Святого Духа

ЧИТАННЯ: Галатів 5,16-26

16 Знову кажу: Духом ходіте, і тіла пожадливостей не будете чинити;

17 бо тіло пожадає проти духа, і дух пожадає проти тіла. Вони суперечать одне одному, так що ви не можете робити того, що хотіли б.

18 А коли дух вас водить, то ви не під законом.

19 Учинки ж тіла явні: розпуста, нечистота, розгнузданість,

20 ідолослужба, чари, ворогування, свари, заздрість, гнів, суперечки, незгоди, єресі,

21 зависті, пияцтво, гульня і таке інше, про що я вас попереджаю, - як я вже й раніше казав, що ті, що таке чинять, царства Божого не успадкують.

22 А плід Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність,

23 тихість, здержливість. На тих то нема закону.

24 Ті ж, що є Ісус-Христові, розп'яли тіло з його пристрастями та пожадливостями.

25 І коли ми живемо духом, то духом і ходімо.

26 Не будьмо марнославні, задерикуваті між собою, завидущі одні одним.

РОЗДУМИ:

Апостол Павло закликає вірних до справжнього життя в свободі, що не є ні беззаконням, ні самовладдям, а життям у Святому Дусі. Протиставлення «діл тіла» й «плоду Духа» виражає не просто моральний вибір, а глибинне антропологічне напруження: тілесність (плоть, у сенсі впалої, гріховної природи) змагається проти Духа, а Дух – проти тіла. Це постійна внутрішня боротьба, яка розкриває людську потребу у новому керівництві – не законом, а Духом Божим.

Тіло в апостольському розумінні – це не фізичне тіло, а стан людини, яка живе за власними егоїстичними поривами. «Діла тіла» охоплюють як гріхи проти чистоти (розпуста, нечистота, розгнузданість), так і проти Бога (ідолослужба, чари), а також ті, що роз'їдають спільноту: свари, заздрість, гнів, суперечки, розділення, пияцтво, гульня. Павло не обмежується списком: «і таке інше» – це заклик до постійного розпізнавання.

На противагу цьому, «плід Духа» – унікальний термін Павла – охоплює дев'ять чеснот: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, здержливість. Цей плід є один, але багатогранний, як гроно винограду: це не різні дари для обраних, а єдиний результат дії Духа у кожному, хто живе у Христі. Це не список моральних вимог, а опис того, що Бог вчиняє в людині, яка дозволяє Йому діяти.

Особливою є перша і остання чеснота: любов – як джерело, з якого випливають усі інші, і стриманість – як здатність опанувати себе, що протистоїть усім пристрастям. Усе це – не зусилля закону, а результат внутрішньої переміни: «На тих нема закону», бо коли серце діє з любові, воно не потребує зовнішніх приписів. Це сповнення пророцтва Єремії: «…слово Господнє: Вкладу закон мій у їхнє нутро і напишу його у них

на серці» (31,33). Не зовнішній Закон написаний на скрижалях стримує людину від гріха, його вже і не потрібно, бо перемінена Духом Святим людина просто не бажає грішити.

Павло підсумовує: «Ті, що є Ісус-Христові, розп'яли тіло з його пристрастями та пожадливостями». Ця мова – не про аскетизм як самознищення, а про цілеспрямовану відмову давати гріху владу. У хрещенні ми вже вмерли для гріха і живемо новим життям. Тепер – «ходити за Духом», тобто дозволити Йому формувати стиль життя: у ставленні до ближніх, у внутрішніх рішеннях, у подоланні спокус.

Плід Духа – це не миттєвий результат, а наслідок «ходіння Духом»: щоденного слухання, вірності, покаяння і молитви. Це шлях росту, як ріст дерева, яке пускає коріння в Божу благодать. Плід Духа – не результат наших зусиль, а Його життя в нас.

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 34: Святі Таїнства – Дія Святого Духа в Церкві

ЧИТАННЯ: Івана 3,1-8

1 З фарисеїв один чоловік був, Никодим на ймення, зверхник серед юдеїв.

2 Прийшов він до Ісуса вночі й каже до нього: «Равві, ми знаємо, що прийшов єси вчитилем від Бога: ніхто бо, з ким немає Бога, не спроможен такі чуда творити, що ти їх твориш.»

3 Озвався де Ісус і мовив до нього: «Істинно, істинно кажу тобі: Коли хтось не вродиться з висоти, не бачити йому Божого Царства.»

4 Никодим же йому: «Як може чоловік уродитись, коли вже старий? Чи спроможен же він увійти знову в утробу матері своєї та й народитись?»

5 Відрік Ісус: «Істинно, істинно кажу тобі: Коли хтось не вродиться з води та Духа, не спроможен увійти у Царство Боже.

6 Що народжується від тіла - тіло, а що народжується від Духа - дух.

7 Не дивуйся, що я сказав тобі: Треба вам уродитися з висоти.

8 Вітер віє, куди забажає, і шум його чуєш, а не відаєш, звідки приходить і куди відходить. Так бо і з кожним, хто народжується від Духа.»

РОЗДУМИ:

У розмові Ісуса з Никодимом розкривається глибока істина: життя в Царстві Божому можливе лише через нове народження – «з води і Духа». Це євангельське слово є фундаментом богословського розуміння Святих Таїнств як дії Святого Духа у Церкві. Святі Таїнства не є лише зовнішніми обрядами, а видимими знаками невидимої Божої дії, в якій головним Діючим є Святий Дух. Ми не маємо змоги зачитати всі уривки, що стосуються Святих Таїнств, але почнімо найголовнішого, яким входимо до Церкви і стаємо дітьми Божими, про яке говорить сьогоднішній текст.

У Хрещенні ми «народжуємося згори», стаємо Божими дітьми і членами Тіла Христового. Цей акт не є лише символом, а реальним переходом до нового життя: ми вмираємо для гріха і воскресаємо для Бога (пор. Рим 6). Святий Дух діє у воді хрещення, даруючи нам нову ідентичність.

У Миропомазанні Дух сходить на охрещеного, як у день П'ятидесятниці. Це Таїнство, у якому кожен християнин отримує «печатку дару Святого Духа», що робить його співучасником пророчого, царського і священничого служіння Христа. Це не лише духовна благодать, а також місійне покликання: бути свідком Христа в усьому житті.

У Євхаристії Святий Дух є Тим, хто звершує переміну дарів: у молитві епіклези Церква просить Отця, щоб «зіслав Духа Святого на нас і на ці дари». Таким чином, Євхаристія – це не просто пам'ять про Тайну Вечерю, а дієве, реальне Причастя з воскреслим Христом. В Євхаристії Дух єднає нас із Главою Церкви і між собою, формуючи Церкву як Тіло Христове.

Але дія Святого Духа не обмежується Таїнствами християнського втаємничення. У Таїнстві Покаяння Дух Святий переконує людину в грісі, веде до покаяння і через служіння священника дарує прощення. Сам Христос «видихнув» Духа на апостолів і передав їм владу відпускати гріхи (Йо 20,22–23).

У Єлеопомазанні Дух підносить страждаючого, поєднує його біль із жертвою Христа і дарує надію: це Таїнство зцілення не лише фізичне, а насамперед духовне, бо Дух оживлює навіть у момент упадку.

У Таїнстві Священства Дух ставить пастирів, щоб продовжити служіння Христа – Голови Церкви. Священник не просто виконує функцію: у ньому діє Сам Христос, і це є дар Духа, а не людське досягнення.

У Таїнстві Подружжя Дух освячує любов чоловіка і жінки, підносить її до знаку союзу Христа і Церкви. Подружжя, скріплене Святим Духом, стає «домашньою Церквою» і місією любові.

Святі Таїнства – це гармонія між Божою благодаттю і людською відповіддю. Вони діють ex opere operato, тобто «з факту звершення», але їх плідність залежить від нашої відкритості Духові. Приймати Таїнства – це жити в динаміці «нового народження», дозволити Духові формувати нас ізсередини, як вітер формує полотно вітрила.

Ісус каже: «Вітер віє, куди забажає… Так і з кожним, хто народився від Духа». Дух діє вільно, але завжди з метою – чинити нас здатними до любові, служіння, єдності, святості. Через Святі Таїнства Дух діє в Церкві і чинить її носієм спасіння для всіх людей.

Чи усвідомлюю я, що через Таїнства сам Дух діє в моєму житті? Як я відкриваюся Його дії? Яке Таїнство сьогодні потребує моєї глибшої уваги, вдячності і живої участі?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ТЕМА 35: Церква – спільнота спільнот

ЧИТАННЯ: Діяння 2,42-47

42 Вони постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах.

43 І страх напав на кожну душу: багато було чудес і знаків, що їх апостоли робили.

44 Всі віруючі були вкупі й усе мали спільним.

45 Вони продавали свої маєтки та достатки й роздавали їх усім, як кому чого треба було.

46 Щодня вони однодушно перебували у храмі, ламали по домах хліб і споживали харчі з радістю і в простоті серця;

47 хвалили Бога і втішалися любов'ю всього люду. Господь же додавав щодня (до церкви) тих, що спасалися.

РОЗДУМИ:

Уривок з Діянь 2,42–47 змальовує першу християнську громаду як ідеал того, чим є і має бути Церква: спільнота спільнот, зібрана навколо Христа, натхненна Святим Духом і видима в чотирьох основних виявах життя: в апостольському вченні, братній спільності (койнонії), ламанні хліба та молитвах. Чому можемо стверджувати, що первісна Церква в Єрусалимі була «спільнотою спільнот»? Зауважмо: щойно навернулося «яких три тисячі душ» і «Господь же додавав щодня (до церкви) тих, що спасалися.» Думати про якесь спільне зібрання для такої кількості осіб – нереально. Отже мусіли бути зібрання менших груп, які разом творили первісну Церкву в Єрусалимі: були малі спільноти, об'єднані в єдину Церкву.

Апостольська наука – це не лише сума істин, а жива передача віри, вкорінена у словах і житті самих апостолів. Християни першої години не просто слухали – вони перебували в цій науці, вчилися щоденно, з наполегливістю і відкритим серцем. Це був не епізод духовного життя, а його стрижень. У наших парафіях це поклик до глибшого знайомства зі Святим Письмом, з вченням Церкви, з наукою святих – і не лише під час недільної проповіді.

Спільність – слово, що в грецькому оригіналі має ширше значення: єдність, участь, спілкування, навіть пожертва. Бути Церквою – це жити

не в ізоляції, а в стосунках. Бути парафією – це бути не анонімним співучасником богослужіння, а братом і сестрою для інших. Церква – це «ми», не лише «я». Духовне життя розквітає у стосунках, у взаємопідтримці, у маленьких жестах співчуття, в спільній молитві, у служінні потребуючим.

Ламання хліба – це Євхаристія, центр спільного життя, в якому Христос єднає нас у Своєму Тілі і Крові. Участь в Євхаристії – не індивідуальний акт побожності, а акт церковної єдності. Ми причащаємося з одного хліба, бо є одне Тіло (пор. 1Кор 10,17). Там, де живе Євхаристія, там живе Церква. І там, де серйозно сприймається цей дар, буде оновлення парафії.

Молитва – четверта опора. Вона об'єднувала перших християн «пильно й однодушно», у постійності й довірі. Молитва народжує єдність, відкриває на Бога і на ближнього, підносить парафію з рутинного до духовного виміру. Без молитви парафія перетворюється на організацію. З молитвою – вона стає живим Тілом Христа.

Усе це виливається у конкретні вчинки: спільне майно, спільна відповідальність, відкритість до потреб інших. Не ідеологія, не примус, а логіка братерської любові. Дух Святий оживляв їхню віру так, що вона ставала видимою. І саме тому «Господь додавав щодня тих, що спасалися» (в. 47). Євангелізація відбувалась через спільнотне життя.

Церква як спільнота спільнот – це образ живої парафії. Не лише храм і розклад богослужінь, а простір віри, любові, навчання, співпереживання, служіння. Там, де Слово Боже, братерство, Євхаристія і молитва творять одне ціле, там присутній Христос. Там народжується нове життя.

Чи живе моя парафія як спільнота? Яку роль у цьому процесі відіграю я сам?

Запитання для ділення в малій групі після кожного прочитання:

1) Яке слово (речення) мене найбільше доторкнулося в читанні Слова Божого?
2) Що цим словом (реченням) хоче мені Господь сказати?
3) Як я відповім Богу на це слово (що мене доторкнулося)?

ПОЯСНЕННЯ БОГОСЛУЖІНЬ ДОБОВОГО КОЛА
У СВІТЛІ КЕРИГМИ

ВЕЧІРНЯ

Підготував о. Михайло Паляк

Вступне слово

Дорогий Читачу та Молільнику! Передаємо у ваші руку це скромне та коротке пояснення Вечірні. Це тільки перша частина із серії керигматичних пояснень богослужінь добового кола, які поступово будуть з'являтися в наступному порядку: Утреня, Повечір'я, Часи та Північна.

Ці тексти покликані стати підручним матеріалом, перш за все для душпастирів, допомагаючи їм в підготовці до змістовних пояснень богослужінь перед або після їх звершення. Це не виключає можливості прочитання його вірними, адже саме вони є цільовою аудиторією та привілейованими читачами і слухачами даного тексту.

Всю інформацію подану в поясненні, можна поділити на блоки відповідно до часу, який присвячується для тлумачення богослужінь. Якщо це тільки п'ять хвилин, то буде достатньо обмежитися одним

літургійним елементом (н-д: Світло Тихе), якщо ж часу є трохи більше, то можна пояснювати декілька елементів одночасно. Бажано дотримуватися логічного порядку, починаючи роз'яснення від Початку звичайного і поступового через усі інші літургійні частини доходячи до Відпусту.

Особливість запропонованого тексту – керегматичний підхід, тобто пояснення богослужінь, як молитовної спадщини Церкви, що вірно та незмінно передає через свої молитви і обряди ядро християнської віри: воплочення, життя, смерть та воскресіння Ісуса Христа заради спасіння кожної людини. Із Таїнства життя Ісуса випливають й інші, не менш важливі теми, які необхідно проголошувати: Божа любов, гріх, спасіння, покаяння, нове життя у Христі для Отця через Святого Духа.

У запропонованих пояснення ми намагатимемося виокремити найважливіші теми керегматичної благовісті, а також вказати на їхню біблійну основу.

Оскільки роз'яснюються саме богослужіння, то кожний літургійний елемент має коротке історичне пояснення без надмірної деталізації та складних термінів, які б ускладнили сприйняття тексту.

Щиро надіємося, що ця невеличка праця, бодай трохи полегшить душпастирям їхню підготовку до тлумачення богослужінь добового кола у світлі керигми, а вірним, допоможе ще краще зрозуміти невичерпний скарб молитовної традиції рідної Церкви.

Вступ

У той момент, коли день добігає до свого завершення і земля починає окутуватися нічною темрявою, Церква, неначе наперекір звичному природньому порядку речей, починає звершувати богослужіння, у якому весь храм наповнюється світлом, символом присутності Христа, Світла світу *(пор. Ів 8,12)*, яке долає темряву відчаю і дає надію на воскресіння.

Вечірня – це перше з дев'яти богослужінь добового кола. Нею розпочинається новий літургійний день. Це пов'язано із біблійним розумінням часу, де нова доба починається із заходом сонця: *«і був вечір, і був ранок, день перший» (Бут. 1, 5)*. Тож не дивно, що змінні церковні піснеспіви цього богослужіння, будуть оспівувати свято чи святого

наступного дня. Сама ж назва богослужіння, походить від часу доби, вечора, у якому служиться Вечірня.

Як і всі інші богослужіння добового кола, Вечірня пройшла довгий шлях формування, аж допоки не стала зафіксованою у тому вигляді, в якому ми її знаємо. Чи не найбільше на її становлення повипливала традиція богослужінь у катедральному храмі св. Софії у Константинополі (сучасний Стамбул) та монаша традиція монастиря св. Сави Освяченого поблизу Єрусалиму, а також монастир св. Теодора Студита у Константинополі.

Вечірня розділяє з усіма іншими богослужіннями їхню основну ціль – прославу Бога, але додає також і свої особливі завдання: подяку за прожитий день та перепрошення за гріхи.

У Церковному році немає жодного дня, коли б Церква не служила Вечірню, адже цим богослужінням християни висловлюють свою віру у постійну присутність Христа посеред його учнів а заразом, у його спасительні діяння, які стосуються не тільки біблійного минулого, але є наявними і в сучасному світі.

Для того, щоб краще зрозуміти будь яке богослужіння, потрібно уважно вчитуватися в його тексти, пильно слідкувати за літургійними діями священнослужителів, а також дізнаватися про виникнення і розвиток обрядів, які мають на меті виразити та оспівати різні аспекти християнської віри. Часто, за набором на перший погляд незрозумілих дій чи слів, приховується велике багатство Церкви, її молитовний скарб возвеличення Бога, який варто пізнати та зрозуміти. Завдання цього пояснення – це не тільки розповідь про виникнення і розвиток окремих частин Вечірні, але перш за все, допомога у розпізнанні сенсу того чи іншого обряду або молитовного тексту. Оптикою, яка допоможе краще зрозуміти Вечірню буде керигма – тобто проголошення самої суті християнської віри: воплочення, життя, смерть, воскресіння та вознесіння Божого Сина Ісуса Христа заради нас та нашого спасіння.

У цитуванні псалмів, ми дотримуємося масорецького варіанту, тобто слідуємо за першою цифрою у нумерації псалмів у перекладі Святого Письма о. Івана Хоменка.

Початок звичайний

Усі богослужіння добового коло розпочинаються з так званого Початку звичайного. По суті – це набір різних за змістом молитов, які утворюють одну цілісність і допомагають молільнику увійти в Молитву Церкви. Отож, Початок звичайний – це своєрідний вхід до богослужіння.

Розпочинається Початок звичайний із прослави Бога: «*Благословенний Бог наш завжди, нині і повсякчас, і на віки віків*», яку виголошує священнослужитель, а літургійна асамблея відповідає: «*Амінь*», словом, яке походить з біблійної традиції і часто вживалося самим Ісусом, щоб підкреслити важливість сказаних ним слів: «*Істино* (грецькою "амінь"), *істино* (грецькою "амінь"), *кажу вам...» (Ів. 3,3)*. Слово «амінь» у перекладі на українську мову означає «нехай так буде», отож кожне богослужіння – це самобутній діалог всередині християнської спільноти, де священнослужитель розпочинає «розмову», а народ Божий відповідає на неї належними словами, і саме така Церква, яка перебуває у внутрішньому молитовному діалозі, постає перед Богом.

У випадку відсутності священнослужителя, що було характерним явищем для монашества IV ст., Вечірня та всі інші богослужіння добового кола розпочинаються виголосом: «*Молитвами святих отців наших, Господи Ісусе Христе, Боже наш, помилуй нас. Амінь*». Під «святими отцями» слід розуміти наших духовних наставників, священників, молитвам яких ми поручаємося. Не потрібно вбачати у цьому прояв клерикалізму, начебто без участі священника християни не можуть молитися, а радше доконечну єдність різноманітних служінь у Церкві. Термін «святий» використовується тут в узгодженні з давнім навчанням Церкви, де кожний послідовник Христа вважався святим *(пор. Рим 7, 1; І Кор. 1, 2; Флп. 1, 1)*.

Після виголосу священнослужителя, слідує його аналог, який промовляють вірні: «*Слава тобі, Боже наш, слава тобі*». Цей вислів є скороченням повноцінного Славослов'я Пресвятої Трійці: «*Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь*». Цим виголосом Церква знову прославляє Бога, адже головна мета богослужінь – це прослава Пресвятої Трійці за її спасительні діяння в історії людства, та в нашій особистій історії.

Далі слідує молитва «*Царю небесний*». Це момент прикликання Святого Духа, який «*…допомагає нам у немочі нашій; про що бо нам*

молитися як слід, ми не знаємо, але сам Дух заступається за нас стогонами невимовними…» (Рим 8, 28). Отож, ініціатива всієї подальшої молитви передається в руки Духа істини, ми ж покликані активно співпрацювати з ним через повсякденну духовну працю над собою, щоб бути відкритими на поселення Святого Духа в наших серцях, для їхнього очищення вогнем Божої любові.

Молитва продовжується співом «*Святий Боже, святий Кріпкий, святий Безсмертний, помилуй нас*» – це короткий гімн прослави-перепрошення Пресвятої Трійці, який ввійшов у молитовну практику Церкви в V ст. В давнину, ця молитва співалася у Константинополі під час процесій, особливо в періоди землетрусів та інших лихоліть. Гімн возвеличує Трьох Божих Осіб застосовуючи відповідні означення: Бог – тобто Бог-Отець, Кріпкий – Божий Син, непохитний у виконанні волі Отця та Безсмертний – Святий Дух, який оживотворяє усе сотворіння. Гімн містить і покаяльну фразу «*помилуй нас*», адже не можливо достойно віддавати славу Богові, не отримавши спершу прощення гріхів.

Наступна молитва, яка двічі повторюється у Початку звичайному – це Мале славослов'я: «*Слава Отцю, і Сину, і Святому Духові, і нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь*», яке своїм корінням сягає часів життя Ісуса на землі. В момент свого відходу на Небо, Христос доручає Церкві, а значить усім християнам, місійне завдання: «*Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: христячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (Мт. 28,19)*. Тому то, Мале славослов'я – це своєрідне направлення розуму до роздумів над початком нашого життя у Христі, тобто до Хрещення, а водночас і прослава Триєдиного Бога, який подарував нам спасіння поряд з місією радісно свідчити досвід зустрічі з Богом усім нашим ближнім.

Поступово молитва прослави Пресвятої Трійці перетворюється у покаяльну молитву: «*Пресвята Трійце, помилуй нас; Господи, очисти гріхи наші; Владико, прости беззаконня наші; Святий, завітай і зціли немочі наші імені твого ради*». В давні часи, на цьому місці знаходився Символ Віри (*Вірую в єдиного Бога*…), який є дуже змістовним висловом християнської віри у дію Триєдиного Бога в історії спасіння. Проте, у XI ст. в рукописних Часословах (молитовниках) вже є молитва «*Пресвята Трійце*», у якій коротко описуються три основні цілі спасіння: очистити гріхи, простити беззаконня і зцілити немочі людей.

У Початку звичайному є включена одна з найкоротших, але водночас найглибших за своїм змістом серед молитов християнської традиції, молитва *«Господи, помилуй»*. Як і всі інші літургійні молитви, ця фраза походить з Святого Письма. Подібним візванням псалмопівець звертається до Бога: *«Помилуй мене, Господи…» (Пс. 6, 3)*, жінка-хананейка просить зцілення для свої дочки: *«Змилуйся надо мною, Господи…» (Мт. 15, 22)*, а сліпці просять про дар прозріння: *«Змилуйся над нами, Господи…» (Мт. 20, 31)*. Вже з ІІІ ст. молитовне взивання *«Господи, помилуй»* є важливою складовою церковних богослужінь. Не в останню чергу, це пов'язано з універсальністю цієї молитви, яка може поєднуватися з найрізноманітнішими за змістом проханнями.

Завершується Початок звичайний Господньою молитвою *«Отче наш»*. Вказівка про її щоденне промовляння, знаходиться в одному з найстаріших християнських творів *«Дідахе»* (Навчання апостолів) який є майже ровесником Євангелія, бо походить з кінця І початку ІІ ст. Там приписано молитися *«Отче наш»* тричі на день (VIII розділ, п. 3).

Святі Отці небезпідставно називали Господню молитву «підсумком євангелія». Умовно, *«Отче наш»*, можна поділити на дві частини: перша – це прослава Бога з проханням про реалізацію його волі, а друга – це прошення задля нашого фізичного та духовного добробуту.

«Нехай святиться ім'я Твоє», тобто нехай слава Божа виявляється в житті світу. *«Нехай прийде Царство Твоє»*, нехай зреалізується Божий задум спасіння всіх людей за посередництвом Божого Царства, синами і дочками якого ми є, а значить, просимо, щоб мати силу і наснагу будувати це Царство через мережу відносин з ближніми. *«Хліб наш насущний дай нам»*, просимо про хліб, який наповнює по суті, отже про Євхаристійний хліб. Святе Причастя на землі є найглибшим моментом єдності людини з Богом. Кожного дня ми прохаємо, щоб могти зазнати досвіду цієї єдності з Богом у Пресвятій Євхаристії. *«І прости нам провини наші»*, ми визнаємо себе грішними і потребуючими Божого прощення, яке ніколи не засуджує, але зціляє і відновлює втрачений образ Божого сина чи дочки. Проте, важлива умова Божого прощення, це наше вміння прощати кривдникам. Оскільки це зовсім не просто, прощення тим хто чинить нам зло, може перетворитися на місце досвіду зустрічі з Богом, який дає силу прощати так, як простив і продовжує прощати Він, Бог милосердя. *«І не введи нас у спокусу»*, не дай нам забути про Божу присутність у моменти випробувань та спокус, не допусти, щоб через

самовпевненість у власній праведності, ми залишилися сам на сам перед обличчям спокуси, яка є моментом випробування нашої віри в Божу силу, а також і власні можливості, за умови смиренної єдності з Життєдавцем.

Завершальний священничий виголос: «*Бо твоє є царство, і сила, і слава, Отця, і Сина, і Святого Духа, нині і повсякчас, і на віки віків*», як і більшість прикінцевих молитовних виголосів містить Мале Славослов'я, тобто прославу Пресвятої Трійці. Розвинулися ці заключні молитовні прослави з давніх простих форм «*…якому слава на віки вічні! Амінь*» *(Гал 1, 5)*. Через те що на Християнському Сході виникали єресі, які заперечували правду віри про Пресвяту Трійцю, як про єдиного Бога в Трьох Особах, зародилася потреба наголосити на істинності віри в Триєдиного Бога. Саме через це, переважна більшість молитов завершується виголосом прослави Бога Отця, Сина і Духа Святого.

Тема триєдиності Бога, наскрізною ниткою проходить через всі богослужіння візантійської традиції, адже без Пресвятої Трійці неможливо уявити собі Царство Небесне, як спільноту осіб об'єднаних навколо Бога і в Бозі. Життя в сім'ї, Церкві чи спільноті – все це базується на житті Триєдиного Бога, який є ідеальною спільною трьох Осіб без тіні егоїзму. Природнє стремління людини до життя у спільноті є відображенням спільнотності самого Бога, що вклав у серце людини це бажання.

Після виголосу священника, вірні 12 раз співають «*Господи, помилуй*», Мале славослов'я, а також слова із псалмів: «*Прийдіте, поклонімся Цареві нашому Богу. Прийдіте, поклонімся Христові, Цареві нашому Богу. Прийдіте, поклонімся і припадім до самого Господа Ісуса Христа, Царя і Бога нашого*». Останні три молитовні формули є творчою інтерпретацією 95-го Псалма: «*Ходіте, поклонімся і ниць припадім; припадімо на коліна перед Господом, творцем нашим!*» *(Пс. 95, 6)*. Цей псалом запрошує вірних до молитовного поклоніння Богу.

Даний блок молитовних формул, служить як спосіб переходу від Початку звичайного до псалмоспіву.

Хресне знамення

Під час усіх Малих Славословій, згадки про Пресвяту Трійцю в різних молитовних формулах, а також при інших нагодах, молільники чинять на собі хресне знамення, яке є промовистим висловом християнської віри. Через знак святого хреста, ми висловлюємо віру у Триєдиного Бога, сповідуємо, що ми були спасенні через хрест та Воскресіння Ісуса, а також визнаємо нашу віру в Ісуса, як правдивого Бога і правдиву людину.

Спосіб здійснення хресного знамення змінювався протягом століть. Найдавніша згадка записана церковним письменником Тертуліяном у III ст. Він згадує, що у його часах хресне знамення робили на чолі, очевидно вказівним або великим пальцем. В подальших століттях, осінення себе хрестом зазнає відчутних змін. Разом із прийняттям християнства у Київській Русі в X ст., практика хресного знамення приходить на українські землі. В тих часах було прийнято хреститися двома пальцями, що підкреслювало подвійну природу Ісуса. Саме тому, на середньовічних іконах, як на Сході так і на Заході, зображений Ісус благословляє двома пальцями. Практика змінюється у XVI-XVII ст., знак хреста починають робити трьома пальцями, щоб підкреслити правду віри про Пресвяту Трійцю. Така традиція збереглася і до сьогодні. Як правило, знак хреста супроводжується легким поклоном (метанією), якою висловлюється пошана до Бога.

Світильні молитви

В той час, коли вірні моляться 103-й Псалом, священник перед зачиненими святими дверми іконостасу тихо читає вісім так званих Світильних молитов.

Ці молитви походять із традиції храму Св. Софії в Константинополі. В давнину, священник читав їх вголос перед кожним антифоном, тобто набором псалмів, як своєрідний вступ та пояснення до них. З VIII-X ст., антифони зникають із Вечірні, а їхні молитви починають відмовляти потиху, так як це і збереглося у сучасній богослужбовій практиці.

Зміст світильних молитов є глибоко біблійним, а теми, які в них заторкуються – керегматичними, тобто такими, що належать до суті християнської віри.

У першій молитві, Бог постає як Єдиний правдивий Господь: «*Ти Бог єдиний і немає подібного тобі між богами, Господи»* і як милосердний Батько: «*Ти сильний у милості і добрий у силі, аби допомагати й утішати, і спасати всіх, хто на ім'я твоє святе уповає» (пор. Вих. 20, 3)*.

У другій молитві, священник звертається до Бога як до «*Лікарю і Зцілителю душ наших» (пор. Вих. 15, 26)*.

У третій молитві, священник в імені всієї літургійної асамблеї визнає гріховність: «*Згадай нас грішних і недостойних слуг твоїх, коли призиваємо святе ім'я твоє, і не осороми нас, коли очікуємо милости твоєї» (пор. Лук. 17, 10; Рим. 3, 23)*.

У четвертій молитві, звучить прохання до Бога: «*наповни уста наші хваленням твоїм, щоб віддавати шану імені твоєму святому» (пор. Пс. 71,8)*, адже тільки Бог може направити серце людини до правдивої молитви.

У п'ятій молитві, повторюються слова Господньої молитви: «*і не введи нас у спокусу, але визволь нас від злого» (Мт. 6, 13)* та додається «*і провидінням твоїм дай нам усе корисне*». Тобто, підкреслюється важливість не просто подолати спокусу, яка має стати місцем торжества Божої благодаті, але й отримати з скарбниці Божої любові все те, що може послужити нам на спасіння.

У шостій молитві, просимо: «*Згадай твої милості і ласки, відвідай нас у твоїй доброті і дай нам пройти й останок нинішнього дня вільним від різних затій лукавого, і збережи наше життя без напастувань, благодаттю Святого твого Духа» (пор. Пс. 25, 6)*. Разом із псалмопівцем, Церква апелює до історії Божої любові, де він неодноразово допомагав та спасав, а значить готовий зробити теж саме в історії нашого життя.

У сьомій молитві, міститься одне з центральних прохань Вечірні: «*Дай нам і решту* [дня] *непорочно докінчити перед святою твоєю славою і величати тебе одного і доброго, і людинолюбного Бога нашого*». Покладання на Бога не є виявом пасивності та безвідповідальності. Господь передає в наші руки усю ініціативу та відповідальність за вчинки, через які ми маємо можливість Його прославляти.

У восьмій молитві, сконцентровані важливі молитовні теми, які відображають структуру Вечірні: оспівування Бога-Творця у 103 псалмі: «*Ти все створіння мудро створив, відокремив світло від темряви і сонце поклав, щоб правити днем, а місяць і зорі, щоб володіли ніччю*», завдання Вечірні прославити Бога після денної праці: «*нас же грішних вчинив достойними і в теперішню годину стати перед твоїм обличчям, щоб тебе*

визнавати і принести тобі вечірнє славослов'я», прохання про прийняття молитви немов кадила, висловленого в перших стиха 140-го псалма: «*Направ, Людинолюбче, молитву нашу, немов кадило, перед тобою і прийми її, як благовонний запах*» та врешті, прохання про мирний і спокійний нічний відпочинок: «*Дай нам мирний цей вечір і близьку вже ніч… і дай сон, що його ти дарував на відпочинок нашій немічності, вільний від усякого маріння диявольського*».

Спільна назва цих молитов «світильні», може вказувати на те, що через них молільники ідуть у напрямку світла, яким є сам Христос: «*Я – світло світу. Хто йде за мною, не блукатиме у темряві, а матиме світло життя» (Ів. 8, 12)*. Недаремно, запалення світла під час виконання гімну «*Світло Тихе*», є одним з центральних обрядів сучасної Вечірні, символічною вказівкою на справжнє Світло нашого життя.

103 псалом

У переважній більшості випадків, псалмоспів, тобто співання псалмів на Вечірні, розпочинається із дуже урочистого за своїм характером 103-го псалма.

Насправді, цей псалом не завжди знаходився в актуальному місці Чину Вечірні. В традиції храму Св. Софії в Константинополі, псалом, яким починалася Вечірня був 85-й, натомість 103-й вводив літургійну асамблею у нічні молитовні чування. Під впливом традиції монастиря Св. Сави поблизу Єрусалиму, у IX ст., цей псалом займає сьогоднішнє місце у Вечірні.

103-й псалом постає як пісня прослави Бога Творця в особливий період історії Обраного народу, після їхнього виходу з Єгипетської неволі. В ментальності Ізраїля, цей вихід є немовби новим створення світу, «песахом», тобто переходом від смерті до життя. Ось чому, перша частина псалма повністю зосереджується на переспіві перших сторінок Святого Писання, де Господь творить всесвіт як єдину, органічно пов'язану між собою дійсність.

Безперечно, для глибшого розуміння псалма, потрібно знати, як євреї античності уявляли собі світ. Для них земля була плоскою, розміщеною на стовпах: «*5: Ти заснував землю на її підвалинах, не захитається по віки віків*». Під землею знаходилися води, звідки били джерела та утворювалися річки: «*10: Джерела посилаєш у ріки…*». Небо –

це міцно фіксовані води, у яких час від часу відкривалися віконечка, через які падав дощ: *«3: Ти розіп'яв, неначе намет, небо, ти збудував твої горниці* [гарні прибрані кімнати] *в водах»*, *«6:…понад горами стали води»*. Місяць та зорі були міцно зафіксовані, щоб позначати різні часові проміжки (доба, місяць) та вказувати на зміну пір року і свята: *«19: Ти створив місяць, щоб значити пори; сонце знає свій захід»*.

Дуже цікавим є 26 стих: *«Там кораблі проходять, є і левіятан, якого ти створив, щоб ним бавитися»*. Левіятан був грізним та страшним морським чудовиськом у близькосхідній мітології. Біблійний автор використовує цей образ, щоб показати всемогутність Бога, для якого левіятан не тільки не створює жодної загрози, але є немовби іграшкою, з яким він весело бавиться. Це чудовий приклад геніальності псалмічної поезії, де в короткій фразі передається дуже глибокий зміст.

Умовно, 103-й псалом можна поділити на дві частини: розповідь про створення світу (1-23) та споглядання Божої величі через творіння (24-35).

У другій частині, світ постає як відображення Божої мудрості, де все точно і правильно упорядковане, але через гріх зазнає дисгармонії. Ось чому псалмопівець просить: *«35: Хай грішники з землі щезнуть, і беззаконних більше хай не буде»*.

103-й псалом не тільки описує минулу Божу славу та мудрість, але виконує певну пророчу функцію. В цих рядках проглядається Боже Слово, тобто Христос, через якого і для якого повстає усе творіння, а завдання усунути грішників з посеред землі, Він досконало виконує через своє воплочення, смерть та воскресіння. Не силою чи зброєю, а любов'ю та прощенням, Ісус відновлює первозданну космічну гармонію створіння та інавгурує новий світ, Боже Царство.

Християнин покликаний прикластися до виявлення Божого спасіння у світі, до розбудови Божого Царства через працю над собою, та через творення гармонійної мережі стосунків в Церкві, яка і є відображенням Царства Божого на землі.

Для християн, перехід ізраїльського народу через Червоне море є подією-символом, яка вповні реалізується тільки у Воскресінні Ісуса, справжньому переходу від смерті до життя вічного.

Таким чином, початковий 103-й псалом, хоч і зосереджений на темі створення світу та прояву Божої величі через діло творіння, переносить молільників у новозавітню дійсність, в епоху воскресіння, яку ми

переживаємо тут і зараз. Христос є з нами, а значить гармонія світу, яка здається ідеалістичною, особливо у світлі сучасних воєнних подій, може знайти свою реалізацію в нашому житті, де Бог є Творцем, Владикою і царем.

Мирна єктенія

Мирна єктенія є одним з найдавніших елементів не тільки Вечірні, але й багатьох інших богослужінь, включно з Божественною Літургією.

Перші зразки єктенії знаходяться у Посланні єпископа Риму Климента до громади християн у Коринті (сучасна Греція), написаному у кінці I на початку II ст. Там є цілий ряд прохань, об'єднаних в єдиному тексті. У давнину існували єктенії, які складалися з 24 прохань. Згодом, кількість прохань зменшили до 12-ти, можливо, щоб кожне прохання було промовлене начебто в імені одного з 12-ти апостолів, а в кінці за посередництвом Пресвятої Богородиці. Змінюється і місце єктенії, яка початково знаходилася при кінці Вечірні, але вже з XI ст. займає своє сучасне розташування на початку богослужіння.

Слово «єктенія» походить від грецького слова «ектенес», що буквально означає «наполегливий, ревний». Очевидно, в християнському розумінні, цим словом почали позначати набір молитовних прохань, які необхідно промовляти з особливою старанністю. Назва «мирна», походить від першого прохання єктенії: *«У мирі Господеві помолімся»*. Часто її ще називають великою, адже вона складається з багатьох прохань.

Мирна єктенія – це оригінальний шедевр християнської молитви, адже її прохання є надзвичайно універсальними та обнімають широку гаму духовних і матеріальних потреб людини, яким ми часто не надаємо достатнього значення у приватній молитві.

Єктенія побудована у формі діалогу, де священнослужитель закликає до молитви, а Божий люд відповідає короткою медитативною формулою *«Господи, помилуй»*. Багаторазове повторення цього молитовного візвання, має на меті зосередити людський розум, піддатливий до розсіяння, на уважній та вдумливій молитві.

Єктенія розпочинається з молитовного налаштування літургійної асамблеї. Вірних закликають молитися у Божому мирі, тобто відкинути зайві думки та переживання. Відтак, молитовні прохання

зосереджуються на спасінні душ, на добробуті і єдності Церкви та на храмі і його молільниках. Всі ці теми є дуже важливими і вказують на необхідність дару єдності для Церкви, яка, хоч і складається з конкретних парафій та спільнот, проте об'єднується в одну єдину Вселенську Христову Церкву. Недаремно, одразу ж прохання фокусуються на ієрархії Церкви, тобто на єпископах, починаючи від Папи і завершуючи правлячим єпископом конкретної єпархії, адже вони мають місію бути гарантами єдності Церкви та точного передання апостольського навчання і місії посеред розбурханих вод світу. Оскільки, єпископи завжди шанувалися в Церкві як її головні провідники, у єктенії зберігається давнє шанобливе звертання до єпископа «кир», скорочення від «киріос», тобто пан, аналог сучасного звертання «владико».

Далі, прохання по своєрідній низхідній лінії охоплюють матеріальні потреби християн. Саме тому, слідують прошення про добру владу, народ, військо, село чи місто і країну. Відтак, священнослужитель закликає молитися за добре поліття, тобто сприятливі погодні умови для врожаю і за мирні часи.

У Мирній єктенії, Церква неначе добра матір огортає своїм молитовним заступництвом найрізноманітніші категорії людей: подорожуючих, полонених, хворих та страждаючих. Молиться вона і за нагальні потреби присутніх, щоб вони були охоронні та зміцнені Божою благодаттю.

На завершення, в останньому єктинійному проханні, молільники згадують Богородицю і всіх святих, разом з якими, поручають самих себе і один одного Христу.

Хоч Мирна єктенія є порівняно невеликим літургійним елементом, але глибина змісту не може не вражати християнина, який бажає молитися не тільки за свої особисті потреби, чи потреби своїх рідних і близьких, а в намірах Церкви, світу, народу та різних категорій потребуючих осіб. Таким чином, Мирна єктенія стає школою молитви, де християн усвідомлює себе, як заступник перед Господом у незчисленних потребах братів і сестер у вірі; вірним, який належить до Єдиної Христової Церкви, яка в різних формах діє, служить і прославляє Бога в усіх куточках світу.

Блажен муж

Кожної суботи вечором, а також під час багатьох свят на Вечірні співається особлива добірка з стихів перших псалмів Псалтиря, яку називають *«Блажен муж»*.

У богослужбовій традиції храму Св. Софії в Константинополі, Псалтир був поділений на 68 антифонів, які прочитувалися протягом тижня (6 антифонів на Вечірні і 6 на Утрені). *«Блажен муж»* – це перший антифон, яким розпочинався тижневий цикл читання Псалтиря.

Псалмічні стишки в антифоні, переплітаються з співом *«Алилуя»*, радісного візвання до Бога, яке походить з єврейської мови і означає «Хваліте Господа».

«Блажен муж, - алилуя - що за радою безбожних не ходить» (Пс 1, 1). Цим «блаженним мужем» у найвищому значенні цього слова є сам Христос. Саме його сповіщали пророки та проповідували апостоли як Праведного *(пор. Дія. 7, 52)*. Саме він, який є всесятим, з волі Отця зробився *«…гріхом, щоб ми стали Божою праведністю в ньому» (II Кор. 5, 21)*. Отож Псалтир розпочинається, продовжується і завершується, як суцільна молитва Ісуса.

«Бо Господь дбає про путь праведних, а путь безбожних загине» (Пс. 1, 6). Господь любить своїх дітей безмежною любов'ю, а тому, не зважаючи на життєві випробування і перипетії, веде їх дорогою праведності до вічного блаженства.

«Служіте Господеві в страсі і радуйтеся у тремтінні» (Пс. 2, 11). Відповіддю на Божу любов є *«острах Господній – початок мудрости» (Прип. 1, 7)*. Християни не бояться Бога, як караючого наглядача, яким він не є, а лякаються образити його беззастережну любов, якою він полюбив нас ще перед заснуванням світу *(пор. Еф. 1, 4-5)*.

«Блаженні всі, що на нього надіються» (Пс. 2, 12). Природньою відповіддю людини на любов є довіра, а значить надія на те, що той хто її любить не покине і не образить її. Християни не просто відповідають надією на Божу любов, але стають через це «блаженними» тобто щасливими в Бога.

«Воскресни, Господи, спаси мене, мій Боже» (Пс 3, 7). Християнська надія дозволяє уповати на Бога навіть в найважчих обставинах життя, адже ціллю надії є зустріч з Христом у воскресінні. Кожного суботнього вечора, Церква розпочинає новий літургійний день, Неділю, а тому оспівує причину святкування «Дня Господнього» – Воскресіння Христове.

«У Господа спасіння; і на твій народ – благословення твоє» (Пс. 3, 9). Завершується піснеспів *«Блажен муж»* твердженням про єдине джерело справжнього спасіння – Бога, який поширює свою любов на всі народи і проявляє її через благословення. Досвід життя християнина – це досвідчення дії Божої благодаті, його благословення у власному житті та в житті церковної спільноти.

Завершується антифон *«Блажен муж»* співом славослов'я, тобто прославою Пресвятої Трійці та дев'ятиразовим повторенням *«Алилуя»*, яке можна назвати приєднанням до хвали, яку дев'ять ангельських чинів возносять Богові.

Церковний устав, який регулює звершення богослужінь, передбачає, що в будні дні на місці *«Блажен муж»* має читатися серія псалмів. Цей припис походить з монашої традиції і не завжди виконується у парафіяльному служінні. Тим не менше, псалми залишаються фундаментальною частиною богослужінь добового кола.

Мала єктенія

Назва цієї єктенії вказує на те, що вона є скороченням Мирної єктенії, від якої вона запозичила всі прохання, а також виголос про єдність нашої молитви з молитвами святих і Богородиці.

Малі єктенії мають на меті не дозволити рецитуванню псалмів перетворитися на монотонну дію, а тому своєю появою змінюють тип молитви: від молитви псалмів до діалогічної молитви.

Останній виголос будь-якої єктенії оспівує Пресвяту Трійцю. Насправді, перед таким виголосом завжди була, а часто існує і сьогодні, молитва, яку молиться священник. У нашому конкретному випадку, завершальний виголос Малої єктенії: *«Бо твоя є влада і твоє царство, і сила, і слава, Отця, і Сина, і Святого Духа, нині і повсякчас, і на віки віків»*, складений на основі слів із видіння пророка Даниїла про Сина Людського: *«І дано йому владу, славу й царство, і всі народи, племена та язики йому служили. Влада його – влада вічна, що не минеться, і царство його не занепаде ніколи» (Дан. 7, 14)*. Отож, молільники оспівують Боже Царство, яке інавгурував Христос через своє воплочення, смерть та воскресіння. Відповідаючи на цей виголос *«Амінь»*, тобто «нехай так буде», літургійна асамблея висловлює надію, що пасхальне Таїнство Христа, його Царство, зреалізується *«як на Небі, так і на землі»*.

140 псалом

140-й псалом «*Господи, взиваю я до тебе, вислухай мене*», належить до найдавніших літургійних елементів Вечірні у всіх християнських обрядах.

З VIII ст. окрім 140-го, у візантійському обряді співаються також 141-й, 129-й та 116-й псалми.

В дуже багатьох випадках, богослужіння не використовують стихи псалмів у їхньому порядку зафіксованому у Біблії, але представляють їх у певному опрацюванні. Так, у початкових стихах 140-го псалма на Вечірні, стих «*Вислухай мене, Господи*», багаторазово повторюється. Таким чином, укладачі намагалися підкреслити благальний характер вечірньої молитви. Вислів «*Вислухай мене, Господи*», у єврейському оригіналі псалмів – це візвання дитини до батька про допомогу. Отож, 140-й псалом вводить молільники в обійми люблячого Батька, завжди готового прийти на поміч.

«Господи, взиваю я до тебе, вислухай мене. Вислухай мене, Господи. Господи, взиваю я до тебе, вислухай мене. Почуй голос моління мого, коли взиваю до тебе. Вислухай мене, Господи. Нехай піднесеться молитва моя, мов кадило перед тобою; підношення рук моїх, як жертва вечірня. Вислухай мене, Господи» (пор. Пс. 141, 1-2).

Текст псалма порівнює молитву до кадильного диму, який підноситься увись. Саме тому, під час співання цих слів, відбувається обряд кадження. Зазвичай, кадження пов'язане з найважливішими моментами богослужіння і має на меті належно підготувати молитовний простір для Божої присутності у пахощах ладану. Священнослужить обкаджує не тільки престіл, який вказує на наявність Бога в Слові (Євангеліє на престолі) та Жертві (звершення Євхаристії та зберігання Святих Дарів на престолі), але й ікони, які через художнє мистецтво виявляють присутність Бога і святих у Церкві, а також і молільників, які є образом і подобою Бога.

Псалми – це неперевершена школа молитви, адже вони виловлюють повну довіру та відвертість псалмоспівця перед Богом. У них можна знайти всю гаму людських почуттів: від великої радості, піднесення та захоплення до смутку, болю і суму. Саме тому, окрім літературно-історичного та богословського пояснення псалмів, є дуже

важливими особисті розважання над окремими стихами, які в різні періоди та в різних обставинах життя християнина, можуть стати надійною духовною розрадою, підтримкою та поживою для віри.

Завершується чотирипсалміє найкоротшим з псалмів, 117-тим, який складається всього з двох стихів: *«Хваліте Господа всі народи! Прославляйте його всі люди! Велике бо до нас його милосердя, і вірність Господа повіки»*. Цей псалом співали паломники, під проводом старозавітніх священників, піднімаючись по сходах до Єрусалимського храму. У Вечірні, 117-й псалом прослави є відповіддю літургійної асамблеї на дар нового дня, який добігаючи до кінця відкривається на інший день, новий Божий дар, нову можливість досвідчити та поділитися досвідом Його любові з ближніми.

Для Бога не існує проклятих чи виключених з його любові людей. Тільки сама людина, може добровільно відійти від нього, відмовляючись бути його дитиною. Тож заклик: *«Хваліте Господа всі народи! Прославляйте його всі люди!»* може стати молитвою за тих осіб, які ще не зазнали досвіду Божої присутності, опіки, прощення та милосердя. Християни звершують свою молитву з надією на повне торжество Божої любові, навіть, якщо навколо світ залишається заклопотаним тільки своїми справами. Церква предстоїть у молитві, бо бажає відповісти прославою на поклик свого Возлюбленого Жениха – Христа.

Стихири

На завершення читання псалмів, вони переплітаються з стихирами, які по суті є своєрідними тропарями, що отримали свою назву від псалмічних стихів, оскільки виконуються одразу після заспівання стиха.

Причиною виникнення стихир були переш за все єресі, адже ті, хто поширювали фальшиву науку про Пресвяту Трійцю чи Ісуса, вдавалися до написання стихир, оспівуючи в них своє неправильне вчення. Тож протидіючи їм, Церква вдалася до складання власних стихир, у яких висловлюються правди віри. Справжній розквіт написання стихир пов'язаний з розвитком Церковного календаря, у якому, починаючи з IV ст. з'являються дедалі більше свят. Для наповнення святкових богослужінь змістовними текстами і укладалися стихири. Головними

центрами їхнього створення був монастир св. Теодора Студита в Константинополі та монастир св. Сави Освяченого поблизу Єрусалиму.

Стихири – це молитви одягненні в поетично-музичні шати. Часто, вони є переспівами біблійних текстів. В них можна знайти глибокі духовні переживання, адже стихири укладалися не просто як красива поезія, а як вислів, вираження досвіду дії Бога у житті.

У візантійському обряді існує дуже багато стихир, які об'єднуються в окремі богослужбові книги. Розглянемо деякі стихири, які співаються на Вечірні з суботи на неділю, і оспівують воскресіння Христове. Оскільки вони співаються після 140-го псалма, то їх зазвичай називають стихирами на «*Господи взиваю*».

«*Вечірні наші молитви прийми, святий Господи, і дай нам відпущення гріхів, ти бо єдиний у світі появив воскресіння*». Це одна з найдавніших стихир. У цьому короткому за обсягом, але багатому за змістом тексті, кожний християнин може віднайти не тільки фундаментальні правди віри, але й місце для власного молитовного взивання. Оскільки Христос – це єдиний правдивий Спаситель, який через хрест і воскресіння відкрив нам дорогу повернення в обійми люблячого Отця, то ми можемо із сміливістю просити, як про відпущення гріхів, так і про прийняття нашої молитви.

«*Оспівуймо з Отцем його безначальне і споконвічне Слово, що невимовно вийшло з дівичого лона, і хрест, і смерть добровільно прийняло та й воскресло у славі, промовляючи йому: Господи, - життя подателю, Спасителю душ наших, – слава тобі!*» Ця стихира належить до типу так званих хресто-воскресних, адже поєднує в собі розповідь про страждання і воскресіння Ісуса, які становлять одне єдине Пасхальне Таїнство. Автор покликається на перший розділ Євангелія від Івана та оспівує Отця, разом із його споконвічним Сином-Словом. Відтак, у короткій фразі відкривається вся історія спасіння у Христі, його воплочення, смерть та воскресіння. Завершується стихира молитовним закликом прослави: «*Господи, – життя подателю, Спасителю душ наших, – слава тобі!*»

«*Твоє воскресіння з мертвих славословимо, Христе, бо ним ти визволив рід Адама від адської муки і, як Бог, дав ти світові життя вічне і велику милість*». Стихира зосереджує увагу на універсальності спасіння, яке стосується цілого людського роду, що в Адамі згрішив, але в Новому Адамі, Христі, є відкуплений, визволений від гріха. Незважаючи на свою лаконічність, стихира пропонує багато інших тем, які можуть стати

предметом розважань молільників: прославу Христового воскресіння, визволення від адських мук, дарування світові життя та благодатей, всемогутність Бога у його любові.

Оскільки, доволі часто, стихири містять важливий догматичний зміст, тобто оспівують правди віри, вони вимагають уважного читання та розважання. Стихири які призначені для свят оспівують спасительні події чи окремі епізоди з життя святого чи святої опираючись на розповіді про них, або вдаючись до апокрифічних творів. Саме тому, бажано, щоб молільники слідкували за текстами стихир під час богослужінь, а за можливості використовували їхні тексти для приватного духовного розважання. Перед богослужінням, не менш важливо ознайомитися з життям святого чи історією свята, яке вшановується, адже це допомагає краще зрозуміти зміст стихир.

Вищенаведені пояснення стихир можуть служити зразком розважаннями над молитовними текстами, які входять до богослужбової скарбниці Церкви і не втрачають своєї актуальності, позаяк передають духовний та богословський досвід, який розділяють усі покоління християн.

Світло Тихе

Образ світла, який тісно пов'язаний з вогнем, належить до так званих архетипів, тобто найважливіших символів, які належать до людського досвіду. Перше відкриття новонародженої дитини – це чергування світла і темряви. При чому, світло асоціюється з чимось позитивним: рідні перебувають близько, беруть дитину на руки, опікуються нею, а темрява з чимось негативним: нікого немає поруч, ніхто не опікується дитиною. Цей же досвід є одним з перших в історії цілого людства, тож не дивно, що Святе Писання розпочинається з розповіді про відділення світла та темряви: *«І сказав Бог: "Нехай буде світло!" І настало світло. І побачив Бог світло, що воно добре та й відділив Бог світло від темряви (Бут. 1, 3-4).* Христос називає себе світлом *(пор. Ів. 8,12; 9,5).*

Обряд запалення світла у поєднанні з молитвою відомий в Церкві вже з перших століть. Особливого значення він набув у храмі Воскресіння Христового в Єрусалимі, де єпископ заходив у печеру гробу Господнього, молився, а відтак запалював свічку від постійно горіючої

лампадки і виносив його для молільників, які були зібрані у храмі. З цього обряду виник чин «сходження благодатного вогню», який повторюється щороку у Велику Суботу. Цей чин повипливав на формування світильних обрядів сучасної Вечірні.

Душпастир, порадившись з головою місцевої літургійної комісії, міг би практикувати обряд винесення світла із святилища, через запалену свічку, від якої усі молільники запалювали б свої свічки, як символ приходу Христа у світ.

В актуальній літургійній практиці візантійського обряду, під час співу гумну «*Світло тихе*», у храмі запалюють усе світло. Це центральний момент Вечірні, своєрідна кульмінація, яка вказує на Таїнство приходу Бога. Ісус воплотився. Тобто божественне світло увійшло у темряву гріха світу та просвітило її. Боже світло увірвалося в темряву людського існування, яке без дару спасіння дарованого у Христі, було б приречене на вічні марні пошуки єдності з Богом.

Отож, коли увесь світ іде на спочинок після праці виснажливого дня, Церква не відпочиває, а чуває та оспівує прихід Світла-Христа. Це також одна із причин, чому літургійний день розпочинається з вечора. Це вказівка на парадокс християнської віри: Ісус помирає, щоб жити і дарувати нам життя, – фізичний день завершується, але одразу починається літургійний день, тобто нова дійсність воскресіння Христового, де фізичний час втрачає своє значення.

Гімн «*Світло тихе*» належить до найстарішої літургійно-поетичної спадщини Церкви. Він наскільки давній, що вже св. Василій Великий, який жив у IV ст., стверджував, що ніхто не пам'ятає автора цього піснеспіву. Складається «*Світло тихе*» з трьох частин:

I. «*Світло тихе святої слави, безсмертного Отця небесного, святого, блаженного, Ісусе Христе!*» Це прослава Ісуса який є «*світло від світла*», тобто правдивим Богом як і Бог Отець. Ісус названий «*світлом тихим*», адже євангельський заклик «*Любіть ворогів ваших, добро чиніте тим, які вас ненавидять, благословляйте тих, які вас проклинають, моліться за тих, що вас зневажають. (Лук. 6, 27-28)* – це опис стилю життя самого Христа, тихого світла, який не агресією, а любов'ю і прощенням, лікує гріховні зранення людини. Такою ж має бути життя християн.

II. «*Доживши до заходу сонця, бачивши світло вечірнє, славимо Отця, і Сина, і Святого Духа – Бога*». Основна ціль Вечірні – це прославлення Бога та висловлення йому подяки за прожитий день. Підкреслення

триєдиності Бога, як Бога Отця, Сина і Духа Святого, це наголос на спільнотності Господа – зразка для життя у будь-якій спільноті, зокрема в сім'ї та Церкві, де не егоїстичне «я», а запрошуюче до єдності «ми», є способом поширення Божого Царства на землі.

III. «*Достойно є повсякчас прославляти тебе голосами побожними, Сину Божий, що життя даєш усьому світу; тому світ увесь славить тебе*». Життя – це також один з найважливіших архетипів. Хоче це слово дуже часто використовується і через це частково втратило свій глибинний сенс, в обставинах страждань, людина починає дуже гостро відчувати цінність власного життя і життя близьких людей. Бог є життєдавцем у найглибшому значенні цього слова. Тож прослава Бога – це не штучне примушування себе до здійснення релігійних обрядів, а спонтанна дія, відповідь людини на дар життя туземного та вічного, джерелом якого є Пресвята Трійця.

На Великій Вечірні спів гімну «*Світло тихе*», супроводжується входом священнослужителів до святилища. Вхід у візантійській традиції не тільки підкреслює урочистість моменту, але вказує на важливу зміну. На Вечірні – це виявлення приходу Ісуса, який завжди невидимо молиться і перебуває із громадою своїх учнів, що зібранні в Його ім'я, щоб вознести славу Богові Отцеві у Святому Дусі.

Під час входу священник молиться: «*Добрий Людинолюбний Царю, що все благословляєш! Молимось тобі наполегливо, серцем сокрушеним і духом смиренним: Благослови наші входи і виходи, Христе, істинний Боже наш. Бо прихід твій і вознесіння, і пожиття з людьми завжди благословенне: нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь*». Отож, вхід є знаком приходу Бога до людини, виявленням його бажання розділити життя людства, вписатися в історію та крокувати поруч із своїм створінням стежками світу, позначеними найрізноманітнішими випробуваннями.

Прокімен

Слово прокімен, як і більшість літургійних термінів візантійського обряду, походить з грецької мови і дослівно означає «те що передує». В богослужбовому контексті – це вказує на основну функцію прокімена – випереджувати читання з Святого Письма та готувати молільників до нього. Інколи, так як це є на Вечірні у буднях, прокімен не пов'язаний з біблійними читаннями.

Прокімен – це вибрані стишки зі Святого Письма, як правило з книги Псалмів, де один стих співається на особливу мелодію, а інші служать як стишки для рецитування між співом основного стиха. В прокімені можна відшукати короткий біблійний опис свята яке святкується, чи ціль богослужіння яке служиться.

Розглянемо до прикладу прокімен, який співається у недільній Вечірні, тобто в суботу вечором:

«*Господь царює, у велич він зодягнувся. Стих: Вдягнувсь Господь у силу і опоясався. Стих: Бо він утвердив вселенну, і вона не захитається. Стих: Домові твоєму, Господи, належить святість на довгі літа*». Взятий цей прокімен із 93 псалма, який в давнину юдеї співали у синагозі в суботу. Християни прочитували цей псалом у світлі пасхального таїнства, тому царювання і одягання Бога у велич – це момент його хресної смерті та воскресіння, які є невіддільно між собою пов'язані. Утвердження вселенної, яке оспівується у псалмі, це не тільки створення світу, але і його перетворення у світлі воскресіння Ісуса. Це преображення всього сотворіння, яке є відкуплене і яке через людину покликане прийняти дар нового творіння *(пор. Одкр. 21, 5)*.

Прокімен супроводжується виголосами священнослужителів: «*Мир всім. Премудрість, будьмо уважні!*». У давнину, кожний з цих виголосів мав своє практичне значення. «*Мир всім*» – це привітання священника чи єпископа з громадою молільників. «*Премудрість*» – це загострення уваги на присутність та важливість Святого Письма, уривок чи стишок якого має прозвучати. Через Боже Слово промовляє сам Господь, який є найбільшою мудрістю, в українській мові «Премудрістю». І наостанок, «*Будьмо уважні*» – це заклик до максимальної тиші в храмі, щоб могти чути і розважати над Божим Словом.

Проголошення Божого Слова

На Великій Вечірні, тобто в навечір'я свят, читаються три уривки із Святого Письма, зазвичай Старого Завіту.

Окрім монашої традиції Єгипту, щоденне читання Біблії під час Вечірні не є притаманне східним літургійним обрядам. Це пов'язано з тим, що у давнину існували окремі навчальні чини, де читання і пояснення Святого Письма знаходилося у центрі уваги літургійної

асамблеї. Згодом, ці чини увійшли до складу богослужінь, основна мета яких була і залишається єдиною – прослава Бога.

Читання Божого Слова на Вечірні – це спосіб занурити молільників в розповіді історії спасіння, де багато подій були наперед провіщенні пророками, чи пророчими знаками. Оскільки Святе Писання написане в Церкві і для Церкви, то його природнім і привілейованим місцем проголошення є саме літургійна асамблея. Навіть якщо на Вечірні не передбачено місця для катехизи-пояснення прочитаних уривків, це не забороняє нам віднаходити у самому проголошенні Божого Слова духовну поживу для кращого пережиття того чи іншого свята.

До прикладу, для багатьох богородичних свят, Церква приписує проголошувати на Вечірні уривок з книги Буття, де розповідається про чудесне видіння Яковом драбини, що спустилася з Неба і по якій ангели сходили і восходили *(Бт. 28, 10-17)*. Очевидно, що драбина вказує на Богородицю, через яку Небо, тобто Бог, з'єдналося з землею, тобто людством. Божа обітниця про численне потомство та благословення для Якова, повністю реалізується у події народження та життя Пресвятої Богородиці, яка подарувала світові Божого Сина, а через нього ми усі стали братами і сестрами в спільноті нового Ізраїлю, тобто у Церкві.

Біблійні читання приписані для Вечірні, можуть бути доброю нагодою для проведення *lectio divina*, українською «божественне читання», тобто розпізнання Господньої волі у світлі Божого Слова. Бажано, проводити роздуми та ділення Божим Словом під проводом священника, або спільно з належно підготовленою для цього особою, щоб не вийти за рамки традиції Церкви і не піддатися спокусі індивідуалістичного та неправильного трактування Святого Письма. Оскільки, Біблія зароджується в Церкві, і є натхнена тим самим Святим Духом який її провадить крізь земну історію, спільне читання Святого Письма, а інколи прохання звернене до священника про пояснення важких для зрозуміння уривків, є важливими елементами для коректного сприйняття та реалізації Божого Слова у нашому житті.

Єктенії

Невід'ємним елементом Вечірні є дві єктенії: Сугубна та Просительна. Вони становлять собою третій етап молитви Вечірні: після прослави і подяки розпочинаються прохання. Тобто тільки після возвеличення Бога, починають висловлюватися прохання. Ось чому ці єктенії знаходяться ближче до завершення Вечірні. З цієї ж причини, у давнину, Мирна єктенія також розташовувалася на цьому місці у складі інших єктеній.

Назва «сугубна» є церковнослов'янською і означає «усильна», «наполеглива», адже у цій єктенії на більшість прохань вірні відповідають трьохразовим *«Господи, помилуй»*. Окрім молитви за церковну та світську владу, єктенійні прохання враховують особисті потреби кожного присутнього молільника, а відтак усіх *«православних християн»*. Це останнє визначення може викликати певне непорозуміння, позаяк в контексті міжконфесійних суперечок минулого, таке поминання ймовірно здається дивним. Насправді, вираз *«православних християн»* з'являється в грецьких рукописах у XVI ст., а вже на початку наступного століття св. Йосафат Кунцевич вводить його до тексту Божественної Літургії. Оригінальне значення цієї фрази – це підкреслення правильності віри, яку сповідують молільники, а не конфесійна приналежність, адже сам термін «православний», почали вживати ще за довго до конфесійних суперечок, з V ст., на означення тих християн, які приймали правдиве навчання Церкви.

Наступна єктенія називається Просительною, через те, що вона складається з цілого ряду прошень, на які вірні відповідають *«Подай, Господи»*. Більшість з цих єктенійних прохань зустрічаються в *Апостольських Конституціях*, ранньохристиянському документі V-го ст. Ця єктенія розміщується ближче до кінця Вечірні, позаяк має на меті випросити в Бога для молільників усіх необхідних благодатей, щоб гідно звершувати християнське життя поза мурами храму.

Прохання про *«ангела миру»* належить до одних з найстаріших в літургійній традиції Церкви. Дехто навіть вважає, що Ангелом миру є названий сам Христос, і саме про його присутність в нашому житті священнослужитель закликає молитися вірних.

Особливо важливою є молитва, яку священник молиться після виголосу *«Голови ваші перед Господом схиліть»*. У давнину, усі богослужіння завершувалися головоприклонною молитвою під час якої

єпископ простягав свої руки над молільниками і випрошував у Бога благодатей для своєї пастви. Один з варіантів такої молитви зберігся в сучасній Вечірні саме в складі Просительної єктенії. Ось її текст: *«Господи, Боже наш, що прихилив небо і зійшов на спасіння людського роду! Зглянься на слуг твоїх і на спадкоємство твоє, бо перед тобою, страшним і людинолюбним Суддею, слуги твої схилили свої голови і зігнули свої шиї, не від людей очікуючи допомоги, але на твою надіючись милість і твого очікуючи спасіння; тож оберігай їх повсякчасно, і в цей вечір, і в прийдешню ніч збережи від усякого ворога, і від будь-якого зазіхання диявольського, і від думок марних, і спогадів лукавих. Нехай буде влада царства твого благословенна і дуже прославлена: Отця, і Сина, і Святого Духа, нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь»*. У цій молитві дуже яскраво відображається сила заступництва, яка є характерною рисою християнських молінь. Священнослужитель заступається перед Богом за повірених його опіці вірних, випрошуючи для молільників захисту *«від будь-якого зазіхання диявольського»*.

Кожен християн може бути молитовним заступником перед Богом у різних проханнях братів і сестер у Христі. Вечірня, через свої Сугубну та Просительну єктенії залишається відкритою на особисті прохання вірних, які єднаються у єдиному хорі молитовних взивань до Господа через служіння богослужінь добового кола.

Сподоби Господи

Піснеспів *«Сподоби Господи»* знаходиться у Вечірні між двома єктеніями: Сугубною та Просительною. Окрім першого стиха гімну та заключного славослов'я Пресвятій Трійці, всі інші стишки мають біблійне походження.

«Сподоби, Господи, цього вечора без гріха зберегтися нам». Гріх – це те, що руйнує наші відносини з Богом. Тож молитва Церкви про збереження від гріха – це визнання факту неспроможності долати гріх тільки людськими силами, і необхідність у спасительній любові Бога, який здатний вилікувати людину від духовної недуги – гріховності.

«Благословенний ти, Господи, Боже отців наших, і хвальне і прославлене ім'я твоє навіки. Амінь» (пор. Дан. 3, 26). Прослава Бога – це не тільки особистий досвід його любові, але сприйняття досвіду наших попередників, усіх генерацій християн. Тому Бог є Батьком наших отців, а наше прославлення опирається на досвід попередників.

«Нехай буде, Господи, милість твоя на нас, бо ми надіємось на тебе» (пор. Пс. 33, 22). В основі будь якої діяльності християнина є надія на Боже милосердя. Це дозволяє учням Ісуса не впадати в спокусу перфекціонізму, але віддано та з усіх сил служити Богові, залишаючи те, що не залежить від нас і не може бути нами контрольоване, – Божій любові та його святому Провидінню.

«Благословенний ти, Господи, навчи мене установ твоїх» (пор. Пс. 119, 12). Прохання про навчання Божого Закону, це відкритість на прийняття Божої педагогіки в повсякденні нашого життя. Кожного дня, християнин має багато нагод, щоб розпізнавати Божий Закон у виборах на користь розбудови Божого Царства на землі. Світильником і мірилом будь-якого вибору має служити Боже Слово пояснене та інтерпретоване Церквою.

«Благословенний ти, Владико, врозуми мене установами твоїми» (пор. Пс. 119, 26). Божий Закон не тільки дається пізнатися, він ще й врозумляє, тобто доводить до розуму, до притомності. Багато сучасних псевдоцінностей у світлі Божого Закону виявляються антираціональними, тобто такими, що перечать самій природі людини.

«Благословенний ти, Святий, просвіти мене установами твоїми» (пор. Пс. 119, 135). Врешті, Божий Закон освітлює дорогу християнина. Щоб не згубитися посеред різних ідеологій та пропозицій з боку світу, варто дивитися на них тільки у світлі Божого Слова. Це надійний орієнтир у будь-яких ситуаціях.

Господь, Владика та Святий – це імена Осіб Пресвятої Трійці, яка є джерелом Божого та природнього закону вписаного у серці людини.

«Господи, милість твоя повіки, не покидай діло рук твоїх» (пор. Пс. 138, 8). Розуміння, що Божа любов є вічною та незрадливою, допомагає християнину почуватися в безпеці Божого захисту. Прохання про опіку над створінням, це не тільки молитва до Бога, але й готовність співпрацювати з Творцем у справі розумного використання створеного світу та його благ.

«Тобі належить хвала, тобі належить пісня. Тобі належить слава» (пор. Пс. 65, 2). Хвала, пісня і слава – це вияви людської вдячності Богу, який безкорисливо спасає та любить. Відповідь людини – це прославлення Бога через молитву і власне життя.

«Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь». Як і багато інших молитов, гімн завершується прославою Пресвятої Трійці – джерела життя як такого.

Гімн *«Сподоби Господи»* належить до найдавніших літургійних елементів. Він входить до складу більшого за обсягом *«Славослов'я»* і зустрічається в інших богослужіннях. Він є одним із зразків давніх молитов Церкви, де за допомогою поєднання різних біблійних стихів, утворився цілісний піснеспів – гімн прослави, подяки та прохання.

Литія

В навечір'я святкування деяких святих та великих свят, до складу Вечірні входить Литія. Походить ця назва від грецького слова «літе», яке означає «молитва». Цим словом окреслювали цілонічні молитовні процесійні чування, на яких молільники прямували до святих місць: храмів побудованих на місці особливих подій з історії спасіння чи на гробах мучеників, і співали псалми, духовні гімни та читали уривки із Святого Письма. В монашій традиції, цілонічні чування характеризувалися читанням Псалтиря. Відомості про такі молитовні процесійні та монаші чування походять ще з IV ст. Згодом, в богослужбовій практиці величні литійні (тобто молитовні) процесії скоротилися до мурів храму, а тому стали недовгими.

В сучасній Великій Вечірні з Литією, остання складається з двох довгих єктеній у вигляді молитви, із стихир та з обряду благословення хлібів, пшениці, вина і олії.

Розпочинається Литія співом особливих стихир, які так і називаються «литійними». В них оспівується свято та випрошується у Господа *«великої милості»*, тобто прихильної, доброзичливої любові до свого творіння. Самозрозуміло, що Бог любить все творіння і зокрема людину, не зважаючи на те, чи людина просить про його допомогу. Отож прохання про Божу любов, не потрібно розуміти, як намагання переконати Бога «краще до нас ставитися», а є радше мольбою про спроможність, все більше і більше досвідчувати у власному житті Божу милість, яка з огляду на гріх, може так і не торкнутися серця людини.

Дві наступні єктенії у формі молитви, були упорядковані київським митрополитом Петром Могилою у XVIII ст.

Перша єктенія розпочинається словами 27-го псалма *(9): «Спаси, Боже, людей твоїх, і благослови спадкоємство твоє»*, а відтак, слідує перелік усіх святих, починаючи від Богородиці і завершуючи святим, якого Церква вшановує у цей конкретний день.

Святі не є напівбогами, але такими ж людьми, як і ми. Вони змогли відповісти Богові «так» на його заклик до святості закладений у Таїнстві Хрещення і звернутий до кожного християнина. Тож молитва до святих – це прохання про їхнє заступництвом перед Богом, а не молитва, яка спрямована виключно та особисто до них.

Назва подібного молитовного переліку святих у латинській традиції, розділяє корінь грецької назви «литія» і називається «літанією».

Завершується єктенія 12-тиразовим співом *«Господи, помилуй»*, що підкреслює наполегливість молільників у їхньому проханні до Бога за посередництвом святих.

Друга єктенія, обіймає собою широкий спектр прохань, починаючи від церковної ієрархії і завершуючи різними категоріями осіб, які потребують особливої Божої допомоги. Відповіддю літургійної асамблеї на цю молитву є також 12-тиразове співане повторення *«Господи, помилуй»*, але давньогрецькою мовою *«Кирієє, елейсон»*. Це пов'язано з тим, що християнство у Київську Русь прийшло з Візантії, а перші київські митрополити були греками, отож, деякі грецькі молитовні вислови і до сьогодні збереглися в наших богослужіннях.

Після двох єктеній слідує головоприклонна молитва, під час якої, згідно давніх церковних уставів, молільники вклякали: *«Владико многомилостивий, Господи Ісусе Христе, Боже наш! Молитвами пречистої Владичиці нашої Богородиці і Вседіви Марії (якої празник... світло звершуємо), і святого (ім'я, якого є храм) і святого (ім'я, якого є день) і всіх святих, – приємну вчини молитву нашу, даруй нам прощення гріхів наших, покрий нас ласкою своєю, віджени від нас усякого ворога й супротивника. Втихомир наше життя, Господи, помилуй нас і світ твій і спаси душі наші, як благий і людинолюбний»*.

Особливо цінним, є прохання про приємність молитви. Церква намагається одягнути молитву в якнайкращі шати людського мистецтва. Ось тому, наша молитва є співаною, а літургійний простір та ризи священнослужителів такими красивими. Це ніщо інше, як людський

вияв пошани до Бога, якому личить возносити не просто молитву, а приємну молитву.

Під час співу литійних стихир, відбувається кадження та похід священника і вірних до притвору, тобто ближче до виходу храму, а після завершення єктеній, похід здійснюється у зворотному напрямку, до святилища. Це не тільки залишок від давніх молитовних нічних процесій: звідси і свічки, які роздають молільникам, але й символічний рух на Схід, у бік святилища, у напрямку до гробу Христового де немає більше смерті, але постає Життя вічне.

Завершується Литія молитвою благословення хлібів та вина, якими в давнину молільники підкріплювалися під час цілонічних чувань, олії, якою помазувалися на оздоровлення та пшениці, яку могли роздавати бідним, або ж використовували для посіву.

Порадившись з головою місцевої літургійної комісії, душпастир міг би відновити обряд роздачі вірним порізаних на шматочки та политих благословенним вином просфор, як відновлення давньої традиції підкріплення молільників, особливо під час нічних чувань.

Відтак, співають 33-й псалом, який є псалом вдячності, адже виконувався колись під час принесення подячного жертвоприношення в Єрусалимському храмі.

Стихири на стиховні

У будні та святкові дні, на Вечірні завжди співають стихири на стиховні. Їхня назва пов'язана з фіксованими стихами з псалмів, які переплітаються із стихирами.

На Вечірні у будні, ці стишки взяті із 123-го псалма:

«До тебе я підношу мої очі, до тебе, що живеш на небі. Як очі слуг на руки свого пана і як очі слугині – на руки своєї господині, так очі наші дивляться на Господа, Бога нашого, поки не змилосердиться над нами». Визнання Бога Владикою і Паном власного життя, належить мабуть до найвищої мудрості, адже допомагає людині уникнути спокуси самопроголошення себе богом свого життя. Визнання Бога вимагає смиренності, а смиренність допомагає людині пізнавати правду про себе саму, щоб не впасти ані у відчай, ані в гординю.

«Помилуй нас, Господи, помилуй нас, бо надто ми наситилися зневаги. Надто наситилася душа наша глузування ситих, зневаги гордих». Тільки Бог

здатен по справжньому оцінити, любити та захоплюватися кожною людиною. Це переконання допомагає християнину не надавати надмірної ваги критицизму та осудженню, з якими можна зустрітися у повсякденному житті.

Щодо змісту стихир, то вони доволі схожі до стихир на «*Господи взиваю*», а отже можуть бути доброю духовною поживою для молільників, які бажають висловити перед Богом вдячність за дар спасіння в Христі.

Нині відпускаєш

Ще один цілком біблійний піснеспів «*Нині відпускаєш*» походить з відомого уривку євангелія від Луки (2, 29-32) про зустріч праведного Симеона з сорокаденним немовлям Ісусом, якого Пресвята Богородиця та св. Йосиф принесли до Єрусалимського храму. Взявши Ісуса на руки, Симеон промовив: «*Нині відпускаєш слугу твого, Владико, за твоїм словом у мирі. Бо побачили очі мої спасіння твоє; Що приготував ти перед усіма народами; Світло на просвіту поганам, і славу люду твого, Ізраїля*».

Знаменно, що такі глибокі слова розпізнання Божого Сина в маленькій дитині, а також готовність відійти до Господа, бачачи перед собою гарантію спасіння, – самого Спасителя, ввійшли до складу Вечірні з давніх часів. Мабуть, це пов'язано з оспівуванням великої надії, якою просякнутий гімн «*Нині відпускає*». Симеон не відходить в небуття, він не сходить до царства мертвих шеолу, щоб перебувати там вічно, але щоб бути першим благовісником Євангелія, доброї звістки про спасіння. Людство відтепер має не якусь мниму надію, а остаточну певність спасіння. Смерть в Христі стає початком вічного життя.

Тема Бога як Владика, як Світла і як Спасителя людського роду, гармонійно та лаконічно вписуються в рамках цього піснеспіву визнання віри праведного Симеона. Це чудовий підсумок вечірнього богослужіння, через яке християни покладають всю надію на Бога не тільки в осяжному майбутньому, але й за межею смерті, яка не є кінцем, а продовженням життя у Христі, якого християни пізнають і досвідчують на землі.

Початок звичайний

Після Симеонової пісні, знову повторюється Початок звичайний, який починається з *Трисвятого*. Насправді, це не є повторення, але відгомін найдавнішої традиції, за якою молитва *«Отче наш»* знаходилася ближче до завершення богослужіння. Оскільки, навколо цієї молитви, з часом розбудувалася ціла система інших молитов, що становлять сучасний Початок звичайний, то коли *«Отче наш»* у IX ст. почали молитися на початку Вечірні, разом з ним, повторювали й інші молитви, які були характерні для кінцевої частини богослужіння.

Повторення цього блоку молитов, наводить на думку циклічності та безкінечності молитви Церкви. Хоч Вечірня і добігає до свого завершення, як одне з богослужінь добового кола, молитва Церква ніколи не стихає і не закінчується. В різних куточках світу, в різних обставинах: церков, монастирів, лікарень, приватних помешкань, в'язниць, полів та навіть воєнних фронтів, – молитва Церкви лунає. Таким чином, повторення Початку звичайного, це наче новий початок, який провадить до розв'язки, але ніколи не веде до кінця. Оскільки Бог є безконечний, то і слава яку йому возносять на землі і на Небі немає кінця.

Тропарі

Слово тропар, означає «лад», «наспів» або «мелодія». Однак існує й інше трактування значення цього терміну, він може означати «трофей», адже тропар – це літургійний піснеспів, своєрідна стихира, яка оспівує свято чи святого, як переможця у духовній боротьбі, у випадку святої особи, чи оповідає про перемогу над гріхом та смертю в межах певної події в історії спасіння, у випадку свята. Виник цей літургійний піснеспів у константинопольській традиції храму св. Софії.

Початково, тропарі були дуже короткими і використовувалися як повторювальні приспіви до псалмів. До прикладу, всім знаний з Божественної Літургії приспів антифону: *«Молитвами Богородиці, Спасе, спаси нас»* – це один з найдавніших тропарів.

Тропар допомагає у лаконічний спосіб об'єднати та оспівати найважливіші характеристики події чи святого, які літургійно вшановуються.

Наведемо, як приклад, тропар свята Преображення Господнього: «*Переобразився Ти на горі, Христе Боже, показавши ученикам Твоїм славу Твою, скільки змогли. Нехай засяє і нам, грішним, світло Твоє повсякчасне, молитвами Богородиці, Світлодавче, слава Тобі*». У відносно короткому тексті є висловлена суть свята, Господь преображається перед учнями, щоб показати їм свою Божественну славу, тобто дає їм зрозуміти що Він Бог, а значить, все що з ним станеться у майбутньому, може трапитися тільки з Його волі. Водночас, ми як молільники просимо про дар духовного світла і робимо це вдаючись до молитовного заступництва Пресвятої Богородиці.

Розважання над текстами тропарів може допомогти краще зрозуміти суть свята, яке святкується, а оскільки тропарі – це як правило висловлення певного духовного досвіду, то їх уважне прочитання може стати справді глибокою молитвою.

Відпуст

Найдавнішою формую відпусту була головоприклонна молитва, яку читав єпископ над молільниками. Позаяк, з часом, ця молитва ввійшла до складу єктеній, то на завершення практично всіх богослужінь, почали повторювати певний набір молитов. Серед них є молитва до Богородиці, що імовірно походить з VII ст.: «*Чеснішу від херувимів і незрівнянно славнішу від серафимів, що без зотління Бога Слово породила, сущу Богородицю, тебе величаємо*». Як це часто трапляється, молитва містить певні церковнослов'янські терміни, які можуть бути важкими для зрозуміння. «Суща» – означає «та, яка по суті є», тобто Богородиця не метафорично чи символічно носить такий титул, але насправді породила Бога, в тому значенні, що співпрацювала у справі надання Йому людської природи. Цей звичай прославляти Богородицю при кінці богослужіння не є притаманний грецькій, а тільки слов'янській і румунській літургійній традиції.

Відтак співається Мале Славослов'я: «*Слава Отцю і Сину, і Святому Духові, і нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь*», з потрійним «*Господи, помилуй*» та проханням звернутим до священника: «*Благослови*».

Сучасна молитва відпусту – є по суті молитвою заступництва, де за молитвами Богородиці, апостолів та різних святих, священник просить про помилування та благословення для молільників. Ось текст

відпустової молитви Вечірні, яка служаться у суботу вечором: «*Христос, що воскрес із мертвих, істинний Бог наш, молитвами пречистої своєї Матері, святих, славних і всехвальних апостолів, і святого (ім'я, якого є храм), і святого (ім'я, якого є день), і всіх святих, помилує і спасе нас, як благий і людинолюбний*». «*Амінь*», яке співають вірні після молитви відпусту Вечірні, не має сприйматися, як останній акорд молитви, а як погодження із змістом усіх піснеспівів, псалмів, гимнів, біблійних читань та єктенійних прохань, через які літургійна асамблея возносила молитву Богу, щоб прославити його за дар життя у новому дні, щоб подякувати за день, який минув і щоб попросити у Господа благодатей увійти в новий день, не тільки календарний, але також і літургійний, де не зважаючи на темряву ночі, світить світло Воскреслого Христа, який завжди любить, прощає і чекає на нас.

У поясненні використані літургійні дані (датування та походження богослужбових елементів) з книг:

РАДІОН ГОЛОВАЦЬКИЙ, *Пояснення богослужень*, Львів: Місіонер 2007.

ВАСИЛЬ РУДЕЙКО, «Формування та значення окремих частин Вечірні» «*Світло єси, Христе»: Богослужіння добового кола. Антологія досліджень*, упор. Е. КВІЛАН, В. РУДЕЙКО, Львів: Видавництво УКУ 2012, 117-150.

УТРЕНЯ

Підготував о. Михайло Паляк

Вступ

Церква, через Отців ІІ Ватиканського Собору, навчає: *«Утреня, як ранкове моління, і Вечірня, як вечірнє моління, згідно з шанованою традицією всієї Церкви, є двома стрижнями щоденного богослужбового кола. Їх треба вважати за головні богослужбові Часи – і як такі звершувати» (Sacrosanctum Concilium, 89)*. Це твердження відповідає природній логіці молитовного ритму людини – прагненню подякувати за день, що минув, і прославити Бога за дар нового дня. Отже, прослава і є основним молитовним завданням Утрені.

У візантійській традиції ранкове богослужіння має доволі складну структуру. Це пов’язано з історією розвитку літургійного обряду, коли три різні богослужіння – монаше нічне чування, катедральне нічне чування та, зрештою, ранкове катедральне чування-прослава –

з'єдналися в єдине богослужіння – Утреню. Сама назва, яка у нашій мові має церковнослов'янське походження, вказує на час її служіння – ранок.

Багатство молитовних тем Утрені є надзвичайно широким. Окрім прослави, ранкове богослужіння Церкви спонукає молільників до подяки та покаяння. За допомогою псалмів, єктеній та численних церковних піснеспівів, вірні занурюються в атмосферу всеохопної вселенської молитви, яка єднає їх з неустанною ангельською молитвою – Небесною Літургією святих у Небі.

Окрім лаконічних літургійно-історичних пояснень основних частин Утрені, читач знайде тут також роздуми над текстами різноманітних літургійних елементів, що складають ранкову молитву Церкви. Розважання, як і вказано в назві, подані у світлі керигми, тобто основних тем євангельської благовісті. Ці роздумування не претендують на бездоганність чи вичерпність, але є скромним зразком молитовного розважання, до якого кожен уважний молільник мав би звертатися, щоб проникати у глибини багатства літургійних текстів.

У поясненнях Утрені нумерація псалмів подана за перекладом Септуагінти. Відтак, при пошуку відповідних стихів у Біблії у перекладі о. Івана Хоменка слід орієнтуватися на номери псалмів, зазначені в дужках.

Слава святій

Ранкова молитва Церкви розпочинається з урочистого виголосу прослави Пресвятої Трійці: «*Слава святій, одноістотній, животворчій і нероздільній Трійці, завжди, нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь*».

Історія цієї короткої, але водночас глибоко богословської літургійної формули пов'язана з першими століттями християнства, коли слова Святого Письма надихали християн на укладання нових молитов шляхом перефразування біблійних висловів. Таким чином ангельська пісня: «*Слава на висотах Богу й на землі мир людям його вподобання*» *(Лк. 2,14)*, проголошена у різдвяну ніч, поступово перетворилася на прославу Триєдиного Бога.

Процес редагування початкового виголосу Утрені розпочався у IX столітті, а остаточно усталився в теперішній формі, у нашому візантійсько-українському обряді, аж наприкінці XIX століття.

Примітно, що Утреня починається зі слова «*слава*», виражаючи тим самим свою головну мету – прославу Бога на початку нового дня. Літургійна формула прагне подати короткий, але змістовний опис Господа, Якому поклоняються християни. Це не божество і не численні боги, знані ще з античності через міфологічні оповіді. Це – «*Бог отців наших*» *(пор. Діян. 22,14)*: Господь, Який об'являється старозавітнім патріархам, а відтак Мойсею і пророкам, формуючи та готуючи вибраний ізраїльський народ до відкриття великої істини про Божу сутність – Його Триєдиність. Це Бог, Який в Ісусі Христі відкриває Своє обличчя Милосердного Отця, а через Зіслання Святого Духа довершує процес Свого самооб'явлення людству як Бога в Пресвятій Трійці.

Виголос чітко визначає основні характеристики правдивого Бога у Пресвятій Трійці. Вона – *одноістотна*, тобто всі Три Божі Особи мають одну і ту ж божественну сутність; ніхто з Них не є більшим чи меншим – усі Особи є абсолютно рівними у Своїй божественності. Пресвята Трійця є первинним джерелом усього існуючого – видимого і невидимого. Саме тому Вона *животворча*, тобто Та, Яка творить життя. Також Триєдиність Бога є вічною, незмінною та непорушною, отож Бог є *нероздільний* у Трьох Особах: Отця, Сина і Святого Духа.

Ось так, в одній фразі, Церква на світанку кожного дня вводить молільників у Таїнство Пресвятої Трійці, яке залишається незбагненним у своїй суті, але водночас фундаментальним для християнської віри. Бог – це Спільнота Осіб, а наша молитва – це прохання про вхід до цієї Спільноти, що здійснюється за визначеною динамікою: *через Сина до Отця у Святому Дусі (Катехизм Христос – наша Пасха, п. 101).*

Слава во вишніх. Господи, губи мої відкрий

Після урочистої прослави Пресвятої Трійці, яку виголошує священник або єпископ, вся спільнота вірних приєднується до хваління через повторення біблійних молитов. Спочатку — ангельської пісні: «*Слава во вишніх Богу, і на землі мир, в людях благовоління*», а відтак — слів псалмоспівця: «*Господи, губи мої відкрий, і уста мої сповістять хвалу твою*» *(пор. Пс. 50, 17).*

У першому випадку літургійна асамблея єднається з ангельською благовістю про прихід Божого Сина у світ. Саме через Воплочення Ісуса Христа всім людям доброї волі та відкритого люблячого серця дарується благодать спасіння. Отож, на початку дня християни приєднуються до

невмовкаючої ангельської прослави Господа на небі, яка водночас відлунює і на землі. Недаремно вірні не просто читають, а співають усі тексти Утрені та інших богослужінь. Бо це — один зі способів уприсутнення ангельської молитви на землі, яка постійно звіщає прихід Божого Царства на землю.

У другому біблійному стишку молільники перетворюють на свої слова царя Давида, який щиро каявся за допущений гріх *(див. II Сам. 11)*. Псалмоспівець, а разом із ним і вся літургійна спільнота, визнає потребу в Божому прощенні та освяченні, без яких неможливо принести хвалу Богові. Лише той, хто просить про дар миру й святості, може наблизитися до Бога: *«З усіма дбайте про мир та про святість, без якої ніхто Господа не побачить» (Євр. 12,14)*.

Початок Утрені — це піднесення душі в небесні простори, до оселі Триєдиного Бога, навколо Якого безустанно звучить ангельський спів небесної Літургії. Прагнення взяти в ній гідну участь виражається через співану молитву, а відповіддю Бога є занурення молільників у благодать Його святої любові, яка, торкаючись людського серця, очищує і освячує його. Подібно до того, як це сталося у видінні Небесної Літургії пророка Ісаї: *«Я сказав: "Горе мені! Пропав я! Бо я людина з нечистими устами, і живу я серед народу з нечистими устами, мої ж очі бачили Царя, Господа сил". І підлетів до мене один із серафимів із жаріючим вуглем у руці, що взяв його кліщами з жертовника. Він доторкнувся ним до моїх уст і мовив: "Доторкнулося це до твоїх уст — знято з тебе твою провину, і гріх твій очищено"» (Іс. 6,5–7)*.

Шестипсалміє

Доволі важко надати якогось практичного чи символічного значення кількості шести псалмів на початку Утрені. Очевидно, така цифра пов’язана з подвоєнням трипсалмія (групи з трьох псалмів), що є характерною для Божественної Літургії, де на початку є три антифони, а також для Часів, кожен з яких також містить три псалми.

Дослідники візантійських богослужінь дійшли висновку, що характерним, а отже, й одним із найдавніших у цій частині Утрені є 62-й псалом, який міститься в богослужбовій збірці IV століття — *Апостольських постановах*, а також був відомим як ранковий псалом в антіохійській традиції. Поруч із ним у традиції вірменського обряду збереглися 3-й, 87-й, 102-й і 142-й псалми, які входять до Північної. А це

саме ті псалми, що в сучасній Утрені складають шестипсалміє. Це свідчить про те, що в давнину перша частина сьогоднішньої Утрені була окремим нічним богослужінням, а псалми, як це притаманно богослужінням добового кола, становили основу цієї опівнічної молитви.

Для церковних богослужінь псалми є молитвою самого Ісуса, Який звертається до Свого Небесного Отця. Тому псалмоспів перетворюється на суголосну молитву Невісти-Церкви в єдності зі Своїм Возлюбленим Женихом — Христом.

У давніх Часословах псалми шестипсалмія не були поділені на окремі дні, в які їх слід було відмовляти замість цілої групи з шести псалмів. Таку можливість увів Львівський Синод 1891 року у своїх постановах. Саме цей розподіл псалмів на конкретні дні тижня відображений у *Молитвослові* отців-василіян.

Шестипсалміє відкриває 3-й псалом. Він оповідає про душевні переживання царя Давида в період повстання проти нього його ж сина Авесалома *(II Сам. 15–19)*. У псалмі можна розпізнати дві христологічні теми, пророцтва про відкупительну місію Ісуса: Його жорстоке вбивство — *«О Господи, як багато моїх ворогів, багато їх повстало проти мене» (Пс 3,2)* — та славне воскресіння: «*Воскресни, Господи, спаси мене, мій Боже!» (Пс 3,8)*. Таким чином, молільник уже з перших слів Утрені вводиться в центр євангельського проголошення про смерть і воскресіння Ісуса Христа.

Наступний, 37-й псалом, святий Єронім приписував невідомому хворому на проказу, який у жалісливих тонах описує своє важке психологічне та фізичне страждання. Псалом, у певному сенсі, висловлює душевні муки Ісуса, якого залишають Його найближчі учні в час, коли Він зазнає страшних тортур, знущань та принижень. Пізніше апостол Павло висловить драму хресних страждань у парадоксальній фразі: *«Того, хто не знав гріха, Він за нас зробив гріхом, щоб ми стали Божою праведністю в Ньому» (2 Кор. 5,21)*. Христове пониження досягає невимовної глибини: Він стає нашим гріхом, приймає смерть на хресті, щоб дарувати праведність нам — справжнім грішникам. Цей псалом допомагає молільникам співпережити драму спасенних мук.

62-й псалом сповнений пристрасного шукання Бога. В українському перекладі митрополита Іларіона Огієнка перший вірш точно передає ранкову характеристику: «*Боже, Ти — Бог мій, я шукаю від*

рання Тебе» (Пс. 62,2), — що й робить цей псалом найбільш придатним для ранкового богослужіння. Псалом чудово підходить для спільної літургійної молитви, адже говорить про святиню, в якій молільник шукає й очікує Бога. Піднесений і урочистий тон псалма сприяє тому, щоби літургійна асамблея пережила почуття пасхального ранку — коли після видимої поразки настає Божа перемога. Її слід розуміти як торжество над гріхом і смертю, як дарування непроминальної надії на вічне блаженне життя всім, хто щиро прагне Живого Бога.

Наступне трипсалміє відкриває 87-й псалом, переповнений болем якогось невідомого псалміста, що взиває до Бога про змилування та справедливість. Псалом представляє драму Гетсиманської ночі, у якій душа Ісуса переповнюється стражданням, а Його чоло покривається кров'яним потом *(пор. Лк. 22,44).* Ісус ще не зазнає фізичних тортур, але вже страждає від самого їхнього передчуття: «*Життя моє наблизилося до Шеолу. Мене залічено до тих, що сходять у яму. Я став, як чоловік, що допомоги не має. Поміж мерцями моє ложе…» (Пс. 87,4–6)*. Христос — це образ усіх безневинно страждаючих, особливо терплячих дітей. Драма безсенсового терпіння така велика, що псалміст не знаходить слів прохання про Божу допомогу, натомість палко шукає Божого розуміння своїх страждань. Ісус же знаходить у собі силу, щоб сказати: «*Отче, коли ти хочеш, віддали від мене цю чашу, тільки хай не моя, а твоя буде воля!» (Лк. 22,42).*

Далі слідує псалом Божого милосердя й любові — 102-й, який є відповіддю на тугу за Богом, усвідомлення своєї гріховності та побивання над драмою страждань, що були висловлені в попередніх псалмах. «*Милосердний Господь і добрий, повільний до гніву і вельми милостивий» (Пс. 102,8)*, — стверджує псалміст, випереджаючи одну з найвідоміших фраз апостола Івана: «*Бог є любов» (1 Ів. 4,8)*. Це і є відповіддю на всі поневіряння, які людині доводиться зносити на землі. Псалом підносить молільника до просторів Небесної Літургії, участь у якій є покликанням кожної людини: «*Благословіте Господа, всі ангели Його… Благословіте Господа, усі Його твори, по всіх місцях Його правління! Благослови, душе моя, Господа!» (Пс. 102,20.22).*

Завершується шестипсалміє 142-м псалмом — гімном покаяння і прохання про Божу допомогу. Цей псалом вводить літургійну асамблею в новий день: «*Дай мені вранці відчути Твою милість, бо я на Тебе покладаюсь*» (Пс. 142,8), — не забуваючи про тягар гріха, який обтяжує

душу й виявляє провину людини перед Богом: «*Дух мій тривожиться в мені й серце моє жахається в мені всередині» (Пс. 142,4).* Останній псалом шестипсалмія повертається до проголошення одного з центральних завдань Утрені — покаяння за гріхи поряд із проханням про благословення на новий день.

Таким чином, молитовно єднаючись із переживаннями Христа Страждаючого, входячи у Таїнство Його Воскресіння та визнаючи власну гріховну невідповідність на запрошення Божої любові, літургійна асамблея проспівує шість псалмів — молитовних біблійних пісень, які єднають вірних із безустанною ангельською хвалою.

Світильні молитви

Подібно, як і на Вечірні, під час співу шестипсалмія на Утрені священник тихо читає світильні молитви. У давнину вони входили до катедральної традиції храму святої Софії Константинопольської і читалися вголос. Завданням цих молитов було приготування та введення вірних у певні частини богослужіння. Коли відбулося з'єднання палестинської Утрені з ранковим богослужінням константинопольської катедри, ці молитви почали читати потиху і всі разом, як це практикується сьогодні. У нашій традиції є одинадцять світильних ранкових молитов, перші вісім з яких використовувалися під час нічного чування у катедральній традиції храму св. Софії.

Перша молитва — це перифраза багатьох псалмів *(пор. 3-й, 19-й, 70-й, 74-й псалми)*. У ній священник просить Бога *«хвалити несказанну Твою доброту»*. Вкотре тексти Утрені звертаються до теми прославлення Бога. Молитва хвали червоною ниткою проходить крізь усі тексти ранкового богослужіння Церкви.

У другій молитві вірні приєднуються до слів пророка Ісаї: «*Душа моя вночі тебе прагне, мій дух шукає тебе ревно» (Іс. 26,9).* Відтак, це прагнення до зустрічі з Богом набуває характеру заступницької, вселенської молитви, яка перегукується з проханнями Мирної єктенії. Літургійна асамблея через священника молиться: «*Благослови людей Твоїх і освяти спадкоємство Твоє: мир світові Твоєму даруй, Церквам Твоїм, священикам, владі і всім людям»*. Спільнотна молитва вчить долати обмеження індивідуалізму й заносити до Бога прохання за все людство, яке потребує дару Його миру і любові.

Третя молитва, натхненна численними біблійними висловами, звертається до Господа з проханням: *«щоб ми не заснули в гріхах на смерть» (пор. Пс. 13, 5).* Найстрашнішим є не сам гріх, а нерозкаяність у ньому. Саме такий стан душі призводить до притуплення голосу совісті, а як наслідок — до духовної смерті. Тому вже на початку дня Церква взиває до Бога з проханням просвітити наше серце: *«даруй нам сонце правди»*, щоб *«бачити ранішній день у радості»*.

Четверта молитва, натхненна словами апостола Павла, містить прохання, щоб молільники стали *«… синами світла і дня та спадкоємцями вічних Твоїх дібр» (пор. 1 Сол. 5,5; Кол. 1,12).* Знову повертається тема світла, яке є виявом Божої присутності, знаком Його святості, доброти й досконалості. Жити як син чи дочка Божа — означає крокувати у світлі Божого Слова, здатного освітлювати життєву дорогу в будь-якій темряві випробувань.

«Пом'яни, Господи, тих, що чувають і співають на славу Твою і Єдинородного Твого Сина і Бога нашого, і Святого Твого Духа» — звучить одне з прохань п'ятої молитви. Простежується прямий зв'язок цього прохання з давнім нічним чуванням. Розкривається мета нічної молитви — спів на прославу Пресвятої Трійці. У час, коли весь світ спочиває від денних трудів, окремі християни, мов пломені світла — вогню Святого Духа — просвічують темряву світу молитвою. Молільники Утрені продовжують це нічне молитовне візвання людства до Триєдиного Бога.

Шоста молитва розвиває думки попередніх прохань, випрошуючи для вірних дар перемоги над злом: *«круши під ноги їх невидимих і войовничих ворогів»*. Очевидно, що є лише один Переможець — Христос, і Його перемога над злом є остаточною. Проте саме християни покликані уприсутнювати торжество Воскреслого Ісуса у світі — через смиренне служіння, любов, милосердя та молитву.

Сьома молитва має покаянний характер. У ній вірні визнають: *«Бо молитися як слід не вміємо, якщо Ти, Господи, святим Твоїм Духом не навчиш нас» (пор. Рим. 8,26).* На світанку нового дня християни не лише прославляють Творця, але й смиренно визнають свої провини. У новому дні Бог дарує можливість спокутувати гріхи та чинити добро, але без Божого благословення навіть найкращі наміри не принесуть духовної користі.

У восьмій молитві виразно простежується зв'язок світильних молитов із давнім нічним християнським чуванням: *«Прийми благання*

наші, моління, визнавання, нічні служби…». Важливою є не лише молитва як плід людських зусиль, але також і Боже прийняття всього того, що чинять християни на Його славу. Саме тому в молитві лунають прохання про благословення входів і виходів, вчинків, слів, діл та думок. Все життя Христового учня покликане бути просякнуте та освячене присутністю Святого Духа, щоб стати справді богоугодним.

Дев'ята молитва у давнину була пов'язана з 50-м псалмом, загальновідомим як покаянна молитва царя Давида. Тож увесь її зміст — це перифраза сокрушеного взивання молільника, який побивається над своїми гріховними вчинками. Покаяння — це не тільки людські зусилля, а передусім надія на Милосердного Бога. Без такого упования і переконання, що Бог завжди прощає, жодне покаяння не могло б досягнути своєї остаточної мети — повернення до повної єдності, сопричастя з Богом. Відповідь Бога на прохання про прощення відображена у притчі про Доброго Батька, який приймає додому свого розкаяного сина, повертаючи йому синівську гідність *(пор. Лк. 15,11–32)*.

Десята молитва, ймовірно, використовувалася на завершення ранкового катедрального чування як молитва благословення молільників. Її зміст охоплює все створіння — видиме й невидиме, адже «*все створіння оспівує неосяжну Твою славу*». Людина, отже, не є єдиним літургом (молільником), але кожне творіння у свій спосіб, навіть самим фактом існування, приносить Богові славу за Його велич і доброту.

Остання світильна молитва пов'язана з хвалитними псалмами *(пор. Пс. 148–150)*, хоч і черпає свій молитовно-лексичний матеріал з інших текстів Святого Писання. Ввідна фраза взята з молитви юнака Азарії у палаючій вавилонській печі: «*Благословен єси, Господи, Боже батьків наших*» *(Дан. 3,52)*. Вавилонське вогнище є символом життєвих випробувань, які переплавляють людське життя, щоб у ньому виявилася справжня віра: «*Він випробував їх, як золото в горнилі, і прийняв їх, як жертву всепалення*» *(Муд. 3,6)*. Відповіддю на досвід Божої присутності й допомоги у життєвих труднощах є прослава. Одинадцята світильна молитва підсумовує всі попередні прохання, починаючи із прослави: «*Хвалимо, співаємо, благословимо і дякуємо Тобі, Боже…*» та завершуючи проханням про гідність увійти в небесну славу: «*[щоб ми] дійшли до життя вічного, і стали гідними насолоджуватися недоступним Твоїм світлом*».

Мирна єктенія

Про походження, значення та основний зміст Мирної єктенії вже було сказано в поясненні Вечірні.

Мирна єктенія є спільним елементом для Вечірні, Утрені й Божественної Літургії. Вона поєднує ці три богослужіння згідно з логікою найважливіших молитовних моментів дня: увечері, вранці, а згодом — через Літургію, яка є вершиною всіх молитов Церкви. Таким чином, всеохопні прохання Мирної єктенії допомагають молільникам, з першими променями сонця, приєднатися до вселенської молитви Церкви, яка, немов добра мати, постійно піклується про потреби своїх дітей. Відтак на Літургії, молячись Мирною єктенією, ми входимо нею у божественний час (*кайрос*) і приносимо перед Богом у словесній жертві потреби цілого світу. А ввечері, після трудів минаючого дня, Церква знову відновлює свої прохання перед Богом і цією молитвою входить у новий літургійний день.

Мирна єктенія починається з прохання про наповнення Божим миром, далі — по низхідній лінії — охоплює безліч потреб і завершується посвятою життя молільників Триєдиному Богові через заступництво Пресвятої Богородиці й усіх святих.

Бог – Господь

«Бог – Господь, і явився нам; благословен, хто йде в ім'я Господнє» (пор. Пс. 117, 27.26) – це частини двох віршів зі 117-го псалма, які співаються як великий прокімен після почергового рецитування чотирьох вибраних стихів з цього ж псалма.

117-й псалом є особливим. Він входить до складу Великого Галлелу (дослівно: хвали), тобто вибраних псалмів, які юдеї співали на Пасху та в інші святкові дні і періоди року. Саме цей псалом, цілком імовірно, проспівав Ісус зі Своїми учнями після Тайної вечері *(пор. Мк. 14, 26).* Псалом має виразно літургійний характер: він виконувався поперемінно різними хорами під час процесії й навіть містить рубрики (богослужбові вказівки): *«Хай скаже дім Ізраїля [ізраїльтяни]… Хай скаже дім Арона [священники], Хай скажуть ті, що Господа бояться [паломники або новонавернені]» (Пс. 117, 2–4).*

Два вірші цього псалма: *«Камінь, яким знехтували будівничі, став головним на розі. Від Господа це сталось, і дивне воно в очах наших» (Пс. 117, 22–23),* були проінтерпретовані апостолом Петром у христологічному

ключі: у відкинутому камені він вбачав самого Христа: *«Приступіть до нього, каменя живого, людьми відкинутого, а Богом вибраного, дорогого» (1 Пт. 2, 4).*

У давнину цей урочистий псалом співався лише на недільній і святковій Утрені, але згодом увійшов до складу повсякденної Утрені. Один із віршів 117-го псалма і донині є частиною перших стихів Пасхальної Утрені та служить прокіменом великодньої Літургії св. Івана Золотоустого: *«Цей день учинив Господь, радіймо й веселімся в ньому» (Пс. 117, 24).*

Зміст вибраних віршів цього великого прокімена дуже урочистий: *«Прославляйте Господа, бо Він добрий, бо милість Його вічна» (Пс. 117, 29)* – проголошує перший стих. Хвала, яку вірні заносять Богові, є наслідком Його милості, тобто Його постійного (вічного) доброзичливого ставлення до людини. *«Вони навколо обступили мене, але я ім'ям Господнім переможу їх» (Пс. 117, 11),* стверджує псалмоспівець. Яким би крихким і незахищеним не здавалося добро, саме воно має останнє слово. Свідченням цього є Пасха Господня, коли Правда, яку хотіли поховати, восторжествувала, а ім'я Ісуса перетворилося на острах для демонів. *«Я не вмру, а житиму і розказуватиму про діла Господні!» (Пс. 117, 17)* – може сміливо заявити кожен учень Христовий, який пережив досвід Божого прийняття та прощення. Ділення Благою звісткою Євангелія стає для такої людини природною потребою – ділитися радісною новиною з усіма довкола.

«Камінь, яким знехтували будівничі, став головним на розі. Від Господа це сталось, і дивне воно в очах наших» (Пс. 117, 22–23). Пояснення апостола Петра стало класичним і загальноприйнятим: відкинутий камінь – це Христос, який став наріжним каменем нового Ізраїля і нового єрусалимського храму – Святої Церкви. Особою, яка уособлює стійкість цієї Богом заснованої структури, є єпископ Рима, наступник апостола Петра, Папа Римський. Завдання понтифіка – зберігати єдність Церкви через служіння в любові як Першого серед рівних.

«Бог – Господь» – це не лише прокімен, а й своєрідний хвалебний гімн, що є кульмінацією нічного чування, яке нині входить до складу Утрені. У цих коротких стихах поєднується багато тем, але найважливішими з-поміж них є тема Христового Різдва та Богоявлення (Хрещення Господнього), через яке Ісус видимо явився людству. У ранковій молитві Церкви, з першими променями сонця, Христос знову і

знову являється спільноті Своїх вірних учнів, бо, як навчає Церква у Конституції про Святу Літургію II Ватиканського Собору: «*…[Христос] присутній, коли Церква молиться і співає, адже Він обіцяв: "Де двоє або троє зібрані в моє ім'я, там я серед них"*» *(п. 7).*

Іншою важливою темою є Пасха Господня, під якою слід розуміти все Таїнство спасіння: життя, смерть і воскресіння Христове. Вибрані стихи 117-го псалма віддзеркалюють драму Ісуса, знехтуваного людьми в момент Його хресних терпінь. А проте: «*Я не вмру, а житиму*» – стверджує псалмоспівець, і це стає алюзією на справжню невмирущість, тобто на Воскресіння Христове.

Таким чином, у межах кількох біблійних віршів розкривається історія спасіння людського роду в особі Ісуса Христа, який народжується, живе, помирає і воскресає. А отже: «*Смерть над Ним більше не панує*» *(Рим. 6, 9),* як і над тими, хто вірно слідує за своїм Спасителем.

Тропарі

Про походження та завдання тропарів уже сказано у поясненні до Вечірні.

Якщо на Вечірні тропарі з'являються лише наприкінці богослужіння, то в Утрені вони містяться майже на самому початку. Цей факт пов'язаний із тим, що початкова частина сучасної Утрені — це насправді давнє нічне чування, до складу якого могли входити тропарі.

Церковний Устав приписує повторювати тропар після співу «*Бог – Господь*» двічі. Таке повторення може здаватися надмірним, але, як і більшість літургійних елементів, воно входить у медитативну логіку візантійської традиції. У ній відсутні моменти мовчання, отже, повторення стає способом засвоєння найважливішої інформації, а також можливістю ще раз обдумати центральні ідеї того чи іншого піснеспіву.

На повсякденній Утрені співаються тропарі святого дня, тоді як на недільній — двічі звучить один із восьми воскресних тропарів. Розгляньмо, як приклад, воскресний тропар першого голосу:

«*Хоч камінь запечатали юдеї і воїни стерегли пречисте тіло Твоє, воскрес Ти на третій день, Спасе, даруючи світові життя. Ради цього сили небесні взивали до Тебе, Життєдавче: Слава воскресінню Твоєму, Христе, слава царству Твоєму, слава промислові Твоєму, єдиний Людинолюбче*».

Вороги Ісуса зробили все можливе, щоб унеможливити Його воскресіння: гробовий камінь запечатаний, виставлена сторожа. Проте:

«Думки бо Мої — не ваші думки, і дороги ваші — не Мої дороги, — слово Господнє» (Іс. 55, 8). Воскресіння Христове не відбувається за людською логікою відродження чи повернення до попереднього життя. Пасха Господня — це нова якість буття у божественному просторі, який неможливо вичерпно пояснити людським розумом. Для Ісуса воскресіння не було шляхом самозбереження чи втечею від смерті: Він перейшов через смерть і, як навчає апостол Павло, позбавив її жала: *«Де твоє, смерте, жало?» (1 Кор. 15, 55).* Завершення земного життя стає початком нового, справжнього і повноцінного життя у Христі.

Такий «екстраординарний» спосіб спасіння світу через смерть Божого Сина стає предметом подиву ангелів, які співають хвалу Божому промислові. Небесні сили славлять Христа за Його безмежну любов до людства — саме тому Він отримує титул *Людинолюбця*, що є дослівним перекладом грецького слова *філантропос* (*філос* — той, хто любить, *антропос* — людина).

Як правило, воскресні тропарі, які співаються після «*Бог – Господь*», завершуються виконанням особливого тропаря, що має назву богородичний. Це пов'язано зі змістом тропаря, у якому розповідається про роль Пресвятої Богородиці в тій чи іншій події, описуються її внутрішні почуття або навіть вкладаються в її уста окремі висловлювання.

Проаналізуймо богородичний тропар другого голосу:

«В молитвах невсипущу Богородицю і в заступництвах незамінне уповання гріб і умертвіння не втримали. Бо як Матір Життя до життя переставив Той, Хто вселився в утробу приснодівственну».

Як і багато інших піснеспівів, перекладених українською мовою, цей тропар містить церковнослов'янізми — слова, запозичені з церковнослов'янської мови. Як правило, такі лексеми допомагають уникнути громіздких пояснень, які довелося б вживати при перекладі літургійного тексту. Богородиця названа *невсипущою*, тобто такою, що невтомно й безперервно перебуває у молитовному чуванні перед обличчям Божим. У своєму заступницькому служінні вона стає постійною та незамінною надією і прибіжищем для незліченної кількості християн минулого, теперішнього і майбутнього.

Беззаперечна святість Богородиці — її особлива близькість до Бога — не дозволили смерті та гробу довго її утримувати. Хоча Марія, як і всі

люди, зазнала смерті, проте, будучи Матір'ю Божого Сина, вона з тілом і душею увійшла до небесних осель Живого Бога.

Тропарі допомагають конкретизувати історію спасіння, яка представлена у ширшій перспективі через початкові псалми та молитви Утрені.

Катизми

Слово *катизма* грецького походження й дослівно означає «сидіння». Цим терміном позначається розподіл Псалтиря на двадцять більш-менш рівних частин, запроваджений у монастирській традиції святого Сави Освяченого, який у VI столітті заснував великий монастир — Лавру поблизу Єрусалима. Хоча в катедральній традиції храму святої Софії Константинопольської існував свій особливий поділ ста п'ятдесяти псалмів на антифони, у візантійській традиції утвердився саме монаший палестинський спосіб поділу псалмів на катизми. Під час рицитування катизм, як випливає із самої назви, молільники можуть сидіти. У візантійському обряді це постава уважного слухання та розважання над Божим Словом.

Як правило, на Утрені читають дві або три катизми, тоді як на Вечірні — зазвичай одну, вісімнадцяту катизму. Церковний Устав побудований таким чином, що за тиждень під час богослужінь Утрені та Вечірні прочитується весь Псалтир, а в часі Великого Посту — двічі за тиждень. У парафіяльній богослужбовій практиці катизми, як правило, опускають, зважаючи на їхню довжину. Тим не менше, було б цілком доречно прочитувати принаймні один псалом із приписаної Уставом катизми, адже псалми — це основа богослужінь добового кола.

У неділю приписані друга та третя катизма. Коротко розглянемо перші псалми цих катизм.

Дев'ятий псалом є молитвою вбогого та пригнобленого. Йдеться не лише про матеріальну бідність, але й про випробування вірного Богові, який зазнає приниження з боку беззаконних. *«Я буду радуватися й веселитися з-за тебе, оспівуватиму ім'я твоє, Всевишній» (Пс. 9,3),* — стверджує автор. Радість і веселість є ознаками автентичності християнської віри. Досвід люблячого Бога-Отця дозволяє людині знайти справжню свободу своїх дій, як навчав святий Августин: *«Люби [Бога] і роби, що хочеш» (VII проповідь на І Йоан. 4, 4–12).* У справжній

свободі людина знаходить радість, основою якої є не просто психологічний стан, а впевненість у Божій любові.

Псалміст переконаний: *«Пригнобленому Господь буде захистом і пристановищем у час скрути» (Пс. 9,10).* Християнин не уникає життєвих труднощів, однак долає їх не сам, а супроводжуваний Божою турботою. Молитва псалмами під час Утрені — це чудовий спосіб представити перед Богом стан власної душі, яка інколи може бути перейнята багатьма турботами. Важливо, щоб ці турботи не стали відволікаючими чинниками в молитві, а ввійшли в неї як прохання, сповнені надії на Божу милість. Псалми в цьому процесі є надійною допомогою — ефективним молитовним інструментом, випробуваним двотисячолітньою традицією церковної молитви.

Сімнадцятий псалом розпочинає третю катизму. Він описує Бога як всесильного Небесного Царя, який допомагає цареві Ізраїля долати небезпеки. Псалом вдається до порівнянь, характерних для змалювання могутності єгипетського фараона. Саме таким — непереможним — ізраїльтяни сприймали Бога згідно з тогочасними уявленнями та ментальністю. Імовірно, цей псалом з'явився близько трьох тисяч років тому, однак, незважаючи на архаїчне мовлення, він, як і все Боже Слово, зберігає свою актуальність для людини XXI століття: «*Оплели мене пута Шеолу, смертельні сіті мене охопили. У моїй скруті до Господа візвав я, заволав до Бога мого. І Він почув мій голос із Свого храму, і моє благання дійшло до вух Його» (Пс. 17,6-7).*

У псалмі знаходимо опис *унинння*, яке часто в наш час пов'язується з депресивними станами. Псалмоспівець запевняє, що благання стражденного доходить до Бога. Тому молитва Церкви має бути одним із фундаментальних елементів у процесі зцілення сучасних психологічних розладів. *«Він простяг руку з високости, взяв мене, витяг мене з вод глибоких. І визволив мене від мого сильного ворога, від моїх ненависників, дужчих від мене» (Пс. 17,18).* Таким позитивним твердженням автор загострює увагу молільників не лише на всемогутності Бога, а й на Його милосерді, яке зціляє і спасає стражденного.

Псалмоспівець глибоко й поетично описує Божу мудрість: *«З милосердним ти — милосердний, з досконалим — досконалий, з чистим — чистий, з хитрим — обачний» (Пс. 17, 26–27).* Бог знає духовно-психологічний стан кожної людини, а тому знаходить до всіх особливий

шлях. Залишається тільки самій людині забажати пройти цей шлях, окреслений Богом, щоб спізнати велич Його любові та прощення.

Мала єктенія

Про зміст та значення Малої єктенії вже йшлося у поясненні до Вечірні.

В Утрені Мала єктенія з'являтиметься багаторазово й, як правило, виконуватиме функцію поєднання різних за жанром літургійних елементів.

Малу єктенію виголошує диякон або священник після кожної катизми, перед сідальними. Таким чином створюється своєрідний перехід від псалмоспіву до виконання особливих тропарів - сідальних. Іншими словами, Мала єктенія поєднує біблійну молитву з християнськими піснеспівами пізніших століть.

Сідальні

Сідальні є одним із різновидів тропаря. Їхня назва вказує на розташування після псалмів, які молільники слухають *насидячи*. Сідальні актуалізують літургійну тему дня. Якщо це будень, вони матимуть переважно покаянний характер, у неділю – оспівуватимуть Воскресіння Христове, а у свято – спасительну подію історії спасіння або життя певного святого, пам'ять якого вшановує Церква. Подібно до катизм, їх можна слухати насидячи.

У сучасній літургійній практиці недільної Утрені, як правило, є два сідальні, кожен з яких складається з двох тропарів: перший – це воскресний сідальний, а другий – богородичний.

Як приклад, розгляньмо воскресний сідальний третього голосу та богородичний сідальний четвертого голосу:

«Христос із мертвих устав, як начало померлих, первородний творіння, творець усього, що існує, Він і нашу зотлілу природу обновив у собі. Тому, смерте, ти вже не пануєш, бо Владика всіх знищив твою владу».

Ісус оспівується як перший Воскреслий у повному значенні цього вислову. Він не повертається до колишнього життя, а у своєму воскреслому преображеному тілі входить у славу Бога Отця, тим самим повертаючи все людство до його початкової гідності та святості: *«Він – начало, первородний з мертвих, так, щоб у всьому Він мав першенство» (Кол. 1,18).* Водночас показано парадокс спасіння: Творець усього, тобто

досконалий Бог, Який не має потреби ні в чому, допомагає людині оновити її смертну природу, даруючи їй блаженну безсмертність. Бог Отець чинить це ціною земного життя власного Єдинородного Сина. Не тому, що Господь не міг реалізувати план спасіння іншим способом, а тому, що людина не змогла б збагнути глибини Божої любові. Бог віддає людині самого себе: Бог Отець – свого Сина, Бог Син – своє туземне життя а Бог Дух Святий – цілковито віддається людині, щоб освятити її. У Воскресінні Бог знищує владу смерті й перетворює її на Пасху, тобто *перехід* (це переклад слова *пасха* з єврейської мови) до справжнього, вічного і блаженного життя.

«Тебе, Богородице, величаємо, співаючи: Ти гора, від якої несказанно відколовся камінь і знищив адські брами».

Другий сідальний присвячений Богородиці, вкладає в уста молільників величання, звернене до Божої Матері. Діва Марія порівнюється з горою, яка в біблійній символіці є місцем зустрічі Бога з людиною. Виходячи на гору, людина підноситься, полишаючи буденні турботи, і фізично наближається до неба. Бог відповідає на молитви людини, сходячи з духовних Небес. Не випадково більшість подій історії спасіння пов'язані з горами: принесення Ісаака в жертву *(пор. Бут. 22,1–19),* отримання Десяти Заповідей на горі Синай *(пор. Вих. 20,1–17),* зустріч пророка Іллі з Богом на горі Кармель *(пор. 1 Цар. 19,1–18),* Ісус проголошує Блаженства на горі *(пор. Мт. 5,1–12),* преображається на Таворі *(пор. Мр. 9,2–8),* помирає на Голгофі *(пор. Ів. 19,17),* возноситься з Оливної гори *(пор. Діян. 1,9–12).*

Богородиця названа горою у метафоричному сенсі. Вона поєднує людство з Богом через втілення Ісуса у своєму лоні, даруючи Йому людську природу. Народження Ісуса порівнюється з відколенням каменя — *каменя*, що стане наріжним *(пор. Пс. 117,22–23).* Автор стихири вводить прекрасну алегорію: Ісус – це Камінь, який руйнує брами аду. Сам факт втілення Ісуса стає моментом поразки лукавого, який у раю спокушає людину на порушення Божого слова. Але Господь обіцяє спасіння через Жінку: *«Я покладу ворожнечу між тобою [змієм] і жінкою, і між твоїм потомством та її потомством. Воно розчавить тобі голову, а ти намагатимешся вжалити його в п'яту» (Бут. 3,15).* В особі Богородиці ця обіцянка здійснюється. Її Потомок – Божий Син – розчавлює голову злому, руйнує ад і відкриває людині шлях до Небес.

Сідальні тропарі завершують першу частину Утрені – монаше нічне чування, основою якого є читання шестипсалмія та кількох катизм, тобто частин Псалтиря, де псалми читаються не вибірково, а по порядку.

Полієлей

Полієлей – це один з антифонів катедральної традиції. Для цієї традиції було характерним не читання кількох псалмів поспіль, як вони розміщені у Псалтирі, а їх вибіркове рецитування, прив'язане до пори доби або свят літургійного року. Часто антифони створювали зі стишків одного чи кількох псалмів. Подібні антифони містяться на початку Божественної Літургії. Полієлей складається з вибраних стишків зі 134-го і 135-го псалмів, а його назва дослівно перекладається з грецької мови як «багатомилостивий». Це пов'язано із самим текстом антифону, де слово *«милість»* неодноразово повторюється.

Полієлей відкриває другу частину Утрені – давнє нічне чування катедральної традиції храму святої Софії у Константинополі. Він супроводжується кадженням як символом піднесення молитви до Бога.

«Хваліте ім'я Господнє, хваліте, слуги Господні» (пор. Пс. 134,1).

Це заклик до прослави Бога всіма, хто визнає Його Господом власного життя. Слово *«Господь»* є спільнокореневим зі словом *«господар»*, тобто Бог є Владикою всього сотвореного, і через це всі люди покликані бути Його слугами – не з примусу, а з самої суті речей: як сотворіння, покликане Ним до життя. Катехизм Католицької Церкви вже у перших рядках описує покликання людини: шукати Бога, пізнати Його і полюбити *(пор. п. 1).* Полієлей вводить християнина в молитовне визнання Бога як Господаря власного життя, Якому слід присвятити все, і самого себе цілковито віддати через пошук, пізнання та любов до Творця.

«Ви, що стоїте у храмі Господнім, у дворах дому Бога нашого» (пор. Пс. 134,1).

Цей стишок пригадує важливість спільної церковної молитви, яка збирає учнів Христових під склепінням рукотворних храмів, щоби нагадати, *«що ваше тіло – храм Святого Духа, Який живе у вас…» (1 Кор. 6,19),* а також: *«Ви ж – Христове тіло, і члени кожний зокрема» (1 Кор. 12,27).* Чи може окрема клітина тіла довго існувати сама по собі? Так і учні

Христові потребують бути разом, видимо об'єднуючись у молитві, а храм є знаком єдності Церкви.

«Господи, ім'я Твоє повіки, і пам'ять Твоя, о Господи, від роду й до роду» (пор. Пс. 134,13).

Під Божим іменем слід розуміти сутність Бога – Його безмежну любов і милосердя, які тривають вічно. А пам'ять про Бога увіковічнена у всьому сотворінні, яке за Божим задумом оновлюється з покоління в покоління.

«Благословенний Господь із Сіону, що перебуває в Єрусалимі» (пор. Пс. 134,21).

У староєврейській мові, якою написано псалми, наше слово *«дякую»* передавалося побажанням добра, благословення. Ось чому псалмоспівець благословляє Бога, Який перебуває у Єрусалимському храмі на пагорбі Сіон. У християнському розумінні Сіоном є Небесний Єрусалим, а також новий Ізраїль – Церква, в якій оселився Господь і постійно діє через Святого Духа.

«Хваліте Господа, бо Він добрий, – алилуя – бо милість Його вічна» (пор. Пс. 135,1).

Цим стишком розпочинається друга частина Полієлею – компіляція уривків 135-го псалма. Бог названий добрим, як це пригадував сам Ісус: *«Добрий є один тільки Бог» (Мт. 19,17).* Бог є абсолютним Добром – на відміну від усього створеного, що може бути добром, але проминаючим, непостійним, а часом здатним перетворитися на зло.

«Розстелив землю над водами, – алилуя – бо милість Його вічна» (пор. Пс. 135,6).

Автор псалма вдається до давньоєврейського розуміння світобудови, де суша створена Богом на противагу водам *(пор. Бут. 1,9–10)* з метою визначити чіткі межі між ними. Слово *«милість»*, що дало назву антифону, у грецькому тексті передане словом *елейсон*, подібним до слова *елайон* – єлей, тобто запашна, дорогоцінна олія. Такою олією у Старому Завіті помазували царів і пророків. Сам Ісус названий Помазаником – грецькою Христом. Отож, вічна Божа милість – це сам Христос.

«І визволив від наших гнобителів, – алилуя – бо милість Його вічна» (пор. Пс. 135, 24).

Очевидно, псалмоспівець має на увазі фараона, якого Бог переміг не військовою силою, а Своєю всемогутністю *(пор. Вих. 14,5–31)*. Християни й досі зазнають духовних гонінь від лукавого. Але немає підстав боятися того, хто сам тремтить перед Богом. Учень Христовий, який реалізує у своєму житті Боже Слово і живе Таїнствами Церкви, має гарантію Божого визволення в час духовної боротьби.

«Прославляйте Бога небесного, – алилуя – бо милість Його вічна» (пор. Пс. 135,26).

Полієлей починається й завершується закликом до прослави Бога, оскільки це і є найперша й найважливіша мета молитви, особливо ранкової, в якій вірні возносять хвалу Господу за дар нового дня. Бог названий *небесним*, щоби підкреслити Його сутнісну відмінність від усього, що охоплює людський досвід. Бог – безмежно вищий від усього створеного, але молитва через Христа до Отця у Святому Дусі єднає нас із Ним – Богом, Який з власної волі стає близьким і досяжним.

До кожного стишка антифону додається тричі *«Алилуя»*, тобто *«Хваліте Господа»*, що ще раз підкреслює хвалебний характер Полієлею.

Ангельський хор

Ангельський хор — це шість тропарів, переплетених зі стихом 118-го псалма: *«Благословенний Ти, Господи, навчи мене установ Твоїх» (пор. Пс. 118,12)*. Перші чотири тропарі — це діалог ангелів із жінками-мироносицями, а останні два — прослава Пресвятої Трійці та Богородиці. Цей піснеспів походить із єрусалимської традиції, тобто його виконували у храмі Воскресіння Христового, зведеному над Голгофою — місцем хресної смерті Ісуса, а також над печерою Його поховання і воскресіння.

Цей літургійний гімн виконується практично щонеділі. Його назва походить від перших двох слів початкового тропаря: *«Ангельський хор»*. Під «хором» розуміється зібрання ангелів, які стали свідками Пасхи Господньої.

Піснеспів розпочинається переказом події воскресіння, яка викликає здивування і захоплення в ангелів, адже Ісус, будучи Богом, став *«до мертвих зарахованим»*. Такою безмежною є глибина Божої любові, через яку Ісус бажає не пройти повз, а увійти в саму смерть і перетворити її на перехід до життя. Далі лунає запитання та звернення ангела до мироносиць: *«Нащо миро зі сльозами, Учениці, жалібно*

змішуєте?... Гляньте на гріб і зрозумійте, що воскрес Спаситель з гробу». У кількох реченнях передається весь драматизм ситуації: мироносиці не лише втратили Христа, але й не можуть знайти навіть Його тіла, щоб оплакати Його і намастити пахощами.

Відтак тропарі знову вкладають в уста ангела радісну звістку про Христове воскресіння: «*Пора голосіння минула, не плачте; про воскресіння ж звістіть апостолам!... Він бо, як Бог, воскрес із гробу*». З'являється місійний заклик до євангельського свідчення. Той, хто пізнав воскреслого Ісуса, більше не може мовчати. Жінки-мироносиці були покликані стати апостолами для апостолів.

Заключні тропарі містять уривок із видіння Небесної Літургії пророка Ісаї *(пор. Іс. 6, 1–3)* та апостола Івана *(пор. Одкр. 4, 8): «Свят, свят, свят єси, Господи»*. Це гімн звеличення Пресвятої Трійці, який також входить до складу Божественної Літургії. Воскресіння — це справа Пресвятої Трійці, а водночас — це центральна подія спасіння. Отож, кожна Божественна Літургія — це святкування Пасхи через реальну участь у спасительних діях Ісуса, а недільна Утреня — це прослава Пресвятої Трійці, яка дарує спасіння через Пасху Христову.

Останній тропар — богородичний — наголошує на правді віри про воплочення Ісуса. У ньому читаємо: «*…що з тебе [Богородиці] тіло прийняв — Бог і чоловік*». Без догми про реальне воплочення Божого Сина та Його подвійну природу — Божу і людську — християнська віра втрачає будь-який сенс і ризикує перетворитися на духовний пошук без жодних основ. Бог став людиною. Він прийняв нашу людську природу, а отже — освятив її. В людині немає нічого, що було б неугодне Богові, за винятком гріха, який, звісно, не належить до природи людини, а є її деформацією.

Іпакой

На недільній Утрені, після *Ангельського хору*, співається іпакой. Це один із різновидів тропаря, який у даному випадку виконується перед читанням Євангелія і коротко резюмує його зміст. Грецьке слово *іпакой* означає уважне слухання або оголошення, адже цим тропарем молільники готуються до слухання Євангельської благовісті про Воскресіння Христове або з нагоди великого свята.

Розгляньмо іпакой п'ятого воскресного голосу: «*Мироносиці, видінням ангельським в душі здивовані і божественним воскресінням*

просвічені, благовістили апостолам: Проповідуйте між народами воскресіння Господа, який помагає нам чудесами і подає велику милість».

Іпакой продовжує розповідь, подану в *Ангельському хорі*. Мироносиці здивовані подією Воскресіння. Небезпека звикання до присутності Бога в житті християнина може призвести до втрати відчуття Його святості, а відтак — до зменшення трепету перед Божою величчю. Жінки-мироносиці до глибини душі пройняті пасхальною подією. Слово Боже, яке незабаром буде прочитане на Утрені, запрошує молільників із великим завзяттям прийняти його у своє серце. Навіть якщо ми знаємо євангельські фрази чи оповіді напам'ять, благовість ніколи не повинна перетворюватися на щось буденне й звичне. Саме тому «оголошення», тобто іпакой, пригадує молільникам, з якою тривогою мироносиці переживали звістку про воскресіння Христове. Адже ця новина буквально докорінно змінила їхнє життя та історію всього людства.

Степенна пісня

Цей особливий елемент Утрені створений на основі так званих степенних псалмів *(119–133)*, які співали єврейські паломники, входячи до міста Єрусалима в напрямку Божого храму. Вважається, що автором Степенних пісень є святий Теодор Студит, ігумен відомого монастиря Студіону в місті Константинополі у IX ст.

У *Молитвослові* подано скорочений варіант степенних — лише один з трьох антифонів. Розгляньмо Степенну пісню четвертого голосу, адже вона входить до складу не тільки недільної, але й святкової Утрені.

«Від юности моєї вельми воюють зі мною пристрасті, але ти сам, Спасе мій, захорони мене і спаси» (пор. Пс. 128,1–2). Автор молитовного переспіву звертається до досвіду духовної боротьби з пристрастями, яка без Божої допомоги не може увінчатися справжнім успіхом. Пристрасті — це сили душі, які можуть бути спрямовані як на добро, так і на зло. До прикладу, гнів може бути реакцією на несправедливість чи образу. Цю велику емоційну силу людина здатна перетворити на молитву, працю, старання, щоб допомогти собі й ближньому, або ж — обернути проти ближнього, і це вже буде негативний, гріховний прояв пристрасті.

«Ненависники Сіону, ви будете засоромлені Господом, бо як трава від вогню всохнете» (пор. Пс. 128,5–6). Суд належить Богові. Саме тому учень Ісуса, який уповає на Божу справедливість, доручає обра́зи, яких зазнає

від інших, Божому судові. Адже, як навчає Ісус: *«Хто себе вивищить, той буде принижений, а хто себе принизить, той буде вивищений» (Мт. 23, 12).*

«Кожна душа живиться Святим Духом і чистотою пишається, і таїнственно просвітлюється єдністю Святої Трійці». Святий Дух — життєдавець. Саме Він дарує людині святість та чистоту серця. Він навчає віри й спрямовує розум людини до пізнання Пресвятої Трійці.

Степенна пісня, яка передує читанню Божого Слова, пригадує молільникам, що духовне життя не обмежується пасивним слуханням євангельської благовісті, а є дорогою, паломництвом, сходженням по щаблях чеснот, які ведуть людину в напрямку до Небесного Єрусалима.

Прокімен та Усе, що живе

Про прокімен можна знайти детальний опис у поясненні Вечірні. На недільній Утрені прокімени мають пасхальний характер, адже пов'язані з воскресним Євангелієм.

Ось прокімен шостого голосу: *«Господи, покажи силу Твою і прийди спасти нас» (пор. Пс. 79,4).* Хоча Воскресіння Христове відбулося один раз і назавжди — у значенні, що його наслідки доступні всьому людству до кінця віку — Пасха може щоразу актуалізуватися в житті християнина. Заклик про Боже спасіння — це молитва-благання, щоб воскреслий Ісус явив силу Своєї любові та милосердя в нашому житті; щоб у різних життєвих обставинах ми могли досвідчити присутність воскреслого Христа.

На Утрені з'являється особливий прокімен: *«Всяке дихання нехай хвалить Господа» (Пс. 150,6).* Це усталений прокімен, який повторюється щонеділі. Його текст — вибрані стихи з останнього, 150-го псалма. Саме цей псалом буде читатися у третій, завершальній частині Утрені. Таким чином, останній розділ нічного катедрального чування випереджає хвалитні псалми наприкінці Утрені. І знову — прослава Бога перебуває в центрі ранкової молитви Церкви.

Проголошення Євангелія

На недільній та святковій Утрені проголошується Боже Слово, яке є центральним моментом ранкового богослужіння Церкви.

Перед читанням Євангелія диякон виголошує: *«І щоб удостоїтися нам вислухати святого Євангелія, Господа Бога молім».* Через триразове повторення *«Господи, помилуй»* молільники виражають свою готовність

не просто слухати Боже Слово, але й просять у Бога благодаті зрозуміти Його, прийняти у серце як життєдайне світло, що освітлює шлях життя: *«Слово Твоє — світильник перед ногами в мене, світло на моїй стежці» (Пс. 118,105).*

Вже з VIII століття існує звичай почергово читати на недільній Утрені одну з одинадцяти євангельських розповідей про Воскресіння Христове. Церковний Устав приписує читати воскресне Євангеліє Утрені саме священникові, а не диякону, підкреслюючи важливість благовісті Пасхи Господньої.

Кожна неділя — це мала Пасха, тобто свято Воскресіння Христового. Оскільки на Божественній Літургії читаються різні євангельські уривки, недільна Утреня залишається привілейованим місцем щотижневого проголошення Євангелія про Воскресіння Христове. Значення Пасхи Господньої чітко висловлює апостол Павло: *«А як Христос не воскрес, то марна віра ваша — ви ще у гріхах ваших» (І Кор. 15, 17).*

Євангеліє було написане після Воскресіння Христового. Усі події з життя Ісуса стають зрозумілими лише у світлі Його Пасхи. Недільне проголошення Божого Слова про Воскресіння — це пролиття світла на всю історію спасіння Старого і Нового Завітів, а також на наше особисте життя. Саме Пасха дарує християнинові надію і наповнює життя глибоким сенсом. Ми не живемо, щоб померти, а щоб зустріти Христа і провести з Ним вічність у стані блаженства: *«Те, чого око не бачило й вухо не чуло, що на думку людині не спало, те наготував Бог тим, що Його люблять» (І Кор. 2, 9).*

Воскресіння Христове

На недільній Утрені після прочитання Божого Слова співається особливий тропар «*Воскресіння Христове*». Під час його виконання священник урочисто поставляє книгу Євангелія на тетрапод для вшанування вірними.

У візантійській традиції книга Євангелій є символом присутності самого Христа посеред громади вірних. Саме тому її оправляють у дорогоцінні матеріали, чим підкреслюється внутрішня, незмірна вартість Божого Слова. Цілування Євангелія є виявом пошани до Ісуса, який є втіленим Божим Словом.

Тропар *Воскресіння Христове* походить із єрусалимської традиції храму Воскресіння Христового. Він написаний у формі діалогу, де спочатку лунає молитовний заклик, а згодом — відповідь. Імовірно, він виконувався під час процесії між Голгофою та Гробом Господнім — печерою Воскресіння.

«Воскресіння Христове бачивши, поклонімось святому Господу Ісусові, єдиному безгрішному». Цей молитовний заклик підкреслює, що молільники не просто пригадують собі події спасіння, а є їхніми учасниками. Воскресіння Христове здійснюється у Таїнстві Хрещення, де кожен християнин помирає для гріха і народжується до вічного життя в ім'я Пресвятої Трійці. Іншими словами, він розділяє з Христом Його страждання і воскресіння: *«Чи ж ви не знаєте, що всі ми, що в Христа Ісуса охрестилися, у смерть Його хрестилися? Ми поховані з Ним через хрещення на смерть, щоб, як Христос воскрес із мертвих славою Отця, так і ми жили новим життям» (Рим. 6, 3)*. Саме тому християни є свідками Пасхи Господньої.

«Хресту Твоєму поклоняємось, Христе, і святе воскресіння Твоє величаємо і славимо, бо Ти — Бог наш, крім Тебе іншого не знаємо, ім'я Твоє призиваємо» — це відповідь асамблеї вірних на заклик до поклоніння. У Єрусалимі зберігався видимий знак правдивості та історичності спасіння — Животворчий Хрест Господній, якому вірні віддавали поклін, вшановуючи воскреслого Господа. Саме з цієї частини піснеспіву сформувався короткий тропар *«Хресту Твоєму поклоняємося, Владико…»*, який співається у Хрестопоклінну неділю та на свято Воздвиження Чесного Хреста Господнього.

«Прийдіть, усі вірні, поклонімось святому Христовому воскресінню, це бо прийшла через хрест радість усьому світові». Богослужбовий текст пригадує вірним, якою дорогою ціною було здобуто спасіння. Це одна з причин, чому християни візантійської традиції часто осіняють себе знаком святого хреста. Це — пригадування про центральність Пасхального Таїнства: смерті й воскресіння Господнього в історії людства та в житті кожного Христового учня.

«Завжди благословляючи Господа, славимо воскресіння Його, бо, розп'яття перетерпівши, Він смертю смерть переміг». Тропар завершується радісним пасхальним ствердженням перемоги Ісуса над смертю. Не лише раз на рік, але кожної неділі Церква урочисто оспівує

Воскресіння Христове. Недільна Утреня чи не найповніше виражає пасхальний характер усіх неділь літургійного року.

П'ятдесятий псалом

50-й псалом належить до найстаріших літургійних елементів Утрені. Окрім візантійського, він зустрічається і в багатьох інших обрядах.

Дуже лаконічне пояснення, чому саме цей псалом було обрано для ранкової молитви Церкви, подає св. Василій Великий: «*…коли зрештою починає світати, всі разом, наче одним голосом і одним серцем, підносять Господеві псалом покаяння, кожен засвоюючи собі слова розкаяної молитви*» (*Лист 207, До духовенства Нео-Кесарії*). Таким чином, до хвалитного характеру Утрені додаються покаянні елементи, які спонукають молільників уже з самого ранку переосмислювати власне життя у світлі Божого запрошення до добра і любові.

Структурно, 50-й псалом розміщений майже в центрі Утрені. Перед ним, як і після нього, літургійна асамблея зосереджується на прославі Триєдиного Бога. Натомість у самому серці ранкового богослужіння вірні через слова царя Давида просять у Господа прощення за гріхи.

Може помилково видатися, що саме прохання про прощення є вирішальним чинником у здобутті Божого милосердя. Насправді, як і дар спасіння, прощення вже подароване кожній людині: «*Бо то Бог у Христі примирив собі світ, не враховуючи людям їхніх переступів, поклавши в нас слово примирення» (II Кор. 5, 19).* Завдяки хресній жертві Ісуса і Його воскресінню кожен охрещений отримує всю повноту спасіння та прощення. Коли ж у життя людини проникає гріх, який у грецькій мові означає «*помилкова ціль*», через Таїнство Покаяння учень Ісуса повертається до первісної святості. Після щирого визнання гріхів і постанови виправитися священник запевняє каяника через молитву розрішення у Божому прощенні.

Рецитування 50-го псалма на кожній Утрені — це нагадування літургійній спільноті не лише про гріх, яким ми відкинули Божу любов, а й про Його милосердя та прощення, які є незаслуженими, завжди доступними і абсолютно безоплатними.

«*Жертва Богові — дух сокрушений, серцем сокрушеним і смиренним Бог не погордить» (Пс. 50, 19).* Таким позитивним твердженням завершується

псалом Давида. Бог не відкидає навіть найбільшого грішника, заради якого Він помер на хресті. Він дарував прощення всім без винятку. Лише людина, замикаючись у власному егоїзмі та хибній самодостатності, може відкинути цей дар і виключити себе з простору Божої любові.

Тропарі 50-го псалма

У поясненні тропарів на Вечірні вже було зазначено, що цей літургійний елемент зародився у формі повторювальних приспівів до псалмів. У давнину давидів покаяльний псалом мав свій приспів, який повторювався після кожного стишка: «*Милостивий, очисти безліч гріхів наших*». Ця фраза лежить в основі тропарів, які в актуальній богослужбовій практиці виконуються одразу після п'ятдесятого псалма у неділі та свята.

«*Молитвами святих апостолів, Милостивий, очисти безліч гріхів наших*». Церква усвідомлює вселенський вимір своєї молитви. Молільники не лише звертаються до Бога, але й поділяють своє прохання зі святими. Апостоли — це свідки життя і воскресіння Ісуса, отож цілком природно, що літургійна асамблея просить прощення гріхів через їхнє заступництво.

«*Ради молитов пречистої Богородиці, Милостивий, очисти безліч гріхів наших*». Це молитовне звертання покладає надію вірних на заступництво Пресвятої Богородиці. Вона є моделлю досконалого учня Христового, Матір'ю Церкви і невтомною заступницею за своїх дітей — увесь людський рід.

Завершуються тропарі стихирою: «*Воскрес Ісус із гробу, як провістив, подав нам життя вічне і милість велику*». Це воскресний наспів, який виконується на Пасхальній Утрені. Знову тема воскресіння виступає як лейтмотив усієї недільної Утрені. Воскресіння описується як «*велика милість*», адже саме через Пасхальне Таїнство людству цілковито безоплатно дароване спасіння.

Єктенія Спаси, Боже

У поясненні Вечірні в розділі «*Литія*» вже подано роз'яснення єктенії «*Спаси, Боже*», яка, окрім Вечірні, входить також до складу Утрені.

Цілком імовірно, що ця єктенія розвинулася з давньої головоприклонної молитви, яку виголошували наприкінці ранкового богослужіння або під час процесійного моління.

Вона є своєрідним компендіумом — збірником закликів до відомих святих, через заступництво яких молільники просять у Бога благодаті. Серед згаданих святих, які є живими членами Небесної Церкви, згадується також Животворний Хрест Господній, що постає заступником перед Богом як символ спасенних страждань і воскресіння Господнього. Безперечно, християни не поклоняються хресту як Богові, але вшановують його як інструмент, через який людству було дароване спасіння.

Канон

У богослужбовому вжитку словом *канон* позначають особливий літургійний піснеспів, який складається з дев'яти пісень. Кожна пісня включає *ірмос* (від грец. — зв'язка) та тропарі. Це один із найскладніших літургійних елементів Утрені. Він входить також до складу деяких богослужінь.

Початок розвитку канону слід шукати у біблійних піснях, які вже з перших століть християнства увійшли до молитовної практики Церкви. Хоч у Святому Письмі є багато хвалитних пісень-гімнів, виголошених видатними біблійними постатями, до візантійської традиції увійшли вибрані дев'ять.

У давній практиці Єрусалимської Церкви до біблійних пісень почали додавати тропарі. Згодом ці тропарі повністю витіснили самі біблійні тексти. Святописемна основа збереглася в ірмосах, які переспівують біблійні пісні, водночас служачи поетично-музичним зразком для інших тропарів тієї ж пісні канону. Саме через це вони називаються «зв'язкою», що поєднує Біблію з церковно-богослужбовою поезією, а також усі тропарі пісні між собою.

Авторами богослужбових канонів, які й до сьогодні використовуються в літургійній практиці, були св. Андрей Критський (†740), св. Косма Маюмський (†750), св. Іван Дамаскин (†745), св. Теодор Студит (†826) та багато інших.

Як приклад однієї з пісень канону Утрені розгляньмо першу пісню недільного канону першого голосу:

«*Ірмос 1: Твоя переможна правиця велично силою прославилась: вона бо, Безсмертний, як всемогутня, противників стерла, а ізраїльтянам у глибині новий шлях проклала*».

Біблійна основа цього ірмосу — Пісня Мойсея *(пор. Вих. 15, 1–19)*, виголошена після переходу через Червоне море та потоплення фараонового війська. У християнській інтерпретації Таїнство Хрещення постає як входження в глибини смерті й водночас — як вихід із глибин аду гріха разом із Воскреслим Христом.

«Стих: Слава, Господи, святому воскресінню Твоєму».

Між тропарями пісні рецитуються короткі стихи, які лаконічно підсумовують основну тему канону. У випадку недільної Утрені наскрізною темою є Пасха Господня — головний сюжет більшості молитов і наспівів.

«Ти, що спочатку пречистими руками з пилу утворив мене Божественним чином, руки на хресті розпростер, із землі до Себе призиваючи тлінне моє тіло, що його від Діви прийняв».

Як це властиво богослужбовим піснеспівам, тропар концентрує в собі багатство догматичного навчання Церкви. Поетичне порівняння: Божими руками людина створена із землі — ці ж руки прибиті до хреста, аби покликати мертве через гріх тіло до воскресіння, яке стало можливим завдяки воплоченню Божого Сина від Діви Марії.

«Ти, що Божественним диханням душу в мене вдихнув, задля мене умертвіння перетерпів і душу смерті віддав, і, визволивши мене від вічних кайданів, із Собою воскресивши, нетлінням прославив».

Другий тропар пісні продовжує тему створення людини. Водночас глибше розкривається правда віри про воплочення Христове, у якому Ісус стає повноцінною людиною, а не напівбогом, як навчали деякі єресі. Тому наголошується, що Христос мав людську душу, яку Він передає смерті, проте не залишається її в'язнем, а ламає кайдани гріха й дарує людині нетління — тобто вічне життя в преображеному, обожествленному тілі, поєднаному з душею.

«Слава і нині: Богородичний: Радуйся, Джерело благодаті; радуйся, Ліствице й Брамо небесна; радуйся, Світильнику й Посудино золота і Горо нерозсічена, що породила світові Христа Життєдавця».

Кожна пісня канону завершується богородичним тропарем. Особа Богородиці є не лише початком земного життя Божого Сина, але і його досконалим підсумком. Пречиста Діва Марія вповні реалізує у собі дар спасіння: вона освячується й преображається понад усі створіння та — єдина — входить у Небесні оселі Триєдиного Бога з тілом і душею (те, на що ще очікують усі святі).

Тропар вживає низку метафоричних образів — Джерело, Драбина, Брама тощо, — вказуючи на її покликання бути *Божою Матір'ю*, перебувати в самій основі та епіцентрі історії спасіння Нового Завіту, в якому Господь не лише об'являється людині, а стає людиною, питаючи на це згоди вільної волі свого створіння — Пренепорочної Діви Марії.

У *Молитвослові* на недільну Утреню подаються тільки дев'ять ірмосів канону. Розгляньмо їх детальніше, вдаючись до ірмосів різних воскресних голосів.

Друга пісня канону має покаянний характер і використовується лише під час Великого Посту. Саме тому одразу після першого ірмосу слідує третій. Основою третього ірмосу є подячна пісня Анни після народження її сина Самуїла *(пор. І Сам. 2, 1–10)*.

«Веселиться тобою Церква твоя, Христе, взиваючи: Ти моя сила, Господи, і пристановище, і твердиня!» — це ірмос третього голосу. Подібно до того, як Анна раділа народженню сина, Церква втішається народженням, життям, а також спасенними смертю і воскресінням Ісуса. Божий Син стає справжньою опорою людського буття і його парадигмою, тобто ідеальним зразком.

У випадку повного моління каноном після третьої пісні з'являються проміжні елементи. Їхнє призначення — допомогти молільникам не втратити уважності через монотонність співу чи рецитування. Після третьої, шостої та дев'ятої пісні передбачена Мала єктенія. Після неї, у випадку третьої пісні, слідує сідальний. Наводимо як приклад сідальний свята Благовіщення Пресвятої Богородиці: *«Слово Боже на землю нині зійшло, Ангел представ, взиваючи до Діви: "Радуйся, Благословенная, що печать дівства єдина зберегла, прийнявши в лоно предвічне Слово і Господа, щоб Він від облуди спас, як Бог, рід людський!"»*

Сідальний пригадує молільникам, що Ісус є Божим Словом, як про це урочисто заявлено у пролозі Євангелія від апостола Івана *(пор. Ів. 1, 1–18)*. Народжуючи Христа, Богородиця зберігає своє дівство. Ця істина віри представлена також на візантійських іконах, де на ризах Богородиці зображено три зірки, що символізують її дівицтво до, під час і після народження Ісуса.

«Тебе, мов гору, благодаттю Божою покриту, побачивши прозорливими очима, Авакум провістив, що від тебе вийде Святий Ізраїлів — на спасіння наше й відновлення» — це четвертий ірмос першого воскресного голосу. В його основі — молитва-пісня пророка Авакума *(пор. Авак. 3, 2–19)*.

Пророк живе у скрутні часи військової загрози Юдеї з боку халдеїв. Водночас народ відступає від Бога, впадаючи в аморальність. У цьому контексті Авакум бачить надію на спасіння через воплочення Ісуса. Гора, як біблійний символ зустрічі людини з Богом, стає образом Богородиці, в лоні якої Предвічний Бог приймає людську природу, освячуючи й преображаючи людину. Відтак, вона повертається до гідності Божого сина чи дочки.

П'ятий ірмос є перифразом пісні пророка Ісаї *(пор. Іс. 26, 9–20),* у якій Божий народ молиться за справедливість і очищення від гріха. Ось ірмос сьомого голосу: *«Ніч несвітла — невірним, Христе, вірним же просвічення в насолоді слів Твоїх. Тому я зранку молюся до Тебе й оспівую Твоє Божество».* Для Христових учнів жодна темрява не є перешкодою до віри у воскресіння Христове, яке просвічує життєву дорогу. Нічні молитовні чування — це спосіб подолання темряви зла через слухання Божого Слова, що просвітлює, освячує і зміцнює людину в духовній боротьбі. Недаремно сучасна Утреня по суті є нічним чуванням, яке увінчується хвалитними піснеспівами на світанку.

«Плаваючи на хвилях життєвих турбот, з кораблем потопаю у гріхах, які мене викидають душогубному звірові. Тому, як Йона, взиваю до Тебе, Христе: Із смертельної безодні визволи мене». Це шостий ірмос того ж сьомого воскресного голосу. Текст виразно вказує на своє джерело — пісню-молитву пророка Йони в утробі кита *(пор. Йона 2, 3–10).* Автор майстерно використовує біблійний сюжет, щоб зобразити драматизм стану загибелі, до якого призводить гріх. Навіть володіючи кораблем — тобто всіма засобами для благополучного життя — грішна людина потопає і стає жертвою звіра, тобто злого духа. Але Бог завжди готовий почути людину і визволити її з найглибшої безодні гріха.

Після шостої пісні як проміжні елементи з'являються кондак та ікос.

Слово *кондак* грецького походження і, вірогідно, означає паличку, на яку намотували сувій з текстом цього піснеспіву. У VI ст. кондак був окремою, своєрідною богослужбово-поетичною поемою. Його автором традиційно вважають святого Романа Солодкопівця. З часом цей жанр літургійної піснетворчості трансформувався. Його наступником став *Акафіст*, який часто служать як самостійне богослужіння. Від давнього кондака в сучасній богослужбовій практиці залишилася лише одна строфа, яка лаконічно підсумовує суть свята. Поруч із кондаком на

Утрені рецитується й *ікос* (від грец. — «дім»). Це розширений виклад головної теми кондака, звідси й назва — *дім*, тобто щось вибудуване й довершене. Часто ікос завершується стишком, який розспівується.

Як приклад подаємо кондак та ікос свята Входу Ісуса в Єрусалим (Квітної Неділі):

«Кондак: На Небесах – на престолі, на землі – на осляті носимий, Христе Боже, прийняв єси хвалу від Ангелів і оспівування від дітей, що воскликували Тобі: "Благословен єси, Грядущий Адама призвати!"»

Ісус, досконалий Бог і досконала Людина, поєднує в собі два виміри: небесний і земний. Будучи Богом, Ісус ніколи не розлучається з Отцем і Святим Духом, постійно перебуваючи у небесній славі. Проте, як людина, Він розділяє простоту й убогість людського життя. Він обирає осля, як символ миру, і входить до Єрусалиму, де невидимо приймає хвалу ангелів, а видимо — радісні вигуки дітей. Місія Ісуса — покликати з темряви аду Адама, а в його особі — увесь людський рід до блаженного життя, втраченого через непослух прародичів у райському саду.

«Ікос: Тому, що Ад зв'язав єси, Безсмертний, і смерть умертвив єси, і світ воскресив єси, з пальмами младенці вихваляли Тебе, Христе, як Переможця, взиваючи до Тебе сьогодні: "Осанна Синові Давидовому! Бо вже більше, — кажуть вони, — не будуть жертвами младенці через Младенця – Сина Маріам, але один за всіх младенців і старців Ти розпинаєшся. Вже більше не прошиє нас меч: Твої бо ребра проколяться копієм. Тому, радіючи, промовляємо: Благословен єси, Грядущий Адама призвати!"»

Ікос використовує біблійний сюжет убивства вифлеємських немовлят *(пор. Мт. 2, 16–18)*, щоб показати Ісуса як цілком невинного Младенця, що приймає несправедливу смерть задля спасіння всіх. Завершальна фраза кондака повторюється в ікосі, що підкреслює їхню внутрішню єдність і богословську завершеність.

Сьомий та восьмий ікоси є переспівом пісні трьох юнаків — Азарії, Ананії та Мисаїла, яких вавилонський цар наказав вкинути у розпалену піч за відмову поклонитися золотому ідолові. Юнаки, покладаючись на Бога, щиро молилися, і ангел Господній відвернув від них вогонь, який не завдав їм жодної шкоди *(пор. Дан. 3, 26–81)*. Ось відповідні ірмоси з канону восьмого воскресного голосу:

«З Божого завітання вогонь колись у Вавилоні знесилів. Тому юнаки в печі веселими ногами походжали, мов у квітнику, співаючи: Благословенний ти, Боже батьків наших!» Образ квітника переносить молільників в

атмосферу райського саду, до первісної святості й гідності людини, яка перебуває у близькому єднанні з Творцем. Цього райського стану досягають святі через духовну боротьбу з жаром і вогнем гріха. Кожен Христовий учень покликаний до святості, а тому шлях боротьби й відчуття перемоги над злом — дар Божий, доступний кожному охрещеному.

«У сім раз більше піч напалив халдейський гнобитель для угодників у люті, але, побачивши їх спасенних вищою силою, Творцеві й Визволителеві закликав: Юнаки, благословляйте! Священики, співайте! Люди, прославляйте по всі віки!»

Історія з піччю завершується визнанням віри у правдивого Бога самим вавилонським царем. Він свідчить: *«…я бачу чотирьох мужів незв'язаних, що ходять у вогні, і не видко на них шкоди, а вид четвертого схожий на сина Божого» (Дан. 3, 92).* Таким чином, язичницький цар визнає містичну присутність Божого Сина — Того, на образ і подобу якого створена людина — з тими, хто повністю покладається на Бога у безнадійних обставинах. Велич віри трьох юнаків спонукала Церкву присвятити їм два ікоси в богослужбовому каноні.

Дев'ята пісня канону є особливою, адже в її основі лежить Пісня Богородиці, яку вона виголосила після зустрічі зі своєю родичкою Єлизаветою *(пор. Лк. 1, 46–55).* Дослідники Святого Письма вважають, що ця величальна пісня, відома у західній традиції як *Магніфікат* (*Величання*), сформувалася в середовищі перших християнських спільнот як гімн прослави і возвеличення Матері Ісуса — Пресвятої Богородиці. Оскільки біблійна пісня вкладена в уста Пресвятої Діви Марії, вона стала важливим елементом багатьох літургійних традицій. У латинському обряді Пісня Богородиці є невід'ємною частиною Вечірні, тоді як у візантійському обряді *Величання Богородиці* завжди входить до складу Утрені. Під час співу дев'ятої пісні канону передбачене кадження, яке символізує заступницьку молитву Богородиці за весь Божий люд, що прибігає під її покров і опіку.

Дев'ята пісня розпочинається дияконським виголосом: *«Богородицю і Матір Світла піснями звеличаймо»*. Титул Марії *Матір Світла* розкриває тему Богоматеринства як дарування людству справжнього Світла — Ісуса Христа. В останній частині Утрені, катедрального ранкового чування, з'являються перші промені сонця, які вказують християнам на істинне Сонце Правди — Христа.

Окремі стихи *Магніфікату* переплітаються із тропарем *«Чеснішу від Херувимів»*, автором якого є св. Косма Маюмський.

«Стих: Величає душа моя Господа, і дух мій радіє в Бозі, Спасі моїм. Тропар: Чеснішу від херувимів і незрівнянно славнішу від серафимів, що без зотління Бога Слово породила, сущу Богородицю, Тебе величаємо».

Богородиця величає Господа, і все її єство звернене до прослави Творця. Завдяки цій цілковитій посвяті вона стає здатною відзеркалювати Боже світло любові, милосердя та прощення. Молільники ж визнають її вищою понад усі створіння, навіть ангельські чини, адже вона є *сущою*, тобто в самій своїй суті — *Богородицею*, тією, що породила Бога, дала Йому людське тіло.

Окрім *Пісні Богородиці* з незмінним тропарем *«Чеснішу від херувимів»*, дев'ята пісня канону також присвячена Пресвятій Діві Марії.

До складу канону входить *катавасія*. Цей грецький термін означає «сходження», оскільки для її виконання співці сходилися разом. Це підкреслювало урочистість і спільнотний вимір цієї літургійної пісні. На практиці катавасія може бути звичайним повторенням ірмосу, а може — співом ірмоса майбутнього свята. До прикладу, на Утрені свята Входу в храм Пресвятої Богородиці (4 грудня) вперше звучить катавасія Різдва Христового, яка водночас є першим ірмосом канону Різдва:

«Христос народжується — славте! Христос із небес — зустрічайте! Христос на землі — бадьортеся! Співай Господеві, вся земле, і весело заспівайте, люди, бо Він прославився!»

Таким чином, ще задовго до самого свята Церква сповіщає й готує вірних до великого торжества віри — празника Народження Божого Сина.

До слова, перший ірмос канону Різдва є дослівною цитатою з проповіді святого Григорія Богослова на свято Богоявлення — Різдва Господнього *(Слово 38)*, виголошеної в Константинополі наприкінці IV ст. Отже, цей молитовний текст, як і переважна більшість інших, має майже двохтисячолітню історію.

Свят Господь Бог наш

Після канону в неділі й свята співається ще один своєрідний прокімен *«Свят Господь Бог наш»*, взятий із 98-го псалма *(пор. Пс. 98, 9)*. Цей рефрен (стих, що розспівується) переплітається зі стишками,

взятими з того ж псалма: *«Возносіте Господа Бога нашого і поклоняйтеся підніжжю ніг Його, бо святе воно» (Пс. 98, 5).*

У центрі 98-го псалма лежить концепція святості, що є унікальною ознакою Бога. У староєврейській мові ця ідея позначається терміном *«кадош»*, тобто відокремлений від світу. Пророк Ісая стає свідком ангельської прослави Бога в Трьох Особах: *«Свят, свят, свят Господь сил; вся земля повна Його слави!» (Іс. 6, 3).* Проте Бог не залишає святість виключно для Себе. Він щедро ділиться цим даром із людиною, закликаючи її до святості: *«Святими ви мусите бути, бо Я – святий, Господь, Бог ваш» (Лев. 19, 2).* Отож святість — це не ізоляція від зовнішнього світу, а розірвання гріховних уз і свідоме відмежування від зла світу.

Прокімен *«Свят Господь Бог наш»* повертає в центр уваги молільників тему Пресвятої Трійці, яка є досконалою іконою альтруїзму, де кожна Особа живе й служить для іншої. Отже, святість — це не егоїстичне замикання у власному просторі чи в межах однієї спільноти, а радісне служіння в любові ближньому. Лише служачи іншому, людина по-справжньому реалізує дар святості.

Світильний

Вже було згадано, що на недільній Утрені читається один з одинадцяти євангельських уривків, який розповідає про Воскресіння Христове. Кожен із цих уривків має власний світильний — тобто особливу стихиру, завдання якої те саме, що й Божого Слова: просвітити молільників силою євангельської благовісті. *Світильний* є поетичним переспівом євангельського уривку і за змістом дуже близький до *євангельської стихири*, яка має на меті пригадати вірним почуте Боже Слово. Разом зі світильним співається також *Богородична стихира*.

Існує й інша назва цього піснеспіву — *ексапостолярій*. Походить вона від грецького дієслова *ексапостѐлло*, що означає *висилаю*. Це пов'язано з тим, що світильні пригадують апостольську місію — голосити благовість про Воскресіння Христове всім народам.

Ось світильний другого воскресного Євангелія Утрені *(Мк. 16, 1–8)*, де оповідається про жінок-мироносиць, які зустріли ангела при порожньому гробі:

«Побачивши камінь відвалений від гробу, мироносиці втішилися, бо побачили юнака, що сидів на гробі, який і сказав їм: Ось Христос воскрес!

Скажіть учням і Петрові: Прийдіть вчасно на гору Галилейську, там Він вам з'явиться, як і пророк був друзям».

Стихира пригадує запрошення Ісуса повернутися в Галилею — тобто до початку історії покликання апостолів. Ця вказівка є особливо цінною для осіб, які переживають духовну кризу. Повернення до моменту початкового досвіду Божої любові може допомогти оживити віру. Апостоли називаються друзями — саме так Ісус звертався до них на Тайній Вечері: *«Тож слугами вже не називатиму вас… Називаю вас друзями…» (Ів. 15, 15).* Отож усі учні Ісуса — це Його друзі, покликані розділити з Ним місію проголошення Царства Божого, яке продовжує реалізовуватися в світі за посередництвом молитви Церкви і через вчинки християнської любові та милосердя.

Хвалитні псалми 148–150-й

Ранкове катедральне чування наближається до своєї кульмінації через спів трьох хвалитних псалмів, які завершуються переплетенням зі стихирами.

Початкові стихи 148-го псалма розспівуються на мелодію першої стихири, яка згодом поєднується з іншими стишками хвалитних псалмів: *«Усе, що живе, нехай хвалить Господа. Хваліте Господа з неба, хваліте Його на висотах. Тобі належить пісня, о Боже. Хваліте Його, всі ангели Його, хваліте Його, всі воїнства небесні. Тобі належить пісня, о Боже» (пор. Пс. 148, 1–2; 150, 6; 64, 2).*

Знову молільникам пригадується, що їхня молитва є участю в Небесній Літургії прослави; певною мірою — рівноангельською. І не лише люди та ангели, а *«усе, що живе» (Пс. 150, 6)* покликане до прослави Бога. Вже сам факт існування й виконання кожним творінням своєї ролі у складній екосистемі світу та космосу виявляє грандіозність Божих задумів. Християни покликані Богом бути вмілими адміністраторами світу в Його ім'я. Тож не випадково вже на початку нового дня Церква пригадує вірним високе покликання людини — уприсутнювати для створіння самого Бога, Його опіку та мудрість.

148-й псалом перегукується зі 103-тім псалмом Вечірні. Знову оспівуються великі діла Божі у створенні всесвіту. З настанням нового дня все сотворіння пробуджується до життя, що стає символом воскресіння. Псалмоспівець закликає до вселенської й всеохопної прослави Бога, Який дарує життя всьому творінню: *«Нехай ім'я Господнє*

хвалять, високе бо ім'я Його — єдине. Велич Його — понад землю й небо» (Пс. 148, 13).

Наступний псалом був написаний у контексті суспільно-релігійного відродження єврейського народу після вавилонської неволі. *«Співайте Господеві нову пісню» (Пс. 149, 1)* — закликає автор. Цією новою піснею є молитва Церкви, у якій вона безупинно прославляє Пресвяту Трійцю. Безперечно, особиста молитва кожного християнина має велику цінність, і без неї неможливо говорити про правдиве духовне життя. Проте молитва Церкви перевершує всі інші, адже, як запевняє Ісус: *«…де двоє або троє зібрані в Моє ім'я, там Я серед них» (Мт. 18, 20).*

Останній, 150-й псалом, багаторазово повторює фразу *«Хваліте Господа» (Пс. 150).* Це, мабуть, один із найкращих підсумків ранкової молитви Церкви. Прославляти Бога — це не лише обов'язок, а насамперед відповідь на Його доброту. Як закликав апостол Павло перших християн Ефесу: *«Проказуйте між собою вголос псалми й гімни та духовні пісні, співайте і прославляйте у серцях ваших Господа» (Еф. 5, 19),* так і в XXI столітті Церква чинить те саме. Вустами своїх вірних вона не втомлюється приносити хвалу Богові навіть серед випробувань і лихоліть теперішнього історичного моменту.

Якщо людина відмовляється приносити славу Богові, вона неминуче буде віддавати її якомусь власноствореному ідолові. Часто таким божком стає сама людина або ж матеріальні цінності, захоплення, пристрасті. Віддаючи славу Живому Богові, людина не втрачає власної гідності, а, навпаки, утверджує її. Бути слугою Божим — означає бути вільним від рабства гріха, адже *«Кожен, хто гріх чинить — гріха невольник!» (Ів. 8, 34).*

Через ранкове богослужіння Церква прагне допомогти своїм вірним зосередити увагу на найважливішому завданні життя — відносинах із Богом, які здатні подарувати людині те, що в сучасному світі називають *«самореалізація»*. Оскільки кожен охрещений знаний Богові на ім'я — як Його улюблений син чи дочка — немає жодного сенсу шукати самореалізації поза батьківським домом. Хвалити Господа устами й серцем, прославляти Його через діла любові та служіння ближнім, визнавати Його через правди віри, сформульовані Церквою, користати з благодаті Святих Таїнств — ось надійний шлях до справжньої свободи, щастя та самореалізації.

Хвалитні стихири

Уважний читач міг помітити, що між Утренею і Вечірнею існує багато спільних елементів. Це пов'язано з неусвідомленим прагненням уніфікувати всі богослужіння в однакові структурні шаблони. Така подібність допомагає молільникам запам'ятовувати повторювані елементи або легше сприймати ті літургійні частини, які подібні до вже відомих з інших богослужінь. Тож не дивно, що структура хвалитних псалмів перегукується зі вечірніми — 140-вим, 141-шим і 129-тим псалмами, які також переплітаються зі стихирами.

Стихири, що супроводжують хвалитні псалми Утрені, отримали від них назву *хвалитних*. Використовуються вони виключно на недільній і святковій Утрені. Натомість на буденній Утрені співаються *стихири на стиховні*.

Стихири — це розлогі літургійні тексти, здатні охоплювати кілька богословських тем. Саме тому дуже бажано під час богослужінь добового кола уважно слідкувати за текстом, аби глибше розуміти їхній зміст, особливо коли йдеться про змінні частини.

Як приклад наведімо по одній стихирі з трьох різних уставних випадків.

Воскресна стихира на хвалитних п'ятого голосу: «*Господи, із запечатаного нечестивцями гробу Ти вийшов так, як і народився з Богородиці. Твої безтілесні ангели не зрозуміли, як Ти воплотився; і воїни, що Тебе сторожили, не чули, коли Ти воскрес, бо це й те було закрите для тих, що досліджують. Але тим, що вірою поклоняються Таїнству, явились чудеса; тож і нам, що Його прославляємо, подай радість і велику милість*».

Християнська віра є раціональною. Як навчав святий Іван Павло II: «*Віра і Розум — ніби два крила, на яких людський дух підноситься до споглядання істини» (Енцикліка Fides et Ratio)*. Раціональність визнає свою обмеженість. Існують явища, недоступні людському розумінню. У таких сферах саме віра допомагає людині перейти межу, на якій зупиняється розум.

Таїнство воплочення і воскресіння Ісуса є історичними подіями, наслідки яких можна простежити, а отже — раціонально обґрунтувати їхню реальність. Водночас самі події Різдва й Пасхи залишаються недосяжними для розумового осягнення. Стихира стверджує, що навіть ангели не спроможні зрозуміти ці Божі діяння. Було б великою гординею вважати, що людина може володіти істиною, адже Христос

перед Пилатом так і не відповів на запитання: *«Що таке — істина?»* (Ів. 18, 38). Істиною є Сам Бог. Людина покликана до пізнання Бога, але не може володіти Ним, бо є творінням, а не Творцем.

Як приклад святкової стихири на хвалитних, розгляньмо одну зі стихир свята Стрітення Господнього (2 лютого): *«Божеством, не залишаючи лона Родителя, Ти добровільно прийняв тіло, і носила Тебе в обіймах Вседіва, та й у богоприйнятні руки Симеона віддався Ти, що все держиш Своєю рукою. Тому нині в мирі можеш відпустити — радісно закликав він — слугу Твого, бо я побачив Тебе, Владико».*

Радісне прохання праведного Симеона *«нині в мирі можеш відпустити слугу твого»* є наслідком дії Святого Духа, яким він був приведений до Єрусалимського храму *(пор. Лк. 2, 27)*. Сучасникам Ісуса було так само непросто розпізнати присутність Бога серед них, як і в наші дні. Ісус був людиною, тому побачити в Ньому Божого Сина могли лише ті, хто відкривав серце для дії Святого Духа. Сам Христос, після визнання віри з боку апостола Петра, стверджує: *«…не тіло і кров це тобі відкрили, а Отець Мій Небесний» (Мт. 16, 17).*

Симеон — це взірець справжньої благочестивості: людина, яка живе у вірі разом з її традиціями та обрядами, але водночас залишається відкритою на новизну Божого об'явлення. Не втомлюватися розпізнавати щоденну присутність Ісуса у своєму житті — це духовна праця, але водночас і дар Святого Духа.

Стихира на стиховні Утрені в п'ятницю сьомого голосу: *«На хресті повисла справжня виноградина, і народи дістали рай, як і розбійник. Ось слава Церкви, ось скарб Царства! Господи, що постраждав за нас, — слава Тобі!»*

Замість традиційного роздуму над одним аспектом стихири, представимо перелік тем, порушених у цьому короткому, але змістовному тексті. Це дозволяє ще раз переконатися, яке велике багатство віри Церкви виражене в літургійному стихирі:

- спасенна смерть Ісуса на хресті;
- євхаристійний вимір цієї жертви — Він є правдивою виноградиною;
- універсальність спасіння, дарованого всім без винятку, навіть найбільшим грішникам, які каються;
- хрест як слава і скарб Церкви, знак безмежної Божої любові;
- прослава Господа за Його жертву заради нашого спасіння.

У неділю хвалитні стихири завершуються *євангельською стихирою*, про яку вже йшлося раніше. Цікаво, що автором цих текстів був імператор Лев Мудрий (†912). Це — лише один із багатьох фактів, які засвідчують колишній тісний зв'язок між Церквою та Візантійською імперією. Ця співпраця мала глибокий вплив на візантійський обряд, деякі урочисті елементи якого мають імператорське походження. До прикладу, єпископ носить ризи, що в давнину належали до імператорського облачення. У Візантії Ісуса зображали на іконах як імператора, тому й єпископ, як образ Христа, одягається відповідно до цього символізму.

Після євангельської стихири, як правило, співається *богородичний тропар*: «*Преблагословенна ти, Богородице Діво, бо Воплочений з тебе полонив ад, покликав Адама, усунув прокляття, визволив Єву, переміг смерть — і ми ожили. Тому, співаючи, кличемо: Благословенний Христос Бог наш, що на це зволив, — слава Тобі!*»

Цей тропар у давнину співався у Світлий вівторок, тож не дивно, що він має виразно воскресний характер. Хоча Євангелія не згадують про присутність Богородиці під час Воскресіння, її перебування на Голгофі є безперечним свідченням участі у Христовій Пасці. Ця участь насамперед є духовною, бо зв'язок Марії з її Сином має унікальний і неповторний характер. Вона — земна Мати Воплоченого Божого Слова. Саме тому Церква величає її як найбільш благословенну — *Преблагословенну*.

Що ж до події Воскресіння, її не слід зводити виключно до історії двохтисячолітньої давнини. Ми живемо в епоху Нового Завіту — Пасхи Господньої. Тому Воскресіння залишається фундаментальною правдою нашого життя, а не лише побожною згадкою про величну історичну подію.

Велике Славослов'я

Велике Славослов'я існує у двох варіантах – як Велике і Мале. Останнє використовується на повсякденній Утрені.

За своєю структурою цей піснеспів є складною компіляцією (збіркою) як біблійних, так і поетично-молитовних фраз. Історія його виникнення сягає перших століть християнства. Як показують сучасні дослідження, початково Славослов'я було призначене для Вечірні, але пізніші редакційні зміни зробили з нього ранковий піснеспів. Тим не

менше, саме Славослов'я є кульмінацією ранкового катедрального чування-прослави. У латинській традиції Славослов'я входить до складу Святої Меси в неділі і свята, що свідчить про його важливість для всієї християнської традиції.

Розпочинається Славослов'я урочистим виголосом священника: *«Слава Тобі, що Світло нам показав!»* Світло – один із найважливіших символів Бога, що належить до спадщини найдавніших цивілізацій. Християнська традиція також асоціює світло з Божою присутністю та святістю. Урочистий виголос про світло звернений до Бога-Отця, як це було у давнину з усім Великим Славослов'ям.

Літургійна асамблея розпочинає урочистий гімн прослави Бога ангельськими словами різдвяної ночі: *«Слава во вишніх Богу, і на землі мир, в людях благовоління» (пор. Лк. 2, 14).* Прихід на землю Божого Сина є початком просвічення темряви гріха. Відтак молільники словами молитви благословляють, поклоняються, славлять і дякують Богові. Початок молитви – це прослава Бога за Його величні діяння у спасінні людського роду. Людина ніколи не була і не буде залишена Богом на поталу гріха. Незважаючи на помилковий вибір людини на початку її історії, Господь в Ісусі Христі дарує можливість спастися кожному – без винятку. Бог не змушує, а запрошує і пропонує прийняти Його дружбу, дозволити Його любові увійти в серце людини, а Його милосердю – зцілити рани гріха. Це і є причина прослави Бога – Його незмінна й безкорислива любов до людини.

Славослов'я приділяє велику увагу Ісусові, якого названо Аганцем. Це відкликання до старозавітнього пасхального припису святкувати Пасху через заколення і споживання аганця (ягнятка) *(пор. Вих. 12,3-14).* Звісно, це був лише образ того, що мало відбутися згідно зі спасительним планом Бога – смерть правдивого, невинного, досконалого і непорочного Аганця-Христа на хресті. Воскресіння Ісуса вказало на те, що й саме старозавітнє свято Пасхи було образом справжньої Пасхи – переходу від смерті до вічного життя.

Значну частину гімну займає вже відомий нам з Вечірні літургійний гімн *«Сподоби, Господи»*.

Останні стишки Славослов'я вміщають ряд прохань, звернених до Господа.

«Молюсь: Господи, змилуйся надо мною, вилікуй мою душу, бо гріх мій – перед Тобою» (пор. Пс. 40, 5). Бог є Лікарем – Той, хто з великою турботою

та ніжністю схиляється над нашими гріховними ранами. Розвиток сучасної психології відображає великий запит на зцілення душі. Той, хто знайшов у Бозі сенс власного життя, здатен долати психологічні, тобто душевні труднощі, бо знаходить так звану точку опори не в самому собі, а в Богові, який ніколи не зраджує людину й не позбавляє її своєї любові. Молитва псалмами, що є основою богослужіння добового кола, а в нашому випадку – Великого Славослов'я, є чудовою духовною терапією в періоди різних психологічних потрясінь і труднощів.

«Господи, до Тебе я прибігаю, навчи мене творити Твою волю, бо Ти – Бог мій» (пор. Пс. 142, 9–10). Усе життя людини має педагогічний вимір. Воно є шляхом навчання і поступом у пізнанні Бога та твореннi добра. Інколи людина може піддатися самонавіюванню, помилково сприймаючи його за Божу волю. Саме тому молитва про розпізнання Божої волі має велике значення. Її практичне втілення полягає в намаганні зробити своє життя співзвучним із змістом Божого Слова, яке проповідує і пояснює Церква. Саме церковне тлумачення благовісті застерігає людину від крайнощів віри, зокрема фанатизму, забезпечуючи гармонійний духовний розвиток без небезпечних надмірностей.

«Бо в Тебе є джерело життя, у Твоїм світлі побачимо світло» (пор. Пс. 35, 10). Бог є джерелом усього існуючого; через воплочення Свого Єдинородного Сина Господь являє світові справжнє Світло, тобто самого себе. Про це говорить апостол Іван: *«У Ньому було життя, і життя було – світло людей» (Ів. 1, 4)*. Святий Дух продовжує являти Боже світло через Господнє Слово – завжди живе і діяльне. Саме у світлі Божого Слова, а не ідеологій, учень Христовий покликаний інтерпретувати реальність та події, що відбуваються в його житті й у суспільстві. Такий спосіб розуміння дійсності допомагає уникнути пастки зневіри та втрати сенсу життя, яку нав'язують деякі філософські системи. Темряву може просвітити тільки світло. А справжнє світло – Боже.

«Добавляй ласку тим, що визнають Тебе» (пор. Муд. 4, 15). Без Божої благодаті людина не здатна пізнати Бога й служити Йому. А ця благодать – не якісь бонуси, що даються за заслуги, а радше океан Божої любові, завжди відкритий для того, хто щиро прагне й намагається жити згідно із Заповіддю Любові *(пор. Мт. 22, 37–40)*. Безкорисливість Божого милосердя не може не вражати людину, яка часто залишається прохачем і шукачем справжньої любові, джерелом якої є лише Бог.

Завершується *Велике Славослов'я* Трисвятим, про яке вже йшлося у поясненні Вечірні. У неділю саме під час співу *Трисвятого* священник забирає Євангеліє з тетраподу і переносить його на престіл. Це також пов'язано з тим, що в давнину Євангеліє про воскресіння Христове читалося саме після Великого Славослов'я – як це й дотепер відбувається на Утрені Великої Суботи, загальновідомій як Єрусалимська Утреня.

У неділю після *Славослов'я* співаються особливі воскресні тропарі, тоді як у свята – тропар свята. Таке повторення тем або й окремих літургійних елементів, які вже прозвучали на Утрені, пов'язане з її складною структурою – поєднанням кількох богослужінь в одному, про що згадувалося на початку.

Єктенії і відпуст

Як і на Вечірні, до складу Утрені входять *Сугуба* та *Просительна єктенії*. Насправді, вони свідчать про давнє поєднання Вечірні та Утрені з Божественною Літургією. Імовірно, саме з Літургії ці єктенії увійшли до складу богослужінь добового кола.

Єктенії включають у себе найрізноманітніші прохання, які зазвичай не є об'єктом приватної молитви християн. Спільна, літургійна молитва дозволяє християнській спільноті застановитися не лише над особистими молитовними намірами, але й над потребами суспільства: народу, уряду, війська, церковної ієрархії, доброчинців та всіх християн.

Молитовні відповіді літургійної асамблеї — *«Господи, помилуй»*, *«Подай, Господи» чи «Тобі, Господи»* — настільки ж короткі, наскільки глибокі за змістом. Їхня простота дає змогу всім молільникам, повторюючи ці молитви, брати активну участь у богослужінні. Водночас їхнє богословське значення настільки вагоме, що кожен охочий може подовгу розмірковувати над тим, які сенси, почуття й досвід вкладає у ці прохання.

Після єктеній слідує *Відпуст*. Залежно від типу Утрені — святкової чи повсякденної — змінюється форма *Відпусту*. У випадку недільної або святкової Утрені *Відпуст* буде великим. У такому разі він передбачає ряд вступних виголосів. *«Премудрість»*, — виголошує диякон чи священник. Під цим словом мається на увазі найвища Божа мудрість. Усім молільникам пригадують про Божу присутність на спільній церковній молитві. *«Благослови»*, — відповідають вірні, просячи, щоб ця присутність обернулася в Боже благословення для всього їхнього життя.

На що священник відповідає: «*Благословенний Христос, Бог наш, завжди, нині і повсякчас, і на віки віків*». Це, по суті, є подяка Богові за Його спасительну участь не тільки в богослужінні, а й у всьому нашому житті.

Фраза благословення Бога має коріння у біблійній ментальності, про що вже йшлося раніше. Дякуючи Богові, старозавітні молільники благословляли Його. А благословення Бога обертається в Його святе благословення. Тож коли Христос на Тайній Вечері благословляв хліб і вино, Він возносив подяку Небесному Отцеві за ці дари, а відповіддю на цю молитву стало сутнісне перетворення хліба на Тіло, а вина — на Кров Господню.

Утреня, як і всі інші богослужіння добового кола, певною мірою готує молільників до святкування Таїнства Євхаристії, тобто Божественної Літургії. А отже, Відпуст стає моментом не стільки завершення молитви, скільки завершення спільної церковної молитви у формі співу та читання. Молитва Церкви не завершується остаточно, а перетворюється на конкретні вчинки любові та милосердя, які становлять реалізацію молитви, її плід, її втілення в історії світу.

Вірні на заклик про Боже благословення відповідають проханням: «*Утверди, Боже, святу православну віру*». Йдеться не про конфесійну приналежність, а про правильність й істинність християнської віри, яка визнає джерелом Божого Об'явлення не лише Святе Письмо, але й Традицію Церкви — тобто неписане, а передане від апостолів Боже Об'явлення.

Прохання про утвердження у вірі є чудовим підсумком недільної чи святкової Утрені, в молитовних текстах якої міститься величезне багатство церковної традиції, в якій жили, молилися та освячувалися незліченні покоління християн.

Використана література

РАДІОН ГОЛОВАЦЬКИЙ, *Пояснення богослужень*, Львів: Місіонер 2007[3].

РОБЕРТ ТАФТ, *Богослужіння Часослова на Сході і Заході*, Львів: Видавництво «Свічадо» 2013.

«Світло єси, Христе»: Богослужіння добового кола. Антологія досліджень, упор. Е. КВІЛАН, В. РУДЕЙКО, Львів: Видавництво УКУ 2012.

ВАСИЛЬ РУДЕЙКО, *Христос посеред нас. Впровадження у літургійне богослов'я Церкво візантійської традиції*, Львів: Видавництво УКУ 2021.

ВАСИЛЬ РУДЕЙКО, «"Тобі подобає піснеспів...": нотатки до історії Великого славослов'я» у *Наукові записки УКУ. Богослов'я,* № 10 2023, 47-76.

ОЛЕКСАНДР ПЕТРИНКО, «Біблійні пісні в недільному та святковому богослужінні Єрусалиму від кінця II століття до виникнення поетичних канонів» у *Наукові записки Українського католицького університету. Богослов'я*, № 2 2015, 197–223.

GIANFRANCO RAVASI, *Il libro dei Salmi: Commento e attualizzazione*. Том I–III (Salmi 1–150). Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna 1986[3].

ПОЯСНЕННЯ СВЯТ ТА ОБРЯДІВ У ЄВАНГЕЛІЗАЦІЙНОМУ КЛЮЧІ

Підготував о. Роман Дубік

Вступ

У першу епоху християнства Церква була місійною і проголошувала Добру Новину спасінні по всьому поганському світі. А тепер, власне, Церква потребує бути євангелізованою зсередини. Наказ воскреслого Христа своїм апостолам іти аж до краю землі, проголошуючи Євангеліє і охрещуючи навернених, перетворився на наказ: «Ідіть, євангелізуйте охрещених».

Зараз є багато охрещених людей, які особисто ще не зустрілися із воскреслим Христом. Більшість миропомазаних людей ще не відчула сили Святого Духа. Так само багато є тих, хто ходить щодня на Службу Божу, навіть причащається, але не проголошує Ісуса єдиним Спасителем і Господом свого життя. Багато висвячених і богопосвячених осіб – тих, хто працює у Господньому винограднику – не знає Господаря виноградника.

Тому Церкві найбільше потрібна правдива євангелізація, яка брала би свій початок із представлення живої Особи Ісуса Христа і спонукала би тих, хто Його шукає, до реального досвіду спасіння в Ісусі Христі. Адже Церква – це жива спільнота вибраних Божих осіб, які становлять родину Господа; родину, у якій повинне бути живе спілкування між Пастирем та вівцями.

Християнські свята та звичаї є невід'ємною частиною духовного життя нашого народу, формуючи його самобутність та світогляд протягом століть. Вони є не просто календарними датами чи застарілими обрядами, а потужними носіями євангельської Благої Вісті – кериґми Христа Спасителя.

У контексті нашого народу, який історично пережив період так званого "двовір'я", особливо актуальним стає осмислення взаємодії християнських істин з дохристиянськими віруваннями та обрядами. Як справедливо зазначав митрополит Іларіон (Огієнко), без знання цих дохристиянських вірувань ***"сучасної духовної культури українського народу належно й глибоко ніхто не зрозуміє, коли він не знає його дохристиянських вірувань. Так само не розуміє й правдивого духовного***

розвитку й історії нашої церкви, коли не знаємо духовного стану нашого народу ще до християнства, адже дослідник на кожному кроці зустрічає таке, чого ніяк не може ані належно пояснити, ані ні повністю зрозуміти, стоячи на ґрунті тільки самого християнства". Це розуміння дозволяє нам не тільки розрізняти справжню християнську традицію від нашарувань синкретизму, але й ефективніше євангелізувати, вказуючи на досконалість та повноту Божого Одкровення у Христі.

Тому, завдання душпастирів – не лише зберігати обрядовість, а й розкривати глибинний, кериґматичний зміст кожного свята, кожного звичаю. Це означає не просто повторення форм, а постійний пошук шляхів, як через ці форми донести до сердець вірян живу істину про Бога, яка змінює життя.

Для того щоби глибинно зрозуміти сучасну духовну культуру українського народу, потрібно вивчити його традиції. Те ж саме стосується і духовного розвитку та історії нашої Церкви: коли не знаємо духовного стану народу, стоячи на ґрунті тільки самого християнства, то на кожному кроці будемо зустрічати таке, чого не зможемо ні докладно пояснити, ані зрозуміти.

Як висновок, через чисте християнство та впровадження його через нашу культуру, історію, літературу ми повинні вивчати зміст нашого обряду.

Головні празники

Історія виникнення календаря та календарних свят, в основному релігійних, сягає дуже далеких коренів. Так, слово «календар» походить від латинського «calendae» (перший день місяця), а воно в свою чергу – від дієслова «calare», що означає «викликати» (у Давньому Римі обов'язком головного жреця був гучний виголос першого дня кожного нового місяця).

Загалом календарі створювали по всьому світу, незалежно від розвитку Давнього Риму. У народів виникала потреба вимірювати час, як тільки вони почали усвідомлювати періодичність явищ природи (зміна дня і ночі, пори року). Не оминула потреба засвоєння способів літочислення й у слов'ян. Вони почали створювати свій календар з великими та дрібними одиницями: від поняття «століття», «епоха» до визначення частин доби (день, ніч, сутінки, тощо).

Під час цього дописемного періоду слов’яни сформували ще й особливий релігійний календар, досить великий і широко розроблений, характерною рисою якого був тісний зв’язок із природою та хліборобством впродовж цілого року. Що стосується українських стародавніх свят, то їх зараховують до хліборобських обрядів. Їх було завжди було доволі багато, тому наші предки склали річний календар таких свят.

У давнину ще не було точно усталеного дня якогось обряду, тому що це були хліборобські свята. Їхнє святкування залежало від погоди, часу занять хліборобів, сонцевороту та від сонячної сили. Християнство ж прив'язало ті дійства до певного числа у календарі значно пізніше. Зазвичай свято тягнулося кілька днів, а то й тиждень чи навіть більше. Деякі традиції святкування залишилися й до нашого часу (Великдень, Різдво, Стрітення тощо). Вони усі були пов'язані однією спільною ідеєю, що становила основу хліборобства – вшанування сонця й сонячних богів, що нерідко втілювалася у боротьбу літа зі зимою як тепла з холодом.

Церква християнізувала землеробський календар східних слов’ян: імена святих підпорядковувалися праці і побуту селянина. Вони допомогли перетворити нагромадження знань землероба у вигідну систему вираховування часу. У той час, як іконописне життя щезало, залишаючись чужим для трудового життя з його боротьбою за врожай, святі слугували канвою, в яку легко вкладався практичний досвід селянина, і яка природньо ввібрала традиційні свята та обряди. Наприклад, День св. Юрія давні українці пов’язували зі святом Ярила, День Св. Трійці – зі Зеленими святами, пророка Іллі – зі святом громовержця Перуна, Різдво Пресвятої Богородиці – свято Рожаниць, св. Параскеви – свято Мокоши, Андрія Первозваного – свято Калети, св. Василія – свято Місяця, Йордан – свято богині Дани. Так, усі християнські свята мали язичницьке коріння, яке народ набирав від початку свого існування.

Народний календар, який дійшов до нас демонструє таке поєднання поганського і християнського начал, що правильно було би назвати злиттям, а не двовір’ям. Адже це не просто механічне поєднання двох світоглядів, коли без великої праці виокремлюються язичницькі та християнські елементи, а навпаки – хімічна реакція двох сполук, у результаті сполучення яких отримано третю зі своїми самобутніми властивостями.

Не треба забувати про те, що народні свята вбирали в себе або підпорядковувалися церковним, оскільки і ті, й інші були проникнуті

подвійним, дуалістичним світоглядом: тема життя і смерті, постійний перехід від одного стану в інший, відродження та воскресіння через смерть, спалення, закопування – головні теми церковної та народної культури. Християнські свята, у свою чергу, легко піддавалися побутовому і трудовому осмисленню, бо більшість із них мали «поганське походження». Селянину насамперед було потрібно піклуватися про врожай, здоров'я своєї сім'ї, добробут господарства та передачу досвіду наступному поколінню, так що все в його буднях і святах, з точки зору землероба, підпорядковувалося цим головним цілям.

Переслідування народного календаря Церквою і владою як останків поганства йшло у нас та в інших народів безперервно, але вивести всього не можна було жодною силою. Старовина зоставалася в православних народів більше, у католицьких – менше, хоча Західна Церква у цьому відношенні не була лагідніша за Східну. Звідси, ця старовина поєдналася з новим, створивши міцне двовір'я.

Та виступи проти стародавніх обрядів у нас не спинялися й за нового часу. Як зразок, можна пригадати один з таких протестів від полеміста Івана Вишенського у XVII ст. проти всіх народних свят: Коляди, щедрівок, Купала, волочильного, Провід, гойдалок на Петра, Юрія й т. ін[1].

Християнство принесло слов'янам новий календар з установленим поділом на місяці й дні. У Русі протягом деякого часу існувало три календарі: громадянський, церковний і народний. Новий рік у давнину розпочинався з першого березня, коли пробуджувалася вся природа по зимовій перерві; цей рік був прийнятий і Церквою, бо за переданням творення світу воно відбулося, власне, з першого березня. Проте пізніше Церква пішла за грецьким Новим роком, який починався з першого вересня. Його офіційне святкування було остаточно визначеним у 1492 р. (7000 рік від «створення світу») як церковний і громадянський рік. Через два століття цар Петро I оприлюднив указ «літа рахувати» зі січня. Таким чином, у російській імперії 1699 рік тривав всього лише 4 місяці (вересень – грудень), а нове століття почалося 1 січня 1700 року. Так, Петро I прийняв юліанський календар, який був не точним і до XX ст., адже відставав на 13 діб від Європи, яка давно перейшла на більш точний григоріанський календар[2].

---

[1] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 267с.

[2] Круглий год. Русский земледельческий календарь/Сост., вступ. Ст. и прим. А.Ф. Некриловой; Ил. Е. М. Белоусовой. – М.: Правда, 1989. – 496 с., ил. – 6с.

Відлік нового року у європейських країнах запровадив папа Інокентій XII (1691 р.). Перед тим майже всюди початком нового року вважали день Різдва Христового[3]. Щоби скоротити цей розрив у 1918 р., декретом Раднаркому був здійснений перехід громадянського календаря на григоріанський, т. зв. «новий стиль»[4].

Таким чином, громадянський рік починався із 1 січня, але церковний рік залишився 1 вересня й дотепер. Різний час Нового Року наскрізно проявлений у наших колядках, у яких нерідко описана не зима, а початок весни. До того ж, колядують і літом, під час моровиці, щоби прогнати її.

У Старому Заповіті також існував зв'язок свят із порами року, однак поганський зміст святкувань як подяка силам природи був замінений на вдячність Богові за Його рятівну діяльність в історії. Пасха, П'ятидесятниця та інші священні дні стали свого роду відновлення Завіту, яке пригадувало всім членам Спільноти про благословення й обітниці. Зберігався сезонний аспект ритуалів, оскільки Бог є присутнім у сотвореному світі та частково в праці людини, однак цей аспект відступив на другий план, а подекуди навіть зовсім став призабутим.

У нашому церковному календарі легко віднайти не тільки відголоски поганських свят, про що написано раніше, а і юдейських, хоча духовна основа ґрунтується на Євангелії та церковній історії.

Може виникнути цілком слушне запитання: якщо Церква використовує прообрази Старого Заповіту, то яке відношення мають у ній язичницькі свята та ритуали, які часто використовуються?

Відповідь розташована у вселенському характері самого християнства.

Коли воно боролося з багатобожжям, то не відкидало всіх цінностей, які були збережені в дохристиянських навчаннях. Бо інакше треба було би допустити, що мільйони людей, які створені на образ і подобу Божу, тисячоліттями були у владі брехні та самообману. Учителі Церкви докорінно відкидали цю думку. Так св. Юстин, Атенагор, св. Теофіл Антіохійський, св. Василій Великий та багато інших вказували, що у поганстві є передсмак Євангелія, а світло Об'явлення якоюсь мірою є дароване усім народам.

Накладення церковних свят на священні часи древніх культур св. Отці розглядали як свідомий акт Церкви, яка бажала пов'язати або

[3] О. Франц Шпіраго. Католицький народний катехизм. Вид 3-тє., Л.: Місіонер, 2018. – 743 с. – 172 с.
[4] Круглий год. Русский земледельческий календарь/Сост., вступ. Ст. и прим. А.Ф. Некриловой; Ил. Е. М. Белоусовой. – М.: Правда, 1989. – 496 с., ил. – 6с.

перемінити елементи цих культур із новим християнським способом життя.

Описуючи далі українські християнські свята, треба спинятися тільки на способах через нову євангелізацію чи нову кериґму ознаменовувань наших свят.

Обрізання (найменування) ГНІХ. Новий рік

Найважливішою і найближчою подією із життя Ісуса Христа, яка є після празника Різдва Христового, – це подія Господнього обрізання і надання імені. Св. Євангеліє про це так говорить: «*Як сповнились вісім днів, коли мали обрізати хлоп'ятко, назвали Його Ісус – ім'я, що надав був ангел, перше, ніж Він почався у лоні» (Лк. 2,21).* Ісус Христос як Бог і Законодавець не був зобов'язаним до захування релігійних приписів ізраїльського народу, та все ж таки Він їм добровільно підпорядкувався зберігав їх. З цієї причини, по вісьмох днях свого народження, Він піддався обряду обрізання. Цю подію святкуємо першого січня.

Тож погляньмо на закон обрізання, його значення у Старому Заповіті, установлення свята обрізання та обряди, пов'язані із цим святом.

Обрізання у Старому Заповіті

Звичай обрізати дітей чоловічої статі – дуже старовинна практика в багатьох народів сходу. Обрізання зазвичай відбувалося у віці дозрівання хлопців і вважалося за символ їхнього переходу у зріле життя.

В ізраїльському народі обрізання стало законом від Авраама. Воно мало для юдеїв велике значення, оскільки було символом їхнього союзу з Богом, як про це сказано у книзі Буття: "*Сказав Бог до Авраама: "Ти берегтимеш союз мій, ти і твої потомки, в їхніх поколіннях. Ось мій союз, що його маєте берегти між мною і вами, і між потомками по тобі: кожного чоловіка серед вас обрізати. Ви обріжете тіло на передній вашій шкірці, і це буде знаком союзу між мною і вами. На восьмім дні життя мусить бути обрізане в вас кожне хлоп'я, у ваших поколіннях" (17, 9-12).*

Припис обрізання мав для юдеїв далекосяжні наслідки. Обрізання насамперед було символом прийняття членів родини до юдейської релігії та народу. Воно означало підкорення себе законові і його обов'язкам. "*Свідчу знову кожному, що обрізується, – каже святий апостол*

Павло, – він мусить увесь закон чинити" (Гал. 5, 3). Через обрізання кожний юдей ставав учасником благословення та обітниць, даних Божому народу. Воно було необхідним, щоби брати участь у пасхальній жертві. Невиконання цього закону тягло виключення із членства народу. "*А необрізаного чоловічої статі, – каже книга Буття, – що його тіло на передній шкірці не обрізано, такого викорінити з його народу: він поламав мій союз" (17, 14).*

Східна Церква в цьому святі відзначає дві події: Христове Обрізання і надання імені Ісус, що означає Спаситель (свято Найменування Ісуса Христа). Він властиво закінчує попразденство Христового Різдва. Тому свято Обрізання, хоча вважається великим, однак не належить до 12-ох великих свят.

Значення свята для нас

Свято обрізання відзначаємо разом з Новим роком 1 січня. Цим нас навчає Церква, що ми усе повинні починати в ім'я Ісуса і разом з Ним обрізати свої серця з усяких гріхів і пороків (Кол. 2,11), коли бажаємо щоби у Новому році нам було легше і краще жити. Свято обрізання символізує насамперед жертву й самовідречення. Нема правдивого служіння Богові без дотримання Божих Заповідей та сповнення християнських обов'язків. Кожний християнин мусить практикувати духовне обрізання, яке є перемогою своїх похотей, злих нахилів та своїх пристрастей. "*Ми бо "обрізання", – каже святий апостол Павло, – що духом служимо Богові, що хвалимось у Христі Ісусі, не покладаючися на тіло" (Флп. 3, 3).*

Наданням Христові імені Ісус вказує на святість і силу того ім'я та на його велике значення для кожного християнина. Сам Господь Бог надав Христові це ім'я. "*Вона породить сина, – говорить ангел Господній до святого Йосифа, – і ти даси йому ім'я Ісус, бо Він спасе народ свій від гріхів їхніх" (Мт. 1, 21).*

Про святість і силу святого імені Ісуса свідчить святий апостол Павло: "*Тому й Бог вивищив і дав Йому ім'я, що понад усяке ім'я, щоб перед іменем Ісуса всяке коліно приклонилося – на небі, на землі і під землею" (Флп. 2, 9-10).*

Цікаво, що першого числа Нового року, крім свята Обрізання, давні українці відзначали свято народження Місяця (1-14 січня), що розпочинається напередодні Щедрого вечора. Усі дії цього святкування

спрямовані на вблагання бога врожаю та багатства Спаса та бога приплоду Велеса, щоби вони прийшли до господаря і , переконавшись, що він працьовитий, послати у Новому році добрий урожай і гарний приплід. Первинна назва Місяця загубилася протягом тисячоліть і змінилася на ім'я Василь. Василь-Василечко став символом високоморального, працьовитого, ніжного і розумного юнака[5].

Обряди

Після Різдва Христового у нас настають новорічні свята. Напередодні Нового року, чи, власне, Св. Василія Великого (329–378), урочисто та гучно справляють свято Маланки (Преп. Меланії Римлянки, † 439 р.), коли перебрана й замаскована молодь щедрує попід вікнами. Також у надвечір'я Нового року у церквах відбуваються урочисті Богослужіння на закінчення Старого року, щоби наприкінці подякувати Богові за вже отримані ласки і попросити нових на наступний.

На Новий рік рано ходять засівальники. Цей звичай сягає глибокої давнини[6]. Маленькі хлопчики з ночі до сходу сонця ходять по хатах «засівати» чи «посівати», з Новим роком вітати. Діти – це символ здоров'я, добра, продовження роду.[7] Діти посівальники – «благовісники», бо несуть Добру новину і побажання добра. Посівальники бажають господарям у Новому році щастя, здоров'я, щоби «жито-пшениця вродило краще, як той рік!». Засівання пшеницею знову ж таки демонструє безперервний синтез людини та землі.

Перший посівальник на Новий рік звичайно буває і першим «благовісником»: приносить до хати щастя. За народним звичаєм існував чіткий непорушний закон: сіють тільки чоловіки (парубки, хлопчики), ні в якому разі не жінки, адже за давнім поганським віруванням чоловік-небо запліднює, а мати-земля народжує. Саме тому дівчатам посівати не годилось.

---

[5] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст.337

[6] Дух щедрого бога Лада (якого подекуди згадують у щедрівках), який приносить людині щастя; втілений в образі «благовісника» - маленького хлопчика, який перший день Різдва ходить до схід сонця вітати родичів чи найближчих сусідів зі святом.
(Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст.382)

[7] Згідно стародавніх, дохристиянських вірувань, до хлопчиків найбільше прихильний щедрий бог Ладо, ось чому «посівати» ходять саме вони та ще й удосвіта, бо над ранок цей бог відійде в небо.
((Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст.387)

Це є добрим звичаєм та традицією для євангелізації та проголошення радісної новини про народження Ісуса Христа, перейнятої від наших предків, що була євангелізована Церквою.

Йорданське водосвяття

Зі святом Господнього Богоявлення тісно пов'язане Велике, або Йорданське водосвяття. Ця священна традиція Східної Церкви сягає перших віків християнства. Протягом століть витворилися різні обряди Великого освячення води святих Богоявлень. Наш народ з давніх-давен дуже любить це свято, вірить у велику силу освяченої йорданської води та зберігає її у хатах, як велику святість. Тут візьмемо до уваги три аспекти: історію Великого водосвяття, його обряди та святість Йорданської води.

Історія великого водосвяття

Східна Церква знає Мале й Велике освячення води. Мале освячення буває першого серпня, у свято Переполовинення, на храмове свято та при інших нагодах.

Велике, або Йорданське водосвяття буває тільки двічі в році: у навечір'я і на свято Господнього Богоявлення. У перших століттях перед великими святами, такими як Пасха, Зіслання Святого Духа чи Богоявлення, відбувалося урочисте хрещення оглашенних (нехрещених). З ним було пов'язане освячення води. Деякі історики вважають, що Велике водосвяття в навечір'я свята Богоявлення первісно стосувалося не Христового хрещення, а тільки хрещення оглашенних. Це можна зрозуміти з першої молитви цього дійства, яка є однаковою з молитвою освячення води при хрещенні.

Причину подвійного водосвяття пояснено тим, що у навечір'я його вважають символом колишнього хрещення оглашенних, а водосвяття у день свята відбувається в пам'ять Христового хрещення у ріці Йордані. Тому перша подія відбувається у передсінку церкви, де колись хрещено оглашенних, а друга, в день празника – буває на ріках, біля джерел чи криниць поза церквою. Львівський Синод 1891 року постановив освячувати воду і в навечір'я, і на празник Богоявлення.

Йорданська вода – велика святість

Вода у предків була святою, вона обожнювалась. Ще й досі в нас широко знані стародавні приказки: *«Будь багатий, як земля, а здоровий, як вода!», Правда в воді не тоне й на вогні не горить», «я виведу тебе на чисту воду»*, - залишки ще з часів, коли суди божі були водою[8].

Від найдавніших часів Східна Церква вважає освячену йорданську воду за велику святість та приписує їй чудодійну силу для душі й тіла. Слово водохреща як календарна назва свята згадана вже в Іпатієвому літописі, датовану 1148 роком: «в неділю по водохрещах». Святий Іван Золотоустий у проповіді на свято Богоявлення каже: "У цей празник опівночі всі, зачерпнувши води, приносять її додому і зберігають увесь рік... І діється дивне явище: та вода у своїй істоті не псується від довготи часу, але зачерпнута сьогодні, вона через цілий рік, а часто і два, і три роки зостається незіпсована і свіжа. І по такім довгім часі вона така, як і вода, щойно взята з джерела". Грецька Церква для йорданської води має назву велика "агіасма", тобто велика святість.[9]

Колись давно у Церкві був звичай давати пити йорданську воду тим, кого через якусь провину не допущено до святого причастя. А наш народ ставився до йорданської води з такою великою набожністю, що аж до її освячення зберігав строгий піст і приймав її натще, наче причащаючись. Наші вірні кропили йорданською водою всі свої будинки й ціле обійстя, щоби відігнати від свого господарства всяку нечисту силу. Ось чому напередодні водохреща колись на вікнах і дверях випалювали вогнем або крейдою малювали хрести – щоби нечисті духи не мали доступу до обійстя.[10] Сьогодні вони радо вітають у своїх домах священика, який щорічно благословляє та освячує їх і їхні доми йорданською водою.

Йорданське водохреща як символ євангелізації

Вода є символом морального і духовного очищення. Це свято є добре євангелізоване, як символ народження з води та Духа, про яке говорив Ісус Никодиму (Ів. 3,5). І коли поглянемо на діяння Божі, то побачимо, що Господь все робить однаково. Господь завжди починає

[8] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992., ст. 45-46.
[9] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 351 ст.
[10] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 86.

щось нове з води і духа. «*На початку сотворив Бог небо й землю. Земля ж була пуста й порожня та й темрява була над безоднею, а дух Божий ширяв над водами*» (Бут.1-2). Бог творить нові творіння, що постають з води і духа. Далі ми бачимо історію Ноя, якого юдеї називають новим Адамом. Земля стала настільки грішною, що Богові довелося стерти все з лиця землі і почати заново. Настає потоп і змиває все. Залишився тільки Ной у своєму ковчезі з тваринами та його родиною, і над ковчегом літає голуб як символ Святого Духа. Отже, Ной на водах і голуб – символи *води та духа,* що є символами св. Таїнства Хрещення (пор. 1Пет. 3,18-21). Коли поглянемо далі, то побачимо новий початок: діти Ізраїля перебувають у землі Єгипту, де їх переслідує фараон. Тут можна побачити уособлення трьох ворогів християн: світу, диявола і гріха, де фараон уособлює диявола, Єгипет – світ, а рабство – гріх. Бог визволяє вибраний народ через пасхального агнця, а потім веде їх через Червоне море. Море зробилось сухим, води розділились, а вони проходять через воду, де шлях показує їм цілодобовий стовп хмари. Дух Божий над водою, *вода і дух*; Бог спасає їх від ворога та виводить із землі Єгипетської, після якої починає нову історію цього народу, а саме: Народ Ізраїля.

Як бачимо Бог завжди починає щось із *води та духу*. У книзі прор. Єзекіїля сказано, як буде виглядати Новий Завіт: «*Я окроплю вас чистою водою, і ви очиститесь; я вас очищу від усіх ваших гидот і від усіх ваших кумирів. Я дам вам нове серце, і новий дух вкладу в ваше нутро. Я вийму кам'яне серце з вашого тіла й дам вам серце тілесне. Я вкладу в ваше нутро дух мій і вчиню так, що ви будете ходити в моїх заповідях та берегти й виконувати мої установи* (Єз. 36,25-27). Отже, Новий Завіт буде виглядати, як вода і дух.

Тепер, у Новому Завіті Іван Хреститель проповідує в пустелі, де до нього приходить Ісус і просить про хрещення. Коли Той входить у воду, Дух Святий зійшов на Нього. Знову *вода і дух*. Після цього відразу Никодим приходить до Ісуса і питає, що потрібно зробити, аби бути народженим згори. Ісус дає відповідь про те, щоби бачити Царство Боже потрібно народитися з *води та духу*.

Таким чином, це свято водохреща не просто освячення води для окроплення себе і домівок, але і символ ***оновлення у Святому Дусі*** *водою та духом*. Цей день є народження з висоти, святом нашої переміни (напр. Савло, який став Павлом, коли охрестився чи хрещення св. Володимира Великого).

Свято Стрітення Господнього

Різдвяне коло свят завершується Господнім Стрітенням, який відзначаємо 2 лютого, на сороковий день після Христового Різдва. Ця подія своїм змістом тісно пов'язана з Різдвом Христовим, бо як у Різдві, так і на це свято Христос під час Свого пожертвування у святині об'являє нам Власне божество. Тобто Стрітенням називається празник у Східній Церкві, коли відбулася зустріч Божої Дитини і Його Пресвятої Матері з праведним Симеоном. Візьмемо до уваги такі питання: основу свята, народну звичаєвість, обряди і дух богослужіння свята в дусі нової євангелізації.

Основа свята

Свято Стрітення ґрунтоване на події із життя нашого Спасителя, яку записав святий євангелист Лука (2, 22-40). Закон Мойсея приписував, щоби кожна жінка після народження дитини протягом 40 днів не сміла входити до храму, бо у той час її вважали нечистою. Ці 40 днів назвали днями очищення. Після їхнього закінчення мати новонародженої дитини приходила до храму і приносила жертву очищення. Багатша жінка жертвувала однолітнє ягня на всеспалення та молодого голуба або горлицю, а вбога повинна була принести пару голубів або пару горлиць. Пречиста Діва Марія як Божа Мати не була зобов'язана до обряду очищення, бо освятилася Христовим Різдвом, як каже кондак празника: "Утробу Дівичу освятив Ти різдвом Твоїм". Та все ж таки вона в покорі виконує припис закону і приносить у жертву дві горлиці.

Окрім того, над первородним хлопчиком 40-ого дня відбувався ще й обряд пожертвування Богові і його викуплення. Той, хто повинен був освятити й викупити всіх людей, дозволяє, щоби найперше Він сам був посвячений Богові і викуплений: "Предвічний Бог, – каже литійна стихира, – що колись на Синаю дав закон Мойсеєві, сьогодні являється як Дитина. Як Творець закону Він виповняє закон, і по закону приноситься у храм і дається старцеві"[11].

Окремою увагою заслуговує тут ще зустріч Божого Дитяти і його Пречистої Матері з праведним Симеоном. Святий Лука каже, що Він *"був праведний та побожний, очікував утіхи Ізраїля, і Дух Святий був на*

[11] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 367 ст.

ньому. Йому було відкрито Святим Духом, що не бачитиме смерті перш, ніж побачить Христа Господа" (2, 25-26). За Божим просвіщенням Симеон у Дитятку Ісусі пізнає Месію, бере Його на свої руки і гарною молитвою дякує Господеві Богові за ласку, що його очі побачили обіцяного Спасителя. Наша Церква кожного разу завершує відправу вечірні молитвою Симеона "Нині відпускаєш". Старець Симеон пророкує Пресвятій Богородиці її майбутню жертву і терпіння задля Ісуса Христа: «…та й тобі самій меч прошиє душу, щоб відкрились думки багатьох сердець» (Лк. 2,35).

У цих словах ґрунтована вся хресна дорога Діви Марії від Віфлеєму до Голготи. Жінці доводиться вже з перших років життя Сина переживати за Нього. Тривожна звістка про підготовку вбивства, поспішна втеча та виснажлива, довга подорож до чужої країни, далекої від батьківщини – пролог євангельської історії. Однак, з уст Марії жодного разу не вирвалися слова жалю чи нарікань.

І ось святе сімейство знову в Назареті. Здається, що погрози минули. Але чи можна з певністю стверджувати, що за ці роки серце Матері завжди було спокійним? Чого лише вартий збережений епізод у Євангелії про 12-літнього Ісуса у храмі.

Нарешті коли Ісус покинув рідну домівку у Назареті, Марія залишилася одна у місті, де гадали, що Її Син божевільний (пор. Мк. 3,21). А коли вона прийшла в Капернаум, щоби тільки поглянути на Ісуса, натовп завадив Їй увійти в дім…

І так протягом трьох років. Вона здалеку рухається вслід за Ним, страждає, переживає за Нього, мовчки несе Свою скорботну материнську долю; чує, що Ісусу постійно загрожує небезпека, довідується, що Він вирушив до самого табору супротивників – Єрусалиму, де старійшини з архієреями готують Йому розправу. Тож Мати Божа спішить туди разом із галілейськими прочанами…

У страсну п'ятницю меч направду пробив Її душу. Коли вона стояла біля Голготи, то бачила Сина на ганебному дереві, бачила прицвяховані руки й ноги та чула Його останні слова, як Він доручив Її улюбленому учневі. Вона стала названою матір'ю Івана. Таким чином, Марія разом із ним, немов усиновила всіх учнів Христових.

Саме тому свято Стрітення невипадково у церковній традиції вважається не тільки Господнім, а й днем Богородиці, у якому пригадує нам про муки та земний подвиг Богоматері.

Народна звичаєвість та обряди

Наші предки, стародавні слов'яни, подібно до англосаксів, ділили рік на дві частини: зиму і літо або на зимове і літнє сонцестояння (т. зв. Коляду і Купала). Ось чому в стародавніх народних казках із зимою бореться не весна, а літо у вигляді гарної молодої дівчини.

У предків теперішніх німців рік ділився на три частини: зиму, весну і літо.

Ймовірно, що з розвитком сусідських стосунків, слов'яни запозичили від німців тричастинний поділ року. Тільки геть пізніше рік почав у нас ділитися на чотири частини: зиму, весну, літо й осінь. Тричастинний поділ року, мабуть, не прийшов відразу, бо в старих писаних пам'ятках ми зустрічаємо слово «пролѣтіе», тобто передліття, час напередодні літа: «*Мимо иде оуже зима, пролѣтіе же вниде*». У сербській і болгарській мовах весна дотепер називається «пролѣть».

Слово **«*весна*»** зустрічають вже в першій слов'янській (Острозькій) Біблії, де описано землю після всесвітнього потопу: «холод і спека, літо і *весна*, день і ніч не припиняться» (Бут. 8,22). У старих писаних пам'ятках Руси-України слово «весна» можна побачити часто, як ось: «Жатву и весну тъ съзьда»; «Днесь весна красуеться, оживляющи земное естьство»; «Весна убо украшаетъ цвѣты землю». Щодо походження самого слова «*весна*», то у науковій літературі є кілька більш-менш імовірних припущень. Так, Карл Рейф у своєму словнику виводить слово «весна» з санскритського «Vasanta» – свято весни. Дехто з дослідників вважає слово «весна» співзвучним з гебрейським (староєврейським) «Nisan», що означає не тільки березень, а й інші весняні місяці, з яких квітень називається «Iar» (Яр).[12]

В українській мові, як і в мовах інших слов'янських народів, крім слова «весна», вживано і «ярь». «Ярь – наш отець і мати: хто не посіє, не буде збирати». А звідси і «ярина», «ярове поле», «ярові хліба» і т.д.[13]

Унаслідок цього разом із пробудженням природи від зимового сну на нашій землі, в Україні, розпочато цикл народних весняних свят, пов'язаних із стародавніми міфами та віруванням, супроводженими піснями, іграми та хороводами.

---

[12] Див. «Рус. п. н. празн.», III, М. 1838.

[13] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 190-191.

Отож, Стрітення, Стрічення, Стріщення, Громниці, Зимобор – це зустріч зими з літом за уявленнями наших давніх предків, стародавніх слов'ян[14]. У цей день колись у церквах України святили воду, а разом із водою святили й свічки. Посвячені на Стрітення свічки звалися «*громичними*», тому що їх запалювали і ставили перед образами під час грози, щоб охороняти людей і худобу від такої природної стихії. Ці ж свічки давали в руки людині, яка перебувала у передсмертному стані, щоби прочитати відхідну молитву. У день Стрітення, коли парафіяни приходили з церкви, запалювали «громничну» свічку, «щоби весняна повінь не пошкодила посівам, і щоби мороз дерева не побив!». Від «громичної» свічки і саме свято, крім «Стрітення» або «Стрічання», називалося колись «Громиця».[15]

Символи богослужіння свята в дусі євангелізації

Як зазначено раніше, хліборобський, народний, земляний календар Церква християнізувала, надавши святам та їхнім обрядам нового, християнського значення. Те саме ми можемо сказати і відносно Стрітення.

Дух богослужби Стрітення є той самий, що й дух Христового Різдва і Богоявлення: прославити Богоявлення на землі, звеличити Христове божество та віддати честь Пречистій Діві Марії як Богоматері. Про глибокий зміст і значення свята говорить у своїй проповіді на цей день святий Кирило Олександрійський: "Предвічний, – каже він, – мале Дитятко і древніми днями (себто Бог). Дитя при грудях і Творець віків. Бачу Дитину і пізнаю Бога. Дитя кормиться і світ удержує. Дитя плаче і світові дає життя і радість. Дитина в пеленах і мене звільняє від гріховних пелен... Це Дитя славлять ангели, Йому поклоняються архангели, перед Ним дрижать Власті, Його вихвалюють сили, Йому служать херувими, Його благословлять серафими, Його славить сонце, Йому служить місяць, Його слухає природа, Йому коряться джерела і моря... Це Дитя поконало смерть, побідило диявола. Знищило клятву... стерло гріхи, осудило єресі, прикрасило все створіння, спасло Адама, обновило Єву, призвало народи, освятило світ... Тож усі

[14] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 512

[15] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 198.

світло зустрічаймо Господнє Стрітення... Так цей день *прикрасімо свічками, як годиться синам світла*, і істинному Світлові-Христові принесімо свічки з душевними світлами" *(Пролог, Ч. І).*[16]

Звідси, стрітенська свічка є символом Євангелія. Як Симеон взяв Ісуса Христа на свої руки, так і ми отримуємо світло свічки і Христового Слова, яке світить у світі темряви. Саме коли ми приносимо свічку додому, запалюємо та молимося біля неї, то випрошуємо, аби Господь своєю благодаттю просвітив родину і її дім, де живуть вірні, даючи світло Христової Євангелії. Тоді ця молитва спрямована на те, щоби Ісус, прийшовши до оселі, світив там протягом року, оберігаючи від темряви світу і незнання.

Доброю традицією міг би бути звичай, де діти питають господаря як голову родини про значення свята, для того щоби єдність поколінь було збережено через пояснення свята та його обряду.

Свято Благовіщення Пресвятої Богородиці

Весняне рівнодення 25 березня відмічають у багатьох народів як свято весни. Із IV ст. цього дня стали святкувати свято Благовіщення. Це таїнство має превелике значення, адже від нього починається Новий Завіт і наше спасіння. На благу (добру) звістку архангела про воплочення Божого Сина людство чекало довгі тисячоліття. Також на неї чікувало небо, земля, душі праведних в аді. Із цим днем сповнилася Божа обітниця – послати Спасителя, тому що «Слово стало тілом і оселилося між нами» (Ів. 1,14).

У проповіді на свято Благовіщення, яку приписують св. Іванові Золотоустому, читаємо «*Гавриїл був посланий принести Адамові обітницю про повернення з неволі. Гавриїл був посланий до Діви, щоби нечестя жіночого роду замінити на честь. Гавриїл був посланий, щоби чистому Женихові приготувати достойну весільну світлицю. Гавриїл був посланий, щоб створіння заручити зі Сотворителем. Гавриїл був посланий до живої палати Царя ангелів. Гавриїл був посланий до Діви зарученої Йосифові, але збереженої для Сина. Був посланий безтілесний слуга до чистої Діви. Був посланий вільний від гріха до вийнятої з-під тління. Був посланий світильник, щоби вказати на Сонце правди. Був посланий ранок, що біжить перед світлом дня. Був посланий Гавриїл вказуючи на Того, хто народився в нетрях Отця і в*

[16] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 370-371 ст.

обіймах Матері. Був посланий Гавриїл вістуючи Того, Хто перебуває на троні і у вертепі». (Твори. Том 8, ст. 854).[17]

Під час благовіщення від ангела Божий Син починає перші хвилини Божого земного життя у дівочому лоні Пречистої Діви Марії. На тлі цього свята ясно виступають її привілеї Богоматеринства і Дівоцтва.

На святкування свята 25 березня вплинуло свято Різдва Христового, яке настає через дев'ять місяців після Благовіщення. Притому існувало стародавнє побожне передання, яке свідчить, що в день 25 березня відбулося створення світу, воплочення Божого Сина і Його смерть на хресті. Так що Олександрійська Пасхальна хроніка на початку VII ст. встановила свято Благовіщення саме 25 березня.[18]

Символіка богослужіння свята

Богослужіння свята Благовіщення повне радісних і величних гімнів. Тут багато разів повторювано добре нам знане привітання ангела: «Радуйся!». Головні мотиви тієї святої і неземної радості – це воплочення Божого Сина, привілеї Богоматеринства і Дівоцтва та спасіння роду людського. У радості цієї події бере участь небо, земля і все створіння. «Сьогодні радість благовіщення, – співаємо у стихирі на стиховні вечірні, – звеличення дівства: низи з висотами з'єднуються, Адам обновляється, із первісної журби визволяється Єва».

Головне джерело тієї радості – воплочення Божого Сина і наше спасіння: «*…Дівиче лоно приймає Сина! Дух Святий додолу посилається, Отець згори благословить і за спільною ухвалою настає зміна. У ній ми спаслися, тож до Діви з Гавриїлом закличмо: Радуйся благодатна! З тебе наше спасіння – Христос Бог наш. Він, прийнявши нашу природу, тебе підніс до себе, тож моли Його, щоби спаслися душі наші».* (Стихира на стиховні вечірні).

[17] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 376 ст.
[18] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 378 ст.

Народна звичаєвість та обряди

У давнину Благовіщення було святом весни, а другий день після нього мав назву Благовісник, якого поєднали з архангелом Гавриїлом.[19] Це було свято воскреслої землі, пробудженням життєвої сили природи. Хоча новий рік починався 1 березня, однак зустріч нового хліборобського року наші предки називали Благовіщенням, яке відзначали 25 березня, супроводжуючи його веснянками-щедрівками.[20] Цей день був настільки великим, що нікому не було дозволено працювати. Як кажуть в народі, навіть птиця не в'є свого гнізда в цей день. Від Введення до Благовіщення не можна порати землі, бо «земля відпочиває і сили набирається», а от вже від Благовіщення можна працювати коло неї, тому що в цей день Бог благословляє її «і всяке дихання»…[21]

Тоді ж, вранці, коли ще в церкві правлять Службу Божу, люди починають випускати пташок та худобину з неволі «щоби співали на волі, Бога прославляли та просили щастя-удачі тому, хто їх випустив»;[22] щоби все живе довідалося, що настає весна. Люди вбачали у Благовіщенні поновлення своїх сил, бо відтоді «Богослов зиму руйнує».[23]

Благовісник – Архангел Гавриїл

Окремо варто сказати про Благовісника. Так селяни називали архангела Гавриїла. Собор цього архангела поєднали із поганським святом блискавки і грому. За стародавнім віруванням у день Благовісника грім і блискавка прокидаються від зимового сну, а тому «після Благовісника кожен день можна сподіватися грому».[24]

---

[19] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 142 ст.

[20] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст.30.

[21] Грушевський М. Історія української літератури. – Київ-Львів, 1923. – Ч.1. – С. 167.

[22]Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 278-279.

[23] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст.30.

[24] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 285.

У західноукраїнських легендах Благовісник наділений ще більшою силою – там він володар сонця. А що сонце головне над усі небесні світила, то й «Благовісник старший від Великодня».[25]

До цієї приповідки, «Благовісник старший від Великодня», Іван Франко дає таке пояснення: «Благовісник – свято Благовіщення, але якось персоніфіковане. Оповідають, що коли Благовіщення трапиться у той сам день, що Великдень, то насамперед треба відправити службу «святому Благовісникові», а тільки тоді можна починати Воскресіння. Одного разу трапилося так, що забули це зробити: відправили «резурекцию», відчиняють хрестом церковні двері, чекають на схід сонця, щоби зачинати воскресну утреню, а тут сонце не сходить. Чекають, чекають, уже й перелякалися, а сонце таки не сходить. Тільки тоді пригадали собі, що забули відправити, що слід святому Благовісникові; відправили – і зараз розвиднилося (чув у Нагуєвичах)».

В усіх цих народних легендах, як бачимо, Благовісник або архангел Гавриїл наділений значно більшою силою, ніж йому надають у християнській релігії. Отже, за образом Благовісника, імовірно, криється якесь стародавнє божество.[26] Цим божеством, згідно з нашими етнографами, був Ярило, а Гаврило (архангел Гавриїл) замінив його. Саме він не тільки відмикає небо, щоби дощ змочив землю, а й вимагає до себе молитов: інакше сонце не зійде.[27]

Символіка богослужіння свята в дусі євангелізації

Як згадано раніше, Богослужіння свята Благовіщення повне радісних і величних гімнів. Оскільки, за традиціями, земля прокидалася, а люди випускали худобину та птахів на волю, то це було символом руйнації смерті. Адже так само, як випускають на волю все створіння, так Господь звільнить усіх ув'язнених гріхом і виведе душі праведних з аду.

Отож, тут можна поєднати благу вістку про воплочення Божого Сина, а разом з тим – спасіння людського роду.

---

[25] У випадку наших свят – то це свято Благовіщення.

[26] Франко І. Галицько-руські народні приповідки. – Львів, 1901. – С. 59.

[27] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 288-291.

Великий піст

Велике значення для нашого духовного життя мають чотири передпосні неділі. Хто разом з митарем бився в груди й учився від нього покори; хто з притчі про блудного сина навчився довір'я до Божого милосердя; хто в М'ясопусну неділю з розважанням про Страшний Суд набрав страху перед Божою справедливістю, яка так сильно діткнула наших прародичів, про що говорить Сиропусна неділя, – для того піст не страшний. Тоді він радше потреба для його серця й душі. Людина сама бажатиме постити й бити поклони, знаючи, що молитва, піст і жаль за гріхи найкраще приготує його душу до зустрічі світлого празника Христового Воскресіння.

Буде зайвим акцентувати увагу на попередніх трьох неділях приготування до Великого посту, однак потрібно висловитися про останню, оскільки у ній є певні звичаї з духовним змістом. Виділено такі питання: основу свята, народну звичаєвість, обряди і дух богослужіння свята в дусі нової євангелізації.

Сиропусна неділя

В останню неділю перед Великим постом Церква споминає «первородний гріх» людства. Ця духовна катастрофа, яка спіткала людей ще на зорі їхнього існування, стала понад часовою подією. Кожен з нас несе у собі «гріх Адама», темний бунт свавілля, спротив Творцю. Люди зв’язані між собою як частини єдиного організму «Адама». Він сотворений на «образ і подобу Божу», однак він вже заражений страшною недугою хибного самоствердження.

Церква вказує на «гріх Адама» на порозі посту, оскільки він є коренем нашої недосконалості. Піднесена Творцем над природою людина зрадила своєму покликанню, у результаті чого сама потрапила під владу стихій. Тому вона може панувати над ними лише зовнішньо: через навчання і знання. Проте ключ до істинного торжества духа – всередині нашого єства. Стародавня приказка навчає: «Не думай про перемогу, якщо себе не переміг». У природі також є недосконалість – у ній панує закон «всезагального пожирання». Коли людина відмовляється від тваринної їжі, то противиться цьому закону і ставить дух вище тіла. Такий зміст посту.

Народна звичаєвість

Свята Церква, помалу готуючи нас до посту, у М'ясопусну неділю наказала не їсти м'ясні страви. У часі сиропусної або сироїдної седмиці Церква дозволяє споживати тільки молочні страви. Та у Сиропусну неділю (тиждень) треба відмовлятися й від цих страв. Звідси, назва "сиро-пуст", тобто відпущення сира. Цей тиждень має в народі різні назви: Масниця, Масляниця, Масляна, Сиропуст, Колодій, Колодка, Сиропусний тиждень, Масляна неділя, Сирне пущення. А сама Сиропусна неділя мала назву Пущення, тобто утримання від усіх молочних продуктів. У цей день у нас справляли "запусти", тобто останні передпосні забави[28].

У Західній Європі наші "запусти" називали "карнавалом", що означало те саме, що й м'ясопуст (від італійського "карне-вале" — дослівно: прощай м'ясо!). А от у латинській Церкві Великий піст розпочинають у середу першого тижня посту, тобто у т. зв. Попільну середу, коли посипають голови попелом як символ покути. До того дня в латинській Церкві ще можна їсти м'ясо й робити забави, які подекуди бувають дуже гучні.

Практика сиропусного тижня і неділі дуже давня. Про неї згадує вже олександрійський патріарх Теофіл († 412). Перед тим установлена М'ясопусна седмиця й неділя. А Синаксар на сирну суботу каже, що на думку декого, сиропусний тиждень став законом за грецького цісаря Гераклія (610-641). Той шість літ воював з перським царем Хозроєм і дав обітницю, що коли виграє війну, то не буде їсти м'яса цілий тиждень перед Великим постом.[29]

У нашому народі обряди цього тижня були спрямовані на магію родючості. Вважали, що навесні пробуджується плодюча сила землі, рослин тварин і людей. Ще здавен-давна наші діди-батьки засвоїли: найкраща пора для народжень – кінець зими, коли починає воскресати природа. А той, хто порушував цей закон природи, міг зашкодити природному процесові. Тому неодружених дорослих парубків «карали», прив’язували їм до ноги «колодку» – символ продовження роду. Ті, кому прив’язали колодку, мали віддячити гостиною, дарунками тощо.

[28] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 290
[29] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 73 ст.

Іноді карали батьків, які не одружували своїх дітей у минулий шлюбний сезон, і бажали швидше їм знайти пару для сина та справити весілля.[30] Головною обрядовою їжею на Масляну є не лише вареники зі сиром і сметаною, але й гречані млинці, смажені на маслі або на смальці. Такі млинці або щось подібне печуть й інші слов'янські народи. Звичай помітний давно, що навіть зафіксовано у Святому Письмі слов'янською мовою, де звучать слова народові від царя Давида: «даяша по млину сковородному».[31]

Як бачимо, у поганській обрядовості був чужим весняний піст, що суперечив усьому укладу життя давніх слов'ян, для яких весна була часом пробудження Живи, тобто живого і життєрадісного. Це була зустріч весни.

Символи богослужіння свята в дусі євангелізації

Коли людина готується до Воскресіння Христового, то неодмінно проходить певний період приготування – обмеження себе в чомусь, аби, перемагаючи дух і тіло, увійти у світле свято Перемоги. Над нами тяжить обов'язок духовного посту, боротьби з нашими гріхами і злими нахилами, обов'язок молитви, практики чеснот та добрих діл. І якраз така наша духовна обнова є властивою і найважливішою метою святого Великого посту.

У процесі приготування у суботу, перед Сиропусною неділею свята Церква, щоби дати нам приклад і заохотити до посту й покути, відзначає пам'ять усіх святих мужів і жінок, які від найдавніших часів провели своє життя в молитві, пості й покуті. Тут передовсім ідеться про тих, хто протягом віків жив якраз тим постом і покутою чи то по монастирях, чи на самоті у пустелі.

Богослужба Сиропусної седмиці набирає щораз, то більше пісного вигляду, особливо в середу, п'ятницю та в неділю при кінці вечірні. У вівторок же на вечірні починаються поклони, що тривають протягом цілого посту.

---

[30] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 140 ст.

[31] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 204.

Євангеліє, яке ми читаємо цієї неділі, нагадує нам, що не можна здійснювати Боже діло, не примирившись із ближнім. Колись у монастирях Сходу був гарний звичай: відбувати обряд взаємного прощення в Сиропусну неділю. Цей обряд виконували ввечері після скромної вечері. Усі монахи у присутності вірних просили одне в одного прощення за свої провини, обіймалися і давали поцілунок миру. Миряни також перепрошували за свої провини одне в одного взаємне прощення. Подекуди під час обряду прощення співали стихири Пасхи: "Пасха священная нам днесь з'явилася... ". Останню стихиру закінчують закликом до взаємного прощення: "... і друг друга обіймім! Промовмо: "Браття", – і тим, що ненавидять нас; простім усе... ". Цей спів стихир Пасхи мав означати, те, що як у дні Христового Воскресіння, так і тепер, на вступі до Великого посту, треба один одному все пробачити задля Христа, Який заради нас постив, терпів і воскрес.[32]

У цей день (зрідка відразу після св. Літургії) в храмах служать вечірню, наприкінці якої священик просить у вірних прихожан простити його. Тоді ж вони також просять прощення одне в одного.

До того ж, увечері, на «постові заговини» старі люди ходили колись до рідних і знайомих «прощатися», тобто просити прощення за «кривди» чи «гріхи», заподіяні протягом цілого року. Відвідують, бувало, і цвинтар, щоб і померлі родичі простили їм.

Як ідуть, бувало, до живих, то, ввійшовши до хати, вклоняються тричі кожному, без винятку навіть малим дітям. При цьому триває такий діалог:

— Прости мені!

— Бог простить!

— І в другий раз прости!

— Бог простить!

— І в третій раз прости!

— Бог простить!

Колись вірили, що страшний суд відбуватиметься саме у цей вечір. Богобоязливі люди на сиропустну неділю з хати не виходили, горілки не пили, а сиділи вдома і пригадували, чи багато гріхів наробили в цьому році...[33]

---

[32] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 75 ст.

[33] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 206-207.

Вхід Господній в Єрусалим
(Вербна неділя)

Наш Господь Ісус Христос Божу місію на землі завершив двома величними актами, якими є воскресіння Лазаря і тріумфальний в'їзд до Єрусалима. Ці дві події, свідками яких було багато людей, переконливо свідчили про Христове месіанське післанництво та Його божественність. Тріумф тих двох світлих подій відчинив також браму до останнього акту драми Христового життя – Його мук і смерті.

Від перших віків християнства Східна Церква відзначає пам'ять Христового в'їзду до Єрусалима у неділю перед Його світлим Воскресінням. Квітну неділю здавна вважають великим Господнім святом, який належить до 12-ох найбільших свят нашого церковного року. Вона має також деякі особливі звичаї, яких не мають інші празники.

Для кращого розуміння цього свята глянемо на його історію, духовне значення та народні звичаї, пов'язані із ним.

Історія святкування свята

Неділю за тиждень перед Великоднем називають «Вербною», «квітною» (звідси, і такі назви тижня як «вербний», «квітний»), «шутковою», або «неділя Ваїй». Усі ті назви пов'язані зі звичаєм благословляти й роздавати того дня в церкві пальмові (символ перемоги) чи оливкові галузки (символ миру). Через брак такого віття у нашій країні ми маємо прадавній звичай використання гілки лози чи верби, бо вони навесні найшвидше розвиваються.[34] Із нетерпінням особливо чекають останньої неділі посту діти, адже, кажуть, що то «їхнє» свято. Верба в народі була символом Всесвіту, а в праукраїнській космогонії – Дерево Життя[35]. Хльоскання вербовою освяченою гілкою з промовлянням заклинання збереглося й донині: «Не я б'ю, верба б'є! За тиждень – Великдень, недалечко – червоне яєчко!»[36]

---

[34] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 131 ст.

[35] Чумарна М. Тридев'яте царство: 53 українські народні казки. Символіка народної казки, – Тернопіль: Богдан, 2007., 232 с., – 104 ст.

[36] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 141 ст.

Обряд, коли людину хльоскають освяченою вербою, побутував і в Давньому Римі, однак там він не мав народного характеру. Лише під час великих урочистостей, на які запрошували іноземців, спеціальні жерці-феціали святили вербу й, торкаючись нею шанованих гостей, промовляли ритуальні слова. Доторкання свяченою вербою для людини означало поєднання живого з безмежним Всесвітом[37]. У нашому требнику, у молитві на благословення лози вербна галузка зветься також символом воскресіння.

У давніх юдеїв та римлян пальмова гілка, як раніше згадано, була символом перемоги. Тому її несли в руках під час переможного походу, а на людних ігрищах нагороджували нею чемпіонів. У Новому Завіті пальмова галузка стала символом мучеництва. У катакомбах її ставили на гробах мучеників як знак їхнього тріумфу.

Не можна точно сказати, коли прийшов звичай благословляти в церкві віття пальми, оливки чи іншого дерева. Відомо, що коли Спаситель їхав на ослі, то люди встеляли Йому дорогу пальмовим гіллям. З цього і пішов звичай святити гілля дерев у цю неділю. У південних країнах, де росте пальма, святять пальмове гілля. В Україні пальма не росте, тому нашим предкам довелося вибирати якесь інше дерево. І цей вибір, не зважаючи на леґенду і прислів'я, як бачимо, впав на вербу.

У грецькій мові пальмові галузки звуться "баія", по-церковно-слов'янському "ваія", а звідси й назва неділі Ваїй. Звичай святити вербу дуже старий, бо вже в «Ізборнику» (1073 рік) згадується «Праздьникъ вѣрбьны». Згадує про вербу і Данило Паломник (1095-1108), що відвідав Єрусалим і там бачив «древіе много по брегу Іорданову превысоко, яко вербіе єсть и подобно». То були пальми, що нагадали нашому землякові рідне чернігівське «вербіє».[38]

Благословення верби, за приписами нашого обряду, буває у Квітну неділю, під час утрені після Євангелія на 50-ому псалмі. Разом з лозою вірні діставали також свічечку як символ воскресіння.

Із посвяченою лозою в нашого народу пов'язані різні дії, деколи навіть забобонні. Колись господарі, повертаючись з церкви зі свяченою вербою, не заходили до хати, а відразу ж садили на городі по кілька

[37] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 55
[38] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 358-359.

гілок або — якщо було близько — то в полі, щоби, за народною приказкою, «росла Богові на славу, а нам, людям, на вжиток», а решту, що залишилася, несли до хати і ставили на покутті під святими образами.

Свячена верба має велику пошану серед нашого народу. «Гріх ногами топтати свячену вербу», – кажуть люди. Тому навіть найдрібніше гілля, якщо воно залишилося після освячення, палили на вогні, щоби не потрапило під ноги.[39]

Посвяченої лози ніхто не нищив. Її ставили вдома за ікони або садили на городі. Нею благословляли худобу, коли перший раз виганяли на поле пасти. Із посвяченою вербою господар обходив своє обійстя, щоби відігнати нечисту силу. Деякі навіть ковтали пуп'янки лози, щоби не боліло горло. Подекуди посвячену лозу давали померлим до рук, аби, при загальному воскресінні, вони йшли назустріч Христові із символом перемоги. При виході з церкви у Квітну неділю люди легко вдаряли одне одного по рамені лозою, кажучи: "Не я б'ю, лоза б'є, за тиждень буде Великдень". Так пригадували собі, що за кілька днів буде празник Пасхи.[40]

Духовне значення свята

Юдейський народ хотів бачити свого Месію в силі і славі. Тож Ісус Христос через воскресіння Лазаря і своїм тріумфальним в'їздом до Єрусалима довів свою силу і славу. Цим Він прилюдно показав, що є не тільки паном живої й мертвої природи, але й – людських сердець. Такого тріумфального походу Єрусалим давно не бачив, що підкреслює й святий євангелист Матей: "І коли Він увійшов у Єрусалим, заметушилося усе місто, питаючи: "Хто це такий?" Народ же казав: "Це пророк, Ісус із Назарету в Галілеї" *(21, 10-11).*

Христова слава тривала коротко, бо за ним, наче тінь, уже йшла зрада Юди, зрада народу, тінь осуду юдейською старшиною, тінь мук, хресної дороги і розп'яття. Ті самі, що сьогодні вигукують: "Осанна", – за кілька днів кричатимуть: "Розпни".

---

[39] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 356-357.

[40] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 131 ст. 133

Квітна неділя показує нам нестійкість людської слави та марність земного щастя. Радість і смуток на землі – це дві нерозлучні сестри. Тож, коли хочемо колись тріумфувати з Христом у небі, мусимо спочатку тут, на землі, прожити з Ним страсний тиждень і Голготу. Лише тоді зможемо, як Він, увійти туди, де вічний тріумф, радість і воскресіння.

Страсний тиждень

Страсний тиждень (Білий, Великий, Чистий, Вербний, Жильний, Седмиця) – останній тиждень перед Великоднем. Найважливішим днем цього тижня є четвер, який називається «чистим», «світлим», «великим», «страсним», або «живним».

Чистий четвер – це день весняного очищення. Ще вдосвіта до схід сонця, селяни чистили в стайнях, коморах, на подвір'ї, у хатах – все повинно бути чистим і виглядати по-святковому. У саду і на городі господар згрібав на купу торішнє листя, бадилля бур'янів та сухе ріщя і підпалював, «щоби очистити землю від морозу, зими, смерті і всякої нечисті».[41]

Існує повір'я, що в Чистий четвер, до схід сонця ворон або крук носить із гнізда своїх дітей купати в річці. Хто скупається раніше від воронячих дітей, той буде здоровий протягом цілого року. Отож хворі люди купалися, бувало, вночі, «поки ворон дітей не купає», щоби очиститись від хвороби. Викупавшись, хворий набирав зі свого купелю відро води, ніс ту воду на перехресну дорогу і виливав, «щоби там усе лихо зоставалося». А дехто ще й примовляв: «Господи, Ісусе Христе! Перехресна дорого! Дай, Боже, здоров'я в ручки, в ніжки і в живіт трішки». Обережні люди вранці цього дня не виходили з хати, а як були в дорозі, то обминали перехресні дороги, «щоби хвороба не вчепилася».[42] Саме тому на перехресті доріг читають Євангелія на процесійних ходах: люди повинні молитись Господу Ісусу, а не різним демонам-божкам долі чи блуду.[43]

Ввечері у церкві відправляють «Страсті». Колись у наших селах, та і по містах, люди намагалися зберігати урочистий спокій і додержуватися тиші: ні сміху, ні співів, навіть голосних розмов на

[41] Грушевський М. Історія української літератури. – Київ-Львів, 1923. – С.104
[42] Терещенко А. Быт русского народа. – СПб., 1848. – Т.6. – С. 100
[43] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 363.

вулицях в час, коли в церкві читали Євангеліє, чути не було.[44] Люди, повертаючись з церкви, намагалися донести додому «страсну» свічку так, щоби вона не погасла. Для цього робили спеціальні ліхтарі з кольорового паперу або фарбованого скла. Червоні, сині, зелені ліхтарі у формі зірки, місяця або церкви були колись гарною оздобою цього вечора. Полум'ям страсної свічки випалювали (викопчували сажею) хрест у хаті на сволоці, «щоби лиха нечисть хату минала». Цей хрест залишався на сволоці до «Оддання Великодня», але не скрізь. Так, на Харківщині, у слободі Критській було повір'я, що страсний хрест – «корисний на випадок пожежі», а тому його не стирали аж до наступного Чистого четверга.[45]

Так як світло свічки розсіває темряву, так світло Христової Євангелії, яке запалене у наших серцях нехай проганяє темряву гріха. А хрест у хаті, на сволоці повинен був пригадувати великий подвиг Христовий задля спасіння людства. Тому хату минала не тільки лиха нечисть, а й всякі гріховні думки і діла.

Як бачимо чистота наших предків слов'ян вважалась ритуально необхідною. Такі очищення здійснювалися перед усіма визначними святами, навіть перед сівбою, весіллям чи будь-якими іншими родинними святами. Особливим піклуванням і доброю євангельською традицією є чистота душі. Тому до світлого празника Христового Воскресіння ми готуємося святим Великим постом, а своє духовне приготування завершуємо Пасхальною Сповіддю і Святим Причастям – надзвичайно важливими таїнствами у житті Церкви і її вірних, які є живильним компонентом їхнього духовного життя і святості. У цьому питанні як Східна, так і Західна Церкви мають свої закони і звичаї. Практика цих двох святих таїнств у різні часи Церкви була різна.

Якщо заглянути в історію, то можна побачити, що християни перших століть плекали глибоке духовне життя. Воно виявлялося передусім у великому цінуванні Божественної Літургії та частому або і щоденному Св. Причастю. Для них перебування на Службі Божій означало те саме, що й кожного разу єднатися із Євхаристійним Христом у Євхаристії. Тож на кожній Літургії всі вірні причащалися. Святий Василій Великий († 379) у листі до Кесарія Патрикія пише: "Щоденно причащатися і приймати святе Тіло і Кров Христа є добрим і

[44] Терещенко А. Быт русского народа. – СПб., 1848. – Т.6. – С. 100

[45] Чубинський П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императ. Рус. Геогр.о-ном. Юго-Западный отдел. – СПб., 1872. – Т.3. – С. 14

дуже корисним ділом... Ми в Кесарії причащаємося щотижня чотири рази: в неділю, середу, п'ятницю і суботу, а в інші дні, коли випаде пам'ять якогось святого. А в Олександрії і в Єгипті кожний християнин із народу звичайно зберігає Святі Дари в своїм домі й, коли хоче, причащається" *(Лист 93).*[46]

На кожній Літургії причащалися не тільки дорослі – його давали також малим дітям від дня їхнього хрещення. Цю практику зберегли до сьогодні майже всі Східні Церкви. Вона була ще до часу Замойського Синоду (1720 р.), який постановив, щоби малих дітей причащати, коли ті "почнуть уживати розум".

Практика щоденного й частого Святого Причастя тривала в Церкві лише до V століття. Пізніше цей гарний звичай почав поволі занепадати. Під впливом навчання святих Отців Церкви вірні почали щораз краще розуміти й шанувати Пресвяту Євхаристію. А це знову зродило в них почуття страху і своєї негідності. Тому під впливом цих відчуттів деякі люди причащаються тільки перед Великоднем або кілька разів у році. Святий Іван Золотоустий († 407) докоряє тим, які, будучи на святій Літургії, не беруть участі у цьому таїнстві та прикриваються своєю негідністю і, не без іронії каже, якщо вони негідні, то й раз на рік не повинні причащатися.[47]

Спочатку було так, що той, хто не бажав причащатися, не приходив на святу Літургію. Однак, різні синоди на Сході й Заході почали накладати церковні кари на тих, хто кілька тижнів у неділю не був на Ній. Так постає новий звичай: можна бути на Літургії і не приймати Св. Євхаристію. Тому Церква намагалася унормувати причащання вірних. У 9-ому Апостольському правилі сказано: "Усіх тих вірних, які приходять до церкви і слухають Святого Письма, але не залишаються до кінця на молитві і не причащаються, треба відлучити як таких, що творять заколот у церкві". Те саме повторює помісний Антіохійський Собор (341 р.). Остаточний закон у справі Св. Сповіді і Св. Причастя для Західної Церкви дав Латеранський Собор (1215 р.), який зобов'язав усіх совісних вірних принаймні один раз у році взяти участь у таких таїнствах.

Після занепаду практики частого причащання Великий піст став для всіх не тільки часом приготування до свята Пасхи, але й до річної

[46] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 131 ст. 141.
[47] Ю.. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 131 ст. 141.

Пасхальної Сповіді і Причастя, яке здійснювали у Великий четвер, – день встановлення Євхаристії – або на саме свято Пасхи.

Тому від того часу, коли вже не усі вірні, а тільки декотрі або й ніхто не причащався на Службі Божій, Східна Церква завела звичай роздавання антидору для тих, хто не причащався під час Літургії. Грецьке слово "антидорон" означає «замість дару», тобто замість Святих Дарів. Це були рештки просфори, із якої на проскомидії був вийнятий Агнець.

Наші предки, приймаючи святу віру з Візантії, перейняли також і приписи грецької Церкви того часу щодо згаданих раніше таїн. У нашій Церкві був припис приймати Святе Причастя дуже часто, понад 20 разів у рік, а це є ще майже 150 років до того часу, доки Латеранський Собор приписав Західній Церкві хоч раз у році під страхом тяжкого гріха приймати Христа у своє серце.

Крім того, на особливу увагу заслуговують приписи київського митрополита Петра Могили († 1647). Так, у "Требнику", виданому в 1646 р., він наказує всім парохам, щоб уже в сиропусний і перший тиждень посту, священники пригадували своїм парафіянам, про те, що в часі Великого посту мають відбутися дві сповіді: одна – на початку, а друга – при кінці посту. До того, варто постійно причащатися. Під час трьох інших постів він наказує брати участь у таїнстві Сповіді лише раз. Він вчить, що Церква встановила чотири пости в році, впродовж яких кожний християнин повинен дотримуватися цих святих таїнств.

Якщо би хтось був таким недбалим, що навіть раз у році, у час Великого посту не відбув сповіді і не причастився, то митрополит Петро Могила наказував парохам таку людину публічно три рази напоумити, а саме: у Квітну неділю, Великий четвер й у Велику суботу. І коли би вірний-таки не виконав свого християнського обов'язку, то у Світлий вівторок треба було його прилюдно відлучити від Церкви, доки не покається. А якщо би він не розкаяним помер, то було заборонено здійснювати церковний похорон.

Львівський Синод (1891 р.) також говорить про часту Сповідь і Причастя та звертає увагу на наш традиційний звичай сповідатися і причащатися принаймні три рази в році. Недбалих у тій справі Собор наказує напоумити та пригадати кару відлучення від Церкви.

Як бачимо, час Великого посту – це був час глибокого внутрішнього та зовнішнього приготування до зустрічі з Христом.

Страсна п'ятниця

Віруючі люди в цей день нічого не їдять до виносу плащаниці з вівтаря на середину церкви; а це звичайно бувало коло другої години по полудні.

У Страсну п'ятницю існує звичай обносити плащаницю тричі навколо церкви. Цього дня дзвони замовкають. У дзвіниці до перекладини чіпляють грубу дерев'яну дошку, і замість дзвонів паламар двома дерев'яними молотками стукає по цій дошці, сповіщаючи людей про Божественну Літургію. Тепер це «виклепування», або ж стукання по дошках виконують діти (молодь). Тоді, під час виносу плащаниці вони також можуть бити спеціяльними ручними калатальцями.

Домашня праця заборонена, проте триває підготовка до свята Пасхи. Наприклад, випікання хліба. Процес у різних регіонах України мав різні традиції. Якщо на Сході пекли паски, які поливали після випічки цукровою пудрою, то у Галичині та в Закарпатті цього звичаю не існувало. Натомість, тут пекли круглий хліб як символ Сонця зі спеціальним орнаментом зверху: «баранячі ріжки», квіти, пшениця а також часто додавали мотив геометричного колоса. Часто виробляли і жайворонка, адже він був знаком небесної сфери (царем), за народними казками. Оскільки рослинний і тваринний світ символізували достаток і родючість, то сам хліб мав бути великим: «Що вищий коровай, то кращий урожай», – такі приказки існували у наших предків.

Паска повинна була бути жовтого кольору як святковий хліб і більш схожий не тільки за формою, а й за кольором до Сонця. Зараз символ християнізували, тобто цей хліб – воскреслий Ісус Христос. Отож, вся праця людей як колись, так і зараз зосереджувалася на підготовці до Великодня (у день, коли воскрес Христос, сонце не заходило з радості, тож день був великим, довгим). А головним заняттям було випікання паски, обрядового хліба, який за часів християнства набув особливого значення.

Великодня субота

Цей день присвячений малюванню крашанок та писанок. Для українського народу це був символ народженого світу, повноти буття. Інше твердження є таке, що з яйця зродилося Сонце, тобто життя, а в теперішньому розумінні – воскресіння.[48]

[48] Чумарна М. Тридев'яте царство: 53 українські народні казки. Символіка народної казки, – Тернопіль: Богдан, 2007., 232 с., – 229 с.

Звичай робити писанки, та крашанки виник у нас в Україні дуже давно. Завдяки археологічним розкопкам, наш народ дізнався, що яйця малювали і на глині. Тобто були глиняні яйця, як це малювали перси. Цей звичай міг до нас прийти зі Сходу або Заходу. Існували й теракотові писанки з декоративним розписом. Проте частіше використовували у нас все-таки курячі яйця, тобто пташині, а саме від тих, що люди тримали вдома у селі.

У вісімдесятих роках XIX століття, при розкопах Кривушанської могили археолог Уваров знайшов глиняні яйця. Такі ж яйця знайшов у 1908 році і Хвойко при розкопах на Полтавщині. Крім того, вчені порівнювали орнаменти на посудинах, що були знайдені при археологічних розкопах, з найстарішими орнаментами писанок і довели, що звичай розмальовувати писанки походить у нас на Україні ще з передхристиянських часів.

Найстаріший орнамент на писанках подекуди зберігається ще й досі. Він переважно геометричний: трикутники, спіралі, кола, сорококлинці, сорок гілок тощо. Все це — знаки різних ритуалів або священні числа. Колись, імовірно, все це в'язалося з атрибутами поганських богів. У християнські часи це вже набрало іншого змісту, і тепер число сорок, наприклад, пояснюється сорокденним постом або існуванням сорока святих мучеників.[49]

Так, трикутник символізував три особи: матір, батька й сина. А в сучасному розумінні – триєдиного Бога. Тоді ж цей трикутник, поділений на сорок клинців, пов'язаний не лише з числом, а й із цілим життям і все, що перебуває у ньому: урожай, вода, повітря, сад, пасіка, худоба, молотьба, оранка. Зараз зрозуміло, що якраз Господь має владу над цими речами, як їхній господар.

У пріоритеті на писанках виділяється червоний колір, який вважався найбільшою силою від злих духів, була радістю життя та символом любові. Зараз така пріоритетна тенденція збереглася, але в іншому значенні – саме така кольористика нагадує про кров Спасителя, тобто спасіння. Натомість чорного кольору уникали, адже він нагадує про кров «лукавого». Хоча його використовували з білим, тому що він тоді набирав символу подяки та пошани до померлих душ. Жовтий колір присвячували Місяцю та зіркам, а в господарстві він означав урожай; блакитний – небу, повітрю, а звідси й здоров'ю; бронзовий – плодючим дарам від Землі, а зелений – воскресінню природи, весні.

[49] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 378-379.

Крім того, про походження малювання писанок і крашанок існує багато легенд. Наведемо дві з них.

Після того, як Спаситель вознісся на небо, Марія Магдалина прийшла до Риму, щоб там проповідувати Євангелію. В Римі вона стала перед імператором Тіберієм і піднесла йому червоне яйце, сказавши «Христос Воскрес!» Так вона почала свою проповідь.

На Гуцульщині оповідають, що писанки писала Мати Божа і дарувала їх Пілатові, щоб той змилувався над її Сином. Коли Мати Божа писала писанки, то плакала і слізьми обливала свою роботу, а тому й вони, гуцули, коли пишуть писанки, то вимальовують цятки, подібні до сліз.[50]

Ввечері суботи, на привітання весни й весняного сонця, коли робота з яйцями та іншими хатніми справами була завершеною, починалося розпалювання вогню. Цим займалися парубки. Колись палили гілки (найчастіше – сухе гілля верби та дуба, «бо в сухому дереві нечиста сила водиться»), а от тепер – шини, або «скати», як кажуть у народі. Вогонь розпалювали десь на горбі за селом або на майдані під церквою, щоби його було видно на все село, а то й по сусідніх селах. При цьому вони стараються робити все можливе для того, щоби полум'я горіло цілу ніч «бо янголи над селом літають». Цей вогонь, як бачимо, має сакральне значення: «то так, як Ісусові присвічували, коли Він мав воскреснути».[51] М. Катрій пише ж про інше, не менш добре значення – вогонь, який розкладали жовніри, сторожачи Божий гріб. А саме привітання весняного Сонця стало воскреслим, сповненим світла, Христа, Сонця Правди.[52]

Виходячи з цього, можна ствердити, що звичаї українського народу про привітання весни та Сонця випливши у християнство і почала з ним тісно бути пов'язаною. Цей зв'язок існує понині в новому значенні та символіці, яка об'єднує самобутність нації та правдиву християнську віру.

[50] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 383-384 с.

[51] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 393-394 с.

[52] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 162-163 с.

Світле свято Воскресіння Христового

Свято Пасхи – найважливіший християнський день, адже, за словами апостола Павла: «Якщо Христос не воскрес, тоді марна й проповідь наша, марна й віра наша» (І Коринтян 15, 14). Або, як заспівано в ірмосі, у 8-ій пісні пасхального канону утрені: «Цар і Господь, празників празник і торжество торжеств». А за раніше згаданими джерелами зрозуміло, що такий празник є й найдавнішим та з найбільшим колоритом української культури. Тож, у світлому й радісному дні Христового Воскресіння св. Церква взиває небо і землю до святої Божої радості: «Хай небеса достойно веселяться, хай радіє земля, хай святкує ввесь світ видимий і невидимий, бо Христос воскрес, радість вічна» (Тропар першої пісні канону).

Як Господь воскрес на третій день, так і ми колись воскреснемо до нового світлого й вічного життя. Сам Він запевняє нас про це: «Бо надходить час, коли всі, хто в гробах, почують голос Сина Божого, і вийдуть ті, що чинили добро, на воскресіння життя. А ті, що зло чинили, – воскреснуть на суд… Така бо воля мого Отця, щоб кожен, хто Сина бачить і вірує в Нього, жив життям вічним і щоб я воскресив його останнього дня (Іван 5, 28-29 і 6, 40).

Над глибоким змістом і поетичною формою великодньої утрені ввесь час домінує тріумфально-переможний тон святої, неземної і вічної радости, що промінює на нас з кожного ірмоса, тропаря чи стихири. Григорій Богослов так про неї висловлюється: «Вчора я розпинався з Христом, сьогодні прославляюся з Ним. Вчора я вмирав з Ним, сьогодні оживаю з Ним. Вчора я погребувався з Ним, сьогодні воскресаю з Ним». У Христовій перемозі все бере участь: земля, ад, небо. Так небесна радість охоплює цілу людину й усі її почування: «Христос воскрес із мертвих…»

Саме тому впродовж Світлого Тижня Царські ворота ввесь час відчинені на знак того, що Христос своїм Воскресінням відчинив нам двері Божого Царства: «Ти отворив нам райські двері…» (6-а пісня пасхального канону).

У день Пасхи на св. Літургії, по заамвонній молитві, буває благословення артоса. Артос, з грецької означає хліб; він, як і паска, є символом вічного життя, Господа Ісуса Христа. На артосі видніє ікона Воскресіння. Хліб (артос) цілий Світлий Тиждень стоїть на тетраподі, а у Світлу Суботу по осібній молитві його роздроблюють та роздають вірянам у Томину Неділю.

У декаду від свята Воскресіння аж до празника Зіслання св. Духа, на знак воскресної радості, немає поклонів та клякань. Нікейський Собор (325 р.) у цій справі дав такий закон: «Тому що деякі стають на коліна в дні Господнім і в днях П'ятедисятниці, то для однообразности у всіх епархіях, ухвалив Собор, що у тому часі приносити Богові молитви стоячи» (Прав. 20).

Великоднього дня цілий день гудуть дзвони, і дзвонять не тільки діти, але й дорослі (для доброго врожаю), оскільки це є знаком перемоги Ісуса Христа над смертю та адом.[53]

Великодній кошик

Дуже люблений і загальний в українському народі звичай – благословення їди та печива на Пасху. Вона відбувається одразу після освячення артосу. По довгім пості св. Церква дозволяє споживати різну їжу, для того щоби віряни враз із духовною радістю мали і радість зі земних дарів. Тому їх благословить і звільняє від посту на цілий Світлий Тиждень.

Віряни усією сім'єю несуть кошики на церковне подвір'я як символ єднання з Христом. Професор Олег Смоляк стверджує, що спочатку до церкви їх несли тільки неодружені чоловіки, та з часом його могли нести всі члени родини. У нього складають хліб паску, варені яйця (як звичайні, так і писанки, крашанки), сіль, свинину, молочні продукти (сир, масло), хрін та зелену цибулю, а зверху накривають вишитим рушником, рятуючи їжу від негоди. Під час освячення артосу, люди запалюють у кошику свічки як знак Божого світла та початку нового життя.

Згідно з твердженням Олекси Воропая, свинина у нашій традиції не випадкова. У стародавні часи, коли народи Європи ще не знали християнства, було поганське свято зимового повороту сонця. У народів північнозахідньої Європи це був час, коли приносилися в жертву живі істоти. Данці, наприклад, приносили в жертву людей, а ґоти — кабана, бо ця тварина була у них присвячена сонцю — так само, як кінь у персів. Проте, хоч свинина і залишилася обрядовою стравою, залишок поганської пожертви, та самій тварині дісталося негативне забарвлення через біблійне тлумачення – її почали вважати нечистою, «диявольською».

[53] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 158 с.

Цікаву думку має й Ольга Гнатишин, що вважає м'ясо символом вгодованого теляти, котрого батько зарізав на честь повернення блудного сина, якою всередині є кожен християнин. І саме це розкаяння має тут важливу роль, адже син навернувся до Бога і нарешті зустрівся з батьком, як ми із Христом.

Пізніше, як знаємо, поганські свята були замінені на християнські, і замість зимового повороту сонця почали святкувати Різдво Христове. Перш за все — свято сонця вони святкували не взимку, а на весні — в день весняного рівнодення, а тому всі звичаї, що стосувалися до цього свята, за християнства перейшли на Великдень.[54]

Якщо говорити про хрін, то існує така легенда: через те, що хрін був надзвичайно отруйним, юдеї задумали отруїти ним Ісуса Христа. Подрібнили (натерли) хрін, пригостили Спасителя, проте він не отруївся, з'ївши його. Це став символ перетворення отруйного плоду на поживний, тому понині люди його вживають як символ здоров'я.

Не менш важливим елементом є й молочні продукти. Їх вважають дарами природи, багатствами, якими людина має ділитися з ближніми. До того ж, як мати годує свою дитину молоком, так сир і масло є символами жертовності Бога.[55]

Великодні співанки

Одразу після освячення кошиків дівчата водять весняні хороводи та співають гаївки, веснянки. Професор С. Килимник стверджує, що вони створені ще у 4-6 ст. (якщо не раніше), за часів Антської держави. Звісно, деякі слова змінилися, адже перші проблиски української мови зафіксовані на письмі за часів України-Руси, проте свій сенс, головну ідею та провідну думку вони зберегли.[56]

Веснянки – цикл пісень у східних слов'ян. Термін «веснянки» відомий на території Центру України та у Східній частині. Вона має численні відповідники: ягілки, ягивки, галагилки, галогивки, лаголойки, рогульки тощо. З їхньою допомогою, разом із обрядовими танцями і хороводами (від слова «хорс», який також позначав бога Сонця), закликали весну.

Можна зробити висновок, що Церква відновлює етнічну звичаєвість і наближує націю до усвідомлення свого культурного коду та

[54] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 371-372 с.

[55] Гнатишин О. Що кладемо до великоднього кошика. Свічадо, 2017. - 24 с.

[56] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 160 с.

релігійної приналежності через християнство. Коли Русь тільки похрестили, в українського народу залишилося багато незаповненого простору, який вони ж заповнювали органічними природніми віруваннями з численними регламентаціями. Пізніше на цій основі двовір'я було синкретизуване в одну монотеїчну релігію. Звідси, у різних народів є власні традиції, на які опираються громадяни держави. Так, українці, уніфікують єдність нації у єдиному Бозі. А оскільки Воскресіння Ісуса Христа, як раніше згадано, найважливіше свято для християн, то на цій тезі варто було наголосити увагу. Якраз цей день і всі пов'язані з ним події є найбільшим синтезом конфесійної свідомості українців, яка побутує навіть у сьогоденні.

Провідна Неділя

Це свято також називають Томиною Неділею, святом Анти-Пасхи, Неділя Нова, Радуниця, Тризниця тощо. Воно настає у наступну неділю після Пасхи. Тоді на Євангелії священник читає про сумніви Фоми (Томи) у воскресіння Христа, запевнюючи інших, що спочатку він повинен побачити Ісуса вживу. Тоді промовистими стають слова Спасителя, коли Він з'являється в домі: «Щасливі ті, які, не бачивши, увірували» (Ів. 20, 29). Ці слова Господь звертає не лише до апостола, але й до всіх християн, що є нагадуванням про те, що віра має своє духовне зростання, що проникає крізь завісу видимого та невидимого.

Стосовно назви Провідної Неділі, то варто наголосити, що в українському народі був давній звичай відзначати проводи, тобто поминання померлих, а саме: моління за їхні душі. Значення молитви «Христос воскрес!» – запевнення того, що так, як Христос воскрес, так і вони воскреснуть.

Зелені свята, або празник П'ятидесятниці

Одне з найбільших свят, П'ятедисятниця, як відомо, має таку історію, що Господь а вигляді вогнів (Св. Духа) увійшов у душі апостолів, щоби залишитися разом з людьми. Коли учні почали говорити різними мовами, то змогли проповідувати по різних країнах Христову віру, даючи їй початок життя. Тобто це зішестя Св. Духа стало вінцем і печаттю на ділі спасіння людського роду, який провадить, просвічує, освячує і зберігає на дорозі правди. «Дух перебуває в Церкві і в серцях вірних, немов у храмі, в них молиться та дає свідчення усиновлення

дітей… Силою Євангелії омолоджує церкву та постійно її оновлює і провадить до повної злуки з Обручником», – II Ватиканський Собор.[57]

Духовний зміст

Юдейський народ ще здавна щорічно святкував три великі свята: свято Пасхи, свято П'ятидесятниці і свято Кучок. У книзі Виходу сказано: "Тричі на рік святкуватимете празники на мою честь. Ти пильнуватимеш свята опрісноків... Ти пильнуватимеш також свята жнив, перших плодів праці твоєї, того, що сієш у полі, і свята зборів, під кінець року, коли збиратимеш з поля працю твою" (23, 14-16).

Свою назву цей свято має від 50-ого дня після свята Пасхи та 50-ого дня від початку жнив. Того дня, за приписом закону приходили звідусіль до Єрусалиму великі маси юдеїв, щоби подякувати Богові за земні плоди та зложити з них у храмі свою жертву. Пізніше до цього дня долучився ще й історичний мотив: річниця надання Божого Закону на Горі Синай 50-ого дня після виходу з Єгипту. Ця старозавітна традиція перейшла у новозавітну – Зіслання Св. Духа.

Із богослужби П’ятидесятниці прийшла до християн якраз добре знана молитва до Св. Духа: «Царю Небесний…». Нею починається кожна св. Літургія.

Одразу ж після цього свята, на наступний день є вшанування Св. Духа. Празник, який відзначає Східна Церква. Замойський та Львівський Синоди називають цей день також празником Св. Трійці.

"Через Святого Духа, — каже святий Василій Великий, — відбувається повернення до раю, піднесення до небесного царства, привернення синівства. Через Нього можемо Бога звати Вітцем, можемо стати учасниками благодаті Ісуса Христа, зватися дітьми світла, брати участь у вічній прославі... " (Про Святого Духа, гл. 15).

Святий Дух надав апостолам дар мови, дар розуміння святого Писання і дар мужності у проповідуванні і визнаванні святої віри. "У день П'ятдесятниці, — каже Другий Ватиканський Собор, — зійшов (Святий Дух) на учнів, щоб перебувати з ними повіки. Тоді Церква об'явила себе привселюдно серед народу, проповідь і поширення Євангелія взяли початок між народами, і на кінець Церква Нового Завіту стала прообразом об'єднання всіх народів у вселенськості віри, яка промовляє всіма мовами... " (Декрет про місійну діяльність Церкви, § 4).

[57] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 170-171 с.

Дари Святого Духа справді великі й щедрі. Про них святий апостол Павло каже: "Плід Духа: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, вірність, тихість, здержливість" (Гал. 5, 22-23). Святий Дух зійшов і на нас у таїнстві миропомазання зі своїми дарами й помазав нас на Христових борців, а наше тіло зробив своїм храмом. Про цю велику правду пригадує нам святий апостол Павло й наставляє нас, щоб ми так жили: "Хіба ж не знаєте, — каже він, — що ваше тіло — храм Святого Духа, який живе у вас? Його ж маєте від Бога, тож уже не належите до себе самих. Ви бо куплені високою ціною! Тож прославляйте Бога у вашому тілі!" (1 Кор. 6, 19-20).[58]

Народний зміст

З поданої інформації з'ясовано, що П'ятидесятницю також називають Зеленими святами. Та є й інші відповідники цього тижня: Русальний, Клечальний, Глетчаний, Троїцький.

Український народ зберігає давню традицію у цей день, яка пов'язана із «зазелененням». Старозавітна Церква мала звичай у дні П'тедисятниці долівку своїх домів і божниць вкривати свіжою травою, а доми й божниці замаювати гілками дерев і квітами на знак, що в той час, коли був наданий Божий Закон, уся природа стояла в зелені. Треба сказати, що й апостоли, зберігаючи цей звичай, і свою горницю замаїли зеленню і квітами. Цей звичай перейшов і до новозавітної Церкви. Звідси ще одна назва П'ятидесятниці: Зелені свята. Квіти й зелень дерев є ознакою життя, тож стали символом життєдайного Святого Духа. Як природа навесні оновляються зеленню і квітами, так і свята Церква та її вірні оновлюються силою Святого Духа.[59]

У народі вважають, що саме у цей день Бог створив Землю та засадив її рослинністю. Також існує легенда про Мойсея: коли Господь передав йому святі скрижалі, то навколо пророка земля зацвіла. До того ж, люди вірять, що і будинок апостолів був прикрашений зеленню, коли Святий Дух зійшов на них.[60]

Звідси стає зрозумілою причина прикрашання храму, ікон, хатів гілками дерев та іншим зіллям, який опісля розкидали полю для доброго врожаю. Але в дохристиянських часах було інше значення, яке

[58] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 177 с.
[59] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 173 с.
[60] Нестеренко, Снігирьова О. В. Л. М. Обереги українського народу. Вип. 12. Національна історична бібліотека України. URL: https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/567/.

пізніше видозмінили. Люди вважали, що Зелені свята знаменують початок літа і кінець весни.[61]

Різдво Івана Хрестителя

Це найбільший з усіх празників святого Йоана Хрестителя. Як празник його зачаття, так і цей празник уже знали в IV сторіччі. Науки на цей празник маємо від святого Йоана Золотоустого, святого Амвросія і святого Августина. Останній у своїй проповіді цього дня каже: "Сьогодні празнуємо день різдва святого Йоана. Це честь, якої, на нашу думку, не має ні один святий. У всьому християнському світі почитають тільки день Різдва Господа і святого Йоана". Святий Августин не згадує тут про празник Різдва Божої Матері, бо в той час цього празника ще не було. На Заході празник Різдва святого Йоана Предтечі засвідчений в найдавнішому календарі африканської Церкви з V ст.

Історія народного поєднання свята

У той часі, коли сьогодні святкуємо Різдво Йоана Хрестителя, наш народ у дохристиянські часи відзначав свято Купала.

Купало (Купайло, Купайла, Купала, Купалбог, Іван Купало) – був богом молодості, шлюбу, краси. У пору літнього сонцевороту, коли сонце в небі найвище, предки відзначали свята Купала (з 23-ого на 24 червня) – великий шлюбу бога розквіту, вогню-сонця з життєдайною богинею води.

У Купальську ніч, а це якраз середина літа, коли вся природа була зеленню, так званий бог Купало благословив зрілість усього сущого, а серця молодих і юних скріплює любов'ю. Це був час мрій дівчат про заміжжя, прощання з вільним життям, бо восени настає пора весіль. На цьому святі земля має найбільшу силу, яку віддає всім, а вогонь і вода – велику життєдайну, всеочищувальну й цілющу силу. До схід сонця треба було збирати трави. Перед початком збирання приносили жертву землі – клали хліб-сіль або монету як плату за щедрість, за цілюще зілля.[62]

Купальське дійство складається з багатьох елементів, яке відбувалося на берегах річок: плетіння вінків, запалювання вогнищ і стрибання через нього (вважалося, що скакання через купальський вогонь забезпечує від хвороб, злих чарів та безплідності), прикрашання

[61] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – 188 с.
[62] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – 260-261 с.

дерева (Марени) і водіння хороводів навколо неї, запалювання колеса і спалювання Купайла (солом'яного опудала).

Кожен елемент таких дійств має таке значення. Наприклад, спалення коліс – символ повороту Сонця на зиму. Те саме значення надається і скочуванню запаленого колеса у річку. Після свого повороту літнє Сонце починає спускатися з вершини небесної гори, і палюче проміння гаситься в дощових потоках осені, яка скоро настане.

Купальські дії супроводжувалися піснями, веселим сміхом молоді (молоді хлопці та дівчата до цього свята не допускається, бо вважалося, що самотність не повинна існувати – все має бути в парі), ворожінням на вінках, купанням, шлюбною ніччю. Саме тому купальську ніч ще називали шлюбною, тобто найкращим часом для зачаття дітей (звідси, подібні «шлюбні ночі» відбувалися часто). Тому дітей, які народилися на Великдень, вважають щасливими («купальськими») дітьми. Відповідно до цього слово «Купало» походить, за версією дослідників, не тільки від того, що Сонце купається у воді, а й від запліднення Землі («совокуплення»).[63]

Купальські свята і пісні відбуваються у час Петрівки (Петрів піст). Якраз на цей період припадає свято Різдва Івана Хрестителя, до якого ще на початках нашої віри додали народне прізвисько Іван Купало. Проти такого двовір'я Церква бориться до сьогодні Церква. Так, у Густинському літописі (1670 р.) мовиться: «Купало… був богом достатку, як у греків Церера, йому божевільні задля добробуту подяку приносили перед жнивами. Цьому Купалу, бісові, ще й досі подекуди божевільні складають шану, починаючи з червня 23-ого дня, увечері напередодні Різдва Івана Предтечі, навіть до жнив і далі, таким чином і звечора збирається простолюд обох статей, плетуть собі вінки з духмяних трав або з коріння і, підперезавшись перевеслом, розпалюють вогонь, інколи ж ставлять зелену гілку і, взявшись за руки, бігають навколо вогню (для того, щоби прогнати всяку нечисть від себе), співають пісень, примовляючи Купалом; потім через той вогонь скачуть, тому бісові віддячуючи себе».

Також особливо у кінці XVI ст. проти цього обряду завзято виступав український проповідник Іван Вишенський: «Купала на Хрестителя утопіте і огненне скакання відкиньте, гнівається-бо

[63] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 141 ст.

Хреститель на землю вашу, що вдень пам'яті його попускаєте дияволу глумитеся вами з вас же самих».[64]

Святе Письмо також виступає проти цього обряду: «… щоб не було в тебе ніколи такого обряду, хто призводив би свого сина чи свою дочку переходити через вогонь, нікого, хто ворожить, або кидає жеребом, або заговорює, або волхвує… Бо огидний для Господа кожен, хто це робить, і саме за ці гидкі звичаї Господь, Бог твій, проганяє ці народи перед тобою» (Втор. 18, 10-12).

Одним з елементів цього свята, як раніше зазначено, було гадання та ворожбитство. Люди мріють дізнатися, що їх чекає у майбутньому, і щоби розгадати цю таємницю, вони часто зверталися до ворожбитів або ж ворожили самі. Метою окультних занять завжди було відведення людей від Творця, істинного і живого Бога (пор. 2 Цар. 21, 6; 23, 4-7).

На противагу цьому святу Церква встановила піст (та ж Петрівка), щоби люди думали про небесне, а не земне. Як приклад, вона відзначає Різдво св. Івана Хрестителя, який народився і зростав у чистоті та побожності, готуючи людей до прийнятті їхнього Господа та Творця – Ісуса Христа. Як висновок, люди приймають свого Спасителя через дотримання цих чеснот.

Свято Верховних Апостолів Петра і Павла

Деякі традиції святкування Купала відбувалися і на це свято, закінчуючи собою Петрів Піст, як от: ворожіння, пускання на воду вінок. Це останнє свято перед жнивами та перший день зажинок, збору меду та зернових: «З Петрів дня красне літо, зелений покіс, зірниця зорить хліб».[65]

Коли це свято було поєднане з християнством, то у ньому залишилося менше зв'язку із минулою вірою: вона отримала нове значення. Люди почали складати колядки, де святі апостоли Павло і Петро виступають плугатарями, вони орють поле під осінній засів:

«Святий Петро за плугом ходить,
Святий Павло волоньки водить,
А сам Господь-Бог пшеничку сіє,
А святий Ілля заволочує».

А на карпатський полонинах, де потепління настає пізніше, ніж в інших частинах України, з іменем св. Петра в'яжеться найвищий розквіт літнього періоду. Його навіть згадують у легендах. Наприклад, на

[64] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – 261 с.
[65] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – 369 с.

Херсонщині записано оповідання про те, як Бог з Петром людей парували. У ньому іде розповідь про двох парубків та двох дівчат: один з них був працьовитим/працьовитою, а інший навпаки – ледащо. Петро, побачивши це, просив у Бога спарування працьовитих та окремо – ледарів, на що Господь відповів: «Старий ти, Петре, та дурний. Як тих ледацюг спарувати, то вони й з голоду помруть; цього парубка треба спарувати з ледачою дівкою». Так воно й буває в світі: як чоловік роботяга, то жінка ледащо; а як жінка моторна, то чоловік вайло».[66]

Свято для перших християн, як бачимо, дійсно мало неабияке значення. Наступного дня навіть відзначали Полупетра, на честь Петрового батька. У цей день різали трьох півнів і готували борщ у трьох горщиках як символ Петрового відречення: «Істинно кажу тобі: цієї ж ночі, ще до того, як півень проспіває, ти тричі зречешся Мене». Цією інформацією можна затвердити про ґрунтовнішу християнізацію цього свята.

Свято Божого Тіла

Свята Літургія, як Безкровна Жертва, це осередок культу й духовного життя католицької Церкви. Наш український народ, приймаючи християнську віру з Візантії, прийняв з нею і тисячолітню східно-церковну традицію щодо почитання Пресв. Євхаристії. А цей культ від апостольських часів полягав у приношенні Св. Безкровної Жертви та у Св. Причасті. Так, Українська Церква від початку християнства плекала їх.

Львівський Синод, 1891 р., покликаючися на рішення Тридентського Собору та на практику на майже всіх Східних Католицьких Церков, не тільки апробує свято Божого Тіла, але й підносить його до ряду великих Господніх свят з 8-денним попразенством та наказує щорічно святкувати його у четвер по неділі всіх Святих . Проте, з огляду на будній день, Синод поручає його переносити на наступну неділю, у якій відбувався похід зі Святими Тайнами з церкви до 4-ох престолів, приготованих на різних місцях. Де ж цього було неможливо зробити, було потрібно тричі обійти церкву із цими Св. Тайнами, повернутися до престолу та уділити ними благословення.

[66] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. – С. 210-211 с.

Добре і похвальне всяке почитання Св. Євхаристії: це найкраще відповідає волі Христа Господа, найбільш згідне із традиціями Східної Церкви та висока цінність та любов Св. Літургії. Цього бажає Ісус, заохочує Церква та цього вимагає потреба нашої душі.

Тому культ Пресв. Євхаристії, у зв'язку з Безкровною Жертвою на Службі Божій, повинне посідати чільне місце. «Немає святішого, величавішого та важливішого діяння, – каже митрополит Андрей Шептицький, – ніж страшна Жертва Служби Божої. Коли священник приступає до жертовника, тоді його чин перевищує у важності і святості всі діяння людей, що їх історики записують як важливі історичні події» (про відправу Служби Божої, 1942 р.). А про значення Св. Причастя для нашого духовного життя Св. Пій X каже: «Св. Причастя – це найкоротша й найпевніша дорога до неба».

З незапам'ятних часів Сонце було символом моральної чистоти і духовного с світла, тому німб, освячене коло чи осяйна корона увінчувала голову небесного бога. Промені сонця уявляли золотим божественним волоссям, яке у майже всіх європейських народів називалося «золотокудрим».

Церква християнізувала свято Сонця, замінивши його на свято Божого Сина. Звідси, німб, використаний ще з IV ст., тепер почав означати випромінювання Божественного Світла від ангелів та святих. Тому заплетені віночки з чимбрику, які робили дівчата у цей день, символізували святість та обожествення. Отож, той, хто причащається, гідний бути Божим сином чи донькою, носячи на собі вінець гідності. Його чіпляють на одвірок, знаменуючи достойних, активних християн, які живуть у цій оселі.

Преображення Господнє

Шостого серпня наша Церква святкує празник світлого Господнього Преображення. Завдання цього свята — звеличувати славну подію Преображення з життя Ісуса Христа, яке деякі святі Отці називають другим Богоявленням. Важливість події видно з того, що її записали аж три євангелисти: Матей, Марко й Лука. Тож погляньмо на подію Преображення, на установлення свята та на його обрядову сутність (значення).

Подія Преображення

Христова прилюдна діяльність доходить до завершення. Невдовзі наступлять Його муки і смерть. Хоча апостоли вірили, що Ісус це Богом посланий Месія, і ту віру прилюдно визнали устами апостола Петра, та все-таки їхня віра ще не була укріплена. Христос хоче скріпити їхню віру надзвичайним актом. Через кілька днів після оповіді апостолам про свої страсті і смерть, Він бере із собою Петра, Якова й Йоана, виходить з ними на гору Тавор і тут на молитві привідкриває перед ними промінчик Свого божества. Святий євангелист Матей так каже про чудесну Христову переміну: "І переобразився перед ними: Обличчя Його засяяло наче сонце, і одежа побіліла наче світло" (17, 2). Коло Христа з'явилися старозавітні пророки – Мойсей і Ілля, що розмовляли з Ним про Його ж смерть. Апостол Петро, захоплений блиском Христової слави, вигукує: "Господи, добре нам тут бути!" А втім, як при Христовому хрещенні в Йордані, так і тут почули голос з неба: "Це — мій улюблений Син, що Його я вподобав: Його слухайте" (Мт. 17, 5). Святе Євангеліє нічого не говорить про місце Христового Преображення. Зате християнська традиція з IV ст. загально приймає, що тим місцем була гора Тавор.

Чому Ісус Христос тільки трьом учням показав славу свого божества? На думку святого Йоана Дамаскина, Христос узяв із собою Петра, щоби той, хто прилюдно визнав Христове божество, почув підтвердження свого визнання і від Небесного Отця. Узяв Якова, бо той мав бути першим єпископом Єрусалима і першим апостолом, який повинен був віддати своє життя за Христову віру. Укінці Спаситель зробив свідком Своєї переміни й апостола Йоана, оскільки той був його улюбленим учнем. Євангелист Йоан, збагнувши Христове божество на Таворі, писав у своєму Євангелію: "Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було — Бог" (1, 1).

Усі три апостоли, свідки Христової слави на горі, будуть опісля свідками і Його агонії в Оливнім Городі. Як глибоко Христова переміна записалася в їхніх серцях видно з того, що вони писали про неї через багато років. Апостол Петро у другому посланні віру в Христа скріплює згадкою про Його славне Преображення, кажучи, що вони були "наочними свідками Його величі: Він прийняв від Бога Отця честь і славу, коли до Нього прийшов такий голос від величної слави: "Це мій Син любий, якого я вподобав". І цей голос ми чули, як сходив з неба, коли ми були з Ним на святій горі" (11, 1, 16-18). А святий євангелист Йоан із захопленням писатиме у своєму Євангелію: "І ми славу Його

бачили — славу Єдинородного від Отця, благодаттю та істиною сповненого" (і, 14).

Встановлення свята

Святкування цього празника сягає IV ст. У цей час свята Єлена, мати цісаря Костянтина Великого, збудувала храм на горі Тавор на честь Господнього Преображення. З VI ст. це свято урочисто святкують у Східній Церкві під назвою Господнього Преображення. У Західній Сирії у VIII ст. він називався Празником Тавору.

Первісно Преображення святкували в лютому. Однак через те, що цей радісне свята звичайно випадав у час Великого посту, а це не відповідало сутності посту й покути, його перенесено на шосте серпня. Причиною цього стали думки історика Євсевія і святого Йоана Дамаскина, які вважають, що Господнє Преображення відбулося за 40 днів перед Христовою смертю. Тож свята Церква, дотримуючись цієї гіпотези, перенесла свято з лютого на 6 серпня, коли через 40 днів, тобто 14 вересня, випадає день Воздвиження Чесного хреста — пам'ять Христових мук і смерти.[67]

У зв'язку з цим, у народі існує легенда, що Спасівка – це продовження Великого посту. Бог призначив для Великого посту дев'ять тижнів, а святі отці почали просити Бога, щоби Він щось із тим зробив, адже для людей надто тяжко витримати такий довгий піст. Тоді Бог розділив той піст на дві частини: сім тижнів весною перед Великоднем і два тижні у кінці літа перед Спасом. Ось чому, за народним віруванням, у Спасівку треба так само постити, як і у Великий піст.[68]

Зі Сходу свято Преображення приходить на Захід десь у VII-VIII століттях. Тут він дуже повільно входив у практику: його святкували у різні часи, а ще у XII столітті він не був загальним. Преображення належить до 12-ох великих свят нашої Церкви. Воно має один день перед- і сім днів попразенства. Стихири й канони цього дня уклали святий Йоан Дамаскин і Косма Маюмський (VIII ст.).

Празник припадає на той час, коли дозрівають плоди. І від найдавніших часів у Східній Церкві того дня на подяку Богові буває благословення первістків земних плодів. Цей звичай християнська Церква перейняла від Старого Завіту, який приписував приносити

[67] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 441-444 ст.
[68] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 238.

первістки плодів до Господнього Храму. У Книзі Виходу читаємо: "Щонайкраще з первоплоду землі твоєї приноситимеш у дім Госпо-да, Бога Твого" (23, 19). "Як увійдете в землю, — сказано в книзі Левіт, — що оце хочу вам дати, і там жатимете жниво, то принсете сніп, первоплід ваших жнив, священикові" (23, 10). Про сніп згадано у часі Різдва.

З кінця III ст. апостольські правила започаткували звичай благословення перших плодів у церкві. Помісний Синод у Картагені з 318 року у 46 правилі дає приписи про плоди, які приносили до храму. Апостольські постанови (IV ст.) мають молитву на їхнє освячення. Шостий Вселенський Собор 691 року говорить про благословення винограду і колосків пшениці, оскільки ці плоди дозрівають у Греції в серпні. Звідси походить звичай благословення їх на свято Господнього Преображення. Однак у типіках Великої Царгородської Церкви з IX-X ст. й Евергетицькому з X ст. нема згадки про благословення винограду.

У Русі-Україні ж виноград замінили яблуками та іншими плодами.

Значення Богослужіння свята

Головний зміст і мета свята Преображення є глибоко догматична: визнати і прославити Христове божество. На стиховні утрені передпразенства читаємо: "Прийдіть, вийдім на святу гору і вірою побачимо пресвітле Господнє Преображення. Йому вірно поклонімся і закличмо: "Ти Бог єдиний, що воплотився і обожив людський рід". "Той, Хто колись, — каже стихира на вечірні, — говорив з Мойсеєм символами на горі Синай "Я є Той, Хто є", сьогодні на Таворській горі преобразився перед учнями..., говорячи з Христом Мойсей і Ілля засвідчили, що Він є Господом живих і мертвих та що Він — Бог, який говорив колись через Закон і Пророків".

Маючи перед очима славу Христового божества, свята Церква закликає своїх вірних, щоб духом вийшли на гору Тавор і були свідками Його переміни: "Прийдіть, — каже литійна стихира, — вийдім на гору Господню, у дім Бога нашого, і побачимо славу Його Преображення, славу як Єдинородного від Отця. Приймім світло від світла та піднесені духом, Тройцю Єдиносущну прославмо на віки".

Народне значення слова «спас»

У поганстві *«Спаси»* були божествами урожаю, які поділені на три групи: медово-маковий (1 серпня), яблучний (6 серпня) та хлібний (16

серпня), завданням яких було освячення нового врожаю, яблук, маку, меду, хліба з нового зерна.[69]

Так званий маковий спас християнізували до свята Маковеїв. Це були сім братів, які боролися за створену ними юдейську віру, і стали очільниками руху опору проти грецької влади у Палестині. Оскільки у народі майже ніхто не знає про їхню історію, а знають лише те, що потрібно у цей день святити мак, то можна засвідчити, що генетична пам'ять слов'янських свят пов'язана саме із сільськогосподарською обрядовістю та духовним потенціалом.

Щодо назви яблучного спасу, то варто сказати, про стародавні урочистості збору врожаю. У цей день освячувалися всі плоди багатомісячної праці, але особлива увага припадала на яблука. Вони символізують родючість, здоров'я, любов і красу, шлюб. Плоди, пагони і цвіт яблуні відігравали важливу роль у весільних обрядах. Обмін яблуками між хлопцем і дівчиною означав взаємну симпатію. Саме тому яблука ще й часто згадані в українських казках, колядках, поезії.[70]

Отож, можна ствердити, що Спас до Преображення не має жодного відношення: це те ж саме, що прирівняти до одного значення Русь і росію. В українського християнського народу є лише один Спас – Визволитель Ісус Христос. Саме тому головним змістом і ціллю свята Преображення Господнього є визнання і прослава Христа як Бога. Цей день є наближенням до закінчення церковного року, який наголошує на тому, що як Господь преобразився, показав свою сутність божества на горі Тавор, так і природа преобразилася, показавши свої плоди як дар (пор. Марко 11, 12-14). Це ж потрібно сказати і про людину, яка дарує і виявляє плоди своєї праці та духовного зросту, тобто «духовного преображення»: «Чиніть плоди, достойні покаяння (…). Бо вже і сокира прикладена до кореня дерев: кожне бо дерево, що не приносить доброго плоду, буде зрубане та вкинуте у вогонь»(Лк. 3, 8-9).

Успіння Пресвятої Богородиці

Прадавній, загальний і глибокий культ Пресвятої Богородиці у Східній Церкві залишив особливий слід передусім на нашому літур-

[69] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 143 ст.

[70] Василь Скуратівський. «Дідух. Свята українського народу». Київ, «Освіта», 1995.

гійному році. Церковний рік не тільки багатий на різні Богородичні свята, але він також ними починається і завершується, його починає свято Різдва Пресвятої Богородиці, а завершує її славне Успіння, що в наших літургійних книгах має таку величну назву — Успіння Пресвятої славної Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії.

Хоч свято Успіння нагадує нам про сумну подію смерті, все ж таки він належить до радісних свят.

Богослужіння свята Успіння повне радісних і веселих гімнів або прослав. Цього дня свята Церква радіє, бо Пресвята Богомати з тілом і душею перейшла з туземного життя до вічної слави Свого Сина, і те, що з її Успінням ми одержали в небі могутню Заступницю та Покровительку. Отож погляньмо на її чудесне Успіння та на установлення свята на цю подію.

Чудесне Успіння Пресвятої Богородиці

День смерті Пресвятої Богородиці носить назву у нашій Церкві Успіння, бо її тіло після смерті не зотліло, але разом з душею було взяте до неба. Не маємо історичних даних, як довго Божа Мати ще перебувала на землі після Христового Вознесіння, ані коли, де і як вона померла, бо про це святе Євангеліє нічого не згадує. Основу свята Успіння творять священна традиція Церкви від апостольських часів, апокрифічні книги, постійна віра Церкви та однозгідна думка святих Отців і Вчителів Церкви першого тисячоліття християнства.

Найдавніше записане передання, що говорить про смерть Пресвятої Богородиці, є у творі, який у Західній Церкві відомий як Перехід Святої Марії, а на Сході той сам твір має назву "Святого Йоана Богослова слово на Успіння Святої Богородиці". Автор цього твору невідомий. Одні історики думають, що цей твір походить з кінця другого або початку третього століття, а інші — з кінця шостого століття.

З цього твору довідуємося про святе й чудесне Успіння Пресвятої Богородиці. Ось його коротка історія:

"Три дні перед смертю явився Пречистій Діві Марії архангел Гавриїл і звістив від її Сина Ісуса Христа час її переходу до вічності. На день її смерті апостоли зібралися в Єрусалимі в чудесний спосіб, хоч були розсіяні по різних куточках світу. Не було тільки апостола Томи. Мати Божа висловила бажання, що хоче бути похована в Гетсиманії біля своїх батьків та свого Обручника Йосифа. Сам Христос у супроводі ангелів і святих прийшов по

душу своєї Пресвятої Матері. Апостоли при співі побожних гімнів на своїх раменах занесли її тіло до гробу і три дні від нього не відходили. Третього дня здалека прийшов апостол Тома й дуже бажав ще востаннє поглянути на Пресвяту Богородицю. Коли ж гріб відкрили, то її тіла там уже не було, а тільки похоронні ризи. Тоді усі зрозуміли, що вона воскресла і з тілом та душею її було взято на небо".[71]

Від початку VI ст. храм Успіння в Гетсиманії починає собі приписувати, нібито в ньому знаходиться гріб Пресвятої Богородиці, тому церкву на Сіоні стали вважати місцем її Успіння. Однак до сьогоднішнього дня історики не знають про місце її смерті, та де є її гріб. Одні доводять, що вона померла в Єрусалимі, інші ж твердять — в Ефесі, куди нібито її узяв з собою святий євангелист Іван Богослов. У Ефесі ще сьогодні показують дім, де, згідно з традицією, перебувала Божа Мати.

Літургійний культ Пресвятої Богородиці починається від Ефеського Собору 431 року, який окреслив догму про її Богоматеринство. У творах святих Отців до четвертого століття нема нічого про Успіння Богоматері. Святий Епіфаній Кіпрський († 403) пише: "*Хай досліджують святе Письмо та не знайдуть там свідчення ані про смерть Марії, ані про те, що вона вмерла чи не вмерла; ані про те, що вона похована чи не похована. І коли Іван перейшов до Азії, то також ніде не говориться, чи він узяв із собою святу Діву*".[72]

Останнім автором на Сході, який зібрав усе про Успіння, є візантійський церковний письменник Никифор Каліст Ксантопул († 1335). Він написав також синаксарі для Тріоді і святих на цілий рік.

Святий Іван Дамаскин вірить у те, що Пресвяту Богородицю з тілом і душею узяли на небо. В одній із своїх проповідей на її Успіння він каже: "*Годилося, щоб Той, Хто зберіг її Дівоцтво при своїм Різдві, зберіг і її тіло нетлінним після смерті. Годилося, щоб та, що в своїх обіймах носила Творця як Дитя, перебувала в небесних хоромах. Годилося, щоб та, що бачила свого Сина на хресті і якої серце прошив тоді меч болів, що їх вона не зазнала при Різдві, гляділа на Нього, як Він сидить з Отцем. Годилося, щоб Божа Мати посідала те, що належить до її Сина та щоб усе створіння почитало її як Матір і як Слугиню Бога*".[73]

Щодо встановлення свята та обряду в цей день то деякі старовинні типики подають, що на свято Успіння, а не на Преображення треба

[71] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 456 ст.
[72] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 457 ст.
[73] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 457-459 ст.

благословити виноград. У грецькім Ніколо-Касулянськім типику з XII-XШ ст. читаємо: "Треба знати, що на Успіння Пресвятої Богородиці 15 серпня після божественної Літургії буде благословення винограду, який споживаємо в церкві за давнім звичаєм". Те саме говорить Синайський типик 1214 року. Типик Лаври святого Атанасія на Афоні приписує благословення винограду на 15 серпня.

У нас є звичай благословити зілля на Успіння. Наш типик о. Дольницького каже: "Де є звичай, то після Заамвонної молитви або по відпусті Літургії, буває благословення зілля". Про це згадують в своїх підручниках такі літургісти, як о. Євген Гузар[74], та проф. о. Леонід Лужницький: «По Службі Божій освячує священик зіллє, і осінні цвіти, щоби Бог дав ласку тим, що будуть сього зілля уживати з вірою і молитвою у всяких потребах».[75] І в цьому є своя логіка, про що ми опишемо в наступному розділі.

Народна традиція та Свято Першої Пречистої: переплетення поганських коренів та християнського змісту

Українська культура, як і культури багатьох народів, що пройшли через процес християнізації, є багатошаровою. У ній тісно переплетені давні, дохристиянські вірування та обряди з християнським віровченням та церковними традиціями. Свято Успіння Пресвятої Богородиці, відоме у народі як **Перша Пречиста (15 серпня)**, та пов'язаний з ним звичай освячення зілля в церкві є яскравим прикладом такого переплетення та **інкультурації**.

Дохристиянське коріння: кінець літа, обжинки та культ рослинності

Наприкінці астрономічного літа, що співпадає за часом із другою половиною серпня, у житті наших предків ключове значення мали **жнива** та їхнє успішне завершення – **обжинки**. Як показують джерела (праці В. Войтовича, В. Скуратівського та інших етнографів), обжинки

[74] О. Євген Гузар. Літургіка Гр. Кат. Церкви, Наукове Товариство ім. Шевченка під ред. К. Бернарського, , Львів - 1910 – 153 ст.
[75] О. Проф. Леонід Лужницький. Мала літургіка Гр. Кат. Церкви, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів – 1923 – 93 ст.

були не просто господарською подією, а глибоко сакральним святом, пов'язаним із **культом родючості та культом рослинності**.

У поганському світогляді природа була одухотворена. Існувала віра у **"дух поля" або "дух хліба"**, який концентрувався в останніх колосках.

Як зафіксовано у фольклорно-етнографічних збірках, після закінчення жнив "*з останніх колосків жита з піснями сплітали вінок – символ сонця – і убирали його на голову найкращій жниці, її називали княгинею. Вона йшла з вінком на голові з усією робочою процесією до села і вручала його господареві».*[76] Цей вінок, часто прикрашений квітами та зіллям, був потужним символом завершення циклу, родючості та достатку. З ним або з останнім снопом пов'язували віру в неперервність життя природи (безперервне коло хліборобського циклу).[77] Як бачимо, **обжинковий вінок** та **останній сніп** ставали матеріальним втіленням цієї життєвої сили поля. Вони були не просто символами, а й вважалися наділеними **магічною силою**, виконували функцію **оберегів**, мали забезпечити перенесення сили врожаю до оселі, захист родини та добробут на наступний рік. До зілля та квітів загалом ставилися як до рослин, що мають особливу силу – цілющу, захисну, здатну впливати на долю. Обряди завершення жнив та взаємодії з цими символами були формою пошани до сил природи та прохання про їхню прихильність.

Народознавчі праці, такі як "Святвечір" Василя Скуратівського, Валерія Войтовича "Українська міфологія" містять детальний опис цих обрядів та їхню символіку і допомагають зрозуміти ширший контекст та символізм цих давніх вірувань наших предків, пов'язаних із силами природи, родючості та циклами життя.

Прихід християнства та процес християнізації

Християнство принесло на ці землі монотеїстичне віровчення, яке заперечувало поклоніння багатьом богам та духам природи, а також віру в магію як таку. Однак, повністю викорінити глибоко вкорінені уявлення та обряди, пов'язані з життєво важливим аграрним циклом та природним світом, було неможливо і, можливо, не завжди доцільно.

---

[76] Вперше – Вацлав з Олеська, 1833, с. 49-50. Ігри та пісні. Весняно-літня поезія трудового року / Упоряд. О. Дей – К., 1963

[77] Вперше – Вацлав з Олеська, 1833, с. 49-50. Ігри та пісні. Весняно-літня поезія трудового року / Упоряд. О. Дей – К., 1963

Відбувся процес **інкультурації та синкретизму**. Християнські свята, що припадали на час давніх поганських свят або важливих аграрних періодів, часто "увібрали" в себе певні народні звичаї, переосмисливши їх у християнському ключі. **Християнський календар** надав нову структуру річному циклу, а **християнське віровчення –** нове пояснення світу та місця людини в ньому.

Перша Пречиста в християнському та народному календарі

Свято **Успіння Пресвятої Богородиці** має глибоке богословське значення, не пов'язане прямо з урожаєм. Воно оспівує земне життя Марії, її праведну смерть, чудесне взяття на небо та її постійне Небесне заступництво. Це свято про перемогу життя над смертю, прославлення Богородиці та надію на воскресіння.

Це підкреслює виняткову роль Богоматері в історії спасіння. Її життя, від народження до Успіння, є шляхом від землі до неба, від тління до нетління. Цей шлях, сповнений чистоти та благодаті, гармоніює із **символізмом квітів** як знаку **краси, чистоти та нетління**. Таким чином, освячення квітів на Успіння, не просто пов'язане із завершенням церковного року, але підкреслює значення самого свята як **"Пасхи Богородиці" –** переходу до вічного життя, де панує нетлінна краса, символом якої є освячені квіти та зілля. Це свято є нагадуванням про те, що земні цикли (врожай, завершення року) знаходять своє завершення та вищий сенс у вічності, до якої вірні прямують під покровом Богородиці. Це **літургійна кериґма** свята.

Проте, у народній традиції, як свідчать джерела (В. Скуратівський), свято 28 серпня відоме як **Перша Пречиста** і **"власне завершує літній хліборобський сезон"**. Це є ключовим моментом, що поєднує свято з аграрним циклом. Воно відзначає не лише завершення жнив, а й початок нового етапу – підготовку до осіннього посіву.[78]

Освячення зілля на Першу Пречисту: синкретичний звичай та його значення

Саме в цей час, коли за поганськими уявленнями сили природи були на піку або готувалися до "засинання" перед зимою, і коли збирали

[78] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 64

цілющі трави, виник (або був переосмислений) звичай **освячення зілля та квітів у церкві**. Джерела підтверджують існування цього звичаю на Успення ("У деяких церквах", "лиш подекуди", "В нас є звичай благословити зілля на Успіння", Типік о. Дольницького).[79]

Цей звичай є яскравим прикладом **християнізованого обряду**:

- **Переосмислення джерела сили:**

Замість віри в магічну силу самого зілля чи "духу поля", християнство вчить, що цілющі чи захисні властивості можуть бути даровані **Богом через Його благодать**, яка сходить на творіння під час церковного освячення. Сила діє не від природи, а від Творця природи, за вірою та молитвою людини.

- **Зв'язок з Богородицею:**

Хоча освячення зілля пов'язане й зі святами Спаса, на Першу Пречисту воно також отримало місце. Це може бути пов'язано як із часом свята наприкінці літа (повнота цвітіння природи), так і з постаттю **Богородиці** – головної **Заступниці та Небесної Цілительки** у народному побожності. Освячення "цілющого зілля" на свято головної Небесної Цілительки виглядає логічним у народній традиції.

- **"Народна керигма":**

Освячення зілля стає формою **"живої віри" або народної керигми**. Через цей обряд віряни не просто виконують ритуал, а проголошують:

- **Вдячність Богові** за дари природи та за можливість використовувати їх на благо.
- **Віру в Божу благодать** та її дію через матеріальні предмети.
- **Надію на допомогу Бога** (та заступництво Богородиці) у своїх життєвих потребах, включаючи зцілення та захист.

[79] О. Євген Гузар. Літургіка Гр. Кат. Церкви, Наукове Товариство ім. Шевченка під ред. К. Бернарського, , Львів - 1910 – 153 ст.
О. Проф. Леонід Лужницький. Мала літургіка Гр. Кат. Церкви, Наукове Товариство ім. Шевченка, Львів – 1923 – 93 ст.

Висновок

Освячення зілля на Першу Пречисту – це не просто випадковий звичай, а багатошарове явище, що відбиває складну історію української духовності. Воно є яскравим прикладом **християнізації** та **інкультурації**, де давні **поганські вірування** про силу рослин та обряди, пов'язані із завершенням аграрного циклу (обжинки), були **переосмислені та інтегровані** у християнський календар та віровчення. Цей звичай поєднує пошану до дарів землі з вірою в Бога-Творця, освячення матеріального світу з надією на Божу благодать, і робить свято Успення (Першої Пречистої) не лише днем богословського осмислення долі Богородиці, але й живою частиною народного життя, пов'язаною із землею, врожаєм та прагненням до Божого благословення на все творіння. Це свідчення того, як християнська **керигма** увійшла в народне життя, трансформуючи та наповнюючи новим змістом існуючі форми.

Різдво Пресвятої Богородиці

Церква не має звичаю святкувати день народження святих на землі, бо їхній день народження для неба — це день смерті. Виняток становлять двоє найбільших святих у Церкві: Пречиста Діва Марія і святий Іван Хреститель. Ми святкуємо не тільки їхнє небесне, але й земне народження.

Як підкреслює Ю. Катрій ЧСВВ Різдво Пресвятої Богородиці є одним з великих свят, яке «стоїть на початку нашого церковного року».[80] Як видно зі слів тропаря празника, то це свято особливо радісне і важливе. Радісне, бо це день народження Божої Матері і Владичиці неба й землі. Важливе, бо доводить велику правду святої віри у Богоматеринство Пречистої Діви Марії, з якої "засіяло Сонце Правди, Христос Бог наш". Вже зійшла рання зірка, тож і схід сонця недалекий. Велика значущість цього свята вказує і його велична назва в богослужбових книгах: "Різдво Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії".[81]

[80] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 210 ст
[81] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 210 ст

На чому базується встановлення цього свята? Яка його історія та значення? І яка кериґма цього свята пов'язана з традицією народу.

Встановлення свята

Основою встановлення цього празника є не Євангельські писання, які мало говорять про життя Пречистої Діви Марії, а традиція Церкви та апокрифічні джерела, зокрема Протоєвангеліє Якова, написане близько 170-180 року.[82] З цього джерела ми дізнаємося про обставини Різдва Пресвятої Діви Марії, про Її праведних батьків Йоакима та Анну, які були бездітними. Протоєвангеліє Якова описує їхню глибоку віру, благочестя, довготривалу бездітність як причину скорботи, щирі молитви та отримання від Бога обітниці про народження дитини в старості.[83]

Пресвята Богородиця посідає особливе місце як в серцях всіх народів так, особливо, в серцях українців. Її народження це перший крок до приходу Христа, який відкрив людству шлях до відновлення єдності з Богом. Марія є "Новою Євою", чий послух і чистота переважили непослух першої Єви, давши можливість Богові прийти у світ і примирити Його з людством. Ось чому середньовічні ілюстратори й коментатори, поціновувачі паралелей, рим і відголосів у Святому Письмі, уявляли собі ангельське привітання «Ave» («Радуйся») дзеркальним відображенням імені «Eva» (Єва). Ангел називає Марію κεχαριτωμένη (кехарітомене), тобто «сповненою благодаті», χάρις (харіс) – з грецької «благодать», а це означає, що Вона відкрита до отримання дарів. У цьому плані вона стає новою Євою, Матір'ю всіх тих, хто переродиться, приймаючи Боже життя як дар.[84]

Історія встановлення свята

Свято Різдва Пресвятої Богородиці у Східній Церкві належить до дуже давніх Богородичних свят, хоча не можна точно визначити часу, коли він з'явився. Про нього згадують святий Йоан Золотоустий, святий Августин і святий Роман Сладкопівець, та інші. Палестинське передання

[82] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 210 ст
[83] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 210 ст
[84] Католицизм: Мандрівка до серця віри / Роберт Е. Баррон; пер. з англ. Г. Сташків, – Львів: Свічадо, 2020. – 272 с.+ 8 с. іл. – 96 ст.

каже, що свята Єлена († 330), мати царя Костянтина, збудувала в Єрусалимі храм у честь Різдва Пресвятої Богородиці.

Вже у V столітті на Сході свято Різдва Богородиці належало до Богородичних празників, а на Заході його почали відзначати з VII століття[85]. Його дата – 8 вересня не випадкова, оскільки це "рівно дев'ять місяців від зачаття Пресвятої Діви Марії в лоні св. Анни", де цю подію наша Церква святкує 9 грудня. Празник належить до 12 великих свят нашого церковного року.[86]

Літургійні тексти свята сповнені радістю і прославлянням. Як співає Церква, "Різдво Твоє, Богородице Діво, радість звістило всій вселенній, бо з Тебе засяяло Сонце Правди – Христос Бог наш" (Тропар свята). У стихирах свята радіють Йоаким і Анна, радіє вся природа, небо і земля, ангели і люди, бо "Ти стала Матір'ю Творця всіх" (стихира на малій вечірні). о. Юліян Катрій, «Пізнай свій обряд», с. 214).

Культ святих Йоакима та Анни

Свято Різдва Пресвятої Богородиці нерозривно пов'язане із вшануванням Її праведних батьків – святих Йоакима та Анни. Церква вшановує їх одразу після свята Різдва Богородиці, 9 вересня. Їхнє життя є прикладом глибокої віри, терпіння та упования на Бога. Саме їхні молитви та праведність зробили їх гідними стати батьками Пресвятої Діви Марії. Їхній культ є важливим елементом святкування Різдва Богородиці, підкреслюючи людський родовід Богородиці та Божу відповідь на їхню віру.

Кериґматичний зміст свята Різдва Богородиці полягає у проголошенні:

- Виконання Божих обітниць та початок нового етапу в історії спасіння.
- Особливе місце Діви Марії як обраної Богом від віку для великої місії стати Матір'ю Спасителя.
- Торжество Божої благодаті над людською неміччю та безпліддям, як це видно на прикладі праведних Йоакима та Анни.

Інкультурація: зустріч Євангелія з народною душею

[85] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 212 ст
[86] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 212 ст

Як ми раніше зазначали, що з прийняттям християнства в Київській Русі у 988 році стало початком тривалого процесу інкультурації – взаємопроникнення та адаптації християнської віри у вже існуючий культурний та світоглядний контекст народу. Дохристиянські вірування та обряди не зникли миттєво, а поступово переосмислювалися та інтегрувалися у християнське святкування. Свято Різдва Пресвятої Богородиці є одним з найяскравіших прикладів такої інкультурації.

За дослідженнями багатьох етнографів та релігієзнавців, зокрема Олекси Воропая, Василя Скуратівського, Івана Огієнка та Володимира Войтовича, осіння пора в дохристиянські часи була пов'язана з вшануванням сил природи, відповідальних за врожай, родючість та продовження роду. Особливе місце серед цих сил посідали **Рожаниці** – давньослов'янські божества, що уособлювали долю, народження та жіночу плідність. Вересень, як час завершення збору врожаю та підготовки до зими, був логічним періодом для святкувань, пов'язаних з цими культами. Як зазначає Олекса Воропай, свято, що припадало приблизно на 21 вересня, в народі називалося "Друга Пречиста, з яким пов’язували день Рожаниць".[87] В. Скуратівський, також підтверджує цю подвійну назву та зв'язок з Рожаницями.[88]

За давніми віруваннями, Рожаниці визначалися як "богині дітонародження, жіночої долі, а заразом і долі новонароджених дітей"[89]. Їх вшанування включало "жіночу молитву про пологи, немовлят, сім’ю, здоров’я живих і поминання покійних членів роду"[90], а також певні обряди, що "відбувалися переважно біля води"[91]. Давність цього релігійного обряду підтверджують і релігійні анатеми, про яке свідчить навіть "Слово святого Григорія" XII століття .де згадуються ті, хто "Моляться вогневі під стодолою, вилам, Мокоші... Роду, рожаницям і

[87] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. ІІ. - С. 243.

[88] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 91.

[89] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 424.

[90] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 144 ст.

[91] Там же, ст. 144.

всім клятим богам їхнім..."[92], доводить значущість цих культів у дохристиянський період.

Після утвердження християнства Церква не просто заборонила давні свята, а запропонувала нове, християнське наповнення. Свято Різдва Богородиці, присвячене народженню Небесної Матері, було встановлено приблизно в той самий час, коли існували давні осінні свята, пов'язані з Рожаницями та святом урожаю. Це дозволило частині народних вірувань та обрядів поступово перейти у християнський контекст, набуваючи нового, богоцентричного змісту. Шанування Богородиці, Яка сама є Матір'ю і Дарувальницею життя (через народження Христа), природно замістило або увібрало функції давніх Рожаниць, а свято Різдва Богородиці стало головним осіннім святом, пов'язаним як з духовним оновленням, так і з подякою за земні плоди.

Як писав Митрополит Іларіон (Огієнко), шанування Пресвятої Богородиці в народній свідомості частково успадкувало риси вшанування давніх жіночих божеств, пов'язаних із захистом роду та народженням. Богородиця стала для українців Небесною Заступницею, Покровителькою сім'ї, материнства та всього живого на землі.

Релігієзнавець Анатолій Колодний, досліджуючи історію релігії в Україні, вказує на феномен релігійного синкретизму, коли елементи різних релігійних систем співіснують і взаємодіють. Він зазначає, що у народному святкуванні Різдва Богородиці простежуються елементи, що мають коріння у дохристиянських культах, але які були переосмислені Церквою та народом у дусі християнської віри.[93] Як бачимо, детальний опис обрядів Рожаниць та Осенин підтверджує наявність цих культів в осінній період і їх тематичну близькість до питань народження, роду та врожаю, що полегшило інкультурацію.

Українські традиції: керигма у вимірі народного життя

Традиції святкування Різдва Пресвятої Богородиці в Україні є яскравою ілюстрацією інкультурації. Вони не просто повторюють давні

[92] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 426.
[93] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 144 ст.

обряди, але наповнюють їх новим, християнським змістом, пов'язаним із керигмою свята:

1. **"Друга Пречиста" та Завершення Жнив:**

Як відзначає Василь Скуратівський, народна назва свята "Друга Пречиста" тісно пов'язана із завершенням хліборобського року. Це був час підбиття підсумків праці на землі, збору останніх плодів. Згадаймо давнє прислів'я: "*Перша Пречиста жито засіває, а Друга дощем поливає*"[94] що відображає місце свята в аграрному календарі. Опис Осенин як "свята врожаю" додатково підкреслює цей зв'язок. У християнському контексті це переосмислюється як подяка Богові та Його Пречистій Матері за земні щедроти, за хліб насущний. Урочисті богослужіння стають актом колективної подяки за дар життя і земних благ, які дарує Господь через Своє творіння.

2. **Шанування Матерів та Жінок:**

Свято є особливо значущим для жінок. Це день вшанування матері як продовжувачки роду. В цей день, як зазначалось вище сини та доньки відвідували своїх матерів, дякували їм, приносили подарунки[95]. Ця традиція глибоко резонує з кериґмою про народження Богородиці – Небесної Матері, яка дала світові джерело Життя. Шанування земної матері стає відображенням шанування Матері Небесної. Деякі обряди, пов'язані з жіночим здоров'ям та красою (як-от вмивання зранку біля джерел), що, можливо, мали коріння у культах Рожаниць чи інших водних божеств[96] [97], тепер асоціюються з чистотою та благословенням Богородиці.

3. **Милостиві Обіди, Надія на Батьківство та Зв'язок з Історією Йоакима та Анни:**

Це одна з найбільш зворушливих і глибоких традицій, яка демонструє переплетення біблійної історії та народної надії. Як зазначають етнографи та дослідники релігійності, зокрема Олекса Воропай та Михайло Грушевський[98], знаковою традицією на Другу

---

[94] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 91.

[95] Круглий год. Русский земледельческий календарь/Сост., вступ. Ст. и прим. А.Ф. Некриловой; Ил. Е. М. Белоусовой. – М.: Правда, 1989. – 496 с., ил. – 347с.

[96] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 144 ст.

[97] Круглий год. Русский земледельческий календарь/Сост., вступ. Ст. и прим. А.Ф. Некриловой; Ил. Е. М. Белоусовой. – М.: Правда, 1989. – 496 с., ил. – 347с.

[9898] Гуцульщина. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. – К., 1993, – Т. І. – С. 226

Пречисту було влаштування святкових обідів, на які запрошували сиріт, бідних та інших нужденних. Зокрема Олекса Воропай детально описує цей звичай та його зв'язок з бездітністю та днем народження: "З цим святом в'яжеться день народження, коли жінки, в яких немає дітей, оправляють, бувало, обід і запрошують бідних, – «щоб молилися Богородиці за їх дітей». Такі жінки наймають службу Божу в церкві, а після богослуження запрошують людей до себе на обід"[99]. Це було не просто благодійністю, а своєрідною молитвою-дією, що мала на меті "випросити" собі дітей. А М. Грушевський також згадує, що "У кого не ведуться діти або взагалі хтось у родині тяжко занедужає, то сього новородка або недужого «обрікають»: обіцають справляти щороку праздник", який обіцяється, зокрема, "Богородицю"[100]. Ця традиція, зафіксована, зокрема, у працях М. Грушевського та Олекси Воропая, пов'язувалася з історією праведних Йоакима та Анни, які були бездітними, щиро молилися і в глибокій старості отримали від Бога дар – народження доньки Марії. Бездітні подружжя вірили, що, запрошуючи до свого дому сиріт, проявляючи до них милосердя та турботу, вони таким чином можуть "випросити" собі дитину через цих дітей, які втратили батьків, наслідуючи приклад і вірячи у заступництво Богородиці, яка сама є даром Божим після довгого очікування Її батьків. Ця традиція яскраво показує, як біблійний сюжет (історія Йоакима та Анни) інтегрувався у народне життя, надаючи християнського сенсу давнім прагненням, які, можливо, раніше були адресовані іншим силам, пов'язаним із народженням та долею (наприклад, Рожаницям, про що згадує Володимир Войтович у контексті давніх вірувань). Таким чином, давній обряд наповнюється керигматичним змістом – любов'ю до ближнього як проявом любові до Бога, вшануванням Богородиці через служіння Її "найменшим братам".

Висновок

Святкування Різдва Пресвятої Богородиці в Україні є яскравим прикладом успішної інкультурації християнської віри. Керигма про початок спасіння через народження Богородиці, яка детально

[99] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. ІІ. - С. 243.

[100] Гуцульщина. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. – К., 1993, – Т. І. – С. 226

розкривається у богословських та літургійних джерелах (зокрема, у праці о. Юліана Катрія), була не просто механічно накладена на давні вірування, а органічно переосмислила їх, наповнивши новим, вищим змістом. Народні традиції, пов'язані із завершенням жнив, шануванням жінок, а особливо милостиві обіди для сиріт як вияв надії на батьківство за прикладом Йоакима та Анни, стали не просто пережитками язичництва, а своєрідною "мовою", через яку народ виражав свою віру у Пресвяту Богородицю – Небесну Матір, Заступницю і Покровительку. У цьому синтезі кериґми та традицій, підтвердженому дослідженнями видатних українських етнографів та релігієзнавців, розкривається глибина української народної побожності, яка зуміла зберегти зв'язок із власним корінням, освітлюючи його світлом Христової вісті.

Воздвиження Чесного Хреста

Свято Воздвиження Чесного і Животворящого Хреста Господнього, також відоме в народі як Здвиження, є одним із дванадцяти великих свят відзначаємо 14 вересня. Його глибоке значення для християн полягає не лише в історичних подіях, що лежать в його основі, а й у потужній богословській та символічній наповненості, що відображається в церковних обрядах та народних традиціях. Це свято є яскравим прикладом інкультурації, коли християнська віра інтегрується в культурний контекст, та *кериґми*, тобто проголошення основоположних істин віри. Сучасний секуляризм спирається на припущення, що по-суті ми не належимо нікому, що ми самостійно визначаємо і спрямовуємо свій шлях, шукаємо щастя згідно з власними правами. Однак, як свідчить апостол Павло, «Ніхто бо з нас не живе для себе самого і ніхто не вмирає для самого себе, бо коли ми живемо, для Господа живемо; і коли ми вмираємо, для Господа вмираємо. Отож чи ми живемо, чи вмираємо, ми Господні» (Рим. 14:7-8). На противагу сучасним поглядам ми говоримо : «наше життя не для нас самих». І на самому початку усіх богослужінь ми про це заявляємо хресним знаменням. [101]

Святий хрест це вічно живий символ безконечної Божої любові до нас, грішних, символ Христової жертви, символ нашого відкуплення і

[101] Католицизм: Мандрівка до серця віри / Роберт Е. Баррон; пер. з англ. Г. Сташків, – Львів: Свічадо, 2020. – 272 с.+ 8 с. іл. – 170 ст.

спасення, символ Христової перемоги над смертю і дияволом. Якщо Різдво Богоматері є переддвер'ям таїни Воплочення, то Хрест сповіщає нам про відкупну жертву Христа[102]. Віддаючи честь святому хресту, ми віддаємо честь Христовій жертві, мукам і смерті. Кладучи на собі знак святого хреста, ми кожного разу визнаємо свою віру в нашого Спасителя[103].

Східна Церква так високо почитає святий хрест, що встановила в його честь аж кілька празників у році. Однак, найбільший празник у честь святого Господнього хреста — це празник Всесвітнього Воздвиження Чесного і Життєдайного Хреста. Отож погляньмо на історію його установлення та на різні обряди воздвиження і як він відображається в традиціях нашого народу.

Історичне підґрунтя свята та його розвиток

Свято Воздвиження Чесного Хреста належить до дуже давніх свят, але, як історія знайдення святого Господнього Хреста, так й історія встановлення свята покриті серпанком різних легенд і тут нелегко відрізнити історичну дійсність від звичайної легенди.

Треба завважити, що у святкуванні цього свята не йдеться про звичайне почитання-поклоніння святому хрестові, яке буває в Хрестопоклонну неділю. Тут ідеться про зміст свята та про що говорить сама назва свята: ВОЗДВИЖЕННЯ, що значить ПІДНЕСЕННЯ, тобто окремий урочистий обряд почитання і прослави святого хреста.

Запровадження свята Воздвиження Чесного і Животворящого хреста пов'язане з торжеством християнства за часів імператора Костянтина Великого (IV століття), який дозволив віднайти на Голгофі та Гробу Господньому Воскресіння. Це місце протягом перших років існування Церкви приваблювало християнських паломників. Проте на початку II століття імператор Адріан, ворожий до християнства, наказав знищити всі сліди обох неприязних йому релігій. Він повністю перебудував Єрусалим, але вже як поганське місто під назвою «Елія

[102] Католицизм: Мандрівка до серця віри / Роберт Е. Баррон; пер. з англ. Г. Сташків, – Львів: Свічадо, 2020. – 272 с.+ 8 с. іл. – 170 ст.
[103] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 219 ст

Капітоліна»[104]. Він зрівняв Голгофський пагорб, засипав печеру Гробу Господнього і спорудив там храм Венери.

Коли імператор Костянтин прийняв християнство, він наказав знести капище і розпочати розкопки на святому місці. "Здіймали шар за шаром, – пише сучасник подій Євсевій, – раптом в глибині землі, неочікувано, з'явився пустий простір, а потім – чесне і найсвятіше знамення спасительного Воскресіння". Це була печера Гробу Господнього. Імператор забезпечив єрусалимського єпископа Макарія коштами для зведення над печерою храму[105].

За переказами, мати імператора Костянтина Великого, свята рівноапостольна Єлена, здійснила паломництво до Єрусалима з метою віднайти місця, пов'язані з життям і стражданнями Ісуса Христа. Віднайдення Хреста було близько 326 року[106]. Хоча Євсевій не повідомляє про знайдення Єленою справжнього Хреста, до другої половини IV століття ця реліквія вже почиталася в Єрусалимі. Святий Кирило свідчить, що частини Хреста були розіслані по всій імперії. Згідно зі Святим Іоанном Златоустом, ознакою, за якою впізнали, що це саме Хрест Господній, послужив напис на ньому[107]. За іншими переказами було знайдено не один, а аж три хрести та дощечку з написом, зробленим за наказом Понтія Пілата. Патріарх Макарій вирішив дізнатися, на якому ж саме хресті було розіп'ято Ісуса Христа, тому почав накладати по черзі кожен хрест на покійного. Коли на мертву людину було покладено хрест Господній, мрець ожив. Отже, люди знову отримали можливість поклонятися християнським святиням.

Свято Воздвиження найперше було встановлено після віднайдення Святого Хреста[108]. Початок свята датується освяченням храму Господнього Воскресіння, що його збудував Святий Костянтин Великий на Голготі в Єрусалимі. Це освячення відбулося дуже урочисто 13 вересня 335 року. Наступного дня після освячення храму було урочисто відзначено віднайдення Святого Хреста[109]. Перше святкування Воздвиження відбулося саме в Єрусалимській Церкві.

---

[104] Нарис історії Вселенської Церкви / о. Іван Хома – Рим: Український Католицький Університет св. Климента Папи; Львів: «Стрім», 1995. – 304 с. з іл. – 14 ст.
[105] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 81 ст.
[106] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 220 ст
[107] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 81 ст.
[108] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 220 ст
[109] Там же, 220 ст.

Друга важлива подія, яка зробила загальним празник Воздвиження на Сході й на Заході, це повернення Святого Господнього Хреста з перської неволі. Перський цар Хозрой у 614 році здобув Єрусалим і забрав Господній Хрест до своєї столиці в Ктесифоні. Чотирнадцять років пізніше цісар Іраклій (610-641) у своїй перемозі над персами відзискав Святий Хрест і приніс його до Єрусалима, де 14 вересня відбулося друге урочисте Воздвиження-піднесення Святого Хреста. Відтепер свято має назву "Всемірне — це є всесвітнє — Воздвиження Чесного й Життєдайного Хреста"[110].

Оскільки свято Воздвиження нагадувало про Христове розп'яття і смерть та прирівнювалося до Великої п'ятниці, то від найдавніших часів свята Церква наказувала в цей день дотримуватися *строгого посту*. В цей день в народі заборонялася різна праця, особливо на землі, або в лісі, бо вона не буде успішною. "Хто на Воздвиження сіє, той і пожати не буде, бо його врожай пропаде". Про це ми можемо прочитати в працях В. Скуратівського, Олекси Воропая та інших етнографів.

Керигма свята: богословське значення хреста як символу спасіння

Хрест – центральний символ християнства і основа кериґматичного проголошення віри. Знак Хреста, що мав глибоку дохристиянську давнину як символ Божественного і вічного життя у багатьох релігіях, однак після Голгофи став реальним знаменням спасіння. З незбагненною для поган швидкістю неслася по світу звістка про "безумство Хреста"; юдеї вимагали знамення, греки – доказів, але у відповідь вони чули: "Ми проповідуємо Христа Розп'ятого…".

"Хресту Твоєму поклоняємося, Владико, – співає Церква, – і святе Воскресіння Твоє славимо...". Через страждання до радості, через смерть до перемоги, через жертовну самовіддачу до виконання волі Отця – такий шлях Спасителя світу, такий і шлях усіх, хто йде за Ним. "Хто хоче за Мною йти, хай візьме хрест свій і йде за Мною". Це не просто тяготи і страждання; самі по собі вони можуть і не бути "хрестом". "Взяти хрест свій" – значить "зректися себе", перемогти себелюбство, навчитися жити для інших, навчитися мужності, терпінню, цілковитій відданості Христові[111].

---

[110] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 221 ст

[111] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 80 ст.

Піснеспіви свята говорять про Хрест, який возноситься над світом як "красота Церкви", як "вірних утвердження". Він – знак любові Бога до людини, вісник майбутнього преображення природи. Вже у II столітті християни почали осіняти себе хресним знаменням.[112] На противагу сучасному погляду, ми проголошуємо, що: «наше життя не для самих себе», і в усіх богослужіннях це проявляється у самому початку через знамення хреста[113]. Це ще не все. Осіняючи себе на початку богослужіння хресним знаменням, ми пригадуємо величне діяння, через яке Отець послав Сина в глибини богопокинутості задля того, щоб через Святого Духа прилучити нас до божественного життя. Позначивши себе знаком хреста на початку Літургії, або іншої служби, ми засвідчуємо, що молимося в Бозі, а не просто до Бога[114].

"Почитання святого Господнього Хреста, – каже Слуга Божий митрополит Андрей Шептицький, – це одна з найважливіших сторінок почитання Бога-Чоловіка... Знак Святого Хреста, зроблений на собі, це один з найстарших звичаїв християн". Святий Хрест це "вічно живий символ безконечної Божої любови до нас грішних, символ цілопальної Христової жертви, символ нашого відкуплення і спасіння, символ Христової перемоги над смертю і дияволом". Віддаючи честь Святому Хрестові, ми віддаємо честь Христовій жертві, мукам і смерті. Кладучи на собі знак Святого Хреста, ми за кожний раз визнаємо свою віру в нашого Спасителя. [115]

Інкультурація традицій: богослужбові обряди, піст та народні вірування

Свято Воздвиження є чудовим прикладом того, як глибокі богословські істини переплітаються з народними віруваннями та практиками, що утворює процес інкультурації.

[112] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 80 ст.
[113] Католицизм: Мандрівка до серця віри / Роберт Е. Баррон; пер. з англ. Г. Сташків, – Львів: Свічадо, 2020. – 272 с.+ 8 с. іл. – 170 ст.
[114] Там же, ст 170.
[115] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 219 ст

Богослужбовий обряд воздвиження та освячення хрестів

Питома риса свята Воздвиження – це урочистий обряд прилюдного вшанування Святого Хреста через особливий обряд піднесення під час утрені свята. Існували різні обряди воздвиження Святого Хреста у Східній Церкві, мит ж опишемо воздвиження Святого Хреста згідно нашого обряду[116].

У пам'ятках нашої Церкви цей обряд уже згадується в XIII ст. У давні часи воздвиження Святого Хреста відбувалося тільки в єпископських катедрах і великих соборах, де був єпископ і багато священиків. Патріарший Собор 1276 року дозволив здійснювати воздвиження у всіх церквах. Митрополит Кипріян (1381-1382 і 1390-1406) у своєму "Поученні руському духовенству" пише: "А щодо воздвиження Чесного хреста, то в кожній церкві, по цілій землі, де живуть християни, хрест воздвигають, хоча б був один священик, на славу чесного і життєдайного хреста".

Опис обряду воздвиження наші пам'ятки подають з XV і XVI ст. Винос святого хреста в часі великого славослов'я на утрені та прошення потрійної єктенії в часі воздвиження, — відбуваються, як і сьогодні. Було п'ять воздвижень з усіх сторін тетраподу, а останнє воздвиження ще раз на схід. Під час кожного воздвиження народ співав сто разів "Господи помилуй". Обряд закінчувався поклонінням і цілуванням святого хреста при співі кондака "Вознесийся на крест" і трикратнім "Хресту Твоєму".

Типик о. І. Дольницького подає обряд воздвиження згідно з традицією нашої Церкви з тією тільки різницею, що в Галичині при кожному піднесенні святого хреста співали не сто, а 24 рази "Господи помилуй".

Богослужба свята Воздвиження Чесного Хреста — це величний гімн у честь Святого Хреста. Тут святий Хрест безнастанно величається і славиться як знамено перемоги, сили і спасення. "Радуйся, життєносний хресте, — каже стихира на стиховні вечірні празника, — благочестя непобідна побідо, брамо райська, вірних кріпосте, Церкви захороно! Ти знищив і знівечив тлінність, поконав силу смерті і підніс нас зі землі до неба. Ти зброя непоборна, бісів покоритель, слава мучеників, справжня окраса святих, пристановище спасення, даруй світові велику милість".[117]

---

[116] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 222 ст.
[117] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 222 ст.

Освячення нагрудних хрестиків та їх символіка

Хоча джерела не містять прямого опису окремого обряду освячення *нагрудних* хрестиків саме в день Воздвиження, практика освячення хрестів є невід'ємною частиною християнського життя. Нагрудний хрестик є видимим символом віри, належності до Христа та Його Церкви. Його носіння символізує готовність наслідувати Христа, нести свій хрест, пам'ятати про Його жертву і бути під Його захистом. Освячення надає хрестику благодатної сили, перетворюючи його з простого виробу на священний предмет, що служить постійним нагадуванням про віру та, в народній свідомості, виконує функцію оберега. Тому на нашу думку освячення нагрудних хрестів, є ще одною нагодою до пригадування значення святого Хреста для усіх вірних.

Хрест як символ визволення (1838 рік)

Окремої уваги заслуговує інкультурація символу Хреста в історичну пам'ять народу, пов'язану з суспільними подіями. Так, у 1838 році в Галичині було офіційно скасовано панщину. Ця подія мала величезне значення для українського селянства. Символом цього визволення став **хрест, який прилюдно виставляли на видних місцях у містах і селах**. Цей хрест став знаменом нової епохи, звільнення від кріпацької неволі, і свідчив про те, як релігійний символ інтегрувався в народну свідомість як знак свободи і перемоги над несправедливістю.

Висновок

Свято Воздвиження Чесного і Животворящого Хреста Господнього є значущою подією для всіх християн, що нагадує про великий акт Божественної любові та жертви. Це день, коли віряни вшановують Хрест не як символ страждань, а як символ перемоги життя над смертю, світла над темрявою, надії над відчаєм. Воздвиження закликає кожного замислитися над своїм життям, згадати про жертву Христа та прагнути жити за Його заповідями. Це свято є яскравим прикладом динамічного зв'язку між історичною подією, богословською істиною (кериґмою) та її інкультурацією в народні традиції та повсякденне життя, включаючи суворий піст, освячення хрестів (зокрема й нагрудних як символу

спасіння та оберега від зла) та віру в їхню спасаючу силу, а також історичні моменти, коли Хрест ставав символом соціального визволення.

Свято Покрови Пресвятої Богородиці

Пресвята Богородиця, як Покровителька, займає виняткове місце в релігійній свідомості українського народу. Культ Божої Матері як Заступниці тягнеться золотою ниткою від княжих часів до сучасності. Це свято, "Покрова Пресвятої Богородиці", що відзначається 1 жовтня, має глибокі історичні корені та багату духовну спадщину в Україні.

Історичні та богословські корені свята Покрови

Свято Покрови має своє походження з Візантії. Головною подією, яка лежить в основі свята, є чудесне явлення Божої Матері у Влахернській церкві в Константинополі. Це сталося в X столітті, під час облоги міста ворогами. За переказами, святий Андрій Юродивий та його учень Епіфаній бачили, як Пресвята Богородиця простягала свій омофор (покривало) над віруючими, захищаючи їх від небезпеки. Ця подія символізує заступництво Богородиці за весь людський рід.

Ось як описує цю подію Ю. Катрій ЧСВВ: «Головний мотив, який причинився до встановлення цього свята, це видіння святого Андрія Юродивого. Царгород, столицю Візантії, облягали араби. Ціле місто й народ перебували у великій тривозі. У храмі Пресвятої Богородиці на Влахернах, де зберігалася її риза, правиться всенощне. Молячись, народ переповнив церкву. Між народом ревно молиться про охорону міста святий Андрій Юродивий зі своїм учнем Епіфанієм. Відправа закінчується. Святий Андрій бачить, як від царських дверей — так звалися у греків головні вхідні двері церкви — йде світлом осяяна Пресвята Богородиця у супроводі святого Йоана Хрестителя і святого Йоана Богослова та при співі великого хору святих. Божа Мати підходить до престолу, вклякає, довго молиться і заливається сльозами. Відтак встає, здіймає зі своєї голови преясну хустку-покров-омофор, по-грецьки мафоріон, і широко простирає її над народом у церкві. Видіння зникає. Святий Андрій та Епіфаній, які бачили це видіння, зрозуміли, що Пресвята Богомати прийшла, щоб врятувати місто. Звістка про чудо

блискавкою розноситься по всьому місті. Вороги відступають. Місто врятоване.

Від тієї хустки-покрова і свято отримало свою назву. Покров-омофор став символом опіки і заступництва Пречистої Діви Марії»[118].

Ким був св. Андрій Юродивий? Загалом історики вважають, що він за походженням був скитом-слов'янином з південних земель Руси-України. Разом з іншими невільниками опинився в Царгороді в одного багатого пана. Тут він пізнав і полюбив християнську віру. Роздумуючи над словами святого апостола Павла: "Ми нерозумні Христа ради, ви ж у Христі розумні" *(1 Кор. 4, 10),* – він почав поводитися, як нерозумний-юродивий, звідси і його назва. Діставши від пана свободу, він багато часу проводив у молитві й читанні святих книг.

Коли жив святий Андрій і коли було чудо покрова? На це питання тяжко дати чітку й задовільну відповідь. Думки істориків розділилися. Одні кажуть, що святий Андрій жив за панування царя Лева I Великого (457-474), тобто у V ст., більшість пересуває роки життя святого Андрія на часи царя Лева VI Мудрого (886-911), тобто на початок X ст.

Свято Покрови було місцевим святом у греків, але вони перестали його святкувати після падіння Царгороду в 1453 році[119].

Покрова в Україні: Кериґма свята та євангелізовані традиції

В Україні свято Покрови набуло особливого значення, ставши одним з найулюбленіших і шанованих. Воно тісно пов'язане з історією та ментальністю народу, перетворившись на символ захисту та заступництва.

- **Національне значення:**

«Поміж Богородичними святами нашого церковного року на особливу увагу заслуговує свято Покрови Пресвятої Богородиці. Культ Божої Матері як Покровительки нашого народу тягнеться золотою ниткою від княжих часів аж до сьогодні. Секрет того постійного, улюбленого й ревного культу Богоматері як Покровительки, лежить, мабуть, в тому, що тут ідеться не про земне і людське, але небесне й могутнє заступництво. А такого заступництва й опіки хоче кожна людина, родина й народ. Від самого початку існування нашої держави

[118] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 228 ст.
[119] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 228-229 ст.

ми постійно мали великих і сильних ворогів. Тож нічого дивного, що наш народ шукав такої допомоги й опіки, проти якої не може встояти жодна людська сила, а тією поміччю був якраз покров Пречистої Діви Марії. Тому свято Покрови завжди був і є для нашого народу днем великого вияву любові і вдячності до Пресвятої Богородиці та днем радісної прослави і звеличення її покрові й заступництва».[120]

- **Військове заступництво:**

В Україні Покрова стала покровителькою козацтва, а згодом і українського війська. Це пояснюється тим, що козаки вирушали в походи під покровом Богородиці, вірячи в її заступництво.

Княжі часи:

"Східна Церква у своїх богослужбах залюбки підкреслює три найкращі привілеї Пресвятої Богородиці: Її Богоматеринство, Її Вседівицтво і Її Заступництво за нами перед Богом І якраз цей третій привілей Божої Матері найбільше припав до серця нашому народові. Наші князі, наші королі, наше військо, наші козаки й гетьмани радо вибирають Пречисту Діву Марію за свою Покровительку й Опікунку."[121]

- **Ярослав Мудрий:**

"Князь Ярослав Мудрий 1036 р. розбиває печенігів і з вдячності для Бога і Його Пресвятої Матері будує в Києві собор св. Софії і храм Благовіщення на Золотих воротах. В церкві Благовіщення він 1037 р. віддає увесь народ в опіку Божої Матері. І так, з волі нашого монарха Пресвята Богородиця стає офіціальною Заступницею, Покровителькою і Царицею нашого народу."[122]

- **Володимир Мономах:**

"Князь Володимир Мономах у своїх споминах каже, що свою перемогу над половцями завдячує Богові і Преч. Діві Марії. Він навіть в Її честь укладає осібну молитву. Наші князі і їхнє військо йдучи в похід проти половців у 1103 р., складають обіти Богові і Преч. Діві Марії, і на голову побивають половців. **Князь Ігор Святославич**, герой епосу "Слово о полку Ігоревім", після втечі з неволі, йде з поклоном до чудотворної ікони Божої Матері Пирогощі, щоб подякувати їй за допомогу і рятунок. **Галицький король Данило** після успішного походу на Чехію поспішає з подякою до ікони Пречистої Діви Марії в Холмі та

[120] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 226 ст.
[121] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 230 ст
[122] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 230 ст.

складає до її стіп багаті дари. Деякі наші князі на своїх печатках використовують іконки Божої Матері або молитви до неї". [123][Джерело 1, с. 230-231]

- **Козацька традиція:**

"Наші славні Запорожці мали на Січі церкву в честь Покрова Пресвятої Богородиці з іконою Її Покрови. На іконі понад Пречистою був надпис: "Ізбавлю і покрию люди моя…" а від Запорожців, що під іконою, простягнена лента вгору до Божої Матері з написом: "Молим, покрий нас чесним Твоїм покровом і ізбави нас от всякого зла". Вибираючись в похід до ворога, козаки вислухували молебень до своєї Покровительки і ревно співали "Під Твою милість". Вернувшись щасливо з походу, спішили до Неї зі щирою подякою."[124] Найбільшим і визначним святом була Покрова для козаків. У цей день на Січі відбувалися вибори нового отамана. Козаки вірили, що свята Покрова охороняє їх, а Пресвяту Богородицю вважали заступницею і покровителькою."[125]

- **Українська Повстанська Армія (УПА):**

"Українська Повстанська Армія 30 травня 1947 р. проголосила празник Покрова офіціяльним святом."[126] Свято Покрови також вважається днем утворення військових частин Української повстанської армії. З 2014 року указом президента на свято Покрови призначено День захисників і захисниць України.

Духовне значення для народу

Покрова стала символом надії та заступництва у важкі часи.

"Почитання Пресв. Богородиці в українському народі як Заступниці і Покровительки найкраще з'ясовує сільська хроніка Якова Старого в Галичині. Згадуючи про страшні татарські напади і небесну опіку Преч. Діви Марії, та хроніка каже: "Нарід перестрашений і збідований втікав до своєї церковці, падав на коліна перед іконою Божої Матінки, молився гаряче й ніколи не був позбавлений Її опіки".[127]

"Так, ми сильно віримо, що гаряча набожність нашого народу до Пресв. Богородиці, як своєї Покровительки й Заступниці, є найкращою

[123] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 230-232 ст.
[124] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 232 ст.
[125] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 379
[126] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 232 ст.
[127] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 234 ст

запорукою. Що Вона нашого народу ніколи не опустить і вставить за ним до свого Сина та випросить в Нього ту превелику ласку, що на наших рідних землях упаде царство тьми й неволі і знову запанує царство Її Божого Сина. А тоді знову як колись наш народ соткали й тисячами попливе до Її претолів, щоб віддати Їй честь як своїй вірній і невтомній Заступниці, Опікунці й Цариці."[128]

Народні традиції та прикмети

Покрова, яка відзначається 1 жовтня, також ознаменовувала перехід від осені до зими і мала безліч народних звичаїв та прикмет. Це і закінчення польових робіт, обряди пов'язані із весільним сезоном, домашні звичаї тощо, про що можна знайти відомості у етнографів.

Висновок

Таким чином, свято Покрови є не лише релігійним днем, а й важливим елементом української національної ідентичності. Воно символізує віру в заступництво Божої Матері, що протягом століть допомагало українському народу вистояти перед численними випробуваннями та зберегти свою духовність і культуру.

Свято св. великомученика Димитрія Мироточця

Святий великомученик Димитрій Солунський, відомий як Мироточець, є однією з найбільш шанованих постатей у східній християнській традиції, і особливо глибоко вкорінений в українській культурі. Його житіє, мученицька смерть і посмертні чудеса лягли в основу всенародного вшанування, а пам'ять про нього тісно переплелася з багатими українськими народними традиціями. Церква, виявляючи свою мудрість, зуміла християнізувати ці давні звичаї, наповнивши їх новим, сакральним змістом. Кериґматичний аспект цього дослідження полягає у висвітленні того, як історія святого Димитрія проголошує євангельські істини та як його шанування інтегрується в українську

[128] Там же, ст. 234

культурну спадщину, стаючи живим мостом між минулим, сьогоденням і вічністю.

Житіє та мучеництво: проголошення віри та жертовності

Святий Димитрій народився у Солуні (сучасні Салоніки, Греція) у другій половині III століття в благочестивій християнській родині. Його батько був високим цісарським достойником. Після смерті батька цісар Максиміліан зробив його солунським проконсулом. Святий Димитрій від дитинства був вихований у християнській вірі. Хоча займав високу посаду, але свою віру явно визнавав та був апостолом своєї віри, навертаючи багатьох до віри Христової. Ця відкритість стала причиною жорстоких гонінь. Цар Максиміліан наказав вкинути його до в'язниці. Будучи в ув'язненні, святий Димитрій благословив святого Нестора на боротьбу з царським непереможним гладіатором Лієм. Святий Нестор виступив проти Лія з хрестом у руках, переміг та вбив його. Цар, довідавшись, що Димитрій благословив Нестора на боротьбу з Лієм, послав своїх вояків, і вони прокололи тіло Димитрія списами. Це було 306 року. Пам'ять святого Нестора Східна Церква відзначає наступного дня після празника святого Димитрія.[129]

Отож, як ми бачимо, житіє святого Димитрія є яскравим свідченням **мужності віри** та **непохитності у сповіданні Христа** перед лицем смерті. Він не відмовився від своїх переконань, що проголошує фундаментальну істину: **віра в Бога вища за будь-які світські блага, владу чи страх**. Його мученицька смерть у 306 році, коли він був пронизаний списами, стала кульмінацією його свідчення та прообразом жертовної любові до Спасителя[130]. Як навчає святий Климент Олександрійський, "Мученик дає потрійне свідчення: про себе, що він зі справжньою вірністю вірі стоїть при Богові; проти свого противника, що він надаремно наступає на того, хто непохитний у любові; для Господа, що в Його науці знаходиться Божа переконлива сила, яку навіть боязнь смерті не може побідити"[131]. Це є проголошенням абсолютної цінності істинної віри.

---

[129] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 238 ст.
[130] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 238 ст.
[131] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 236 ст.

Геройську віру святого Димитрія Господь Бог прославив не тільки різними чудами після його смерті, але також нетлінністю тіла та мироточенням. Через сто років після його смерті, коли його гріб було відкрито, "його тіло знайдено нетлінним, а його кості видавали пахуче миро-олій, яке зціляло недужих"[132]. Це чудо стало додатковим підтвердженням його святості та Божої благодаті, що діє через нього. Мироточення є не лише фізичним явищем, а й **символом невичерпного джерела Божої любові та милості**, що проливається на вірних, як і "зцілення, одержані жертводавцями і про могутність мученика"[133].

Ці чуда, пов'язані зі святим Димитрієм, зокрема мироточення, є **проголошенням Божої всемогутності та Його присутності у світі**. Вони свідчать про те, що святі є нашими заступниками перед Богом і що **через віру і молитву можливе зцілення і звільнення від страждань**, як це відображено у каноні утрені: "«Димитріє, – читаємо в першій пісні канона утрені – ти отворене джерело пахучого й щирого мира, омий моє серце від мерзоти пристрастей, і практикуванням чеснот зроби мене запахом Христовим, ум мій ублагородни, щоб оспівував твої божественні благодаті»"[134].

Християнізація українських традицій Церквою: зустріч сакрального і народного

В Україні свято Димитрія Солунського, яке відзначається 8 листопада, набуло особливого значення і тісно переплелося з давніми дохристиянськими віруваннями та обрядами. Церква, прагнучи християнізувати ці традиції, надала їм нового, євангельського змісту. Цей процес християнізації є прикладом того, як Євангеліє здатне преображати культуру, не знищуючи її, а наповнюючи новим, вищим змістом. Це проголошення того, що Бог приходить у світ, щоб освятити всі сфери людського буття, включаючи народні звичаї. Розглянемо деякі із них.

---

[132] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 238 ст.
[133] Там же, ст. 241
[134] Там же, ст. 240

Поминальний день: "Дмитрова субота" / "Дідова субота"

Святий Димитрій особливо тісно асоціюється з поминанням померлих. "З празників осіннього циклу мені особливо пам'ятний день святого великомученика Димитрія чи, як казали в нас – Дмитра, що припадає на 8 листопада"[135]. В Україні "У Дмитрову, або «родинну», чи ще інакше – «дідову» суботу справляють осінні поминки померлих родичів. Поминають парастасом у церкві та обідом вдома" [136]. Це перегукується з давніми слов'янськими культами предків, які Церква перетворила на молитовне поминання усопших, що є глибоко християнською практикою. "Господи Бог радо вислухує просьби тих, що за Нього свою кров пролляли і своє життя віддали. «Хто з великою вірою прибігає до мученика, — каже Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький — той може за його заступництвом всього очікувати від Бога»" [137].

Це проголошення **віри у воскресіння мертвих** та **нерозривного зв'язку між живими і померлими у Христі**. Ми не просто згадуємо предків, а молитовно єднаємося з ними у надії на зустріч у Царстві Божому.

- **Історичний контекст:** У Требнику Митрополита Петра Могили говориться про встановлення Дмитрової суботи як поминального дня. Однак це поминання *не є традицією* ані Східної Церкви, ані нашого українського народу. Цей звичай прийшов до нас від московської Церкви. Підставою для поминань у цю суботу стала перемога великого князя Димитрія Івановича Донського над татарським ханом Мамаєм 8 вересня 1380 року на Куликовому Полі. «Князь Димитрій Донський (1362-1389) після перемоги наказав щорічно поминати воїнів, які полягли в тій битві. З часом почали поминати не лише воїнів, а днем поминання стала субота перед святим Димитрієм, мабуть, тому, що сам святий був воїном» [138].

---

[135] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 121.

[136] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. ІІ. - С. 247.

[137] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 241 ст.

[138] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 66 ст.

Деталі проведення "поминальних субот" ще більше розкривають християнізований характер. У кожному році їх відзначали кілька разів: у М'ясопусну, так звані «батьківські», що припадали на другу, третю і четверту суботу Великого посту; зеленосвяткова субота та Дмитрієва. Це давній милостині та поминання на знак любові й поваги до померлих.

Захисник воїнів та Вітчизни

Святий Димитрій, будучи воїном, став покровителем військових. "Воїни вибирають його за свого опікуна"[139]. В Україні його шанують як захисника Вітчизни. Це набуло особливого значення в часи численних воєн і визвольних змагань. Князь Ізяслав Димитрій Ярославич заснував у Києві коло 1057 р. монастир на честь св. Димитрія. "На наших рідних землях було досить багато церков, присвячених св. Димитрієві"[140].

Він є покровителем для тих, хто бореться за правду і свободу. Це також нагадування про духовну боротьбу кожного християнина проти гріха. "Він заступається за нами перед Богом: «Сьогодні побожно святкуємо празник Димитрія страстотерпця, бо він безустанно молиться до Христа, щоб усім дати мир і милість»"[141].

Церква підкреслює значення мучеників як прикладів для наслідування, як відкритого свідчення у повсякденному житті, через слова та вчинки. Як говорить Христос: "Кожний, отже, хто визнає мене перед людьми, того і Я визнаю перед моїм Отцем Небесним. Хто ж мене зречеться перед людьми, того і Я зречуся перед Отцем моїм Небесним" (Мат. 10, 32-33).

Висновок

Свято святого великомученика Димитрія Солунського, Мироточця, в Україні є не просто даниною пам'яті давньому святому, а живим проголошенням вічних істин Євангелія. Його житіє, мучеництво та чудеса, особливо мироточення, свідчать про силу віри, Божу присутність та непереможність Царства Божого.

Глибока інтеграція цього свята в українські народні традиції, особливо, як не дивно, через "Дмитрову суботу" та пов'язані з нею

[139] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 238 ст.
[140] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 239 ст.
[141] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 240 ст.

обряди поминання померлих, демонструє здатність Церкви освячувати культуру, надаючи їй нового, глибинного змісту.

Таким чином, свято Димитрія стає багатошаровою керигмою, яка промовляє до кожного покоління українців, закликаючи до мужності у вірі, наслідування прикладів святих, надії на Божу милість і вдячності за Його невичерпні дари, а також нагадуючи про вічний зв'язок між живими і померлими у Христі. Воно є свідченням того, як християнська віра здатна преображати та освячувати всі сфери людського буття, пропонуючи надію та сенс у плині часу.

Собор святого Архистратига Михаїла

Свято Собору Архистратига Михаїла та інших Небесних Сил безтілесних є одним з найважливіших і найбільш шанованих у християнському календарі. Цей день, який в Україні відзначається 8 листопада (раніше 21 листопада), присвячений вшануванню ангельського воїнства на чолі з їхнім головнокомандувачем (архистратигом) – Архангелом Михаїлом. Воно глибоко вкорінене в історії Церкви та народних традиціях, відображаючи як богословське значення, так і культурні аспекти.

Історія встановлення свята

Встановлення свята Собору Архистратига Михаїла датується початком IV століття. Це відбулося на помісному Лаодикійському соборі, що передував Першому Нікейському собору. Головною метою цього встановлення було не лише вшанування ангельських чинів, але й засудження єретичного поклоніння ангелам як творцям і володарям світу. Церква прагнула підкреслити, що ангели є слугами Божими, Його вісниками та помічниками в боротьбі зі злом, а не об'єктами поклоніння, яке належить лише Богові [142].

Пошанування Ангелів у Східній Церкві почалося в III столітті, а в IV столітті стало загально поширеним, особливо після будівництва імператором Константином Великим (274-337) храму на честь Архистратига Михаїла поблизу Константинополя [143]. Саме у IV столітті

[142] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 240 ст.
[143] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 246 ст.

свято Собору св. Архистратига Михаїла і "прочих безтілесних Сил" було офіційно встановлено. Цей празник зветься "собором", оскільки в цей день Церква славить "собор усіх безтілесних Сил" разом з Архангелом Михаїлом, а також "собор-збір людей на землі для прослави небесних Сил" [144].

Цікавою є дата відзначення свята саме в листопаді. Оскільки, колись давно, рік починався з березня, а листопад, який є "дев'ятим місяцем від березня", символічно вказує на дев'ять ангельських хорів[145].

Богословське значення свята

Богослов'я свята Архистратига Михаїла розкриває фундаментальні істини християнського віровчення про ангельський світ та роль Михаїла.

«Перш ніж Господь Бог покликав до існування людину, то найперше створив Ангелів. Вони є невидимими, безсмертними духами, які мають бистрий розум і свобідну волю, їхня кількість безмірно велика. Пророк Даниїл бачив у видінні престол Бога, де "тисячі тисяч йому служили, і силенна безліч перед Ним стояла" (Дан. 7, *10)*. А святий Іван Богослов у Книзі Одкровення каже: "Потім я бачив, і чув голос ангелів багатьох навколо престолу, і істот і старших; і було число їх — множини множин і тисячі тисяч" (Одкр. 5, *11)*[146]».

Випробування та падіння

Господь піддав Ангелів випробуванню. Велика частина Ангелів збунтувалася проти Нього, очолювана Люцифером. Св. Іван Богослов говорить про війну на небі (Об'явл. 12, 7). У проводі добрих Ангелів станув Архангел Михаїл і переміг Люцифера і його ангелів". Це ключовий момент, що пояснює особливу шану Архангела Михаїла[147].

За св. Псевдо-Діонісієм Ареопагітом (V століття), ангели поділяються на три хори (ієрархії): Серафими, Херувими і Престоли; Господства, Власті і Сили; Начала, Архангели і Ангели.

---

[144] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 246 ст.
[145] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 246 ст.
[146] Там же, ст. 243.
[147] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 244 ст.

Завдання ангелів

Святі ангели мають подвійне завдання: щодо Господа Бога і людей. *Головне завдання ангелів у небі* — це вічно прославляти Господа Бога. Пророк Ісая бачив у видінні, як серафими в небі взивали: "Свят, свят, свят Господь сил: уся земля повна його слави" (6, 3). У святій Літургії є кілька уривків, де сказано про це почесне завдання ангелів. "Владико, Господи Боже наш, — каже молитва малого входу, — що установив на небі чини і воїнства ангелів і архангелів на служіння Твоєї слави... ". У молитві під час тропарів священик молиться: "Боже святий, що в Святих перебуваєш. Тебе трисвятим голосом серафими оспівують і херувими славословлять, і всі небесні сили Тобі поклоняються". *Друге завдання ангелів щодо Господа Бога* — це ревне і швидке служіння Богові. Слово "ангел" з грецької означає: "посланець, вістун". Тож ангели — це Божі посланці, вістуни. На підтвердження цієї ролі є багато прикладів у Старому й Новому Завітах.

Стосовно людей ангели з волі Божої є нашими ***опікунами й хоронителями.*** У 90 псалмі сказано: "Бо ангелам своїм Він повелить про тебе, щоб берегли тебе на всіх твоїх дорогах" *(стих 11).* Ангелів, завданням яких є охорона людей, звемо ангелами-хоронителями. Святі Отці Церкви вчать, що кожна людина має свого ангела-хоронителя. Святий Василій Великий каже: "Ніхто цього не заперечить, що кожний вірний має свого ангела" *(Проти Евномія 3, 1).* Подібне говорить і святий Іван Золотоустий: "Кожний з нас має ангела" *(Бесіда. 26 на Ді. 12, 1-3).* У просительній єктенії святої Літургії просимо в Бога про ангела-опікуна: "Ангела миру, вірного наставника, хоронителя душ і тілес наших у Господа просім". На основі Святого Письма святі Отці вчать, що не тільки кожна людина, але й кожна громада, Церква й народ мають свого ангела-хоронителя. З усього того, що вище сказано, стає зрозуміло, чому свята Церква плекає культ ангелів, та чому вони займають особливе місце в нашому церковному році і богослужіннях. На святій Літургії під час проскомидії наша Церква приписує ставити окрему частину просфори на честь "Чесних небесних сил безплотних". У службах нашого октоїха ангелам присвячений понеділок, перший день тижня, мабуть, тому, що ангели — це перші Божі створіння, а в небі після Божої Матері стоять найближче до Божого престолу.[148]

[148] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 244-246 ст.

Мета свята Собору св. Архангела Михаїла

Головна мета свята — звеличити і прославити святого архангела Михаїла, а з ним й інших ангелів. Прославляють його тому, що в обороні Божої честі він став на чолі добрих ангелів, коли бунтував сатана. Звідси і його почесний титул архистратига, що з грецької значить "начальний вождь". З тієї причини й іконографія представляє його як озброєного полководця: шолом на голові, вогненний меч у руках, а під ногами в'ється змій — символ сатани.

Богослужіння цього дня оспівує велич відзначення святого Михаїла перед Божим троном, його ревність і вірність Богові та опіку й заступництво за нас. Цей празник звеличує також усі ангельські хори, бо вони разом зі святим Михаїлом творять пречудний небесний собор. Тому сьогодні і святих ангелів славимо, величаємо, дякуємо їм за поміч та просимо в них опіки.

Християнізація народних традицій та вплив на свідомість

В Україні свято Архистратига Михаїла завжди користувалося особливою шаною, тісно переплітаючись з народними віруваннями та звичаями. Ця інтеграція дохристиянських уявлень у християнський контекст є яскравим прикладом **християнізації традицій**. Як зазначає Олесь Воропай у "Звичаях нашого народу", 21 листопада (за старим стилем) відзначається Собор святого Архистратига Михаїла, або, як кажуть селяни, "Михайла"[149]. Василь Скуратівський у книзі "Святвечір" також підтверджує, що "На Михайла зима санками приїхала"[150], підкреслюючи його роль у народному календарі.

Здавна Архангел Михаїл вважається покровителем воїнів, захисником народу та земель. У Києві він є небесним покровителем міста, його зображення прикрашає герб столиці, а Михайлівський Золотоверхий собор є однією з найвизначніших святинь. Ця роль набула особливого значення в сучасних реаліях України, де Архангел Михаїл сприймається як символ непереможності духу та борець за свободу.

---

[149] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. ІІ. - С. 253.

[150] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 131.

Київські князі, починаючи з Мономаховичів (1125 рік), обрали Архистратига Михаїла своїм патроном, а стародавній герб міста над Дніпром постійно оздоблювався зображенням Архистратига з мечем. "У Київському літописі під 1198 роком читаємо: «Того ж року... заклав кн. Святослав В. С. стіну кам'яну коло Дніпра під церквою святого Михаїла, що на Видобичі»" [151]. Це підкреслює глибоке історичне та символічне вкорінення образу Михаїла в історії Києва та всієї України.

Значення для козацтва. "Мисливці в Україні вважають Архистратига Михаїла за свого покровителя"[152]. Також він вважався військовим покровителем. В історії українського козацтва, особливо Запорозького, Архистратиг Михаїл, "який ніс золоту корогву", був знаменням і символом військової доблесті, а також покірності та вірності польській короні[153].

У народній свідомості Архистратиг Михаїл постає як "мужній лицар, який перемагає всі темні сили нашої землі"[154]. Цей образ є ключовим для розуміння його популярності та впливу на народну культуру.

Так за давніми переказами, саме Михаїл скинув воїнство Сатани з небес. За Валерієм Войтовичем, "заміна громовика Перуна Михаїлом Архангелом, вважає О. Афанасьєв, сталася під впливом 12-ї глави Апокаліпсису"[155]. Це свідчить про глибоку християнізацію давніх слов'янських вірувань, де функції верховного громовержця перейшли до Архангела Михаїла як борця зі злом. Внаслідок його дій з'явилися "водяники, лісовики, домовики" [156] – ті, що колись були нечистими ангелами.

Найпоширеніші повір'я пов'язані з його боротьбою проти чортів та іншої нечистої сили. Легенди стверджують: "Грім гримить – це Архистратиг Михаїл веде війну з чортами, де б не заховався нечистий, а стріла Архистратига знайде його скрізь". Інша легенда каже, що "з блискавки робиться хрест, – це Михайло благословляє, а архангел

---

[151] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 247 ст.
[152] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. ІІ. - С. 253.
[153] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 247 ст.
[154] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. ІІ. - С. 253.
[155] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 303.
[156] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 303

Гавриїл стріляє в чорта"[157]. Він є "непримиренний войовник з усякою нечистою силою"[158].

Значення свята для нас

Свято святого архангела Михаїла і святих ангелів доводить нам велике значення ангелів для нашого спасення. Він пригадує нам і на наші обов'язки щодо святих ангелів, а передусім нашого ангела-хоронителя. Протягом усього нашого життя, кожної хвилини й на кожному місці він з волі Божої є над нами, нас хоронить, нам піддає добрі думки, остерігає нас від гріха, за нас заступається перед Богом. Наш ангел — хоронитель — це наш провідник до неба, помічник у спокусах, товариш у хвилині смерті. Він постійний свідок наших думок, наших слів і наших діл. Лише колись у вічності ми побачимо, наскільки ми завдячуємо своєму ангелові — хоронителеві. Звідси випливає наш обов'язок святих ангелів почитати, їх славити та їм кожного дня дякувати за поміч і опіку.

Також, свято Архистратига Михаїла в Україні є не просто церковним днем пам'яті, а глибоко інтегрованим у народне життя явищем. Його кериґма про могутнього небесного воїна, що перемагає зло, знайшла своє відображення в численних народних оповідях, повір'ях та обрядах. Образ Архистратига Михаїла як "мужнього лицаря", покровителя воїнів та мисливців, захисника від нечистої сили та громовержця, демонструє, як християнська віра адаптувала та переосмислила давні вірування у протистояння добра і зла, наповнивши їх новим, християнським змістом. Це свято продовжує надихати український народ на боротьбу за правду і справедливість, символізуючи незламність духу та Божественне покровительство, а також є важливим маркером у народному календарі, пов'язаним зі зміною сезонів і господарськими справами.

---

[157] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. ІІ. - С. 253.

[158] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 303

Введення в храм Пресвятої Богородиці

Свята на честь Пресвятої Богородиці в нашому церковному календарі посідають перше місце після Господських свят. Головне завдання Богородичних свят показати велич, гідність і святість Пречистої Діви Марії, її роль у відкупленні людського роду та заохотити нас до її почитання і наслідування. Найбільші Богородичні свята — Різдво й Успіння, показують нам як перші хвилини її існування на землі, так і її відхід до вічності. Одиноке свято, яке висвітлює дитячі і юні літа Пресвятої Богоматері, називається Введенням в храм, що його святкуємо 21 листопада. У наших богослужіннях він має назву "Вхід у храм Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії". Свято Введення відкриває нам деякі таємниці з дитячого та дівочого життя Пречистої Діви Марії, проливає світло на її батьків, її виховання у святині та приготування до найвищої гідности: бути Матір'ю Божого Сина. [159]Це свято, глибоко вкорінене в богослужбовій практиці та народній культурі, відображає як догматичні істини, так і давні звичаї, що з часом були християнізовані. Розглянемо це свято, звернемо увагу на три питання: його історію, богословське і духовне значення для нас та християнізовані народні традиції, які пов’язані із цим святом.

Історичне установлення свята

Історія свята Введення в храм Пресвятої Богородиці (як і свято Різдва й Успіння Божої Матері) не базується безпосередньо на канонічних текстах Нового Завіту, а спирається на *апокрифічні джерела*, зокрема Протоєвангеліє Якова[160] і Псевдоєвангеліє Матея "Про Різдво Пречистої Діви Марії"[161]. Цей текст, написаний приблизно в середині II століття, містить детальний опис обітниці батьків Діви Марії, Йоакима та Анни, присвятити свою дитину Богу, та її подальше введення до храму[162].

---

[159] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 268 ст.
[160] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 82 ст.
[161] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 269 ст.
[162] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 14.

Згідно з цими джерелами ми довідуємося, що батьки Пречистої Діви Марії святі Йоаким і Анна, будучи бездітними, дали обіцянку, що, як у них з'явиться дитина, то віддадуть її на службу Богові у храмі Єрусалима. Господь Бог вислухав їхні молитви і дав їм донечку. І коли їй було три роки, то батьки привели її до храму і передали в руки первосвященика Захарії, батька св. Івана Предтечі. Пресвята Богородиця перебувала в храмі довгі роки, аж поки не доросла до дівиці, і не була заручена зі св. Йосифом [163]. Вважається, що Вона провела у храмі близько 11 років, зростаючи у благочесті та вивчаючи Святе Письмо. Проте, як зазначає прот. Олександр Мень, опис цієї події в апокрифах "слід шукати не стільки історичні факти, скільки глибокий духовний зміст і релігійні легенди" [164].

Хоча подія мала місце у давнину, літургійне вшанування Введення розвивалося поступово. Перші згадки про святкування цього свята сягають V століття. Його широке визнання та включення до Типіконів (богослужбових уставів) Константинопольської Церкви, зокрема Синайського Канонаря IX-X століть, де свято називається: "Пресвятої Богородиці, коли була приведена в храм Божий, маючи три роки". Також згадується Типікон Великої Царгородської Церкви (IX-X ст.), який також описує це свято. До Київської Русі свято прийшло разом із християнством після Хрещення у 988 році і швидко увійшло до кола дванадцяти великих свят, ставши невід'ємною частиною церковного та народного календаря[165].

Керигма свята: богословське і духовне значення для нас

Богослужба цього дня в радісних і веселих тонах оспівує подію входу в храм, прославляє гідність Божої Матері та звеличує велику жертву її батьків. Пісні й гімни цього дня дуже багаті на поетичні звороти, алегорії та алюзії. Ця глибоко догматична поезія у гарних

О. Євген Гузар. Літургіка Гр. Кат. Церкви, Наукове Товариство ім. Шевченка під ред. К. Бернарського, , Львів - 1910 – 10 ст.

Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 268 ст.

[163] О. Євген Гузар. Літургіка Гр. Кат. Церкви, Наукове Товариство ім. Шевченка під ред. К. Бернарського, , Львів - 1910 – 10 ст.

Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 14.

Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 268 ст.

[164] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 84 ст.

[165] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 269 ст.

порівняннях і символах оспівує Богоматеринство, дівоцтво, святість і заступництво Пречистої Діви Марії. Найчастіше славиться вона тут як Божий храм. Це алюзія до храму, в який її батьки приводять. Ось деякі вислови зі стихир і канона празника: "Ти храм Божий", "храм освячений", "храм, що має вмістити Сина Божого", "храм усіх Царя і престол", "храм живий святої слави Христа Бога нашого", "найсвятіший храм святого Бога нашого", "Боговмістимий храм", "храм і палата", "храм, і палата, і живе небо".

Пресвята Богородиця, є сповненням пророцтв Старого Завіту і слава Нового Завіту. Через її входження радіє храм Господній, радіють ангели й люди З нагоди небуденного торжества на честь Богоматері і свята Церква взиває всіх вірних до участі у празничній радості[166].

Про що нам говорить празник Введення? Яку духовну науку він нам дає? Празник Введення говорить нам насамперед про радісну жертву святих Йоакима й Анни. Вони свою, в Бога вимолену, донечку самі приводять до храму на службу Богові. Та не тільки батьки радо приводять свою дитину на службу Богові, але й Марія радо йде за голосом Божим і своїх батьків. Як святий Йоаким і Анна, так і Марія є для нас гарним зразком радісної жертви і служби Богові.

Актуальність для сімейного виховання**.** що Свято Введення – це, по суті, **свято посвячення Богу.** Цей заклик особливо актуальний у сучасному світі, де відчувається брак духовних покликань. Дух матеріалізму й секуляризму щораз більше й більше проникає в наші родини, тому щораз менше й менше маємо молоді, охочої на жертву й посвяту для Бога, своєї Церкви й народу. Щораз менше в нас батьків, які за прикладом святої Анни були б готові сказати нашій Церкві: "Прийми дитину, яку Бог мені дав".

Воно закликає батьків до відповідальності за духовне виховання дітей та готовності благословляти їх на служіння Церкві та народу. *"Майбутнє нашої Церкви й народу в дуже великій мірі залежить від того, як наші українські батьки виховають своїх дітей. Нам потрібні батьки, які за прикладом святого Йоакима й Анни радо благословили б своїх дітей на цілопальну жертву для Бога, своєї Церкви й народу. Нам потрібна ідейна молодь, яка за зразком Пречистої Діви Марії радо йшла би за Божим голосом на*

[166] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 271-272 ст.

службу Богові, Церкві й народові. І щойно тоді зможемо сміливо дивитися в майбутнє нашої Церкви й народу"[167].

Християнізація традицій: взаємопроникнення віри та культури

Свято Введення, відоме в народі як **Введення, Третя Пречиста** (деякі автори Третю Пречисту називають свято Покрови) або **Видіння**, глибоко інтегрувалося в українську народну культуру, переплітаючись із дохристиянськими віруваннями, особливо пов'язаними з переходом від осені до зими[168]. Воно вважалося "воротами зими" та початком нового господарського року. Василь Скуратівський зазначає, що "Введення, здавна вважалося верхівкою, що має цілу вервечку похідних назв: Видіння, Введення, Введення в храм Пресвятої Богородиці"[169].

Процес християнізації традицій виявляється у наступних аспектах:**"Полазник"**: Одним із найяскравіших прикладів є звичай "полазника" [170]. Вважалося, що перша людина, яка увійде в дім на Введення, визначає долю на майбутній рік[171]. Якщо це був молодий, здоровий чоловік – до добра; якщо жінка чи старша людина – до нещастя[172]. Василь Скуратівський зазначає, що в селянських родинах "намагалися пропустити до хати молодого чоловічої статі"[173]. Цей звичай, хоч і має язичницькі корені, з часом був частково осмислений у християнському контексті як очікування благословення або попередження від Бога.

Були і заборони та прикмети, пов'язані з природою, жіночі обряди та, на жаль, ворожіння. Однак про них ми тут писати не будемо, оскільки це не актуально для нашої праці.

---

[167] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 273-274 ст.

[168] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 49
Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 14.

[169] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 141.

[170] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 142.

[171] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 382
Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 15.

[172] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 14.

[173] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 141-142.

Висновок

Свято Введення в храм Пресвятої Богородиці є яскравим прикладом багатошаровості української духовної та культурної спадщини. Воно об'єднує давню історію, що сягає апокрифічних джерел, глибоку богословську кериґму про підготовку людства до прийняття Спасителя та унікальну роль Діви Марії, а також багатий пласт народних традицій, які були християнізовані та осмислені в новому релігійному контексті.

Центральна ідея свята – **посвячення себе Богові** – залишається надзвичайно актуальною. Як ми вже згадували вище, Введення є закликом до кожної родини виховувати дітей у вірі, благословляти їх на служіння Церкві та суспільству, адже "майбутнє нашої Церкви й народу в дуже великій мірі залежить від того, як наші українські батьки виховають своїх дітей"[174]. Таким чином, свято Введення є не просто спогадом про минуле, а живим джерелом натхнення для духовного зростання та формування майбутніх поколінь в дусі віри та відданості Божому промислу.

Свято св. Андрія Первозванного

Свято Андрія, або Андріїв день, в українській традиції є одним з найколоритніших та найбагатших на обряди свят, що поєднує в собі як глибокі християнські, так і давні дохристиянські елементи. Його відзначають на честь одного з дванадцяти апостолів Ісуса Христа – Святого Андрія Первозваного.

Встановлення свята

Святий Андрій народився у Вифсаїді, що в Галілеї, був братом апостола Петра. Він був першим, кого Ісус покликав до Своїх учнів, звідки й походить його прізвисько "Первозванний". Після Зішестя Святого Духа апостоли розійшлися по світу, щоб проповідувати Євангеліє.

За переказами, святий Андрій Первозванний проповідував християнство у Скіфії і дійшов до Дніпровських пагорбів, де, за

[174] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 273 ст.

переказами, поставив хрест і промовив пророчі слова: "Чи бачите гори ці? Повірте мені, на них засяє благодать Божа: велике місто буде тут, Господь освятить цю землю святим водохрещенням і спорудить тут багато церков". Ця легенда є знаковою для України і пов'язує її християнську історію безпосередньо з апостольськими часами. На честь цього пророцтва у Києві збудовано Андріївську церкву.

День пам'яті святого апостола Андрія Первозваного відзначаємо 30 листопада.

Богословське значення свята

Апостол Андрій був одним із перших, хто визнав Ісуса Спасителем (Месією) і привів до Нього свого брата Петра. Апостоли, включаючи Андрія, були свідками земного життя, страждань, смерті, воскресіння та вознесіння Ісуса. Їхня проповідь була зосереджена на цій пасхальній події, яка є основою християнської віри. Як і інші апостоли, Андрій закликав людей до покаяння, зміни життя та прийняття віри в Христа для спасіння. Після зішестя Святого Духа апостоли отримали силу проповідувати і звершувати чудеса, включаючи зцілення.

Місія Андрія була спрямована на навернення язичницьких народів, свідчення про Христа як про універсального Спасителя. Його мученицька смерть на Х-подібному хресті в грецькому місті Патри також була свідченням його непохитної віри.

Християнізація народних традицій

Свято Андрія – це яскравий приклад того, як християнське свято наклалося на давні дохристиянські вірування та обряди, частково інтегрувавши їх, а частково трансформувавши.

Дохристиянські корені. Багато традицій Андріївських вечорниць, що святкуються в ніч з 29 на 30 листопада (раніше з 12 на 13 грудня), мають глибоке коріння в язичницьких віруваннях. Це свято пов'язували зі старослов'янським днем Ядрея, що існував ще у XII столітті. Воно вважалося "парубоцьким" святом, що символізувало перехід юнаків та дівчат у дорослі вікові категорії. Основними елементами були: ворожіння, гуляння та бешкети, калита. Однак про них ми розказувати не будемо бо це тема іншого дослідження, яка суперечить християнській духовності.

Християнська трансформація та співіснування

Церква, хоч і не схвалює ворожіння та надмірні гуляння, прагнула надати цьому дню християнського змісту, змістивши акцент на пам'ять про апостола Андрія та його проповідницьку діяльність. Християнська традиція закликає в цей день відвідувати церкву, молитися святому Апостолу Андрію. Оскільки свято Андрія припадає на період Різдвяного посту (Пилипівки), церква закликає уникати надмірних веселощів та гучних забав, натомість зосередитися на духовному. Хоча багато народних традицій, як ми вже згадували, ігнорували ці обмеження.

Незважаючи на народні елементи, християнське святкування Андрія Первозваного підкреслює важливість апостольської проповіді, поширення Євангелія та утвердження віри. Пророцтво Андрія про Київську Русь підкреслює зв'язок українського народу з першими вісниками християнства.

Висновок

Отже, Свято Андрія є унікальним явищем, де переплелися шанування християнського святого – апостола Андрія Первозваного, з давніми народними віруваннями та обрядами, що відображає складний процес християнізації та збереження культурної ідентичності. Воно є нагадуванням про силу віри, жертовність, а також про живу традицію, яка продовжує розвиватися, зберігаючи свої унікальні риси.

Свято святого отця Миколая

Серед різних свят на честь святих, що їх пам'ять відзначаємо в нашому церковному році, на окрему увагу заслуговує свято святого Миколая. Святого Отця Миколая з давніх-давен наш народ дуже поважав. Не було в нас ні однієї хати на Рідних Землях, у якій би не було ікони святого Миколая. Вона майже завжди видніється обіч намісних ікон у церквах. Наш народ почитає його, наче свого національного святого.

І хоч від його смерті минуло понад півтори тисячі літ, та все-таки він через свою добродійну любов і щедре милосердя вічно живе в серцях

мільйонів людей. А його любов до ближнього кожного разу символічно відживає у дні його свята по цілому світу, коли він тисячі й тисячі дітей обдаровує своїми дарунками. Це свято, що відлунює крізь століття, поєднуючи в собі багатовікову історію християнської віри, невичерпне милосердя та унікальні народні традиції, які сформували його особливий характер на українських землях. Ми постараємося охопити історію свята, його богословське значення (керигму) та те, як Церква інтегрувала давніші обряди, надавши їм нового, християнського змісту, а також детально розгляне народні звичаї, вірування та обряди, спираючись насамперед на книгу на наших етнографів.

1. Історія Встановлення та Поширення Свята Святого Миколая

1.1. Життя святого Миколая: історичні відомості та легенди про Чудотворця

Святий Миколай, архієпископ Мирлікійський, є однією з найбільш шанованих постатей у всьому християнському світі. "Не багато сказано про життя св. Миколая. І навіть те, що знаємо досить оздоблене різними легендами"[175]. Достовірно відомо, що він "довгі літа був єпископом у Мирах, провінція Лікія, в Малій Азії. Він брав участь у Першому Вселенському Соборі 325 р. у Нікеї"[176].

Його життя було повністю присвячене "ділам милосердя щодо душі й тіла". "Тож ще за життя називали його батьком сиріт, вдів і бідних". "По смерті Господь Бог прославив його даром творення чудес, і зате дістав назву великого чудотворця. Його славні чуда були якраз головною причиною його швидкого й широкого культу"[177].

1.2. Поширення Культу Святого Миколая у Світі та на Русі-Україні

Культ Святого Миколая почав стрімко зростати "з часу, коли то цар Юстиніян I (527-565) збудував в його честь церкву в Царгороді". Його шанування швидко поширилося на Захід: "На Заході папа Миколай I (858-867) — перший папа з цим іменем — коло 860 року збудував у Римі

[175] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 276 ст.
[176] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 276 ст.
[177] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 276 ст

церкву св. Миколая. До Німеччини його культ принесла візантійська княжна Теофано, жінка цісаря Оттона II (973-983)"[178]. Вже у X столітті культ Миколая був поширений по всьому світу.

На українські землі культ св. Миколая приходить враз із християнською вірою. Вже "в другій половині 10-го сторіччя була збудована в Києві церква св. Миколая на могилі Аскольда. В Києві під покровом св. Миколая був жіночий монастир, що його фундувала жінка князя Ізяслава — Святослава († 1078 р.). На найстарших з них належить церква св. Миколая у Львові, що походить з кінця 13-го віку" [179].

1.3. Перенесення мощей та встановлення дат свята

Ключовою подією для поширення культу св. Миколая стало перенесення його мощей. "В другій половині 11-го століття магометани зайняли Малу Азію, а при тому й місцевість, де спочивали мощі св. Миколая. Італійські купці з Барі у 1087 році викрали мощі св. Миколая і перевезли їх до Італії. Викрадені мощі св. Миколая прибули до Барі 9 травня 1087 року. Біля мощей відразу почали діятися великі чуда, тому папа Урбан II в 1089 р. установив свято перенесення мощей св. Миколая на день 9 травня"[180] і в нас на Русі-Україні був установлений празник перенесення мощей на день 9 травня.. Звідси то наш народ говорить про зимового й теплого Миколая" [181].

Про встановлення цього свята на українських землях історик М. Чубатий пише: "Та найбільш дивне, що це свято, встановлене папою, свято радісне для Заходу, а сполучене із смутком для Сходу, зокрема для Візантійської Церкви, майже безпосередньо, бо близько 1090-1091 років було введене в митрополичій провінції Руської Церкви. Того свята нема в ніякій иншій частині Східної Церкви, тільки на території давньої київської митрополії — донині не тільки в Україні, але також в Московщині й Білорусі"[182].

2. Ікона милосердя, доброчинності та жертовної любові до ближнього

[178] Там же, 276 ст.
[179] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 276 ст
[180] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 277 ст.
[181] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 279 ст.
[182] Історія Християнства на Руси-Україні, Т. 1, с. 416

Найважливіша кериґма свята Святого Миколая – це проповідь **милосердя та жертовної любові до ближнього**. "Святий Отець наш Миколай дає нам прегарний приклад живої, діяльної та жертовної любови Бога і ближнього"[183]. Він є втіленням християнських чеснот, яких у богослужбових текстах називають "вселенський світильник", "ревний рятівник і справжній заступник", "окраса Церкви", "доброта архієреїв", "монахів похвала", "великий заступник", "дуже милосердний", "всіх опікун і заступник і всіх терплячих потішитель", "сиріт і вдовиць опікун"[184].

Святий Іван Золотоустий називав милостиню "царицею чеснот", а Святий Миколай своїм життям втілював цей принцип: "Він милостинею Бога собі задовольнив і тому прийняв стократну нагороду"[185]. "Св. Миколай в кожному ближньому бачив самого Ісуса Христа, тому так скоро й жертовно в кожній потребі спішив йому на поміч"[186].

В народних легендах та переказах вважався покровителем усіх бідних і знедолених, землеробства й тваринництва, земних вод, на яких рятував людей. Чорноморські рибалки, виходячи на промисел, брали з собою образ Миколая. "Всі одеські рибалки в своїх куренях мали образ святого Миколая"[187].

3. Християнізація давніх обрядів та формування нового образу

3.1. "Микола Добрий": християнська трансформація давніх вірувань

Валерій Войтович у "Українській міфології" наголошує, що "Микола Добрий (Милосердного, Милостивого). Вчені вважають, що в середині І тис. н. с. в образі Велеса — одного із найзагадковіших богів давньої України — поєднувалися різноманітні уявлення, котрі з плином часу отримали власних носіїв, а ще пізніше прийняли образи різних християнських святих"[188]. Це є ключовим моментом у розумінні християнізації. Велес, як давній бог-покровитель худоби, торгівлі, а іноді й рільництва, мав спільні риси з функціями Святого Миколая. "О. Афанасьєв зазначає, що на Миколу Милостивого перенесені

[183] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 282 ст
[184] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 280 ст
[185] Там же, ст 282.
[186] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 282 ст.
[187] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 170.
[188] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 298.

давньоязичницькі уявлення про морського бога (власне, господаря дощового моря)"[189]. Таким чином, Церква, не руйнуючи повністю давні уявлення, освятила їх, наповнивши новим, християнським змістом, замінивши язичницьких богів на християнських святих, що уособлювали добро і милосердя.

3.2. Народні обряди, повір'я та роль Миколая як дарувальника

Українська традиція святкування Миколая просякнута унікальними обрядами:

"Полазники": Цей давній обряд, за Олексою Воропаєм, був пов'язаний з чотирма днями в році, включно з Миколаєм, Введенням, Різдвом та Новим Роком. "Хто першим прийде ранком до хати, той буде першим «полазником»" [190]. Це мав бути чоловік, який приносив благословення та побажання добра для худоби та господарства: "Дай, Боже, добрий день, щобись худібонька здорова була та й з тобою ще й з своєю жоною!"[191]. Цей звичай, ймовірно, має корені в давній вірі у магічну силу "першого гостя", яка була інтегрована Церквою у християнський контекст свята.

Виховний аспект та дарування дітям: Найбільш відома традиція свята – дарування подарунків дітям. У Галичині "св. Микола розпадає дітям подарунки"[192], а "на Прикарпатті та в Карпатах до самого свята Миколая готувалися заздалегідь"[193]. Діти чекали його з нетерпінням, а дорослі перевдягалися в "доброго Миколая", який "завжди усміхався і ніс дітям подарунки"[194]. Це яскраво видно у дитячих віршах, наведених у тексті:

---

[189] Там же, ст.298.

[190] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 35.

[191] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 36.

[192] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 38.

[193] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 172.

[194] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 172.

Даруночки несу вниз.
Бо дитина "Мамусенькі господні!
Що порядок любить все,
на них жде,
Ой голубко, моє крале,
Слухай маму все свою —
То не тільки книжку й лялю,
А й цукерки принесу!" [195]

Цей звичай мав глибокий виховний характер. Дітей вчили бути "слухняними", "добрими", "любити всіх" і "не лінуватися", обіцяючи подарунки за добру поведінку і "різочку" за неслухняність.. Це було заохоченням до моральної поведінки, адже мета – щоб вас всіх застерегти (від неправедного життя).

3.3. Дід Мороз як трансформований персонаж радянської ідеології. Роль Постишева, Маршака та Чуковського

Важливо підкреслити суттєву різницю між традиційним українським Святим Миколаєм та образом Діда Мороза. Український Святий Миколай – це справжній, історичний святий, що уособлює милосердя, добро та заступництво. "У нас цю роль виконує Дід Мороз. Проте не всі знають, що в Україні був свій національний патрон, котрого й дотепер шанують у Галичині. Це — святий Миколай". Він "добрий захисник" і "знає про все"[196].

Натомість, образ Діда Мороза, як доброго новорічного персонажа, є результатом радянської ідеології. У слов'янській міфології та народних уявленнях Мороз (Морозенко, Тріскун, Зимник) був грізним, а іноді й жорстоким духом зими, повелителем холоду, снігу та морозу. "Як і інші демонічні істоти, Мороз був мстивим і жорстоким. Він нищив тих, хто його не кликав"[197]. Це був образ, якого боялися та якого намагалися умилостивити, а не добрий дарувальник. Яскравим прикладом давнього образу Мороза є фольклорний персонаж, що згодом був відображений у казці та однойменному радянському фільмі "Морозко", де він спочатку

[195] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 172.
[196] Скуратівський Василь. Святвечір. [У 2 к], – К.: Вироб.- комерц. фірма «Перлина», 1994, – (Укр. Пізнав. Б-ка «Земляни», Сер. «Українці»). К. ІІ. – 192 с.: іл., - ст. 172.
[197] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 322.

виступає як суворий і випробувальний, а часом і нищівний елемент природи, що заморожує героїв, які не витримують його випробувань.

Наприкінці 30-х років XX століття радянська влада, яка активно боролася з релігійними святами та традиціями, такими як святкування Різдва та дня Святого Миколая, створила альтернативу – світський Новий рік. Ключову роль у цьому процесі відіграв тогочасний партійний діяч **Павло Постишев**. Саме його стаття у газеті "Правда" від 28 грудня 1935 року, під назвою "Давайте організуємо дітям хорошу новорічну ялинку!", стала поворотним моментом. У цій статті Постишев закликав до організації святкування Нового року з ялинкою, Дідом Морозом та Снігуронькою як "веселого свята" для радянських дітей, тим самим легітимізувавши та впровадивши ці образи в радянську культуру [загальновідомий історичний факт, що посилається на публікацію в газеті "Правда" 1935 року].

До трансформації образу долучилися й відомі літератори. Так, **Самуїл Маршак** у 1937 році, напередодні першої офіційної радянської ялинки в Колонній залі Будинку Союзів, радив Сталіну замінити традиційних різдвяних ангелів, в які переодягалася дітвора "на звичайних звірят". А **Корній Чуковський**, прагнучи "пом'якшити" образ Мороза, додав до нього Снігурку, яка спочатку була жертвою Мороза, але згодом стала його онучкою, що супроводжує його та допомагає дарувати подарунки. Цей персонаж був штучно "доброзичливий" та ідеологічно перетворений на символ світського Нового року, щоб замінити релігійні святкування. Йому були надані функції "дарувальника", запозичені як від Святого Миколая, так і від давніх язичницьких персонажів, що робило його більш привабливим для дітей та дорослих, відриваючи свято від його християнського коріння. Це свідчить про те, що потреба у зимовому "дарувальнику" була настільки сильною в народній свідомості, що навіть атеїстична влада була змушена створити відповідний персонаж.

Висновок

Свято Святого Миколая – це не просто дитяче свято з подарунками. Це глибокий культурний пласт, що відображає вікові прагнення українського народу до добра, справедливості та милосердя. Це день, коли Церква, через вшанування великого святого, проповідує

центральні християнські цінності – любов до ближнього, чуйність до нужденних та віру в Боже заступництво.

Народні традиції, прислів'я та обряди, що оточують це свято, є свідченням того, наскільки глибоко культ Святого Миколая вкорінився в українській свідомості, ставши невід'ємною частиною нашої етнокультури та духовного життя. Він є нашим національним покровителем, заступником і добрим наставником, який щороку нагадує нам про важливість світла, милосердя та віри у нашому житті.

Надвечір'я Різдва Христового

«Свято Христового Різдва належить до найбільших свят нашого церковного року. Тож свята Церква, маючи на увазі велич і значення цього свята, з року в рік готує своїх вірних до зустрічі з нашим Спасителем молитвою і постом. Цій меті служить Пилипівка, передсвяткові богослужби та відправи в день надвечір'я Різдва. Що ближче до Христового Різдва, то щораз частіше у стихирах, канонах та тропарях наших богослужб говориться про віфлеємські ясла, де має спочити Божий Син, про Його Пресвяту Матір Марію, святого Йосифа Обручника, про вертеп, зірку, ангелів, пастухів і царів»[198].

Це час глибокого духовного приготування, що гармонійно поєднує давні народні традиції з християнським богослов'ям, перетворюючи кожну домівку на «сімейний Віфлеєм». Це день чування, молитви й посту. Адже має завитати гість із самого неба, тож потрібно гідно приготуватися до Його приходу.

Надвечір'я Різдва Христового, або Святий Вечір, є унікальним духовним явищем, що демонструє не просто поєднання церковного і народного, а глибоку християнську інкультурацію. Це не є проявом "двовір'я" у сенсі суміші суперечливих вірувань, а радше свідченням того, як прадавні звичаї були осмислені як прообрази (прототипи), що знайшли своє остаточне сповнення у Христі. У свідомості українців, як показує аналіз, обряд (форма) ознаменовував зміст, а не навпаки. Народна творчість служила змісту, а не поневолювала його.

Богослужіння і богословський зміст — Очікування Церкви

[198] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 293 ст.

Церковне переживання Надвечір'я — це час напруженого і радісного очікування. Воно виражене у богослужіннях, що готують вірних до зустрічі зі Спасителем.

Традиція особливого святкування цього дня сягає щонайменше IV століття, коли св. Григорій Богослов вже виголошував різдвяні проповіді. Самі ж богослужіння мають ще давніше коріння [199]. Цьому дню передує Пилипівський піст, що є часом духовного очищення.

Служби Надвечір'я пронизані подивом перед таїнством Боговтілення. "Сьогодні небо стало для мене земля, бо на ній родиться Творець", — проголошує утреня[200]. Усе творіння, бере участь у цій події, приносячи дари новонародженому Царю.

Кульмінацією літургійного очікування є служба Царських Часів. Укладені єрусалимським патріархом Софронієм, ці часи через псалми, старозавітні пророцтва та євангельські читання послідовно розкривають історію спасіння, що веде до Віфлеєму. Це немов останні кроки людства назустріч своєму Спасителю. (*Пізнай свій обряд*, стор. 294). Це особливе богослужіння, що звершується лише тричі на рік у Надвечір'я Різдва, Богоявлення та у Велику П’ятницю. Зі святого Євангелія читаються події, пов'язані з Христовим Різдвом, а стихири оспівують воплочення Божого Сина, місце й обставини Різдва. Під час відправи царських часів святе Євангеліє лежить на аналої як символ Христа, що вже прийшов і голосить нам Божу науку. Походження назви царські часи пояснюється тим, що колись у Візантії на цій відправі завжди були присутні царі зі своїм двором. При кінці відправи в їхню честь співалось окреме многоліття.[201]

Християнізація народних обрядів та традицій Святвечора

Український народ має надзвичайно багату дохристиянську спадщину, пов'язану з аграрними культами, культом Сонця та вшануванням предків. З приходом християнства Церква не знищила ці звичаї, а мудро інтегрувала їх, наповнивши новим, християнським змістом, що дозволило зберегти їхню форму, переосмисливши суть.

[199] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 294 ст.
[200] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 294 ст.
[201] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 294-295 ст.

Давні дохристиянські вірування українського народу" були переосмислені у світлі нової віри.

За прадавньою легендою Сварог, який був батьком дванадцяти небесних братів сузір'їв, викував для людей золотого плуга і скинув його на землю. Від неї залишився звичай на Різдво класти під стіл плуга або хоча б леміш від нього – магічний предмет, який Небо (Сварог) дарувало людям.

На думку О. Знойка ця легенда має своє пояснення в язичницькій космогонії. В листопаді над Україною сходить сузір'я Плуга (Оріон), яке спочатку перебуває у вертикальному положенні, а на Різдво ніби «падає на землю», тобто займає найнижчу точку на небі й наче лежить над самим горизонтом. Відгомін цієї легенди знаходимо і в міфології скіфів, і в українських обрядових піснях, де згадуються золоті знаряддя хліборобської праці: золотий плуг, золоте ярмо, золотий серп та ін.[202] Так у одному засіванні згадується Господь, який «ходить за золотим плужком».

"Корочун" та його трансформація

Колись ще в дохристиянські часи наші прадіди під час сучасного святкування Христового Різдва, мали свято "Корочуна" — день привітання сонця.[203]

"Корочун" був святом зимового сонцестояння – "день привітання сонця"[204] та "день хліборобської душі", що асоціювався з "молодиком" – початком нового року[205]. Це було свято "народження світу, життя, природи", що символізувало "оновлення"[206]. Згідно наших етнографів Валерієм Войтовичем та Огієнком, Корочун — це одне з імен Коляди, зимового сонця, і символізує давнє українське свято зимового сонцестояння – народження сонця. Вважалося, що в цей час "небо сходилося із землею", а душі померлих предків відвідували свої

[202] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 137 ст.
[203] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 297 ст.
[204] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 297 ст
[205] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 297 ст
[206] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 139 ст.

домівки[207]. Круглий обрядовий хліб, що готувався на Корочун, символізував "сонячне коло, достаток і щастя"[208].

З Різдвом закінчувався період Корочуна, найтемнішої частини року, адже саме з цього часу день починає прибувати. У свідомості наших предків це явище поставало як початок перемоги світла над темрявою. Повна перемога світла буде на весні, після Великодня, саме тому Різдво наших предків означало народження молодого Сонця (Божича)[209].

З прийняттям християнства "Корочун" не зник, а "виступив у яскравішому вигляді в нашому Різдві", набувши "глибокого історичного змісту"[210]. Таким чином, давнє святкування світла і нового циклу було перетворене на прославу приходу у світ Христа – Сонця Правди[211].

Святвечірній стіл та його елементи

Свята Вечеря є центральною подією Святвечора, що об'єднує всю родину[212]. Господиня розпалює "новий огонь" на дванадцятьох полінах, що готувалися 12 днів[213], символізуючи оновлення та достаток. Вечеря складається з 12 пісних страв, що символізують 12 апостолів або 12 місяців року [214]. Уся родина і вся худоба на Свят Вечір мусить бути вдома, а хто не буде, той засуджений блукати цілий рік. За Вечерею, що зветься Святою чи Багатою Кутею, сідає урочисто вся родина зо слугами, а також запрошуються ті, хто не готовить своєї Вечері[215].

---

[207] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 247.
Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 278 с.

[208] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 247.

[209] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 139 ст.

[210] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 297 ст

[211] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 421
. Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 303 ст

[212] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 64.

[213] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 273 с.

[214] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 64.
Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 297 ст

[215] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 273 с.

Кутя. Ця головна страва (обварені зерна пшениці або ячменю з медом та сушеними овочами[216] має надзвичайно давнє походження. Хв. Вовк, якого цитує Валерій Войтович, стверджує, що кутя та вар (узвар) "нагадують ще **неолітичну епоху, тобто кам'яний вік**"[217]. Це свідчить про їхнє коріння у прадавніх аграрних культах, пов'язаних з народженням молодого Сонця "шість тисяч літ тому" [218]та родючістю. Спочатку кутя була "поминальною кашею з цілого зерна пшениці"[219], пов'язаною з культом предків. Церква християнізувала її значення, зробивши "символом вічности, а мед це символ вічного щастя святих у небі"[220].

Кутя, як узагальнюючий символ усіх форм ритуального хліба, також отримала глибоке богословське наповнення. Кожен її складник почав означати один з аспектів християнської віри:

- **Пшениця –** символ Євхаристії, Хліба Життя.
- **Макове зерно –** символ "гірничого (у нас макового) зернятка віри", тобто символ віри.
- **Горіх –** символ твердості віри.
- **Мед –** символ солодкості Царства Божого. Таким чином, давня страва на честь народження Сонця стала стислим викладом християнського віровчення.

Господар підкидає першу ложку куті до стелі, з примовками: "щоб пшениця скаче від землі до стелі!", "щоб зерно стрибає від землі до стелі", "щоб бджоли роїлися"[221]. Ці примовки пов'язані з вірою в майбутній урожай та достаток.

- **Узвар (вар):** Символ життя та родючості, що також був елементом поминальних обрядів [222].

---

[216] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 273 с.

[217] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 47

[218] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 47

[219] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 139 ст.

[220] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 298 ст

[221] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 64.
Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 274 с.

[222] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 47

- **Сіно під скатертиною:** На стіл кладуть свіже пахуче сіно, що "нагадує ясла, де народився Ісус Христос"[223].
- **Просфора:** на обрус кладуть "просфору – символ Дитяти Ісуса"[224], якою господар дому ділиться з присутніми на Святій вечері.
- **Свічка:** На святвечірньому столі ставиться свічка. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» уточнює, що вона є "символом Віфлеємської зірки"[225]. Це підкреслює сакральний і урочистий характер моменту, символізуючи світло Христове.

Дідух: від жертви до образу Христа і Церкви

Дідух, або "Сніп як Хліб", є одним із "давніх елементів жертвоприношення". Його давній сенс перегукується з біблійним обрядом "колихання снопа" з книги Левит (Лев 23:10-12). Цей обряд показує, що врожай є не просто людським здобутком, а **даром** від милосердного Бога, за який належить дякувати.

У цьому світлі українські християни побачили в Дідухові значно більше, ніж просто нагадування про солому в яслах. Він був осмислений як:

1. **Прообраз Христа:** "на початках християнства образом Христа". Він є сіячем.
2. **Прообраз Євхаристії:** Якщо поглянути на давні євхаристійні молитви, то там ідеться, що «так, як ця пшениця була розсіяна по всьому світу і збирається, для того, щоб стати хлібом, так і Тіло Христове по світі збирається для Євхаристійного святкування». Тут є натяк радше на християнський ритуал. Тому Дідух все ж таки є прообразом Хліба Небесного.
3. **Образ Церкви:** Ствердження, що Дідух є язичницьким символом, є наклепом. Він там від самих його початків і яке постійно сіється Христом-зерна, збирається Ним і являється в Його таїнственному Тілі.

---

[223] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 273 с.
[224] Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», п. 196.
[225] Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», п. 196.

Ялинка: Символ вічного життя, дарів Духа та створеного світу

Походження та історичний розвиток. Традиція прикрашати хвойне дерево на зимові свята має давнє, переважно дохристиянське походження, пов'язане з культурами Північної Європи (зокрема, германськими народами). Вічнозелені дерева символізували безперервність життя, відродження природи та захист від злих духів у найдовші ночі року. Перші письмові згадки про прикрашені ялинки, пов'язані з Різдвом, датуються XVI століттям у Німеччині. Згодом ця традиція поширилася Європою, а потім і за її межі. У Російській імперії, до складу якої входила значна частина України, ялинка стала популярною у XIX столітті, значною мірою завдяки впливу європейських монарших дворів.

Християнізація та богословська символіка. З часом ялинка була інтегрована у християнське святкування Різдва, набувши нового, глибокого символічного змісту:

- **Вічне життя та відродження:** Вічнозелене дерево символізує безперервність життя, яке дарує людству Ісус Христос своїм народженням. Воно є нагадуванням про надію і вічне спасіння.
- **Райське дерево та відкуплення:** Ялинка може символізувати Дерево Життя. Прикрашання ялинки яблуками (або кульками як їхнім замінником), ці "плоди" також можна трактувати як дари Святого Духа.
- **Світло Христове та Вифлеємська зірка: Свічки або електричні гірлянди** на ялинці є символом світла, що прийшов у світ з народженням Ісуса Христа. Вони уособлюють Божу благодать, істину і надію, розсіюючи темряву. На верхівці часто встановлюється **зірка**, що є прямим посиланням на Вифлеємську зірку, яка вказала шлях мудрецям до новонародженого Спасителя. Це світло також символізує **дари Святого Духа**, які осяюють життя вірних.
- **Створений світ і гармонія:** Різноманітні іграшки, особливо у формі **різних звірят, птахів, людей (ангелів), природних елементів**, символізують увесь створений Богом світ. Це нагадування про те, що Різдво – це свято примирення Бога з усім Його творінням, відновлення гармонії між Богом, людиною та

природою. Це також вказує на універсальність спасіння, що поширюється на всю дійсність.

- **Символ Трійці:** Деякі інтерпретації пов'язують трикутну форму ялинки з символом Пресвятої Трійці (Бог Отець, Бог Син і Бог Дух Святий).

Поширення в Україні: В Україні традиція різдвяної ялинки набула значного поширення переважно у XIX – на початку XX століття, особливо у містах та серед заможних верств населення, під впливом західноєвропейської та російської культури. В радянський період, після короткого періоду заборони, ялинка була "дехристиянізована" і стала символом Нового року, втративши свій релігійний зміст і замінивши різдвяну зірку на верхівці на п'ятикутну. Однак, з відновленням незалежності України, різдвяна ялинка знову набуває свого початкового, релігійного значення і часто співіснує з традиційним Дідухом, доповнюючи один одного як символи Різдва. Хоча Катехизм УГКЦ [1] та інші українські джерела [2, 3, 6] не акцентують на ялинці як на первісному і центральному символі Різдва, її присутність стала невід'ємною частиною святкування у багатьох українських родинах, поєднуючи загальнохристиянські та інтернаціональні елементи з національними традиціями.

Обряди та повір'я

- **Родинне єднання та пам'ять про предків:** Свята Вечеря – це час особливого єднання родини [226]. "Родина мусить бути вдома, а хто не буде, той засуджений блукати цілий рік"[227]. Важливою є пам'ять про померлих родичів: перед тим як сісти за стіл, родина відвідує померлих родичів. Це знак того, що Спаситель народився для спасіння всіх, як живих так і померлих, що підкреслює збереження давнього культу предків, інтегрованого у християнську традицію.

[226] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 64.
Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 297 ст
[227] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 273 с.

- **Захисні обряди:** Господар перед вечерею "обкаджує з молитвою весь дім, усе обійстя й худобу ладаном" [228], що є формою освячення та захисту.
- **Зоря на небі:** Поява першої вечірньої зорі, що "повідомила вечірня зоря"[229], є сигналом для початку Святої Вечері, оскільки вона символізує Віфлеємську зірку.
- **Після Вечері:** Діти розносять кутю до родичів та хрещених батьків[230], а "хлопці й дівчата по селу ходять гуртами колядувати"[231].

Колядки: Прославлення світла та нового життя

Колядки є невід'ємною частиною різдвяних свят в Україні, виконуючи роль не лише святкових пісень, а й носіїв давніх вірувань та християнських істин. Вони є живим прикладом того, як народна творчість інтегрувала нові релігійні смисли, зберігаючи при цьому елементи стародавньої культури.

- **Корені колядок:** Починаючи зі Святвечора, "колядують... ритуальні пісні" [232]. Хоча колядки мають давнє коріння, з часом вони були наповнені християнським змістом, "прославляли події християнського світу", створюючи нові "християнські коляди й щедрівки"[233].
- **Язичницькі та християнські мотиви:** Багато давніх колядок містять елементи дохристиянських вірувань, пов'язаних із солярним культом, культом родючості та пошануванням природи. Наприклад, в колядках часто оспівується "народження нового Сонця" або "перемога світла над темрявою"[234]. Це відображає давні уявлення про зимове сонцестояння, коли "день привітання

---

[228] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 274 с.

[229] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 298 ст

[230] Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І. - С. 75.

[231] Там же, ст. 71

[232] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 276 с.

[233] Там же, 276.

[234] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 139 ст.

сонця"[235] відзначав поворот до нового життя. З приходом християнства ці мотиви переплелися з розповідями про народження Ісуса Христа – Сонця Правди, і колядки стали прославляти "народження Бога на сіні, на соломі", прославляючи "Новину, Новину"[236].

- **Символіка та функції:** Колядки виконують важливу функцію побажання добра, приносячи добробут, щастя та достаток господарям. Співаючи про народження Христа, вони також бажають "всякого добра" – "доброго здоров'я", "всякого збіжжя" та "великого приплоду худобі"[237], що є продовженням давніх аграрних заклинань.
- **Катехизм про колядування: Катехизм також згадує колядування як частину святкування:** "Вірні колядують, двері домівок гостинно відчинені для всіх, що величають Різдво Христове"[238]. Це підкреслює, що колядки є не лише народною традицією, а й прийнятим Церквою виявом віри та радості Різдва.
- **Навчальна роль:** Колядки також мали навчальну функцію, передаючи з покоління в покоління знання про біблійні події, святі постаті та християнські цінності в доступній для народу формі.

Висновок

Надвечір'я Різдва Христового в українській традиції є досконалим прикладом християнської інкультурації. Це не механічне поєднання двох вір, а свідчення глибокої духовної інтуїції народу та Церкви, які змогли розпізнати в давніх аграрних та солярних культах "насіння Слова" (logoi spermatikoi) — прообрази і тіні, що вказували на Христа. Символи, як Дідух та кутя, перетворилися з елементів формальної магії на насичені богословським змістом знаки, що виражають найглибші істини про Христа, Церкву та Євхаристію. Святий Вечір залишається живим серцем українського літургійного року, де історія спасіння

[235] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 297 ст
[236] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 276 с
[237] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 277 с
[238] Катехизм УГКЦ «Христос - наша Пасха», п. 196.

переживається в кожній родині, гармонійно поєднуючи універсальну християнську віру з унікальною національною душею.

Свято Різдва Христового

Вступ

Різдво Христове – одне з найвеличніших і найсвітліших свят у християнському світі, що вшановує народження Ісуса Христа у Віфлеємі. Це не просто історична подія, а центральний пункт християнської віри, який символізує прихід Спасителя у світ, надію на порятунок та встановлення Нового Завіту між Богом і людством. Це свято, глибоко вкорінене в Священному Писанні та багатовіковій церковній традиції, має глибоке богословське значення (кериґму) і відіграє ключову роль у формуванні культурних та духовних цінностей багатьох народів, зокрема українського.

Історія установлення свята Різдва Христового

Точна дата народження Ісуса Христа не вказана в Євангеліях, і процес встановлення свята Різдва був досить тривалим та складним.

- **Раннє християнство:** У перші століття християнства більше уваги приділялося Воскресінню Христовому (Пасхи), аніж Його народженню. Деякі ранні християнські громади святкували народження Христа разом з Його Хрещенням 6 січня (свято Богоявлення або Епіфанії). Як зазначає о. Ю. Катрій, "Через три перші сторіччя християни не мали осібного празника Христового Різдва. В тому часі був знаний тільки празник Богоявлення, що його святкувано 6 січня Цей празник поєднував у собі і Христове Різдво і Хрещення Ісуса в ріці Йордані. Грецьке слово "Епіфанія" чи "Теофанія", що значить "З'явлення" чи "Богоявлення", у перших віках християнства означало не тільки появу Ісуса Христа при його хрещенні, але і його появу на землі, тобто його народження"[239]. Різдво триває з 25 грудня і йому передує Різдвяний піст[240]. Катехизм стверджує, що "Богоявлення над Йорданом літургійно пов'язане з Різдвом. Святкуючи ці обидві події, церковна

[239] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 301 ст
[240] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 85 ст.

традиція наголошує, що і воплочення, і хрещення Господнє є богоявленням (грецькою – теофанія)"[241].

- **Вибір дати 25 грудня:** Близько IV століття, на Заході (особливо в Римі), утвердилася традиція святкувати Різдво 25 грудня. Існує кілька теорій щодо вибору цієї дати:
  - **Заміщення язичницьких свят:**

Одна з найпоширеніших теорій полягає в тому, що 25 грудня було обрано для заміщення язичницького свята Непереможного Сонця (Natalis Solis Invicti), що відзначалося римлянами після зимового сонцестояння. Християнська Церква прагнула переосмислити ці свята, наповнивши їх новим, християнським змістом, де Христос є "Сонцем Правди". "Який був головний мотив римської Церкви, щоб Христове Різдво святкувати у дні 25 грудня?

В Римі від 17 до 23 грудня відбувалися поганські торжества в честь бога Сатурна або Хроноса. Ті святкування звалися Сатурналія. Зараз по них 25 грудня були великі радісні торжества в честь "непереможного сонця", по латині "Соліс Інвікті""[242]. "У Вінцевизначенні Календарі Філокала, що подає поганські і християнські свята під 25 грудня, також зазначено: "Наталіс Інвікті", себто "народження непереможного". Слово "непереможний" це звичайний епітет бога, а в цьому випадку бога-сонця"[243] (Катрій, 1982, с. 303).

- **Календарні розрахунки:**

Інша теорія стверджує, що дата 25 грудня була обрана на основі ранніх християнських розрахунків, які пов'язували зачаття Ісуса з днем весняного рівнодення (25 березня), від якого відраховували дев'ять місяців. Також "день Христового Різдва подавали на 25 березня"[244]. Св. Григорій Богослов (†390) вже запроваджує це свято як "Празник з Константінополя" 25 грудня 379 р.[245]. Св. Іван Золотоустий у своїх проповідях «боронить день 25 грудняяк, як справжній день Христового народження доводячи, що свідком того є дуже швидке поширення цього празника й велике його цінування вірними; свідком того є також документи, які зберігаються в Римі».[246]

- **Біблійні та Історичні Аргументи:**

---

[241] Катехизм УГКЦ «Христос - наша Пасха», п. 198.
[242] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 303 ст.
[243] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 303 ст.
[244] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 305 ст.
[245] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 306 ст
[246] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 306 ст

Біблійний аргумент детально роз'яснює біблійне обґрунтування дати 25 грудня, ґрунтуючись на послідовності подій, описаних у Євангелії від Луки. Захарія, батько Івана Хрестителя, був священиком з Авієвої черги (Лк. 1,5). Черги священиків служили по черзі двічі на рік. Одна з цих черг припадала на Йом Кіпур (День Примирення), що є 10-м днем 7-го місяця єврейського календаря (Тішрі), який відповідає приблизно 10 вересня - 10 жовтня за григоріанським календарем.[247] Під час цього служіння, коли Захарія перебував у Святая Святих, йому явився Архангел Гавриїл і сповістив про зачаття Івана. Вважається, що зачаття Івана Хрестителя відбулося незабаром після цього видіння, приблизно 25 вересня.

Євангеліє від Луки (Лк. 1,26) стверджує, що Благовіщення Марії відбулося на "шостий місяць" вагітності Єлизавети (матері Івана Хрестителя). Відрахувавши шість місяців від 25 вересня (приблизна дата зачаття Івана), отримуємо 25 березня як приблизну дату зачаття Ісуса.

Відрахувавши дев'ять місяців (термін вагітності) від 25 березня, отримуємо 25 грудня як дату народження Ісуса. Цей біблійний розрахунок є ключовим аргументом на користь 25 грудня.

- **Історичні та церковні аргументи:** Інші джерела підтверджують, що дата 25 грудня має міцну історичну підтримку серед ранніх християнських авторів.

Ранні християнські писання та постаті, такі як Іполит Римський (бл. 170-235 рр.), Василій Великий (бл. 330-379 рр.) та Григорій Богослов (329-389 рр.), виступали за 25 грудня. Св. Григорій Богослов вже запроваджує це свято як "Свято з Константинополя" 25 грудня 379 р. Іван Золотоустий (бл. 347-407 рр.) наводив аргументи на користь цієї дати, включаючи аналіз Євангелія від Луки, про що ми вже згадували. Дату було офіційно затверджено на Третьому Вселенському соборі в 431 році. "За прикладом Західної Церкви поволі і Східні Церкви починають святкувати Христове Різдво 25 грудня"[248].

- **Українська традиція:**

В Україні, як і в інших православних країнах, Різдво святкувалося за Юліанським календарем 7 січня. Це пов'язано з тим, що Східні Церкви не перейшли на Григоріанський календар, запроваджений у XVI столітті. Церква на початку святкувала Різдво або 25 грудня

[247] Світ Біблії. Подорож батьківщиною Ісуса Христа/ Володимир Кусьнеж, – К.: Кайрос, 2022, – 296 с – 228-229 ст.

[248] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 305 ст.

(відповідно до 25 березня до Благовіщення, як було на Заході), або 6-го січня (на Сході), і тільки пізніше. Святкувати Різдво 25 грудня з західним світом нашою Церквою було прийнято 6 лютого 2023 року.

Богословський зміст (кериґма) Різдва Христового

Кериґма Різдва – це суть євангельської звістки про народження Ісуса Христа. Вона виходить далеко за межі простої історичної події, розкриваючи глибокі істини про Бога, людину та спасіння.

1. **Бог стає Людиною (Втілення).**

Центральним богословським змістом Різдва є догмат про Втілення – що Бог, у Своїй безмежній любові, стає людиною, не перестаючи бути Богом. Євангеліє від Іоанна починається словами: "На початку було Слово, і Слово було з Богом, і Слово було Бог... І Слово сталося тілом, і перебувало між нами, повне благодаті та істини" (Ів. 1,1, 14). Це втілення є актом Божественного самоприниження (кенозису) заради спасіння людства. Бог приймає на Себе людську природу, щоб людина могла стати причасною до Божественної природи. "Найбільше і найглибше таїнство християнської віри це таїнство Воплочення – Божого Сина". "Предвічний Бог стає малою дитиною і не перестає бути Богом. "І Слово стало тілом і оселилося між нами" — каже євангелист Іван (1, 14)"[249]. "Бог стає людиною, Братом людей, щоб безконечно наблизити їх до Себе"[250]. "Св. Єфрем Сирін (†373) оспівував таїнство Воплочення у прегарних, глибоко догматичних різдвяних гімнах. "Це є чиста ніч, — каже він, — що в ній з'явився Чистий, котрий прийшов, щоб нас очистити. Хай ніщо не домішується до наших почувань, що могло б їх заколотити"[251].

2. **Поєднання Божественної і Людської Природи.**

Народження Христа свідчить про поєднання двох природ – Божественної і людської – в одній Особі Ісуса Христа. Цей догмат є фундаментальним для християнського розуміння Спасителя. Христос є досконалим Богом і досконалою людиною, що робить Його єдиним посередником між Богом і людством. Христос є досконалим Богом і досконалою людиною. "Св. Василій Великий (†379) у своїй різдвяній проповіді вчить нас, як сприймати таїнство Воплочення: "Христове Різдво, — каже він — властиве і перше, себто в лоні Вітця від віків треба

[249] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 308 ст.
[250] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 85 ст.
[251] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 310 ст.

й мовчанням почитати. Навіть нашому умові не повинні ми дозволити, щоб досліджував це таїнство"[252]. Він є досконалий Бог і досконала людина.

Святі Отці захоплюються у воплоченні Божого Сина, це жертва, смирення й убозтво. "І ось вам знак: — каже ангел до пастухів, — ви знайдете дитя сповите, що лежить у яслах" (Лк. 2, 12). Ті чесноти блистітимуть у цілому його житті, вони підуть з Ним на хрест і до гробу. "Св. Атанасій Великий у своїй різдвяній науці кличе: "Хто не заговорить, хто не поглинатиме Господній прихід? Вгорі свобідний, а вдолі записаний. Вгорі Син, а вдолі слуга… Вгорі відбирає поклони, а вдолі платить данину. Вгорі божественний престол, а вдолі пільний вертеп. Вгорі вітцівське незглибиме лоно, а вдолі бездушна мала криївка і ясла. Хто не подивляє величні речі вгорі, а малі пелени вдолі. Той, що розв'язує, в'яжеться. Той, що кормить, кормиться. Незбагненний являється Дитиною. Той, що одриває джерела, запозичає грудей. Той, що все поносить, несказанно носиться. Всюдиприсутній, невимовно обмежується. О — диво, за преславні речі!"[253]

3. **Спасіння та Примирення.**

Різдво – це початок історії спасіння. Народження Спасителя знаменує прихід Царства Божого на землю і відкриває шлях до примирення людини з Богом, що було розірване гріхопадінням. "Бог бо так полюбив світ, що віддав Сина Свого Єдинородного, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, але мав життя вічне" (Ів. 3,16). Христос приходить не для того, щоб засудити світ, а щоб спасти його. Бог прийшов до грішників, щоб їх спасти.

4. **Світло, Надія та Радість.**

Різдво символізує прихід світла у світ, затьмарений гріхом. "Народ, що сидить у темряві, побачив світло велике, і тим, хто сидить у країні й тіні смерті, засвітило світло" (Мт. 4,16). Це свято надії, бо з народженням Христа прийшла надія на звільнення від гріха і смерті. Це також свято великої радості, як сповістив Ангел пастухам: "Не бійтеся, бо ось я благовіщу вам радість велику, яка буде всьому народові, бо народився вам сьогодні в місті Давидовім Спаситель, Який є Христос Господь" (Лк. 2,10-11). "Знову чується ангельська пісня: "Слава во вишніх Богу, і на землі мир, в людях благовоління"[254].

---

[252] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 309 ст.
[253] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 311 ст.
[254] Таинство, слово и образ / прот. Александр Мень.; Брюсель «Жизнь с Богом», 1980. – 86 ст.

5. **Новий Завіт.**

Народження Христа є виконанням давніх пророцтв Старого Завіту і встановленням Нового Завіту, заснованого на любові та благодаті, а не на законі. Бог, приймаючи на Себе людську природу, відкриває нову еру для людства, еру благодаті та любові. "Справді, Христове Різдво це найважливіша подія в історії людського роду. Ця подія започаткувала християнську еру. Вона стала вихідною точкою, від якої означуємо події світу"[255].

Українські традиції, християнізовані Церквою

Багато українських різдвяних традицій мають дохристиянське коріння, пов'язане із зимовим сонцестоянням та аграрними культами. Однак, з прийняттям християнства, Церква не знищила ці традиції, а наповнила їх новим, християнським змістом, інтегрувавши їх у літургійний та побутовий контекст свята Різдва. Це є яскравим прикладом інкультурації – пристосування християнської віри до місцевих культурних форм.

Ми в попередньому розділі (Надвечір'я Різдва), вже згадували про різдвяні традиції, їх походження і значення. Тут лише доповнимо.

Колядки.

Дохристиянське коріння: Ритуальні пісні, які виконувалися під час зимового сонцестояння для прикликання сонця, врожаю та добробуту. "Церква сильно боролася зо старим Святом народження сонця, але була невсилі зовсім його вивести"[256]. Важливо зазначити, що "поява Коляди в українських обрядах датується ще з дохристиянських часів"[257].

Християнізація. Колядки стали оспівувати народження Христа, звеличувати Богородицю, Йосифа та інших персонажів різдвяної історії. Вірні колядують, двері домівок гостинно відчинені для всіх, що величають Різдво Христове. Вони є засобом благовістя, що розносить звістку про Різдво по хатах, бажаючи господарям добра, здоров'я та Божого благословення.

Вертеп.

---

[255] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 300 ст.

[256] Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с., - 277 с

[257] Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл. – ст. 240

Дохристиянське коріння. Можливий зв'язок з народними іграми та містеріями, що відображали циклічність природи.

Християнізація. Пересувний ляльковий театр або живе дійство, що відтворює сцену народження Христа у Віфлеємі. Вертеп набуває значення царської палати, а ясла — царського престолу. Це ефективний засіб поширення християнського вчення серед народу, візуалізація різдвяної події, що робить її більш зрозумілою та доступною.

Висновок

Різдво Христове – це не просто красива традиція чи світле свято. Це глибокий богословський вимір, який відкриває нам істину про безмежну Божу любов, про втілення Сина Божого заради спасіння людства. Це свято нагадує нам, що Бог не залишив людину, а прийшов у світ, щоб дарувати надію, примирення та вічне життя.

Українські різдвяні традиції є чудовим прикладом того, як християнська віра здатна інтегрувати та переосмислювати місцеві культурні елементи, наповнюючи їх новим, глибоким духовним змістом. Ці традиції не лише зберігають пам'ять про минуле, але й є живим свідченням віри, що передається з покоління в покоління, освітлюючи шлях до Спасителя. Святкування Різдва в Україні – це унікальне поєднання глибокої духовності, народної мудрості та неперевершеної краси, що робить це свято особливо дорогим для кожного українця.

Собор Пресвятої Богородиці

Вступ

Різдво Христове – це величне та світле свято, що осяює серця мільйонів вірян по всьому світу радістю Боговтілення, пришестя Спасителя у наш світ. Проте церковний календар не обмежується лише одним днем цього всеосяжного торжества. Вже наступного дня після народження Сина Божого, **8 січня** за григоріанським календарем, наша Церква відзначає особливе та глибоко шановане свято – **Собор Пресвятої Богородиці**.

Це свято є не просто продовженням різдвяних урочистостей; воно становить нерозривне богословське і літургійне доповнення, що дозволяє вірянам повною мірою осмислити велич і значення події Різдва. Собор Пресвятої Богородиці присвячений не лише подяці й прославленню Діви Марії за Її ключову роль у здійсненні Божого плану спасіння, але й відображає мудрість Церкви у взаємодії з народними звичаями. Протягом століть, Церква не відкидала, а освячувала та перетворювала давні традиції, наповнюючи їх новим, глибоко християнським змістом, що дозволило зберегти культурну спадщину, одночасно зміцнюючи віру та благочестя.

У цій темі ми детальніше розглянемо історію встановлення цього свята, його центральний богословський зміст (кериґму), а також дослідимо, як давні народні звичаї та вірування були християнізовані та інтегровані в церковне життя, набувши нового, духовного значення під покровом Пресвятої Богородиці.

Встановлення свята та його богословський зміст (кериґма)

Встановлення цього свята має глибоке літургійне та богословське підґрунтя. Східна Церква вже у перших віках християнства, одразу після встановлення святкування Різдва Христового, визнала за необхідне віддати особливу шану і подяку Пречистій Діві Марії. Метою є **соборне (спільне) вшанування** тих осіб, які безпосередньо сприяли народженню Спасителя світу, і центральне місце серед них посідає Пресвята Богородиця. Як зазначає Юліан Катрій, "Східня Церква традиційно після великого празника святкує пам'ять тих осіб, що сповняли головну роль в подіях празника" [258]. Натяк на святкування Собору Пресвятої Богородиці наступного дня після Христового Різдва знаходимо вже в 79 правилі Шостого Вселенського Собору, що відбувся в Константинополі 691 року[259].

Богословський зміст (кериґма) свята

1. **Прославлення Богородиці як Богоматері.**

[258] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 318 ст.
[259] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 320 ст

Це свято є урочистим підтвердженням і прославою Марії як істинної Богородиці (Теотокос), яка народила Господа Ісуса Христа. Воно підкреслює, що Той, Хто народився від Неї, є істинним Богом і істинною людиною. Як зазначає святий Іван Золотоустий: "у небі Він один від Одного Єдинородний, а на землі Він один від однієї Діви Єдинородний" [260]. Він же у своїй проповіді "Про Святу Діву і Богородицю Марію" додає: "Нічого не можна знайти між людьми такого, як Богородиця Марія" [261].

2. **Унікальна роль Марії у Домобудівництві Спасіння.**

Богородиця, Своєю чистотою, смиренням та абсолютною покірністю Божій волі, стала обраним знаряддям Боговтілення. Вона, як "Двері", через які Бог увійшов у світ, є ключовою фігурою у здійсненні Божого плану спасіння людства. Вона дала свою згоду та плоть Синові Божому, ставши Його Матір'ю. Святий Єфрем Сирін (4 століття) величає Дівство і Богоматеринство, де "прегарно оспівує таїнство Воплочення"[262]. Він також зазначав: "Благословенна Ти між жінками. Ти одна зцілила печаль Єви, Ти одна стерла сльози плачучі... Ти одна породила Еману їла по похоті й родила без болі, Ти одна родила Еману їла по прокляттям"[263].

3. **Нерозривний зв'язок з Різдвом Христовим.**

Відзначаючи Собор Пресвятої Богородиці наступного дня після Різдва, Церква наголошує, що неможливо оспівувати народження Христа, не прославляючи Його Пречистої Матері, яка дарувала Йому людську природу.

Народні традиції, християнізовані Церквою

Протягом століть Церква мудро освячувала та перетворювала народні звичаї, наповнюючи їх християнським змістом, що сприяло їхньому укоріненню в християнській культурі. Свято Собору Пресвятої Богородиці стало центральним днем для християнізації давніх пошанувань материнства та жіночої долі, а також для утвердження сімейних цінностей.

1. **Християнське вшанування матерів, повитух та родинної злагоди.**

[260] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 316 ст
[261] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 316 ст
[262] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 320 ст
[263] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 320 ст., , цит. за Твори, Том 8, ст. 906-907.

У народній традиції, зокрема в період Різдва, існував звичай вшановувати жінок, які допомагали при народженні дітей, їх називали "баби-повитухи"[264]. Цей звичай був пов'язаний з шануванням роду та породіль, і при цьому дарувалися певні дарунки. Церква мудро адаптувала ці традиції, спрямовуючи їх до вшанування Богородиці як Небесної Матері. Наприклад, у деяких місцевостях Східної України "в цей день жінки приносили до церкви пироги, думаючи, що в той спосіб пошанують Прес. Богородицю, бо це загально прийнято відносно породіллі"[265]. На свято Собору Пресвятої Богородиці фокус уваги зміщується з земних помічниць на Небесну Покровительку – Діву Марію. Вона є головною Заступницею та Покровителькою, яка особливим чином опікується матерями, вагітними жінками та всіма, хто дбає про народження нового життя.

Більше того, священики, пристосовуючи свята до соборного вшанування, сприяли тому, щоб другий день Різдва став днем особливого шанування родичів, зокрема тещ і свекрух. Це було покликано не для глузування з них, а навпаки – для висловлення подяки за добрих дружин та чоловіків, яких вони виховали та подарували родині. Це стало важливим аспектом християнської любові та поваги до старших у родині, що підкреслює значення родинної злагоди в християнському житті.

2. **Шанування хрещених батьків через "несення вечері" та колядування.**

Традиція несення "вечері" (святкових страв) до кумів (хрещених батьків) набула глибокого християнського сенсу. Це є виявленням особливої пошани до хрещених батьків за їхню роль у духовному житті дитини – за те, що вони принесли та тримали її до хрещення, взявши на себе відповідальність за її християнське виховання. Саме тому в деяких регіонах існує благочестивий звичай, що перша колядка в Різдвяний час належить саме кумам, підкреслюючи їхню важливість у християнській сім'ї.

---

[264] Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 285 ст.

[265] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 320 ст.
Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ., - 285 ст.

3. **Продовження Різдвяних святкувань.**

Свято Собору Пресвятої Богородиці є частиною "Дванадцятиднев'я" – святкового періоду між Різдвом та Богоявленням, який триває 12 днів[266]. Протягом цього часу вірні продовжують святкувати Різдво Христове. У цей період зберігається традиція колядування, але вже виключно як християнське прославлення народження Спасителя та Його Пречистої Матері. Замойський і Львівський Синоди також подають Собор Пресвятої Богородиці як свято, яке відзначається між Різдвом і Богоявленням.

Висновок

Таким чином, свято Собору Пресвятої Богородиці є яскравим прикладом того, як Церква, керуючись Божественним Одкровенням, не лише встановила глибоке богословське святкування, а й мудро інтегрувала та християнізувала народні звичаї, спрямувавши їх на прославу Бога та Його Пречистої Матері, наповнивши їх духовним змістом, доброчесністю та зміцненням родинних зв'язків у християнському дусі.

Свято святого першомученика Степана

Вступ

Християнська традиція, насичена глибокими символами та багатовіковим досвідом віри, пропонує нам низку свят, що не лише відзначають ключові події священної історії, а й розкривають фундаментальні істини віровчення. Серед них особливе місце посідає свято святого первомученика і архідиякона Стефана, яке відзначається на третій день після Різдва Христового – 27 грудня за новоюліанським календарем. Таке нерозривне календарне поєднання з Різдвом не є випадковим. Воно глибоко символічне і підкреслює, що народження Спасителя світу нерозривно пов'язане з жертовним служінням та готовністю Його послідовників засвідчити віру навіть до крові.

[266] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 316 ст.

Святий Стефан, який увійшов в історію як перший мученик за Христа, є яскравим прикладом мужності, безмежної віри та готовності віддати життя за євангельські істини. Його постать стала вічним натхненням для незліченних поколінь віруючих, символом незламності духу перед лицем переслідувань. Це свято запрошує нас не лише вшанувати пам'ять великого угодника Божого, а й глибоко замислитися над суттю християнського свідчення, жертовної любові та перемоги над смертю, що є центральними елементами різдвяної кериґми. У цій доповіді ми розглянемо історичне встановлення свята, його глибокий богословський зміст, а також народні традиції, які з плином часу були християнізовані Церквою, демонструючи живу єдність віри та культурного спадку.

Встановлення свята та постать святого Стефана

Святий Стефан був однією з ключових фігур ранньої християнської громади в Єрусалимі. Він належав до числа семи дияконів, яких апостоли обрали для служіння нужденним, щоб звільнити себе для проповіді Слова Божого (Діян. 6,1-6). Його ім'я, що в перекладі з грецької означає "вінець", виявилося пророчим для його мученицької долі. Стефан був "чоловіком, сповненим віри та Святого Духа" (Діян. 6,5), він "чинив великі чуда та знамення серед народу" (Діян. 6,8).

Його відважна проповідь про Ісуса Христа, в якій він викривав опір юдейського народу Божому промислу і вказав на Ісуса як на істинного Месію, викликала шалений гнів у Синедріону. Це призвело до його осудження та мученицької смерті через побиття камінням, що відбулося приблизно через 34-35 років після Різдва Христового. [267] Святий Стефан став першим християнином, який поклав своє життя за віру в Христа, за що і отримав титул первомученика. Його мучеництво описане в Діяннях Апостолів (Діян. 6,8 – 7,60). Символічно, що під час смерті він, як і Христос на хресті, молився за своїх убивць: "Господи, не постав їм цього гріха!" (Діян. 7,60).

Культ святого Стефана поширився дуже рано. Вже з IV століття святкування його пам'яті було загальновизнаним. Апостольські Постанови IV століття закликали: "Хай святкують в день первомученика

[267] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 325 ст.

Степана". Святий Августин згадував про великі чудеса, пов'язані з перенесенням його мощей.[268] [Пізнай свій обряд, с. 327] Церква від самого початку вшановує його як "первомученика і першоверховного серед усіх мучеників". [Пізнай свій обряд, с. 326]

Знайдення мощей святого Стефана відбулося 415 року. Тоді єрусалимський священник Лукіянові явився учитель апостола Павла, який повідомив місце поховання Стефана. Знайдені мощі були перенесені до храму на Сіоні в Єрусалимі. Пізніше їх знову перенесли до храму, збудованого імператрицею Євдокією у 460 році на місці первісного храму. Частина мощей святого Стефана була перенесена до Царгороду (Константинополя) 2 серпня, що також стало окремим святковим днем.

Східна Церква у своїх богослужіннях прославляє святого Стефана численними титулами: "начальник мучеників", "похвала апостолів і мучеників", "первостраждальний", "двері мучеників", "первомученик мудрий", "начальник мученицького собору". Його також називають "Апостолом, першомучеником і архідияконом", а також зараховують до 70-ти апостолів.[269]

Богословський зміст (кериґма) свята

Свято святого Стефана, що йде відразу за Різдвом Христовим, має глибокий богословський зміст і є невід'ємною частиною різдвяної кериґми (проповіді).

1. **Свідчення про Христа.**

Святий Стефан є першим, хто засвідчив істинність втілення Христа не лише словом, а й власним життям та кров'ю. Його мучеництво показує, що народження Спасителя не є просто історичною подією минулого, а закликає до живого, дієвого свідчення віри. Це підкреслює, що Різдво – це не просто святкування, а початок нового життя в Христі, яке може вимагати самопожертви. Як зазначає святий Григорій Ніський, "Ось ми переходимо з Різдва на свято, і приймаємо благодать за благодать... Сьогодні наповнив нас дивом Учень Господа."[270]

2. **Наслідування Христа.**

[268] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 327 ст.
[269] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 323-326 ст.
[270] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 323 ст.

Мучеництво Стефана є прямим наслідуванням Христа. Він, подібно до Господа, був обмовлений, засуджений і вбитий, але при цьому молився за своїх мучителів ("Господи, не постав їм цього гріха!"). Це вчить християн любові до ворогів і прощенню, що є центральними заповідями Євангелія. Святий Іван Золотоуст підкреслював, що смерть Стефана "увінчував себе переможними нагородами віри".[271]

3. **Перемога життя над смертю.**

Хоча мученицька смерть Стефана є трагічною, вона водночас є свідченням перемоги. Його смерть стала "насінням" для зростання Церкви. Яскравим прикладом цього є навернення Савла (майбутнього апостола Павла), який був присутній при його побитті камінням і схвалював убивство. Мученики є символом того, що смерть за Христа веде до вічного життя, а не до знищення.

4. **Роль дияконського служіння.**

Стефан, як архідиякон, є прикладом самовідданого служіння Церкві та ближнім. Його постать підкреслює важливість дияконського чину не лише в матеріальній допомозі, але й у проповіді Слова Божого. Він був обраний для служіння, але його служіння переросло у найвище свідчення віри.

5. **Зв'язок Різдва і Пасхи.**

Розміщення свята Стефана поруч із Різдвом нагадує, що народження Христа веде до Його хресної жертви і Воскресіння. Це демонструє цілісність плану спасіння, де втілення є лише початком шляху до перемоги над гріхом і смертю, а віруючі покликані слідувати за Христом, віддаючи життя за Нього.

Тропар свята прославляє святого Стефана, називаючи його "борцем доброго, першомучеником Христовим і Апостолом".[272] Християнська релігія, як зазначається у джерелі, є "релігія героїзму", що вимагає постійної боротьби з дияволом, пристрастями своїми і з ворожим світом. Святий Стефан є взірцем для всіх, хто прагне жити за вірою.

[271] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 325 ст.
[272] Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви. – 323 ст

Висновок

Підсумовуючи, свято священомученика і архідиякона Стефана є не лише вшануванням першого мученика за Христа, але й глибоким богословським нагадуванням про сутність християнської віри: свідчення, наслідування Христа, перемога життя над смертю та значення жертовного служіння.

Бібліографія

1. Іларіон митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст. Реліг. Моногр. – К.: АТ «Обереги», 1991. – 424с.
2. Круглий год. Русский земледельческий календарь/Сост., вступ. Ст. и прим. А.Ф. Некриловой; Ил. Е. М. Белоусовой. – М.: Правда, 1989. – 496 с., ил.
3. О. Франц Шпіраго. Католицький народний катехизм. Вид 3-тє., Л.: Місіонер, 2018. – 743 с.
4. Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 3-тє. – К.: Либідь, 2012. – 664 с., іл.
5. Ю. Катрій. Пізнай свій обряд. Літургійний рік Української Католицької Церкви.
6. Див. «Рус. п. н. празн.», III, М. 1838.
7. Олекса Воропай, «Звичаї нашого народу»: Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. Олекса Воропай. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К., 1991. - Т. І.
8. Грушевський М. Історія української літератури. – Київ-Львів, 1923. – Ч.1.
9. Франко І. Галицько-руські народні приповідки. – Львів, 1901
10. Чумарна М. Тридев'яте царство: 53 українські народні казки. Символіка народної казки, – Тернопіль: Богдан, 2007., 232 с., – 104 ст.
11. Терещенко А. Быт русского народа. – СПб., 1848. – Т.6.
12. Чубинський П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императ. Рус. Геогр.о-ном. Юго-Западный отдел. – СПб., 1872. – Т.3.
13. Гнатишин О. Що кладемо до великоднього кошика. Свічадо, 2017

14. Нестеренко, Снігирьова О. В. Л. М. Обереги українського народу. Вип. 12. Національна історична бібліотека України. URL: https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/567/.
15. Історія релігії в Україні: У 10 т./ Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – К.: Укр. Центр духовн. Культури, 1996-1998.
16. Т.І: Дохристиянські вірування; Прийняття християнства / За ред. Б. Лобовика. – 384 с. – Бібліогр.: с. 373-382. – Анот. Укр., англ.

ДЕКАДА МІСІЙНОСТІ 2025

Зважаючи на продовження стану війни, в якому перебуває наша країна, пропонуємо Декаду-2025 провести так:

1. Використати матеріали 2018 року: ***Інструкція для священиків*** **(**ознайомитися за посиланням https://synod.ugcc.ua/pub/files/DECADA-otci-2018.pdf) та ***Путівник для мирян*** (за посиланням https://synod.ugcc.ua/pub/files/mission_days-2018-people-ukr-druk-final.pdf)

2. Для проведення Декади місійності в час війни пропонуємо дещо нову структуру кожного дня Декади, а саме:

- назва дня, біблійний уривок, роздуми до кожного дня Декади, згідно з Путівником на 2018 р.

- роздуми в час війни (оновлені тексти на 2025 рік)

- молитва та місійні завдання для приватного рівня, завдання у межах парафіяльної спільноти та завдання за межами парафіяльної спільноти.

3. На парафіяльному рівні час проведення Декади пропонуємо пароху визначити самостійно, наприклад, після Вечірні, Молебню, Акафісту чи зранку після Богослужіння. Також просимо **заохотити парафіян молитися вдома в колі сім'ї в молитовних намірах Декади спільну Вервичку.**

Проповіді від Вознесіння до Зіслання Святого Духа 2025

Празник Вознесіння Господа Нашого Ісуса Христа – «**Особисте утвердження у вірі**» (Єв. від Луки 24, 36-53). **Четвер 13 червня (9 травня)**

Запрошення. У цей урочистий день свята Вознесіння Христового заохочуємо всіх відгукнутися на запрошення Глави нашої Церкви, Блаженнішого Святослава Шевчука, підготуватися до величного празника П'ятидесятниці, проходячи Декаду Місійності 2025 року. Протягом десяти днів між Вознесінням і П'ятдесятницею ми роздумуватимемо над текстами Євангелія від Івана, які читаються під час Божественної Літургії, і разом вслухатимемося у ті науки, які Господь промовляє у час, коли в нашій країні вже четвертий рік поспіль триває війна. Теми, на які звертає нашу увагу євангелист Іван, перегукуються з нашим пошуком стійкості і незламності, служіння і лідерства, зцілення і лікування травм, завданих в часі війни. Джерелом стійкості і витривалося для нас завжди була молитва, читання Святого Письма і участь у Святих Тайнах. Водночас дуже важливими місцями формуванням стійкості, солідарності і зцілення для нас є також християнська сім'я, домашня церква і найближче коло спілкування з друзями. Досвід пережиття зустрічі з Богом у церкві і вдома, особливо тепер, спонукає нас до частішого відвідування Богослужінь і прийняття дарів Святого Духа, плодами якого є наше активне волонтерство і служіння у місцевих парафіяльних спільнотах, військових шпиталях, центрах допомоги переселенцям та особам, які є найуразливіші у часі кризи і випробування.

Роздуми в час війни. *Це вже четвертий рік, як ми зустрічаємо Паску і П'ятидесятницю у героїчному протистоянні українського народу проти широкомасштабного вторгнення росії в Україну. Пам'ятаємо, як учні Христа під час Його Страстей і навіть після Його Воскресіння ховалися з переляку перед лицем смерті. Багато з нас усе ще «налякані та повні страху», стривожені і з сумнівами, які постають у наших серцях (пор. Лк 24, 37-38). Часом нам хочеться втекти від цієї реальності або помститися ворогам, або якось виразити свою злість і розчарування в безвиході, якій ми опинилися, а часто ми все тримаємо у собі, закипаючи від злості і ненависті до ворога і всієї несправедливості, яка оточує нас. Проте, Христос як тоді, так і тепер заходить у наші домівки і спільноти, дарує нам мир і свого Духа Святого. Він*

показує нам свої рани і запрошує торкнутися до них. Хоч Він вже не розп'ятий, але продовжує співстраждати з нами. Хоч Він вже переміг смерть, але продовжує з нам співвмирати, щоб показати нам, що Він поруч, що Він розуміє нас, Він вчить нас цінувати кожну мить нашого життя і кожну людину, яка є біля нас. Таким чином Він допомагає нам перетворити страх на спокій, тривогу на витривалість, розгубленість на вміння робити правильні рішення. Він дарує нам свого Духа і свій мир та дає нам місію проповідувати «покаяння на відпущення гріхів усім народам» (Лк 24, 47), щоб люди змогли через дієву любов підготуватися до Його Другого Приходу і Його володарювання у Царстві Божому.

Молитовний намір. Сьогодні подякуймо Богові за стійкість нашої Української Держави, за кожного захисника і захисницю і їхні сім'ї, за волонтерів і медиків. Щодня пам'ятаймо в молитві про них!

Місійні завдання:

1. **Особистий/сімейний рівень:** Подякуймо за дар віри, який Господь дав нам та членам нашої сім'ї, бо віра – це найбільший скарб людини, за допомогою якого людина єднається зі своїм Творцем і Батьком.
2. **Парафіяльний рівень:** Поцікавмося, які на парафії є гуртки або молитовні групи, де поглиблюються знання з правд віри або читається Святе Письмо, і відвідаймо таке заняття. Якщо таких гуртків немає, запропонуймо парохові заснувати такий гурток.
3. **Місійний рівень:** Запитаймося у двох-трьох своїх товаришів, які нечасто ходять до церкви, чому вони не відвідують храм щонеділі. Поділімося з ними життям вірою, розкажімо їм, що нам особисто дає регулярне відвідування церкви.

День перший – «Божа Любов, що дарує радість» (Єв. від Івана 14, 1-11)

Роздуми першого дня Декади. У людському серці завжди нуртує бажання зустрітися зі своїм Творцем. Святий Августин каже: «Неспокійне моє серце, Господи, поки не спочине у Тобі» (*Сповідь* I, 1). З одного боку, Бог робить перший крок: «Він, існуючи в Божій природі, не вважав за здобич свою рівність із Богом, а применшив себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини» (Флп 2, 6-7). З іншого боку, людина запрошена повністю довіритися Богові: «Хай не

тривожиться серце ваше! Віруйте в Бога, віруйте й у мене. В домі Отця мого багато жител» (Ів 14, 1-2). Звідки в людини може взятися сила духу й бажання зробити крок назустріч Богові у дорозі до дому Отця, в якому багато жител? Відповідь проста – ЛЮБОВ. Саме з любові до людини Господь її сотворив і зробив вінцем усього сотворіння. Саме з любові до людини Господь став людиною, щоб її визволити від гріха і рабства. Від самого початку Бог заклав у глибину людської душі любов, доброту, відчуття краси і гармонії. Людина найщасливіша тоді, коли вона любить і коли її люблять. Гріх спотворив нашу здатність любити. Ісус Христос, Син Божий, об'явив нам, що Бог Є Любов і що ми, будучи Його дітьми, також покликані бути іконами Божої доброти й любові.

Роздуми в час війни. *Найприроднішим станом людської душі та й усього, що існує у цьому світі, є стан любові і миру. Бо сам Бог є любов'ю (пор. 1 Ів 4, 8). Світ з любові постав, з любові ми прийшли у цей світ, і в кінці історії любов і справедливість знову вже остаточно запанують у світі Царства Божого. Якщо ми шукаємо джерело стійкості у цих часах війни, потрібно звернутися до Першоджерела. Хоч часом розчарування, зневіра, ненависть і жага помсти переповнюють наші серця, для стійкості і здатності не лише вижити, але й перемогти, ми повинні відсунути ці руйнівні почуття, які спустошують наші серця, і наповнитися Божою силою. Ісус сьогодні дуже чітко промовляє до нас: «Хай не тривожиться серце ваше! Віруйте в Бога, віруйте й у мене» (Ів 14, 1). Він також каже: «Я – дорога, істина і життя» (Ів 14, 6), «хто бачить мене, той бачить Отця» (Ів 16, 9). Якщо нам важко віднайти зв'язок з джерелом любові, подивімося ще раз на Христа розп'ятого і також на Христа воскреслого, на хрест і на ікону Воскресіння. Спробуймо торкнутися Його ніг на хресті, а тоді вкласти свої пальці у Його бік воскреслого Тіла разом з Томою, щоб разом з ним заволати «Господь мій і Бог мій» (Ів 20, 28). Ця зустріч, цей погляд і цей дотик, перед Розп'яттям, у Євхаристії, у спілкуванні з людиною, яка потребує Божого милосердя, – це найсильніше джерело стійкості і незламності у часі війни. Нам треба навчитися робити це часто, постійно і особисто. І черпати з цієї зустрічі натхнення до подальших діл милосердя.*

Молитва

Кондак свята Вознесіння ГНІХ: Сповнивши промисел щодо нас* і те, що на землі, з'єднавши з небесним,* вознісся Ти у славі, Христе Боже

наш,* ніяк не відлучаючись, але невідступно перебуваючи,* Ти кличеш до тих, що люблять Тебе:* Я з вами і ніхто проти вас.

Місійні завдання:

1. **Особистий рівень:** Спитаймо себе: чи я вірю, що Бог любить мене особисто, і чи я бачу прояви цієї любові в своєму житті. Помолімося за тих, хто нас любить, і кого ми любимо та скажімо добрі слова нашим рідним.
2. **Парафіяльний рівень:** Постановімо вітатися християнським привітом з кожною людиною у церкві після того, як ми зайшли до церкви і помолилися перед Божественною Літургією.
3. **Місійний рівень:** Зробімо три ненав'язливих компліменти незнайомцям, яких ми зустрінемо чи то на роботі, чи у крамниці, чи в громадському транспорті, чи просто сусідам, які живуть поруч.

День другий – «**Святий Дух – Утішитель»** (Єв. від Івана 14, 10-21)

Роздуми другого дня Декади. Сучасна людина сильно переймається, як до неї ставляться інші люди. А християнин іде за Христом і не переживає, що про нього думає світ. Коли гріхи опановують людину, вона хоче, щоби Бога не було взагалі, бо пам'ять про Бога мучить людське сумління і створює духовно-психологічний дискомфорт. Гріх для неї є спочатку невидимим, а потім він стає явним рабським ярмом. Гріх паралізує людину, руйнує сім'ї та спільноти, сварить між собою цілі народи і робить їх ворогами. Гріх стає звичкою, яку дуже важко викорінити і якої важко позбутися. Коли ж Дух Святий наповнює людське серце, то очі починають дивитися по-новому. У людині відбуваються глибокі зміни. Бог для людини перестає бути ворогом, а стає Світлом. Він – Той, який заради людини пожертвував власним Сином. Те, чого Господь бажає, тепер стає доброю волею людини. Ісус каже: «Якщо любите мене, то мої заповіді берегтимете» (Ів 14, 15). Відтепер людина – вже не раб, але син або дочка, і під натхненням Святого Духа людина може звернутися до Бога словами «Авва, Отче!» (Рм 8, 15), глибоко переконана, що вона є дитиною самого Бога. Ось що означає бути народженим від Духа Святого. До цього

запрошує нас Свята Церква, і цією радістю людина ділиться з іншими людьми.

Роздуми в час війни. *Ми вже згадували, що гріх здатен нанести людині глибокі рани: від неспокою сумління, до психологічних травм, до ненависті до ближніх, яких людина починає кривдити, аж до так званих інституційних гріхів, таких як рабство, расизм, атеїзм, імперіалізм, несправедлива війна супроти сусідніх народів тощо. Цілі покоління вірних нашої Церкви пережили на собі наслідки таких гріхів, які ще й сьогодні набувають все нових і нових форм. Матір'ю і усіх гріхів є гордість, самолюбство, яке створює ілюзію, що людині не потрібен Бог, який її любить, а людина любить тільки сама себе і думає, що цього їй вистачить для повного щастя. «Я» хоче бути саме собі господарем і мірилом того, що людині можна, а що ні. Так і живе сучасна людина, забуваючи, що над нею панує Божий закон, і що це Бог є мірилом усього.*

Але Господь не залишає людину з її гріхом на самоті. Навіть у час страшної війни Господь поруч. Зі своєї великої любові Він прийшов до людини, щоб їй допомогти вийти з тупика, з якого самотужки людина вибратися не в змозі. Господь сьогодні заохочує нас вірити: «Віруйте мені, що я в Отці і Отець у мені; коли ж ні, через самі діла віруйте. Істинно, істинно кажу вам: хто в мене вірує, такі самі від них робитимете, бо я йду до Отця. І все, що будете просити в моє ім'я, зроблю, щоб Отець прославився у Сині» (Ів 14, 11-13). Перед лицем глибоких травм – особистих, родинних, спільнотних, церковних, національних і глобальних, самі по собі ми безсилі. Навіть сучасні знання законів психіки, розвитку економіки, суспільства, міжнародних відносин та досвід душпастирського служіння доказують, наскільки ми всі потребуємо Бога і Його милосердя. Тільки Ісус дарує повне загоєння ран. Проте, це зцілення можливе тільки тоді, коли ми йдемо за Ним і приймаємо благодать Пресвятого Духа. Коли людина приймає Бога у своє життя, її вчинки стають схожими до вчинків самого Христа, і в нашому служінні Богові і людям людина прославляє самого Бога Отця.

Молитва

Стихира на стиховні Вечірньої свята Вознесіння ГНІХ: Прийдіть, вірні, вийдемо на високу Оливну гору,* на яку виходили апостоли,* і, піднісши вгору серця і мислі,* побачимо Господа, що нині возноситься.* Йому, радіючи, вдячно закличмо:* Слава вознесінню твоєму, Многомилостивий!

Місійні завдання:

1. **Особистий рівень:** Запитаймо себе, чи ми не соромимося своєї віри і визнаємо її серед інших людей. Проявімо свою віру у

видимий спосіб, напр. перехрестімося перед храмом чи капличкою, впевненіше промовляймо слова християнського привітання тощо.

2. **Парафіяльний рівень:** Запропонуймо свою дієву або молитовну допомогу людям, які виконують певні обов'язки при парафії (напр. паламареві, дякові, хору тощо).

3. **Місійний рівень:** Помолімося Богові за дар духовної свободи українського народу та інших країн світу від війни, політичних зловживань, чвар, хабарництва, лицемірства і за дар єдності христової Церкви в Україні і світі.

День третій – «**З нами Бог – ми Божі**!» (Єв. від Івана 17, 1-11).

Роздуми третього дня Декади. Сучасна людина відчуває потребу належати до якоїсь спільноти: до родини, малої чи великої спільноти, культури, народу, мови, професії, покликання. І попри всі технічні можливості соціального спілкування, вона прагне справжнього особистого зв'язку з іншою людиною. Найособливішим стає момент, коли одна людина промовляє до іншої: «я – твій», «я – твоя» або «ти – мій», «ти – моя». У цю мить людина відчуває, що «належить» комусь, що вона є частиною якогось більшого важливого взаємного зв'язку. Коли людина роздумує про Бога, їй стає зрозумілим зв'язок між Отцем, Сином і Святим Духом, бо такий зв'язок знаходить аналоги в людському досвіді. У Бозі все спільне: воля, розум, життя: «і все моє – Твоє, Твоє ж – моє» (Ів 17, 10). Людина, яка не знає Бога, думає, що Бог живе своїм окремим життям, і навіщо Йому втручатися в моє життя, або мені втручатися у Його життя. Але кондак Вознесіння помагає нам зрозуміти, що людина запрошена до участі в Божому житті: «те, що на землі, з'єднавши з небесним. Ти кличеш до тих, що люблять Тебе: Я з вами і ніхто проти вас!». Особливим чином Бог присутній для нас у Пресвятій Євхаристії: «Прийміть, їжте: це є тіло моє. Пийте з неї всі, це є кров моя Нового Завіту...» (Мт 26, 26-28). Христос каже людині: «Я – твій, а ти – моя», а людина каже Христу: «я – Твоя, а Ти – мій».

Роздуми в час війни. *Бог створив людину з любові і для любові. А гріх позбавляє людину відчувати Божу любов, і тоді людина заміняє її*

самолюбством, що веде до ще більших травм як на особистому рівні, так і на рівні суспільному, навіть міжнародному. Війна – це апогей ненависті і злоби. Російська «влада» і навіть їхня так звана «церква» декларують, що вони неначе борються проти «злочинного київського режиму» і «впавшого в сатанізм Заходу», а насправді вони самі, санкціонуючи несправедливу загарбницьку війну проти України, стали жертвою диявола. Російсько-українська війна може стати початком Третьої світової війни, а може навпаки стати часом чергової перемоги над дияволом і наверненням ворогів. Ця перспектива декому здається неможливою, але «немає нічого неможливого для Бога» (Лк 1, 37). Сьогодні сам Христос заступається за своїх: «Я молюся за них, не за світ молюся, а за тих, яких ти дав мені, бо вони твої. І все моє – твоє, і твоє – моє, і я прославився в них» (Ів 17, 9-10). Наше спасіння полягає в тому, щоб повністю належати Богові, як ми співаємо на Літургії: «самих себе, і один одного, і все життя наше Христу Богові віддаймо». Бо «хто обмовляє тайкома ближнього свого» каже Господь через царя Давида, «того я призведу до мовчанки. Хто має горде око й пиху в серці, не стерплю того» (Пс 101 (100), 5). А щоб повністю належати Богові, потрібне глибоке навернення наших сердець, потрібна ревна молитва – особливо молитва за навернення ворогів – і діла милосердя, потрібна непохитна віра в Бога і об'єднання усіх наших сил у допомозі нашій армії, а також людям, які постраждали внаслідок війни.

Молитва

Світильний Утрені свята Вознесіння ГНІХ: Коли учні споглядали,* як ти, Христе, возносився, щоб засісти з Отцем,* ангели злітаючи перед тобою, кликали:* Підніміте брами, підніміте,* бо Цар взійшов до Господнього світла слави!

Місійні завдання:

1. **Особистий рівень:** Помолімося до Духа Святого, щоб Він допоміг нам наново пережити зустріч з Воскреслим Христом, і щоб ми раз і назавжди відмовилися від формалізму у нашому християнському житті.
2. **Парафіяльний рівень:** Поцікавмося, як би ми могли допомогти людям на нашій парафії, які є нашими сусідами, а саме особам золотого віку, з особливими потребами, з неповних сімей тощо (наприклад, купити хліба чи лікарства, просто з ними поспілкуватися тощо).

3. **Місійний рівень:** Поцікавмося, як би ми могли допомогти нашим сусідами, а саме особам золотого віку, з особливими потребами, з неповних сімей тощо, які не є парафіянами нашої парафії.

День четвертий – «**Гілка, яка приносить плід»** (Єв. від Івана 14, 27-15, 7)

Роздуми четвертого дня Декади. У Христовій Церкві одна з найважливіших гілок – це єпархія. Вона має свою територію і свого єпископа, який відповідає перед Богом за довірене йому стадо. Він же дбає про те, щоби його вірні мали добру духовну опіку в особі пароха-душпастиря. Парох не тільки керівник, а й, передусім, учитель, священник і духовний батько. Він покликаний бути прикладом любові до ближнього, керувати діяльністю своєї спільноти та організувати все життя парафії. У місії парафії беруть участь не тільки священик-душпастир, а й усі її вірні. Усі разом, духовенство і миряни, повинні обговорювати потреби парафії та можливості працювати над Божими справами на місці свого проживання. Потрібно пам'ятати, що кожна парафія потребує, окрім Божої благодаті, людських і матеріальних ресурсів. Зокрема, ми повинні звернути увагу на три види дарів, які потрібні в Церкві, щоб вона могла виконати свою місію, – дари часу, талантів і скарбу (матеріальних благ). Особливу роль у парафії відіграють пасторальні та економічні ради. Найважливіше, щоби ніхто не почував себе непотрібним, бо стільки є роботи в Господньому винограднику! У Першому посланні апостола Петра читаємо: «Служіть один одному, кожен тим даром, що його прийняв, як добрі домоуправителі різноманітної Божої благодаті» (1 Пт 4, 10).

Роздуми в час війни. *Важким наслідком війни є відчуття безпорадності, самотності, озлобленості, гніву і безперспективності. Війна неначе обтинає гілки взаємостосунків між рідними, близькими, родичами, з власною землею і навіть з самим Богом. Ця війна принесла з собою каліцтво і сиротинство, розруху домівок і місць праці чи відпочинку, з лиця землі зникають цілі міста і села України, ліси і діброви, розмаїття природи, тварин, птахів і риб. Кожна сім'я України зазнала непоправних втрат, а мільйони українців змушені*

переселитися в інші країни, шукаючи там притулку і миру. Проте, віра у Бога відкриває нам глибше розуміння зв'язків між світом видимим і невидимим і з один з одним. Господь нагадує нам, що Він – «виноградина правдива», а Отець Христа – «виноградар». Ісус каже нам: «кожну гілку в мені, що не приносить плоду, він (Отець) відтинає. Кожну ж, що плід приносить, він очищає, щоб більше плоду приносила» (Ів 15, 1-2). Тому, як ніколи, перед нами стоїть завдання плекати зв'язок з Богом і ближніми. Сам Отець дбає про нас, подає нам зцілення і силу витривалості у час великих випробувань. Нашим завданням є докласти усіх зусиль, щоб плекати цей зв'язок у молитві особистій і літургійній, плекати любов і взаєморозуміння у наших сім'ях, родинах і спільнотах, щоб приносити плоди Духа Святого у ділах милосердя і місіонерському проповідуванні Царства Божого усім, хто найбільше потребує Божого милосердя і відновлення зв'язку з Богом і Його Церквою.

Молитва

Стихира на стиховні Вечірньої свята Вознесіння ГНІХ: Зійшов Бог серед окликів,* Господь серед голосних сурем,* щоб піднести впалий Адамів образ і послати Духа Утішителя,* щоб освячував душі наші.

Місійне завдання

1. **Особистий рівень:** Проаналізуймо своє життя і попросімо в Христа допомоги виявити і позбавитися від залежностей (соціальні мережі, телевізор, алкоголь тощо).
2. **Парафіяльний рівень:** Запропонуймо свої пропозиції парохові своєї церкви, як би ми хотіли і могли пожвавити парафільне життя та покращити фінансовий стан парафії.
3. **Місійний рівень:** Ми греко-католики, але знаємо, що поруч є церкви чи храми інших конфесій чи віросповідань. Відвідаймо церкву іншої конфесії і приватно помолімся Богові за дар єдності Церкви в Україні.

День п'ятий – «**Де нам шукати правди?**» (Єв. від Івана 16, 2-13)

Роздуми п'ятого дня Декади. Ісус Христос прислав Утішителя, який навчає і виховує нові покоління християн. Через Духа Святого людина має можливість протягом усього свого життя глибше пізнавати правди святої віри. Ці правди передані у Святому Письмі, яке творилося

століттями під натхненням Святого Духа і дане людині для пізнання Бога, себе і світу. Божі правди передаються у текстах наших Богослужінь, у писаннях Отців Церкви, в рішеннях Вселенських Соборів та іншими проявами Учительського уряду Церкви. У Катехизмі УГКЦ «Христос – наша Пасха» дуже гарно зібрано все основне, що кожен віруючий повинен знати. Для пізнання Божих правд потрібне яскраве світло, а цим світлом є Дух – палаючий вогонь (Мт 3, 11; Дан 7, 9). На Літургії ми співаємо: «ми бачили світло істини, ми прийняли Духа небесного, ми знайшли віру істинну…». Та до світла треба додати наше зусилля: плекати у собі відкритість до Божої правди, постійно шукати тієї правди, читати Святе Письмо щоденно, збагачувати свої знання доброю християнською книжкою і навчанням. Божа правда вимагає нашої особистої жертви і нашої готовності ділитися нею з іншими, пам'ятаючи, що ціллю нашого життя є завжди єднання з живим Христом, воплоченим Словом Божим.

Роздуми в час війни. *Коли звучить чергова повітряна тривога, ми втікаємо у сховища і чекаємо, коли мине нас ця чорна година. Ми вдивляємося у різні телеграм-канали чи інші засоби комунікації, щоб довідатися, що на нас чекає у найближчі хвилини. Ми розуміємо, що в ці хвилини можуть гинути або й гинуть невинні люди, дорослі і малі, жінки і їхні діти. І знову ненависть і прокляття закрадаються у наші серця. Коли Ісус говорить у сьогоднішньому Євангелії: «настане час, коли кожен, хто вас убиватиме, гадатиме, що служить Богові», то ці слова неначе про російського загарбника, який собі вроїв у голову, що він чинить добре, а насправді «ні Отця, ні мене (Христа) вони не пізнали» (Ів 16, 2-3). Але спробуймо під час повітряних тривог або навіть у час спокою відкрити собі сторінки Святого Письма чи Катехизму, чи іншої доброї християнської книги. Навчімося ревно молитися у час бомбардувань. Навчімося переводити нашу увагу зі злоби і ненависті на думку про те, що я можу зробити, щоб допомогти врятувати життя ближньому. Парадоксальним чином ми осягаємо зцілення не тоді, коли зосереджуємося на самих собі, а коли відкриваємося на дію і ведення Святого Духа. А цей Дух є духом творіння, зцілення і служіння. Він спрямовує нас нести до ближніх співчутливу і милосердну любов і конкретну допомогу. Про цей євангельський парадокс наш Господь сказав: «Хто своє життя зберігає, той його погубить; а хто своє життя погубить задля Мене, той його знайде» (Мт 10, 39). Погубити своє життя задля Христа означає присвятити його служінню ближнім, зокрема воїнам, волонтерам, родичам, а також в особливий спосіб*

тим, яких Господь називає своїми «найменшими братами» і каже, що все, що ми зробили одному з них, ми Йому зробили (пор. Мт 25, 40). Тож у служінні ближньому в любові людина «віднаходить своє життя», повертається до найбільшої правди про себе саму як про улюблену дитину Божу, створену з любові й покликану до справедливості і любові.

Молитва

З Утрені після другого стихослов'я: Предвічне і безпочаткове Слово,* прийнявши людську природу, таїнственно її облаготворило і вознеслось на небо.* Ангели його супроводять і показують апостолам* того, хто виходить на небо з великою славою, і промовляють:* Слава Богові, що возноситься на небо.

Місійні завдання:

1. **Особистий/сімейний рівень:** Перечитаймо ще раз самі або в сім'ї пастирське послання Блаженнішого Патріярха Святослава *Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом*.
2. **Парафіяльний рівень:** Поцікавмося, чи у школі на території нашій парафії викладається предмет «християнська етика» і, якщо так, запитаймо себе, як би ми могли допомогти вчителеві «християнської етики» (можливо потрібна нова література, новий стенд, роздатковий матеріал, християнський фільм тощо).
3. **Місійний рівень:** Запропонуймо прочитати пастирське послання Блаженнішого Патріярха Святослава *Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом* тим людям, які можливо ніколи не чули про це послання.

День шостий – «Особиста відповідальність» (Єв. від Івана 16, 15-23)

Роздуми шостого дня Декади. Ісус Христос знав, що Його смерть на хресті завдасть великого болю і журби Його переляканим учням. Він готував їх до цього: «Ще трохи, і ви не побачите мене більше, і знову ще трохи, – і побачите мене: я бо йду до Отця» (Ів 16, 16). Після Вознесіння Церква перебуває в подібній ситуації. Вона знову нетерпеливо чекає на повернення Христа, але цього разу вона може чекати впевнено та в повній радості, бо ж її сини і дочки, одержавши Духа Святого і, будучи

«христовими», мають безпосередній доступ до Отця в ім'я Господа Ісуса. Цей безпосередній доступ до Отця накладає на нас певні обов'язки і повинен викликáти в нас почуття особистої відповідальності за поширення Христового Євангелія – як там, де ми живемо, так і по всьому світі. Бути учнями Христовими – означає бути «такими, як Христос», як це влучно зауважив апостол Павло: «Живу вже не я, а живе Христос у мені» (Гал 2, 20). Отож, ми повинні усі наші дані Богом дари, чи то природні, чи то надприродні, творчо віддавати для поширення Божого Царства. Мати особисту відповідальність – означає не боятися самому братися за якусь ініціативу і відважно просити в Бога-Отця сили, мудрості й усього, що нам потрібне для праці на Божу славу і для розвитку Церкви.

Роздуми в час війни. *Великою трагедією на війні є загибель людей, цивільних і військових. Особливо боляче переносять цю втрату члени їхніх сімей, жінки, батьки, діточки, родичі і близькі друзі. У цій війні ворог обрав жорстоку і аморальну тактику цілити не лише у військових, але також в першу чергу в мирне населення, щоб налякати і деморалізувати українців. Чи не щодня ворог атакує об'єкти цивільної інфраструктури, щоб позбавити нас світла, тепла і засобів до існування. Найбільше страждають діти. Близько двох тисяч дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії росії. За офіційною інформацією біля тисячі дітей загинули та понад півтора тисячі отримали поранення різного ступеня тяжкості. Щонайменше кілька тисяч українських діточок, особливо сиріт, примусово вивезли на окуповані території або в російську фередарцію. А ці діти ні в чому невинні. Вони бачили те, чого вони не повинні були бачити: смерть, ґвалт, розруху і смерть. Вони пережили те, чого вони не повинні були переживати.*

Бог не бажає смерті людини. Бог миру хоче подарувати дітям і нам мир і силу витривалості. Тільки Він здатен звільнити нас від страху, що паралізує нашу здатність шукати хоч якесь пояснення того, що відбувається, та хоч щось зробити, щоб зупинити цю несправедливу війну. Милосердний Господь огортає своїми люблячими обіймами кожну людину і дитину і зціляє їхні серця своєю батьківською любов'ю. Бог стає духовним опікуном батьків, які втратили своїх дітей. Він обіцяє їм, що під час загального воскресіння, усі сім'ї возз'єднаються і зустрінуться у Божому Царстві. Господь також сьогодні надихає людей доброї волі всиновлювати і удочеряти сиріт. Кожен з нас може стати молитовним опікуном над усіма діточками, і кожна молода сім'я може

взяти відповідальність на себе і усиновити чи удочерити одну дитину, яка втратила своїх батьків у часі війни.

Молитва

З канону Утрені: Оспівуємо, всі люди, Христа, Який на раменах херувимів вознісся у славі, і посадив нас із Собою праворуч Отця, піснею перемоги, бо Він прославився.

Спасителя Бога і людину Христа, ангели, побачивши з плоттю у вишніх, здивувалися, одноголосно співаючи пісню перемоги, бо Він прославився.

Бог, що явився на горі Синайській і закон дав Мойсеєві, з гори Елеонської вознісся плоттю; Йому всі співаємо, бо Він прославився.

Місійні завдання:

1. **Особистий/сімейний рівень:** З'ясуймо, чи на парафії є спільноти чи групи людей, які займаються волонтерською діяльністю, плетуть сітки, збирають кошти для дронів тощо. Долучімося до такої групи, якщо ми ще не задіяні у ній, а якщо задіяні, то подумаймо, як можна покращити діяльність цієї групи.
2. **Парафіяльний рівень:** Запропонуймо парохові заснувати нову молитовну групу, яка буде молитися у наміренні справедливого миру в Україні, завершення війни, за воїнів та членів їхній сімей.
3. **Місійний рівень:** Розкажімо своїм друзям поза парафією, які волонтерські ініціативи відбуваються у нас на парафії.

День сьомий – «Спільнота молитви і милосердя» (Єв. від Івана 16, 23-33)

Роздуми сьомого дня Декади. Будьмо привітні один до одного, як годиться улюбленим Отця. Коли ми приходимо на Божественну Літургію, то пам'ятаймо, до якої великої родини належимо. Це відчуття спільноти-родини треба постійно плекати. Не забуваймо вітатися один з одним, коли збираємось у храмі. Одних людей ми знаємо добре, інших – лише трохи, а ще інших – не знаємо взагалі. Але ж ми є однією родиною дітей Божих! Докладімо зусиль, аби не тільки познайомитися з іншими членами парафії, а й щоб цікавитись, які в них життєві виклики, радості

і болі, щоби знати, про що просити в Бога, за що дякувати. Третя Божа заповідь – «Пам'ятай день святий святкувати» (Вих 20, 8) – зобов'язує нас відвідувати храм щонайменше в неділю і на великі свята. Проте ми знаємо, що багато наших сусідів, рідних і знайомих ходять до церкви лише на найбільші свята. Щоби частіше ходити, вони мусять відчути себе частиною великої християнської і парафіяльної родини. Нашим завданням, отже, є показати їм, що ми раді їх бачити на молитві з нами в спільноті улюблених учнів Христових. А коли хтось не відгукується на всякі наші запрошення чи заохочення, не судімо їх, а молімося за них до Святого Духа. Він же Той, хто зрушує серця, відкриває Христа для кожного, провадить до Отця.

Роздуми в час війни. *У цій Декаді Місійності ми роздумуємо над словами Христа у час, коли триває жорстока війна, і гинуть невинні люди. Здається, неможливо знайти розраду і заспокоєння, коли ворог чинить багато зла і кривди. Та все ж по особливому звучать до нас слова Христа: «сам бо Отець вас любить, бо ви маєте любов до мене і віру» (Ів 16, 27). Як важливо бути відкритими на любов самого Бога Отця до нас, як важливо її відчувати і берегти у серці. А щоб її пережити і з цієї божественної любові черпати сили, нам важливо вірити в Христа і Його любити усім серцем своїм, усією душею своєю, усіма думками своїми і силами своїми (пор. Мт 22, 37). Коли переживаємо цю взаємну любов, тоді зростає у серці і сміливість просити у Бога усе, чого потребуємо: «просіте ж – і ви одержите, щоб радощів ваших було вщерть» (Ів 16, 24), і силу дарувати цю любов іншим, які її потребують. І дарувати її у конкретних вчинках милосердя: голодного нагодувати, спраглого напоїти, нагого зодягнути, подорожнього прийняти в дім, хворого і ув'язненого відвідати тощо (пор. Мт 25, 35-36; Іс 58, 6-7). На практиці це означає скеровувати свою увагу і допомогу до конкретних людей, чиї прохання про допомогу не доходить до вух державних соціальних служб чи міжнародних допомогових організацій. Саме ми, на своїх парафіях і у своїх спільнотах, найкраще знаємо, хто той ближній чи та ближня, які потребують нашої підтримки: матері, жінки і діти загиблих воїнів, переселенці, люди, які втратили працю чи здоров'я тощо. Можливо ми не зможемо їх забезпечити матеріально, але ми можемо їх огорнути своєю любов'ю і молитовною опікою.*

Молитва

Стихира на Вечірній: Ти, Христе, вознісся до безначального свого Отця,* хоча не розлучався ти з його неописанним божеством.* Небесні сили нічого не додаючи до трисвятої хвали,* визнавали тебе, Господи,*

теж після воплочення, єдиним Отцевим Сином.* Тому, багатством ласк твоїх, помилуй нас.

Місійні завдання:

1. **Особистий/сімейний рівень:** Подивімося на дошку оголошень чи на фейсбук-сторінку нашої парафії про парафіяльні події і знайдімо для себе або нашої сім'ї якусь цікаву подію та відвідаймо її.
2. **Парафіяльний рівень:** Відвідаймо сайт чи фейсбук-сторінку нашої парафії і поширмо парафіяльні події у соціальних мережах, якими ми користумося. Напишімо у наших соціальних мережах мотивуючий пост про дію Бога у нашому житті.
3. **Місійний рівень:** Організуймо разом з парохом відвідини іншої парафіяльної спільноти (греко-католицької, православної або протестантської) для того, щоб розповісти про життя своєї парафії, поділитися з іншими своїм досвідом, можливо допомогти заснувати там біблійні гуртки, парафіяльні спільноти тощо.

День восьмий – «Християнська сім'я – домашня церква» (Єв. від Івана 17, 18-24)

Роздуми восьмого дня Декади. Парафія – це духовний дім, дім Батька, де людина зустрічається з Богом, де звершуються Святі Тайни, де люди діляться одні з одними радістю і смутком, де пропонують підтримку для тих, хто шукає відповідей на життєві питання, де допомагають загоїти рани, завдані життєвими випробуваннями і трагедіями. Парафія – це місце, де люди можуть пізнати любов і доброту Божу через відкрите серце і добрі діла учнів Христа. Хто найбільше потребує нашої допомоги? Безхатченки, бідні, сироти, вдови, люди з особливими потребами, самотні, сім'ї, в яких чоловіки або жінки перебувають на війні або загинули тощо. Це – наші сусіди, які живуть біля нас. Нам важко їх зрозуміти, якщо ми самі ніколи не переживали те, що вони переживають. Ми щасливі, що маємо родину і друзів, які зможуть допомогти нам у скруті. Але уявімо на секунду, що в одну мить весь світ від нас відвернувся. Нам тоді здається, що і сам Бог про нас

забув. Саме в такій найскрутнішій ситуації безцінним є добре слово і жест доброти з боку справжнього християнина. Якщо ми справді маємо намір увійти у Царство Небесне разом з Христом, тоді візьмімо близько до свого серця слова Ісуса Христа: «Бо все, що зробили ви одному з найменших оцих, те мені ви зробили» (Мт 25, 40).

Роздуми в час війни. *Міцні подружні стосунки ґрунтуються на любові, коханні, взаєморозумінні, довірі і турботі один про одного. Водночас, для доброї християнської сім'ї надзвичайно важливо молитися разом, споживати їжу разом, проводити дозвілля разом тощо. Ми спостерігаємо, як під час війни наші сім'ї переживають особливі труднощі через втрату рідних і близьких, виїзд жінок з дітьми за кордон, участь чоловіків і жінок у військових діях на фронті тощо. Багато сімей розпадаються. Багато молодих людей бояться створювати сім'ї, а ті, що вже одружилися, часом бояться мати дітей через невпевненість у завтрашньому дні. Люди почувають себе виснаженими як морально, так і духовно. На це накладаються матеріальні труднощі, невеликі зарплати, часом скорочення на роботі. А хто найбільше відчуває цю кризу і невпевненість? Це – наші діти, бо їхні серця все відчувають усе, що відбувається навколо, з особливою гостротою і крихкістю. А батьки відчувають, що не підготовані мудро і по-Божому виховувати своїх дітей і пояснювати їм, що таке війна і як себе вести в цей час. То ж як важливо для наших сімей бути разом, відновити добрі стосунки між тими, хто є поруч, згадати, що кожна сім'я, як і чернеча спільнота, відображенням спільноти Пресвятої Трійці, Отця-Сина-Духа Святого, та опорою народу. Без міцних українських християнських сімей годі уявити собі міцну і процвітаючу Україну. Молитва Христа за всіх християн дуже співзвучна з молитвою за єдність у наших сім'ях: «щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, і я в тобі, щоб і вони були в нас одно, щоб світ увірував, що ти мене послав» (Ів 17, 21).*

Молитва

За парафію і за потребуючих: Милостивий і люблячий Боже, ми просимо Тебе, щоб Ти зіслав Свого Святого Духа на нашу парафію і наповнив нас Твоєю любов'ю. Вчини так, щоб ми могли нести Твою правду тим, хто шукає Тебе. Допоможи нам зростати в подяці і бачити все те добро, яке Ти нам даруєш. Вселити в нас глибоке почуття щедрості, щоб ми були готовими ділитися нашими дарами, талантами, часом і нашими фінансовими ресурсами з тими, хто цього найбільше

потребує. Зроби сильнішим наше бажання слідувати за Твоєю волею, щоб ми могли чинити все на Твою честь і славу. Амінь.

Місійні завдання:

1. **Особистий/сімейний рівень:** Почнімо щоденно читати Святе Письмо. Якщо ми це вже робимо, поцікавмося новими католицькими коментарями на Святе Письмо.
2. **Парафіяльний рівень:** Долучімося до парафіяльного біблійного гуртка, де спільно читають і обговорюють тексти Святого Письма. Якщо ми вже є членом такої біблійної спільноти, засвідчмо своїм друзям, як Господь промовляє до нас особисто через біблійні тексти.
3. **Місійний рівень:** Долучімося до біблійної години чи біблійного гуртка за межами своєї парафії. Поцікавмося новими підходами читання Святого Письма, які використовуються на інших парафіях.

День дев'ятий – «**Паси мої вівці**» (Єв. від Івана 21, 15-25)

Роздуми дев'ятого дня Декади. Для Івана Богослова Ісус Христос – Добрий пастир. Він – Той, хто «життя своє за овець покладе» (Ів 10, 11), знає своїх, і свої Його знають (пор. 10, 14). Він кличе овець, і вони слухають його голосу (пор. 10, 3). У Церкві душпастир покликаний бути таким самим – знати своїх і бути готовим віддати за них життя. За голосом такого душпастиря піде кожна віруюча душа, бо в ньому вона може побачити образ самого Христа. Йти за добрим пастирем – означає підтримувати його в його різноманітній праці, морально, молитовно і, так, фінансово. Добрий пастир дбає, щоби його стадо зростало в розумінні правд віри, збиралося разом у радості на молитву, допомагало ближнім у потребі. Та не може Церква виконувати свою місію без якоїсь фінансової бази. Ми усі це розуміємо. Будівництво, ремонти, світло, опалення, посуд, книжки, допомога бідним – усе це вимагає коштів. А коли йдеться про загальноцерковну місійну діяльність, якій присвячена Декада місійності, потрібно, аби кожна парафія глянула назовні й подумала, як підтримати Блаженнішого

Святослава і місцевого Єпископа, щоби Боже Слово дійшло до тих, які ще його не почули, і тим збільшилося Христове стадо.

Роздуми в час війни. *Бог Великий і Бог Всесильний! Бог є володарем життя і смерті. На війні гинуть воїни, які віддали своє життя в бою за незалежність Української землі, бо захищали від ворогів свою віру, культуру, свою землю. Вони воюють за наше мирне життя, за добробут і спокій, вони рятують міста й села і собою захищають Батьківщину. Ми молимо Боже Милосердя за убитих на війні ратників, просимо за прощення усіх гріхів, які вони учинили свідомо чи несвідомо. Сам Господь сказав, що «ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Ів 15, 13). Без віри у воскресіння їхня жертва вимірювалася б лише добробутом наступних поколінь, які користуватимуться їхніми надбаннями, безпекою і перемогою, яку воїни здобувають для нас. Але оскільки ми твердо віримо, що їхні душі приєднуються до сонмів небесних героїв, то й після загального Воскресіння вони приєднаються до своїх рідних і близьких, разом з прародичами і нащадками.*

Зараз ми бачимо їхні рани і муки, ми чуємо їхній стогін і страждання, хоча нам і близько не відомо, які нестерпні випробування вони понесли, перебуваючи в нестатках, скруті, трудах і неспанні, часом в оточенні і полоні, голоді, спразі і виснаженні. Але ми добре знаємо, що вони мужньо потрудилися у страшних і вікопомних битвах. Господь приймає їхню жертву, яку вони поклали за ближніх своїх. Сам Бог зодягає їх у шати світлі й чисті, бо вони вибілили тут одяг свій у своїй крові. Господь робить їх спільниками у перемозі разом з усіма, хто воював під знаменом Хреста проти зла, несправедливості й самого диявола. Відійшовши до вічності, вони далі з нами продовжують молитися за нас з небесного Єрусалиму. Милосердний Господь долучає їх до собору славних страстотерпців, добропобідних мучеників, захисників України, Небесної Сотні, усіх праведників і всіх святих.

Молитва

З другої колінноприклонної молитви на Вечірній на Зіслання Святого Духа: Господи Ісусе Христе, Боже наш! Ти ще за життя, перебуваючи між нами, подав свій мир людям і постійно подаєш вірним дар пресвятого Духа у сталому спадкоємстві. Зокрема ж сьогодні зіслав ти своїм апостолам й учням цю ласку у вигляді вогняних язиків, наснаживши їхні уста. Через них кожний народ у власній мові прийняв до свого слуху богопізнання. І ми просвітилися світлом Святого Духа та визволилися

від омани, мов від темряви. Задля роздачі видимих і вогняних язиків, і задля надприродного діяння навчились ми вірувати в тебе і вихваляти тебе з Отцем і Святим Духом, просвітившись одним Божеством і його силою та владою. Бо ти – Отцеве сяйво й незмінний та непорушний образ його природи й істоти.

Місійні завдання:

1. **Особистий/сімейний рівень:** Увечері помолімося додаткову молитву за нашого парафіяльного священника і за всіх людей, які допомагають слідкувати за красою і порядком церкви. А також не забудьмо, як і кожного року, завтра скласти пожертву на місійний фонд нашої Церкви, яка будує нові церкви на Сході, Півдні і Центрі України та по цілому світі.
2. **Парафіяльний рівень:** Зробімо короткий аналіз життя парафії і з'ясуймо для себе, що для нас у цій парафії є найважливіше, що нам найбільше подобається, а що можна було б змінити. На листочку напишімо свої роздуми і передаймо цей листочок парохові.
3. **Позапарафіяльний рівень:** Поцікавмося, як працюють інші успішні парафії. Подумаймо, що з їхнього життя можна було б застосувати у себе вдома.

День десятий – Празник П'ятидесятниці – «Наша місія: бути носіями Святого Духа» (Єв. від Івана 7, 37-52; 8, 12).

Роздуми десятого дня Декади. Який це чудовий образ Святого Духа – ріка живої води, яка тече з нутра тих, хто вірують у Христа. Кожен із нас, коли бачить якусь ріку, хоче зупинитись і глянути, як тече вода. Наша думка облітає тих, яким та вода приносить життя і радість. Подібно діє Святий Дух через нас і робить нас Божим знаряддям, аби ми приносили іншим життя і радість. Він дає нам різні дари (пор. Іс 11, 2-3: мудрість, розум, рада, сила, знання, побожність і страх Божий), а ми, своєю чергою, покликані приносити Його плоди (пор. Гал 5, 22-23: любов, радість, мир, терпеливість, милість, доброта, вірність, лагідність, стриманість) для зростання Церкви Христової. Можна сказати, що Святий Дух дає нам пізнати Христа як Світло світу і веде нас до життя в

Христі. Він чинить кожного з нас носієм Божої благодаті, Христовим апостолом, свідком Його правди і світилом доброти Божої. Доходимо, отже, висновку, що Господь кличе нас до активного християнського життя. Він запрошує нас сміливо брати на себе відповідальність і тим змінювати на краще наше суспільство, переображувати наші парафії, покращувати наше життя у світлі Доброї Новини. Ісус світ переміг (Ів 16, 33) і, даючи нам свого Духа Святого, кличе нас до святості й свідчення Його доброти та милосердя. Не біймося ділитися даром віри з іншими людьми. Відчуймо підтримку Ісуса Христа, який не залишив нас самими. Просімо натхнення Святого Духа, щоби сповнювати волю Божу в усьому.

Роздуми в час війни. *Праведний митрополит Андрей Шептицький в часи Другої світової війни закликав на архиєпархіальних соборах до нового осмислення Божих Заповідей як основи будь-якого суспільства, яке прагне миру і справедливості. Бо лише нагадавши собі слова Декалогу, який є законом і основою справедливого життя, можна очікувати на відновлення Божого миру. Якщо людство не дотримуватиметься Божих Заповідей, то перед цілим світом постає така загроза, яка може виявитися останньою. Цей заклик є особливо актуальний в умовах російської агресії і сьогодні. «Ісус Христос учора й сьогодні – той самий навіки» (Євр 13, 8). Господь хоче, щоб Його учні були, як колись на початках християнства, – відважними у вірності правді; щоб не закривали очей на несправедливість, шукаючи отримати економічний зиск і забезпечити собі спокій. Життя Ісуса – Його навчання та вчинки – є світлом для нас і прикладом, як бути справжніми людьми, що створені на образ і подобу Бога та носять у собі миротворчу силу Святого Духа. Наше завдання – ставати святим народом, свідчити про Боже мудре і справедливе правління у світі і нести Благу Вістку всім народам, що Бог переміг диявола і ми долучаємося до цієї битви за життя. Приклад Христа є настільки чистим і зрозумілим, що його не можуть замінити жодні людські компроміси і поступки, оскільки йдеться про гідність і права людей і свободи всього цивілізованого світу.*

Молитва

Кондак і тропар Свята Зіслання Святого Духа: Благословен єси, Христе Боже наш,* що премудрими рибаків явив,* зіславши їм Духа Святого,* і ними уловив вселенну.* Чоловіколюбче, слава Тобі.

Слава, і нині: Коли Ти, зійшовши, язики змішав,* розділив Ти народи, Всевишній.* Коли ж вогненні язики Ти роздавав,* у з'єднання всіх Ти призвав. * І одноголосно славимо Пресвятого Духа.

Місійні завдання:

1. **Особистий рівень:** Проаналізуймо, чи у нашому особистому житті проявляються дари і плоди Святого Духа, і якщо якісь плоди проявляються недостатньо, докладімо зусиль, щоб це поправити.
2. **Парафіяльний рівень:** Поділімося своїми міркуваннями у нашій сім'ї чи спільноті про один з дарів Святого Духа, а саме, як він реалізується у нашому житті.
3. **Місійний рівень:** Знайдімо нагоду поділитися з іншими людьми за межами парафії своїм добрим настроєм і радістю життя з Христом у Святому Дусі.

ДАТИ ПРОВЕДЕННЯ ЄВАНГЕЛІЗАЦІЙНОЇ ФОРМАЦІЇ ДЛЯ МИРЯН «ШКОЛА БЛАГОВІСТІ»

Учасники «Школи Благовісті» проходять керигму на основі оновленої євангелізаційної програми «Хочемо бачити Ісуса» (2025).

Перша сесія

7.06.25 Івано-Франківськ, вл. Йосафат Мощич, о. Роман Терлецький, о. Захар Михасюта.
14.06.25 Львів, вл. Йосафат Мощич, о. Олег Кіндій, п. Михайло Борбуляк.
21.06.25 Чортків, вл. Йосафат Мощич, о. Іван Держило, о. Олег Кіндій.
20.09.25 Київ, вл. Йосафат Мощич, о. Роман Острозький.

Друга сесія (попередньо заплановано)

04.10.25 Івано-Франківськ;
11.10.25 Львів;
25.10.25 Чортків;
01.11.25 Київ.

Щодо деталей та оновлень слідкуйте за оголошеннями єпархіальних медіаресурсів.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО 6

РОЗДУМИ НА ЩОДЕНЬ (01.07.25 – 31.12.25) 7

МОЛИТОВНЕ ЧИТАННЯ СВЯТОГО ПИСЬМА: ЯК СЛУХАТИ БОГА В ЙОГО СЛОВІ 239

МОЛИТОВНЕ ЧИТАННЯ СВЯТОГО ПИСЬМА НА ЮВІЛЕЙНИЙ РІК (LECTIO DIVINA) 242

ТЕМА 1: Ювілейний рік 242

ТЕМА 2: Милість Божа 245

ТЕМА 3: Дар свободи 248

ТЕМА 4: Дар землі 251

ТЕМА 5: Новий початок 254

ТЕМА 6: Бог є Богом 256

ТЕМА 7: Пресвята Трійця 258

ТЕМА 8: Бог любить особисто 261

ТЕМА 9: Божа Любов (батьківська, материнська, безумовна) 263

ТЕМА 10: Отцівство Отця (ми діти Божі) 266

ТЕМА 11: Усиновлення 268

ТЕМА 12: Спадщина 270

ТЕМА 13: Початок гріха 273

ТЕМА 14: Кожний спокушається своєю власною пожадливістю 276

ТЕМА 15: Коли ми кажемо, що гріха не маємо, то ми самих себе обманюємо 279

ТЕМА 16: Наслідки гріха 281

ТЕМА 17: Ісус Христос – Бог 283

ТЕМА 18: Відкуплення у Христі 286

ТЕМА 19: Ісус – Спаситель і Господь 289

ТЕМА 20: Ісус померлий, воскреслий, прославлений 291

ТЕМА 21: Спасіння – безкорисливий дар Божий 294

ТЕМА 22: Євангеліє 296

ТЕМА 23: Віра зі слухання 299
ТЕМА 24: Спасаюча віра 302
ТЕМА 25: Плоди й діла віри 304
ТЕМА 26: Переміна розуму 306
ТЕМА 27: Відречення від гріха 307
ТЕМА 28: Ісус – Господь, мій особистий Господь 310
ТЕМА 29: Обіцянка Святого Духа 311
ТЕМА 30: Дар Святого Духа 314
ТЕМА 31: Дари Святого Духа 316
ТЕМА 32: Дари-харизми Святого Духа для служіння Церкві 319
ТЕМА 33: Плід Святого Духа 321
ТЕМА 34: Святі Таїнства – Дія Святого Духа в Церкві 323
ТЕМА 35: Церква – спільнота спільнот 326
ПОЯСНЕННЯ БОГОСЛУЖІНЬ ДОБОВОГО КОЛА У СВІТЛІ КЕРИГМИ 328
ВЕЧІРНЯ 328
УТРЕНЯ 361
ПОЯСНЕННЯ СВЯТ ТА ОБРЯДІВ У ЄВАНГЕЛІЗАЦІЙНОМУ КЛЮЧІ 406
Головні празники 407
Обрізання (найменування) ГНІХ. Новий рік 411
Йорданське водосвяття 414
Свято Стрітення Господнього 417
Свято Благовіщення Пресвятої Богородиці 421
Великий піст 425
Вхід Господній в Єрусалим (Вербна неділя) 429
Страсний тиждень 432
Світле свято Воскресіння Христового 439
Зелені свята, або празник П'ятидесятниці 442
Різдво Івана Хрестителя 445
Свято Верховних Апостолів Петра і Павла 447
Свято Божого Тіла 448

Преображення Господнє 449
Успіння Пресвятої Богородиці 453
Різдво Пресвятої Богородиці 460
Воздвиження Чесного Хреста 467
Свято Покрови Пресвятої Богородиці 474
Свято св. великомученика Димитрія Мироточця 478
Собор святого Архистратига Михаїла 483
Введення в храм Пресвятої Богородиці 489
Свято св. Андрія Первозванного 493
Свято святого отця Миколая 495
Надвечір'я Різдва Христового 502
Свято Різдва Христового 512
Собор Пресвятої Богородиці 518
Свято святого першомученика Степана 522
ДЕКАДА МІСІЙНОСТІ 2025 528
ДАТИ ПРОВЕДЕННЯ ЄВАНГЕЛІЗАЦІЙНОЇ ФОРМАЦІЇ ДЛЯ МИРЯН «ШКОЛА БЛАГОВІСТІ» 550
ПОДЯКА 554

ПОДЯКА

Щиро дякую всім отцям та мирянам, які долучилися до написання видання «Щоденник мирянина». Хай Господь дарує отцям та всім головам єпархіальних комісій у справах євангелізації сім дарів Святого Духа для написання наступних євангелізаційних матеріалів для душпастирів та мирян.

Владика Йосафат Мощич,
голова Патріаршої комісії УГКЦ у справах євангелізації

Постанови Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 2024 року
п.25 – постанови у справах євангелізації

Дорогі миряни, запрошую долучитися вашими пожертвами (навіть декілька гривень чи дві лепти) для розвитку євангелізації, заснування «Школи Благовісті» та написання євангелізаційних матеріалів для душпастирів, семінаристів та мирян.

ПІДТРИМАТИ ЄВАНГЕЛІЗАЦІЮ
(коментар: благодійна допомога)